సమాలోచనం

(స్వేచ్ఛా కవిత్వం - నవల స్వరూపం
అధికార భాష - అనువాద కళ
పరిశోధనా స్వరూపం)
శ్రీశ్రీ మహాప్రస్థానం
దాశరథి పునర్నవం

మాదిరాజు రంగారావు

894.82709
రంగా - సమా
67,229

2003

రసధుని-సాహితీ పరిషత్తు
విద్యారణ్యపురి, వరంగల్ - 506 009

సమాలోచనం

(స్వేచ్ఛా కవిత్వం - నవల స్వరూపం
అధికార భాష - అనువాద కళ
పరిశోధనా స్వరూపం)

శ్రీశ్రీ మహాప్రస్థానం
దాశరథి పునర్నవం

మాదిరాజు రంగారావు

2003

రసధుని-సాహితీ పరిషత్తు
విద్యారణ్యపురి, వరంగల్ - 506 009

SAMALOCHANAM
SVECCHA KAVITVAM
NAVALA SWAROOPAM
ADHIKARA BHASHA - ANUVADA KALA &
PARISHODHANA SVAROOPAM

by Prof. RANGA RAO, MADIRAJU

© Dr. M. SANTHOSH KUMAR

Edited by **HARITHA**

Y.O.P : 2003

C No. 67229
500 044

Price : Rs. Forty Only

For Copies :

1. **RASADHUNI PUBLICATIONS**
   # 5-11-582, A I R Road
   Vidyaranyapuri, Warangal - 506 009
2. **NAVODAYA BOOK HOUSE**
   Opp Arya Samaj Mandir
   Kachiguda, Hyderabad - 500 027

Printed at :
Venkataramana Mudranalayam
DTP, Offset & Screen Printers
JPN Road, Warangal Ph 562870

Haritha Madiraju, Devulapalli
M.A., Lit.

Detroit,
Michigan USA

ముందుమాట

సమాలోచనం - 1) స్వేచ్ఛాకవిత్వం, 2) నవల స్వరూపం, 3) అధికారభాష, 4) అనువాద కళ, 5) పరిశోధనా స్వరూపం, 6) శ్రీశ్రీ మహాప్రస్థానం, 7) దాశరథి పునర్నవం కవితా సమాలోచనం గ్రంథాల సంకలనం.

స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో సృజన కళ Concept తో నిర్మాణశిల్పం Practice గురించీ, వివిధ కోణాల్లో సమాలోచనం కన్పిస్తుంది. ఈ ఆధునిక కాలాన్ని స్వేచ్ఛాయుగమనీ లేదా ప్రజాస్వామ్యయుగమనీ పేర్కోడంలో ఔచిత్యమూ రూపితమయింది. ఇది ఆధునిక సాహిత్య చరిత్ర రచనలో పరిశీలింపదగిన అంశం, మౌలికమైందీ.

శ్రీశ్రీ మహాప్రస్థానంపై, దాశరధి పునర్నవంపై (ఉద్యమ వ్యక్తిత్వంతో) కవితా సమాలోచనం సహృదయుల్ని ఆలోచింపజేస్తాయి. ఈ రచనల్లో ముఖ్యమైన కవితల్ని ప్రాతినిధ్యపూర్వకంగా ఎన్నుకొని, వీటిపై వెలుగు ప్రసరించడం జరిగింది. వీటిలో ప్రధానంగా సృజనగుణంపై ఆంతరమైన భావప్రకాశనంపై దృష్టి కన్పిస్తుంది. సమాలోచనం స్వీపింగ్ పద్ధతిలో కాకుండా సూక్ష్మతలంపై Micro విధంలో, విశిష్టతల్ని గుర్తించే దర్శన పద్ధతి అవలంబింపబడింది. ఇది మౌలికమైంది.

వస్తు వైవిధ్యంతో ఉన్న ఈ సంపుటాన్ని సహృదయులకు సమర్పించే సదవకాశానికి సంతోషిస్తున్నాను.

2-2-2003 - హరిత

సూచిక

1.	స్వేచ్ఛా కవిత్వం	....	5
2.	నవల స్వరూపం	....	65
3.	అధికార భాష	....	165
4.	అనువాద కళ	....	185
5.	పరిశోధనా స్వరూపం	....	207
6.	శ్రీశ్రీ మహాప్రస్థానం	....	255
7.	దాశరథి పునర్నవం	....	295

Mrs. HARITHA, MADIRAJU, DEVULAPALLI
M A (LIT)

DETROIT
MICHIGAN, USA

దీన్ని గురించి

ఈ సమాలోచనం సంపుటంలో 1. స్వేచ్ఛా కవిత్వం, 2. నవల స్వరూపం, 3. అధికారభాష - అనువాద కళ, 4. పరిశోధనా స్వరూపం చేర్పబడినాయి.

"స్వేచ్ఛా కవిత్వం"లో ప్రజాస్వామ్యంలో స్వేచ్ఛకూ ఆధునికావసరాలకూ, అవకాశాలకూ సంబంధించిన ప్రక్రియ స్వరూపం వివేచితమయింది. ఇందులో వ్యాసాలన్నీ అపుడపుడూ ప్రకటితమైనవి, స్వేచ్ఛా కవిత్వం ప్రజాస్వామ్య భవనకనుగుణంగా వర్తిల్లేదన్న అభిప్రాయం కేంద్రంగా రూపొందినవీ.

'నవల స్వరూపం'లో నవల లక్షణాల్ని గురించి వివిధాంశాలు వివరింపబడినాయ. ఇది తెలుగులో నవల స్వరూపం గురించి వెలువడిన మొట్టమొదటి గ్రంథం అనుకుంటాను. నవల చదివే వారికీ, వ్రాసే వారికీ ఒక స్థాయిలో అవగాహనకు తోడ్పడుతుందనే విశ్వాసం.

'అధికారభాష'లో తెలుగు అధికార భాషగా విద్య సాధారణ పాలన న్యాయపాలనలో ప్రవేశపెట్టేపుడు ఎదుర్కొనే వివిధాంశాల పరిశీలనం ఉంది.

"అనువాద కళ"లో ఆధునిక యుగంలో వివిధ సందర్భాల్లో అవసరమయ్యే అనువాద స్వరూపాన్ని గురించి వివరింపబడింది. ఇది భిన్న భాషల మధ్య సంస్కృతిక స్నేహాన్నీ, సంస్కార స్థాయినీ పెంచిన విషయం అందరికీ తెలిసిందే

'పరిశోధనా స్వరూపం'లో పరిశోధన కవసరమైన క్రమపద్ధతి, పరిశోధనలో బాహ్యాంతర్విధానాలు, గ్రంథ పరిష్కరణం మొదలైన విషయాల పరిశీలనంతో పరిశోధనా తత్పరులకుపకరించే అంశాలు కన్పిస్తాయి.

తెలుగులో 'విమర్శ' స్థానంలో "సమాలోచనం" సుముచితమయిందన్న రచయిత భావన, ఈ సంపుటానికి పెట్టిన పేరులో పర్యాప్తమైంది.

ఈ సంపుటం, ఆరంభం నుండీ నేటి వరకూ స్వేచ్ఛా కవిత్వం ప్రజాస్వామ్యభావన తో ప్రత్యేకమైన సాహిత్య వ్యక్తిత్వాన్ని కలిగిన మాదిరాజు రంగారావు, మా నాన్న గారి రచనల్ని ప్రచురించే ప్రణాళికలో భాగంగా ప్రకాశితమవుతూంది.

దీన్ని సహృదయులకు సమర్పించే కర్తవ్యాన్ని ఒక భాగ్యంగా భావిస్తున్నాను.

ది. 26-01-2003

హరిత

సమాలోచనం-1

స్వేచ్ఛా కవిత్వం

అంకితం

ఉదార ప్రజా స్వామ్య మనస్వి
రచయిత
మాన్యశ్రీ పి.వి. నరసింహారావు గారికి

సూచిక

1.	స్వేచ్ఛా కవిత్వం - పరిచయం	....	7
2.	ప్రజాస్వామ్య కవిత్వం	....	14
3.	కవిత్వమూ - సృజనశక్తీ	....	18
4	కవిత్వమూ - అనుభవమూ	....	22
5.	స్వేచ్ఛా కవిత్వం - ఆధునిక పరిణామం	....	28
6.	ఆధునిక కవిత్వంలో వస్తురేఖలు	... .	32
7.	స్వేచ్ఛా కవిత్వం - కొన్ని సమస్యలు	... .	34
8.	ప్రజాస్వామ్య కవిత్వం	.. ..	41
9.	స్వేచ్ఛాకవిత్వం - ఆధునికత	....	45
10.	మానవతా వాదం - అవసరం	. ...	48
11.	వర్తమాన కవిత్వం - స్వేచ్ఛా సమాజం	....	52
12.	ప్రజా స్వామ్య యుగం స్వేచ్ఛా కవిత్వం	... .	55
13.	స్వేచ్ఛకు అవకాశం - స్వేచ్ఛా కవిత్వం	... .	58

1. స్వేచ్ఛా కవిత్వం - పరిచయం

మరీ ముఖ్యంగా స్వాతంత్ర్యానంతరం ప్రజాస్వామ్య ప్రభావంతో స్వేచ్ఛా కవిత్వం బహు విస్తృతంగా వెలువడింది కాలం గడిచేకొద్దీ స్వేచ్ఛా స్పందనలతో దీని అస్తిత్వం ఎంతో వైవిధ్యంతో బలపడుతూ వచ్చింది. కవిత్వంలో సృజన స్వేచ్ఛకు కొత్త కవాటాలు తెరచినట్లయింది. సామాజిక స్పృహ, రాజకీయ దృష్టి, మనస్తత్వ విశ్లేషణం, ఆధునిక ప్రకాశనంతో నిరంతరం కొత్తదనంకై అన్వేషణతో తెలుగులో కొత్త ప్రక్రియగా వెలసింది. విశిష్టమైన రూపాన్ని పొందింది. సహృదయుల ఆదరణనూ పొందింది. ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థ కూడా ప్రత్యక్షంగానూ పరోక్షంగానూ దీని స్వేచ్ఛా స్థితిగతులకు ప్రేరకమయింది. సాహిత్యచరిత్రలో ఈ కాలాన్ని ప్రజాస్వామ్యయుగంగా లేదా స్వేచ్ఛాయుగంగా పేర్కోడం, భిన్న సిద్ధాంతాల్నీ, వివిధ దృక్పథాల్నీ గౌరవించే ఆనుకూల్యాన్ని గుర్తించడమే.

సమాజంలో ఆశించే ప్రతి ఉద్యమమూ ప్రతి ధోరణీ స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో మునుముందుగా ప్రతిఫలించింది. ఒక విధంగా కాలానుగుణమైన బాధ్యతను వహించిందని చెప్పొచ్చు. ఈ స్థితి సాహిత్యంలో దీని అవసరాన్నీ అనివార్యతనూ సూచిస్తుంది. చారిత్రకంగానూ సామాజికమైన అవసరాలకనుగుణంగా నిశితనిశితంగా తీవ్రతీవ్రంగా చండచండంగానే కాక సూక్ష్మసూక్ష్మంగానూ స్పందించింది వైయక్తికమైన అస్తిత్వరూపాల్నీ చిత్రించింది. ఎప్పటికప్పుడు కొత్తదనాన్ని లీనం చేసుకొని పరిణమించింది. స్వతంత్రమైన నిర్మాణరూపంతో ప్రజల్ని ఆకర్షించింది. అన్నిటికీ అభివ్యక్తి వేదికగా స్థిరపడింది.

ఇందులో ప్రజాస్వామ్య స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో శ్రామికవర్గానికే కాక ప్రగతి దృష్టితో సమాజంలో అన్ని వర్గాలకూ శ్రేణులకూ తరగతులకూ భేదరూపాలకూ ప్రాతినిధ్యం ఉంది. అంతకుముందీ చిహ్నాలు లేవని కాదు. ప్రజాస్వామ్యం సంప్రదాయ ప్రగతి సిద్ధాంతాల ప్రసారానికీ సమాలోచనకూ ఎంతో అనువైంది. ఈ కారణంగా స్వాతంత్ర్యానంతరం కాలం గడచేకొద్దీ స్వేచ్ఛాకవిత్వం నైకముఖంగా వికసించింది.

1) ప్రజాస్వామ్యం, 2) మార్క్సియం, 3) సమన్వయం, 4) నవకాలిక సంప్రదాయం, 5) మావోపథం, సిద్ధాంతాలే కాక, 6) అనుభూతి, 7) అస్తిత్వ వాదాలూ, 8) దిగంబర, 9) చేతనావర్త, 10) పైగంబర ధోరణులు కవిసేన, దళిత స్పృహ స్త్రీవాదాలతో సంపన్న మయింది. ఈ బహుముఖ వికాసం ప్రజాస్వామ్యంలో సహనంతో సమన్వయంతో ఇతరుల అభిప్రాయాల్ని మన్నించే గుణంతో, చర్చలతో సమాధానాల్ని

అన్వేషించే శాంతి వర్తనంతో స్వేచ్ఛ కేంద్రంగా ప్రగతి వాతావరణం ఉండడంవల్లనే జరిగింది. మౌలికమైన సంప్రదాయతలాలకూ ప్రగతి భావాలకూ సమాజంలో సంపూర్ణంగా అవకాశాలు లభించడమే, దీనికి కారణం.

స్వేచ్ఛా కవిత్వం పద్యం కన్నా భిన్నమైన విస్తృతమయిన పాత్రను నిర్వహించింది. దీని నిర్మాణ స్వరూపం ఇందుకనువైందిగాను రాణించింది. కొత్త సామాజిక సంస్కృతిని ప్రతిబింబించింది. దీన్ని సమీక్షిస్తే, 1) సమాజపరంగా స్వేచ్ఛ సౌభ్రాతృత్వం, సమానత్వం, సామాజిక న్యాయం, లౌకికత, ప్రగతిభావనతోనూ, 2) వ్యక్తిపరంగా సంస్కరణరూపం అనుభూతిగుణం మనస్తత్వచిత్రణంతో, మౌలికమైన సంప్రదాయతలాలతో ప్రజాస్వామ్య ప్రభావశక్తి విశ్లేషణకందుతుంది.

విశ్వమానవ దర్శనంతో అంతర్జాతీయ భావనతో జాతీయ మరియు స్థానీయ స్పందనలతో వర్తించింది. ఎప్పటికపుడు సామాజిక పాత్రను నిర్వర్తించింది. సమాజంలో తటస్థపడే బహుజాతుల్ని గురించి, బృందాల్ని గురించి, సమూహాల్ని గురించి, భేదరూపాల్ని గురించి వృత్తుల్ని గురించి ఆలోచన జరిపింది. పీడనం నుండి ముక్తం చేసే క్రియాత్మకతను ప్రోత్సహించింది. ఎప్పటికప్పుడు ఈ దిశలో కులం మతం వృత్తి ఉద్యోగం రాజకీయం పాలన ప్రాంతం జెండర్‌కు సంబంధించిన విషమ సమస్యల్నీ బాధాస్థితుల్నీ చిత్రించింది. వీటిని ఎదుర్కొనే శక్తినీ ప్రేరేపించింది. విశాలమైన మానవీయ ప్రాతిపదికపై నిలిచింది. ప్రజాస్వామ్య వేదికగా నిలిచింది. ఇదీ ప్రక్రియలోని గొప్పదనాన్నీ, ఎన్నిటికో సరిపడే, ఎన్నిటినో తనలో ఇముడ్చుకొనే రూపాన్నీ భావింపజేస్తూంది. వీటిని అనేకమైన ఉదాహరణలతో సంపన్నం చేయొచ్చు.

ఇందులో అంతర్జాతీయ తలంపై ప్రచలితమయ్యే మానవ హక్కుల్ని గురించే కాక, ఉదార తత్త్వస్థాయినీ, జీవితంలో బాధ వేదన పీడన వెనుకనుండి సామాజిక లక్ష్యనిర్దేశాన్నీ గమనించవచ్చు. ఇది ప్రజాస్వామ్యం మొదలుకొని, సంప్రదాయ భావన విప్లవం, సమన్వయం, మొదలుగా అనేక సిద్ధాంతాలలో ఆదర్శాలతో ప్రచలితమయింది. ఇది ఆధునిక కవిత్వంలో మరీ ముఖ్యంగా స్వేచ్ఛాకవిత్వంలో ప్రధానంగా ఉంది. ఖండఖండంగా ఎదురయ్యే మానవీయ తలంపై మానవతా స్పందనం, ఎప్పటికీ ఉండనే ఉంది. ఎక్కడికక్కడ ఎదురయ్యే సంఘటనలు సూక్ష్మసూక్ష్మ రేఖలతో చిత్రించడమూ కనిపిస్తుంది. సమాజంలో ఏదో సందర్భంలో పీడనో, బాధో, అలజడో, అపాయమో, హింసో, విద్రోహమో ఏదైనా కావచ్చు. సమాజంలో బాధలకుగురై, కారుణ్యాన్ని ఒలికే అనుభవాలు, భావసాంద్రతతో జీవితంలో దుస్థితి చిత్రితమవుతుంది. ఇవి

ప్రతీకాత్మకంగానూ నిర్వహింపబడవచ్చు. వీటిలో, ప్రకృతి విపరీతాలతో పాటు సామాజిక రాజకీయ వైయక్తిక తలాలపైనా, అనేకమైన దుస్థితుల దుర్ఘటనల చిత్రణం ఉంది. ఇది వర్తమాన స్థితిగతులకు కవి స్పందనరూపంగా కన్పిస్తుంది.

II

స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థలోని రాజ్యాంగ రూపాలపట్ల విశ్వాసంతో, సంప్రదాయ మూలాల్ని గుర్తిస్తూ ప్రగతి లక్ష్యాన్ని నిర్మాణాత్మకంగా దర్శించే కవిత్వాన్ని ప్రజాస్వామ్య కవిత్వంగా భావించడం సముచితం. ఈ సమాలోచనంలో సాహిత్యపరమైన అంశాలే కాకుండా ఆనుషంగికంగా, సామాజిక రాజకీయ మనస్తత్వపరమైనవీ చోటుచేసుకోడం జరుగుతుంది. ఇంకా స్వేచ్ఛాకవిత్వంలో భావరూపాలూ ప్రతీకలూ, మనస్తత్వ రీతులూ పురాబింబాలూ కవిత్వకళలో ఉపస్కారకంగా సముచితమైన పాత్రల్ని నిర్వహిస్తున్నాయి. ఈ వెలుగులో సమాలోచనం చేస్తే రోజురోజుకీ పెరిగే విస్తృతికీ వైవిధ్యానికీ ఆధునిక కాలంలో వర్తమాన "ప్రజాస్వామ్యంలో స్వేచ్ఛ" మూలంగా కన్పిస్తుంది. కాబట్టి దీన్ని సాహిత్య చరిత్రలో ప్రజాస్వామ్యయుగంగానో, స్వేచ్ఛాయుగంగానో పేర్కోవచ్చు.

భావకవిత్వంలో స్వేచ్ఛ వ్యక్తినాశ్రయించింది. స్వేచ్ఛాకవిత్వంలో స్వేచ్ఛ, 1) వ్యక్తితోపాటు 2) ప్రధానంగా సమాజాన్ని ఆశ్రయించింది. ఇంకా, 3) ప్రక్రియాగతమూ అయింది. ఇందులో వ్యక్తి స్థాయి నుండి సమాజ స్థాయికి పెరిగే విస్తరించే రూపం స్పష్టంగా కన్పిస్తుంది. దీని ఫోకల్ (Focal) కేంద్రం వేరు. కవి ఫోకస్ (Focus) లో కన్పించే స్థితిగతులూ, వాటి అవగాహన, పరిశీలన, దర్శనం పూర్తిగా భిన్నం. భావ కవిత్వంలో స్వేచ్ఛకు సంబంధించిన 1) దిశ, 2) పరిధి, 3) ప్రయోజనం చాలా పరిమితమైనవీ. భావనలో కళాత్మకమైన సాంద్రతకు ఆధిపత్యం ఎక్కువ. అయితే స్వేచ్ఛాకవిత్వంలో దిశ, పరిధి, ప్రయోజనం చాలా విస్తృతమైనవీ. భావనలో మానవతా పూర్ణమైన సామాజిక ప్రగతిలక్ష్యం ముఖ్యం. ఇది జీవితచలనంలో జాతీయ పరంపరాచేతనతో సామాజిక స్పందనతో ఎప్పటికపుడు దిశదిశనుండీ కొత్తను ఆహ్వానించే కళాత్మక గుణంతో ప్రవృత్తమయింది. సాహిత్య సమాలోచనంలో ఈ భేదాన్ని గుర్తించవలసిన అవసరం ఉంది.

III

స్వేచ్ఛా కవిత్వం ఆధునిక కాలంలో 1) సులభమైన ఉత్తమమైన అభివ్యక్తి సాధనంగా స్థిరపడింది. 2) సంపూర్ణమైన స్వేచ్ఛకు అంటే నిర్మాణం మొదలుకొని వ్యక్తిగతమైన అభిప్రాయం- సామాజిక దర్శనం దాకా నిలయమైంది, కావడంచేత బహుత్వరలో వ్యాప్తిని పొందింది. 3) వర్తమాన సమస్యలు కేంద్రంగా సామాజిక రాజకీయ మానసిక స్థితిగతుల్ని చిత్రించే అవకాశం బాగా ఉండడంచేత యువగణాన్ని ఆకర్షించింది. 4) పరిధి చాలా విస్తృతమైంది కావడంచేత లక్ష్యనిర్దేశంతోపాటు ఆధునిక భావజాలానికి తగిందిగానూ రూపితమయింది. ఈనాడు పద్యంలో ఈ అంశాలు అక్కడక్కడా క్వాచిత్కంగా మెరపుతీగెల్లా కన్పిస్తాయి. పద్యంలో వివిధ శక్తిమంతమైన స్థానాల్ని ఆధునికావసరాలకు పూర్తిగా వినియోగించుకో వలసి ఉంది. దీనికి పద్యరచనా ప్రావీణ్యంతోపాటు, ఆధునిక సామాజిక తత్పరత కూడా అవసరం. పైగా దీని నిర్మాణ రూపమూ సులభం కాదు. నిర్మాణ సౌలభ్యం కలిగిన స్వేచ్ఛా కవిత్వంపట్ల మొగ్గు కవుల్లో సహజంగా ప్రవర్తిల్లింది. ఇది ఆధునిక సమాజావసరాలకు తగిన మానసిక వాతావరణాన్ని కల్పించింది. దీనికి కారణం కవుల్లో ఆధునిక సామాజిక తత్పరతయే. ఇదీనాడు నవమానవచరిత్రకూ, ఆధునిక జీవన సంస్కృతికీ ప్రాతినిధ్యం వహిస్తూంది. ఇది సహజమైన పరిణామం.

వర్తమానానికీ గతానికీ అనుబంధం వివిధ విషయాల్లో తప్పనిసరిగా కొనసాగుతూంటుంది. సాహిత్యానికి వస్తే గతంలోని భారతీయ పాశ్చాత్య సిద్ధాంతాలకు సంబంధించిన మౌలికమైన ఆలోచనల్ని విస్మరించడానికి వీల్లేదు. వీటి ఉపయోగమూ ఎంతో ఉంది. ఈ అంశాల్ని ప్రదర్శనశాల్లో శిల్పాల్లా కాకుండా, సహేతుకంగా ప్రయోజనపరంగా అన్వయించుకొని ఉపయోగించుకోవలసి ఉంది. వీటిని ఆధునిక కవిత్వంలో కళాత్మకమైన విలువలపై దృష్టితో సమన్వయం చేసుకోవడం సముచితం. దీనికి విమర్శకుల్లో గ్రహణగుణం వ్యాఖ్యానకౌశలం సమయపరివర్తనం గురించి విజ్ఞత, దర్శనశక్తీ అవసరం.

ఆధునిక కాలంలో ప్రజాస్వామ్య సమాజంలో స్వతంత్రమైన ఆలోచనతోపాటు, కొత్తకొత్త నిర్మాణ రీతులతోపాటు, ఎన్నో వాదాలూ ధోరణులూ సిద్ధాంతాలూ ప్రకాశమానమవు తున్నాయి. దేనికది ఒక ప్రత్యేకమైన అధ్యయనపద్ధతి నపేక్షిస్తుంది. అందువల్ల కవిత్వ సమాలోచనమూ, ఒకే మూసలో పోసినట్లు జరపడం కుదరదు. దీనినుండి ముక్తమయి నప్పుడే, మంచి విమర్శ, ఉపయోగకరమయిన విమర్శ, హేతువుతో విజ్ఞతతో కూడిన విమర్శ ఆవిర్భవిస్తుంది. కవిత్వానికి సృజనశక్తి ఎంత ముఖ్యమో,

ఈనాడు దీని వికాసానికీ ప్రశస్తికీ వ్యాఖ్యానమూ సమాలోచనమూ అంతే ముఖ్యం. ఈ ప్రక్రియ సమాజంలో ఉత్తమ సాహిత్యసంస్కారస్థాయిని పెంచుతుంది. సముచితమైన విలువల్ని కాపాడడమే కాక సాహిత్య వాతావరణాన్ని కొత్తదనంచేత ప్రకాశింపజేస్తుంది.

IV

స్వేచ్ఛాకవిత్వానికి నియతమైన లక్షణం లేదు. కవి తనకుతానుగా ఏర్పరచుకొన్న నిర్మాణరూపం సద్యఃస్ఫూర్తితో ఏర్పడేదే. ఇది ఒక విధంగా దీని లక్షణపరిధిని విశాలతరం చేస్తూంది. ఇదో కట్టులో, చట్రంలో ఛందోగతంగా ఒదిగిఉండకపోవడంవల్ల, స్వేచ్ఛాగుణం చేత, కొత్తకొత్త నిర్మాణ రీతుల్ని పొందడమూ గమనించవచ్చు. స్థూలంగా, 1) శబ్దంలహరి వలె మరో శబ్దాన్ని అందుకొనీ వర్తిస్తుంది. 2) శబ్దం తరంగంవలె ఎగసి మరో శబ్దాన్ని పట్టుకొనీ కదలుతుంది. 3) వాక్యం మరో వాక్యాన్ని అందుకొనీ, 4) మరోవాక్యంతో కలిసీ చరిస్తుంది 5) లయచలనంతో, ప్రసారగమనంతో ఆకర్షిస్తుంది 6) ధారాగతితో ప్రవహిస్తుంది. 7) ఇట్లా ఎక్కడికక్కడ ఆవేశస్థితిననుసరించి ఒకస్థాయిలో లేదా వివిధ స్థాయిల్లో పై అంశాల సమాకలనం జరుగవచ్చు. 8) ఆవేశ స్థాయిని బట్టి, భావ స్వరూపాన్నిబట్టి నిర్మాణ రీతినిబట్టి ఉద్గమన రూపం సిద్ధిస్తుంది. ఇది రచనలో ఖండఖండంగానూ సమూహాలు సమూహాలుగానూ, ఏకధారగానూ, సూత్రసదృశంగానూ వివిధ శిల్పాకృతుల్ని పొందే వీలుంది. 9) ఒక్కొకపుడు శబ్దం, శబ్దసమూహం, వాక్యం, దాని కదలికల్నిబట్టి, అక్కడక్కడా గణరూపాలూ, మాత్రారూపాలూ చోటుచేసుకోనూ వచ్చు. దీన్ని కవి ఉద్దేశించకనూ పోవచ్చు అయితే పూర్వప్రక్రియల ప్రభావంవల్ల, గతంతో వీడని అనుబంధంవల్ల, ఈ స్థితి ఏర్పడుతుంది. దీన్ని నివారించనూవచ్చు ఏమైనప్పటికీ సమాలోచనతో కవిత్వంలో పలు అంశాల్ని విశ్లేషించడం, చర్చకు నిలపడం, నిగ్గుతేలిన అంశాలతో లక్షణ స్వరూపాన్ని గుర్తించడం మునుముందు బాగా జరగవచ్చు ఇది సమాలోచనా ప్రక్రియలో భాగం. 10) రచనలో సంభాషణ పద్ధతులూ, వచనరీతులూ, వచోవిన్యాసాలూ చోటుచేసు కుంటాయి ఇవి వ్యవహారంలో ఉన్న భాషా సహజమైనవీ, వీటిలో పరంపరా ప్రభావం, ప్రయోగనవ్యత రెండూ దృష్టికివస్తాయి. ప్రతి కాలంలోనూ మార్పులు వచ్చేప్పుడు అంతకు పూర్వం ఉన్న, పరంపరకు సంబంధించిన అంశాలు కొన్ని చోటుచేసుకుంటాయి. కొన్ని అపరిహరణీయాలుగానూ కన్పిస్తాయి. ఏదైనా చివరకు సృజనరూపం కవి బహిరంతర్వ్యక్తిత్వం పైనే సర్వం ఆధారపడి ఉంటుంది.

స్వేచ్ఛా కవిత్వం నిర్మాణంలో "షోపీస్" కాదు. ఏదో ఒక పోతలో ఒదిగిపోయే, "ముద్రాకృతి" అసలే కాదు. దీనికి "మోడల్" అనేది లేదు కాబట్టి కవి నిర్మాణదృష్టినీ,

కౌశల్యాన్నీ సృజన రూపంలో సిద్ధించే ప్రత్యేకతనూ బట్టి విభేదిస్తుంది. ఇది సంపూర్ణంగా కవి స్వేచ్ఛా మనోగతమయింది. ఏ సృజన రూపం అస్తిత్వాన్ని గురించీ, ఆవిష్కారం గురించీ, హేతురహితంగా సందర్భ శూన్యంగా ప్రశ్నించడం సమంజసం కాదు.

1) సామాజిక వాస్తవికత, 2) వేదనాస్పందనం ఈనాటి స్వేచ్ఛాకవిత్వంలో బాహ్యాంతర్విధాలు, రచనలో ఏకాకృతి పొందుతాయి. 1) సామాజిక వాస్తవికత అనేది ఒక్కొక్క కవిలో ఒక్కొక్కవిధంగా వ్యక్తిత్వవికాసంతో అవగతికి వస్తుంది. 2) వేదనా స్పందనం అనేది రచన వెనుక నుండి పనిచేసే మానసికమైన విశ్లేషణం, పరిశీలనం చిత్రణంతో సంయుతమైందీ. చారిత్రక సాంస్కృతికభావ ప్రసారమూస్ఫూర్తికి వస్తుంది. వీటితోపాటు మానవీయమైన విలువల ప్రతిపాదనమూ ముఖ్యం. స్వేచ్ఛా కవిత్వం సహేతుకమైన మార్పులకు నిబద్ధమైందీ, లక్ష్యనిర్దేశం కలిగిందీ అవడంచేత వివిధాంశాల చక్కని సమ్మేళనంచేత కొత్తతరాల్ని బాగా ఆకర్షించడం సహజం.

V

మనిషిపై ఆశతో, మనిషిలో శక్తిపట్ల విశ్వాసంతో, యుక్తిపట్ల ప్రత్యయంతో, మనిషి మనిషితో సంబంధం కోరే గుణంతో, మానవతా మనోజ్ఞంగా ప్రకాశించే స్వరూపం స్వేచ్ఛాకవిత్వంలో దర్శనమిస్తుంది. ఎప్పటికపుడు కొత్తను కోరే, మార్పుకు ప్రేరేపిస్తుంది. మార్పుకు సహకరిస్తుంది. మార్పును లక్షిస్తుంది. సమాజగమనంలో సముచితమైన పాత్రను నిర్వర్తిస్తూండడంవల్ల, చారిత్రక ప్రాధాన్యాన్ని సంతరించుకుని, కవిత్వమంటే ఈనాడు 'స్వేచ్ఛాకవిత్వం'గా అర్థస్ఫూర్తిని పొందింది.

మరో విషయం, సమాజ గమన చిత్రణంతోపాటు, మనిషి లోలోపలి వ్యక్తిత్వాన్ని గురించి ఆలోచనకు గురిచేస్తూంది. ఈ రెండింటి అనుబంధాన్నీ, సంబంధాన్నీ గురించి చింతనకు దారితీస్తూంది. కొత్త ఊపిరితో, కొత్త ఆయువుతో, కొత్త ఆలోచనతో, ప్రగతి శీలంతో, ప్రజాస్వామ్య చేతనకు సంకేతంగా నిలచిందీ స్వేచ్ఛాకవిత్వం. సాహిత్యపరంగా ఈనాడిది కొత్త సంస్కారంతో ఏర్పడిన వాతావరణానికనుగుణమైన తరం కవులతో నిండిపోయింది.

దీన్ని సమీక్షిస్తే, 1) స్వయంప్రేరణయుతమయిందీ, 2) కవి వ్యక్తిత్వంలో సంప్రదాయ సంస్కృతీ తేజంతో పాటు ఆధునిక సంస్కారం, మానవీయ స్పందన శక్తీ, సామాజిక తత్పరత, హేతుదృష్టితో వస్తు నవ్యత ఇట్లా అనేకాంశాల సమాహారంగా ఆవిష్కృతమయ్యే సద్యోరూపంగా గోచరిస్తుంది. ఇందులో 1) కథా పద్ధతికన్నా భావ

విన్యాసానికే ప్రాధాన్యం, 2) కథన రీతులకన్నా భావ యోజనకే ప్రాధాన్యం, కథ-కథనం అనగానే వచనత్వం చోటుచేసుకునే వీలెక్కువ. అయితే స్థూలంగా కథాసూత్రం ఉండవచ్చు కథాంశం ఉండవచ్చు. కాని నిర్వహణం మాత్రం భావ స్థానాలపై భావగతులపై దృష్టితోనే సాగుతుంది. ఇవి వర్తమాన స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో స్ఫుటంగా కన్పించే అంశాలు.

ప్రస్తుత సమాజంలో, పై వర్గాల నుండి క్రింది వర్గాలదాకా, అందరినీ కలుపుకొనీ, వారి జీవిత సమస్యలకూ సమాధానాలకూ ప్రాధాన్యమిస్తూందీ ప్రక్రియ. ఇది చాలా తక్కువ సమయంలో బహుముఖీనంగా విస్తరించడానికి కారణమిదే. ఆధునిక సాహిత్య చరిత్రలో స్వేచ్ఛాకవిత్వం, ప్రజాస్వామ్య యుగంలో కొత్త దిశకూ స్వతంత్రమైన అభివ్యక్తికీ సాధనంగా నిలిచింది. సామాజిక తత్పరతతో వ్యక్తి స్ఫూర్తితో, ఆధునిక సాహిత్య సంస్కృతిలో చారిత్రకమైన పాత్రను నిర్వహిస్తూంది. ప్రజాస్వామ్య సంవిధానం భూమికపై, సాహిత్య చరిత్రలో ప్రజాస్వామ్య యుగంగానూ / కవితా ప్రస్థానంలో స్వేచ్ఛాయుగంగానూ పరిగణించడానికి వీలైన అస్తిత్వాన్ని పొందింది.

"అరుణకిరణం గుండెలో నిలిచి మనిషి కదలిరా
మానవీయ సూర్యునితో ప్రజాస్వామ్య పతాకతో"

2. ప్రజాస్వామ్య కవిత్వం

ఆధునిక స్వేచ్ఛా కవిత్వం ఈనాడు సమాజంలో ప్రచలితంగా ఉన్న ప్రజాస్వామ్య తత్త్వానికి ప్రాతినిధ్యం వహిస్తోంది. ఈ ఆధారతలంపై జీవితంలో భౌతిక చిత్రణంతో, మానసిక విలోకనంతో విశిష్టంగా ఉంది. నిరసన ప్రతిఘటన నినాదం సంఘర్షణ మొదలుగా ప్రస్తుత వ్యవస్థను వ్యతిరేకించే పద్ధతులు ప్రజాస్వామ్యంలో అనుమతించేవే ఇటీవల విప్లవవాదులు అందునా రచయితలు తమ ఆదర్శాల్నీ అభిప్రాయాల్నీ ప్రకటించే స్వేచ్ఛా వాతావరణం ప్రజాస్వామ్యాన్ని పటిష్ఠం చేసింది.

సాహిత్య ప్రపంచంలో ఈ ధోరణి వైవిధ్యంతోపాటు విలువలకీ దారితీసేది. సమాజంలో ఎప్పుడూ యధాస్థితికీ ప్రగతి తత్త్వానికీ మధ్య సంఘర్షణ జరుగుతూనే ఉంటుంది. ఇది తప్పనిసరి, ఇది ఒక వ్యవస్థీకృతమై జరగడంవల్ల ఒక పద్ధతి అవలంబింపబడుతుంది. గతిలో వేగం వస్తుంది. ప్రయోజన విస్తృతి ఉంటుంది. గుణాత్మకమైన మార్పు వస్తుంది. దీని ఫలితం అందరికీ (అంటే ఎక్కువమందికి) అందుతుంది. ఇది వ్యక్తి నిష్ఠం కాక సమాజనిష్ఠంగా తన పాత్రను నిర్వర్తిస్తుంది. కాలం గడుస్తూన్నకొద్దీ కొత్త అనుభవాలు అవసరాలు ఎదురయ్యేకొద్దీ యధాస్థితి క్రమంగా ప్రగతికి దారి ఇస్తుంది. ఒకప్పుడు తప్పుకుంటుంది. ప్రగతి తత్త్వమూ కొంత సరిపెట్టుకొని పురోగమిస్తుంది. ఇది ఒకనాటితో ముగిసేది కాదు. తరం తరువాత తరం వచ్చేకొద్దీ అనూహ్యమైన ప్రభావాలకు లోనై పరివర్తన కోరడం సహజం. సాహిత్యంలో మార్పు ప్రతిఫలనం అనివార్యం. ఈ మార్పు మిగతా ప్రక్రియల్లో కన్నా కవిత్వంలో ముందుగా వస్తుంది.

సాహిత్యంలో ముఖ్యంగా కవిత్వంలో ఇప్పుడున్న వాతావరణాన్నిబట్టి సంప్రదాయ చ్ఛాయలు, కాల్పనిక రీతులు అభ్యుదయధోరణి విప్లవదృష్టితోపాటు ప్రజాస్వామ్య దృక్పథం విమర్శకుల విశ్లేషణకందుతుంది. ఈ కాలం ఎన్నెన్నో ఆదర్శాలతో సిద్ధాంతాలతో అభిప్రాయాలతో సమాజంలో ఉన్న అన్ని విధాలైన జీవిత దిశల్ని స్పృశిస్తూ కన్పిస్తుంది. ఇది కాలం గడిచేకొద్దీ సంకుచితసీమల్ని అధిగమిస్తూ అంతర్జాతీయతను పొందుతూంది. ఇటీవల ఈ దృష్టితో ఇతర భారతీయ భాషల్లోను ప్రపంచ భాషల్లోను వచ్చిన మంచి కవిత్వాన్ని వెలుగులోకి తెచ్చే ప్రయత్నం జరుగుతూంది. ఆయా భాషల్లోని కవిత్వశక్తినీ మంచి స్థితిని పొందిన దిశను, ప్రదర్శిస్తూంది. తెలుగులో వచ్చే కవిత్వంలో శక్తినీ సుస్థితిని దిశనూ తులనాత్మకంగా పరిశీలిచేందు కుపకరిస్తుంది.

ఇప్పుడు తెలుగులో సంప్రదాయం కాల్పనికం అభ్యుదయం విప్లవం ప్రసరించే వెలుగులతోపాటు వివిధ దృక్పథాల సమన్వయంతో ప్రజాస్వామ్య తత్త్వం ప్రధానంగా కవిత్వం వెలువడుతూంది. ఇటీవల కమ్యూనిస్టు దేశాల్లో ప్రజాస్వామ్యానికభిముఖంగా వచ్చే మార్పులు కూడ ఈ సందర్భంలో పరిశీలించవలసి ఉంది తీవ్రవాదానికి కారణాలు దానిలోని ఉత్తమ గుణాలతోపాటు సత్త్వరం ఇతర వాదాల్లోని ఉత్తమ కోణాలను ప్రోత్సహించే వ్యవస్థ అవడంవల్ల ఈనాడు ప్రజాస్వామ్యం అవసరమౌతూంది. ఇది సమాజశ్రేయస్సు సౌభాగ్యం సమానత్వంపై దృష్టితో సంప్రదాయం నుండి సామ్యవాదం వరకు చారిత్రక పరిణామంలో భాగాలైన అన్ని ఆలోచనా ధోరణులకు తమ తమ పాత్ర నిర్వహించే అవకాశం కలిగిస్తూంది. దేనికీ క్షతి ఏర్పడదు. వ్యతిరేకం ప్రతిపక్షం నిరసనం ప్రతిఘటన సంఘర్షణ అనేవి సామాజికంగా చూస్తే నాగరికత - సంస్కృతి వికాసంలో అనివార్యాలుగా చరిత్రలో కన్పిస్తాయి.

ఇవి వ్యక్తి స్వేచ్ఛకవకాశంతో పాటు సాంఘిక న్యాయానికి మానవజాతి సౌభాగ్యానికీ క్రమంగా దారితీసాయి. అయితే ఇవి అప్పుడప్పుడు అవసరం మేరకు వచ్చేవే కాని ఎల్లప్పుడు తీవ్రస్థాయిలో ఉండడం కుదరదు కొంతకాలం విరామాన్ని పొందే స్థితి వస్తుంది. లేదా కాలంపై ఇతర శక్తులతో సమన్వయాన్ని పొందే స్థితి ఏర్పడుతుంది. ఈ దశలో ఉత్పన్నమయ్యే సాహిత్యం ప్రత్యేకంగా ఉండడం సహజం. కాబట్టి దేన్నీ సంపూర్ణంగా వేరుచేసి చూడడం కుదరదు ఇతర విషయాలను కూడ పరిగణనలోకి తీసుకోవలసి ఉంటుంది. ఏ వ్యక్తి ఇష్టానిష్టాలతో పనిలేకుండా సామాజిక తలంపై తమ తమ క్రియాత్మకమైన పాత్రల్ని నిర్వహిస్తాయి. ఈ విధమైన విభిన్న భావ ధోరణుల స్థితికీ క్రియాత్మకమైన పాత్ర నిర్వహణకూ ఆధారంభూమి ప్రజాస్వామ్యం కావడం విశేషం. ఈ విధంగా చారిత్రక దృష్టితో సమన్వయ ధోరణిని అవలంబించే ఈనాటి ప్రజాస్వామ్య కవిత్వంలో ఈ క్రింది అంశాలు పరిశీలనకు వస్తాయి

1) వ్యక్తిస్వేచ్ఛ, 2) సామాజిక న్యాయం, 3) కుటుంబ వ్యవస్థ నుండి అనేక కారణాలవల్ల దూరమై కొత్త అనుబంధాలేర్పడిన స్థితి, 4) నగర జీవనంలోని ఏకాంత ధోరణి, 5) మానసికమైన ఒత్తిడి-స్పందనం, 6) ఏకాంత ధోరణిని పోగొట్టే కార్యక్రమాల పట్ల కొత్తగా శ్రద్ధ, 7) సామాజిక శక్తులపట్ల ఆకర్షణ, వాటిని గురించిన ఆలోచన, 8) అస్థిరమైన స్థితి - అస్పష్టమైన అంచుల్లో భావ ధోరణి, 9) అన్నివైపులనుండి వచ్చే మార్పులకాహ్వానం - ప్రతిస్పందనం, 10) స్థానికం నుండి అంతర్జాతీయం దాకా ఆలోచనా ప్రభావాలతో రూపొందిన స్వీయవ్యక్తిత్వ వికాసం, 11) ప్రాచీనం నుండి ఆధునికం

వరకు సంప్రదాయం నుండి విప్లవం దాకా మానవుని ప్రస్థానంలో వివిధ సోపానాల అవగాహన, 12) హేతు దృష్టి-సంస్కరణం-పరివర్తనంతో నిత్యం మానవ ప్రగతిని సమాజశాంతిని కోరే ఆదర్శరూపం అనేవీ సందర్భంలో ప్రజాస్వామ్య యుగ కవిత్వ విశ్లేషణలో దృష్టికి వచ్చేవి.

ఒక విధమైన కవిత్వం నుండి మరో విధమైన కవిత్వాన్ని గుర్తించేందుకు 1) మూల వస్తువు ఎన్నిక, 2) స్థితి యోజనం, 3) భావప్రసారం, 4) నిర్వహణంపై దృష్టితోపాటు నిర్మాణ రూపం, 5) అభిప్రాయ ప్రకాశనం - సిద్ధాంత ప్రతిపాదనం అనేవి గ్రహింపవలసినవి. వీటి ఉపయోగంలో కవికి స్వేచ్ఛ ముఖ్యం. ఇది అభివ్యక్తి శిల్పం మొదలుకొని సిద్ధాంత ప్రకటనం - ఆదర్శాల ఆవిష్కారం వరకు వ్యాప్తమైంది. ఇవి ఈనాటి ప్రజాస్వామ్య కవిత్వరూపంలో కన్పించే సాధారణాంశాలు. ఈ దృష్టితో దీన్ని వివేచింపవలసి ఉంది.

సమాజంలో పీడితులు తాడితులు గురించి సానుభూతితో వాళ్ళ పక్షం వహించి మాట్లాడడం ఈనాడు సర్వసాధారణమైంది. ఈ కారణంగా ఎప్పుడో కొత్తగా ప్రత్యేకంగా కన్పించిన ప్రగతి భావ పదబంధాలు, విప్లవ ప్రతీకలు భావరూపాలు ఇప్పుడు పడికట్లు రాళ్ళుగా పరిణమించడం సహజం. ఇవి స్థిరపడినాయి. సాధారణ స్థితిని పొందినాయి. ఒక వాతావరణాన్ని పురస్కరించుకొని ఒక కాలంలో దానికి తగిన విధంగా యోజితమైన ఈ పదబంధాలు ప్రతీకలు భావరూపాలు మొదలైనవి ఎప్పటికీ ఎవరో కొందరి సొత్తుగా పరిమితంగా ఉండిపోవు, ఇవి సాధారణ్యాన్ని పొందుతాయి. దానికి సంబంధించిన వాతావరణాన్ని చిత్రించేప్పుడు, సూచించేప్పుడు భేదభావం లేకుండా అంతా నిస్సంకోచంగా ఉపయోగించడం జరుగుతుంది.

ఇక ఈనాటి స్వేచ్ఛా కవిత్వానికి వస్తే ఇందులో సామాజికంగా వైయక్తికంగా సంఘర్షణకు సంక్లిష్టస్థితికి దారితీసే భౌతిక శక్తుల్ని మనోరీతులను చిత్రించడం కన్పిస్తుంది. జీవితంలో సమస్యలపట్ల సందర్భాలపట్ల అవగాహన ఆలోచన స్పందనం, దృష్టిలో భేదం, లక్ష్యంలో భేదం ఒక రచయిత నుండి మరో రచయితను విభేదిస్తుంది. ప్రతి వ్యక్తి తనదైన ప్రత్యేక పద్ధతితో స్పందించడానికి ప్రతిక్రియ నెరపడానికి సృజనశక్తి వికాసానికి స్వేచ్ఛ ముఖ్యం. అవకాశం అవసరం. ఒక సిద్ధాంతంపట్ల ఆదర్శం పట్ల అభిలాష ఆలోచనా పథం ఉండడం వేరు. దానికాచరణ రూపమివ్వడం వేరు. దాన్ని ఆచరణలో పెట్టే స్థితి వేరు. దీన్ని కవిత్వంలో నిబంధించడానికి కావలసిన శిల్పకళావిభాగం వేరు. ప్రత్యేకమైన దృష్టి అవసరమౌతుంది. దీన్ని చిత్తశుద్ధితో అనుసరించడమే నిబద్ధత.

ఇందులో కష్టాలు సైతం ఎదుర్కొనే సంకల్ప శక్తి ఉంది. కార్యరూపంలోకి పరివర్తింపజేసే క్రియాశక్తి ఉంది. ఇది రచయిత సంపూర్ణ వ్యక్తిత్వాన్ని కవిత్వంస్థాయిని పెంచేందు కుపరిస్తుంది. సమాజంలో కవి తానే వ్యక్తిత్వ నిర్మాణం కలిగి ఉన్నాడో దాని కనుగుణంగానే కవిత్వ మావిర్భవిస్తుంది. ఇది సహజం కూడా.

ప్రజాస్వామ్యం మానవజాతి శ్రేయస్సు కుపకరించే అన్ని సిద్ధాంతాల్లోని గుణాల్ని మన్నిస్తుంది. వేల వ్యక్తిత్వాల్ని వేయి విధాలుగా వికసింపజేసి సమాజానికి సంపూర్ణతను సిద్ధింపజేస్తుంది. అనంతకాలంపై ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్క విధంగా ఉపకరించవచ్చు. ఒక్కొక్కదాని ప్రయోజనం ఒక్కొక్క విధంగా పరిణమించవచ్చు. ఈ దృష్టితో ఆలోచనల్ని ప్రతిబింబింపజేస్తూ ప్రగతిని కాంక్షించేదే ప్రజాస్వామ్య కవిత్వం. దీని పరిధి ఎంతో విస్తృతమైంది, స్వరూపంలో వైవిధ్యం కలిగింది. ఆచరణీయమైన స్థితిని పొందింది, మానవజాతి సౌభాగ్య భవిష్యత్తుకు ఆవశ్యకమైంది. ఈనాటి తెలుగు సాహిత్యంలో 1) స్వేచ్ఛ-స్వాతంత్ర్యం, 2) సంస్కరణ-పరివర్తనం, 3) ప్రగతి-మానవతాభావన, 4) శాంతి-సౌభాగ్యం, 5) సౌందర్యం-సమానత్వం, 6) సంప్రదాయమూలాలు-విశ్వభావన పట్ల ఆకాంక్షతో అవతరిస్తుంది ప్రజాస్వామ్య కవిత్వం.

"నాలో మానవతా మేఘం
ప్రజాస్వామ్య సందేశంతో"

3. కవిత్వమూ - సృజనశక్తి

ఒక స్థితి గురించి ఆవేశం, ఒక సంఘటన గురించి ఆవేదన, ఒక వస్తువు గురించి ఆలోచన ఒక్కొక్క కవి మనస్సులో ఒక్కొక్క విధంగా ప్రసారమౌతాయి ఒక్కొక్కరొక్కొక్క విధంగా స్పందిస్తారు. వివేచన చేస్తారు. ప్రతిక్రియ నెరపుతారు. విశిష్టమైన దృష్టినవలంబిస్తారు. ఆదర్శాన్ని కలిగి ఉంటారు. ఇది వాక్ దశకు పూర్వస్థితి. దీన్ని అనుసరించి శబ్దం అర్ధసహితమైన వాక్యవిన్యాసంతో నిర్మాణరూపం పొందుతుంది సమాహారంగా కవి వ్యక్తిత్వం సిద్ధిస్తుంది. ఎన్ని అభిప్రాయ భేదాలున్నా దానికి కారణమైన సృజన శక్తి మాత్రం ఎటువంటి అభిప్రాయ భేదాలతో నిమిత్తం లేనిది, అందరికీ ఆమోదయోగ్యమైందీ, అందరినీ ఆకర్షించేదీ.

ఏది కవిత్వం? ఏది కవిత్వం కాదు? అనే ప్రశ్నలు తరువాత ఉత్పన్నమయ్యేవి. సామాన్యస్థాయి నుండి పై విశేషస్థాయికి పోయేకొద్దీ అభిప్రాయ భేదాలనేకం ఉత్పన్నమౌతాయి. సాధారణ పాఠకులు, అభిమానులు, విమర్శకులు, సహృదయులు, కవులు వీరు సమకాలీనంగా ఎట్లా ఉన్నా కాలం గడిచేకొద్దీ ఆపైన దీన్ని గురించి ఆదరించడమో ఆలోచన చేయడమో నిజంగా జరుగుతుంది.

కవితా ప్రస్థానంలో అన్నివిధాలైన కవిత్వమూ పరిణామదశల్లో వివిధ రూపాలుగా వచ్చినా మొత్తంమీద మానవ సంస్కృతీ రూపంతో నిబద్ధమైనవే. ఆయా భాషా సాహిత్య శక్తుల విస్తృతినీ వైవిధ్యాన్నీ కలిగించే మాట వాస్తవం. ఎటువంటి గొప్ప సృజనశక్తిని ఆవిష్కరించేదైనా ఎంతటి ప్రభావ సంపన్నమైనదైనా దానితో తృప్తిపడి సాహిత్య ప్రపంచం ఊరకనే ఉండిపోదు. ఉండలేదు కూడా. తర్క వితర్కాలు సాగుతూనే ఉంటాయి. ప్రశ్నలు వెలువడుతూనే ఉంటాయి. ఏవో సమాధానాలు వస్తూనే ఉంటాయి. ఇవి ఎప్పటికపుడేదో తృప్తిని కలిగిస్తూ ఉంటాయి. తిరిగి సందేహాలు తలెత్తుతూంటాయి. మరో సృజనాత్మక కృతి వస్తుంది కొత్త సమస్యలుత్పన్నమౌతూనే ఉంటాయి. అసలు కవిత్వమంటే ఇట్లా ఉండాలన్న అభిప్రాయం ఎప్పటికపుడు కొత్తకొత్తగా పాఠకుల విమర్శకుల కవుల హృదయాల్లో ఉద్యమిస్తూనే ఉంటుంది. ఇది ఒకనాటితో ఒకచోట ఒక ఆలోచనా పరిమితిలో నిలిచేది కాదు. అలంకార శాస్త్రమంతా ఇట్లా వివిధ దశల్లో అవతరించిందే. సాహిత్య విమర్శ అంతా ఇట్లా వివిధ పద్ధతుల్లో వెలసిందే. ఈ కారణంవల్ల పోనుపోను ఒకే కాలంలో ఒకే యుగంలో భిన్నభిన్నంగా కవిత్వం వెలువడుతుంది.

ఒకే కవి వివిధ సందర్భాల్లో భిన్నభిన్నంగానూ కవిత్వాన్ని సృజించడమూ కన్పిస్తుంది. ఈ యుగాన్నే తీసుకుంటే ఒకే కాలంలో ఇంచుమించుగా కాల్పనికం అభ్యుదయం ప్రజాస్వామ్యం విప్లవం సంప్రదాయం నవ్యసంప్రదాయ పద్ధతుల్లో వివిధ గుణాలతో వాటి కలయికతో కవిత్వాలు వచ్చాయి. ఒకే కవికి సంబంధించినవి ఈ లక్షణాలతో రచనల్ని చూడవచ్చు.

శ్రీశ్రీ కవిత్వాన్ని తీసుకుంటే ప్రభవ వ్రాసిన సమయం వేరు. అప్పుడాతని కవిత్వస్ఫూర్తి వేరు. ఆయన భావించిన కవిత్వ నిర్వచనం వేరు కాలం మారింది. ఆయన ఆలోచనలు మారాయి. జీవిత దృక్పథం వేరైంది. ప్రయోజనం మారింది. కవిత్వం భిన్నమైంది. దీనికనుగుణంగా రూపం నిర్మాణం లక్ష్యం మారడం సహజం ఇదే కాలంలో ఇటువంటి స్థితిలో ఇంకొకరిలో ఈ మార్పు రాకపోవచ్చు ఒకవేళ వచ్చినా ఈ విధంగా ఉండకపోవచ్చు. సృజనశక్తిలోని విశిష్టత ఇదే. శ్రీశ్రీలో ప్రభవ తరువాత వచ్చిన మార్పును బింబించే మహాప్రస్థానం ఆ తరువాత మరో మహాప్రస్థానం అవతరించాయి పద్యం నుండి మాత్రాఛందస్సు ఆపైన వచన కవిత్వం ఆ తరువాత జానపద ఛందోఫణితుల్లో రచనల్ని గమనిస్తే సంప్రదాయం కాల్పనికం అభ్యుదయం విప్లవం మార్గాల్ని సూచించే విభిన్న లక్షణాల్ని గుర్తించవచ్చు. రచనల్లో బహిస్స్వరూపంలో అంతస్స్వరూపంలో లక్ష్యనిర్దేశంలో మార్పు స్పష్టం.

దీన్నిబట్టి భిన్న కవులతోపాటు ఒకే కవిలోను కాలంపై వచ్చే మార్పుల్నిబట్టి కలిగే దృష్టిభేదం వల్ల కవిత్వ నిర్వచనమూ మారుతుందన్న విషయం ఆలోచనకు వస్తుంది. కాలం గడిచేకొద్దీ అన్నిటిలోను మూలభూతమైన కవితాస్పర్శలో సృజనశక్తి గుర్తింపబడి నిలిచిపోతుంది. దాశరధి రచనల్లో పద్యం గేయం స్వేచ్ఛా కవిత్వ రూపాల్ని ఈ సందర్భంలో గమనించవచ్చు పాఠకులు అభిమానులచేత ప్రచారాన్ని పొందుతుంది. కవులచేత పరంపరగా కొనసాగింపబడుతుంది. ఈ అంశం సమకాలీన పరిస్థితుల్లో అతివ్యాప్తి అవ్యాప్తి దోషయుతమైనా ఎన్నో వ్యవహారకారణాలవల్ల లౌకికదశలో ఎక్కడికక్కడ విడివిడిగా ప్రచారరూపంలో ఉన్నా ఆపైన సందేహాలకు ప్రశ్నలకు చర్చలకు స్థానీయమై కాలాన్ని అధిగమించిన మరో రూపంతో ఆలోచనకు వస్తుంది.

కవిత్వంతో సంబంధం ఉన్నవాళ్లు సమాజంలో సాధారణ పాఠకులు అభిమానులు విమర్శకులు సహృదయులు పండితులు కవులు. వీళ్ళవల్ల వేదసూక్తాల నుండి ఈనాటి కవిత్వం దాకా కవిత్వం ప్రత్యేకమైన స్థానాన్ని పొందింది. ఎవరికి వారు చదువుకోడం అట్లా ఉంచి ఒకరు వినిపిస్తే మరొకరు వినే స్థితి ప్రాచీనకాలం నుండి

వస్తుంది. లవకుశుల రామాయణ గానం అంతకుపూర్వం ప్రాచీనకాలం నుండి వచ్చే వేదపరనం మన దృష్టికి వస్తాయి ఒక్కరే చదువుకునే కంటే ఈ విధంగా శ్రోతగా ఆనందించే అవకాశంవల్ల కలిగే ప్రయోజనం పేరు. స్వల్పసంఖ్యంలో ఉన్న సమావేశాల్లోను బహుళ సంఖ్యలో ఉన్న సభల్లోను ఈ పద్ధతి బాగా రాణింపుకు వచ్చింది. ఇదే కావ్యపరనం కావ్యగానం కావ్యగోష్ఠి కవిసమ్మేళనం అనీ ప్రముఖంగా వ్యాప్తిలో ఉంది. కవి సమ్మేళనం ఇటీవల బాగా ప్రచారంలో ఉంది

ఆధునిక యుగంలో నలభై యాభై ఏండ్ల క్రితం భావ కవిత్వోద్యమ నాయకుడు దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రి తన కృతులనే కాకుండా సమకాలికులైన ఇతర కవుల కృతుల్ని గానం చేస్తూ ఊరూరు తిరుగుతూ ఆధునిక కవిత్వానికి విశేష ప్రచారాన్ని కలిగించిన విషయం అందరికీ తెలిసిందే. పాఠకులు తాము చదివేప్పుడు స్థితిని ఆలోచనాత్మకంగా మలచుకుంటారు. అదే తాము వినేప్పుడు ఆవేశాత్మకంగా తీర్చబడుతుంది. కృష్ణశాస్త్రి చేసిన కవితాగానం ఎక్కడా రికార్డు చేయబడకపోవడం మన దురదృష్టం. విశ్వనాథ కావ్యపరనం మధ్య మధ్య వ్యాఖ్యాన సుందరంగా చిన్న చిన్న కథలతో ఆవేశ భాసురంగా ఎంతో ప్రభావోపేతంగా ఉండేది. ఎంతసేపైనా మహనీయమైన ఆకర్షణ స్థాయి తగ్గేది కాదు. ఇక దాశరథి నారాయణరెడ్డి ఇరువురు భిన్నరీతుల్లో కావ్యగానం చేస్తూ ఆంధ్రదేశంలో ముఖ్యంగా తెలంగాణాలో ఆధునిక కవిత్వాన్ని ప్రజల దగ్గరికి తీసికెళ్ళి సమాజంలో సాహిత్య చైతన్యం కలిగించిన సంగతి అందరికీ తెలిసిందే. ఇట్లా ఎందరో! వీరంతా తమ కృతుల్ని మాత్రమే చక్కగా గానం చేసేవారు లేదా పరనం చేసేవారు. కేవలం కావ్యగానం లక్ష్యంతో వివిధ కవుల కృతుల్ని ప్రజల మధ్యకు తీసుకొని వెళ్ళే సాహిత్యయత్నం కృష్ణశాస్త్రి తరువాత జరగలేదనే చెప్పాలి. దీనికెంతో ఉదార హృదయం అవసరం. అయితే బెంగాల్‌లో ఈ పరంపర ఉంది. ఇక్కడ ఉదార హృదయం అట్లా ఉంచి కవిత్వప్రచారంతోపాటు ధన సంపాదనంపై దృష్టి అధికం. అంతో ఇంతో శ్రమించి వివిధ కృతుల్ని అభ్యసించి వివిధ కవుల కవిత్వాల్ని ఆకర్షణీయంగా గానం చేసి ధన సంపాదనం చేసే సంచార బృందాలు సుమారు నలభైదాకా ఉన్నట్లు చెబుతారు. ఇటీవల బెంగాల్‌లో గౌరీ ఘోష్ ఆమె భర్త పార్థఘోష్ ఇరువురు ఆధునిక కవిత్వాన్ని గానం చేస్తూ ప్రజలను ఆనందపరవశుల్ని ఆలోచనా నిమగ్నుల్ని చేసే కార్యక్రమాలు చేపట్టారు. ఇక్కడ ధనార్జనతోపాటు సాహిత్యాభిలాష ప్రచార తత్పరత ఉంది. బెంగాలీయులకు సాహిత్యమన్నా కళలన్నా అందునా కవిత్వమంటే ఎక్కువ ప్రీతి కావడంచేత ఈలాంటి కార్యక్రమాలు విజయవంతమే అవుతాయి.

ఇ: ఈ కార్యక్రమాల్లో వివిధ దృక్పథాల కవిత్వం వినబడుతుంది, ముందు మాటలతో ప్రారంభించి మధ్యమధ్య సందర్భోచిత వ్యాఖ్యలతో వివరణలతో సాగుతుంది కావ్యగానం వివిధ గతి విశేషాలతో భావస్ఫూర్తితో మంచి స్వరసంయుతంగా నిర్వహించడం వీరి ప్రత్యేకత. ఖాజా నజ్రుల్ ఇస్లాం కుమారుడు ఖాజా సవ్యసాచి ప్రత్యేక పద్ధతిలో చేసే కావ్యగానం జనామోదాన్ని పొందింది. ఈ సందర్భంలో హరీంద్రనాథ్ ఛటోపాధ్యాయ్‌నూ పేర్కొనవచ్చు. ఆయన పఠనం భావస్ఫోరకంగా ఉంటుంది.

కావ్యపఠనం, కావ్యగానం ఒక కళ. కవి వ్రాసింది అర్థం చేసుకొని అందులోని భావానికి తగినట్లుగా ఉద్రేకాన్ని పొంది ఆలోచనను గుర్తించి తగిన స్థాయిలో స్వరాల్ని పలుకుతూ అందులోని గతిభేదాల్ని వైవిధ్యాన్ని మధ్యమధ్య ప్రదర్శిస్తూ గానం చేయడం ఒక కళే. హిందీలో నీరజ్ కవి ఈ విధానంలో శ్రోతల్ని ఆకర్షించే శక్తిసంపన్నుడు అయితే స్వయంగా తన కృతిని మాత్రమే కవి గానం చేయడం వేరు. ఇతరుల కృతుల్ని కళాత్మకంగా గానం చేయడం వేరు. బెంగాల్‌లో ఈ విధమైన కావ్యగానంలో శిక్షణనిచ్చే పాఠశాలలున్నట్లు వినబడుతుంది.

ఈ విషయం ఎందుకు ప్రసక్తమైందంటే కవిత్వానికి ప్రకాశమాన స్థితి కూడ అవసరమే. కావ్యగానం లేదా కావ్యపఠనం ఈ అవసరాన్ని చాలావరకు తీరుస్తుంది దీనివల్ల ప్రజల్లో సాహిత్యాభిలాషను పెంపొందించే ప్రయోజనం సిద్ధిస్తుంది. యువతరంలో ఉత్సాహం వెలుగుతుంది. సాహిత్య వాతావరణాన్ని నిర్మిస్తుంది.

స్వేచ్ఛాకవిత్వం వచ్చాక కవిత్వాన్ని గానంచేసే పద్ధతి కవకాశం లేకుండా పోయింది. అయితే భావవ్యంజకంగా గతి విశేష స్ఫూర్తితో ప్రత్యేక పద్ధతుల్ని అనుసరించి చదివే వీలు లేకపోలేదు. కవిత్వం వినేప్పుడు ఏది కవిత్వం? అన్న ప్రశ్న జనించదు. ఆ తరువాతనే చర్చకు రావచ్చు. కవిత్వం చదివేప్పుడు ఉత్పన్నం కావచ్చు. ఎందుకంటే ఆలోచనకు సమయం ఉండాలి మెల్లగా వీలు చేసుకోవచ్చు మానవునిలో జిజ్ఞాస ఆలోచనా శక్తి అన్వేషణ హేతుదృష్టి ఉన్నంతవరకీ చర్చలు ఉంటూనే ఉంటాయి. కవిత్వం దారిన కవిత్వం - స్పందన శక్తి సృజనగుణం ఉన్నంతవరకు వస్తూనే ఉంటుంది. కవిత్వం ఎవరికోసం? ఎందుకు? అనే ప్రశ్నకు సమాధానం, "వ్యక్తి జీవితం ఎవరికోసం? ఎందుకు జీవించడం?". అన్న ప్రశ్నలకు దొరికే సమాధానంలోని భాగమే కాని వేరు కాదు. జీవితంలో ప్రత్యేకత వైవిధ్యం ప్రయోజనమే కవిత్వంలోనూ తప్పనిసరిగా ఉంటుంది. జీవితంలోని అస్తిత్వమే కవిత్వం పొందే రూపం.

ఉండవచ్చు. ఈ రెండూ దేనికది విడివిడిగా గాక, ఒక్కొక్క రచనలో ఒక్కొక్క కవి వ్యక్తిత్వంలో ఒక విధమైన హెచ్చుతగ్గుల్లో విచిత్రమైన సమ్మేళనాన్ని పొందుతుంది. ఒకే కవి వివిధ సందర్భాల్లో వెలువరించిన కవిత్వంలో ఈ లక్షణం వేరువేరుగానూ ఉండవచ్చు అప్పటి అనుభవరూపాన్ని బట్టి ఆ వేగస్థాయి, వస్తు విన్యాసం, భావస్థానాల తీరు, ఆలోచనా శక్తి, మొదలైన అంశాలను బట్టి ఉంటుంది. అయితే ఒక కవి కవితావ్యక్తిత్వం, లేదా రచనా స్వరూపం గురించి ఒకమారు చదివి స్థూలంగా నిర్ణయం చేయవచ్చు. దీన్ని వివేచిస్తూపోతేగాని వెనుక దాగిన అనేకమైనసూక్ష్మ రహస్యాలు వెల్లడి కావు.

స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో చాలా సందర్భాల్లో ఏర్పడే క్లిష్టత, భావ రూపాలకు ప్రతీకలకూ సంబంధించింది. వివిధ భావరూపాలతో ప్రతీకలతో విశిష్టమైన స్వరూపాన్ని యోజితం చేసేప్పుడు వాని సమీకరణ పద్ధతిలో క్లిష్టత కనపడవచ్చు. భావరూపం ఆలోచనాగతమైంది. అవ్యక్తచేతన యొక్క స్పందనరూపంగానూ, ఆవిష్కృతం అవుతుంది దీనికీ, ప్రతీకకూ భౌతికాతీతమైన రూపాన్ని అనుభవానికి తెచ్చే శక్తి ఉంది. ఏ కవీ పాఠకుల్ని లేదా శ్రోతల్ని కష్టపెట్టే ఉద్దేశంతో భావరూపాల్నీ ప్రతీకల్నీ నిర్మించడు. కాని అనుకోకుండా ఇది సంభవించవచ్చు అతని ఉద్దేశం గ్రహించి ఆలోచనతో స్పందించి అనుభవించవలసిన అవసరం ఉంది. భావంలో గాఢత్వంవల్ల లేదా భావం బాగా కుదింపబడడంవల్ల క్లిష్టత చోటుచేసుకునే అవకాశం ఉంది.

కథాభాగం లేదా వస్తువుపై దృష్టి లేకపోవడంవల్ల కేవలం భావకేంద్రం చుట్టూ ఆలోచన అల్లబడడం, లేదా విస్తరించడంవల్లనూ క్లిష్టత ఏర్పడుతుంది. దీనికి ప్రత్యేకంగా అనుభవదృష్టిలో వ్యాఖ్యానాత్మకమైన ఆలోచనా వైఖరి అవసరం. ఇది ఒక్కమారు పరిచయమైతే క్రమంగా ఒక పద్ధతి కలవాటు పడడం, ఆ తరువాత ఏర్పడిన దారిలో సుగమంగా ప్రయాణించడానికి మనస్సు సిద్ధమై ఉంటుంది. ఈనాటి స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో భావరూపం, ప్రతీక ప్రాముఖ్యం గురించి వేరే చెప్పనక్కర లేదు.

కవిత్వం విషయంలో చిత్రమేమంటే, ఏది ఔనో చెప్పడంకంటే ఏది కాదో చెప్పడం సులభం. అందునా వ్యక్తీ సమాజం ఎన్నో ప్రభావాలకు గురౌతున్న తరుణంలో దీని నిర్ణయం మరీ క్లిష్టతరమైంది. ఈనాడు రూపం గురించీ అభిప్రాయభేదం ఉంది. ఛందస్సులో వ్రాసేవాళ్ళూ, దాన్ని వదిలేసినవాళ్ళూ ఉన్నారు. అనేక విధాలుగా సమాజంలో స్వేచ్ఛ - భిన్నాభిప్రాయాలు కలిగి ఉండే స్వాతంత్ర్యం అనుభవంలో ఉన్నపుడు భిన్న మార్గాలకూ భిన్న పద్ధతులకూ ఎంతో అవకాశం ఉంటుంది. ప్రజాస్వామ్యం యొక్క

గొప్ప ప్రయోజనాలను బాగా ఉపయోగించుకొనే ప్రధాన క్షేత్రాల్లో సాహిత్యం కూడా ఒకటి. లక్ష్యంలోనూ అనేక దర్శనరూపాలు కన్పిస్తాయి. ఇవన్నీ సాహిత్యాన్ని సంపన్నం చేసేవి, సంస్కృతీ రూపాన్ని విస్తృతపరచేవి. అయితే ఏది స్వీకార్యం ఏది అత్యంతావసరం అన్నవి ఎవరికివారు నిర్ణయించుకోవలసిందే. స్వయంనిర్ణయం కవి వ్యక్తిత్వానికి నిదర్శనం. మొత్తం మీద వ్యక్తిలోని ఆలోచన, అనుభవం, అభిలాష, పాండిత్యాలను సూచిస్తుంది.

కొత్తను అన్వేషించే లక్షణం - మార్పును కోరే తత్త్వంతోపాటు పాతలో ఒక విధంగా ఏర్పడిన స్తబ్ధత, కొత్త ప్రయోగాలకు దారితీస్తుంది. సమాజంలోని స్వేచ్ఛా వాతావరణం రచనలో స్వేచ్ఛను అవలంబించే ధోరణికి దారితీస్తుంది. ఒక్కొక్కమారు సమాజంలోని కఠోరమైన నిబంధనలు, పనికిమాలిన కట్టుబాట్ల నుండి విముక్తం కోరే మనస్సు స్వేచ్ఛవైపు ఉత్క్రమిస్తుంది.

ఈనాడు ఛందస్సు విషయంలో ముక్త ఛందోధోరణిలో ఈ అంశాల్ని చూడవచ్చు. ఇదే చరమావధి అవదు. కఠినమైన పాత నియమాల నుండి విముక్తం కోరే స్వేచ్ఛా తత్త్వంలోని తీవ్రత, ఈ పద్ధతినవలంబింప జేసిందన్నప్పుడు, దీని చారిత్రకమైన పరిశీలనం చేయవలసి ఉంటుంది. కొంత కాలానికి మరో క్రొత్త ఛందస్సులోనో కొత్త విధంలోనో కవిత్వం వ్రాయబడవచ్చు. ఇందులో పరిమితంగా నియమాలుండవచ్చు. ఛందస్సువల్ల సంక్షిప్తత చేకూరుతుంది. అస్పష్టత తొలగే అవకాశం ఉంది విశిష్టమైన గతి, ఒక ఆకర్షణ సిద్ధిస్తుంది. రచనలో శిల్పప్రదర్శనకు ఆస్కారం ఉంది. ఇలా ఛందస్సు కవిత్వానికి ఏ విధంగానూ భంజకం కాదు. మన తెలుగులో మొదటినుండీ వచ్చే చంపకోత్పల శార్దూల సీసాదులే ఛందస్సు అనుకోకూడదు. ఈనాడు స్వేచ్ఛా కవిత్వంలోనూ, విశ్లేషించి చూస్తే, తెలిసో తెలియకో ఛందస్సుకు సంబంధించిన అంశాలు అక్కడక్కడా చోటుచేసుకోవడం గమనించవచ్చు. వైవిధ్యాన్ని కోరే తత్త్వం, కొత్తను అన్వేషించే స్వభావం అనేకమైన ప్రయోగాలకు దారితీస్తుంది

కవిత్వం ఎప్పుడూ సాధారణ వచనం కన్నా భిన్నమైన పద్ధతిలోనే ఆవిష్కృత మౌతుంది సాధారణ వచనం కొన్ని సందర్భాల్లో యథాతథంగా ఒక ప్రభావం ఉద్దేశించి, ఉపయుక్తమౌతుంది. అయితే కొందరి స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో ఛందస్సు విషయంలో ఒక సంకీర్ణత కన్పిస్తుంది. ఎక్కడో లయ అందుతూ, కొన్నిచోట్ల మాత్రాగతి చేకూరుతూనో, అంతలో యతి, ప్రాస అక్కడక్కడా కుదురుతూనో ఏదో ఛందో రూపానికి దగ్గరగా పాదాల్లో పాదఖండాల్లో మెదలుతూనో, ఒక ఊపు ఒక గతిలో అంతలో మారుతుంది ఆరోహణంతోనో అవరోహణంతోనో మనస్సులో విచిత్రమైన విన్యాసంతో ఛందోగతమైన

4. కవిత్వమూ - అనుభవమూ

కవిత్వం చదివేప్పుడు లేదా వినేప్పుడు మొదట పరిచయానికి వచ్చేది శబ్దం. శబ్దాల క్రమవిన్యాసంలో అర్థం - భాగాలుగా వాక్యం, ఆపైన విభాగంతో ఖండాలుగా భావం ఆపైన సమాహారంగా అవగతికి వస్తుంది. సామాన్యార్థానికతీతమైన ఆలోచన మన సంస్కారాన్నిబట్టి, భావనాస్థాయినిబట్టి విశిష్టమైన సౌందర్యం స్ఫూర్తికి వస్తుంది. ఈ స్ఫూర్తి విశేషం మనస్సుకు ఒక ఆలోచనను ఒక తాదాత్మ్యాన్ని లేదా విలీనత్వాన్నీ కలిగింపజేస్తుంది.

ఇది స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో తరంగసదృశంగానూ, ప్రవాహసదృశంగానూ మనస్సును స్పృశిస్తుంది, ముంచెత్తుతుంది. ఈ పరిస్థితిలో మనస్సు ఆలోచనకూ పరివర్తనకు లోనవుతుంది. ఆనందానికి దారితీస్తుంది. ఆపైన అనుభవముద్ర బలమైన ఆకర్షణ కేంద్రంగా మనస్సులో నిలుస్తుంది. ఒకదాని తర్వాత మరొకటి కలిగే అనుభవ ముద్రలన్నీ ఆ తర్వాత కలిగే అనుభవానికి దోహదం చేసేవిగా ఉంటాయి. ఇవి సాహిత్యాభిలాషను విస్తృతం చేస్తుంది. ప్రవేశ సౌలభ్యానికి దారితీస్తుంది. వైవిధ్యాన్ని సంతరింపజేస్తుంది, వివేచనను పెంపొందింపజేస్తుంది సౌక్ష్మ్యాన్ని దర్శింపజేస్తుంది ఈ కవిత్వానుభవం ఒక ప్రమాణస్థాయిని అందుకోవడంతో పరిణతమైన మనస్థితి చేకూరుతుంది. పద్యానుభవం కన్నా ఈ క్రమం భిన్నమైంది. పద్య రచనలో సాధారణంగా పపద్యానికది పూర్ణమైతే స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో ఒక స్థితి లేదా ఒక భావాన్ని బట్టి వాక్యం లేదా వాక్యసముదాయం పూర్ణభాగంగా విభాజితమవుతుంది..

పాఠకుల లేదా శ్రోతల సంస్కారాన్నిబట్టీ భావనా శక్తినిబట్టీ, ఆర్ద్రమైన మనోలక్షణాన్నిబట్టీ ఉత్తమ కవిత్వంలోని విలువలు ప్రకాశమానమౌతాయి. ఇక్కడ కొన్ని దిశలు ఒకదానితో మరొకటి అనుబంధంతో క్రమించడం గమనించవచ్చు. 1) శబ్దాలు గ్రహించడం, 2) అవయవార్థం అవగతికి రావడం, 3) భావన ప్రసరించడం, 4) పరి వర్తనకు లోనుకావడం, 5) తాదాత్మ్యం పొందడం, 6) అనుభవంగా నిలిచిపోవడం, 7) విమర్శనాత్మకత కలగడం, 8) ప్రభావకేంద్రంగా రూపొందడం, 9) ఇది మరో అనుభవాన్ని విస్తృతం చేయడం లేదా గాఢతరం చేయడం, 10) సమాహారంగా విశిష్టమైన వ్యక్తిత్వ నిర్మితి జరగడం. ఈ అంశాలు క్రమంలో దశదశలుగా, స్పష్టంగా మన అవగతికి వచ్చేవి. ఈ పరిణామం ప్రతీ రచన గురించి ఉంటుంది. అయితే ఉత్తమ రచనలవల్ల కలిగేది గాఢమైందీ సూక్ష్మమైందీ, నిశితమైందీ. ఒక రచన చదవకముందూ, చదివాకా

ఆ తరువాత తరువాత ఉండే తారతమ్యం స్పష్టంగా అనుభవానికి వస్తాయి. ఒక కొత్త వెలుగులో, ఒక కొత్త ప్రపంచంలోకి చేరి కొత్త కొత్త దృశ్యాలను చూస్తూ, కొత్త కొత్త లక్ష్యాలను అందుకున్నట్లుంటుందీ అనుభవం.

స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో ఆలోచన, అనుభవం రెండూ సంయోజితమై కన్పించే భావరూపాలు సాధారణంగా ఏదో ఒక భావకేంద్రాన్ని, లేదా కొన్ని భావస్థానాలనో ఆశ్రయించి ఉంటాయి. ఇందులో కథ ఉండదు. కాని స్థితి ఉంటుంది. కొన్ని స్థితుల యోజనం ఉండవచ్చు. అది వస్తుగతం కావచ్చు. మనస్తత్వయుతం కావచ్చు, కేవలం భావ విన్యాసం కావచ్చు. ఈ సృష్టిలో మనఃప్రపంచం, అందులోని రహస్యాలు- స్మృతులు- వీటిని వెలికితీసే ప్రయత్నం, వర్తమాన చిత్రణం - ఎక్కువగా కన్పిస్తాయి.

ఈ సమాజంలోని వాస్తవం, జీవితంలోని అనుభవం రెండూ దీన్ని ప్రభావితం చేస్తాయి. వాస్తవికత జీవితానికి సంబంధించింది. అనుభవం మనోగతికి సంబంధించింది. కవిత్వంలో రెండిటినీ వేరుచేసి చూడలేం. వీటి సహభావం ఒక స్థాయికి చేరినపుడు ఉదాత్తతను సంతరించుకుంటుంది. ఇది దర్శనశక్తి వికాసంతో లేదా తేజంతో, అసాధారణమైన తాత్త్వికతను సంతరించుకుంటుంది.

ప్రతి వ్యక్తిలోనూ "అహం" ఉంటుంది. .ఇది ఒక్కొక్కపుడు క్రియాశీలాన్ని వేగవంతం చేస్తుంది. ఇది రూపానికి గాఢత్వాన్నీ నైశిత్యాన్నీ కలిగింపజేస్తుంది. అయితే ఇది ఉత్తమ కార్యాల్లో స్వార్థాన్ని వీడి నిర్మలినత్వాన్ని పొందుతుంది. అపుడే ఉజ్జ్వలతను పొందుతుంది. ప్రేరకశక్తిగా నిలుస్తుంది. ఇది క్షణాల్లో జరిగేది కాదు. దీనికి కొంత సమయం పడుతుంది. దీనికి కొంత సహనం కావాలి. స్పందనతో వేదనతో ఆలోచనతో ఏర్పడిన ఒక తీరులో మనస్సు ప్రవహించాలి. ఒక క్రమంలో మనస్సు మలినరహితం అయ్యేకొద్దీ తేజోవంతంగా ప్రకాశించేకొద్దీ "అహం" స్థానంలో దార్శనికత సిద్ధిస్తుంది.

కవిత్వంలో కథా ప్రణాళిక లేనపుడు ఉద్వేగం పాలు తగ్గినపుడు, ఆలోచనానుభవం ప్రధానంగా వివిధ భావకేంద్రాల సంయోజనంతో, భావస్థానాల సంపుటితో, ఏర్పడిన స్వేచ్ఛా కవిత్వాన్ని అర్థం చేసుకోడానికి, ఆయత్తమయ్యేసరికి కొంత సమయం పడుతుంది. దీనితో పరిచయం అయ్యాక, ఏర్పడిన రూపంలోని తీరు తెలిసాక; శిల్పంలోని ఒడుపు చిక్కాక, ఒక తెన్ను దొరికి - అర్థం చేసుకోవడంలో క్రమంగా కష్టం తొలగుతూ ఉంటుంది. ఇది క్షుణ్ణమై ఆ తరువాత సుగమత్వాన్ని పొందుతుంది.

ఉత్తమ కవిత్వంలో ఆలోచన లేదా ఉద్వేగం రెండిటిలో ఏదైనా ప్రధానంగా

ఉండవచ్చు ఈ రెండూ దేనికది విడివిడిగా గాక, ఒక్కొక్క రచనలో ఒక్కొక్క కవి వ్యక్తిత్వంలో ఒక విధమైన హెచ్చుతగ్గుల్లో విచిత్రమైన సమ్మేళనాన్ని పొందుతుంది. ఒకే కవి వివిధ సందర్భాల్లో వెలువరించిన కవిత్వంలో ఈ లక్షణం వేరువేరుగానూ ఉండవచ్చు. అప్పటి అనుభవరూపాన్ని బట్టి ఆ వేగస్థాయి, వస్తు విన్యాసం, భావస్థానాల తీరు, ఆలోచనా శక్తి, మొదలైన అంశాలను బట్టి ఉంటుంది. అయితే ఒక కవి కవితావ్యక్తిత్వం, లేదా రచనా స్వరూపం గురించి ఒకమారు చదివి స్థూలంగా నిర్ణయం చేయవచ్చు. దీన్ని వివేచిస్తూపోతేగాని వెనుక దాగిన అనేకమైనసూక్ష్మ రహస్యాలు వెల్లడి కావు.

స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో చాలా సందర్భాల్లో ఏర్పడే క్లిష్టత, భావ రూపాలకు ప్రతీకలకూ సంబంధించింది. వివిధ భావరూపాలతో ప్రతీకలతో విశిష్టమైన స్వరూపాన్ని యోజితం చేసేప్పుడు వాని సమీకరణ పద్ధతిలో క్లిష్టత కనపడవచ్చు. భావరూపం ఆలోచనాగతమైంది. అవ్యక్తచేతన యొక్క స్పందనరూపంగానూ, ఆవిష్కృతం అవుతుంది. దీనికీ, ప్రతీకకూ భౌతికాతీతమైన రూపాన్ని అనుభవానికి తెచ్చే శక్తి ఉంది. ఏ కవీ పాఠకుల్ని లేదా శ్రోతల్ని కష్టపెట్టే ఉద్దేశంతో భావరూపాల్నీ ప్రతీకల్నీ నిర్మించడు. కాని అనుకోకుండా ఇది సంభవించవచ్చు అతని ఉద్దేశం గ్రహించి ఆలోచనతో స్పందించి అనుభవించవలసిన అవసరం ఉంది భావంలో గాఢత్వంవల్ల లేదా భావం బాగా కుదింపబడడంవల్ల క్లిష్టత చోటుచేసుకునే అవకాశం ఉంది.

కథాభాగం లేదా వస్తువుపై దృష్టి లేకపోవడంవల్ల కేవలం భావకేంద్రం చుట్టూ ఆలోచన అల్లబడడం, లేదా విస్తరించడంవల్లనూ క్లిష్టత ఏర్పడుతుంది దీనికి ప్రత్యేకంగా అనుభవదృష్టిలో వ్యాఖ్యానాత్మకమైన ఆలోచనా శైఖరి అవసరం. ఇది ఒక్కమారు పరిచయమైతే క్రమంగా ఒక పద్ధతి కలవాటు పడడం, ఆ తరువాత ఏర్పడిన దారిలో సుగమంగా ప్రయాణించడానికి మనస్సు సిద్ధమై ఉంటుంది. ఈనాటి స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో భావరూపం, ప్రతీక ప్రాముఖ్యం గురించి వేరే చెప్పనక్కర లేదు.

కవిత్వం విషయంలో చిత్రమేమంటే, ఏది ఔనో చెప్పడంకంటే ఏది కాదో చెప్పడం సులభం. అందునా వ్యక్తీ సమాజం ఎన్నో ప్రభావాలకు గురౌతున్న తరుణంలో దీని నిర్ణయం మరీ క్లిష్టతరమైంది. ఈనాడు రూపం గురించీ అభిప్రాయభేదం ఉంది ఛందస్సులో వ్రాసేవాళ్ళూ, దాన్ని వదిలేసినవాళ్ళూ ఉన్నారు. అనేక విధాలుగా సమాజంలో స్వేచ్ఛ - భిన్నాభిప్రాయాలు కలిగి ఉండే స్వాతంత్ర్యం అనుభవంలో ఉన్నపుడు భిన్న మార్గాలకూ భిన్న పద్ధతులకూ ఎంతో అవకాశం ఉంటుంది. ప్రజాస్వామ్యం యొక్క

గొప్ప ప్రయోజనాలను బాగా ఉపయోగించుకొనే ప్రధాన క్షేత్రాల్లో సాహిత్యం కూడా ఒకటి. లక్ష్యంలోనూ అనేక దర్శనరూపాలు కన్పిస్తాయి. ఇవన్నీ సాహిత్యాన్ని సంపన్నం చేసేవి, సంస్కృతీ రూపాన్ని విస్తృతపరచేవి. అయితే ఏది స్వీకార్యం ఏది అత్యంతావసరం అన్నవి ఎవరికివారు నిర్ణయించుకోవలసిందే. స్వయంనిర్ణయం కవి వ్యక్తిత్వానికి నిదర్శనం. మొత్తం మీద వ్యక్తిలోని ఆలోచన, అనుభవం, అభిలాష, పాండిత్యాలను సూచిస్తుంది.

కొత్తను అన్వేషించే లక్షణం - మార్పును కోరే తత్త్వంతోపాటు పాతలో ఒక విధంగా ఏర్పడిన స్తబ్దత, కొత్త ప్రయోగాలకు దారితీస్తుంది సమాజంలోని స్వేచ్ఛా వాతావరణం రచనలో స్వేచ్ఛను అవలంబించే ధోరణికి దారితీస్తుంది. ఒక్కొక్కమారు సమాజంలోని కఠోరమైన నిబంధనలు, పనికిమాలిన కట్టుబాట్ల నుండి విముక్తం కోరే మనస్సు స్వేచ్ఛవైపు ఉత్క్రమిస్తుంది

ఈనాడు ఛందస్సు విషయంలో ముక్త ఛందోధోరణిలో ఈ అంశాల్ని చూడవచ్చు. ఇదే చరమావధి అవదు. కఠినమైన పాత నియమాల నుండి విముక్తం కోరే స్వేచ్ఛా తత్త్వంలోని తీవ్రత, ఈ పద్ధతినవలంబింప జేసిందన్నప్పుడు, దీని చారిత్రకమైన పరిశీలనం చేయవలసి ఉంటుంది. కొంత కాలానికి మరో క్రొత్త ఛందస్సులోనో కొత్త విధంలోనో కవిత్వం వ్రాయబడవచ్చు. ఇందులో పరిమితంగా నియమాలుండవచ్చు. ఛందస్సువల్ల సంక్షిప్తత చేకూరుతుంది. అస్పష్టత తొలగే అవకాశం ఉంది. విశిష్టమైన గతి, ఒక ఆకర్షణ సిద్ధిస్తుంది. రచనలో శిల్పప్రదర్శనకు ఆస్కారం ఉంది. ఇలా ఛందస్సు కవిత్వానికి ఏ విధంగానూ భంజకం కాదు. మన తెలుగులో మొదటినుండీ వచ్చే చంపకోత్పల శార్దూల సీసాదులే ఛందస్సు అనుకోకూడదు. ఈనాడు స్వేచ్ఛా కవిత్వంలోనూ, విశ్లేషించి చూస్తే, తెలిసో తెలియకో ఛందస్సుకు సంబంధించిన అంశాలు అక్కడక్కడా చోటుచేసుకోవడం గమనించవచ్చు. వైవిధ్యాన్ని కోరే తత్త్వం, కొత్తను అన్వేషించే స్వభావం అనేకమైన ప్రయోగాలకు దారితీస్తుంది.

కవిత్వం ఎప్పుడూ సాధారణ వచనం కన్నా భిన్నమైన పద్ధతిలోనే ఆవిష్కృత మౌతుంది సాధారణ వచనం కొన్ని సందర్భాల్లో యథాతథంగా ఒక ప్రభావం ఉద్దేశించి, ఉపయుక్తమౌతుంది. అయితే కొందరి స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో ఛందస్సు విషయంలో ఒక సంకీర్ణత కన్పిస్తుంది. ఎక్కడో లయ అందుతూ, కొన్నిచోట్ల మాత్రాగతి చేకూరుతూనో, అంతలో యతి, ప్రాస అక్కడక్కడా కుదురుతూనో ఏదో ఛందో రూపానికి దగ్గరగా పాదాల్లో పాదఖండాల్లో మెదలుతూనో, ఒక ఊపు ఒక గతిలో అంతలో మారుతుంది. ఆరోహణంతోనో అవరోహణంతోనో మనస్సులో విచిత్రమైన విన్యాసంతో ఛందోగతమైన

అనుభవ ప్రభావాన్ని స్థూలంగా కలిగించే లక్షణం చూడవచ్చు. ఇది ఛందస్సు ప్రభావం నుండి తప్పించుకోలేని స్థితిని సూచిస్తుంది. ఛందస్సు అంటే, మౌలికంగా గణాల ఏర్పాటు; మాత్రల పంపకం - ఉన్నా ఒక విశిష్టమైన గతితో ఆరోహణావరోహణం ఉన్న పదవిన్యాస శిల్పం ముఖ్యం. దీన్ని ఎంత రమణీయంగా సాధిస్తే, రచనకంత ప్రభావశక్తి చేకూరుతుంది. ఇది కేవల శాస్త్రాన్ని మించిన పరిధిలోనిది. ఈ పరిధిలో స్వేచ్ఛా కవిత్వం వ్రాసే ప్రయత్నం జరిగింది. పద్యరచనా శిల్పం తెలిసిన వాళ్ళలో బాగా కన్పిస్తుంది.

ఇకపోతే మౌలికమైన విషయానికి వస్తే, వివిధ భాషల్లో భిన్న విధానాలవలంబించడం జరిగింది. అన్నింటిలోనూ ఏదో యాంత్రికంగా లాక్కొనిపోయే గుణం తప్పనిసరిగా ఉంటుంది. ఇందులో కవి ప్రవేశపెట్టే ప్రతిభాపూర్వకమైన విన్యాస శిల్పం, సాధారణ పాఠకుడు ఆనందించడానికీ, విశేషంగా భావుకులు వ్యాఖ్యానించడానికీ, విమర్శకులు వివేచించడానికీ అవకాశం కలిగిస్తుంది దీన్నిబట్టిచూస్తే ఆలోచనాభివ్యక్తిలో భావరూపమైన స్పష్టతనూ, రూపావిష్కరణలో ఆకర్షణీయమైన గతిని సాధించేంతవరకు, కవిత్వంలో ఏ కాలమైనా ఛందస్సుయొక్క ప్రమేయంవల్ల నష్టం లేదు. ఈ ప్రమేయం మరీ ఎక్కువై అసలు కవిత్వంపై దృష్టిపోయి, ఛందశ్శిల్పం కవిత్వాన్ని మ్రింగేసి మొత్తంమీద పీట వేసుకోవడాన్ని ఎవరూ సమర్థించరు, సమంజసమూ కాదు. కవికి తెలిసీ తెలీకుండానే స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో, ఛందస్సు నెరపిన అనివార్యమైన ప్రభావం గురించి చందస్ సంప్రదాయ మనస్తత్వపరమైన అంశాల పై దృష్టితో పరిశీలనం జరగవలసి ఉంది.

ఈ సందర్భంలో మరో విషయం - కవిత్వం పైకి చదివేట్టు చేసేది ఒక విధం- లోలోపల చదువుకునేట్టు చేసేది మరోవిధం, మొదటిదానిలో మొదలుపెట్టగానే వేగం అందుకొనే రచనా శిల్పంతో, ముందుకు త్రోసుకొనివచ్చే ఆ వేగంతో గతివిశేషం అనుభవానికి వస్తుంది. ఇక్కడ ఛందస్సు ప్రమేయం అధికం. రెండోదానిలో మొదలు పెట్టగానే మనస్సును ఆలోచనాయుతం చేసేది. గతివిశేషంపై కన్నా భావప్రసారం అనుభవానికి వస్తుంది గతి తావన్మాత్రంగా ఉంటుంది.

వ్యక్తినుండి వ్యక్తికి జీవితం భేదించినట్లే ప్రతి సృజనరూపం రచయిత నుండి రచయితకు భేదిస్తుంది. జీవితంలో పరిచయాలు, పరిస్థితులు, అభిరుచులు, అనుబంధాలు, ప్రయోజనం మాదిరే రచనపట్ల అన్వయించుకోవచ్చు. అభిప్రాయ భేదాలూ తరచు ఏర్పడడం సహజం. ఒక్కొక్కపుడు సవ్యాజంగా, మరొకపుడు నిర్వ్యాజంగా బాహ్యమైన ఆంతరమైన హేతువులనుబట్టి ఇవి ప్రకటితం అవుతూంటాయి.

సంకలన రూపమే విమర్శనా ప్రపంచం. పాఠకుడు ఆగినచోటునుండి పండితుడు, అతడు నిలచినచోటునుండి వ్యాఖ్యాత. వ్యాఖ్యాత కదలని చోటునుండి విమర్శకుడు ప్రయాణం ఆరంభిస్తారు. విమర్శకుడు ఎరుగని చోట్ల సహృదయుడు లేదా భావుకుడు అనుభూతి శీలంలో ప్రవర్తిస్తాడు. సాహిత్య విద్యాప్రపంచంలో వివిధ వలయాలున్నాయి కాబట్టి వీటిని బట్టి స్థాయిలో తరగతులు తప్పనిసరి. వీరంతా వివిధ రూపాల్లో అనుబంధాల్ని స్థాపిస్తూ పరస్పర ప్రభావంతో సాహిత్యాభిలాషను సంపన్నం చేసేవారు. వీరిలో ముఖ్యంగా విమర్శకులు, భావుకులవల్ల ఆలోచనాగతిలోనే మార్పు రావచ్చు. ఎంతోకాలంగా నిర్లక్ష్యం చేయబడిన రచనలపై ఆదరం పెరగవచ్చు. చాలా బాగా ప్రచారంలో ఉన్నవాటిపై పునఃపరిశీలనం జరగవచ్చు. అందువల్ల వీరి బాధ్యత అనితరమైంది. గ్రహణశక్తితోపాటు పరిశీలనం, వివేచనం ఉంటే సరిపోదు. ఉదారత కూడా అవసరం. ఒక్కొక్కడు దారి తప్పడమూ జరుగుతుంది వివేకవంతమైన హేతుదృష్టి దీన్ని నియమిస్తుంది.

ఈనాటి స్వేచ్ఛా కవిత్వం విషయంలో ఇంకా క్షుణ్ణమైన సమాలోచనా పథరూపం ఏర్పడలేదు కాబట్టి, ఈ విషయంపై శ్రద్ధ తప్పనిసరిగా అవసరం. ఇందులో వివిధ భావస్థానాల సంవిధానం; వివిధ భావ రూపాల సహయోగంతో జరిగే నిర్మాణం గురించి, పరిచయంతో సరిపోదు. పరిశీలన అవసరం. ఈ అనుభవం క్రొత్త ప్రపంచంలో ప్రవేశించడం వంటిది. ఇందులో అన్నీ తెలుసుకోవాలనే కోరిక, తెలిసినదాన్ని గురించిన ఆలోచన జరిగినపుడే, బాధ్యతను నిర్వర్తించినవాళ్ళమౌతాం. ఎంతో వైవిధ్యం కలిగిన ఆధునిక వాతరణంతో సుస్వరతను పొందే స్పందన శక్తి కలిగి ఉండడం సామాన్య విషయం కాదు. ప్రవహించే కాలంలో కదలుతూన్న వాస్తవాన్ని గుర్తించి, అందులో ప్రయాణం చేయడంతో విశిష్టమైన అనుభవ సంపాదనం ఒక విశేషమే. ఈ అనుభవాన్నీ, ఆలోచననూ తక్కినవారికీ అవగతికి తెచ్చే కళారూపమే సమాలోచనం.

"ఒక చేతిలో శాంతిపుష్పం
మరో చేతిలో ప్రజాస్వామ్య కేతనం
సృజన కిరణ హృదయంతో
మనిషి అమృత యానం!"

5. స్వేచ్ఛా కవిత్వం - ఆధునిక పరిణామం

స్వచ్ఛంద నిర్మాణ శిల్పమే స్వేచ్ఛా కవిత్వం. ఈనాడు విస్తారంగా ప్రచారంలో ఉంది. ఈ సందర్భంలో కనీసం పది పదిహేనుగురు కవులు వ్రాసిన ఉత్తమశ్రేణికి చెందిన కవిత్వం స్ఫురణకు వస్తుంది. ఇది ఈనాడు సమాజంలో వ్యక్తి ఎదుర్కొనే జీవితం మారుతూన్న విలువలు అందుకునే లక్ష్యాల దృష్ట్యా వస్తువుతోపాటు రూపమూ మార్పుచెంది అవతరించింది. ఇప్పుడు వస్తూన్న ఈ కవిత్వంలో ఎంతో వైవిధ్యం ఉంది. ప్రాచీన తేజాన్ని నిలుపుకుంటూ ఆధునిక వికాసాన్ని సంతరించుకుంటూ పరివర్తనశీలంతో పరంపరా బంధంతో అభ్యుదయ కాంక్షతోనూ, విప్లవస్ఫూర్తితోనూ సమన్వయ గుణంతోనూ అనేక జీవిత పార్శ్వాలను బింబిస్తోంది. ఈ విధమైన వైవిధ్యం పూర్వం ఏ దశలోనూ కన్పించదు. సాహిత్య చరిత్రలో విశిష్టమైన స్థానాన్నీ స్థితినీ పొందింది. స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో ఈనాడు కన్పించే వైవిధ్యాన్ని గుర్తించ వలసిన అవసరం ఉంది. ఈ వైవిధ్యానికి వ్యక్తి స్వేచ్ఛతో పాటు వివృతమైన జీవిత సందర్భాలూ, వ్యక్తిత్వంలో ఎవరికి వారు ప్రత్యేకత కోసం ఆరాటం కారణాలనవచ్చు. ఇది వారి ఇచ్ఛ కనుగుణమైందీ, స్వేచ్ఛతో కూడిందీ. ప్రస్తుత సమాజంలో స్వేచ్ఛా వాతావరణంలో పరివర్తనా శీలంతో వేగాకులమైన సంశ్లిష్ట జీవితం ప్రభావం దీనిపై ఉన్నమాట నిజం. ఈ విధంగా ముఖ్యంగా స్వాతంత్ర్యానంతరం ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థ నంగీకరించిన సమాజంలో దీని పరిణామం ఎంతో సహజమైందీ, చారిత్రక గతియుతమైందీ. ఇందులో ప్రజాస్వామ్య భావప్రసారం స్పష్టంగా కనిపిస్తుంది. వస్తువులో రూపంలో అభివ్యక్తిలో లక్ష్యంలో దీనికనుగుణమైన స్థితిని స్పష్టంగా గమనించవచ్చు.

స్వేచ్ఛా స్పందనతో ప్రాణితమయ్యే ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థ రచయితల స్వయం వ్యక్తిత్వ వికాసానికెంతో అవకాశం ఇచ్చేదిగా ఉండడం మరచిపోవడానికి వీల్లేదు. సామాజిక స్పృహ రాజకీయ చైతన్యం, కొత్తపట్ల అభిలాష, జీవితం గురించి గుణాత్మక మైన ఆలోచన, పాత విలువల్ని వర్తమాన స్థితి కనుగుణంగా మలచుకొనే దృష్టీ అన్వేషణతో పాటు అంతర్జాతీయ ప్రభావ సంపత్తీ అన్నీ కలిసి ఒక్కొక్కరిలో ఒక్కొక్క విధమైన మూల వ్యక్తిత్వరూపం ఏర్పడుతూంది. బహు నియమబద్ధమైన పురాతన రూపమైన, పద్యం నుండి విముక్తమైంది. అనవసరమనుకున్నవి వదలించుకొనీ, తప్పనిసరివి అవలంబిస్తూ స్వేచ్ఛను పొంది ఆవిర్భవించిందీ కవిత్వం. పద్యం ఒక విధమైన పూర్వపు సామాజిక వాతావరణాన్ని భావింపజేస్తే, స్వేచ్ఛా కవిత్వం మరో విధంగా ఆధునిక వాతావరణాన్ని

భావింప జేస్తుంది. వేగంగా పరివర్తనకు లోనయ్యే సామాజిక రూపంతో పాటు, విశిష్టంగా రూపొందే వ్యక్తి అస్తిత్వ ప్రపంచాన్నీ చిత్రించగలిగింది.

ఆధునిక సమాజంలో భావజాలానికీ, ఆలోచనా సరణికీ పద్యం ఎంతవరకు వాహికగా ఉపయోగపడుతోందనేది చర్చింపదగిన అంశమే. ఒక దశలో కొందరు ఆధునికకవులు ప్రయత్నించారు కానీ కృషి ఆరంభంలోనే నిలిచిపోయింది. ఈ సందర్భంలో విస్మరించరాని అంశం ఒకటి ఉంది. అది పద్యం పట్ల ఎవరికి ద్వేషమూ నిరసనమూ లేకపోవడం. పద్యం అందుకున్న శిల్ప శిఖరాలూ అట్లాంటివి. చరిత్రలో పద్యానికి ఉన్న గౌరవస్థితికి ఏ క్షతీ లేదు. కాని అది ప్రస్తుత సామాజిక స్థితిలో అవసరాల దృష్ట్యా ఎంతవరకు తన పాత్రను నిర్వహించగలదనేది వేరే ప్రశ్న. పద్యరచన కళాక్షేత్రం వలె నిలచే ఉంటుంది. పూర్వం వలె విరివిగా వ్రాయబడకపోవచ్చు. అదేవిధంగా పద్యానికి పూర్వం ఉన్న స్థితి ఈనాడూ కొనసాగేది మాత్రం అనుమానాస్పదమే. ఆధునిక జీవితంలో నేడు ఎదురయ్యే సామాజిక అవసరాలకూ, కోరే లక్ష్యాలకూ సరిగా నప్పకపోవడం వల్లనే పద్యం తన స్థానాన్ని కోల్పోతూందన్న విషయం మన విశ్లేషణకందుతుంది. ఇప్పుడున్న పద్యం కన్నా సులభమైన ఛందోరీతి నాశ్రయించి లేదా స్వల్పమైన నియమాలు కలిగే గతిలో లయలో కొత్త విధానాలతోనో ఆధునిక జీవితానికనుగుణంగా మరొక విధం రావచ్చు.

ఈ మరోవిధం స్వయం ప్రేరితంగాను, ఇతర భారతీయ లేదా అంతర్జాతీయ ప్రేరణతోను ఆవిష్కృతం కావచ్చు. కవి అన్వేషణలో భాగంగా నిర్మితం కావచ్చు. సృజనాత్మక శక్తిలో భాగమై అప్పటి అవసరాలను బట్టి వీలునుబట్టి ఉంటుంది. ఇది పొందే కొత్తదనం ఇచ్చే ప్రయోజనం వల్ల చారిత్రక ప్రాముఖ్యాన్ని కలిగి ఉంటుంది. ఈ సందర్భంలో వెనక్కివెళితే గురజాడ ముత్యాలసరాలు పేర్కోవచ్చు. ఈ వెలుగులో చూస్తే పద్యానికి వేయి ఏండ్ల చరిత్ర ఉన్నా సమాజంలో ఇంతకంటే ఎక్కువరెట్లు చరిత్ర కలిగినవే. మార్పులవల్ల ప్రాధాన్యాన్ని కోల్పోయాయి. కొంత గతం గురించి చెప్పుకోడానికి వర్తమానానికి ప్రేరణనిచ్చే సుదూర స్థానాలుగాను, నిలచాయి. అనుభవంలో మాత్రం అవి వాస్తవమైన క్రియాత్మక పాత్రను కోల్పోవడం జరిగింది. ఈ స్థితిలో సామాజిక గతిలో కొత్త పరిణామ సూచకంగా, పద్యానికి భిన్నంగా అంతర్నిహితమైన గతి లయ నిర్మాణ సూక్ష్మాలతో స్వచ్ఛందమైన విన్యాస శిల్పంతో ఆవిర్భవించిందే స్వేచ్ఛాకవిత్వం.

ఆస్థిరూపమైన భూమీ జీవనహేతువైన వ్యవసాయం నుండి క్రమంగా పోనుపోను ఈనాడు మారిన అస్తిరూపాలతో వృత్తులతో జీవికలతో జీవితం ఎంతో వైవిధ్యాన్ని

పొందింది. సంపద, పెట్టుబడి, ఉత్పాదనం, వినిమయం, రాబడి, వ్యాపకం, ఉపయోగం తీరులోభిన్నత్వాన్న ప్రత్యేకతను విస్తృతిని పొందింది. క్రియాకలాపాలూ ఎక్కువైనాయి. జీవితం సంశ్లిష్టమైంది, వైవిధ్యం పొందింది. అంతగా ముఖ్యం కానివీ అవసరం అనిపించనివీ, ఉపయోగం లేనివీ వదలుకోవడమో లేదా దూరం కావడమో అదృశ్యమైపోవమో జరుగుతూంది. అప్పటి అవసరాల్నిబట్టి ఉండే సామాజిక స్థితినిబట్టి కొత్త కొత్త సంబంధాలు ఏర్పడడం ఎక్కువైంది. ఇదేవిధంగా జీవితం నుండి వేరు కాని సాహిత్యంలో ప్రస్తుతానికి కవిత్వంలో అనేక స్థితుల పర్యవసానంగా మార్పులు రావడం సహజమైంది. ఈ సందర్భంలో అనివార్యమైన సామాజిక ప్రభావశక్తులు, వైయక్తికరీతులు మనదృష్టికి వచ్చి తీరుతాయి.

ఈ విశేషస్థితికి దోహదం చేసే మరో అంశం ఉంది. తెలుగులో మంచి పద్యం రాయడానికి పూర్వ కావ్యాలతో మంచి పరిచయం అవసరం. పద్యరచనకు తెలుగులో నెలకొన్న నిర్మాణరీతుల్లో ముఖ్యంగా యతి, ప్రాస స్థానాల్లో సహజత్వంతోపాటు, పనితనమూ, ఒక పాదం నుండి మరో పాదానికి క్రమించడంలో ప్రవాహకత్వం లేదా గొలుసులో మలపుల వంటి శిల్పమూ, ఇట్లా ఎన్ని విధాలుగానో మొత్తంమీద శిల్పజ్ఞత అవసరం. పూర్వ కవుల రచనాశక్తిని మించకపోయినా దానితో సమానంగానైనా ఉండాలని భావుకప్రపంచం కోరుతుంది. దీనికి ప్రాచీన కావ్యసంస్కారంతోపాటు అభ్యాసం శిల్పజ్ఞత ఎంతో ముఖ్యం. వర్తమాన జీవితంలో తప్పనిసరియైన ఇతర వ్యాపకాలవల్ల ఈ విధమైన కృషికి అవకాశం దొరకదు, తీరికా లేదు. పైగా అధీతి బోధనా పద్ధతులు వేరైనాయి.

పద్యం అర్థం చేసుకునేందుకే భాషలో చక్కని ప్రవేశం ఉండాలి. నిర్మాణంలో మెలకువలు తెలిస్తే మంచిది. ఇది నేర్చుకునేందుకు వ్యక్తిలో అభిలాష, చెప్పే విశేషజ్ఞులు ఉంటేనే సాధ్యం. అభిలాష ఉన్నా లక్ష్యానికి చేర్చే సామాజిక స్థితుల అనుకూల్యం ఉండాలి. పైగా ఇది అనవసరమూ, ఆధునికతను బింబించలేదు, కృతకం అనుకుంటే వేరే చెప్పనవసరమే లేదు. ఈ విధమైన వాతావరణం పద్యరచనపట్ల ఉత్సాహాన్ని పెంపొందించేదిగా ఉండదు, ఉన్నది నిలిచే స్థితీ చేకూరదు.

ఆధునిక సమాజంలో స్వేచ్ఛా వాతావరణంలో లభ్యమయ్యే అవకాశాలను బట్టి స్వేచ్ఛా కవిత్వం ఆధునికమైన సహజ పరిణామ రూపంగా ప్రవర్తిల్లుతూంది. పద్యం ఒక విధమైన సమాజ వ్యవస్థకూ ఆలోచనా విధానానికీ నిర్దిష్టమైన లక్ష్యానికీ ప్రాతినిధ్యం వహిస్తూంది. భావకవిత్వంలో ఇది కొంత మార్పుల్ని పొందినమాట నిజం. అయితే ఇది చాలా పరిమితంగానే జరిగింది. అభ్యుదయ కవిత్వంతో సంపూర్ణంగా విడివడింది.

ప్రస్తుతానికి వస్తే వేగంగా పరివర్తనకు లోనైన ప్రజాస్వామ్య స్వేచ్ఛా వ్యవస్థకూ, దీనికనుగుణంగా రూపొందే సంశ్లిష్ట జీవితానికీ వ్యక్తి లక్ష్యానికీ గుణాత్మకంగా సరిపడకపోవడంవల్లనే పద్యం తప్పుకుంది వెనువెంటనే స్వేచ్ఛాకవిత్వానికి చోటు ఇచ్చింది. పూర్వ సాహిత్యంతో మంచి పరిచయంతో చక్కని పద్యరచన చేయగలవారూ స్వేచ్ఛాకవిత్వం వ్రాసేవారిలోనూ ఉన్నారు. వీరు స్వేచ్ఛా కవిత్వాన్ని ఎన్నుకోవడంలో ప్రస్తుత వాతావరణంలో ఆధునికతను కోరే వీరి స్వచ్ఛమైన లక్ష్యమూ అభిమతీ స్పష్టం. స్వేచ్ఛా జీవనంలో ప్రజాస్వామ్య భావనతో పరిహరింపరాని కొత్త పట్ల అభిలాష, అన్వేషణ పట్ల ఉత్సాహం సామాజిక స్పృహతో పాటు వ్యక్తిత్వ వికాసం అనేవి, వీరినాకర్షించాయి స్వేచ్ఛా కవిత్వానికి ఆధారగుణాలుగానూ ఉన్నాయి. ఇవి అఖండ కవితా ప్రవాహంలో మలుపులే కాని సమాప్తిరేఖలు కావు. పద్యానికీ స్వేచ్ఛా కవిత్వానికీ మౌలికంగా అంతస్స్వరూపంలో వైరుధ్యం లేదు. బాహ్యదృష్టితో దాని స్థానం దానిదే దీని స్థానం దీనిదే. జాతి ఉత్తమ సంస్కృతిలో భాగంగా నిలిచిపోయిన పద్యం ఆకర్షణ తగ్గదు, అదే చివరిదీ కాదు. దాని తరువాతగా వెంటనే ఆధునికతకు ప్రాతినిధ్యం వహిస్తూ చారిత్రక పరిణామంలో భాగంగా వచ్చిందే ఈనాటి స్వేచ్ఛా కవిత్వం.

"మానవులంతా ఒకటే
మానవతా రాగం ఒకటే
ఇది మరిచిన ఉదయం
ఒక విషాద కావ్యం"

6. స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో వస్తురేఖలు

చుట్టూ ఉన్న ప్రకృతీ రోజూ అనుభవానికి వచ్చే సమాజం, మానవ సంబంధాలు, భావాదర్శం అనేవి ఆధునిక కవిత్వంలో కన్పించే వస్తురేఖలు. ఇవి రచనలో ఏ భావ సూత్రాన్నో ఏ సంఘటననో ఏ స్థితిరూపాన్నో ఏ ఆదర్శగుణాన్నో ఆధారం చేసుకొని వర్తిస్తాయి. ఇవి వేటికవి విడివిడిగా కాక ఒకదానితో మరొకటి ప్రత్యక్షంగానో పరోక్షంగానో అనుబంధం కలిగిఉన్నవి. ప్రాధాన్య వివక్షచేత తరతమభావంతో నిర్మాణరూపంలో భాగాలుగా విశ్లేషణకందుతాయి. వీటితోపాటు అతీత భావన గురించి ఆలోచన కూడా లేకపోలేదు.

స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో ప్రకృతి ప్రమేయం కేవలం వర్ణనాత్మకంగానే కన్పించదు. ఏ సామాజిక స్థితినో ఘటననో ఏ మానవ సంబంధ రూపాన్నో ఏ ఆదర్శభావాన్నో స్ఫూర్తికి తెచ్చే విధంగా అంతర్గత గుణంతో యోజితమైంది. ఇదేవిధంగా మిగతావీ. దీనికి ఉదాహరణ లనేకం ఇవ్వొచ్చు. దాశరథి ఆధునిక కవితా సంకలనం పేరు పునర్నవం. పునర్నవం అంటే తిరిగి కొత్తదనాన్ని పొందే ప్రకృతి రూపం తలపుకు వస్తుంది. దీనితో వసంతభావన స్ఫూర్తికి రావడం సహజం. ఇంకా పాత వ్యవస్థ పోయి దానిస్థానంలో కొత్త వ్యవస్థ అవతరించే సామాజిక రూపమూ ధ్వనిస్తుంది. ఇదేవిధంగా తిమిరంతో సమరం, తిమిరం ప్రకృతికి సంబంధించింది. సమరం జీవితానికి సంబంధించింది. తిమిరం చెడుకీ నిరంకుశత్వానికీ మౌఢ్యానికీ ప్రతీక. చెడు నశించి నిరంకుశత్వం రూపుమాసి మౌఢ్యం అంతరించిపోయేందుకు భౌతిక దశలో మనోదశలో ప్రకృతి స్థాయిలో ఆదర్శస్థాయిలో జరిగే నిరంతర సంఘర్షణ చివరకు మానవుని ఆశారూపం విజయ శక్తీ సూచితం. ఇందులో ప్రకృతీ సమాజం ఆదర్శం అనేవి ముప్పిరిగొని ఉన్నాయి.

మనచుట్టూ ఉన్న సమాజం నిరంతరం మానవ సంబంధాలతో ఏర్పడేది. వ్యక్తినుండి అంతర్జాతీయ స్థాయి వరకు అనేక సంబంధాల ప్రభావాల పర్యవసాన రూపం, సాంఘిక రాజకీయార్థిక సాంస్కృతికమైన వివిధ గతి–రేఖలతో రూపొందుతుంది. వ్యక్తి జీవితంపై సమాజం ప్రత్యక్ష ప్రభావాన్ని నెరపినట్లే వ్యక్తి మనస్తత్వం మానవ సంబంధాల్లో కీలకమైన పాత్రను నిర్వర్తిస్తుంది.

మనస్సు ప్రసక్తితో జ్ఞాపకానికి వచ్చే మరో అంశం అతీత భావన. మనిషి కంటికి కన్పించనీ భౌతికస్థితికందనిదాన్నీ గురించి ఆలోచింపజేసే, ఏదో సమాధానం కోరేదీ ఎంతో ఆశ్చర్యపరచే ఆదర్శం గురించి ఆలోచనకు దారితీసేది. స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో ఈ అంశం చాల పరిమిత స్థితిలోనే ఉంది. ఒక్కొక్కరి రచనలో ఒక్కొక్క విధంగా

ప్రసక్తమైంది. "ఆ సకలాతీత శక్తి ఉన్నట్లా? లేనట్టా?" శ్రీశ్రీ సంశయాస్పదమైన మాటలీ సందర్భంలో జ్ఞప్తికి వస్తాయి.

ఆధునిక యుగంలో మానవుని శక్తిపై ఉండే సంపూర్ణ విశ్వాసం హేతుదృక్పథం వల్ల ఈ అతీత భావన చుట్టూ అల్లుకున్న మూఢప్రపంచం అదృశ్యమైంది కాని అందని చైతన్యం మాత్రం మిగిలే ఉంది. దీన్ని గురించి ఏదో విధంగా ఆలోచన చింతన అనివార్యం.

భావాదర్శం సిద్ధాంతాలకూ ఆదర్శాలకూ సంబంధించింది. ఉత్తమరచనకు లక్ష్యమైంది, తప్పనిసరియైంది. ఈ నాలుగైదు వస్తురేఖలతో పొందే ఉపయోగం, నిర్మాణంలో అవలంబించే సంవిధానాన్నిబట్టి ఉంటుంది. ఇది పైన పేర్కొన్న విధంగా ఘటననో స్థితినో భావాన్నో అనుభూతినో ఆలోచననో ఆదర్శాన్నో ఆధారం చేసుకొని సావయవ రూపాన్ని పొందుతుంది.

ప్రకృతి అనగానే మనకు మొట్టమొదట వాఙ్మయంలో స్ఫురించేది ఋగ్వేదంలోని ఉషస్సూక్తం. ఇందులో ఉషస్సు భౌతికమైన ఆకృతితో ఎంతో రమణీయంగా వర్ణితమైంది. ఇది మానసికమైన ఆనందరూపానికి ప్రతీకగా దర్శనమిస్తుంది. రోజు చూచే ప్రకృతే ఏ రోజు కారోజు మార్పులతో కొత్తగా అనుభవానికి వస్తుంది, జీవితంపై ప్రభావం నెరపుతుంది. సామాజిక స్థితికీ మానసిక స్థాయికీ ఒక విధంగా హేతువౌతుంది. ఆధునిక కవిత్వంలో ఏ అమానుష స్థితికీ ఏ ఆశ్చర్యానికీ అవకాశం ఇవ్వకుండా మానవుని కృషీ ప్రజ్ఞ విజయంపై సంపూర్ణ విశ్వాసంతో ప్రవర్తిల్లే ధోరణి స్పష్టం. అయితే కల్పనకు స్థానం ఉండనే ఉంటుంది.

"అడవులు! కొండలు! ఎడారులా మన కడ్డంకి" – శ్రీశ్రీ. మానవుని ప్రస్థానంలో ఎదురయ్యే ఆటంకాలు అవరోధాలు కష్టాలు అడవులు కొండలు ఎడారులుగా ప్రకృతి రూపంలో సంకేతింపబడినాయి. ప్రకృతితలంపైనుండి జీవితరూపం బింబితమైంది. దీన్ని మానవ సంబంధాలతో ఏర్పడే సామూహిక శక్తితోనే జీవితంలో ఎదుర్కోవలసి ఉంది.

"రగిలి రగిలి మంటలతో కదలుతూంది ఈ క్షణం
వెనుక నుండి ఏ జలదమొ! కరుణ చూచు ఆశతో"

ఈనాడు ద్వేషంతో అసహనంతో హింసతో సంక్షుభితమైన సామాజిక స్థితి చిత్రితం. కరుణ వర్షించి ప్రేమ పల్లవించి శాంతితో హ్లాదసమయం కోరే మనోరూపం ధ్వనితం.

ఎంతో ప్రభావశీలమైన ప్రకృతి మధ్య చుట్టూ ఉన్న సమాజంలో వివిధ వ్యక్తుల మధ్య ప్రత్యక్షంగానూ పరోక్షంగానూ ఏర్పడే మానవ సంబంధాలతో అస్తిత్వం పొందే జీవితం, భావాదర్శంతో పరిపూర్ణత నందుకుంటుంది. ఈ సమాలోచనం స్వేచ్ఛాకవిత్వంలో కేవలం వస్తురేఖలకు మాత్రమే పరిమితమైంది.

7. స్వేచ్ఛా కవిత్వం - కొన్ని సమస్యలు

స్వేచ్ఛా కవిత్వం సంప్రదాయ ఛందస్సునుండి ముక్తమైన ఆధునిక ప్రక్రియ. ఒక నిర్ణీతమైన నియమబద్ధత లేనిదీ యతిప్రాసలు లేనిదీ లయబద్ధం కానిదీ సంప్రదాయ ఛ్ఛందోరీతికి చెందనిదీ. భిన్నమైందీ ఈ ప్రక్రియలో ముఖ్యంగా స్వాతంత్ర్యానంతరం చెప్పుకోదగ్గ ప్రయోగాలు జరుగుతున్నాయి. శ్రీశ్రీ, నారాయణబాబు, పఠాభి ప్రయోగశీలాన్ని అందిపుచ్చుకొని ఆరుద్ర, బైరాగి, దాశరథి, సోమసుందర్, సి. నారాయణ రెడ్డి, తిలక్, కుందుర్తి మొదలగు కవుల రచనలీ మార్గాన్ని పరిక్షుణ్ణం గావించాయి. ఈ మధ్య పలువురు శక్తివంతులైన కవులు శేషేంద్ర సంపత్కుమార, సుప్రసన్న, వేగుంట, పేర్వారం, శివారెడ్డి తమతమ ప్రత్యేకతలతో ఈ ప్రవాహ రూపాన్ని అవిచ్ఛిన్నం కొనసాగిస్తున్నారు.

మంచి స్వేచ్ఛా కవిత్వం వ్రాయడం సులభం కాదు, ఛందస్సు మొదలగు ఏ సంప్రదాయ సామగ్రీ ఆధారం లేకుండా! అయితే గాలిలో తేలడమా? అని ప్రశ్నించవచ్చు. అవును విమానంలోవలెనని సమాధానం. విమానం అన్నమాట ఆధునికతకు సంకేతంగా గ్రహిస్తే సమాధానం ఎంత ఉచితమైందో సులభంగా తెలుస్తుంది. ఈనాటి కవిత్వంలో కొంత క్లిష్టత, అయోమయమూ ఉందనే అభిప్రాయముంది. ఇందులో కొంత నిజం లేకపోలేదు. దీన్ని గురించి ఆలోచిస్తే ఇందులో చాలాభాగం బాహ్యస్వరూపాన్ని గురించి ఎక్కువ పట్టింపు లేక అంతస్స్వరూపాన్ని గాఢంగా, అధికంగా చిత్రించే ఉబలాటంవల్ల ఏర్పడిందని తెలుస్తుంది. మానసిక స్థితి చిత్రణలో భావనల సహయోగం విరామం లేకుండా దట్టంగా ఉండడంవల్ల క్లిష్టత, అయోమయం కలుగుతుంది. దీనికీనాటి కవిత్వం నుండి అనేక ఉదాహరణలీయవచ్చు. ఇది కొంత ప్రయోగదశకూ, కొంత రచనా శిల్పం తెలీని స్థితిక్కీ బరువైన చెందింది. పూర్వం భాషాగతమైన కాఠిన్యం, శైలీ బంధురత్వం ఎదురైనట్లు ఈనాడు భావగతమైన క్లిష్టత అయోమయం ఎదురౌతుంది. దానిమాదిరే ఇందులోనూ కొంత నిలచేది మిగతాది పోయేదీ ఎప్పుడు జరిగేదే.

ఈనాటి స్వేచ్ఛాకవిత్వం ముఖ్యంగా వ్యక్తి జాగృతి లేదా సామాజిక చైతన్యం వెన్నెముకగా స్వేచ్ఛా శిల్ప మర్యాదలతో, మానసిక దృక్పథం కలిగింది. విషయ భావ రూప విన్యాసంలోని అభివ్యక్తి లోపం సంప్రదాయమార్గంలో ఛందస్సు మొదలైన వాటివల్ల కప్పబడుతుంది. ఇక్కడ అలాంటి అవకాశం లేకపోవడంవల్ల లోపం కొట్టవచ్చినట్లు కన్పిస్తుంది. అందుకే స్వేచ్ఛాకవిత్వం వ్రాయడం చాలా కష్టం. దీన్ని అర్థం చేసుకోవడానికి

పాఠకులకు కొంత సహనం కావాలి. రచనను సానుభూతితో వివేచించవలసి ఉంటుంది.

స్వేచ్ఛాకవిత్వాన్ని కొందరు కవిత్వం బాహ్యమైన బంధనల నుండి పొందే చిట్టచివరి విముక్తరూపమనీ, కొందరు ఒకచోట పేర్చికూర్చిన వచనపు తుంటలని అంటారు. రెండూ అతివాదాలే. నా దృష్టిలో కవితాపరిణామంలో స్వేచ్ఛా కవిత్వం ఒక ముఖ్యమైన దశ. పురాణం ప్రబంధం భావ అభ్యుదయ కవిత్వాలు ఒకటి శిఖరస్థితినందుకోగా మరొకటి తరువాత తరువాత ఉద్గమించినట్టివే. పూర్వపుదాని ప్రభావం తరువాతిదానిపై స్పష్టం, పూర్వపూర్వ ప్రభావం పోనుపోను తక్కువౌతుంది. స్వేచ్ఛాకవిత్వం కూడా కొంతకాలానికి బాగా పరిణతిచెంది, మొగం మొత్తి మరొకటి అవతరించవచ్చు. ఈ మార్పు అనివార్యం కావచ్చు.

కవుల్లో సోమరులు, శక్తిరహితులూ ఉన్నట్లే పాఠకులలోనూ ఉంటారు. కవిత్వం గురించి ముందుగా మనస్సునొక చట్రంలో బిగించుకొని దానికి దూరమైనవానిపట్ల జడభరితంగా ఉంటారు. కవిత్వాన్ని చదవడానికి ముందు మనస్సు స్వచ్ఛమైన గాలి స్ఫుటమైన వెలుతురు లేని ఇరుకునుండి ముందు బయటపడాలి. మనస్సు నిర్మలమైన దర్పణమవాలి. మొత్తంమీద పాఠకుని బాధ్యత తక్కువేమి కాదు. ఇది గమనించకపోవడం వల్ల ఎక్కువ అయోమయం ఏర్పడుతుంది మునుముందే ఏర్పడే అభిప్రాయం కారణ అవుతుంది.

జీవితంలో అనేక వస్తువుల్ని చూస్తూ ఉంటాం. అందులో కొన్ని మనకవసర మయ్యేవి, కొన్ని ఊరకే చూచి ఆనందించదగ్గవి. కొన్ని ఆలోచింపజేసేవి. ఇందులో చాలా విలువైనవి ఉన్నాయి. ఉదాహరణకు వెలుగు, దీన్ని నిర్వచించడం సులభం కావచ్చు. మనస్సు గాఢమైన అనుభూతి పొందినపుడు నోటమాటరాదు. ఇది వాక్కున కతీతమైన స్థితి. ఈ స్థితిని వివరించడం చాలా కష్టం. అంటే విలువైనదాన్నీ గాఢమైన అనుభూతి దశనూ నోటిమాటలతో చెప్పడం కష్టమన్నమాట. ఇది ఒకరకంగా అయోమయమే. ఇలాంటిదే కవిత్వమూ. దీని వైవిధ్యం చెప్పరానంతగా ఉంటుంది. సమయం సందర్భం పాత్రను బట్టి భేదిస్తుంది దీన్ని వ్యక్తచేయడంలో అసమగ్రతే, అయోమయం అస్పష్టత.

ఎంతమందో సాహిత్యవేత్తలు ప్రపంచంలో వివిధ భాషల్లో ఎంత కాలంనుండో కవిత్వాన్ని నిర్వచించడానికి ప్రయత్నించారు. ఎక్కడికక్కడ ఏకదేశంగానే ఉండిపోయింది. ఈనాడు వివిధ భాషల,జాతుల సంస్కృతుల కలయిక త్వరితగతిని

జరుగుతూన్నపుడొకదాని ప్రభావం నుండి మరొకటి తప్పించుకోలేని స్థితి ఏర్పడుతూంది. అయినపుడు ఇంతకు పూర్వమున్న దృష్టిలో మార్పు తప్పదు. దీన్ని గురించి నిష్కర్షగా చెప్పలేం. సరిగా స్వేచ్ఛా కవిత్వంలోనూ ఈనాడు జరుగుతూన్నదిదే, కవిత్వమూ అతి నవ్యమైన భిన్నత్వాన్ని, వైవిధ్యాన్ని పొందుతూంది. ఇదంతా ఒక దృష్టితో చూస్తే అయోమయమే. ఏ నిర్వచనానికి ఒదగని రచన ఎక్కడో హఠాత్తుగా కనబడుతుంది. అందుకనే ఏ నిర్వచనమూ ఈనాటి దృష్టితో సమగ్రం కాదు. దీని సౌందర్యం మాటలకొదుగందీ, అనుభూతి వివేచన కందనిదీ, ఎంత చెప్పినా ఇంకా మిగిలి ఉండేదీ కావడమే దీనికి కారణం. ఇది కవిత్వం ఉత్తమత్వమే. దీనితో పాటు బహుక్లిష్టమైన సామాజిక సంస్థితిపై ప్రభావాన్ని నెరవుతూంది.

II

స్థూలంగా కవిత్వాన్ని బాహ్యస్వరూపం, అంతస్స్వరూపం అని విభజించవచ్చు. రూపం అనగానే నిశ్చయరేఖలతో కూడిన అవయవస్ఫూర్తి కదుతుంది. బాహ్య స్వరూపం దృష్టికొదిగిందీ, అంతస్స్వరూపం ఊహకొదిగిందీ. బ్రతుకమ్మ పండుగకి పూలుతెచ్చి అందంగా వివిధరీతుల్లో గుండ్రంగా ఎత్తుగా పేరుస్తారు. వీటిని పూజించిన స్త్రీలు, కొంతసేపు చుట్టూ చేరి ఆడి తరువాత తీసికెళ్ళి నదిలో వదలుతారు. అవి వరుసగా తేలిపోతుంటాయి, మొదటినుండీ చివరివరకూ దృష్టినాకర్షిస్తుంది. అలాగే ఒక అమర్చిన గది, ఒక మాటతీరు, ఇవన్నీ బాహ్య స్వరూపానికి చెందినవే అయినా వాటి వెనుక అంతస్స్వరూపం దాగిఉంది. అది మన భావనలో వీటిని చూచినపుడు ఆకర్షణ వల్ల మనస్సు అనుభూతి పొంది, వివేచన మొదలౌతుంది. మొదటిది ఆనందానికి రెండవది ఆలోచనకు స్థానం. ఈ రెండింటి పర్యవసానమే సమాలోచనం. ఇది వ్యక్తినిష్ఠమైంది. మరొక ఉదాహరణ, వెలుగు, చీకటి మొదలైనవి – వీటి రూపం మొదటివాటికన్న సూక్ష్మసూక్ష్మ మయింది. వ్యక్తిలో అభిరుచి, సంస్కారంతో కూడిన అనుభూతిపొందే శక్తి వస్తు సౌందర్య భావనకు మూలహేతువు.

కవిత్వానికి వస్తే బాహ్య స్వరూపం స్థూలమైంది. అంతస్స్వరూపం సూక్ష్మసూక్ష్మమైంది. ఈ రెండూ ఎప్పుడూ దేనికదే విడివిడిగా ఉండవు. రెండింటి మధ్య గీత గీయలేం. ఒక్కొక్క స్థితిలో ఒక్కొక్కటి ప్రాధాన్యం వహించి ఉంటుంది. ఎంత బాహ్య సౌందర్య ప్రధానమయిన కవిత్వంలోనూ అంతో ఇంతో అంతస్సౌందర్యం ఉంటుంది. ఇది ఉత్తమత్వానికి చాలదు. ఒక ప్రమాణంలో ఇది కుదిరి, పాఠకుల పరిశీలనకు నిలవడమన్నది ఎంత చెప్పినా పాఠకుల స్థాయినిబట్టీ ఉంటుంది. లేకపోతే అంతమంది

వివిధ రకాల కవులు, అంతమంది వివిధరకాల పాఠకులు, అంటే ఒకటి నచ్చితే మరొకటి నచ్చనివారు ఉండరు. కవిత్వం అన్ని సాహిత్య ప్రక్రియల్లోకి గాఢమైందీ, అందమైందీ. గొప్ప కవిత్వం ఎన్నోసార్లు చదివించడంతోనే పని పూర్తిచేసుకోక, చదివినకొద్దీ పారవశ్యంతో పాటు ఆలోచనకు పదనుపెట్టేది కావడంవల్ల చివరిమాటగా ఎవరి అభిప్రాయమూ నిలవకుండా పోతుంది. ఈ దృష్టితో నేటి స్వేచ్ఛాకవిత్వంలోని అయోమయం క్లిష్టతను విచారించవలసి ఉంది. ఈ విచారణ హేతుబద్ధంగా ఉండడం అవసరం. నిలిచే గుణం లేంది అదృశ్యమవుతుంది అంతే.

చాలామంది పాఠకులు, శ్రోతలు లయబద్ధమయిన పాదాలపట్ల ఆసక్తి చూపడం కద్దు. ఈ రచనల్లో సంగీత గుణంచేత బహుళ ప్రచారమూ పొందడం జరుగుతూంది, ఇది సహజం. సామాన్యులకెపుడూ విశేషాన్ని గురించి పట్టదు, ఎవరన్నా దృష్టికి తీసుకొస్తే తప్ప. లయాత్మక రచన, భౌతికరూపాన్ని ఎక్కువగా ఆశ్రయించింది. కవితా ప్రపంచంలో మొదటి శ్రేణికి చెందింది కాదు. లయ, ఛందస్సు రెండూ వేరు. శబ్దాల బరువూ తూగుతో క్రమమయిన పొందిక లయ, స్వేచ్ఛా కవిత్వ రచనలు కొన్ని బరువూ తూగూ కలిగి భిన్న భిన్న రీతుల్లో అంతర్లయతోనూ ఉన్నాయి. ఎక్కువగా 'అంతర్నాదం' ప్రధానంగా వస్తున్నాయి. అంతర్లయలో లయచ్ఛాయ ఉంటుంది. అంతర్నాదంలో లయచ్ఛాయ ఉండదు. కాని అనుస్యూతమయిన ప్రవాహగుణం అలలు అలలుగా, ధారలు ధారలుగా, ఖండఖండాలుగా లేదా మరొక మరొక రీతిగా ఉండి, నాద సాంతత్యం ధ్వనిస్తూంటుంది. శబ్దయోజనం, ఉన్నతావనత సమరీతుల్లో భావోపస్కృతంగా ద్రవస్థితిలో మలపులు తిరుగుతూంటుంది. లయ ఉండడంలో దోషం లేదు. అది భావదీప్తికుపకరించే మేర ఉంటే చాలు. పాదాలు లయబద్ధం చేసి టకటక నడిపితే చెవికి సరదాగా ఉంటుంది. కాని దీని అమేయ ప్రమేయంవల్ల మనస్సుకు రచనలో సృజనశక్తి ప్రసారాన్ని పంపవలసినంతగా పంపడానికంతరాయ మేర్పడుతుంది. అక్కడక్కడ మెరపులు కన్పించవచ్చు. గాఢమయిన భావన లేనివారు దీన్ని ఆశ్రయించడం కద్దు. గాఢమయిన భావనతో శిల్పమతులు దీన్ని సంవిధానానికుపయోగించుకుంటారు. కేవల గాఢ భావన కలవారు దీనిపట్ల శ్రద్ధ చూపరు. కవులు ప్రధానంగా నేడు ఈ మూడు తరగతుల క్రిందికి వస్తారు.

స్వేచ్ఛా కవిత్వాన్ని పోతపోసినట్లు వ్రాస్తూపోతే విసుగు కలుగుతుంది. అందుకని దీన్ని పరిహరించడానికి, సృజనశక్తి ప్రసారానికంతరాయం కలగకుండా 'అంతర్లయ' - ఇంకా శ్రద్ధ ఉంటే - 'అంతర్నాదం'పై దృష్టి ఉండాలి. ఈ లక్షణం కొన్ని పద్యాల్లో

కొంత కన్పిస్తూంది. ఈ పోలికచేత కొందరికి తెలిసో తెలియకో మనస్సుకు స్వేచ్ఛా
కవిత్వాన్ని వచనపద్యమంటే బాగుంటుందనిపిస్తుంది. మనస్సులో పొరలో పద్యంపట్ల
అభిమానంచేత, ఆకర్షణ కారణంగాను ఈ పోలికను పేర్కోవచ్చు. కొట్టవచ్చినట్లు
టకటకసాగే పద్యంలో అంతర్నాదం కన్పించదు. పద్యం కవులుకానివాళ్ళు పద్యం
వ్రాస్తే ఇలా పట్టేయవచ్చు. మనకది పద్యకవిత్వమనిపించదు, ఛందోవేత్తలకు తప్ప!
కవిత్వానికి వ్యాకరణం ఛందస్సు, పూర్వకావ్య పరనమూ, అలంకార శాస్త్ర పరిచయమూ
చాలన్న భాషావేత్తల కావ్యాలన్నీ దీనికుదాహరణలే. అలాగే స్వేచ్ఛాకవిత్వాన్ని కవులు
కానివాళ్లు వ్రాసేది వచనం. స్వేచ్ఛాకవిత్వాన్ని రూళ్ళకర్ర గీతల్లా వ్రాసేవాళ్ళూ ఉన్నారు.
గంటల గణగణలా, సైనికుల కవాతులా వ్రాసేవాళ్ళూ ఉన్నారు. నిజమైన స్వేచ్ఛా
కవిత్వంలో పల్స్‌బీట్‌లాంటి జీవస్పందనం తప్ప ఏ ఆర్భాటమూ ఉండకూడదు. ఒక్క
ఉదాహరణ తీసుకుందాం. ప్రాస ఉన్నది. ఇది ఎఫెక్ట్ కోసం ఉపకరించేది. ప్రతి
పాదంలో తప్పనిసరిగా ఉండాలనడంలో కవికి బంధమయింది. అతడు కొన్ని శబ్దాల
నాశ్రయించవలసి వస్తోంది. భావం పరిమితత్వాన్ని పొందుతుంది లేదా కొన్నిచోట్ల
అనవసరంగా విస్తృతి పొంది శరీరం పెరుగుతుంది. తెలుగు కావ్యాల్లో భావ సంక్షిప్తత
కొరవడడానికి కారణం ఇదే. శిల్పమర్యాద పొందిన మాట నిజం. ఇలాంటి అనేక
బంధాల నుండి స్వేచ్ఛ పొందిన రచన స్వేచ్ఛాకవిత్వం. దీన్ని మళ్ళీ వలయంలో
బంధించకూడదు. ఇందాక కవులు కానివాళ్ళు వ్రాసే స్వేచ్ఛాకవిత్వం వచనమన్నాను.
పద్యానికి, వచనానికి భేదం సులభంగా గుర్తించవచ్చు. కవిత్వానికి వచనానికి భేదం
ఎక్కడుందో తెలియాలి. అనుభూతి సాంద్రతలో, ఉద్రేకస్థాయిలో, ఆలోచనల ఎత్తులోతులో,
దీనికనుగుణంగా ఒదిగిన శబ్దసంయోజనంలో వాక్య సహయోగంలోనని సమాధానం.
దీని నాశ్రయించి శిల్పభాగం ఉంటుంది. అంతర్గతమయిన లయ, నాదం ఈ స్థితిలో
ప్రతిభచేత సిద్ధిస్తుంది. ఈలాంటి పాదాలు గొప్ప వచన రచయితల గ్రంధాల్లో అక్కడక్కడా
కన్పిస్తాయి. ఇది ఒక స్థితిలో ఆ రచయితల కవితాత్మ ప్రకాశనం అనుకోవాలి.
ఉదాహరణకు చలం రచనల్లో ఈలాంటి పాదాలు కన్పిస్తాయి.

III

అంతస్స్వరూపం ఊహైక గమ్యమయింది. విషయం, భావరూపం, ఆవిష్కరణ
మూడింటిలో ఆవిష్కరణ చాలావరకు బాహ్యరూపంలోని భాగమే. సామాజిక
ప్రయోజనాన్ని గుర్తించినవారు విషయంపట్ల ఎక్కువ శ్రద్ధవహిస్తారు. దీనివల్ల సిద్ధాంతాలు,
విశ్వాసాలు, ప్రవచనాలు, వ్యాఖ్యానాలు అవసరమౌతాయి. ఇది కావ్యకళకు భంజకమని

ఒకరూ, ఇది లేనిది కళాప్రయోజనం శూన్యమని మరొకరూ అంటారు. భావరూపం సృజనశక్తిపై ఆధారపడి ఉంటుంది. ఉత్తమ కవిగా నిలచేది దీనిపైనే. కవిత్వంపట్ల నిజమయిన ప్రశంస అందులోని మౌలికవిషయాన్ని గుర్తించే శక్తివల్ల వస్తుంది. విషయ ప్రశంసలో దాని రూపాభిజ్ఞత సమాజ వాతావరణం పరిజ్ఞానం వల్ల కలుగుతుంది. పౌరాణిక వాతావరణంలో ఉన్నవారికీ ప్రబంధ వాతావరణం క్రొత్త. ప్రబంధ వాతావరణంలో ఉన్నవారికి ఆధునిక వాతావరణం క్రొత్త. ఆధునికులలోనూ మళ్ళీ తరగతులు. ఇంకా పోతే ఒక కవి రచన మెచ్చినవారికి మరొక మరొక కవి రచన నచ్చదు. దీనికి కారణం ఊహిస్తే, శబ్దయోజనం. ఊహావైఖరి, రచనారీతి, సిద్ధాంతాలపై విశ్వాసం. వీటికి అలవాటుపడి ఉండడమే. దీనికీ భిన్నమైంది, ఒకరికి నచ్చదు. ఇందులో కొందరు తమకు నచ్చంది ఏదో ఒక విధంగా వినీ చదివీ, ఆ తరువాత కొంత దగ్గరకు వచ్చేవారు ఉన్నారు. చాలామంది మర్యాదకోసం నటించేవారే. ఒకరకమైన వాతావరణానికలవాటుపడి మిగతా వాటికి వెలిఅయ్యే మనస్తత్వాన్ని సాధ్యమైనంతవరకు ఛేదించుకునే శక్తికలవారు చాలా తక్కువ, వీరే సహృదయులు.

ప్రతి కవిలో ఒక విధమైన వాతావరణముంటుంది. ఇది తప్పదు. అతనికి కొన్ని సంకేతాలు, భావసహయోగాలు, శబ్దాలు, మానసిక రూపాలు పరిచయమై వుంటాయి. కొందరీ విషయంలో పూర్వకవులపై అభివృద్ధి సాధిస్తారు. మరికొందరు, ఇతరులకు లేని గుణాలు సంతరిస్తారు. ఇవి కవికి ప్రత్యేకతను సిద్ధింపజేస్తాయి. స్థూలంగా చూస్తే 'ప్రేమ' అన్నమాట భావకవికిచ్చే ప్రేరణ వేరు, అభ్యుదయ కవికిచ్చే ప్రేరణ వేరు. అలాగే భావసంకేతాలూ, శబ్దాల ఎన్నిక, వాటి సంయోజనమూ భేదిస్తాయి. వీరు పొందే వైయక్తిక, సామాజిక స్ఫూర్తి వేరు. అందుకని కవిత్వమూ భిన్నంగా ఉండడం సహజం. ఉత్తమ కవిత్వం చాలావరకు బాహ్య మర్యాదల్ని అతిక్రమించిన వివేకం కోరుతుంది. వివేకంతోపాటు కళాదృష్టి అవసరం. అపుడే ఏ వాతావరణానికి చెందిన కవిత్వమైనా పాఠకులు ఆనందించగలరు. నేటి స్వేచ్ఛాకవిత్వం ఈ బాహ్య స్వరూపాన్ని అతిక్రమించి, అంతస్స్వరూపాన్ని ఎక్కువగా ఆవిష్కరిస్తుంది.

ఒక స్వేచ్ఛా కవిత కొన్ని స్థితుల సంకలనం కావచ్చు. ఒక స్థితి వ్యక్తీకరణం కావచ్చు. అందునా ఒక స్థితి ఎన్నో మానసిక రూపాల కూడలి కావచ్చు. మొత్తం ఒకే మానసిక చిత్రణముండవచ్చు. ఇవన్నీ నేడు కన్పించేవీ - ఈ పద్ధతులు కథాత్వాన్ని ప్రక్కకు నెట్టేవి. భావకవిత్వం నుండి ఆరంభమయిన రూపం నేడు వేరే లక్షణాలతో పరిణతకు చేరుకుంటూందని చెప్పవచ్చు. భావకవిత్వంలో, అందునా స్వేచ్ఛాకవిత్వంలో

నేడు మానసిక రూప చిత్రణలకు ప్రాధాన్యం యివ్వబడుతూంది కాబట్టి కవి ఎంతో జాగరూకతతో వ్యవహరిస్తే తప్ప 'క్లిష్టత', 'అయోమయం' ఏర్పడడానికవకాశమెక్కువ. ఒక దీర్ఘకవితలో మానసిక రూపాలు ఏకధారగా ఏర్పడడంవల్ల విసుగు పుట్టడానికవకాశముంది. ఇది బాహ్య స్వరూపాన్ని పూర్తిగా నిరాకరించడానికి వీలులేదన్న ఊహని ఋజువు చేస్తూంది. ఈ స్థితిలో కవి అంతస్స్వరూప వైవిధ్యం కోసం ప్రయత్నించాలి. బహిస్స్వరూపం ఆశ్రయమూ చక్కబరచు కోవాలి. ఇక్కడే శిల్పం చోటుచేసుకుంటుంది కాబట్టి కవి జాగరూకతతో ఉండవలసి ఉంటుంది. ఈ లోపం కలిగిన రచనలు ఉత్తమశ్రేణికి చెందినవిగా పరిగణింపబడవు. దీనికి బహుకావ్య పరిచయం, సంస్కారం, కొంత శిల్ప వైవిధ్యం ఎంతగానో అవసరం.

పూర్వ సంప్రదాయ రీతులపట్ల ద్వేషం పెంచుకొని ముడుచుకొనిపోయేకన్నా, వాటిని సహనంతో మననం చేసుకొని మనస్సు వికసింపజేసుకోవడం నేడెంతగానో అవసరం. కథ ఉన్నచోట రూపానికెక్కువ ప్రాధాన్యం ఉంటుంది. కథలేనిచోట మూడ్ (మానసిక స్థితి) ప్రాధాన్యం వహిస్తుంది. ఇది ఫోటో-టెక్నిక్ వంటిది. ఇందులో కవి దృష్టి చిత్రలేఖనానికుపకరించే కుంచెవలెగాక, కెమెరా మూవ్‌మెంట్‌లా ప్రసరిస్తుంది. ఏ ప్రగతీ ఒకరి ఇష్టానిష్టాలపై ఉండదు. అప్పటి శక్తుల ప్రాబల్యం, పరిస్థితుల పరిణామంపై ఆధారపడి ఉంటుంది.

ఈనాటి స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో అభ్యుదయ కవుల భౌతికం, భావకవుల కాల్పనికం, సంప్రదాయ కవుల భౌతికాతీత ప్రభావ తీవ్రతలు తగ్గి - నేటి సామాజిక జీవనానుభవంతో నిగ్గుతేలిన వాస్తవం దృశ్యమానమవుతూంది. వివిధ సిద్ధాంతాలూ, అభిప్రాయాలూ జీవితంలో సమన్వయం పొందుతూ్నా సమయం. ఈ పరిణామానికి ప్రతిబింబమే నేటి స్వేచ్ఛాకవిత్వం.

"రారా నీ ! రవిహర్షం !
మానవతా కిరణంతో
స్వేచ్ఛా సమసమాజమై."

8. ప్రజాస్వామ్య కవిత్వం

ఈనాటి స్వేచ్ఛాకవిత్వంలో ఆధునికత ప్రధానంగా 1) సామాజిక చరిత్రగతికీ, 2) అభిప్రాయాల సిద్ధాంతాల ప్రకటనకు, దార్శనికతకు, 3) జీవితంలో భౌతిక మానసిక స్థితి చిత్రీకరణకు, 4) కళాత్మకమైన నవ్యతకు అన్వేషణకు పర్యాప్తమైంది. ఇవి వేరువేరు స్థాయిల్లో పనిచేస్తున్నట్లు కన్పించినా మొత్తంమీద కవిత్వానికి పరిపూర్ణతను చేకూర్చేవి. వర్తమాన కాలంలో కవిత్వం, 1) ప్రజాస్వామ్య భావనతో, 2) మార్క్సీయ విప్లవ దృష్టితో, 3) కాల్పనిక అనుభూతి రేఖలతో, 4) చేతనాత్మక రూపంతో ప్రధానంగా నాలుగు ముఖాలుగా పర్యాప్తమై కన్పిస్తుంది.

కవి తనకు తాను సృజనసమయంలో ఏర్పరచుకొన్న నియమాలచేత ఆవిష్కృత మౌతుందీ స్వేచ్ఛాకవిత్వం. స్వేచ్ఛ ఎక్కువగా ఉండడంతో బాధ్యత కూడా అధికంగానే ఉంటుంది. ఇది సమయసమయానికి కొత్త కొత్త మార్పుల్ని రచనలో సులభంగా ప్రవేశ పెట్టేందుకు బహు విస్తృతమైన అవకాశాన్ని ఇస్తోంది. ఈనాటి ఆధునికతకు సంపూర్ణంగా ప్రాతినిధ్యం వహిస్తోంది. ఇది జీవితాన్ని స్వేచ్ఛగా రూపొందించుకునే స్వాతంత్ర్యంతో గతిక్రమాన్ని నిర్ణయించుకొనే అవకాశం కలిగిన సామాజిక రూపానికి ప్రతిబింబం అనవచ్చు. రాజకీయమైన ఆధారతలం, సమాజంలో జీవితచలనం, వ్యక్తి ఆలోచనల స్వేచ్ఛాసంచారం, క్రియాశక్తుల స్వతంత్ర వికాసం దీని అస్తిత్వానికెంతగానో ఉపకరిస్తున్నాయి.

మానవ సమాజం పరివర్తనాశీలమైంది. ఈ మార్పు నిరంతరం జరుగుతూ ఉంటుంది. సాధారణంగా మంద్రమంద్రంగా సాగుతూ విశేష పరిస్థితుల్లో వేగాన్ని అందుకుంటుంది. ఉన్న స్థితికీ, రాబోయే మార్పుకీ మధ్య ఎన్నో విధాలుగా సంఘర్షణ అనివార్యమౌతుంది. అప్పటి పరిస్థితుల అవసరం మేరకు మార్పు వచ్చి తీరుతుంది. ప్రస్తుతం సాహిత్యంలో అనేక చారిత్రక కారణాలవల్ల రాజకీయ ప్రభావంచేత ఎన్నో మౌలికమైన మార్పులు చాలా వేగంగా వచ్చాయి. భారతదేశంలో వలస పాలనవల్ల పైనుండి యూరోపియన్ దేశాల్లోని సాంస్కృతిక పునరుజ్జీవనం ప్రభావంవల్ల క్రమంగా తదితర రాజకీయ సాంఘిక ఆర్థిక సిద్ధాంతాల కారణంగా కొత్తగాలులు వీచడం ఆరంభమైంది. నిఖిల మానవీయ తలంపై మానవతా స్పందనతో ఆధునిక శక్తి క్రియారూపం ధరించింది. కొన్ని దశాబ్దాలుగా జరుగుతూ వచ్చే మార్పులవల్ల ఆస్తిరూపంలో, సంపద వినిమయంలో ఉత్పత్తి సాధనాల్లో ఆలోచనా విధానంలో అభిరుచిలో అనుభవ స్పందన రీతుల్లో పరస్పర సంబంధాల్లో లక్ష్యాల్లో ఇంకా వివిధ కార్యకలాపాల్లోను ఇట్లా జీవితంలో అనేక క్షేత్రాల్లో సంచలనం మొదలైంది, పరివర్తనం కలిగింది.

ఆధునికత అనేది అప్పటికప్పుడు ఏదో పరిమితమైన సమయంలో హఠాత్తుగా వచ్చేది కాదు. ఇది క్రమించే స్థితులూ స్పృశించే అంశాలూ రూపొందే పార్శ్వాలూ అనేకం ఉంటాయి. స్థూలంగా విశ్లేషిస్తే ఇది చారిత్రకంగా సాంఘికమైన సంస్కరణం, రాజకీయమైన పరివర్తనం, శాస్త్ర సాంకేతికమైన అభివృద్ధి, ఆధునిక భావనకవకాశం ఇస్తున్నాయి. జీవితంలో వీటివల్ల వచ్చిన గుణాత్మకమైన వికాస వైవిధ్యం పరస్పరం ఎంతో సంబంధం కలిగి అన్యోన్య ప్రభావాలతో కాలంగడిచే కొద్దీ సమాజంలో సంస్కరణంతో నవ్యతతో పరివర్తనంతో ఆధునిక రూపాన్ని ఆవిష్కరిస్తూ పోయాయి. దీని పర్యవసానమే ఆధునిక సమాజంలో ఆధునిక మానవుడూ, అతని గురించి ఆధునిక కవిత్వం.

మార్పు కోరే సమాజంలో ఆధునికత పోనుపోను క్షేత్రవిస్తృతిని పొందింది, ప్రగతిశీల వ్యక్తిత్వాన్ని పొందుతూ వచ్చింది. మౌలికమైన సంస్కృతి పునర్విలోకితమవుతూ వచ్చింది. అటు ప్రగతి, ఇటు మౌలిక సంస్కృతీ సమాజ ప్రవాహానికి రెండు తీరాలుగా వెలసాయి.

1. సంప్రదాయ తత్వాన్ని ప్రస్తుత సమాజానికన్వయించడంలో ప్రయోజన తత్పరత.
2. సంకుచితమైన ధోరణి వదలి, ఎక్కువమంది ప్రజల ఆమోద యోగ్యతకు విలువ.
3. సమస్యలను హేతుదృష్టితో చర్చించి, సమాజ శ్రేయస్సు దృష్ట్యా పరిష్కారం ఉపయుక్తం కానివాటి నిరాకరణం.
4. ప్రజల ఆలోచనల్లో స్పందనలో పరస్పర సంబంధాల్లో మార్పు.
5. కొత్త అనుభవ క్షేత్రాల్లో కొత్త కొత్త అన్వేషణలతో క్రియా కలాపాలు ఎక్కువ కావడం జీవితం సౌఖ్యం సౌభాగ్యం కోసం యత్నం.
6. ప్రత్యర్థుల అభిప్రాయాల ప్రకటనం, సమస్యలపై చర్చలకు అవకాశంతో తగిన స్థానానికి సౌముఖ్యం.
7. గతంపై కన్నా వర్తమాన సుస్థితికీ, భవిష్యత్ దర్శనంతో ప్రజాస్వామ్య భావనకు ప్రచార వ్యాప్తి.
8. మానవుని ఉన్నతిపై విశ్వాసంతో, ప్రాంతాల్నీ దేశాల్నీ దాటి ప్రపంచ స్థాయిలో అన్నిరంగాల్లో పరస్పరం సంబంధాలు నెలకొని ఆదాన ప్రదానం జరగడం.
9. కేవలం భగవంతుని చేరుకోవడం లేదా పొందడం కన్నా ముక్తిపై దృష్టికన్నా సమాజ శ్రేయస్సుకు నైతికమైన వ్యక్తిత్వానికీ ఆదర్శరూపానికీ ప్రాధాన్యం.

10. శాస్త్ర సాంకేతిక విద్యా ప్రగతితో న్యాయం, సంపదలో అవకాశం అందరికీ సమానంగా లభించే ప్రయత్నం.
11. ప్రాచీన సంస్కృతిలోని వారసత్వ సంపదను నిఖిల మానవ సంస్కృతిలోని భాగంగా కొత్తదృష్టితో పరిశీలనం.
12. స్త్రీ పురుషుల సంబంధాల స్థాయిలో మార్పు - సమాజంలో స్త్రీ వ్యక్తిత్వ వికాసానికి ముఖ్యంగా ఆర్థిక స్వాతంత్ర్యానికి ఉపకరించే విధానంతో పాటు సమాజ స్థితి పరికల్పనం.

సమాజ ప్రగతికి వేగంతోపాటు సుస్థితినీ కలిగించడానికి ఉపకరించే పై అంశాలతో ఏర్పడిన క్షేత్ర విస్తృతీ, కార్యకలాపాల వైవిధ్యం ఆధునిక సమాజ పరిణామ క్రమంలో ముఖ్యమైనవి. (స్వేచ్ఛా) ప్రజాస్వామ్య కవిత్వంలో దీని స్వరూపం ఆధునికతా రేఖలతో స్పష్టంగా బింబిస్తుంది. అన్నిరంగాల్లో కొత్తను అన్వేషించే ప్రయోగ పరంపర సాగుతూంది. జీవిత ప్రమాణాల్ని పెంపొందిస్తూ, సమాజాన్ని సౌభాగ్యవంతం చేసేందుకు ఉపకరిస్తోంది. ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థలోనే ఈ స్థితికి ఎక్కువ అనుకూల్యం ఉంది.

II

ప్రస్తుతం స్వేచ్ఛా కవిత్వానికి వస్తే రాజకీయమైన అవగాహనతో సైద్ధాంతికమైన అభిప్రాయ మూలకమైన నిబద్ధతపట్ల అభిలాష ఈనాటి కవుల్లో ఎక్కువగా కన్పిస్తుంది. ఇది ఒక్కొక్కప్పుడు కళాత్మకతను, రచనా శిల్పాన్ని పక్కకు నెట్టేసి ఆధిక్యత నెరపేంతటి శక్తివంతంగాను పనిచేస్తోంది. ప్రజాస్వామ్య కవిత్వంలో సామాజిక స్పందనతో పాటు వైయక్తికమైన అన్వేషణం ఉంటుంది. సమష్టి మరియు వ్యష్టి స్థాయిలో ఉండే భేదాన్ని గుర్తిస్తుంది. వైవిధ్యాన్ని అనుమతిస్తుంది. ప్రయోజనాన్ని మరవదు. కళాత్మకతకు భంగం కలిగించే స్థితి రానీయదు. సమాజంలో సమభావాన్ని సృజిస్తుంది. దీని సుస్థితికీ సుస్వరతకు దోహదం చేస్తుంది. సమాజ ప్రగతికెంత ప్రోత్సాహం ఉంటుందో వ్యక్తి వికాసానికీ అంతటి ప్రోత్సాహం ఉంటుంది. సామాజిక చైతన్యం వ్యక్తిపై ఎంతటి ప్రభావాన్ని నెరపుతుందో, వైయక్తికమైన ప్రేరణ కూడా సమాజంపై అంతే గుణాత్మకమైన స్థితిని నెలకొల్పుతుంది. కార్మికలోక కల్యాణంతోపాటు సమాజంలో వివిధ రంగాల్లో వారి వారి శక్తులనుబట్టి పనిచేసే వివిధ వర్గాల ఆరోగ్యకరమైన అభ్యున్నతినీ కాంక్షిస్తుంది. సాంస్కృతిక మూలాల్లోని చేతనను గౌరవిస్తుంది. ఇది ప్రజాస్వామ్య కవిత్వానికి ప్రాతిపదిక.

స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో ఈ సామాజిక తత్త్వం ముఖ్యంగా ప్రజాస్వామ్య భావనతో వ్రాసే రచనల్లో స్ఫుటంగా కనిపిస్తుంది. భౌతిక మానసిక తలాలపై అన్వేషణంతో

పరిశీలనంతో కొత్తరూపం ఆవిష్కృతమౌతుంది. ఇది చేతనలో పై స్థాయికి సంబంధించి విశేషంగా మనస్తత్వ సమర్పకంగా ఉంటూంది. దీనికి వేరే సమాలోచనం అవసర మౌతుంది. ఈ రచనల్లో పారిశ్రామికంగానేకాక పరిపాలనాపరంగాను రాజకీయ వ్యవస్థాగతంగాను నిత్యజీవితంలోను విభిన్న పరిస్థితులూ వాటి ఒత్తిడులకు గురిఅయ్యే మానసిక రీతుల చిత్రణం, విశ్లేషణం ఉండటం సహజం.

ఈ వెలుగులో కవిత్వంలో ఆధునికత, 1) చరిత్రగతిలో పరివర్తనా పార్శ్వాలనూ, 2) వాస్తవతలంకై జీవితంలో వస్తుస్థితుల్నీ, భావింపజేసే శక్తివంతమైన ప్రసారరూపంగానూ కన్పిస్తుంది. ప్రస్తుత పరిధిలోకి రాకపోయినా కవిత్వంలో వీటితోపాటు ఉల్లేఖనీయమైనవీ అనివార్యమైనవీ. 1) పైకి అవిదితంగా ఉండే మానసిక రీతులూ మనస్తత్వ ధోరణులూ, 2) ఆవిష్కార శిల్పమూ - కళాత్మకత అనేవి. మొదటి ప్రత్యక్షంగానో పరోక్షంగానో అనుభవాత్మకమైన జీవితంలో వాస్తవతలంపై ఏర్పడే సూక్ష్మస్థితులు వివిధ సంఘటనలు, ప్రవర్తనలు ఆధారంగా చిత్రితమౌతుంది. రెండోది అభిరుచిని నిలిపేందుకూ ఆకర్షణను కలిగించేందుకు కొత్తకొత్త సంవిధాన రీతులతో యోజితమై ఆధునిక రూపాన్ని ధరిస్తూ ఉంటుంది.

సాహిత్య చరిత్ర గతిలో అభ్యుదయ కవిత్వం పొందిన విస్తరణ రూపమే విప్లవ కవిత్వం. అభ్యుదయ విప్లవ కవిత్వాలకు మధ్య వచ్చిన దిగంబర కవిత్వం సమాజంలో నైరశ్యాన్నీ వైక్లబ్యాన్నీ విషాదస్థితినీ ఎత్తిచూపుతూ మానసికమైన దుస్థితిని భౌతికతలంపై జుగుప్సా భీభత్స దృశ్యాలతో చిత్రించింది. సామాజిక పరివర్తనకు తీవ్రమైన చర్యల్ని అభిలషించింది. దీనిలో విధ్వంసక దోరణితోపాటు నిర్మాణాత్మకమైన భావన ఉంటే బాగుండేదే కాని ఆ కవుల లక్ష్యం మార్పు మాత్రమే. దీని వెంటనే వచ్చిన చేతనావర్త కవిత్వం సంప్రదాయశక్తికి వర్తమాన స్థితికీ మధ్య చేతనాను బంధాన్ని స్థాపిస్తూంది. లక్ష్యంలో దివ్యభూమికల్ని దర్శిస్తూంది.

ప్రజాస్వామ్య కవిత్వం భౌతిక రూపాన్ని విడనాడకుండా ఉదాత్తమైన విలువలకు ప్రాధాన్యం ఇస్తోంది. మార్క్సీయభావనతో సమాజంలో వర్గపోరాటాన్ని తీవ్రతరం చేసే ఉగ్రశక్తిగా విప్లవకవిత్వం ఆయుధయుత పాత్రను వహించింది. వీటికి సమాంతరంగా అపుడపుడూ తలెత్తే అనుభూతి కవిత్వం కాల్పనికతను సంతరించుకుంది. వీటికి భిన్నంగా విశిష్టంగా సామాజిక ప్రగతి లక్ష్యంతో, వ్యక్తి వికాసంపై దృష్టితో భౌతిక మానసిక తలాలకు సమానమైన ప్రాధాన్యంతో చిర సంప్రదాయ సంపద పట్ల గౌరవంతో వెలువడింది ప్రజాస్వామ్య (స్వేచ్ఛా) కవిత్వం.

9. ఆధునికత

కవీ పాఠకులు ; కవిత్వమూ సమాజమూ అనేవి పరస్పరం ఆధార సంబంధం కలిగినవి. ఆధునికయుగంలో బాగా విస్తరించిన క్రియాకలాపాల క్షేత్రంలో, కవి తనకు తాను ఏర్పరచుకున్న నియమాలతో ఏ 'రెఫరీ' అవసరం లేకుండా ఆడే ఆటవంటిది స్వేచ్ఛా కవిత్వం. దీనితో ప్రత్యేకమైన బాధ్యతలూ ఏర్పడతాయి. ఒకవైపు కవీ మరొకవైపు పాఠకులు సమాలోచకులు ఉంటారు. పాఠకునిలో ప్రతిదాన్ని ప్రశ్నించి పరీక్షకు నిలిపి విమర్శించే ధోరణి ఆధునిక యుగ ప్రభావంవల్ల ఏర్పడిందే. అతనిలో హేతుబుద్ధి, చర్చాలక్షణం ఆలోచనాత్మకంగా పనిచేయడమే దీనికి కారణం. ఇరువురికీ అభిరుచి ఉన్న సాధారణక్షేత్రం కవిత్వం. అయితే వీరు చెరి ఒకవైపు నుండి ఉపక్రమిస్తారు.

రచన చేసేప్పుడు కవిలో ఉండే విమర్శనాశక్తి నిర్వహించే పాత్ర వేరు. రచన వెలువడిన తరువాత స్థితి వేరు. రచనాక్రియ సమాప్తి కావడంతో రచయిత ప్రమేయంలో ప్రధానమైన దశ పూర్తి ఐనట్లే. సృజనశీలంగల పాత్ర అదృశ్యమౌతుంది, మరో పాత్ర మొదలౌతుంది. తాను వ్రాసినదాన్ని విమర్శకుల విమర్శల నుండి సమర్థించుకోవడమో వివరించడమో వ్యాఖ్యానించడమో లేదా దీనికి ప్రాతిపదికగానో మార్గదర్శకంగానో ఆధారవిషయాన్ని నిర్మించడమో జరుగుతుంది. సమాలోచనా రూపం అవతరిస్తుంది. రచనతో రచయిత ప్రత్యక్ష సంబంధం తెగిపోతుంది. పరోక్షసంబంధం ఉండనే ఉంటుంది. ఇక్కడినుండి రచనతో పాఠకుని ప్రత్యక్ష సంబంధం మొదలౌతుంది. రచయిత, పాఠకులు ఇరువురు చేరుకునే శిఖరాలు ఉన్నాయి. అవి అనుభవస్థితి, ఆలోచన, ఆదర్శం అనేవి, క్రమంగా పాఠకునిలోనుండి సమాలోచన రూపం తన కర్తవ్యాన్ని నెరవేర్చడం మొదలు పెడుతుంది. అనుభవ శీలం కలిగిన సహృదయ లక్షణంతో నిశితమైన విమర్శనంతో పాఠకుని వ్యక్తిత్వంలో ఏర్పడే వికాస రూపం సమాలోచనం. కర్తవ్యంలో విస్మరించరాని బాధ్యత నిక్షిప్తమై ఉంది.

స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో అస్పష్టత గురించి ఒకటి రెండు మాటలు ముచ్చటించవలసి ఉంది. ఇక్కడ అస్పష్టత అనేది కొన్ని ప్రత్యేక స్థితులకు సంబంధించింది. ఒకవిధం రచనలో వాక్యాల మధ్య, విభాగాల మధ్య భావ పరంపర మధ్య పూర్తి చేయవలసిన స్థానాలు మిగిలి ఉంటాయి. ఒక్కొక్కపుడు శబ్దాలకు సంబంధించింది అయి ఉండవచ్చు. పాఠకులు చదివేప్పుడు వీటిని ఆలోచనతో పూర్తిచేసుకోవలసి ఉంటుంది. కొన్ని సందర్భాన్ని బట్టి వాటి అంతట అవే సహజంగా ఏ శ్రమ లేకుండా పూర్తి అవుతాయి.

అవి సంక్షిప్తత, గుప్తతపై దృష్టితో పరిష్కరించుకోవలసి ఉంటుంది. మరికొన్ని భావ చిత్రణలకూ వాటి అభివ్యక్తికీ సంబంధించినవి." ఇవి కవి మనోరూపానికిచ్చే స్థానాన్ని బట్టి అస్పష్టత కవకాశం లభిస్తుంది.

ఇంకా ప్రతీకల ప్రయోగం సంశ్లిష్ట భావరూపాల విన్యాసం చైతన్యస్రవంతి సంవిధానం మొదలైనవి ఉండనే ఉన్నాయి. వీటివల్లనూ అస్పష్టత కవకాశం ఉంది.

ప్రజాస్వామ్య (స్వేచ్ఛా) కవిత్వంలో ఆధునికతకు మరో ముఖ్యభాగమైన ఆవిష్కార రూపాన్ని ఈ విధంగా పరిశీలనలోకి తీసుకొనిరావచ్చు.

1. కథ ఉండదు కాబట్టి వస్తువును స్థితియోజనంతో, భావవిన్యాస క్రమంతో నిర్వహించడం.
2. వస్తువు లేదా కథను సూక్ష్మస్థితిలో భావించి లేదా మధ్యమధ్య సూత్రప్రాయమైన రూపాన్ని ఇస్తూ సంఘటన చర్య ప్రతిచర్యలతో తీర్చడం.
3. ఎన్నికచేసిన అంశాల క్రమంలో పరిణామ దృష్టికన్న హేతుదృష్టిని అవ లంబించడం లేదా ప్రయోజన దృష్టితో ఏకముఖంగా తీర్చడం.
4. శబ్దాడంబరానికీ సమాస విన్యాసానికి స్థానం లేకపోవడం.
5. కవికి నచ్చినవిధంగా సమయానికి తగినట్లుగా గతివిశేషాన్ని ఏర్పాటుచేసు కోవడం, లయవిన్యాసాల్ని సాధించడం.
6. రచనలో, వాక్యాల ఆరంభం, విన్యాసం, ముగింపులో విసుగుదల కలగకుండా వైవిధ్యం కలిగి ఉండడం. వాక్యం మరో వాక్యాన్ని అందిపుచ్చుకోవడంలో నేర్పుతో మొత్తంమీద లహరి లేదా తరంగ విన్యాసమో ప్రవాహ ప్రసారమో మరో సూత్ర విధమో కలిగి ఉండడం.
7. భావనలో లోతు ఔన్నత్యం ఉదాత్తత కోసం ప్రతీకల్ని భావచిత్రాలను ఆశ్రయించడం, చైతన్యస్రవంతి వంటి నూత్న సంవిధానాలను అనుసరించడం.
8. ఆవేశస్థాయిని ఆలోచనా గతిని నిలిపే విధంగా భావం యొక్క ఉచ్చలనం, నిశ్చలనం, అవతరణం స్థితుల్ని నేరుగా జాగ్రత్తగా అవిచ్ఛిన్నతకు భంగం రాకుండా నిర్వహించడం.
9. ప్రతి సంఘటనకూ ప్రవర్తనకు ఆలోచనకు వెనుక ఉన్న శక్తివంతమైన భావం లేదా అభిప్రాయం గురించీ పాత్ర మనస్తత్వచిత్రణంపై వెలుగు ప్రసరించడం.
10. సైద్ధాంతిక లేదా తాత్త్వికమైన లక్షణాన్ని కళాత్మకమైన రూపంతో సంయోజించి రచనకు రామణీయకతను ఉదాత్తతను కలిగించడం.

ఈ విధంగా కవి తాను జీవించే యుగాన్ని ప్రతిబింబిస్తూ తనదైన స్వతంత్ర వ్యక్తిత్వంచేత రచన ప్రత్యేకతను పొంది విశిష్టతను కలిగి ఉంటుంది.

ప్రజాస్వామ్యంలో స్వేచ్ఛా కవిత్వం ఎప్పటికప్పుడు ఆధునికతను సంతరించుకొని ఎంతో వైవిధ్యంతో వెలువడుతోంది. విప్లవలక్ష్యం ఉంటేనే ఆధునికత ఉంటుందను కోవడం ఉచితం కాదు. ప్రజాస్వామ్య స్వేచ్ఛా కవిత్వంలోను సమాజంలోని సంక్షోభం, నిరసన, ప్రతిఘటన, సంఘర్షణతో క్లిష్టస్థితులు తిరస్కృతాలు కావు. పైగా వాటి మూలకారణాల్ని గుర్తించి పరిష్కార యోజన జరుగుతుంది.

మరో ప్రక్క నుండి ఆర్థిక రాజకీయ సాంఘిక వలయాలనుండి సమాజం ముందుకు క్రమిస్తున్నపుడు సంక్షోభం సంఘర్షణ ఏదో ఒక రూపంలో తప్పనిసరి అవుతాయి. ఈ క్లిష్టస్థితుల్ని వివిధ దశల్లో పరస్పరం సహకారభావంతో సమన్వయపరచే నిర్మాణాత్మకమైన వ్యవస్థకు ప్రాతినిధ్యం వహిస్తుంది ప్రజాస్వామ్యం. దీన్ని "సంపూర్ణంగా ప్రతిఫలింపజేసుకొని సమాజప్రగతికి దోహదం చేస్తూ వ్యక్తి వికాసానికి స్వేచ్ఛను కలిగిస్తుంది ప్రజాస్వామ్య కవిత్వం". ఇది ప్రజాస్వామ్య (స్వేచ్ఛా) కవిత్వయుగం అని వ్యవహరించే స్థాయిలో ఆధునికతను సంతరించుకొని ఆవిష్కృతమౌతుంది.

"నిన్నటి మానవ సంకల్పం మేఘమై పిడుగులతో మెరపులతో,
నేడు కాంతి జలం వర్షిస్తూంది - ప్రజాస్వామ్య బంధువై".

10. మానవతావాదం - అవసరం

మానవత్వం మానవునితో పాటే పుట్టింది. సమాజంలో వ్యక్తి పుట్టింది మొదలు మరణం వరకు అన్ని యుగాల్లోను అవిచ్ఛిన్నంగా వస్తూన్నది, అన్నిరకాల సామాజిక వ్యవస్థల్లోను అవశ్యం ఉండేది, ఏ రాజకీయ సిద్ధాంతమైనా ఏ తరగతికి చెందిన సంఘమైనా దీన్ని ఆశ్రయించి ఉన్నతమైన విలువల్ని పొందడం చూడవచ్చు. ప్రతి ఆదర్శంలో దీని స్పృహ తప్పనిసరిగా ఉంటుంది. ఇది ఏదో ఒక రూపంలో ఆటవిక సమాజం నుండి అత్యంతాధునికమైన వ్యవస్థ దాకా గుర్తింపబడింది. వివిధ దశల్లో దీని ఆవిష్కృతి సహజధోరణిలో సాగుతూ మనల్ని ఆకర్షిస్తూంది. జీవితాన్ని గురించి ఆలోచన చేసే, జీవితానుభవాన్ని చిత్రించే సాహిత్యంలోనూ దీన్ని స్పష్టంగా చూడవచ్చు. మనిషిలో ఆర్ద్రత స్పందన కారుణ్యం ఉదారత మొదలుగా విశాలమైన భావనతో పలువిధాలైన రంగు, జాతి, కులం, మతం గల ప్రజల్ని దగ్గరికి తెస్తుంది. ఒక్క మనుషుల్నే కాదు ప్రాణికోటిని, ప్రకృతిని సన్నిహితమైన స్నిగ్ధబంధంతో గుండెకు హత్తుకునేట్లు చేస్తుంది. ఒకరిపట్ల మరొకరికి నిర్వ్యాజమైన సానుబంధాన్ని సాన్నిహిత్యాన్ని కలిగిస్తూ మానసికంగా తృప్తిని శాంతిని ప్రసాదిస్తూ, సమాజంలో అనేకమైన చారిత్రక కారణాలవల్ల ఏర్పడిన కృత్రిమమైన అవరోధాలనూ అఖాతాలను అధిగమించే ఉదారసూత్రంతో మనల్ని అందరిని ఎల్లవేళలా బంధించే శక్తి కలిగింది.

"Man is the measure of all things" "మానవుడే అన్ని విషయాలకు ప్రమాణం" అన్న గ్రీక్ దార్శనికుడు ప్రొటాగరస్ సూత్రం ఈ వాదానికి మూలస్తంభం, మానవుని వివిధ శక్తులను గురించి ఆలోచనచేసి ప్రపంచంలో అతని పరమోత్కృష్టమైన స్థానాన్ని దృష్టిలో పెట్టుకొని మానవత్వాన్ని మొట్టమొదట ఒక తత్త్వంగా వివేచన చేసిన ప్రసిద్ధాచార్యుడితడు. భారతీయులు దీన్ని గురించి ప్రకటించిన అభిప్రాయాలు మనకు అక్కడక్కడా కన్పిస్తాయి. మానవతా భావం వీరి దృష్టిని ఎంతగానో ఆకర్షించింది. అయితే పాశ్చాత్యులు దీన్ని ఒక పద్ధతిలో ఆలోచన చేస్తూ క్రమంగా ఒక తత్త్వంగా రూపొందించిన మాట వాస్తవం. మానవుని అస్తిత్వానికీ అతని జీవన స్వరూపానికీ, ప్రపంచంలో ఉన్న విశిష్టత, దీనికి సంబంధించిన అనేక రహస్యాలను తెలుసుకునేందుకు జరిగే జిజ్ఞాస, అన్వేషణ ఇందులో కన్పిస్తుంది. దీని పర్యవసానంగా మానవుని సర్వశక్తి సమర్పకత్వం నిరూపితం చేయబడింది. ఇతడు ప్రపంచంలోని సర్వవిషయాలకూ ప్రమాణకేంద్రంగా శక్తిస్థానంగా నిర్ధారణ చేయబడి ఆలోచన సాగడం, వివేచన జరగడం ఇందులోని విశేషం.

ఈ దృష్టితో సమాజంలో పరంపరాగతంగా, సమాజంలో ఏ కారణాలవల్లనైతేనేం వస్తూన్న దేవతల సర్వశక్తి లక్షణం అంగీకరయోగ్యం కాదు. ఈ విధంగా జరిగితే మానవుని ఔన్నత్యం తగ్గిపోతుంది. దేవతల విషయంలో మనలో అజ్ఞానానికి కారణా లనేకం. దీనికెక్కడలేని స్థానాన్ని ఇచ్చి ముందుగా ఒక నిర్ణయంతో వ్యవహరించకూడదని ఈ వాదం అభిప్రాయం ఇందులో మానవుని బుద్ధి విలసనంతో ప్రవర్తనారూపంతో కూడిన శక్తీ ప్రయత్నం ముఖ్యం. అనుభవం విజయం ఆనందం అన్నీ మనిషి బహుముఖీన మైన వ్యక్తిత్వ వికాసాన్ని మన దృష్టిపథంలో ఉన్నతంగా ప్రవర్తింపజేయడమే ముఖ్యం. దీన్ని విశ్లేషిస్తే మానవుని జీవితం ప్రకృతి సహజమైందీ, ఒక లక్ష్యం కలిగిందీ, అతని బుద్ధి విశ్వ రహస్యాలను కనుగొనే మేధాశక్తి సంపన్నమైందీ. అతని ప్రవృత్తిపై శ్రమపైనే జీవితం ఆధారపడి ఉంది. స్వేచ్ఛా లక్షణం వివేకస్ఫూర్తీ భౌతిక మానసిక స్థితిని రూపొందింపజేస్తాయి జీవితానికి ఒక గమనాన్ని కలిగింపజేస్తాయి. మానవునిలో నిక్షిప్తమై ఉన్న ఎన్నో నిగూఢ శక్తులు ఒక్కొక్క పరిస్థితిలో ఒక్కొక్క విధంగా ప్రకాశమానమవుతాయి.

మానవుని స్థితికి మానవుడే బాధ్యుడు. అతడు ప్రకృతిని వశం చేసుకోగల దక్షుడు తనలో నిహితమైన శక్తిని గుర్తించి సమీకరించి వ్యక్తిత్వాన్ని నిర్మించుకోగల వివేకి జీవితంపై చెదరని ఆశ, తోటి మానవులపై విశ్వాసం, సంబంధాలు అతని పురోగమనానికి దారితీస్తాయి. వీటి అన్నిటికీ మూలం అతనిలో అణగని స్వేచ్ఛాతత్త్వం అన్న విషయం మరచిపోకూడదు. ఇది మానవ వాదానికి కీలకమైంది. ఈ విషయంలో మానవ వాదానికీ అస్తిత్వవాదానికీ చాలా దగ్గరి సంబంధం ఉంది. అయితే ఈ స్వేచ్ఛకూ కొన్ని పరిమితులు లేకపోలేదు. వీటిని, ఎన్నో విషయాలను దృష్టిలో పెట్టుకొని వివేకంతో గుర్తించవలసి ఉంటుంది.

మానవునికీ ఇతర శక్తులకూ జరిగే సంఘర్షణలో ఎప్పటికైనా విజయం అతనిదే నన్న నిశ్చయభావం మానవుణ్ణి ఎన్నో మహాకార్యాలకు ప్రేరేపిస్తుంది. దీని పర్యవసానంగా సాధారణ స్థితినుండి విశిష్టస్థితికి చేరుకోగలడు కొన్ని సందర్భాల్లో దైవరూపంగానూ భావింపబడి ఆరాధనా యోగ్యతను పొందడం జరిగింది. ఇది మానవుని ప్రస్థానంలో గొప్ప మలుపుగా పేర్కొనవచ్చు. గొప్ప చారిత్రక వ్యక్తులెంతరో కాలంపై దేవతల స్థాయికి చేరుకున్నారు. మానవుని విశిష్టత గురించి వివేచనకు పునరుజ్జీవం పోసి ప్రాతినిధ్యం వహించే మరొక ఆచార్యుడు పికొడెలా మిరాన్డొలో. ఇతని దృష్టిలో మానవుడు వాస్తవంగా విశ్వానికి సూక్ష్మమైన ప్రతిబింబం. ఇది భౌతికమూ మానసికమూ ఐన మూర్తి కలిగింది. కాలక్రమేణ ఈ అభిప్రాయాన్ని గురించి ఎంతో జిజ్ఞాసతో ఆలోచన సాగింది.

ఆధునిక సాహిత్యంలో మరీముఖ్యంగా స్వేచ్ఛాకవిత్వంలో, మానవుని శక్తినీ ప్రజ్ఞనూ ఆవిష్కరించే ఉత్కృష్టమూన భావన విస్తారంగా కన్పిస్తుంది. ఆధునికయుగంలో వైజ్ఞానికపైన విజయ పరంపర జీవితంపై ఎంతో ప్రభావాన్ని నెరపింది. దీనితో జీవిత స్వరూపమే మారింది. జీవితంపట్ల వైఖరి, దాన్ని గురించి ఆలోచనలో పరివర్తనం వచ్చింది. మానవుని ఔన్నత్యంపై అధికమైన విశ్వాసం కుదిరింది. విధి-దైవం అన్నిరంగాల్లో పక్కకు నెట్టివేయ బడినాయి. ఈనాటి అవసరాలను బట్టి జీవితక్షేత్రంలో వివిధ కార్యకలాపాల విస్తృతిలో మానవత్వం ప్రధానంగా మానవతావాదం సాహిత్యంలో ఏ అభిప్రాయానికైనా సిద్ధాంతానికైనా అనివార్యంగా కన్పిస్తుంది. ఇది స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో తప్పనిసరియైన మానవత్వంతోపాటు సంస్కరణపట్ల అభిలాష వైజ్ఞానికమైన దృక్పథమూ పురోగమన లక్షణంతో ప్రయోజన విస్తృతిని పొందింది. ఇది ఈనాడు ఎంత సాధారణమై సార్వజనీనంగా పరిణమించిం దంటే, ఏ ఆదర్శంలోనైనా, ఏ వ్యవస్థా నిర్మాణంలోనైనా ఆధునికతత్వంతో చక్కగా ఇమిడి పోవడమే కాకుండా, దాన్ని ఎంతో ప్రకాశమానం చేస్తూంది. కాబట్టి ఈనాడు సాహిత్య వివేచనలో ముఖ్యమైన అంశంగా పరిగణనకు వస్తూంది. స్వేచ్ఛాకవిత్వంలో రాజకీయ సాంఘిక తాత్త్విక మానసిక దృక్పథాల ప్రవేశంవల్ల ఏర్పడే వివిధ వలయాల్లో కన్పించే మానవతా వాదం పరిశీలనంచేత సమాలోచనం కూడ పరిపుష్టమౌతుంది.

మానవత్వంపేరిట పేర్కొనే ఉదారవాదం వేరు, మానవతావాదం వేరు అన్న విషయాన్ని ఈ సందర్భంలో గుర్తించవలసి ఉంటుంది. మానవుని లోని ఆర్ద్రతను స్పందనను ఉదారలక్షణంతో జీవితలక్ష్యాన్ని భావింపజేసి కొన్ని విలువల్ని ప్రత్యేకంగా సంతరింప జేయడంలో దీని ప్రత్యేకత ఉంది. వైజ్ఞానిక పరిశోధనం ఆధారంగా రాజకీయమైన విభేదాలతో మారణహోమానికి దారితీసే క్లిష్టపరిస్థితుల్లో మానవత్వం హృదయంగా గల మానవతావాదం ఒక్కటే ప్రపంచాన్ని రక్షిస్తుంది. పురోగమింపజేస్తుంది.

స్థానికమైన, వివిధ జాతి మత వర్ణ భాషా సంస్కృతులతో రూపొందించిన విచిత్రమైన పరిస్థితుల్లోను వీటినధిగమించి మానవతావాదం ఉజ్వలంగా ప్రకాశిస్తూ సమాజంలో, సమన్వయ వాతావరణానికీ, సమరసభావానికీ మార్గాన్ని సృష్టిస్తుంది. ఆకలితో దారిద్ర్యంతో బాధతో దుఃఖంతో ఉన్న తోటి మానవుని కింత కూడు గుడ్డ జాలి సానుభూతితో తోడ్పడడమే కాకుండా, అతని వ్యక్తిత్వ వికాసానికి, హేతుయుతమైన ఆలోచనతో సంస్కరణాభిలాషతో విశ్వైక్య భావనతో విస్తృతమైన ప్రాతిపదికను రూపొందించడం మానవతావాదంలోని ప్రధాన లక్షణం. ఇది ఒక సామాజికమైన

ఆదర్శంతో వ్యవస్థా నిర్మాణంలో ప్రజాస్వామ్యమైనా సామ్యవాదమైనా మరే వాదమైనా గొప్ప ప్రయోజనాన్ని సఫలంజేసి నిఖిల మానవాళి సౌభాగ్యానికి సహాయభూతమవుతుంది. ఈ కార్యంలో ఇది నెరపే పాత్ర సమాజంలో కొందరికి అభిమతం కాకపోవచ్చు. ఉదాహరణకి సంప్రదాయ మౌఢ్యాన్ని నిరసిస్తుంది. వ్యర్థమైన ఆచారాలను ఆడంబరాలను ప్రశ్నిస్తుంది. ఆయుధబలంతో మోహరించే మౌర్ఖ్యాన్ని తిరస్కరిస్తుంది. మానవులలోని మంచికీ, నిర్మాణశక్తికీ, మేధాగుణానికీ, వివేకస్ఫూర్తికీ, హృదయస్పందనకూ ప్రాముఖ్యాన్నిస్తుంది.

ఇది మానవులందరినీ మానవీయ భావనతో మానవతా సూత్రబద్ధం చేయడంలో వైజ్ఞానిక స్పృహ అంతర్జాతీయ భావన కలిగింది. సౌహార్దగుణంతో స్వేచ్ఛా వాతావరణంలో జీవిత స్వరూపాన్ని తీర్చిదిద్దేందుకు ప్రయత్నించడంవల్ల దీనికి కాలదోషం పట్టడం అంటూ ఉండదు. మానవత్వం సహజంగా అంతర్నిహితమై ఆకర్షించే ఈ మానవతావాదం ప్రగతిశీల రాజకీయ సిద్ధాంతంతో తీర్చిన వ్యవస్థలోను గుణవంతమైన ప్రయోజనాన్నే నిర్వహిస్తుంది.

వైయక్తికమైన మానవీయ సంబంధాలకు సామూహిక లేదా సామాజిక మానవీయ సంబంధాలకు మధ్య ఘర్షణ లేదు. అయితే రెండింటికీ మధ్య అంతరం ఉంది. సాధారణంగా మానవత్వంపై దృష్టి ఉన్న రచయిత వైయక్తికమైన సంబంధాలకే ఎక్కువ ప్రాధాన్యం ఇస్తాడు. మానవతావాదంపై అభిలాష ఉన్న రచయిత దీన్న కలుపుకొని సామూహిక లేదా సామాజిక మానవీయ సంబంధాలకు ప్రాముఖ్యాన్ని ఇస్తాడు. ఇది సామాజిక చైతన్యాన్ని వేగవంతం చేసేందుకే ఉపకరిస్తుంది. వేగవంతమైన సామాజిక ప్రగతికి దారితీస్తుంది. ఉత్తమశ్రేణికి చెందిన సృజనాత్మక రచనల్లో ముఖ్యంగా కవిత్వం నవల కథలో అవశ్యంగా కన్పిస్తుంది. ఈనాడు సాంఘికంగాను దీని అవసరం జీవితంలో అనివార్యమైంది. స్వేచ్ఛాకవిత్వంలో మానవతా వాద ప్రభావం ఆకర్షణీయమైన ప్రయోజనకరమైన స్థానాన్ని వహించింది.

"సమస్యల కొత్త రూపం
పీడిత జన సందేశం
ప్రజా స్వామ్య బింబం"

సుందరయ్య గ్రంథాలయ
A C No 67229
హైదరాబాద్-500 044.

11. స్వేచ్ఛా కవిత్వం - స్వేచ్ఛా సమాజం

సాహిత్యంలో సమాజమూ వ్యక్తి ఒకదానికొకటి పోషకంగా ఉన్నతికీ వికాసానికీ దోహదం చేసేవి. సమాజం లేంది వ్యక్తి వికాసం లేదు. వ్యక్తుల సమూహమే సమాజం. వ్యక్తులు లేంది సమాజం లేదు. వ్యక్తులు వస్తూ పోతుంటారు. నిజమే! సమాజానికీ ఇది వర్తిస్తుంది. యాభై సంవత్సరాల క్రితం వున్న సమాజస్వరూపం ఇప్పుడు లేదు. ఈ మార్పు ఒకప్పుడు నెమ్మదిగా అసలేం జరగనట్లూ మరొకపుడు వేగంగానూ జరుగుతూంటుంది. దీనికి చారిత్రక రాజకీయ మత సాంఘిక ఆర్థిక కారణాలనేకం. సమాజంలో వివిధ వలయాలు అంతస్తులూ వుంటాయి. వ్యక్తులూ అనేక విధాలు. ఎవరి వ్యక్తిత్వం వారిదే. సామాజిక పరివర్తనంతో వ్యక్తుల్లో మార్పు వస్తుంది. వ్యక్తుల వికాసంతో సమాజం అభ్యున్నతీ పొందుతుంది. వ్యక్తుల విశిష్టతతో సమాజం ప్రత్యేకంగానూ నిలుస్తుంది. ఈ పరస్పరానుబంధం అనివార్యం, అభిలషణీయం.

స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో సమాజం - వ్యక్తి ప్రమేయం విస్తారంగా దృష్టికి వస్తుంది. చారిత్రకంగా ఇది నిర్వహించే పాత్ర వ్యవస్థాగతమైన ఆదర్శాలూ, అభిప్రాయాలూ, వ్యక్తిపరమైన అనుభవాలూ ఆలోచనలూ కారణంగా ప్రాముఖ్యాన్ని వహిస్తోంది. సామాజిక భావన విస్మరించరానిదైనట్లే వ్యక్తి స్వరూపమూ మనస్తత్వ ధోరణీ పరిహరింపరానిది. ఇవి రచనలో వివిధ నిష్పత్తుల్లో రూపొంది ప్రత్యేక రూపాన్ని పొందుతాయి. ఇది ఇట్లా వుంచి ఏ దేశమైనా ఏ సాహిత్యమైనా పరంపరగా వచ్చే సంస్కృతీ భావన ఒకటి వుంది. ఈనాటి జీవన వ్యవస్థలో నిరసనకు గురైన దురాచారాల్ని చెల్లని నియమాల్ని అహేతుకమైన ధోరణుల్ని తీసివేస్తే సారభూతమైందీ సంస్కృతీ ప్రస్థానంలో శిఖరంగా నిలచే సంప్రదాయ పరంపర వుంది. ఇది సుదీర్ఘ సమాజ చరిత్రతో ముడివడింది. మార్పుపేరిట దీన్ని విస్మరిస్తే సంపూర్ణత లోపిస్తుంది. ఇది ప్రతి భాషా సాహిత్యానికీ వర్తిస్తుంది. ఇది జాతీయ స్థాయిలోనూ, కొన్ని సందర్భాల్లో దీన్ని అధిగమించి విశ్వభావనాత్మకంగానూ విలసిస్తుంది.

ఆధునిక యుగంలో పరిణమించిన సమాజ స్వరూపంతో కవిత్వమూ, స్వాతంత్ర్యోద్యమం, సమాజ పునరుజ్జీవనంతో ప్రవృత్తమై, స్వాతంత్ర్యం సిద్ధించాక ఆలోచనలో ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థాగతమైన స్వేచ్ఛా సంచారంతో నిర్మితమైంది. వర్తమాన కవిత్వస్థితిపై, వ్యక్తి వికాసంపై దీని ప్రభావం వుంది. ఈ దృష్టితో, స్వాతంత్ర్యం పొందిన కాలం నుండీ ఆధునిక కవిత్వాన్ని ఒక భాగంగా తీసుకొని పరిశీలన జరపడం అన్నివిధాలా సమంజసమూ హేతుయుతమూ.

భారతదేశం స్వాతంత్ర్యం పొందాక రాజ్యాంగంలో ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థను అంగీకరించడంతో జాతీయ దృష్టీ సాంఘిక రాజకీయ ధోరణీ పరివర్తనకు లోనయ్యాయి.

ఇది భారతదేశ చరిత్రలో అపూర్వమైంది. జాతి భవిష్యత్తును తీర్చే అసాధారణమైన మలుపు. చరిత్రలో సామాజిక రాజకీయ ఆర్థిక స్వరూపంతోపాటు సాహిత్యమూ మారిన విలువలతో, ఎదురైన కొత్త పరిస్థితుల్లో అంతర్జాతీయ ప్రభావానికి గురైంది. సామ్యవాద సిద్ధాంతమూ ప్రబలంగా పనిచేసింది. ముఖ్యంగా అభివృద్ధి చెందుతూన్న దేశాల్లో దీని ఆకర్షణ విపరీతంగానూ వుంది. ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థలో లభించిన అవకాశాలనుబట్టి వివిధాభిప్రాయాలు సిద్ధాంతాలూ వివిధ లక్ష్యాలు కవితాప్రపంచంలోనూ ప్రచలితం కావడం జరిగింది. జాతి అంగీకరించిన ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థలోని స్వేచ్ఛా వాతావరణమే ఈ వైవిధ్యానికి కారణమైంది. ప్రజాస్వామ్యం వల్ల సిద్ధించే ఉత్తమ ప్రయోజనాల్లో ఇదొకటి.

ఈనాటి సమాజంలో వున్న పరిస్థితులకు ప్రతిరూపంగా కవిత్వమూ వివిధ భావ ధోరణులతో కన్పిస్తుంది. విశ్వనాథ రామాయణ కల్పవృక్షం పూర్తి ఐంది వందేమాతరం నినదించింది. మానవీయం వెలసింది మరో మహాప్రస్థానం, ఖడ్గసృష్టి ప్రభవించాయి. శివప్రసాద్ మహాసర్గ అవతరించింది. పునర్నవం ఆవిష్కృతమైంది. విశ్వంభర ఉదయించింది. దిగంబరం – చేతనావర్తనం – విప్లవం ఇట్లా అనేకం – భావావేశంతో లక్ష్యశుద్ధితో తెలుగులో కవిత్వం స్వేచ్ఛావాయువుల్ని పీలుస్తూంది. జాతీయ భావన, సంస్కరణం పరివర్తనం ప్రజాస్వామ్యం సామ్యవాదం విప్లవం సంప్రదాయ పరంపరా పార్శ్వాలతో గోచరిస్తూంది. వీటిలో ఒక్కొక్క రచయిత వ్యక్తిత్వంలో ఒక్కొక్క పార్శ్వం ఆధిక్యం వహిస్తూ లేదా కొన్నిటి కలయికచేత విశిష్ట రూపాన్ని పొందుతూ పరిశీలనలో గోచరిస్తాయి. వీటితోపాటు చేర్చవలసింది మరొకటి వుంది మనస్తత్వ ధోరణి. రచయితలో అంతర్నిహితమై చేతనలో నుండి రచనపై ప్రభావాన్ని నెరపేది, మనస్తత్వ పరిశీలనం ఇటీవలిది కావడం. ఈ శాస్త్రంతో ఎక్కువ పరిచయం లేకపోవడంవల్ల దీన్నిగురించి ఆలోచన జరగవలసినంతగా జరగడంలేదు. సృజనాత్మక సాహిత్యంలో ముఖ్యంగా కవిత్వంలో ఇది నిర్వహించే పాత్ర అమూల్యమైంది. దీనికి అభిప్రాయాల సిద్ధాంతాల భేదం లేదు. మనిషీ–మనస్తత్వం ముఖ్యం.

ఇకపోతే విశ్వజనీనత, మానవతా లక్షణం ఎప్పుడూ ఉండనే ఉన్నవి. పురోగమన తిరోగమన యథాస్థితి సంస్కరణ పరివర్తన విప్లవ సాహిత్యాల్లో ఇది అపరిహరణీయమైంది. ఐనప్పటికీ ఇది ఇటీవల పురోగమన హేతుదృష్టితో ఒక సిద్ధాంతంగా రచయితలను ఎంతగానో ఆకర్షించింది. ఏ స్థాయిలో ఏ ఆదర్శంతో ఏ విధమైన చర్య ప్రతిచర్యలతో సంబద్ధమైనప్పటికీ మానవ జీవితం నైతికమైన తాత్త్వికమైన విలువలతో ఆర్ద్రత ఉదారత హిత భావనతో రచన ప్రసారితం కావాలనే అపేక్ష సహజం, వాస్తవతలంపై భిన్న అస్తిత్వాలతో ఎంతో వైవిధ్యం కలిగింది.

మానవజీవితంపై పరిసరాల ప్రభావం తప్పనిసరి. అందువల్ల పరిసరాలు ఆరోగ్య వంతంగా వుండవలసిన అవసరమూ వుంది. ఇది గుణాత్మకమైన స్థితికి ఎంతో దోహదం చేస్తుంది. చారిత్రకంగా ఆలోచిస్తే వివిధ ధోరణులు ఉత్తమ లక్ష్యాలతోనే వచ్చాయి. ఎప్పటికపుడు సమాజంలో ఏర్పడే నిష్క్రియతనూ కాలుష్యాన్నీ పోగొట్టేందుకూ బంధనల్ని ఛేదించి చైతన్యవంతం చేసేందుకూ ప్రయత్నం జరుగుతుంది. స్వేచ్ఛావ్యవస్థ, వివిధ భావ ప్రసారాలకు దోహదం చేస్తుందనడంలో సందేహం లేదు. ఏ భావప్రసారానికీ లోను కాకుండా ఏ రచయిత దూరంగా వుండలేడు. అట్లా అయితే వ్యక్తిత్వానికి సంపూర్ణత చేకూరదు. చారిత్రక పరిణామంలో సందర్భోచితినీ కోల్పోతుంది. ఇప్పుడే కాదు ముందు ముందూ జీవితంలో ఏర్పడే అనుచితమైన స్థితులనుండీ, కఠోరమైన బంధనాల నుండీ విముక్తం చేసే ప్రయత్నం జరుగుతూనే వుంటుంది. నిరంతరం అరాజక స్థితికీ గంగరగోళానికీ భయావహ మృత్యు స్థితికీ దారితీసే విధ్వంసక ధోరణి ఏ మాత్రమూ ఏ విధంగానూ సమర్థనీయం కాదు.

ఈనాడు మన చుట్టూ నెలకొని వున్న సమాజం నిస్సందేహంగా కొత్తప్రపంచం. స్వాతంత్ర్యానికి పూర్వస్థితికీ నేటిస్థితికీ ఏ విధంగానూ పోలిక లేదు. జీవితాన్ని సంపన్నం చేసే సౌభాగ్యమయం చేసే శాస్త్ర సాంకేతిక పారిశ్రామిక పురోగతి సమాజంలో సంస్కృతీపరమైన గొప్ప విలువల స్థితికి ఏ విధంగానూ విరుద్ధం కాదు. పైగా జీవితంలో గుణాత్మకమైన మార్పుకు దారితీసే ఆలోచనా శక్తుల్ని కళాత్మక ధోరణుల్నీ ఆధునికత ప్రకాశవంతం చేస్తుంది. దీనికి భిన్నంగా స్వేచ్ఛ లేని వ్యవస్థలో వ్యక్తి ఆలోచననూ, అభిప్రాయాన్నీ అరికట్టే నిరంకుశ ధోరణులు సృజనశక్తిని వికసింపనీయవు. వివిధ స్థాయిల్లో వ్యక్తిత్వాన్ని కుంఠితం చేస్తాయి. సామాజికమైన పరిపూర్ణతను ఖండితం చేస్తాయి. మానవుని సంపూర్ణమైన అభివృద్ధికీ సమభావంతో సమాజ వికాసానికీ వివిధ భావ ప్రసారానికీ వేదికయైన ప్రజాస్వామ్య విధానం ఒక్కటే అభిలషణీయమూ, అనుసరణీయమూ ఐంది.

కవిత్వం ఎటువంటి జీవిత వాస్తవ దృశ్యాల నుండి ప్రయాణం చేసినా, అభిప్రాయాల వివరణం, ప్రకటనం, ఆవిష్కారం మాత్రమే కవిత్వం అవదు. ఇవి కవిత్వం కావడానికి అర్హమైన కళాత్మకతను కనీస స్థాయిలో అవలంబించవలసి ఉంటుంది. స్వేచ్ఛా సమాజంలో వెలువడుతూన్న నేటి స్వేచ్ఛాకవిత్వాన్ని విశాలమైన అవగాహనతో ఈ దృష్టితో సమాలోచనం జరుపవలసి ఉంది. అప్పుడు కాని చారిత్రక సంప్రదాయ రాజకీయ సాంఘిక మనస్తత్వ ప్రభావ శక్తుల ప్రత్యేకతలు గుర్తింపబడి కవిత్వంలోని మౌలికత, విశిష్టత, అనుభవానికి రాదు. సౌభాగ్యం కుసుమించే సామాజిక చేతనతో ఆలోచన అన్వేషణ అనుభవం పరివర్తనతో "గమ్యమైన స్వేచ్ఛాసమ సమాజం, రానీ కొత్త యుగంవాస్తవమై".

12. ప్రజాస్వామ్య యుగం-స్వేచ్ఛాకవిత్వం

ఈనాటి ఆధునిక కవిత్వాన్ని ప్రభావితం చేసే ముఖ్యమైన అంశం ప్రజాస్వామ్యం. ఈ వ్యవస్థలో తీవ్రవాదం మొదలుకొని పూర్వ సంప్రదాయ నిరతి వరకూ ఎన్నో ప్రచలితమై కన్పించే అభిప్రాయాలు దృక్పథాలు ఉన్నాయి. ఒక సిద్ధాంతాన్ని విశ్వసించేవారు కొన్ని నిశ్చయమైన భావాలు కలవారు తదితర రచనల్ని నిరసించడం విమర్శించడం సాహిత్య జగత్తులో పరిపాటే. ఇది సహేతుకమైన సీమల్ని అతిక్రమించనంతవరకు విషయ ప్రాధాన్యం దృష్ట్యా అభిప్రాయాల ప్రసారానికీ వికాసానికీ ఎంతగానో తోడ్పడుతుంది. సృజనశక్తికి పయనించే దిశను సూచిస్తుంది. ఒక విధంగా ఈ విమర్శ తత్త్వపరమైన అనుమానాల్ని తొలగించి ప్రశ్నల్ని నిలిపి అన్వేషణను వివృతం చేస్తుంది. సమాధానాలకై అభిలాషను కలిగించి లక్ష్యాన్ని నిర్దేశిస్తుంది. సాహిత్యప్రపంచంలో సిద్ధాంతపరమైన తత్త్వగతమైన ప్రేరకశక్తుల్ని గురించి ఆలోచింపజేయడం కన్పిస్తుంది. మరికొందరు సమన్వయ భావంతో విమర్శ చేసేవారూ ఉన్నారు.- వీరివల్ల సదవగాహన సహిష్ణుత పరస్పరం అభిప్రాయాల ఆదాన ప్రదానంతో సాహిత్య వాతావరణానికి వినూత్నత చేకూరుతుంది. మరికొందరు వ్యవహారదక్షులూ ఉన్నారు వీరి వ్యవహార దక్షత సాహిత్య వికాసానికి ఉపకరించేంత వరకూ ఫరవా లేదు.

సమన్వయ భావం వల్ల భిన్నాభిప్రాయాలు కలిగినవారైనప్పటికి విషయంపై అభిలాషతో ఇతరుల అభిప్రాయాలను గౌరవించడం వాటిలో గుణాల్ని గుర్తించడం జరుగుతుంది. ఎవరైనా సరే తమ అభిప్రాయాల్ని సిద్ధాంతాల్ని స్పష్టం చేసేందుకు ప్రకటించేందుకవకాశ మిస్తుంది ప్రజాస్వామ్యం. అందునా స్వేచ్ఛా శీలానికవకాశం ఎక్కువగా ఉన్న సాహిత్యంలోనూ ముఖ్యంగా సృజనాత్మక ప్రక్రియల్లో ఈ స్వాతంత్ర్యం అవసరమెంతైనా ఉంది. ఎన్ని అనుకూల ప్రతికూల పవనాలు వీచినా అలంకారాన్నో భీభత్సాన్నో కల్పించినా సంభావనమో నిరాకరణమో నెరపినా ఉపేక్షించినా విస్మరించినా సృజనాత్మకమైన మనీషకే కళాత్మకమైన శక్తికే ఎప్పటికైనా విలువ, గౌరవమూ. దీని కనుకూలమైంది ప్రజాస్వామ్యం.

సిద్ధాంతాలు అభిప్రాయాలు సృజనశక్తికి ప్రేరకశక్తినిస్తే ఆవిష్కారరీతులు ఆకర్షణ విధానాలు రూపంలో కళాత్మకతను సంతరించిపెడతాయి. వైవిధ్యానికి దారితీస్తాయి. ఈ కారణంచేత ఒకే కాలంలో ఒకే సిద్ధాంత మౌలికతను కలిగిన రచనలైనా భిన్న వ్యక్తిత్వాల్ని కలిగి ఉంటాయి. సామాజికతలంపై సిద్ధాంతాలకు అభిప్రాయాలకుండే విలువలతోపాటు తాత్త్వికతలంపై ఆలోచనా రూపానికీ అస్తిత్వం ఉంది.

ప్రజాస్వామ్యంలో వివిధ సంప్రదాయాలకు దృక్పథాలకు సమాన గౌరవంతో పాటు సాహిత్యానికి చెందిన వివిధ శక్తుల వికాసానికీ ఎంతో అవకాశముంది. దేశం స్వాతంత్ర్యం పొందాక వికసించిన వివిధ భారతీయ భాషా సాహిత్యాల్లో ఈ మార్పును వైవిధ్యరూపాన్ని గుర్తించవచ్చు. ముఖ్యంగా కవిత్వంలో మార్పు రూపం అంతర్జాతీయ ప్రమాణాల్ని అందుకుంది. ఒక్కొక్క రచయితనుబట్టి ఈ మార్పు మూలరూపంతో ఒక్కొక్క విధమైన నిష్పత్తిని సమీకరించుకొంది. ఆర్థిక మత రాజకీయ సాంఘిక తాత్త్విక కళాత్మక వాతావరణంలో మానసికమైన స్థితి రీతులతో నిర్మితమైన వ్యక్తిత్వం ప్రత్యేకతను పొందుతుంది. ఇది ప్రతిభచేత అపూర్వమై విలసిస్తుంది. పాండిత్యం చేత విశిష్టత చేకూరుతుంది. సౌందర్యదృష్టీ కళాత్మకత చేత ఆకర్షణ సిద్ధిస్తుంది. ఒకే సిద్ధాంత లక్ష్యం దృక్పథం కలిగిన రచయితల్లోను ఆంతరమైన వ్యక్తిత్వ నిర్మాణం ఒక్కొక్క విధంగా విలసిస్తుంది. స్వేచ్ఛాకవిత్వంలో ఎంతో వైవిధ్యోపేతంగా ఉంది.

వర్తమాన కాలంలో వచ్చే స్వేచ్ఛా కవిత్వాన్ని పరిశీలిస్తే సామాజిక స్పందన వెనుకనుండి ఈ వైయక్తికమైన రూపం స్పష్టంగా ప్రతిఫలిస్తుంది. ఇది ఈనాటి స్వేచ్ఛా సామాజిక ప్రభావ పర్యవసానం. ఏ వాదానికి చెందిన రచయిత ఐనా అంతో ఇంతో ఈ అంశం చోటు చేసుకుంటుంది. వ్యక్తులపై ముఖ్యంగా యువతరంపై పనిచేసే సామాజికమైన అనుభవ భూమికను పరిశీలించవలసి ఉంది. ఆర్థికంగా అవసరాలనుబట్టి కుటుంబ విధానానికి దూరం కావడం, వ్యక్తిత్వ వికాసంలో స్వేచ్ఛను కోరడం, అన్వేషణనభిలషించడం ఏకాంత ధోరణిలో నిర్మితమైన మానసిక స్థితీ పరిస్థితుల ఒత్తిడీ మానసికంగా సంశ్లిష్టమైన ఆలోచనా రూపం పేర్కోవచ్చు. ఇంకా ఎప్పటికపుడు కొత్త కొత్త సామాజిక సంబంధాలతో అనుభవ వైవిధ్యంతో జీవన శైలిలో మార్పు వచ్చింది. స్వయంగా తమకు తామై ఎదుర్కొనే సమస్యలూ మనసులో నిలచిన ఆదర్శరూపమూ ఒకదాని తరువాత మరొకటి విశ్లేషణకందుతాయి. పాతబడినవి సరిపడవనుకున్నవి వదిలేసి కొత్తవీ అవసరమనుకున్నవీ వాటిస్థానంలో ప్రవేశించి ఇంకా స్థిరపడకపోవడం ఒకరకమైన మానసిక శూన్యస్థితీ కన్పిస్తుంది. కుటుంబానికి దూరమై ఒంటరితనం ఆవహించిన జీవితంలో ఆదర్శాన్ని అందుకునే ఆలోచన, ఒక్కొక్కరిలో ఒక్కొక్క విధంగా పరిణమిస్తుంది.

స్వాతంత్ర్యం తరువాత వ్యక్తీ సమాజానికీ గల చారిత్రకమైన సంబంధం మారింది. వ్యక్తిలో అన్వేషణకూ సామాజికమైన చింతనకూ అవకాశం హెచ్చింది. రాజకీయ వ్యవస్థలో మార్పు స్వేచ్ఛకు బాటవేసింది. సామాజికంగా పరివర్తన గుణంతో శాస్త్రీయ దృష్టితో

సంస్కరణాభిలాషతో మారిన స్థితిలో సాహిత్య వ్యక్తిత్వం ఎన్నడూలేని వైశాల్యాన్ని పొందింది. గతిలో వేగాన్ని పుంజుకుంది వ్యక్తిలో అపూర్వమైన స్వేచ్ఛాతత్త్వం సృజనశక్తి వికాసానికన్ని విధాలా అవకాశం కలిగింది.

15 ఆగస్టు 1947 అర్ధరాత్రి నుండి దేశచరిత్రలో కొత్తయుగం ఆరంభమైతే 26 జనవరి 1950 నుండి దేశ సమాజ చరిత్రలో కొత్తదశ మొదలైంది. ఈనాటి నుండి భారత రాజ్యాంగం అమలులోకి వచ్చి ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థ ఆవిష్కృతమైంది. ఆదర్శాల్ని అందుకునే లక్ష్యంతో చారిత్రకంగా జాతీయాంతర్జాతీయ దృక్పథాల మేళనంతో రాజకీయ శక్తులతోపాటు ఆధునికమైన సాంస్కృతిక వాతావరణం రూపొందింది. భారత రాజ్యాంగానుసరణతో ప్రజాస్వామ్య భావన సాహిత్య ప్రపంచానికి ప్రత్యక్షంగాను పరోక్షంగాను కొత్తశక్తినీ దీప్తినీ చేకూర్చింది. కవిత్వంలో ఈ మార్పు స్పష్టం. కేవలం సాహిత్యశాస్త్రంతో పరిమితం కాక రాజకీయ సాంఘిక ఆర్థిక మానసిక శాస్త్రాలతో పరిచయం కొత్త సీమల్ని చూపింది ఈ విశిష్టమైన ధోరణిలో వర్తమాన స్వేచ్ఛా కవిత్వం ప్రవర్తిల్లింది. ప్రగతిశీల స్వభావంతో సాహిత్యం ఉండాలనడంలో ఇప్పుడే అభిప్రాయ భేదం లేదు. కాని ఏ గతిశీలంలో అందునా నిరంతరం ఘర్షణ హింసలో ఏ దిశలో ఏ మేరకన్న అంశంపై మాత్రం విభేదం అనివార్యం. సిద్ధాంత ప్రకటనలు అభిప్రాయభేదాలు చర్యకు ప్రతిచర్యకు కలిగే అవకాశాలు నిరసన ప్రతిఘటనలూ ఈ ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థ మూలంగానే నన్నమాట మరచిపోకూడదు. ఇవి ఒకమేరవరకు అంగీకరింపదగినవే.

సామాజికమైన సంబంధాల్లో మార్పు కొత్త కొత్త అనుభవాల ప్రభావం భౌతికమైన జీవన ప్రయత్నంతో పాటు మానసికమైన వ్యక్తిత్వం ప్రతి స్వేచ్ఛాకవిత్వ రచనలో అంతో ఇంతో విశ్లేషణకందుతుంది. ఈనాటి స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో తప్పనిసరిగా మనదృష్టికి వస్తుంది. ఈ కాలాన్ని ప్రజాస్వామ్య సాహిత్యయుగంగా కవిత్వంలో స్వేచ్ఛాయుగంగా భావించవచ్చు.

ఈ కాలంలో వచ్చిన సాహిత్యంలో రచయిత స్వీయ వ్యక్తిత్వం గుర్తింపు ఉంది. జాతిలో నిక్షిప్తమైన శక్తిసామర్థ్యాలను బయటికి తీసి వెలుక్కితెచ్చే ధోరణి ఉంది. విశ్వజనీన దృక్పథంతో ప్రగతి శక్తుల సమీకరణం ఉంది. జాతి సంప్రదాయ మౌలిక లక్షణాలతో ఆధునికతను ఆవిష్కరించడం ఉంది సామాజిక తత్త్వంలో స్వేచ్ఛా స్పందన ముఖ్యం. వ్యక్తిత్వవికాసంలో స్వేచ్ఛాగుణం అవసరం. ప్రజాస్వామ్యతత్త్వంతో రూపొందిన వ్యక్తిత్వ ప్రతిఫలనమే వర్తమాన సాహిత్యం. కాబట్టి స్వాతంత్ర్యానంతరం రూపొందిన సాహిత్యదశను ప్రజాస్వామ్య స్వేచ్ఛా యుగంగా పేర్కోడం సమంజసం.

13. స్వేచ్ఛకు అవకాశం - స్వేచ్ఛాకవిత్వం

I

ఆధునిక సాహిత్య చరిత్రలో స్వాతంత్ర్యానంతరం ప్రజాస్వామ్య ప్రభావంతో స్వేచ్ఛాయుగం అవతరించింది. క్రమంగా కాలం గడిచేకొద్దీ, దీని అస్తిత్వం బలపడింది. ప్రజాస్వామ్యంలో స్వేచ్ఛాగుణం సాహిత్యంలో వివిధ ప్రక్రియల వికాసానికెంతో దోహదం చేసింది. ప్రస్తుత విషయమైన స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో దీని ప్రభావం సంపూర్ణంగా గోచరిస్తుంది. సృజన స్వేచ్ఛకు కవాటాలు తెరచే స్వేచ్ఛాయుగంలో ప్రత్యక్షంగానూ పరోక్షంగానూ ప్రజాస్వామ్యానుభవం కీలకమైంది. కాలానుగుణమైన మార్పులతోను కొత్తదనంతోను, స్వతంత్రమైన నిర్మాణరూపం కలిగిన స్వేచ్ఛాకవిత్వం సమాజంలో వచ్చే ప్రతి ఉద్యమాన్నీ, ధోరణినీ, మొట్టమొదట స్వీకరించింది. వాటికి ప్రేరణగా ఉపకరించింది. వేదికగానూ నిలిచింది. ప్రాతినిధ్యం వహించింది.

ఆధునిక కాలంలో ప్రజాస్వామ్య స్వేచ్ఛాయుగంలో సామాజిక రాజకీయ కారణాలవల్ల అనేకమైన వాదాలు దృక్పథాలూ సమాజంలో చారిత్రకమైన మలుపుల్నీ మానవీయమైన పాత్రల్ని నిర్వహించడం జరిగింది. ఈ దిశలో మొట్టమొదట వేగంగా స్పందించే కవిత్వంలో మార్పు సహజం. అయితే ఈ మార్పులకు దోహదం చేసే విధంగానో, ప్రాతినిధ్యం వహించే విధంగానో పద్యం ఉపయోగితం కాలేదు. కారణం ఈ భావజాలాన్ని ఆవిష్కరించేందుకు 1) సంప్రదాయబంధురమైన పద్యసంస్కృతి, 2) దాని నిర్మాణరూపమూ అవరోధంగా నిలిచాయి. ఇంకా పద్యానికున్న వాతావరణంలోని బాహ్యాంతర స్థితుల ప్రత్యేకతలు పరిమితులు కారణంగానూ, కొన్ని సందర్భాల్లో అవసరాల్నిబట్టి కొత్త ప్రక్రియ దానంతటదే సహజంగా ఆవిర్భవిస్తుంది. అట్లా ఏర్పడిందే స్వేచ్ఛా కవిత్వం. ఇదో అనివార్యమైన పరిణామంగా విశ్లేషణ కందుతుంది. ఈ మాట వేయేండ్ల కాలక్రమంలో విరాట్ రూపాన్నీ, మహనీయమైన శిల్పసౌందర్యాన్నీ పొందిన పద్యాన్ని ఏ మాత్రం తక్కువ చేయడం కాదు. ఆధునిక కాలంలో స్వేచ్ఛాకవిత్వం 1) బాహ్య నియమాలకతీత లక్షణంచేత, 2) కొత్త అవసరాలకు తగిన స్వేచ్ఛాగుణం చేత, 3) అంతర నిర్మాణ సౌలభ్యం చేత, 4) ఆవిష్కారంలో కొత్త అభివ్యక్తికి అవకాశం చేత కవుల హృదయాల్ని ఆకర్షించింది. ముఖ్యంగా యువతను ప్రేరేపించింది. విస్తృతంగా వర్తిల్లింది. ఆధునికతకు సాధనంగానూ విలసిల్లింది. కొత్త ఆలోచనకూ, అనుభూతికీ చుట్టూ తలుపులు తెరిచినట్లయింది.

మూడు నాలుగు దశాబ్దాల తెలుగు కవిత్వంలో పద్యం ఆధునిక భావజాలాన్ని సంపూర్ణంగా ప్రతిబింబించలేకపోయింది. ఈ శూన్యస్థితిని స్వేచ్ఛా కవిత్వం పూరించింది. కవిత్వమంటే స్వేచ్ఛాకవిత్వానికి మాత్రమే పరిమితమైన దశ ఏర్పడింది. మునుముందు పద్యం నిర్వహించే పాత్ర చాలా ముఖ్యమైంది.

1980 తరువాత వచ్చిన స్వేచ్ఛాకవిత్వంలో మార్క్సిజం వెనుకబడింది. శ్రామిక వర్గానికే కాక ఇతర వర్గాలకూ ప్రాధాన్యం హెచ్చింది. అంతకుముందీ అంశం చిహ్నాలు లేవని కాదు. 1975 నుండి మొదలై 1980 నాటికి స్పష్టమైన దిశను పొందింది. ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థలో స్వేచ్ఛా కవిత్వం వివిధ సిద్ధాంతాల వికాసానికీ పరిణామానికీ ప్రభావాలకూ వీలైంది. కాబట్టి దీని పరిధి త్వరలో అతి విస్తృతమైంది. ప్రజాస్వామ్య భావనలో నిహితమైన, సహనం సమన్వయం ఎదుటి అభిప్రాయాన్ని మన్నించే లక్షణం, చర్చ, ప్రజాభిప్రాయం మొదలైన లక్షణాలవల్ల కొత్త సామాజిక సంస్కృతికి దారి ఏర్పడింది. ఇది స్వేచ్ఛా కవిత్వ వాతావరణానికి ఎంతో బలం చేకూర్చింది.

1) స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో 1980 నుండి క్రమంగా మార్క్సియం వెనుకబడుతూ వచ్చింది. సమన్వయ ప్రజాస్వామ్య దళిత, స్త్రీ వాద మైనారిటీ అనుభూతి వాదులూ హైకూ వంటి ధోరణులూ వచ్చాయి. వీటి లక్ష్యం 1) సమాజపరంగా సమానత్వం, న్యాయం, ఉన్నతీ, శాంతీ, 2) వ్యక్తి పరంగా సంస్కారం, ఆనందంగానూ పరిశీలనకందుతుంది. వీటికి ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థ కేంద్రతలంగా వర్తించింది స్వేచ్ఛాకవిత్వానికి గౌరవమూ ప్రశస్తీ విస్తృతీ సిద్ధించాయి.

2) మరో విశేషం, విశ్వభావన విశ్వమానవుడు మొదలైన విశాలమైన భావజాలంతో పాటు జాతీయ భావనకూ స్థానీయమైన అవసరాల్ని బట్టి దేశీయతకూ ప్రాముఖ్యం లభించింది. వర్తమాన జీవితంలో వైవిధ్యంతో తటస్థపడే వివిధ బృందాల్నీ సమూహాల్నీ గురించీ వర్గాల్నీ వృత్తుల్నీ గురించీ వాస్తవ దృక్పథంతో ఆలోచన మొదలైంది. దీనితో మార్క్సిజం వెనకబడింది. కొత్తశక్తులు సమాజ తలంపైకి వచ్చాయి.

3) ముఖ్యంగా 1975 నుండి ఎక్కడికక్కడ సమాజంలో ఎదురయ్యే కులం, మతం, వృత్తి, ఉద్యోగం, ప్రాంతం జెండర్‌కు సంబంధించిన బాధాస్థితుల్నీ విషమ సమస్యల్నీ అసమానతలతో ఏర్పడిన వైరుధ్యాల్నీ ఎదుర్కొనే శక్తితోపాటు, పరిష్కార సాధనంగాను ప్రజాస్వామ్యం పనిచేసింది.

4) నిరంతరం వ్యతిరేకత, ఘర్షణ, హింసకు బదులు స్నేహం, సామరస్యం, శాంతి, విశాల దృక్పథంతో సమాజ హితం కోరింది. దీనికి సంబంధించిన కోణాలు అటూ ఇటూ స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో సంపూర్ణంగా ప్రతిఫలించిన మాట వాస్తవం. వీటి స్పృహకూ స్పందనకూ ఆలోచనకూ వివేచనకూ స్వేచ్ఛా కవిత్వం సాధనమైన విధం అపూర్వమైంది. ఇది ప్రజాస్వామ్య శక్తికి నిదర్శనం.

5) ఈ సందర్భంలో అంతర్జాతీయ స్థాయిలో మానవహక్కుల్ని గురించే కాక, జాతీయ దేశీయ స్థానీయ స్థాయిలోను సమస్యలూ, పరిష్కారాలతో నిర్మాణాత్మకమైన పురోగమన దృక్పథం అలవడింది. అయితే ఈ పరిణామంలో స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో వర్తమాన విషయము స్థితులవల్ల పొందే బాధ, వేదన, తపన, చింతన వెనుకనుండి లక్ష్య నిర్దేశమూ స్పష్టంగా కన్పిస్తుంది. ఈ సందర్భంలో మానవీయ దళిత స్త్రీవాదాల్ని పేర్కోవచ్చు.

6) వీటితో పాటు సామాజిక పార్శ్వమూ నిశితమైన పరిశీలనతో స్పందనగుణంతో చిత్రించడమూ గమనించవచ్చు. ఇంకా వైయుక్తిక మానవీయ పార్శ్వాల్ని గురించి చిత్రణలూ పరిశీలన కందుతాయి. ఈ కాలంలో వచ్చిన స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో హేతుదృష్టి మరోవైపు నుండి అనుభూతి 'స్పందనకూ' ప్రాధాన్యం లభించింది. హైకూలు దీనికి బలమైన ఉదాహరణ. కేవలానుభూతి చిత్రణలూ కన్పిస్తాయి.

7) ఈ కాలంలో ఖండఖండంగా అక్కడి పరిస్థితుల్ని బట్టి స్వల్పసంఘటనలు కూడా సూక్ష్మతలపై చిత్రితం కావడం విశేషం. ఏదో అపాయమో విపరీతమో, విషాదమో ఏదైనాకావచ్చు. సామాజిక స్థితిగతులకు సంబంధించినవి ఎన్నో సామాజికత – స్పందన కవిత్వకళ అనుభూతి అన్వేషణ – ప్రస్థానం మొదలుగా దృష్టికి వస్తాయి.

8) 1980 తరువాత స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో చాలా భాగం రాజ్యాంగ రూపాలపట్ల ప్రజాస్వామ్య సంబంధాల్ని కాపాడే నిర్మాణాత్మక ధోరణి స్పష్టంగా కన్పిస్తుంది. దీనికి వ్యతిరేకమైన ఆలోచన లేక పోలేదు.

9) ఈ సందర్భంగా కేవలం సాహిత్యపరమైన అంశాలకేకాక సాహిత్యేతరమైన సామాజిక రాజకీయ మనస్తత్వపరమైన అంశాలు కూడా చోటుచేసుకోవడం విశేషం. ఇక్కడే స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో విశాలప్రాతిపదికపై సామాజిక కవిత్వ కళా సమన్వయాల్ని కోరతాయి.

10) ఇకపోతే వస్తు నిర్వహణంలో సమావిష్కారంలో భావరూపాలు (ఇమేజెస్), ప్రతీకలు (సింబల్స్) పురాబింబాలు (archetypes) మనస్తత్వరీతులు (సైకాలజీకల్ మోడ్స్) (పాటరన్స్) మొదలైనవి విరివిగా కళారూపంలో భాగం కావడం బహుధా కన్పిస్తుంది.

ఈ ప్రత్యేకమైన అంశాల్ని పురస్కరించుకొని చూస్తే స్వేచ్ఛా యుగంలో స్వేచ్ఛా కవిత్వం ప్రజాస్వామ్య భావజాలంతో ప్రేరితమయినట్లు స్పష్టం. సుమారు 1980 నుండి మార్క్సియం స్థానంలో ప్రజాస్వామ్యం – స్వేచ్ఛ ప్రవేశించే స్థితీ బాగాకన్పిస్తుంది. అయినప్పటికీ గతానికీ వర్తమానానికీ సంబంధం తప్పనిసరి, దీన్ని విస్మరించడం సాహిత్యానికే లోపం, స్వేచ్ఛా కవిత్వ సమాలోచనంలో సాహిత్య శాస్త్రంలో భారతీయ పాశ్చాత్యసిద్ధాంత వాక్యాల్ని ప్రదర్శనశాలలో శిల్పాల్లో కాకుండా, సహేతుకంగా ప్రయోజనయుతంగా సమన్వయం చేసుకోవడం అవసరం. ఈ కాలంలో వచ్చిన స్వేచ్ఛా కవిత్వం 'పూర్వ కన్నా, స్వతంత్రమైన నిర్మాణంపై ప్రత్యయం కలిగిందీ ఎన్నో వాదాల ధోరణులు ప్రభావాలతో, దేనికది ఒక ప్రత్యేకమైన అధ్యయన మార్గాన్ని అపేక్షించడం సహజం. పద్యం, గేయం, గీతం, వచనం, ముద్రలు వీడిన మనోరూపంతో, స్వేచ్ఛా కవిత్వాన్ని దర్శించడం అవసరం, అపుడే సమాలోచనకు సరియైన స్థితి ఏర్పడుతుంది.

II

స్వేచ్ఛా కవిత్వం ఆధునికయుగంలో సులభమైన ఉత్తమమైన అభివ్యక్తి సాధనం. రచనలో సంపూర్ణమైన స్వేచ్ఛకు వీలైంది. స్వతంత్రమైన ఆలోచనలతో ఎన్నో ఒత్తిడుల్లో, పనుల్లో తీరిక తక్కువగా ఉన్న అధునిక సమాజంలో వర్తమాన బిందువు కేంద్రంగా సామాజిక స్థితిగతుల్ని ఆవిష్కరించేందు కనువైందిగాను కన్పిస్తుంది. కవిత్వాని కవసరమైన మూలధాతువుకు భంగం రాకుండా, ఆధునిక భావజాలానికి తగిన కళారూపంగా నిరూపితమయింది. దీని స్వరూపం అంతర్నియమాలతో కూడింది. దీనికి ఛందస్సులేదు. నిర్దిష్టమైన నియమాలు లేవు, కేవల వచనమూ కాదు, సమయ సందర్భాల్ని అనుసరించి, వాక్యప్రసారాలతో సంభాషరీతులతో ఆవేశ సంస్థితుల్నిబట్టి, కవి స్వయంనిర్ణయాలపై ఏర్పడే నిర్మాణరూపం కలిగింది. వివిధ సిద్ధాంతాల్నీ అభిప్రాయాల్నీ ప్రకటించేందుకు విస్తృతమైన అవకాశాలవల్ల, ప్రజాస్వామ్యానికీ స్వేచ్ఛా కవిత్వానికీ అనుబంధం సహజమైంది. ఇది ఆధునికతకు ప్రాతినిధ్యం వహిస్తున్నమాట నిజం!

స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో శబ్దం తరంగసమంగా వర్తిస్తుంది. వాక్యం ప్రవాహ సదృశంగాను కదులుతుంది. సూత్రసమంగానూ సాగుతుంది. ఇది వాక్యం కదిలికను బట్టి సరిస్తుంది. ఛందస్సులో గుణరూపాలు మాత్రా రూపాలు సంభాషణ వచన రూపాలు గీతరూపాలు నిర్మాణంలో చోటుచేసుకోవచ్చు. ఇవి వైవిధ్యాన్ని ప్రకాశమానం చేసేవి మాత్రమే గౌణంగానే వర్తిసాయి.

ఈ స్థితి స్వేచ్ఛా కవిత్వం తొలిదశల్లోది. ఇపుడు మారింది పాతిక సంవత్సరాలనుండీ ఇంచుమించు అట్లాకాదు. రచనలో పరిణత రూపాన్ని సాధించింది. పద్యం, గేయం, గీతం, వచనం కన్నా భిన్నమైన అనుభవాన్ని కలిగించే నిర్మాణరూపం పట్టుబడింది. రూపమూకాదు, దీని నిర్మాణానికి మాదిరి (మోడల్) అనేది లేదు, పదవాక్య చలన విన్యాస గమనాల్లో స్వయం ప్రేరణాయుతమైంది. కవి సంస్కార మూలంచేత ప్రభావాల పర్యవసానంచేత తత్కాలంలో ఆలోచనా గతిలో ఆవేశ స్థాయిల్లో వస్తువు భావోద్గమనాన్ని మానసిక స్థితినీబట్టి కళాకృతిని పొందుతూంది. ఇది కవి ప్రతిభచేత రూపొందే నిర్మాణ వ్యాక్తిత్వానికి సంబంధించింది. రచనలో స్వయం ప్రేరణ కలిగిన స్వతంత్ర నిర్మాణ విధానంచేత సృజన పరిణామంలో ఏర్పడే భాగాలే, గతీ, లయ, విన్యాసం ప్రసారాలుగా సమాలోచనలో విశ్లేషణకందుతాయి. ఏ అనుకరణతోనూ దీని ఆకృతిని సాధించడానికి వీల్లేదు. స్వతంత్రమైన అభివ్యక్తి గుణం కలిగింది. కవి స్వేచ్ఛాసంకల్పాన్ని సంపూర్ణంగా ప్రతిఫలంచే ప్రక్రియ కావడంచేత అందరినీ ముఖ్యంగా యువకుల్నీ ఆకర్షించడం సహజం.

ఇందులో కథ చెప్పడంపై కన్నా భావం, స్థితీ, యోజనకే ప్రాధాన్యం. ఇది భౌతిక మానసిక చిత్రణలతో ఆపూర్ణమైందీ. భౌతికమంటే సామాజిక స్పందనం, మానసికమంటే అంతర చేతన, బాహ్యాంతర్విధాలుగా కన్పిస్తాయి. ఒక్కొక్కరిలో ఒక్కొక్క విధంగా వారి ఆదర్శాల్నిబట్టి సామాజిక వాస్తవికత భిన్నభిన్న కోణాల్ని పొందుతూంది. దర్శనమూ విభేదించడం జరిగింది. స్థాయి భేదాలనేకం ఏర్పడినాయి. ఈ కారణంగా కవుల్లో వ్యక్తిత్వ వైవిధ్యాలతో అస్తిత్వాలూ స్పష్టంగా కన్పిస్తాయి. 1980 తరువాత ఈ వైవిధ్యం బాగా ఏర్పడింది. కవి భావనలో 1) సామాజిక, 2)రాజకీయ, 3) కళా, 4) మనస్తత్వ రీతులు వివిధ నిష్పత్తుల్లో ఆకృతిని పొందడం జరుగుతుంది. కాబట్టి కవిలో సంస్కార మూలానికి హేతువులైన అంశాలు, ప్రయోజనోద్దేశాలు స్వేచ్ఛాకవిత్వంలో విశ్లేషణకందుతాయి.

స్వేచ్ఛాకవిత్వం 1) మానవీయమైన విలువలకీ సహేతుకమైన మార్పుకీ నిబద్ధమైంది. మనిషిపై ఆశతో శక్తీ యుక్తీ పట్ల విశ్వాసంతో మనిషితో సంబంధంతో మానవతా గుణంతో మానవీయ పార్శ్వాన్ని కలిగింది. 2) ప్రతి మార్పుకీ మొట్టమొదట స్పందించే ఈ ప్రక్రియ, ఎప్పటికప్పుడు సముచితమైన పాత్రను నిర్వహిస్తూంది. సమాజ స్థితిగతులతోపాటు మనిషి వ్యక్తిత్వాన్ని గురించి ఆలోచన చేస్తుంది. 3) కవిత్వంలో కోరే సహజమైన అనుభవ గుణంతో ఏ సిద్ధాంతమైనా అభిప్రాయమైన ఆవిష్కరించే సౌలభ్యంతో, ప్రజాస్వామ్య చేతనకు ప్రాతినిధ్యం వహించడం జరిగింది. సాహిత్య చరిత్రలో ఏ యుగంలోనూ కన్పించని వైవిధ్యమూ విస్తృతీ బహు స్వల్పకాలంలో స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో ప్రకాశించింది.

III

స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో (ఛందస్సులో నియతమైన నిర్మాణగతికి లయకూ ప్రత్యామ్నాయంగా) 1) పదచలనంతో వాక్య విన్యాసంతో స్వతంత్ర నిర్మాణం కన్పిస్తుంది. 2) కళాత్మకతకు లోపం రానీయని విధంగా ఆవేగంతో ఆలోచనతో అభివ్యక్తి విధం రూపొందుతుంది. 3) మధ్యలో సంభాషణ పద్ధతి సహజతను చేకూర్చేదిగాను యోజితమవుతుంది. 4) భావ ప్రమాణాన్నిబట్టి పదవాక్యోపవాక్యప్రసారం జరుగుతుంది. స్పందన రీతుల్ని దీనికనుగుణంగా ఆవేశస్థాయిననుసరించి వైవిధ్యాన్ని పొందుతుంది. 5) నిర్మాణ రూపంలో ఒక చలనాన్ని మరో చలనం, ఒక గమనాన్ని మరో గమనం, ఒక ప్రసారాన్ని మరో ప్రసారం అందుకొని నైరంతర్యాన్ని కలిగి ఉంటుంది. 6) మొదటి నుండి చివరిదాకా ఏర్పడే క్రమంలో శైలిని ఏర్పరచుకొని మూర్తిమత్వాన్ని పొందుతుంది. ఈ విధంగా రచనకొక నిర్దిష్టమైన ఆకృతి సిద్ధిస్తుంది. ఇది కవి ఆంతరమైన నిర్మాణ శక్తికి సంబంధించింది మాత్రమే. స్వతంత్రమైన ప్రతిపత్తి కలిగిందీ, స్వేచ్ఛా ప్రేరితమయిందీ.

ఒకమాట! ఏదైనా ఒక ప్రక్రియకు సంబంధించినది ఆస్వాదించేప్పుడు మనస్సు దానికి తగిన వాతావరణంతో సిద్ధం కావాలి, అవసరం కూడా. ఈ మానసిక స్థితి కవి అలవర్చుకున్న సాహిత్య సంస్కృతివల్ల కలుగుతుంది. ఇది సజీవమైన సహృదయ చేతనకు సంబంధించింది. దీనికి స్వేచ్ఛాకవిత్వం పట్ల అభిలాష, తత్పరత, సహృదయత, ఆలోచన అనేవి సాహిత్య సంస్కృతిని దీప్తిమంతం చేస్తాయి.

స్వేచ్ఛా కవిత్వానికి ప్రేరకశక్తియైన స్వేచ్ఛా లక్షణం ఎక్కువమంది కవుల్లో దీన్ని అనుసరించేందుకు ఉత్సాహాన్ని కలిగించింది. కవి తనదైన స్వేచ్ఛా వ్యక్తిత్వంతో అవతరించే సృజన రూపంలో, ఆధునికమైన భావనకు తగిన ప్రజాస్వామ్యంలో నిహితమైన స్వేచ్ఛానుభవాన్నీ దర్శించడం జరుగుతూంది. ఇదో విశిష్టమైన అనుభవం. సిద్ధాంత వైరుధ్యాలుండవచ్చు. అభిప్రాయ భేదాలుండవచ్చు. కాని సాహిత్య ప్రపంచంలో ప్రజాస్వామ్యంలో చారిత్రక పాత్రను నిర్వహించే సృజన రూపాన్ని గుర్తించడం దాని అస్తిత్వాన్ని, ఇదీ ప్రధాన ప్రవాహంలో కలుపుకోవడమూ జరిగింది.

ఎప్పటికపుడు కొత్త ఊపిరితో, కొత్త ఆయువుతో, కొత్త ఆలోచనలతో, కొత్త అనుభవాలతో సమాజంలో వచ్చే ప్రతి మార్పుకీ స్పందన శక్తిగా ప్రత్యక్షమయ్యే స్వేచ్ఛా కవిత్వం ముఖ్యంగా కాలానికి సరియైన సామాజిక వేదికగా నిలిచింది. ప్రతి వర్గానికీ, ప్రతి సిద్ధాంతానికి ప్రతి దృక్పథానికి బలమైన అభివ్యక్తి సాధనంగా పరిణమించడం, ప్రజాస్వామ్యం వల్లనే సాధ్యమయింది. ఇది ప్రజాస్వామ్య భావనలో కీలకమైంది. ప్రజాస్వామ్యంలో స్వేచ్ఛకు సంకేతమయింది.

"భవిష్యత్తుకు ప్రవేశ ద్వార మొకటే
ఉదార ప్రజా స్వామ్య వాస్తవం"

సమాలోచనం-2

నవల స్వరూపం

అంకితం

పరిశోధనకూ సమాలోచనకూ ప్రతిరూపం

పరిశోధనా రత్న

ఆచార్య బిరుదు రాజు రామరాజు గారికి

సూచిక

1.	ఆలోకనం	....	67
2.	పరిమితులు - లక్ష్యం	....	79
3.	వస్తువు	....	89
4.	ఇతి వృత్తాం	....	92
5.	పాత్ర స్వరూపం	....	101
6.	వాతావరణ కల్పనం	....	113
7.	సంభాషణ	....	119
8.	శైలి	....	125
9.	దృష్టికోణం	....	132
10.	ప్రతీక	....	140
11.	చైతన్య ప్రవంతి	....	149
12.	ఉద్దేశం - నిర్దేశం	....	160

1. నవల స్వరూపం

I ఆలోకనం

నవల బహు స్వతంత్రమైంది. ఎంతో విస్తృతమయిన పరిధి కలిగింది. జీవితానికత్యంత సన్నిహితమైంది. సమాజ శక్తులతో కూడింది. ఈ ప్రక్రియ ఆధునిక యుగానికవసరమైంది. ఎక్కువమందిని ఆకర్షించింది. రచనలో ఎత్తుకొన్న స్థాయిని చివరిదాకా నిలపడంలో రచయిత బాధ్యత అనల్పమైంది. ఇది జీవితం గురించీ సమాజం గురించీ ఆలోచనకూ ఉన్నతమైన ప్రయోజనానికీ ఉద్దేశింపబడింది. రచయిత ప్రతిభచేత కవిత్వమూ నాటకంతో పాటు సమానమైన ప్రజామోదాన్ని పొందింది. వచనంలో ఉండడం వల్ల నిర్దిష్టమైన నియమ నిబంధనలు లేకపోవడంవల్ల సుగమత్వం వల్ల పాఠకుల్ని బాగా ఆకట్టుకుంది. బహు విస్తృతమయిన జీవితం ఆధారంగా వస్తువూ, స్వతంత్రమైన నిర్మాణ పరంపరతో రచయితకు దీనిపట్ల సానుకూలత్వాన్ని కలిగించడం మరో విశేషం. ఏ స్థానంనుండైనా ఏ స్థితినైనా గ్రహించే వీలుంది. ఇందులోని వస్తువు - ఇతివృత్తం పరిమితులతో అనేకమైన సంఘటనల క్రమంతో తీర్చబడుతుంది. సమాజాన్నీ మనిషినీ అనుక్షణం భావింపజేస్తుంది. రచయిత దర్శనంలోని మనో జగత్తులోనూ భౌతిక జగత్తులోని జీవితంతోనూ ఎక్కువ చేరువతనం కలిగింది. కథనశక్తిచేత ఆకర్షణీయతను పొందింది.

పాశ్చాత్య సాహిత్యంలో 1700 ప్రాంతంలో ఈనాడు మనం అనుకునే విధంగా నవల వ్రాయడం ఆరంభమయింది.

"కాల్పనికమైన వచన కథనం, కొంతవరకు తగినంత నిడివి కలిగింది. అందులో పాత్రలూ వాటి చర్యలూ వాస్తవ జీవితానికి ప్రాతినిధ్యం వహిస్తాయి. ఇంచుమించు కాస్త ఎక్కువగానో తక్కువగానో సంశ్లిష్టతను కలిగిన ఇతివృత్తంతో చిత్రితమవుతాయి". ఇదో నిర్వచనం.

Boccoccio మొదలైన రచయితలు వ్రాసిన చిన్న కథా రూపమయిన వచనరచన ఇటాలియన్ భాషలో క్రమంగా సుదీర్ఘమయిన కథతో వాస్తవమైన జీవితంలోని వ్యక్తులు పాత్రలుగా సంశ్లిష్ట (Complexity) గుణంతో నవల (నవెల్లా)గా రూపొందింది..

★ "A fictitious prose narrative of considerable length in which characters and actions representative of real life and portrayed in a plot of more or less complexity".

నవల ప్రవేశ సౌలభ్యం కలిగిన రూపంతో సమాజంలో మధ్యతరగతి ప్రజల నుండీ, పత్రికా రచనా వాతావరణం నుండీ ఉద్భవించింది. అయినప్పటికీ ఈనాడు క్రమ క్రమంగా అన్ని తరగతులవారికీ అందుబాటులోకి వచ్చింది. పూర్వం తీరిక ఉన్న పై తరగతివారే ఎక్కువగా చదివేవారు. విద్య బాగా వ్యాప్తి చెందడంతో సామాజికమైన అవగాహన, సాహిత్యపరమైన అభిలాష ఎక్కువ కావడంతో, దీని విస్తృతి ఈనాడు అధికతరమైంది, బహుళ ప్రచారాన్నీ పొందింది.

తెలుగులో నవల అవతరించి వంద సంవత్సరాలకు పైన అయింది. 1872లో గోపాలకృష్ణమచెట్టి "శ్రీరంగరాజచరిత్ర" వెలువడింది. 1878లో కందుకూరి వీరేశలింగం రాజశేఖరచరిత్ర ప్రకటితమయింది. ఇవి నవల పరిణామ చరిత్రలో ఆరంభదశ గురించి చర్చలో ప్రముఖస్థానాన్ని వహిస్తాయి.

ముఖ్యంగా ఇంగ్లీషు బెంగాలి భాషల ప్రభావంతో ఇతర భాషలతో, వ్యక్తులతో, ప్రాంతాలతో పరిచయ సంబంధాలవల్ల, తెలుగు సాహిత్యంలో ఆధునిక వాతావరణానికి కొత్తదనం వచ్చింది. ఈ కొత్తదనం నవల్లో సులభంగా సంపూర్ణంగా ప్రతిఫలించింది. సమాజంలో వచ్చే మార్పులు ఇతర ప్రక్రియల్లోకన్నా నవల్లో చాలా విస్తృతంగా సంపూర్ణంగా ప్రసరిస్తాయి. కారణం దీని నిర్మాణపరిధితోపాటు అవకాశ స్థానాలు ఎక్కువగా ఉండడమే. జీవితానికత్యంత సన్నిహితమైంది కావడమూ.

II

నవల చదవడానికి పాఠకులకు ఎక్కువ సాహిత్య పరిజ్ఞానం అవసరం లేదన్న అభిప్రాయం ఉంది. కాని, అనుభవగుణంలో మాత్రం మినహాయింపు లేదు. అంతో ఇంతో సాహిత్య పరిజ్ఞానం ఉంటేనే మంచిది. చాలా తక్కువ నియమాలతో ఎక్కువ స్వాతంత్ర్యమూ అవకాశాలూ కలిగిన కారణంగా బహుళ వ్యాప్తినీ, విశేషాదరాన్నీ పొందింది, అయినప్పటికీ విలువల విషయంలో కనీస ప్రమాణాలు పాటించవలసే ఉంటుంది. ఎంత పరిజ్ఞానముంటే అంతగా శక్తిని గ్రహించేవీలుంది.

ఉత్తమమైన నవల ఏ విధంగానూ ఉన్నతమైన ఆలోచనలో ఆదర్శంలో భావనలో ఏ ప్రక్రియకూ తీసిపోదు. అయితే అనుభూతి సాంద్రతలో అంతరం ప్రక్రియనుబట్టి భేదించడం సహజం. లేకపోతే సాహిత్యంలో వైవిధ్యం లోపిస్తుంది. ఒక నవల్లో కన్పించే జీవితం సంపూర్ణం కాదు. ఎప్పటికీ ఎన్ని నవలలు వచ్చినా ఇంకా ఎంతో జీవితం మిగిలే ఉంటుంది. ఏ విషయంలోనైనా నియమాలు తక్కువగా ఉండి, స్వేచ్ఛ

ఎక్కువగా ఉన్నపుడు వ్యక్తి బాధ్యత పెరుగుతుంది. వివేకం అవసరమూ ఎక్కువవుతుంది. స్వేచ్ఛ వల్ల సమాజంలో వచ్చే మలుపుల్నిబట్టీ మార్పుల్నిబట్టీ, జీవితం గురించి ఆలోచన అవగాహన పెరిగినకొద్దీ, ఈ ప్రక్రియవైపు పాఠకుల దృష్టి ప్రసరించడం సహజం. ఇది ప్రజల ఆశలూ ఆశయాలు బింబించే చిత్రించే సాహిత్యరూపంగా సాన్నిహిత్యం పొందడం జరిగింది.

తెలుగులో కవిత్వం నాటకం గురించి జరిగినంత ఆలోచన లక్షణ వివేచన స్వరూప విమర్శ నవల గురించి జరగలేదు. దీనికి కారణం ఇది బాగా ఇటీవలి ప్రక్రియ కావడమే. కవిత్వంతో నాటకంతో పోలిస్తే దీని పరిణామ చరిత్ర చాలా స్వల్పమైంది. ఈనాడు సాహిత్యం పట్ల పెరుగుతూన్న అభిరుచీ, ఇతర ప్రచార సాధనాలు అందుబాటులో ఉన్న తీరూ వల్ల నవల రచనా వ్యాసంగానికెక్కువైన అవకాశాలున్న దృష్ట్యా, దీని స్థానం స్థిరపడింది. దీన్ని గురించి ఆలోచన, విమర్శ వేగవంతమయింది. వంద సంవత్సరాల కాలంపై సమాజంలో, బహువిధ సమస్యల్నీ, స్థితుల్నీ, జీవితంలో బహువిధ ప్రవర్తనల్నీ, రీతుల్నీ, దీనికిగల విస్తృతమైన అవకాశం చేత, నవల గతంతోపాటు వర్తమాన గమనాన్నీ చిత్రిస్తూంది, దర్శింపజేస్తూంది. సాహిత్యంలో కావ్యంతో నాటకంతో సమానంగా నిలబడే స్థాయికి చేరుకోడం గొప్ప విషయమే.

భారతీయ భాషల్లోను ఇంచుమించు ఇదే స్థితిలో ప్రవర్తిల్లింది. తెలుగు సాహిత్యంలో కొన్ని నవలలు 'క్లాసిక్స్' శిఖరాల్లా తలెత్తుకొని కాలపరీక్షకు నిలిచాయి. ఇదీ ప్రక్రియకు గల అనన్యమైన వర్ధమాన జీవశక్తి ఎంతటిదో స్పష్టం చేస్తూంది.

III

ఆధునిక జీవితంలో అన్నిరంగాల్లో వచ్చే వేగవంతమయిన మార్పులతో ఎప్పటికప్పుడు సరికొత్త వాతావరణాన్ని బింబించే శక్తి నవలకు సంపూర్ణంగా ఉంది. ఇది ఎలాంటి వస్తువునైనా భావజాలాన్నైనా తనలో ఇముడ్చుకోగలదు. హెన్రీ జేమ్స్ మాటల్లో – "నవల అనేది ఒక గృహం. దీనికి అనేకమైన గవాక్షాలకు అవకాశం ఉంది. వ్యక్తి కోరిక, దర్శనం చేత విశాలమైన మానవ దృశ్యక్షేత్రాన్ని విలోకించడానికి దేన్నైనా తెరచి చూడొచ్చు"*.

★ "The house of fiction has the possibility of millions of windows, any which can be fashioned to open on the spreading field of human scene by the pressure of an individual will and vision"

వ్యక్తినీ జీవితాన్నీ సమాజాన్నీ ఒక్కొక్క రచయిత ఒక్కొక్క దృష్టితో చూస్తాడు. ఒక్కొక్క భావ కోణంలో దర్శిస్తాడు. స్థూలంగా సమాజం వ్యక్తీ పరంగా చూస్తే రెండు విధాలైన నవలలు విశ్లేషణకందుతాయి. 1) మానవ సంబంధమైన అవగాహనతో సమాజపరమైన చిత్రణంతో ప్రధానంగా ఉన్నవి - ఒక విధం. 2) మనస్సంబంధమైన ఆలోచనతో వ్యక్తిపరమైన ప్రకాశనం ప్రధానంగా ఉన్నవి - మరో విధం. ఇవి అంతర రూపాన్ని ఆవిష్కరించే ప్రయత్నం చేస్తాయి. రచనలో ఒక విధం మరో విధానానికి ఉపస్కారకంగానూ ఉండటం కద్దు.

నవల్లో సంఘటనల పాత్రల సంబంధాన్ని పురస్కరించుకొని నిర్మాణరూపం ఉంటుంది. దీని నిర్వహణం కేవల భౌతికమైన సంస్థితికే కాక, బయటికి కన్పించని అంతర రీతికీ సంబంధించి ఉంటుంది. మనస్తత్వ శాస్త్రపరంగా 'మనోవిశ్లేషణ'కు దారితీస్తుంది. ఆధునిక నవల్లో దీన్ని గమనించవచ్చు.

ఇది ఇట్లా ఉంచి సమాజగమనంలో జీవిత చిత్రణం వెనుక నున్న అదృశ్య శక్తుల్ని గుర్తించడమూ అవసరమవుతుంది. దీనికి చరిత్ర సంస్కృతి సామాజిక శాస్త్రం, రాజకీయ శాస్త్రం, మనస్తత్వశాస్త్రం ఇంకా ఇతరమైన విషయాలతోపరిచయం ఉంటే మరీ మంచిది. వీటి అవగాహనతో వ్రాసిన రచనా స్థాయి నిస్సందేహంగా పెరుగుతుంది. నవల వ్రాసేటప్పుడు అందులోని వస్తువుకు సంబంధించిన విషయాల పరిజ్ఞానం ఉండాలి, ఇది తప్పనిసరి. ఉదాహరణకు చారిత్రకమైన ఇతివృత్తం తీసుకుంటే ఆ కాలంలోని మనుషుల జీవితాలూ రాజకీయ సామాజిక వ్యవస్థ ఆచార వ్యవహారాలు వేషభూషాదులే కాకుండా, స్థల విశేషాలు, ప్రకృతి పరిసరాలూ బాగా తెలుసుకొని వ్రాస్తే మరీ మంచిది. ప్రత్యక్షంగానూ పరోక్షంగానూ సేకరించిన సరియైన చారిత్రక సాంస్కృతిక సమాచారం కథా భాగాల్లో సంయోజితం కావాలి. ఆ కాలంలో నెలకొన్న వాతావరణానికి తగిన వాస్తవాన్ని సాధ్యమైనంతవరకు నిర్మించాలి. ఇది సామాజిక విషయాలకూ వర్తిస్తుంది. ఈ శ్రమాకలితమైన పూర్వ ప్రయత్నం తెలుగులో అంతగా కన్పించదు. చాలావరకు కల్పనలోనూ శ్రుతివచనంగానూ, లభించిన గ్రంథాల్లో అదీ చదివో చదవకనో, కల్పనిక పాత్రలతో సంఘటనలతో గుప్పించడం జరుగుతూంది. అందువల్ల నవల పరిపుష్టమైన రూపాన్ని పొందడం లేదు. ఒక పాశ్చాత్య రచయితకూ మనకూ ఇక్కడే తేడా! గురజాడ కన్యాశుల్కం నాటకం వ్రాసేముందు ఈ సమస్య గురించి సమాచారం సేకరించి, వస్తుపరమైన నవ్యతతో పాటు వాస్తవికతనూ సహజత్వాన్ని సాధించాడు. దీనివల్ల ఎంత గొప్ప శాశ్వత ప్రయోజనం సమకూరిందో అందరికీ తెలిసిందే. కవిత్వానికన్నా నాటకానికీ అందునా నవలకు విషయాభిలాషతోపాటు వాస్తవాల సేకరణలో నిబద్ధత అవసరం.

IV

రచనలో లక్ష్యశుద్ధీ అంకితభావమూ వాస్తవాలపట్ల శ్రద్ధవల్ల రచనలో ప్రభావశక్తి ఇనుమడిస్తుంది. వచనంలో ఉండే నవల్లో కవిత్వంలో వలె నాటకంలోవలె లోపాల్ని బలహీనతల్ని కప్పేసే వేరే ఉపాయాలంతగా లేవు. అందువల్ల రచనలో వ్యగ్రతను నిలిపేందుకూ, కళాత్మకతను పెంపొందించేందుకూ ప్రయత్నం అవసరం. ఈ దిశలో అధిక ప్రయోజనాన్ని సాధించేందుకు రచయిత బాధ్యత ఎంతో బరువైంది. దీన్ని విస్మరించడంవల్ల రచన ప్రమాణాల్ని అందుకోలేకపోతుంది. నవల్లో క్షేత్రపరిధి చాలా విస్తృతమయింది. కాబట్టి ఒక సమస్య గురించి ఒక పాత్ర గురించి ఒక సంఘటన గురించి అవగాహనలో ప్రత్యేకతను కనబరచడంతో వీటి సముచిత సంయోజనంతో రచనకు ఆకర్షణ సిద్ధిస్తుంది. సహజత్వంతో వాస్తవికతతో పాఠకుల్ని ఆకట్టుకుంటుంది. కల్పన అవసరమే. అంతో ఇంతో కల్పన సృజన ప్రక్రియల్లో అనివార్యం. అయితే నవల్లో మనుషుల అనుభవ ప్రపంచంతో సామాజిక జీవన భూమిక ప్రధానంగా ఉంటుంది.

1) వ్యక్తి-సమాజం, 2) చరిత్ర-సంస్కృతి, 3) జీవితం-అనుభవం, 4) సమస్య-సంఘర్షణ, 5) ప్రయోజనం-లక్ష్యం, 6) శాంతి-సౌభాగ్యం. వీటి పరిజ్ఞానంతో అధ్యయనంతో అవగాహనతో నవలకు విస్తృతీ లోతు కలుగుతాయి. వీటి ఆవిష్కారానికి ఉత్తమ సాధనం నవల. ఈ సాధనంపైన, రచనా సందర్భంలో పట్టుతప్పిపోయే ప్రమాదం ఉంది. మరోటి, రచయితలో ఒక నిర్దిష్టమైన లక్ష్యం లేకపోవడంవల్ల, కళేతరమైన ఒత్తిడులవల్ల, మానసికంగా తత్కాల ప్రయోజనాలకు లొంగిపోవడంవల్ల, రచనలో గాఢత్వం చెదరిపోతుంది. కళాత్మకత సన్నగిల్లుతుంది. దీని విస్తరణ రూపమే ఫార్ములా నవలలు వస్తూ పోతాయి. సామాజికమైన ఉత్తమ నవల్లో పాత ప్రపంచం గురించి ఆలోచన ఉంటుంది. ఆశించే కొత్త ప్రపంచం గురించి దర్శనం లేదా స్ఫూర్తి ఉంటుంది. వర్తమానం గురించి అనుభవంతో విశ్లేషణతో చిత్రణతో వ్యాఖ్యానంతో జీవితం స్పందిస్తుంది. రచన ఆనందాన్నిస్తూనే ఆలోచననూ వికసింపజేయాలి. సమాజస్థితిలో సాగే గమనంలో పరివర్తనలో భాగం అవాలి. ఈ విషయాలన్నీ కాకపోయినా కొన్నైనా ఎన్నుకున్న పరిధిలో సామరస్యాన్ని పొందడంలో రచన శిల్పవంతమవుతుంది. మనస్సుపై చెరగని ముద్ర వేస్తుంది కొంత కాలం నిలుస్తుంది.

V

ప్రతి వ్యక్తీ ఏదో ఓ స్థలంలో ఓ కాలంలో ఓ వ్యవస్థలో భాగంగానే జీవిస్తాడు ఈ వ్యవస్థ చారిత్ర సాంఘిక రాజకీయ ఆర్థిక నైతిక వైజ్ఞానిక పరిణామ శక్తులతో

రూపొందింది కావడంవల్ల దీని ప్రభావం పుట్టిపెరిగిన వాతావరణాన్నిబట్టి ప్రసరిస్తుంది. వ్యక్తిత్వం ఏర్పడుతుంది. స్థూలంగా వ్యక్తి నుండి వ్యక్తికి దీని స్వరూపం భేదిస్తుంది. మానసిక తలంపై పనిచేసే అంశాలు ప్రత్యక్షంగానో పరోక్షంగానో ప్రేరేపిస్తాయి. సమాజం వ్యక్తుల సంబంధాలతో కూడింది. ఎందరో వ్యక్తుల ఉనికీ అవసరాల ప్రయోజనాల లక్ష్యాలతో ఏర్పడిన సమాజం నుండి రచయిత వస్తువును గ్రహిస్తాడు, ఇతివృత్తాన్ని నిర్మిస్తాడు. పాత్రల్ని ప్రవేశపెడతాడు. వాటిని చలనశీలాన్నీ గమనపథాన్నీ, గమ్యస్థానాన్నీ లక్షిస్తాడు. ఇదో సాలీడు గూడులాంటిది. నవల మానవ జీవితానికి ప్రతిరూపం అనడంలోని యాథార్థ్యమిదే. సమాజంలో సంచరించే వ్యక్తివలెనే నవల్లో ప్రతి పాత్ర నిర్మాణ రూపాన్ని పొందుతుంది. ఈ పరంపరలో ఆశ నిరాశ - ఆరాటం వేదన - ఆనందం విషాదం - సుఖమూ దుఃఖమూ - శాంతి రణం - కాంతి సౌభాగ్యం, ఇట్లా అనేక భావబింబాలూ వాటి ప్రతిబింబాలూ కలిసి బహు సంక్లిష్టమైన సంస్థితుల్ని పొందుతాయి. మనల్ని ఆకర్షిస్తాయి. మానసికమైన అనుబంధాన్ని నెరపుతాయి. వీటి ఆవిష్కారంలో భావనా జగత్తుకొక రూపం ఇవ్వడంలో కొంత కల్పన ఉండవచ్చు. అయితే ఏ రచయిత అయినా చివరకు మానవ సంబంధాలకూ మానవత్వమూ దాని విలువలకూ భంజకం కాకుండానే జాగరూకత వహిస్తాడు. రచయిత చూచిందీ విన్నదీ, అనుభవానికి వచ్చిందీ ఎంత వాస్తవంగా చిత్రిద్దామనుకున్నా కొంత కల్పన చోటుచేసుకుంటుంది, తప్పదు. ఇక్కడ సంఘటన ఆధారంగా పాత్రకు కళాకృతినిచ్చే శక్తీ, పాత్ర గతిశీలంలో జీవిత రూపమూ ముఖ్యం, దీని తీర్పు రచయిత దృక్పథంపై ఆధారపడి ఉంది.

కథావస్తువులో అవసరాల్ని బట్టి రచయిత దృక్పథంవైపునే పాత్రలు తీర్చబడతాయి. అభిప్రాయాల సిద్ధాంతాల సరళినిబట్టి లక్ష్యం ఉంటుంది. రచయిత 1) సమాజంలో సమన్వయభావం కోరవచ్చు, 2) వ్యతిరేక భావం కలిగి ఉండవచ్చు, 3) తనదైన ప్రత్యేకతను కాపాడుకోవచ్చు, 4) తప్పుకొనే లక్షణం కలిగి ఉండొచ్చు. ఇందులో వైయక్తికమైన ఏకాంత చిత్రణకు ప్రాధాన్యం ఉంటుంది. ఈ అంశాలు రచనలో వివిధ నిష్పత్తుల్లో ఆయా సందర్భాల్లో సమీకృతమవుతాయి.

ఏమైనప్పటికీ రచయిత మనోరూపానికీ అభిప్రాయ సముదాయానికీ, ఇవి ప్రచలించే వర్తమాన కాలానికీ మధ్య ప్రసారరూపం ఉంటుంది. రచయిత దీన్ని గుర్తించి బాధ్యతను నిర్వహించడంలో అనేకమైన భేదాలు ఉత్పన్నమవుతాయి. సమాజపరంగా నవల స్థానం ఈ నిర్వహణ రీతులపై ఆధారపడి ఉంటుంది. సమకాలీన సమస్యను తీసుకున్నపడు అందులోనూ వివాదాస్పదమైన సమస్యను ఎత్తుకున్నపుడు, రచయిత

బాధ్యత మరీ గురుతరమవుతుంది. ఒక భావుకుడు జీవితాన్ని దర్శించి స్పందించి ఉత్సాహంతో తన విశిష్టమైన అనుభవాన్నీ ఆలోచననూ దృక్పథాన్నీ ఇతరులకు స్వేచ్ఛగా అందజేసే సంకల్పం పొందిన కార్యరూపం నవల. ఇందులో జీవితంలోని సారభూతమైన ప్రపంచం సులభంగా అవతరిస్తుంది.

భాష విషయంలో ఒక మాట. నవల్లో కథనం వర్ణనం. వ్యాఖ్యానం సంభాషణ మానసిక చిత్రణం మొదలుగా అనేక సందర్భాలెదురవుతాయి. ఎంతో విస్తృతమైన పరిధి కలిగిన రచనలో వైవిధ్యం అవసరమవుతుంది. కేవలం మాండలికంలో దీన్ని చూపడం సాధ్యం కాదు. మాండలికం కొన్ని పరిమితుల్లో గుణాన్నే ఇస్తుంది. అయితే నవల్లో సాహిత్యపరమైన శిల్పం దృష్ట్యా భాషాగతంగా ప్రామాణికాన్ని కలిగి ఉండాలి. దీనివల్ల పాఠకులకు విసుగునుండి విముక్తి కలుగుతుంది పాఠకుల పరిధి పెరుగుతుంది.

ఈ భాషాగతమైన నిర్వహణ శిల్పం, విస్తృత ప్రయోజనంతో, నవలను చివరిదాకా చదివింపజేసే ఆకర్షణను పెంపొందిస్తుందనడంలో సందేహం లేదు. రచయిత భాషాగతమైన వైశాల్యాన్ని పొందడంతో రచనలో దీని శక్తి పెరుగుతుంది.

నవలకు సంబంధించిన సృజన విషయంలో పాఠకుల బాధ్యత కూడా ఉంది. దీన్ని విస్మరించడానికి వీల్లేదు. పాఠకుల్లో ఒకస్థాయినందుకొనే సాహిత్య సంస్కారం, తృష్ణ, అనుభూతి గుణంతోపాటు, రచయిత స్పందనతో సుస్వరతను పొందాలి. అభిప్రాయ భేదాలుండవచ్చు, అది వేరే విషయం. అనుభవ తత్పరతతో రచయిత వ్యక్తిత్వంతో ఏకరూపతను పొందడంతోపాటు రచనా విషయంలో అవగాహన కూడా అవసరం.

VI

నవల పఠనంలో కవిత్వానికీ నవలకూ భేదం ఉంది. కవిత్వంలో శబ్దం, అన్వయం, అర్థాంతరం, రచనాశిల్పం మొదలైనవి ఖండఖండంగా సమాహారంగా పరిశీలనకు వస్తాయి. అవగాహనతో మననంతో సాంద్రమైన అనుభవ బింబాన్నీ ఆలోచనా రీతినీ వివేచించడం అవసరమవుతుంది. నవల్లో పాఠకుడు ప్రతి పంక్తి చదివేప్పుడు మొత్తంమీద సాధారణ తలంపై వేగాన్ని అందుకొని క్రమిస్తుంది. ఈ ముందుకు పోవడం అనేది నవల్లో చదివించే గుణం వల్ల ఏర్పడుతుంది. కొన్ని నవలల్లో మధ్య మధ్య దాటేయడానికి వీలూ, కొన్ని నవలల్లో (చలం) చివరిదాకా చదివించే గుణం కన్పిస్తుంది. ఇతర విషయాలు అట్లా ఉంచి ఇక్కడ భాషకు గల ప్రాధాన్యం అనితరమైంది. అంటే

పాండిత్యమయంగానూ కాదు, ఆలంకారికంగానూ కాదు. నవల్లో వైవిధ్యాన్ని ప్రదర్శించ గలిగిన రీతినీ, ప్రామాణికతనూ, స్థాయినీ కలిగి ఉండడం అన్నమాట.

నవల గురించి విస్తృతమైన ప్రాతిపదికపై పఠనంలో బోధనలో వస్తువును గుర్తించటం, ఇతివృత్తాన్ని పరిశీలించడం, సంఘటనల సంయోజనం, పాత్రచిత్రణం, సంఘర్షణ విధం, రచయిత దృక్పథం ఇంకా ప్రతీకలు అభిప్రాయాలూ ఆదర్శాలు మొత్తం మీద నిర్మాణ శిల్పం గురించి వివేచన జరుపబడుతుంది. ఉత్తమ నవలను అనుభవించ డానికి కనీస స్థాయిలో అభిలాష సాహిత్య సంస్కారం ఉంటే మరీమంచిది. నవల అధ్యయనంలో వివిధాంశాల సంకీర్ణ స్థితిని సుగమం చేయడానికి పాఠకుని యోగ్యత సమర్థత తత్పరత ఎంతో తోడ్పడుతుంది.

నవల్లో ఒక సంఘటన లేదా పాత్ర ఎందుకు ఆకర్షిస్తోంది? ఎందుకు వైముఖ్యాన్ని కలిగిస్తోంది? ఇది సంఘటనల కల్పన వల్లనా పాత్రల వ్యక్తిత్వం వల్లనా? రచయిత నిర్వహణం వల్లనా? ఈ ప్రశ్నలకు సమాధానంలో పాఠకుని సంస్కార స్థాయి, ఆలోచనా పరిణతి నిక్షిప్తమై ఉంది. రచనలో నిర్మాణ శిల్పం, కళా సౌందర్యం నుండి అభిప్రాయ ప్రకాశనం దాకా ఎదురయ్యే సమస్యలకు సహేతుకమైన అనుభూతి గతమైన సమాలోచనం విమర్శ స్థానాన్ని వహిస్తుంది. సమస్య ప్రతిపాదనం - పరిష్కార నిర్ణయం అనేది రచయిత నిర్మాణ లక్ష్యదృష్టినిబట్టి ఉంటుంది.

ఒక్కొక్కప్పుడు కొందరి విషయంలో నవలలు చదువుతూ పోతూంటే అభిలాష ఎక్కువ అవుతుంది. అభిరుచి సంస్కరింపబడుతుంది. వివేచన మొనదేరుతుంది. మొట్టమొదటి స్థితికీ ఆ తరువాత తరువాత పోను పోను స్థితికీ, అనుభవ భేదాన్ని ఇట్టే గుర్తించవచ్చు. విశిష్టమైన పరివర్తనకు లోనైన మనస్సుకు నవల పట్ల విస్తృతమైన అవగాహన స్ఫూర్తికి వస్తుంది. ఈ మానసిక క్రమం నవల విషయంలో అప్రయత్నంగానూ, అక్లిష్టంగానూ చాలావరకు సాగిపోతుంది. అయితే అనుభవ ప్రపంచం వేరు, విమర్శ ప్రపంచం వేరు. విమర్శలో ఎదురయ్యే ప్రశ్నలు వేరు. వాటి సమాధానాలు లోతైన అధ్యయనాన్ని అపేక్షిస్తాయి. సాధారణంగా పాఠకుల్లో తమచుట్టూ ఉన్న జీవిత ప్రపంచమే నవల్లోనూ కన్పించడంతో, అనుకోకుండా మానసికమైన బాంధవ్యం ఏర్పడుతుంది. ఆపైన ఐక్యతా స్ఫూర్తి కలుగుతుంది.

VII

ఒక్కొక్క రచయిత గురించి లేదా రచన గురించి సరియైనవీ, కానివీ ఏవో అభిప్రాయాలు వ్యాపించవచ్చు. అవి వ్యక్తిపరంగా కావచ్చు, సిద్ధాంతపరమైనవి కావచ్చు. నవల గురించి నిర్మాణ పరంగానూ, ప్రేరణపరంగానూ కావచ్చు. రచయిత స్వంతమైన వైయక్తికమైన అంశాల్ని ఆశ్రయించి ఉండొచ్చు. అవి రచనకు జోడింపబడవచ్చు. ఈ స్థితిలో వస్తుపరమైన హేతు దృష్టి విమర్శకు బాగా ఉపకరిస్తుంది. ఒకటి మాత్రం గుర్తుపెట్టుకోవలసి ఉంది. సిద్ధాంతపరమైన అంశాలకూ, కళాపరమైన అంశాలకూ మధ్యగల సూక్ష్మమైన అంతరాన్ని గుర్తించవలసి ఉంది. స్థూలంగా రెండూ కలిసి రచనా శిల్పంలో భాగమయ్యే మాట నిజమే. సిద్ధాంతం లేదా ఆదర్శమూ మరియు కళ – రెండూ వేరువేరుగానూ కలసీ ఒకటిగానూ ఏ విలువల్ని సాధించిందీ, ఏ ప్రమాణాల్ని నెలకొల్పిందీ, ఏ స్థాయిని అందుకుందీ, సమాలోచనలో భాగమవుతాయి.

సైద్ధాంతికంగా బలం కలిగి ఉన్నా, కళాత్మకంగా రచన విజయం సాధించక పోవచ్చు. తక్కువస్థాయికి చెందినదై ఉండొచ్చు. కళాత్మకంగా గొప్పదై సైద్ధాంతికంగా తటస్థ వైఖరి లేదా పాఠకునితో విభేదించేదిగానూ ఉండొచ్చు. సిద్ధాంతాలకూ కళావాదాలకూ అతీతంగా స్వేచ్ఛ–మానవత ఉదారత మొదలైన విశ్వజనీనమైన మానవీయ భావనతో పరిపుష్టం కావచ్చు. ఈ అంశాలపై వెలుగు ప్రసరించడం నవలా విమర్శకుని కర్తవ్యం. స్వేచ్ఛగా ఆలోచించడం అభిప్రాయాలు వ్యక్తం చేయడం ప్రజాస్వామ్యంలోని అవకాశాలు ఇవి సాహిత్యానికి మౌలికమైన ఉపకృతికి దోహదం చేస్తాయి.

నవల్లో రచయితకు స్వేచ్ఛ ఉంది. అలాగే చదివే పాఠకులకూ ఉంది. నవల బయటికి వచ్చి ప్రజాపరమయిన తరువాత అందులో అంశాల్లో దేన్నైనా ప్రశ్నించవచ్చు! తిరస్కరించవచ్చు! సమాలోచనంలో అభిప్రాయ ప్రకటనంగానీ, ప్రశంసగానీ సహేతుకంగా విషయ ప్రధానంగా, దృక్పథం వేరైనప్పటికీ ఉంటే, సాహిత్య ప్రపంచంలో ఉత్తమ వాతావరణానికి దారితీస్తుంది.

ప్రతి వ్యక్తి మనోరూపానికి కొన్నిపరిమితులుంటాయి. ఈ పరిమితుల్లో ఆలోచనకొక దిశ ఉంటుంది, అనుభూతికొక సాంద్రత ఉంటుంది, సంస్కారానికొక పరిమళ రూపం ఉంటుంది, వివేచనకొక లోతు ఉంటుంది. ఇవన్నీ వ్యక్తిత్వ చిత్రంలో విలువైన రేఖలు! ఒక్కొక్క సందర్భంలో అనుభూతికి హేతువు లొంగిపోవచ్చు. మరో సందర్భంలో అనుభూతిని హేతువు తిరస్కరించవచ్చు. ఏమైనప్పటికీ అందరూ ఏకీభవించే

మానసిక తలం ఒకటి ఉంది. అది మానవీయమైందీ, మానవతా పూర్ణమైందీ, స్వేచ్ఛాయుతమైందీ, అనుభవాత్మకమైందీ.

VIII

నవల గురించి ఆలోచన చేస్తే రచన రెండు విధాలుగా ఆవిర్భవిస్తుంది. 1) ఒకవిధం : జీవితం గురించి అవగాహనను విస్తృతం చేసేదీ, అనుభవాల లోతుల్ని స్పృశించేదీ, కళాత్మకమైన విలువలకు ప్రాధాన్యం ఇచ్చేదీ, ఒక దృక్పథం కలిగిందీ, రచయిత విశిష్ట వ్యక్తిత్వాన్ని భావింపజేసేదీ. 2) రెండో విధం : సమస్యపై దృష్టి లేకుండా కాలక్షేపం కోసం వ్రాసేవీ. ఇందులో గాఢమైన చింతన ఉండదు. అనుభవ సాంద్రత ఉండదు. ఇవి సాధారణ స్థాయిలో పాఠకుల్ని అలరిస్తాయి. కళాత్మకమైన విలువల్ని అంతగా పట్టించుకోనివీ. ఈ రెండు విధాలు ఆవిర్భవించే మానసిక దశలు వేరువేరుగా గుర్తించవచ్చు. ఇతర ప్రక్రియల్లో కన్నా నవల్లో వ్యక్తి జీవితం సమాజం గురించి చింతన ఎక్కువ. ప్రయాణమూ దీర్ఘమే. దీనికెంతో ఆలోచన అనుభవం స్పందనం అవసరం.

ఇతివృత్తం, పాత్రలు, సంఘటనలు, ప్రతీకలు, అభిప్రాయం, ఆదర్శం, సిద్ధాంతం మొదలైనవి నవల్లో కొంతవరకే దేనికదిగా పరిశీలనార్హాలు, కాని అన్నిటినీ కలిపి సావయవ కళారూపంగా ఏకముఖంగా ప్రవర్తింపజేసి పరిశీలన జరపడంలోనే నవలా సమాలోచనకు న్యాయం చేకూరుతుంది. సమగ్రత సిద్ధిస్తుంది. నిజానికి పై అంశాలు ఒకదానితోమరొకటి తప్పనిసరిగా సంబంధం కలిగేఉంటాయి. ఇది సహజం కూడా. ఇతివృత్తంలో సంఘటనల క్రమానికీ పాత్రల ప్రవర్తనకూ సంబంధం తప్పనిసరిగా ఉంటుంది. లేకపోతే ఆకృతి సిద్ధించదు. రచనలో అనేకమైన అవయవాలు సమీకృతమైన (సంపుటిగానున్న) నవలను ఏకాకృతిగా దర్శించడంలోనే, దాని అస్తిత్వం ఉంది. అనుభవ సంపూర్ణత చేకూరుతుంది. దీన్ని పరిపుష్టం చేసే మరో అంశం, నవల్లో అభిప్రాయం, ప్రయోజన సంబంధమైంది. ఇది పాత్రల ప్రవర్తనలో సంభాషణలో, రచయిత మాటల్లో మధ్యమధ్య వివృతం కావచ్చు! నవల మొత్తంమీద చివర పర్యవసానంలో ప్రభావసుందరంగా సూచితమూ కావచ్చు. మొత్తంమీద అంటే ఇతివృత్తం పాత్రచిత్రణం, దృష్టీ, దర్శనం, సంభాషణలు మొదలైన అంశాలన్నీ పొందికగా అమరీ, అంతర్లీనమైన కళారూపమే నవల!

IX

నవల గురించి ఒక అభిప్రాయం ఉంది. ఇది కథ, జీవితచరిత్ర, వ్యాసం, నాటకం, కవిత్వం మొదలైన అనేక ప్రక్రియల్లోని ఉత్తమమైన అంశాల సమాహార రూపమనీ. అయితే ఇది కథాకథన నిర్వహణంతో ఇతివృత్త నిర్మాణంతో పాత్రచిత్రణంతో ప్రత్యేక ప్రక్రియగా రూపొందింది. ముందుగా విశేషంగా అభివృద్ధి చెందిన కొన్నిప్రక్రియల ప్రభావం, ఆ తరువాత వచ్చే ప్రక్రియపై ఉంటుంది. అంతమాత్రాన నవల అస్తిత్వానికే మాత్రం క్షతి కాదు. నవలకే నియమ నిబంధనలు కచ్చితంగా లేకపోవడం ఒక విధంగా మేలే జరిగిందని చెప్పవచ్చు. దీనివల్ల వైవిధ్యం చేకూరింది. ఇది కాలాంతరాన ఉపకృతిగానూ పరిణమించింది. మరో ప్రక్రియ ప్రభావమంటే, చలం నవలల్లోనూ, రాచకొండ విశ్వనాథ శాస్త్రి 'అల్పజీవి'లోనూ కవిత్వ పంక్తుల్ని సులభంగా గుర్తించవచ్చు.

నవల్లోని విలువలకు ప్రమాణం ఇరువురు. ఒకరు పాఠకులు, మరొకరు విమర్శకులు లేదా సమాలోచకులు. మొదట ఏ రచనకైనా పాఠకులే ఉంటారు. శ్రోతలూ ఉండవచ్చు. తరువాత వచ్చేది విమర్శకులు లేదా సమాలోచకులు. లోకంలో రచన ప్రచారం పొందడానికీ, ప్రతిష్ఠ చేకూరడానికీ వీరిరువురూ కారకులు. పాఠకుడు సాహిత్యం పట్ల అభిలాషతో నవలపట్ల అభిరుచితో తనదైన వైయక్తికమైన అనుభవ ప్రభావంతో ఆనందిస్తాడు, ఆలోచిస్తాడు. ఇది అభిప్రాయ ప్రకటనంలో బహిర్గతమవుతుంది. ఇది స్థూలతలంపై సంకీర్ణ వికీర్ణ రూపాల్లో ఉంటుంది. విమర్శకుడు/సమాలోచకుడు సూక్ష్మతలంపై వ్యవస్థీకృత పద్ధతిలో ఆలోచిస్తాడు, ఆనందిస్తాడు. ఇది నవల గురించి సూచికగానూ ఉపకరిస్తుంది. ఈ అభిప్రాయాలతో భేదించే అవకాశమూ ఉంది. మరో విధంగా స్పందించనూ వచ్చు. తరాలు గడచేకొద్దీ, కాలం జరిగేకొద్దీ ఎక్కడెక్కడో ఆగిపోకుండా, మళ్ళీ మళ్ళీ ఆలోచనకు వివరణకూ వ్యాఖ్యానానికీ అవకాశం ఎప్పటికీ ఉండే సృజన రూపం ఉత్తమ నవల. దీనికి మినహాయింపు కాదు. 'వేయి పడగల్ని' ఈనాడు ఆధునిక భావజాలంతో కొత్త దృష్టితో చూడడం ఈ సందర్భంలో గమనించవచ్చు. పాఠకుడూ విమర్శకుడూ/సమాలోచకుడూ కలిసే స్థానం ఒకటుంది. అది అనుభవ పూర్వకమైన వివేకతలం. సహృదయ రూపాన్ని కలిగిందీ. ఇదే చివరి ఒరపిడిరాయి.

X

నవల చదవడంవల్ల ప్రయోజనం అంటే ఏ ప్రయోజనాన్ని ఆశించిందీ, ఆ ఆశించేదాన్ని బట్టి ఉంటుంది. ఆనందం కోసం! ఆలోచనా ప్రకాశం కోసం! సంస్కరణం కోసం! పరివర్తనం కోసం! ఆఖరికి కాలక్షేపం! ఏదైనా ప్రత్యక్షంగానూ పరోక్షంగానూ

మనోరూపంపై ప్రభావాన్ని నెరపుతుంది. ఇది క్రమంగా సమాజంలో ఉత్తమ సంస్కృతికి దారితీస్తుంది. నవల ప్రభావం వ్యక్తులపై అనితరమైంది. నవల ప్రయోజనం ఆనందం, అనుకున్నా ఉదాహరణకు ఆస్కార్ వైల్డ్ వ్రాసిన "పిక్చర్ అఫ్ డోరియన్ గ్రే" "కళ కళకోసమే"నన్న సిద్ధాంతం ఆదర్శంగా ఉంది. అందమైన ప్రయాణం అనుభవాన్ని పొందినప్పటికీ, నవల చదివాక ప్రయాణం తరువాత ఆ ప్రయాణం గురించి ఆలోచన సహజం! ఇది జీవిత వస్తువునుండి వేరు కాదన్న విషయాన్ని జ్ఞాపకం చేస్తుంది. వస్తువులో ఇతివృత్త విభజనలో సంఘటన మరియు దీన్ని నడిపే పాత్ర రెండూ జీవితనాణెం రెండువైపులు కావడంవల్ల సామాజికాంశాలు చోటుచేసుకోవడం సహజం.

నవల, వర్తమానంలో వచ్చే ప్రతి మార్పునీ తనలో బింబిస్తూ, పురారూపం నుండి ఈనాటి వాస్తవ స్థితివరకూ మానవ జీవితాన్ని స్పందించేదీ, జీవితం గురించి ఆలోచన చేసేదీ, జీవితాన్ని చిత్రించేదీ, వ్యాఖ్యానించేదీ, దర్శించేదీ. నవల్లో కళాత్మకత మానసికమైన ఆనందానికీ, సామాజికత సంస్కరణకూ పరివర్తనకూ హేతు మూర్తు లవుతాయి. ఉత్తమ నవల మనిషిలో ఆలోచనల్ని స్వనిస్తుంది. అనుభవాల్ని వెలిగిస్తుంది. కర్తవ్యాన్ని ప్రబోధిస్తుంది. అంతరాత్మను మేల్కొల్పుతుంది. "Novel is the brightest book of life" – D.H. Lawrance.

2. పరిమితులు - లక్ష్యం

I అవకాశాలు

మానవ జీవిత లక్ష్యమే నవలదీ. జీవిత లక్ష్యంలో భేదాలున్నట్లే నవల లక్ష్యంలోనూ ఉన్నాయి. ఎన్నో విషయాలను ఒకచోట సమీకరించడానికి అవకాశం కలిగింది, కావడంచేత దీని విస్తృతీ పరిమితులూ నిర్ణయించడం కుదరదు. కాని రచయిత ఉద్దేశాన్ని బట్టి తనంతట తానుగా కొన్ని పరిమితుల్లో నియతం కావడం జరుగుతుంది. ఇది రచయిత స్వయం నిర్ణయంపై ఆధారపడింది.

1) కథలోని సంఘటనల కథనం, 2) వ్యాసంలోని చింతన-పరిశీలన, 3) నాటకంలోని పాత్రచిత్రణం, 4) కవిత్వంలోని అనుభూతి సాంద్రత, భావరూపం, 5) జీవిత చరిత్రలోని వ్యక్తిత్వ కథనం ఇట్లా అక్కడక్కడా ఆయా ప్రక్రియల విశేషాంశాల సమాకలనం అనుభవానికి రావచ్చు. కాని నవల తనదైన అస్తిత్వంతో సృజనాత్మక సాహిత్యంలో విశిష్టంగా ఉత్తమ సాహిత్య కళారూపంగా స్థిరపడింది. ప్రతి ప్రకియలోను ఇతర ప్రక్రియల ప్రభావాన్ని అంతో ఇంతో గుర్తించవచ్చు. అంతమాత్రాన స్వతంత్ర ప్రతిపత్తిని శంకించనవసరం లేదు.

నవల ఆధునికమైన అవసరాలకు సరిపడింది, జీవితంలోని విస్తృతినీ, వైవిధ్యాన్నీ, లోతునూ బింబించే సంగ్రహ రూపంగానూ ఖ్యాతమయింది. జీవితం గురించి అభిలాష, అభిరుచి, ఆరాటం, ఆవేదన, ఆనందం, ఆలోచన ఉన్నంతవరకూ నవల తన ప్రయోజనపరత్వాన్ని నిలుపుకుంటూనే ఉంటుంది. సాధారణ సాహిత్య పరిజ్ఞానానికీ అందుబాటులో ఉందీ, సులభమైన పఠన యోగ్యతను కలిగిందీ, వ్యాప్తిలోనూ కళాత్మకతను పొందిందీ, తొలినాటి ఆకర్షణ ఇప్పటికే నిలిచే ఉంది, ఎప్పటికీ నిలిచే ఉంటుంది.

పైకి సులభంగా కన్పించినప్పటికీ దీని నిర్మాణం క్లిష్టమైందీ, అవధానతను కోరుతుంది. విస్తృతమైన పరిధివల్ల ఎక్కువ స్వేచ్ఛ వల్ల, ఎంతో బాధ్యతాయుతంగా, దొరికిన అవకాశాల్ని వినియోగించుకోవలసి ఉంటుంది. దీనికి నిశితమైన పరిశీలనా దృష్టీ, సూక్ష్మమైన స్థితిగతుల్ని అవగతం చేసుకునే మేధ అవసరం. వీటిని తన దృక్పథంతో మలచుకొనీ, దర్శనంతో సమగ్రతను సిద్ధింపజేసుకునే ప్రయత్నం, లక్ష్యాన్ని భావింపజేస్తుంది. ఒక్కమాటలో చెబితే రచయిత సంపూర్ణ వ్యక్తిత్వాన్నిబట్టి లక్ష్యం

ఏర్పడుతుంది. ఎంత గొప్ప నవల అయినా దీనికి కొన్ని పరిమితులు తప్పనిసరిగా ఏర్పడతాయి. మరో విధంగా చెబితే వచనంలో సుదీర్ఘమైన వాస్తవ జీవితరూపం నవల అయినప్పుడు, ఆ 'వాస్తవజీవితం' కొన్ని పరిమితుల్లోనే సాగుతుంది. రచనలో నిబంధింప బడుతుంది.

ఈనాడు ప్రచలితంగా ఉన్న అభిప్రాయాల వ్యాప్తికీ దృక్పథాల ప్రసారానికీ, సిద్ధాంతాల ప్రచారానికీ నవల మంచి కళాత్మకమైన సాధనంగా ఉపకరిస్తుంది. ఉపయోగాల పరిమితులతో అభిప్రాయ భేదాలేర్పడతాయి! దీనితో భిన్న వాదాలూ సిద్ధాంతాలకూ అవకాశం ఏర్పడుతుంది. కాబట్టి నవలల్లో స్థాయి భేదాలనూ అభిప్రాయ భేదాలనూ తలపించేవి రావడంలో ఆశ్చర్యం లేదు. వీటి క్రియాక్షేత్రాలు సీమితాలన్న విషయమూ మరచిపోకూడదు.

II వాస్తవ సదృశత్వం

నవల అస్తిత్వం జీవితంలోని వాస్తవ సదృశత్వాన్ని పరిపుష్టం చేయడంలో ఉంది. దీనికి పాత్రల్ని మానవ రూపాలతో భౌతిక మానసిక దశల్లో ఆవిష్కరించవలసి ఉంది. జీవితాన్ని యథాతథంగా దింపడం కుదరకపోవచ్చు, కొంత కల్పన అనివార్యం కావచ్చు. అందువల్ల చిత్రణలో వర్ణనలో వివరణలో అన్నిటా 'జీవిత సదృశత్వం', నవల చదివేప్పుడు, చదివాకా అనుభవంలో స్పందించడం ముఖ్యం. ఈ గుణం నవలను, లక్ష్యానికి చేర్చేదిగా పరిణమింపజేస్తుంది.

జీవిత వాస్తవం 1) సాధారణమనీ, 2) అసాధారణమనీ రెండు విధాలు. ఈ రెండింటి మధ్య అంతరాన్నీ, వీటి ప్రయోజనాల్నీ రచయిత గుర్తించాలి. ఒక స్థితిలో రెండిటి సమత్వమూ అవసరమవుతుంది. అసాధారణం మనలో ఔత్సుక్యాన్ని పెంపొందిస్తుంది. అభిలాషను తీవ్రతరం చేస్తుంది. ఆలోచనకు పదును పెడుతుంది.

వాస్తవం-కాల్పనికం రెండు ప్రపంచాలు అందరిలో ఉంటాయి. ఆలోచనతో కల్పనకు స్థానం లభిస్తుంది. దీన్ని పూర్తిగా తుడిచేయడం అసంభవం. ఇవి ఏ నిష్పత్తిలో ఉండేదీ రచయితపై ఆధారపడి ఉంటుంది. కథా నిర్వహణలో ప్రయోజనమూ మరియు కళా స్థాయినిబట్టీ ప్రకాశిస్తాయి. అందువల్లనే వాస్తవం కన్నా వాస్తవ సదృశ స్థితి మాత్రమే నవల్లో ప్రతిభాసిస్తుంది.

ఏ జీవితాన్ని వాస్తవ దశలోనూ కాల్పనిక స్థితిలోనూ ఇదమిత్థమని నిర్ణయించి ఒక సూత్రక్రమంలో బంధించడం కుదరదు. ఆలాగే నవల కూడా. ఇది ఒడ్డుల్ని అంటే పరిమితుల్ని కలిగిన సజీవమైన ప్రవాహరూపాన్ని తలపిస్తుంది. ఒక రోజు గడచినట్లు మరో రోజు గడవదు! ఒక జీవితం ఉన్నట్లు మరో జీవితం ఉండదు. ఎన్నెన్నో జీవితాల్లో చర్య ప్రతిచర్యలతో పరస్పర సంబంధాలతో సంక్లిష్టమైన సంశ్లిష్టమైన స్వరూపాన్ని 'వాస్తవ సదృశం'గా అందుకోడం, రచనలో ప్రవర్తింపజేయడం ఒక మహాకార్యమే.

రచయితల్ని బట్టి ఉద్దేశాలు భిన్నభిన్నంగా ఉంటాయి. నవల చదివేప్పుడు ఈ సందర్భంలో గుర్తించవలసిన అంశాలు : 1) యథార్థమైందీ, 2) రచయిత కల్పించిందీ, 3) పాఠకుని మనస్సులో రూపొందేదీ. యథార్థమనేది ఒకటి ఉన్నా రచయిత మరొకటి కల్పించినా పాఠకుల్లో భిన్నాభిప్రాయాలు తలెత్తడం సహజం. అందరూ ఒకే విధంగా ఆలోచించరు. ఒక కథ విషాదంతో ముగిసిందా? మోదంతో ముగిసిందా? అనే ప్రశ్న కాదు ముఖ్యం. ఆలా జరగడంలో సంఘటనల క్రమం, పాత్రల వర్తనం, ప్రతివర్తనం వీటి సమన్వయం, సహేతుకమైన పర్యవసానంతో చివరకు రచన ఉద్దేశాన్ని స్పృశించడం జరగాలి. ఉద్దేశం స్థానం నుండి పరిష్కారాల మార్గాలు బయలుదేరతాయి. ఉద్దేశం తెలిస్తేనే ప్రశ్నలకు సమాధానాల్ని అన్వేషించడం సులభం. ఉద్దేశం లేదా విస్తృత రూపంలో లక్ష్యం అనేది నవల్లో ఎక్కడో ఒకచోట లభించేదీ పట్టుకునేదీ కాదు. రచన అంతటా సర్వాంగీణంగా వ్యాప్తమై ప్రసరిస్తూంటుంది. అయితే నవల చివర మాత్రం వెలుగు దీపంలా స్మృతిపథంలో నిలచిపోతుంది.

ఉద్దేశాన్నిబట్టి లక్ష్యం నిర్దేశితమవుతుంది. లక్ష్యం లేని నవల ఉండదు. కాకపోతే ఆ లక్ష్యం పాఠకులకు ఆనకపోవచ్చు. అంగీకారం కాకపోవచ్చు. సృజన సాహిత్యంలో ఒకరితో మరొకరు అంగీకరించని లక్ష్యాలే ఎక్కువ. అందరూ అంగీకరిస్తే ప్రత్యేకత ఏముంది? వైవిధ్యమేముంది?

III దిశానిర్దేశం

మనిషికీ సమాజానికీ ఉన్న పరస్పర సంబంధాన్ని ఆవిష్కరించే సందర్భాల్లో రచయిత లక్ష్యం స్ఫుటమవుతుంది. ఇది వ్యక్తీ కుటుంబం సమూహం వర్గంలో వివిధ వలయాలకూ సమాజానికీ మధ్య అనుబంధాలకూ సంబంధాలకూ సంబంధించిన విషయాల్ని బట్టి నియతమవుతుంది. నవల వ్యక్తీ, కుటుంబం, సమూహం, వర్గం మొదలుగా వివిధ వలయాల్ని అతిక్రమించీ, విస్తృతిని పొందుతూ విశ్వజనీనత్వాన్నీ

పొందుతుంది. నిఖిల మానవాళి కథగా ప్రపంచ తలంపై లక్ష్యం దూసుకపోతుంది. గొప్ప రచనల్లో చివరి లక్ష్యం మానవీయ విశ్వభావనా స్థాయిలో ప్రసరిస్తుంది. ఇది రచయిత మానవీయ అంతర్జాతీయ వ్యక్తిత్వాన్ని బట్టీ ప్రవర్తమానమవుతుంది.

ఈ లక్షణం 1) సామాజికంగా చూస్తే మనుషుల ప్రవర్తనా రీతులూ, నీతి నియమాలూ, మతప్రస్థానం, తాత్త్వికచింతన, రాజకీయ ధోరణులూ మొదలైన అంశాల్ని స్పృశిస్తుంది. 2) వైయక్తికంగా చూస్తే స్వంత ఆలోచనలూ, స్వీయ జీవిత మనస్తత్వ రీతులూ, అనుభూతి స్పందనలూ అన్నీ కలిసి లక్ష్యం వెనకనుండి పనిచేస్తాయి. వ్యక్తీ-కుటుంబం - చుట్టూ ఉన్న సమాజం, 3) సాధారణ ప్రపంచం అనే మూడు పొరల్లో పనిచేసే మనస్సు, జీవితంలో కలిగే అనుబంధం - ఆకర్షణ - అభిలాష ఈ ప్రయోజనంతో రచనపై ప్రభావం నెరపుతాయి. వీటి చిత్రణం నవల లక్ష్యానికి చేరే ముందు పరంపరలో భాగంగా కన్పిస్తుంది.

నవల్లో రచయిత ప్రతిభ పరిజ్ఞానం అనుభవ పరంపర, పాఠకుల పరిమితుల్ని దాటి ఉన్నపుడు మరింత ఆకర్షిస్తుంది. ఒక్కొక్కప్పుడు ఆశ్చర్యచకితుల్ని చేస్తుంది. ఈ దృష్టితో ఉత్తమ నవల పాఠకుల పరిజ్ఞానాన్ని పెంచుతుంది. అనుభవానికి విస్తృతినిస్తుంది. ఆలోచనకు లోతునిస్తుంది. ఆలోచనల్ని పెంచుతుంది. అందువల్ల నవల్లో ఉద్దేశానికివి సహకారాలుగా ఉపకరిస్తాయి. అయితే నవల్లో లక్ష్యం గురించి అవధులు నిర్ణయించడం కుదరదు. లక్ష్యం దానికది సిద్ధాంతంచేతనో ఆదర్శం చేతనో భావనచేతనో సంపూర్ణంగా ఆవిష్కృతం కావడంలో, రచయిత చిత్తశుద్ధి అంకితభావం గోచరిస్తుంది.

నవల్లో పరిమితుల్ని జీవితమూ - రచయిత ఆధారంగా ఆలోచిస్తే, జీవితం అనుక్షణం మారే స్వభావం కలిగింది. స్థిరం (static) కాదు, చలనశీలంలో, ప్రవాహకత్వంలో (Flux) లోసమీకరణాలు మారతాయి. స్థితి మారుతుంది. సంయోజనా రూపమూ వేరవుతుంది. నిరంతరం జరిగే ఈ ప్రక్రియ కొన్ని రోజులపై కాలంపై స్పష్టంగా కన్పిస్తుంది. ప్రకృతిలోనూ ఈ విధం ఉంది. సమాజంలోను గమనించవచ్చు. ఈ కారణంగా కన్పించే సమాజంలో ఏ అంశాల్ని ఎన్నుకోవాలి? వేటికి ప్రాధాన్యం ఇవ్వాలి? జీవిత స్వరూపానికీ వీటికీ సంబంధం ఏమిటి? ఎంతవరకుంది? వేటిని స్వీకరించాలి? అన్న ప్రశ్నలతో ఏర్పడే పరిమితులు రచయిత దృక్పథంపై ఆధారపడి ఉంటాయి.

వీటి గుర్తింపు, పరిశీలనం, ఎన్నిక, నిర్మాణం అనేవి నవల్లో నిర్వహణ విభాగం కిందికి వస్తాయి. రచనలో శిల్పగుణంచేత వీటికి ఆకర్షణీయత లభిస్తుంది.

ఉత్తమ నవల్లో నీతి-నియమం-సత్యం-ధర్మం అనేవి 1) సాధారణ స్థాయిలోనివీ, 2) విశేష స్థితిలోనివీ, ఎదురవుతాయి. వీటినధిగమించి 3) జీవన తత్త్వం ప్రపంచితమవుతుంది. ఇది సార్వజనీనంగా విలసిస్తుంది. ఇందులో అంతర్లీనంగా విశ్వాసాలు అభిప్రాయాలు ఆలోచన చింతన సిద్ధాంతాలు ఆదర్శాలు ఉండవచ్చు. ఈ అంశాన్ని ఉన్నవ, విశ్వనాథ, చలం, బుచ్చిబాబు, గోపీచంద్ మొదలైన ప్రముఖ రచయిత నవలల్లో ఒక్కొక్కరి రచనల్లో ఒక్కొక్క విధమైన స్వరూపంతో సులభంగా గుర్తించవచ్చు. ఇవి వారి లక్ష్యానికి సోపానాలుగానూ కన్పిస్తాయి. నవల లక్ష్యం ఉల్లాసంతోపాటు పరిజ్ఞానానికీ, మార్పుకీ, సమాజ దర్శనానికీ, జీవన తత్త్వ వివేచనకూ ఉపకరించడం స్పష్టంగా మెదలుతుంది. లక్ష్యం యొక్క క్షేత్రపరిధి ఎప్పటికీ విస్తృతమైందే. పరిమితుల్ని ఎన్నుకోడం రచయిత కర్తవ్యం. దిశానిర్దేశం రచయిత దృక్పథంపై ఆధారపడిందీ.

IV కళా సామాజిక వాదాల సమన్వయం

దర్శనం కొత్త ప్రపంచంలోకి తీసుకెళ్ళి జీవిత లక్ష్యం గురించి నిశ్చయభావంతో ఆలోచింపజేస్తుంది. ఒక్కొక్కపుడు ఆలోచన నుండి క్రియవైపు ఉన్ముఖుల్ని చేస్తుంది. సంస్కరణకూ మార్పుకూ ఎంతో దోహదం చేస్తుంది. రచయిత సృజన రూపంలో 1) దార్శనికతకూ, 2) తత్త్వప్రపంచానికీ, 3) కళాత్మకతకూ మధ్య సామరస్యాన్ని సాధించడంవల్ల, ఉన్నతమైన ప్రమాణాలు చేకూరుతాయి. దీనికి సమాజం మూలం. దీనికి మాలపల్లి నవల చక్కని ఉదాహరణగా నిలుస్తుంది. ఇందులో లక్ష్యం నిర్దిష్టమైంది. అది దళితజన సముద్ధరణం. దర్శనం భవిష్య సమాజ ప్రకాశంలో సూచితం. తత్త్వప్రపంచం రామదాసు పాత్ర నిలయంగా భౌతికం నుండి పరిణతి పొందిన భవ్యమైన ఆలోచనా క్రమంలో గమనించవచ్చు. అయితే ఈ స్థూలమైన ఆకృతి రేఖలు, ఇతివృత్తం-పాత్రలు-వాతావరణం - మొదలుగా నిర్మాణ యోజనచేత పరిపుష్టమయి రమణీయ రూపాన్ని వహిస్తాయి. ప్రయోజనం, ఆనందం సిద్ధిస్తాయి. 1) సమాజపరమైన ప్రయోజనం, 2) జీవితాన్ని గురించి చింతన, 3) వ్యక్తిపరమైన ఆనందం మానసికమైన వికాసాన్ని కలిగిస్తాయి. నవల్లో సమాజం - వ్యక్తీ అనే రెండు అనుభవ తలాలపై కథనం సాగుతుంది.

"కళ కళకోసమే" అనే వాదం పందొమ్మిదో శతాబ్ది చివరిపాదంలో వ్యాప్తికి వచ్చింది. సామాజిక సమస్యలనుండి దూరంగా సందేహాలనుండి ముక్తమై స్వతంత్రంగా

ఉండాలనే ఈ వాదం, సామాజికమైన నీతి నియమాల్ని పట్టించుకోదు. వాస్తవాలకందని ఎత్తులో ఉండాలనే ఆలోచన కన్పిస్తుంది. కళకూ సామాజిక వాస్తవికతకూ సంబంధం లేదు. ఈ రెండూ కలిసే వీలులేదని కళావాదుల విశ్వాసం. దీనికి ఆస్కార్ వైల్డ్ నవల పిక్చర్ ఆఫ్ డోరియన్ గ్రేను పేర్కొంటారు. అయితే "వస్తువు సమాజం నుండి దూరం కాదు, ఇతివృత్తమూ పాత్రలూ జీవితం నుండి వేరు కావు" అని కొందరు విమర్శకుల అభిప్రాయం. అయితే నిర్వహణలోనే తేడా ఉంది. ఇది ఎక్కువగా కళాత్మకం, శిల్పశోభితం అనే ఈ సమాలోచకుల ప్రతిపాదనం, ఏమైనప్పటికీ ఈ నవల రచన-కళ-సమాజం-వీటి సంబంధం గురించి చర్చకు నిలయమైంది. కళావాదానికి ప్రాతినిధ్యం వహించింది.

రచయిత ఒక కళాకారుడు. సమాజంలో సభ్యుడే. సమాజానికి దూరంగా ఉండజాలడు. సమస్య ప్రభావం అతనిపైనా ప్రసరిస్తుంది. పరిష్కారమనేది అతని జీవితానికీ అవసరం. యథాస్థితి మరియు పరివర్తనకు చెందిన ఏ ప్రభావమైనా రచనపై పడక తప్పదు. అందునా ఆలోచన, వేదన కలిగి ఉన్నవాడు అవడంవల్ల, అభిలాషతో ఉత్సాహంతో సమస్యనూ స్థితినీ అవగతం చేసుకొనే ప్రయత్నం చేయాలి. దీన్ని విస్మరించకూడదు. దీన్ని నిరాకరించడం కృత్రిమత్వం. ఈ దృష్టి సృజన రూపానికి కొత్త శక్తినిస్తుంది. ఇది అతని బాధ్యత అనేది ఒక అభిప్రాయం.

ఈ విధమైన అభిప్రాయం క్రమక్రమంగా మరోవైపునుండి బలంగా వీస్తూ, రచయితల్లో "సామాజిక స్పృహ"నూ, "స్పందన"నూ, "నిబద్ధత"నూ ఉద్బుద్ధం చేసింది. "కళ కళకోసమే"నన్న వాదంలోని కళాత్మకమైన "దృష్టీ", "అభిరుచీ", అనుభూతిగుణమూ పూర్తిగా విస్మృతమూ కాలేదు. అయితే వీటి సమన్వయం ఉత్తమ నవల్లో కన్పిస్తుంది.

ఇది ఇట్లా ఉంచి, రచయితను సామాజికంగా లక్ష్యానికి నిబద్ధం చేసే ఆలోచన ఇటీవల బాగా వ్యాప్తిలోకి వచ్చింది. నైజీరియన్ విమర్శకుడు, Kole Wole Ogunbesan మాటలు ఈ సందర్భంలో పరిశీలనార్హాలు. "రచయిత సమాజంలో సభ్యుడు. అతని సూక్ష్మమైన మానసిక (అనుభూతి) స్పందనం తనచుట్టూ ఉన్న సామాజిక రాజకీయ స్థితిగతులలో నియతమవుతుంది. ఈ అంశాలు జీవిత విషయంలో భాగమవుతాయి. ఇందులోనుండి రచయిత సహజ ప్రేరణతో రచనకు ప్రయత్నించాలి.★

★ "The writer is a member of society and his sensibility is conditioned by the social and political happenings around him. These issues form a part of the substance of life within which his instinct a writer must struggle".

నవల "యథార్థ జీవిత సదృశం" కాబట్టి కొందరు వ్యక్తుల జీవితంలోవలె నవల్లో "ఏకాంత ధోరణి" తాత్కాలికమూ, పరిమితమూ స్వల్పమాత్రా రూపంగానే కదలిపోతుంది. తనదైన ఉనికిలో వైవిధ్యంలో భాగంగా నిలిచిపోతుంది. రచయిత దృక్పధాన్నిబట్టి వస్తువునుబట్టి పాత్రచిత్రణలో శిఖరభూతంగా కన్పించవచ్చు. ఇది విశేష తలాన్ని ప్రత్యేకమైన గుర్తింపునూ అంతవరకు పొందడం జరుగుతుంది. ఇది కళాత్మకమైన నిర్వహణలో భాగంగానే చర్చకు నిలుస్తుంది. ఒక్కొక్కరి లక్ష్యం ఒక్కో విధం. అయినప్పటికీ, స్థూలంగా నవల్లో లక్ష్యం గురించి సాధారణమైన వివేచనం తరువాత లక్ష్యం విషయంలో పరిశీలించదగిన ప్రయోజనాంశాలు, సమాలోచనార్హాలుగా కన్పిస్తాయి.

V ప్రయోజనాంశాలు

1) మానసికమైన ఉల్లాసం, ఉపశమనం, తృప్తీ, ఆనందం :

మనస్సు అనేకమైన కోర్కెల నిలయం. మనిషి పుట్టింది మొదలు, చిన్నతనం నుండీ మనసులో నిలిచిపోయే సంచరించే అనేకమైన కోర్కెల తృప్తికి అవకాశం అవసరమవుతుంది. పగటి కలలు కనడం, నిదురలో కలలు కనడం దీనికి సంబంధించినవే. పిల్లల్లో ఈ స్థితి అనేక రూపాల్లో బయటపడుతుంది. పిల్లలు పెద్దల్నీ, జంతువుల్నీ, వస్తువుల్నీ తమను ఆకర్షించే తమపై ప్రభావాన్ని నెరపే అనేకమైన రూపాల్ని అనుకరిస్తూ నటిస్తూ కాలక్షేపం చేయడం కద్దు. పెద్దలైతే సామాజికమైన అవరోధాలవల్ల సభ్యతకు భంగం కలుగుతుందన్న భావంతో మనసులోనే అణచుకొని పగటి కలలు రాత్రికలలు కంటారు. మనో జగత్తులో నిర్నిబంధంగా జరిగే స్వేచ్ఛాయుతమైన కాల్పనిక సంచారం మానసికమైన తృప్తిని చేకూరుస్తుంది. దీనివల్ల ఎవరికీ అపకారం జరగదు. ఇది కేవలం వైయక్తికమైంది మాత్రమే. రచయిత తన స్వేచ్ఛాగుణంతో నవల్లో ఎన్నిటినో ప్రవేశపెట్టడం జరుగుతుంది.

నవల ఒక సంగ్రహ జీవిత ప్రపంచం. ఇందులో కథ, పాత్రలు, సంఘటనలు, సమస్యలు, ప్రతిఘటనలు, పరిష్కారాలు - ఇంకా నిరాశ ఆశ; అపజయం విజయం, అభిప్రాయాలూ ఆదర్శాలూ ఇట్లా అనేకమైనవి; తనలో ఉన్న ప్రపంచంతో సంవదించేవి, పాఠకునికి ఉల్లాసాన్నీ ఉపశమనాన్నీ తృప్తినీ ఆనందాన్ని చేకూరుస్తాయి. మనస్సు ఒత్తిడి నుండి విముక్తమైనట్లుంటుంది. నవల్లో అనేకమైన అంశాలు పాఠకుని మనస్సులో అణగినవీ లేదా దాగినవీ వివిధ రూపాల్లో విభేదాన్నో తిరస్కారాన్నో ఐక్యాన్నో ఆరాధననో

పొందుతాయి. ఈ స్థితి వల్ల మానసికంగా ఏర్పడిన సంచలనాన్నీ నివారించుకొనీ, ఏర్పడిన అఖాతాన్ని తొలగించుకొనీ, ఆలోచనాత్మకంగా ఆశ్వాసాన్ని పొందడం జరుగుతుంది. లక్ష్యం అనేది నవల్లో రచయిత కావాలని ప్రవేశపెట్టినట్లు ఉండకూడదు. రచనలో వివిధాంశాల క్రమగతిలో పరిణామశీలంతో పెనవేసుకొని సాగాలి. ఇది నవల పేరు పెట్టడం మొదలుకొని సమాప్తి వాక్యాల్లో అర్థస్ఫూర్తి దాకా పర్యాప్తమయి ఉంటుంది. "చివరకు మిగిలేది" నవల పేరునూ, నవల చివరి వాక్యాల్ని తలచుకుంటే ఈ మాటల్లోని సామంజస్యం స్ఫుటమవుతుంది.

పాఠకుని మానసికమైన సహజోద్రేకానికి (రక్షణ) "సేఫ్టీ వాల్వ్" లాగాను పనిచేస్తుంది. లక్ష్యం రచనలో సహజగతిలో సిద్ధించినపుడే దాని ప్రయోజనమూ అంత సహజమైన "రుచి"తో మనస్సుకు హత్తుకుంటుంది.

ఉత్తమ నవల చదివేప్పుడు దాని ప్రభావరూపాన్ని ప్రతిక్షణమూ మనస్సు అనుభవిస్తుంది. ఇది ఉన్నతమైన లక్ష్యంచేత సార్థకతను పొందుతుంది. జీవిత వాస్తవ సాదృశ్యంతో మరీ దగ్గరగానూ, సంపూర్ణమైన సహయోగాన్ని పొందడం జరుగుతుంది. ఇదో విధంగా మానసికమైన ప్రకాశరూపాన్ని సంతరింపజేస్తుంది. ఇదో పేర్కోదగిన ప్రయోజనాంశం.

2) వాస్తవాల పట్ల అవగాహన, అనుబంధం, ఆలోచన, సమస్య పరిష్కారంవైపు గమనం :

జీవిత వాస్తవ శక్తుల పట్ల అవగాహనతో పరిశీలన విశ్లేషణతో సమస్యలకు పరిష్కారాన్ని కనుగొనే దిశవైపు దృష్టి గమిస్తుంది. స్థూల దృష్టితో ఇందులో ప్రజాస్వామ్యం, సామ్యవాదం, సమన్వయవాదం, ప్రగతివాదం, సంప్రదాయవాదం, నవ్యసంప్రదాయవాదం మొదలుగా దేశం మరియు స్థానీయమైన అనివార్యాలతో భిన్నభిన్న మార్గాల మైలురాళ్ళూ, ఆనవాళ్ళు కనిపిస్తాయి. చెదరని విశ్వాసంతో నవలల్లో రచయిత సైద్ధాంతిక బలంతో అవలంబించే శిల్పవిధానాన్ని బట్టి వీటి ఆవిష్కారం ఉంటుంది. ఒక్కొక్కప్పుడు కోరే లక్ష్యం పాఠకులకు వదలేయబడవచ్చు, సూచితం కావచ్చు, ప్రకటితం కావచ్చు. స్థూలంగా చూస్తే ఇందులో సామాజికమైన మౌలికాంశాలూ, జీవితంతో అనుబంధ సంబంధాలూ, వీటిని గురించి చింతన - తనదైన 'అస్తిత్వం'తో రచయితలో ఏర్పడిన దిశలో వస్తువు ఉన్మీలితమవుతుంది.

3) తాత్త్విక భూమిక-జీవిత దర్శనం-వ్యక్తివికాసం-సమాజ భవితవ్యం :

ఇది రెండోదాని విస్తరణ రూపం అనవచ్చు. ఈనాడు ఈ లక్ష్యానికి ప్రాముఖ్యం ఉంది. సమస్యలు-పరిష్కారాలు అంతర్జాతీయ తలంపై ఆలోచనను ప్రేరేపించే లక్షణంతో ఆకర్షిస్తుంది. సమాజశ్రేయస్సుకూ, సౌభాగ్యానికీ, స్వేచ్ఛకూ, పురోగమనానికీ ఎన్నో ఆలోచనా వైఖరులూ, క్రియాకలాపాలూ ప్రచలితమయినాయి. ఇక్కడ భిన్న సిద్ధాంతాల, వాదాల ప్రసక్తి ఉంటుంది. వ్యక్తి వికాసం నుండి సమాజాభ్యుదయం వరకూ పర్యాప్తమైన ఈ అంశం, జాతీయస్థాయినుండి అంతర్జాతీయ స్థాయివరకూ సామాజిక ఆర్థిక రాజకీయ తాత్త్విక మనస్తత్వ క్షేత్రాల్ని స్పృశిస్తుంది. సమాజానికీ, సాహిత్యానికీ మూలం గురించీ, నడిపే శక్తుల్ని గురించీ నడచే రీతీ, పథం గురించీ, గమ్యం గురించీ ఇందులో విశ్లేషణ ఉంటుంది. దీనిపై ఆలోచన సాగుతుంది. జీవితంపై ఆశను నిలుపుతూ, ప్రయాణానికీ దిక్సూచిగా పనిచేస్తుంది. సమాజ భవితవ్యం గురించి లక్ష్యం స్పష్టంగా నిర్దేశితం కావడం ఇందులో విశేషం. అది ప్రజాస్వామ్యం కావచ్చు, సామ్యవాదం కావచ్చు, మరో సామాజిక లక్ష్యం కావచ్చు. రచయిత నవల్లో వ్యక్తీ సమాజం పట్ల తన పాత్రను నిర్వహించే విశ్వాసాన్ని పెంచుతుంది. ఇందులో విశాల ప్రాతిపదికపై జీవిత దర్శనం ఉంటుంది. ఇది తాత్త్వికమైన భూమిక ఆధారంగా నిర్మితమవుతుంది. ఉన్నతమైన స్థాయిలో నిలుస్తుంది. వ్యక్తి వికాసం గురించీ సమాజ భవితవ్యం గురించీ మనిషిలో అంకితభావంతో క్రియాశక్తిని ప్రోత్సహిస్తుంది. ఇది సంప్రదాయ బంధురమైన లేదా మార్పు కోరే విధంలో నవ్యసంప్రదాయ సహితం కావచ్చు. సమసమాజ నిర్మాణాన్ని అపేక్షించే సామ్యవాద చరణం కావచ్చు. స్వేచ్ఛ-సమానత్వం కోరే ప్రజాస్వామ్యపథం కావచ్చు. అన్నిటిలో మేలిమిని గ్రహించి సాగే సమన్వయ మార్గం అవచ్చు. ఏదైనా వీటి వెనుక మానవచరిత్ర - పరిశీలనంతో వర్తమానానికి అవసరమైన ఆలోచనతో భవిష్యత్తు గురించి స్పష్టమైన నిశ్చయభావంతో జీవిత దర్శనం కన్పిస్తుంది. రచయిత కోరే సమాజ భవితవ్యం స్ఫూర్తి కదుతుంది.

4) నిఖిల మానవ సంస్కృతీ పరిణామంలో భాగం :

ఇది నవల్లో అపరిహరణీయమైందీ. సహజంగా వర్తించే లక్ష్యం. నవల్లో వాతావరణ పరికల్పనతో పాటు మానవీయమైన రూపమూ తప్పనిసరిగా అవతరిస్తుంది. కాలాంతరాన అప్పటి అవసరాల్ని పూరించేందుకు ఎన్నో సిద్ధాంతాలూ, మతాలూ, వర్ణాలూ, వర్గాలూ, జాతులూ, కులాలూ, దేశసీమలూ, ఆలోచనలూ అవతరించాయి. వీటి పరిధుల్ని అధిగమించిన మానవీయ భావసూత్రం ఇందులో సరిస్తుంది.

ప్రపచంలో మానవులందరూ పంచుకునే అనేకాంశాలు ఉదారమైన పథంలో వర్తిస్తాయి. ఆకలి, దారిద్ర్యం, బాధ, అవినీతి, అధర్మం, అన్యాయం, త్యాగం, కారుణ్యం, ఉదారత మొదలైన సాధారణ జీవన విషయాలు సంకుచితమైన పరిధుల్ని దాటి మనిషిలో ఉదారమైన అంతరంగాన్ని స్పృశిస్తాయి. మానవ వికాస చరిత్రలో మానవీయ భావనా కేంద్రంగా సాగిన విలువలు నవలను విశ్వజనీనమైన లక్షణాలతో సంపన్నం చేసాయి.

1) భౌతికంగా తిండి, బట్ట, ఆశ్రయం, పనీ, 2) మానసికంగా తృప్తీ, సంతోషం, రాగం, సౌభాగ్యం గురించి చింతనకు సంబంధించిన అనేక సిద్ధాంతాలూ అభిప్రాయాలతో పాటుగా ఇంకా 3) పై స్థాయిలో నిఖిల మానవ సంస్కృతీ తలంపై జీవిత కోణాల్ని దర్శించడం ఇందులో విశేషం. ఇది మానవీయ సంబంధాల్ని దృఢతరం చేయడమే కాక, ఎప్పటికప్పుడు జీవితంలో కావలసిన కొత్త వెలుగునూ ప్రసరింపజేస్తుంది. రావలసిన కొత్త మనిషిని భావిస్తుంది దర్శింపజేస్తుంది.

సమాజంలో వ్యక్తులూ, కుటుంబంతోపాటు బయటి ప్రపంచంలోని వాతావరణాన్ని చిత్రిస్తుంది. విశ్వతలంపై సంస్కారశీలాన్నీ సౌందర్య రూపాన్నీ, సౌహార్ద గుణాన్నీ పెంపొందిస్తుంది. సంకుచితత్వం నుండి వైశాల్యంలోకీ, పరిమితమైన మతి కోణం నుండి ఉదారమైన వివేకానికీ, హేతువు నుండి స్పందనకూ పయనింపజేసే లక్ష్యం కలిగిందీ. ఉత్తమ నవల్లో ఇది అన్నిటినీ క్రమించి చిట్టచివర మనుషుల్నీ సమాజాన్నీ బంధించే సుదీర్ఘమైన విశ్వ సంస్కృతీ రూపంగా చేతికందని వెలుగులా, అనుభవైక మాత్రమైందీ.

3. వస్తువు

వస్తువు లేదా విషయం నవలకు ఆధార స్థానం. రచయిత మూలభూతమైన అభిప్రాయానికి చాలా సంక్షిప్తమైన సారభూతమైన ప్రతిపాదనారూపం. దీనినుండి ఇతివృత్తం సాగి పరచుకొనీ రూపొందుతుంది. ఒక విధంగా రచనా ప్రణాళికను అదుపులో ఉంచుతుంది. రచయిత ఆలోచనల్ని స్థూలంగా లక్ష్యానికి దగ్గరగా సీమల్లో ఉంచుతుంది. అనుక్షణం పరిమితుల్ని జ్ఞాపకం చేస్తుంది. వస్తువును గురించి చెప్పేప్పుడు పాత్రల ప్రసక్తి ఉండదు. వాటి పేర్లూ పేర్కోనవసరం లేదు. ఇది ప్రధాన కథకు కేంద్రస్థానం. నవల్లో వివిధాంశాలు శాఖోపశాఖలుగా ఇక్కడి నుండే విస్తరిస్తాయి. వ్యక్తి చర్య ప్రతిచర్య నుండి వ్యక్తుల కలయికతో ఘటనల్ని ఆశ్రయించి వస్తువు ఉద్గమిస్తుంది. ఇతివృత్తంలో సంఘటనల క్రమంలో వికాసాన్ని పొందుతుంది. స్థూలంగా పాత్ర-ఘటన-సమస్య నుండి వస్తువు ఇతివృత్తమయంగా రూపొందుతుంది. నవల్లో మౌలికమైన అస్తిత్వాన్ని కలిగి ఉంటుంది.

నవలకు ఏదో ఒక భావం (Idea) లేదా సమస్య, (Problem) మనస్సులో మెదలుతుంది. దీన్ని అనుసరించి వ్యక్తులు మెదలుతారు. సంఘటన మొదలు రూపొందవచ్చు. ఈ సంఘటన ఎటువంటిది? సమస్య ఏమిటి? ఆ వ్యక్తి ఎవరు? అతడు ఎట్లా ప్రవర్తిస్తాడు? ఆమె ఎట్లా ప్రవర్తిస్తూంది? ఈ ప్రశ్నల్ని స్పృశిస్తూ వస్తువు ఆకృతి పొందుతుంది. ఈ విధమైన ప్రశ్నల నుండి ప్రశ్నలూ, వాటికి సమాధానాలతో చర్యలూ, ప్రతిచర్యలతో ఇతివృత్తం వివృతమవుతుంది, పాత్ర నిర్మితమవుతుంది.

నవల్లో వస్తువు ఎంత బలంగా ఉంటే అంత శక్తివంతమైన జీవిత క్షేత్రం పరచబడుతుంది. మాలపల్లి నవల్లో దీన్ని గమనించవచ్చు. 1) గాంధీజీ నాయకత్వంలో స్వాతంత్ర్యోద్యమం సమాజానికి కొత్త రూపాన్ని ఇచ్చింది. 2) వ్యక్తులందరూ సమానం, అందరి వికాసమే దేశం అభివృద్ధి! 3) జీవితంలో సమస్య-సంఘర్షణ తప్పవు, ఉంటాయి. 4) శాంతి అహింస సమానత్వం మానవత్వం అత్యంతావశ్యకమైనవి. 5) వర్ణవ్యవస్థ మానవ నిర్మితమైంది. దీన్ని నేటి పరిస్థితులకనుగుణంగా మార్చే శక్తి మనలో ఉంది. 6) దేశ పురోగతికి భౌతిక మానసిక ఆధ్యాత్మిక వికాసం అవసరం, దీనికి త్యాగం ఉదారత చిత్తశుద్ధీ తోడ్పాటు మరీ ముఖ్యం.

ఈ అంశాలు విశ్లేషణకందేవి! క్రమంగా నవల కవసరమైన ఇతివృత్తం, పాత్ర మొదలైన అంగాలతో నిర్మాణ రూపాన్ని పొందాయి. ఇది వేరే విషయం.

ఈ విషయంలో నవలకూ నాటకానికీ సామ్యముంది. హేమ్లెట్ నాటకం తీసుకుంటే, 1) మనస్సు స్తిమితంగా లేని మనిషి ఏ పనీ సక్రమంగా చేయజాలడు, 2) భౌతికాతీత శక్తి మనస్సుపై ప్రభావం నెరపుతుంది. ఆలోచనలో ప్రవర్తనలో మార్పుకి గురిచేస్తుంది. 3) అనుకోనివిధంగా చెడుకీ మంచికీ అవినీతికీ నీతికీ మధ్య సంఘర్షణ జరుగుతుంది. మనిషిని బలవంతంగా పరిస్థితులు లాక్కొనిపోతాయి. 4) చివరకు చెడూ, అవినీతీ అపజయాన్ని పొందుతాయి. 5) స్థిరమైన మనస్సుతో సంకల్పానికి బలం వస్తుంది. సంకల్పబలానికి ప్రయత్నం తోడై కార్యం సాధింపబడుతుంది. 6) ఇది శ్రేయోముఖంగా వర్తించడం మంచిది. వ్యక్తికీ సమాజానికీ ఎప్పటికీ అవసరమైంది.

ఈ విధంగా ఒక్కొక్క నవల్లో వస్తువు 'భావం' కేంద్రంగా, 'సమస్య' కదలికతో ఒక్కొక్క విధమైన ప్రతిపాదనా విషయంగా ఆలోచనకందుతుంది. తరువాత కథతో సంబంధం ఏర్పడుతుంది. ఇతివృత్తమవుతుంది (ఇది వేరే విషయం). రచయిత దృష్టిని బట్టి వస్తువుకు సంబంధించిన అంశం ప్రకాశిస్తుంది. ఒక్కొక్కరు ఒక్కొక్క విధంగా భావించడం సహజం. ఇది రచయిత సంపూర్ణ వ్యక్తిత్వానికీ సంబంధించింది. ఉదాహరణకు ఉన్నవవారి వ్యక్తిత్వం స్వాతంత్ర్యోద్యమం-గాంధీజీ ప్రేరణతో రూపొందింది. ఇది వస్తువును ప్రభావితం చేసింది. కొన్ని సందర్భాల్లో రచయిత ఆంతర వ్యక్తిత్వాన్ని కూడ పరిశీలించే అవసరం కలగవచ్చు.

నవల్లో కేంద్రబిందువు వస్తువు. ఈ స్థానం నుండి అనేక సంఘటనలు, ఇతివృత్త పరిణామానికి దారితీస్తాయి. రేఖలన్నీ ఈ కేంద్రబిందువుతో ముడిపడి ఉంటాయి. క్రమంగా దూరదూరం జరిగిపోతుంటాయి. తమ తమ ప్రత్యేకతలతో నవల్లో పరిశీలనకందే మరో మరో విషయంగా ఆవిర్భవిస్తాయి. వస్తువుకూ, దగ్గరలోనున్న ఇతివృత్తానికీ అనుగుణ్యం ఉండాలి. లేని పక్షంలో దేని దారి దానిదే అవుతుంది. అసమన్వితి ఏర్పడుతుంది. వస్తువు ఎంత ఉదాత్తమైందీ శక్తివంతమైందైనా భిన్నాంగాల అమరిక సరిగా లేకపోవడం వల్ల వస్తువులో అంశాలు సరియైన ప్రకాశాన్ని పొందలేవు. ఇవి వస్తువులోని ఆంతర్యాన్నీ యథార్థాన్నీ సముచితంగానే కాక సహేతుకంగానూ ఆవిష్కరించగలగాలి. వస్తువిస్తరణ రూపమే ఇతివృత్త పరిణామం. దీన్ని నడిపేవే పాత్రల చర్యలు. నవల మొత్తం చదివాక వస్తువు సాధారణమైన సార్వజనీనమైన భావనతో మనస్సుపై వెలుగు ముద్రను పొందడంతో రచయిత వ్యక్తిత్వం పెరుగుతుంది.

మరో విషయం, నవల్లో నైతికమైన విలువలూ అభిప్రాయాలూ మొదలైనవి, వస్తువులో దాగిన లేదా నిహితమైన భావస్థానాలకు వివరణ రూపాలుగానూ, భావస్థానాలపై కాంతి ప్రసారాలుగానూ, ఆలోచనకందుతాయి.

వస్తువు ఒక్కొకపుడు నవల పేరులో సూచితం కావచ్చు. ఒక భాగంలోనో మొత్తంమీదనో స్ఫుటంగానో పర్యవసానంగానో సారభూతంగానో స్ఫూర్తికట్టవచ్చు. ఇది సాంఘిక రాజకీయ నైతిక మనస్తత్వపరమైన అనేకాంశాల పరస్పర ప్రభావభాసురంగా రూపొందవచ్చు. వస్తువు ఎన్నికలోనూ వస్తువును నిపుణంగా మలచి ఆవిష్కరించడం లోనూ, ప్రత్యక్షంగానూ పరోక్షంగానూ రచయిత వ్యక్తిత్వం ప్రభావం తప్పనిసరిగా ఉంటుంది. నవల గురించి విశ్లేషణలో సమాలోచనలో ముందు విమర్శనీయమయ్యే అంశం ఇదే.

వస్తువులో చాలా సాధారణంగా స్థూలంగా సంఘర్షణ తడుతుంది. ఇది అభిలాషను కలిగించేదిగానూ ఉంటుంది. వస్తువు, మానవుల గురించీ లేదా జీవితాన్ని గురించి సాధారణమైన ప్రకటనం మాత్రమే. వస్తువు చారిత్రకమో! రాజకీయమో! సామాజికమో! పరిచయమున్నదైతే సరే, లేకపోతే ఉత్సుకతను ఉదయింపజేస్తుంది. ఇందులో సుప్తంగా ఉన్న సంఘర్షణ 1) వ్యక్తికీ వ్యక్తికీ మధ్య, 2) వ్యక్తికీ భావశక్తులకూ మధ్య, 3) భావశక్తులకూ భావశక్తులకూ మధ్య, 4) వ్యక్తికీ అంతరంగానికీ మధ్య, 5) వ్యక్తికీ లేదా భావశక్తికీ సమాజశక్తికీ మధ్య ఇట్లా అనేక విధాలుగా ఉంటుంది. ఇదంతా ఎందుకు చెప్పడమంటే నవల్లో రచయిత ఎన్నికలో వస్తువు ప్రాధాన్యాన్ని గురించి చెప్పడం కోసమే! వస్తువు బీజభూతమైంది. దీనినుండే నవల్లో వివిధాంశాలు ప్రత్యేకతలతో ఉద్గమిస్తాయి. నవల మొత్తం మీద బీజం నుండి జీవశక్తి ప్రసారంలా వస్తుప్రభావం సూక్ష్మంగానూ గుప్తంగానూ సూచనగానూ అక్కడక్కడా స్ఫుటంగానూ అనుభవానికి వస్తుంది. "జీవితత్వం" ప్రవర్తిస్తుంది. మనిషి జీవితం వస్తువైనపుడు, "జీవితత్వం" సహజం. వస్తువు నవల్లో అనివార్య లక్షణం.

★ "Theme is simply a statement about human beings or about life"

- Anatomy of Novel

4. ఇతివృత్తం

ఇతివృత్తం సంఘటనల పరంపరారూపం. ఈ పరంపర ఒకదానితో మరొకటి సంబంధం కలిగింది. కథాగతికి అనుకూలమైంది. సంఘటన అనేది మానసికమైన సంచలనంతో, ఉద్వేగంతో, స్తంభనతో కూడింది, ఘర్షణతో నిండింది, చర్య కలిగింది. ప్రధానపాత్ర కష్టాలనుండి బయటపడే అన్వేషణలో అనుసరించే మార్గంగానూ కన్పిస్తుంది[1]. సంఘర్షణ కథలో ఎక్కడబడితే అక్కడ ప్రవేశపెట్టేది కాదు. సంఘర్షణ కథలో మొదటినుండీ ఉంటుంది. కాని అంతటా చైతన్యవంతంగా ఉండదు. కొన్నిచోట్ల మాత్రమే శిఖరస్థాయిని పొందుతుంది. సంఘర్షణ ఆవేశానికి దారితీస్తుంది. నాటకం కథ లేదా నవలలో కథా నిర్మాణమే ఇతివృత్తమనీ సంప్రదాయగతంగా వచ్చే నిర్వచనం[2].

నవల అనుభవంలో చూస్తే ఇతివృత్తం చిన్నచిన్న కథాభాగాలూ, ఉపకథలూ, సంఘటనలతో నిర్మితమవుతుంది. దీన్ని జర్మన్ సాహిత్యంలో కంపోజిషన్ (సంయోజనం) అనీ, రష్యన్ సాహిత్యంలో మోటివేషన్ (సంప్రేరణం) అనీ అంటారు.

నవల్లో మొత్తం మీద కథలో విడదీయదగిన ముఖ్యమైన భాగం లేదా విషయం దృష్ట్యా ప్రధానమైన అంశం ఇతివృత్తంగా పరిగణితమవుతుంది. ఇవన్నీ కలిసి వస్తువు (థీమ్)లో అంతర్లీనమవుతాయి.

జీవితంలో ఎదుర్కొనే సమస్య లేదా సంఘర్షణలో వ్యక్తుల చర్య, ప్రతిచర్యలు ఏ విధంగా ఉన్నాయి? కథ ఏ విధమైన పరిణామం చెందుతుంది? ఆ క్రమం ఎట్లా ఉంది? ఏ రూపాన్ని పొందుతూంది? పాత్ర పరిణత స్థితికెట్లా చేరుతూంది? మొదలైన అంశాలు ఇతివృత్తంలో నిహితమై ఉంటాయి. సంఘర్షణ స్వరూపం పాత్రశీలం చేత నిర్ణీతమవుతుంది. పాత్రల భిన్న భిన్న మానసిక స్థితులూ, అభిలాషలూ, ఉద్దేశాలూ, ప్రయోజనాలూ, సంఘర్షణతో ఏర్పడే సంఘటనలతో ఇతివృత్తం రీతి (డిజైన్) ఏర్పడుతుంది. ఏ ఇతివృత్తం తీరు దానిదే. పాత్ర ప్రమేయం లేకుండా నవల్లో ఏ సంఘటనకూ అస్తిత్వం చేకూరదు.

1. Plot can be defined as a series of connected incidents, all filled with tension and conflict that path of a lead character takes in his search for a way out of his difficulties – The craft of Fiction : William C. Knott.
2. A narrative structure of the play, tale or novel has traditionally been called plot - ibid.

ఇతివృత్తంలో సంఘర్షణకు ఉద్దేశం, పర్యవసానం అనేవి రెండు ముఖ్యాంశాలు. ఇవి పాత్రను ఆశ్రయించినపుడే బాగా రాణిస్తాయి. ఇతివృత్తానికీ పాత్రకూ గల సంబంధం చాలా సన్నిహితమైంది. ఇ.ఎమ్. ఫాస్టర్ ఇతివృత్తానికన్నా పాత్రకు ప్రాధాన్యం ఇస్తాడు. హెన్రీ జేమ్స్ ఇతివృత్తానికీ పాత్రకూ మధ్య అంతరాన్ని పాటించడు. అయితే నవల్ని గురించి సాహిత్య విమర్శ సూక్ష్మ సూక్ష్మ తలాలపై ఎక్కువవుతూన్న కొద్దీ, కథావస్తువు, ఇతివృత్తం, పాత్ర గురించి విమర్శలో సునిశితమైన విశ్లేషణ ఎక్కువయింది. ఇవి నవల్లో పరస్పరం పోషకాలుగా గుర్తింపబడుతూనే అవయవైక సంపూర్ణతకు దోహదం చేసేవిగా పరిశీలింపబడుతూనే, ఒక్కొక్కదాని ప్రత్యేకతను గురించి విస్తృతమైన చర్చకు అవకాశం కలిగింది. ఇతివృత్తం- పాత్ర అనేవి ఒకదానితో మరొకటి ఎంత సమాశ్రయ భావం కలిగినా, రెండింటినీ వేరువేరుగా వివేచనకు పూనుకోవడంలోనే సామంజస్యముంది. దీనితో వాటి ప్రత్యేకతను గుర్తించడం జరుగుతుంది.

ఇతివృత్తం అనేది కథలో యోజితమైన కొన్ని ఘటనల సమాకలనం. ఇందులో ఒక క్రమం ఉంటుంది. కథనం వర్ణనం వ్యాఖ్యానం వాతావరణం కల్పన వదిలేసి కథకు సంబంధించిన యోజన (Plan) మాత్రమే గ్రహింపబడుతుంది. దీన్నిబట్టి కథలో ఏం జరిగేదీ తెలుస్తుంది. కథాగమనానికి ఆయువుపట్టు అన్నమాట. ఇతివృత్తానికి మొదలు మధ్య చివర ఉంటాయి. పూర్వకథల్లో పురాణేతిహాస కథానిర్మాణం జ్ఞాపకం వస్తుంది. ఆధునిక కాలంలో కొత్తకొత్త యోజనా మార్గాలచేత ఎన్నో మార్పులు వచ్చాయి.

ఇతివృత్తమనేది శరీరాకృతికి అస్థిపంజరం వలె నవలకు ముఖ్యమైందిగానూ, జీవం స్పందించడానికవసరమైన మృత్తికగానూ, కొందరు విమర్శకులు భావించారు. అయితే దీని పని ఇంతమాత్రమే కాదు. స్థూలమైన విర్మాణ రూపంలో భాగంతోపాటు, నవల్లో అనేకాంశాలతో సంబంధం కలిగిందీ. పాత్రచేత సంఘటనచేత అభిప్రాయంచేత పరిపుష్టమవుతుంది. మొత్తంమీద రచనలో అవసరమైన విషయాన్ని ప్రత్యక్షంగానో పరోక్షంగానో అనుభవానికి తెచ్చే ఆధారతలంగా ఉపకరిస్తుంది. తన అస్తిత్వాన్ని భావింపజేసే లక్షణం కలిగిందీ.

ఇందులో 1) అనేకమైన సంఘటనల సంఘర్షణల పరంపర - రచయిత ప్రణాళిక ననుసరించి అవసరమైన క్రమంలో ఉంటాయి. 2) దీనిలో కాలాన్ని ఆశ్రయించిన గమన రూపం ఉంటుంది. 3) దీనికి మొదలు చివర మధ్య ఉంది. ఇది దీని స్వరూపాన్ని అవగతం చేస్తుంది. ఇతివృత్తం ప్రత్యేకంగా గుర్తింపదగిందిగానూ,

ఇతర అంశాల సంబంధం చేత సమాపూర్ణమై కనిపిస్తుంది. 4) రచనలో ఇతర అంశాల్ని సమైక్యంగా నిలిపే ప్రత్యక్ష నిర్మాణ రూపంగానూ నిలుస్తుంది.

II

నవల విషయానికి వస్తే, ఇందులో ఇతివృత్తంలో 1) సంఘటన, 2) పాత్ర, 3) చర్య, 4) ఆలోచన అనే అంశాల సమన్వయం బాగా కన్పిస్తుంది. కథలో గమనం వల్ల కాలం ప్రసక్తి తప్పనిసరిగా వస్తుంది. నవల్లో కాలం – స్థలంలో పాత్ర ప్రవేశించి, మరో లక్షణానికి దారితీస్తుంది. ఇది సహజం. ఒక లక్షణం నుండి మరో లక్షణానికి సరిస్తూ, అనుబంధంతో, పరస్పర సహకారంతో కలుస్తూ, ఒక "అల్లిక" నవల్లో ఆవిష్కృత మవుతుంది. ఇతివృత్తం అభిలాషను నిలుపుతూ ఉత్సుకతను పెంపొందించే విధంగా రూపొందించడంలో రచయితకు నేర్పు అవసరం. పాత్ర ఎదుర్కొనే సమస్య గురించి అభిలాష, ముందు ఏం జరుగుతుందన్న ఉత్సకత! నవలను చదివింపజేసే అంశాల్లో భాగాలుగా రాణించాయి.

ఇతివృత్తం రెండు విధాలుగా యోజితం కావచ్చు. 1) కాలక్రమంలో, 2) హేతుక్రమంలో.

1) కథలో జరిగే అనేక సంఘటనలు వరసగా అవి పరిణమించే కాలక్రమంలో గతిస్వరూపం ఉంటుంది. పూర్వకాలపు నవలల్లో సాధారణంగా అవలంబించే విధం ఇది. మునుముందు ఏమి జరుగుతుందోనన్న అభిలాషను అంకురింపజేసే లక్షణం కలిగి ఉంటుంది.

2) కథలో జరిగే అనేక సంఘటనలు, వీటి వెనుకనున్న హేతువు క్రమంలో గతి స్వరూపం ఉంటుంది. ఒక విషయం తరువాత మరొకటి హేతుదృష్టితో యోజితమవుతాయి. ఇందులో ఏమి జరుగుతుందోన్నది కాకుండా ఇట్లా ఎందుకు జరుగుతూందన్న ఆలోచనకు దారితీస్తుంది. సందేహంతోపాటు కారణం వివరణం సూచనలో ఇతివృత్తానికి ఆలోచనా స్థాయి లభిస్తుంది. దీనివల్ల పూర్వాపరక్రమం మారుతుంది. కొత్తదారిలో రచన సాగుతుంది. ఆకర్షణీయతను పొందుతుంది. ఈ విధం అంత సులభమైంది కాదు. రచయిత మేధకు పనిపెట్టేదీ.

కార్యకారణ సంబంధంతో నడిచే నవల్లో పాత్ర చర్యలపై సంఘటనల యోజనపై ఆలోచనతో అవలంబించే శిల్పం, ఉన్నతకోటికి చెందింది. ఇది కళాత్మకంగా నవల స్థాయిని పెంచుతుంది. దీన్ని విజయవంతంగా నిర్వహించేందుకు, కథాగమనంపై

పాత్ర చర్యపై రచయితకు సంపూర్ణమైన ఆధిపత్యం లేదా పట్టు ఉండాలి. నేర్పు అవసరం.

బలమైన ఇతివృత్తం వల్ల కథా ప్రణాళికకు విశిష్టత చేకూరుతుంది. ప్రత్యేక పరిస్థితులూ వీటికి అనుకూల్యం ప్రాతికూల్యం గల స్థితిగతులతో ఇతివృత్తానికి ప్రాబల్యం కలుగుతుంది. కొన్ని నవలల్లో కొంత భాగం కాలక్రమం, కొంతభాగం హేతుక్రమం అవలంబించి వైవిధ్యాన్ని ప్రదర్శించడమూ జరుగుతుంది.

దీనితోపాటు పాత్ర తన జ్ఞాపకాన్ని పుస్కరించుకొనీ వెనుకటి కథను స్మరించడం, స్వీయ చరిత్రాత్మకం, లేఖలు డైరీల ప్రసక్తితో ఇతివృత్తం నిర్మాణంలో కొత్తదనాన్నీ వైవిధ్యాన్నీ పొందుతూంది.

ఇదంతా నవల విశ్లేషణకూ, సమాలోచనకూ బాగా ఉపకరిస్తుంది. ఇతివృత్తం గురించి ఎంత చెప్పినా అంతా ప్రయాణానికవసరమైన మార్గాన్నీ, సదుపాయాన్నీ చూపే పటం వలె వివరణవలె మాత్రమే ఉపయోగపడతాయన్న మాటలో వాస్తవం లేకపోలేదు. అయితే ప్రయాణం మొదలయ్యాక అప్పటికెదురయ్యే పరిస్థితుల్ని బట్టి కొత్త చేర్పులూ మార్పులే చేరవచ్చు. కాని స్థూలంగా ప్రయాణరూపం ఒకటే. ఈ విషయంలో రచయితకు స్వేచ్ఛ ఉంది. దీనివల్ల ఒక్కొక్క సందర్భంలో ఒక్కో విధమైన ఇతివృత్తం నిర్మాణం అవగతికి రావడం, నవల్లో వీలయ్యే నవ్యతకు నిదర్శనం.

III నిర్మాణ రూపాలు

విమర్శకులు ఇతివృత్తాన్ని పలు విధాలుగా వర్గీకరించారు.

1. ఒక విధం : ఇది ఇతివత్త నిర్మాణంలో ఐక్యతా సూత్రం ఆధారంగా ఉంది. ఇది రెండు రూపాల్లో ఉంటుంది. ఎ) సాధారణం (సింపుల్), బి) మిశ్రమం (కాంపౌండ్).

I) సాధారణంలో కొన్ని పంక్తుల్లో సంక్షిప్తపరచడానికి వీలుగా, పాత్ర అనుభవాలతోను సంఘటనలతోనూ సూటిగా వరసగా ఇతివృత్తం చిత్రితమవుతుంది.

II) మిశ్రమంలో వెంటనే సంక్షిప్తపరచడానికి వీల్లేకుండా ఎన్నో పాత్రల అనుభవాలతోను సంఘటనలతోనూ మిశ్రితమవుతుంది. ప్రత్యేక రీతిలో యోజితమవుతుంది. అక్కడక్కడా చెదరినట్లనిపించే వివిధ భాగాలు సంకీర్ణ స్థితిలో ఒకచోట నిబంధింపబడతాయి. మిశ్రమ గుణాన్ని పొందుతాయి. ఇవి ఐక్యమై సమగ్రతను పొంది ప్రత్యేక విధాన్ని తలపిస్తుంది. ఇందులో మధ్యమధ్య స్వతంత్రమైన అంశాలు

ప్రవేశిస్తూ ఉంటాయి. రచయిత వీటినన్నిటిని రచనలో సమదృష్టితో నిర్వహించవలసి ఉంటుంది.

ఇతివృత్తంలో వివిధ భాగాలు, దేనికది విడివిడిగా ఉన్నట్లుగా అనిపించకుండా సంవిధానంలో ఐక్యత స్థాపితం కావాలి. ఇది రచయిత కళాత్మకమైన రచనా శిల్పానికి నిదర్శనం.

2. మరో విధం : కథకు సంబంధించిన విషయాన్ని స్థూలంగా ప్రణాళికకు అవసరమైన పద్ధతిలో యోజన చేసే విధం. ఈ విధం ఇతివృత్తం రెండు రూపాల్లో ఉంటుంది.

I) శ్లథం/వదులు (loose)

II) శ్లిష్టం/సమైక్యం (organic)

ఎ) శ్లథంలో ఎన్నో అవసరమైన సంఘటనలు పరస్పరం అంతగా సంబంధం లేని అనేకమైన ఉపకథలతో అంశాలతో యోజితమైన రూపం కన్పిస్తుంది. ఇందులో కథా సమైక్యంపై కాకుండా కేంద్రస్థానీయమైన ఒక పాత్రపై ఈ యోజనం ఆధారపడి ఉంటుంది. ప్రధాన కథతో సహేతుకమైన సంబంధం లేని అనేకమైన సంఘటనలూ, ఉపకథలూ, వివిధాంశాలూ ఒకచోట ప్రధానపాత్రకు కట్టివేయబడతాయి. లేదా పాత్ర చుట్టూ తిరుగుతాయి. ఇతివృత్తం సర్వం ఒకే పాత్రను ఆశ్రయించి ఉంటుంది. అక్కడక్కడా ఏదో సంబంధం ఉన్నట్లు పైకి కన్పించవచ్చు. కాని మొత్తం మీద సమన్వయలోపం కన్పిస్తుంది. ఒక విధమైన కీర్ణత్వాన్నీ లేదా శ్లథత్వాన్నీ కలిగి ఉంటుంది.

ఇది ఇట్లా ఉంచి ఇందులో మరో విషయం పాత్రలు ఒకదాన్ని మరొకటి మధ్యలో క్రాస్ చేస్తూ (అతిక్రమిస్తూ), ఒక దృశ్యం మరో దృశ్యంలోకి అనవసరంగా క్రమిస్తూ ఇతివృత్తం బలహీనంగా నిర్మితమవుతుంది. ఈ విధంలో రచయిత అంతా సిద్ధం చేసుకొని ముందుగానే పర్యవసానాన్ని కూడా నిర్ధారించుకొని తన అభిప్రాయాల కనుగుణంగా సర్వమూ పరిణమింపజేస్తున్నట్లు కన్పిస్తుంది. అట్లా పైకి కన్పించకపోవడం నిర్మాణశిల్పం దృష్ట్యా మంచిది. కాని శ్లథంలో బాహాటంగా కళాత్మకత దృష్ట్యా ఈ బలహీనత సమాలోచనకందుతుంది.

బి) సమైక్యం లో అక్కడక్కడా ఉన్న ఉపకథలూ, సంఘటనలూ వివిధాంశాలు సహజంగా సముచితంగా అవసరం మేరకు క్రమంలో యోజితమవుతాయి. ఇతివృత్తం సమైక్యరూపాన్ని పొందుతుంది. వివిధ పాత్రలు ఉండవలసిన స్థితిలో ప్రవర్తిస్తాయి.

మొత్తంమీద అమరికలో హేతుయుతంగా సావయవ సంపూర్ణత్వం సిద్ధిస్తుంది. ఇతివృత్త నిర్మాణంలో హేతుసమన్వయంచేత రచన కళాత్మకంగా రూపొందుతుంది.

ఇతివృత్తాన్ని సాంఘికం, పౌరాణికం, చారిత్రకం, రాజకీయంగా చేసే విభజన పూర్వం నుండి వస్తూన్నదే. నార్త్‌రోప్‌ఫ్రై అనే విమర్శకుడు కథలో నాయకునిబట్టి 1)దేవతలూ, 2) ఉన్నత ప్రకృతిగల మానవులూ, 3) సామాన్యమానవులు, 4) అధమ ప్రకృతిగల మనుషులూ అని వర్గీకరించాడు. ప్రధాన పాత్రలు ఆధారంగా ఇతివృత్తాన్ని విభజించి చూపాడు. ఇంకా ఎ) విషాదాంతం, బి) మోదాంతం అనీ పూర్వం నుండి వాడుకలో ఉన్న విభజనే.

ఇవన్నీ విమర్శకులు ఎప్పటికప్పుడు నవలపై ఉత్తమమైన కొత్త సమాలోచనాన్ని అందించే ఉద్దేశంతో ఉపక్రమించినవే.

IV

నార్మన్‌ఫ్రైడ్‌మాన్ మొదలైన విమర్శకులు ఇతివృత్తాన్ని మూడు విధాలుగా విశ్లేషించి చూపారు. ఎ) పాత్ర ప్రధానమైనవీ, బి) చర్య ప్రధానమైనవీ, సి) భావ ప్రధానమైనవీ.

I) పాత్ర ప్రాధాన్యం గల ఇతివృత్తంలో పాత్ర ప్రముఖస్థానాన్ని వహిస్తుంది. మంచివైపుకు మరలీ పాత్రలో మార్పువస్తుంది. మార్పుకనుగుణంగా మొదటినుండీ పాత్రలో సంస్కార బీజాలు నాటబడి క్రమంగా వికసించడం కన్పిస్తుంది. ఉదాత్తమైన ఆశయం నెరవేరేందుకై, ఎదురయ్యే క్లిష్ట పరిస్థితుల్ని తట్టుకొనీ, పరీక్షలో విజయాన్ని సాధించడం జరుగుతుంది. ఒక్కోమారు పాత్ర ఆశయాలూ ఆశలూ కూలిపోవచ్చు. ఏదో మార్పుతో కొత్తజీవితం మొదలు కావచ్చు. ఏమైనా ప్రత్యక్షంగానో పరోక్షంగానో ఆ పాత్రపైనే వెలుగు ప్రసరిస్తుంది.

ఇందులో అంటే పాత్ర ప్రధానంలో 1) పరిణతం, 2) పరీక్షాత్మకం, 3) సంస్కరణం, 4) ప్రక్షీణం అని అవాంతర భేదాలున్నాయి. వీటిలో ఒక్కొక్కటీ పాత్రలో పేర్కోదగిన అవాంతరమైన అంశాన్ని స్ఫురింపజేస్తూంది.

II) చర్య లేదా క్రియా ప్రాధాన్యం గల ఇతివృత్తంలో కథలో జరుగబోయే దాన్ని గురించి అభిలాషపై దృష్టి ప్రసరిస్తుంది. ఇది పూర్వం నుండి వస్తూన్న ఇతివృత్త భేదం. ఇందులో పాత్రగతమైన భావన, చర్యను ముందుకు నడిపించేంత మాత్రంగా

ఉంటుంది. అప్పటి అవసరాలకు తగినంత మేరలో ఆలోచన సాగుతుంది. (పాత్రగతమైన భావన లేదా ఆలోచనకు తక్కువ అవకాశం ఉంటుంది). ఇతివృత్తం క్రమంలో అనుమానం, నిరీక్షణ, ఆశ్చర్యం, ఆవేగం లక్షణాలతో ఇతివృత్తం మౌలికమైన విషయం లేదా సమస్య చుట్టూ వ్యవస్థీకృతమవుతుంది.

ఇందులో అవాంతర భేదాన్నిబట్టి 1) కారుణ్యం, 2) శిక్ష, 3) విషాదం, 4) ప్రశంస, 5) రాగాత్మకం అనీ గుర్తించడం జరిగింది. చర్య లేదా క్రియ ప్రాధాన్యం గల ఇతివృత్తంలో ప్రధాన పాత్ర చర్య లేదా క్రియ చేత ప్రేరితమవుతుంది. క్రమంగానో హఠాత్తుగానో పాత్ర మార్పుకు లోనవుతుంది.

సి) భావం లేదా ఆలోచనా ప్రాధాన్యం గల ఇతివృత్తంలో కథలో మార్పు కోరే ఆశయం లేదా అభిప్రాయం లేదా సిద్ధాంతం ప్రపంచితమవుతుంది. ఇది ఇటీవల బాగా ప్రసిద్ధిలోకి వచ్చింది. సమస్యకు పరిష్కారం నిశ్చితమైన ఆలోచనతో నిర్దిష్ట మవుతుంది. పాత్ర ప్రవర్తనలో ఏ గొప్ప అనూహ్యమైన మార్పులుండవు. సిద్ధాంతానికి దోహదం చేసే మేరలో మార్పులుంటాయి. వ్యక్తి లేదా సమాజం శ్రేయస్సు దృష్ట్యా పాత్రధోరణి చిత్రితమవుతుంది. ఇది ఎక్కువగా భావన లేదా ఆలోచనతో పరివ్యాప్తం కావడం ఇందులో విశేషం.

దీనిలో అవాంతర భేదాలున్నాయి. 1) విజ్ఞానాత్మకం, 2) సత్యప్రకాశనం, 3)ప్రభావశీలం, 4) నిరాశామయంగా పేర్కొబడినాయి.

ఇతివృత్తంపై వివేచనంతో కూడిన ఉత్తమ విమర్శ నవల సమాలోచనలో పరిహరింపరానిది. నార్మన్ ఫ్రెడ్‌మాన్ ఇతివృత్త విశ్లేషణలోని మూడు విధాల్లో చర్య ఇతివృత్తాన్నే చాలా మంది రచయితలు అనుసరించినట్లు కన్పిస్తుంది.

ఇది ఇట్లా ఉంచి, ఉత్తమ నవల్లో ఇతివృత్తానికీ ప్రధానపాత్రకూ గల సంబంధం విడదీయరానిదిగా ఉంటుంది. ఇతివృత్తంలో పాత్ర అనుబంధంతో చర్య మూడు విధాలుగా గుర్తించడం జరిగింది. 1) ఆరంభం లేదా ఉద్గమనం (Beginning or Rising), 2. పతాక (Climax), 3. సమాప్తి (End or Falling) అనేవి కథా పరిణామ స్థితుల్ని సూచిస్తాయి.

ఏ పాళ్ళలోనైతేనేం పాత్ర-చర్య-భావన (ఆలోచన) మూడింటి సహయోగంతోనే ఉత్తమ నవల రావడానికి అవకాశముంది. రచయిత దృక్పథంతో ఆశయంతో ప్రాధాన్య వివక్ష ఏర్పడుతుంది. ఈ స్వేచ్ఛ నవల అభివృద్ధికి అవకాశాన్ని ఇచ్చే అంశమవుతూంది.

V

ఈనాటి పత్రికా ప్రపంచం నవల గౌరవ ప్రతిష్ఠలకూ అభివృద్ధికీ తోడ్పడుతూంది. పత్రికల్లో సీరియల్ నవలల్లో ఇతివృత్తగతంగా పతాకస్థానాలు ఎక్కువగా ఉంటాయి. ప్రతి వారం పక్షం నెల వచ్చేసరికి దశలు దశలుగా ప్రకటితం కావలసినవీ. అప్పటప్పటికి ఆశ్చర్యాన్ని ఔత్సుక్యాన్ని నిలపగలిగే విధంగా ఆపవలసి ఉంటుంది. పాఠకుల్ని తరువాత సంచిక వచ్చేవరకూ ఆరాటపెట్టే విధంగా ఉండాలి. ఏదో సమస్య ఉత్పన్నం కావడమో, ఉన్న సమస్య గురించి ఆలోచనతోనో అనిశ్చిత స్థితితోనో అనుకోని మలుపు తిరిగే సూచనతోనో సందేహస్థితితోనో నిలిచిపోతుంది. ప్రతి సంచికలో కాకపోయినా చాలామార్లు ఈ విధంగా ఉండకపోతే నవలకు సీరియల్ ఆకర్షణ ఉండదు.

నవలను సీరియల్‌కు ఉద్దేశించినదానికీ, ఉద్దేశించనిదానికీ భేదం ఉంటుంది. ఇంకా కావాలనీ, ఇతర కారణాలను పుస్కరించుకొనీ ప్రచారం కోసమో పత్రికల వారి కోరికపైనో మధ్యలో పాఠకుల అభిప్రాయాల్ని మన్నించడం కోసమో, వారి అభిప్రాయాన్ని సేకరించీ లేదా పసిగట్టీ, కథ ఏ విధమయిన మలుపులు తిరిగితే బాగుంటుందో, ఆ విధంగా రచయితలు ఇతివృత్త నిర్మాణంలో ఉత్సుకతను పెంచే మార్పులు చేయడం అప్పుడప్పుడూ తటస్థిస్తుంది

ఇది ఇట్లా ఉంచి, నవల్లో ఇతివృత్తాన్ని సినిమా తీయడానికి వీలుగా చాక్షుష (visual) మైన ఆవిష్కారానికి అనుగుణంగా రూపొందించడానికి రచయితలు ప్రయత్నించడమూ జరుగుతూంది. ఇందుకోసం ఆ కాలంలో చెలామణిలో ఉన్న రీతుల్ని చొప్పించడమూ గమనించవచ్చు. నవల్లో మనోభావ స్పందనం, పాత్ర చర్య, భాషా స్వరూపం మొదలైన అంశాలతో ఇతివృత్తం పరిపుష్టమవుతుంది. సినిమాలో చాక్షుషమైన భావ రూపాలు (visual images) కు ప్రాధాన్యం ఉంటుంది. దీనికోసం నవల్లో ఇతివృత్తం కత్తిరింపబడుతుంది అంశాల్లో. కొత్తవి ప్రవేశపెట్టబడుతాయి. చాలా సందర్భాల్లో గొప్ప నవలలు సినిమా తీయడానికి తగినవిగా ఉండకపోవడాన్ని గమనించవచ్చు. సినిమా కోసం మార్పులు అవసరమవుతాయి. ఈ మార్పులు రచయిత దృక్పథానికి భిన్నంగా పరిణమించవచ్చు. తెలుగు నవల 'ఏకవీర' సినిమా ఈ సందర్భంలో జ్ఞాపకం వస్తుంది. "వెదరింగ్ హైట్స్"ను యథాతథంగా సినిమా తీసే ప్రయత్నం జరిగింది. విజయం సాధించలేకపోయింది.

సినిమారంగం కొన్ని నవల్లో ఇతివృత్త నిర్మాణంపై కొంత ప్రభావాన్ని నెరపింది. సినిమాను దృష్టిలోపెట్టుకొని వ్రాసే నవలలూ కన్పిస్తాయి. ఆధునిక సమాజంలో వచ్చే

మార్పుల్ని రచనాపరంగా రచయితల గుర్తించి, నవలల్ని నిర్మించడం తెలుగు నవలా వికాసంలో చర్చింపదగిన అంశం.

రచయిత అభిప్రాయాలూ, సిద్ధాంతాలూ ఇతివృత్త స్వరూపంపై ప్రభావాన్ని నెరపుతాయి. ఇతివృత్తంలో మౌలికమైన స్వరూపానికి భిన్నంగా ఏదీ ఉండకూడదనేది నిర్వివాదాంశం. ముఖ్యమైన అంశంతోపాటు అవాంతర సంఘటనలూ హేతుబద్ధంగా తీర్చవలసి ఉంటుంది. ఏదో పనికట్టుకొని లాక్కొని పోతున్నట్లు ఉండకూడదు. సహజంగా సముచితంగా సావయనంగా మొత్తంమీద కళాత్మకతకు లోపం రాకూడదు.

రోజురోజుకీ జీవితానుభవం జిజ్ఞాసాత్మకంగా వైవిధ్యోపేతంగా విస్తృతి చెందే నేటి సమాజంలో, రచయితలో నవ్యమైన ఆలోచనలతో అన్వేషణతో ప్రయోగంతో, ఇతివృత్త నిర్మాణం ఆధునికతను పొందడంలో నవల ప్రతిష్ఠ పెరుగుతూంది. ఇతివృత్తం, నవల్లో రచయిత శ్రద్ధ వహింపదగిన ప్రధాన లక్షణాల్లో ఒకటి.

5. పాత్ర స్వరూపం

అక్షరరూపంలో జీవించే వ్యక్తిత్వ రూపాలే నవల్లో పాత్రలు, బహిర్ అంతర్ వ్యక్తిత్వ దర్శనమే పాత్రచిత్రణం. నిత్యజీవితం నుండి ఉద్గమించిన వాస్తవ స్వభావ రేఖలతో స్పందిస్తుంది. అక్కడక్కడా ఎంతో కల్పన చోటుచేసుకోవడమూ జరుగుతుంది. ఎట్టి పరిస్థితుల్లోనూ మానవీయ సంబంధాలను కాపాడుతూ జీవిత యథార్థాన్ని ప్రతిఫలింపజేస్తూ ఉంటుంది. రచన చదువుతూంటే పాత్రల మనస్తత్వం, ప్రవర్తనం, ఆదర్శం పట్ల ఎంతో అభిలాష కలుగుతుంది. వాటి చర్య ప్రతిచర్య ఉద్దేశం ప్రయోజనం పట్ల ఆసక్తి పెరుగుతుంది. కొన్ని పాత్రల్ని ప్రేమిస్తాం, మరికొన్నిటిని ద్వేషిస్తాం. ఒకే పాత్రను ఒకప్పుడు గుండెకు హత్తుకొని, మరొకప్పుడు తీసిపారేయవచ్చు. ప్రపంచంలో వ్యక్తులపట్ల కలిగే అభిప్రాయమే నవల్లోనూ పాత్రల గురించి ఏర్పడుతుంది. వీటి అడుగునుండి జీవితం ఎన్నో వలయాల్లో శ్రేణులుశ్రేణులుగా యథార్థ సదృశంగా నిర్మితమౌతుంది. ఈ నిర్మాణాల పరిశీలనం అంటే మానవ జీవిత భాగాలతో పరిచయం చేసుకోవడమే.

ప్రపంచంలో వ్యక్తులెన్ని విధాలో, పాత్రలూ అన్ని విధాలుగా ఉంటాయి. దీనికి కల్పన కొంత జోడింపబడుతూ కొత్త రూపాన్ని పొందడమూ జరుగుతుంది. నవల చదివాక ఇతివృత్తంతోపాటు జ్ఞాపకం ఉంచుకోదగిన పాత్రలు సృష్టించడం సామాన్యం కాదు. మన స్మృతిపథంలో నిలిచిపోయి, సంభాషణలో ఏదో ఒక సందర్భంలో ప్రసక్తికి వచ్చేంతగా కొన్ని పాత్రలు ప్రసిద్ధిచెందుతాయి. పాఠకుని మనస్సు పాత్రప్రభావానికి గురికావడం ఒక్కటే గీటురాయి. మంచి పాత్రా? చెడు పాత్రా? అనేది వేరే ప్రశ్న. ఇది మంచి పాత్ర, ఇది చెడు పాత్ర అని విభజించడాన్ని ఆధునిక విమర్శకులంగీకరించరు. ఇటువంటి భావాన్ని కలిగించే పాత్రచిత్రణం, రచయిత పాక్షికమైన వైఖరినీ, ఒక్కొక్కప్పుడు పలాయన మనస్తత్వాన్నీ ప్రకటిస్తుందని ఒక అభిప్రాయం. ఇది మంచి ఇది చెడూ అనే నిర్ణయం జీవిత పథాన్ని నిర్దేశిస్తుంది. కాబట్టి తిరస్కరణీయం కాదని సమర్థించేవారి అభిప్రాయం. అభిప్రాయభేదాలెట్లా ఉన్నా నిజజీవితంలోనూ ఎన్నో విషయాల్లో సులభంగా నిర్ణయాలు చేసి గీతలు గీసినట్లు మంచి చెడుల్ని విభజించి ఏర్పాటుచేయడం కుదరదు. ఇట్లా చూడవలసిందీ కాదు జీవితం. ఒక దృక్పథాన్నిబట్టి ఏర్పరచుకొన్న కొన్ని విలువల్నిబట్టి కొన్ని పరిమితుల్లో ఒదిగిపోవడం జరుగుతుంది. ఆ దృక్పథాన్నీ విలువల్నీ ప్రశ్నలకు గురిచేసినపుడు వస్తుంది చిక్కు. పాత్రల మంచిచెడుల నిర్ణయంతో ప్రమేయం లేకుండా రచయిత పాఠకులకే నిర్ణయాన్ని వదిలివేయడం సమంజసమన్న శిల్పదృష్టి

సుందరయ్య గ్రంధాలయ

నేటి సాహిత్యలోకంలో బాగా వ్యాప్తిలో ఉంది. తాననుకొన్న "మంచి" పేరుతో ఒక పాత్రను పైకెత్తడం, కొన్నిటిని కిందికి దించడం. "చెడు" పేరుతో తక్కువచేయడం కన్నా రచయిత వివిధ పాత్రల మధ్య ఒకదానితో మరొకటి పనిచేసే తీరులో చర్య, ప్రతిచర్యను పురస్కరించుకొని సంఘర్షణను నిలుపుతూ, సమగతిని కాపాడుతూ, సమానదృష్టిని కలిగి సమగ్రమైన జీవితచిత్రణకు ప్రయత్నించవలసి ఉంటుంది. లోకంలో మంచి-చెడు ; సత్యం-అసత్యం ; ధర్మం-అధర్మం అనే వాటి విషయంలో ఒక నిర్ణయానికీ రావడమంత సులభం కాదు. దీని వెనుకనున్న సామాజిక పరిస్థితుల ప్రాబల్యం, పైకి తెలీని రహస్యాలు, అదుపులేని అవ్యక్త చైతన్యం, ఇతర పాత్రల ప్రవర్తనం, ప్రతివర్తనం, అన్నీ కలిసి అనుకోని దిశల్లోపనిచేస్తాయి. ఈ కారణంగా రచయిత పాత్రచిత్రణంలో ఏదో స్థూలమైన నిర్ణీతమైన అభిప్రాయం కన్నా సూక్ష్మసూక్ష్మంగా వివేచన చేసి యథార్థాన్ని ప్రకాశమానం చేసే దృష్టినీ, సమభావాన్నీ అలవరచుకోవడంవల్ల పాత్రకు న్యాయం జరిగే అవకాశం ఉంది. అపుడే నవల జీవితానికత్యంత సన్నిహితంగా ఉంటుంది. సహజత్వాన్ని కోల్పోదు. ఏ పాత్రకు ఆ పాత్ర ఒక ప్రత్యేకమైన వ్యక్తిత్వంతో జీవిస్తుంది. మానవజీవితం ఎంతో సంక్లిష్టమైంది. నవల్లో దీని ప్రతిఫలనం అనివార్యం. మనిషిలోని స్పర్థ, ఆశ మొదలైన లక్షణాలచేత ఆలోచన ప్రవర్తనం అనేకమైన మార్పులకు నిరంతరం లోనవుతూ ఉంటుంది. జీవితం ఎప్పుడు ఏ మలుపు తీసుకునేదీ నిశ్చయంగా చెప్పడం కష్టం. ఇది వ్యక్తికీ వ్యక్తికీ భేదిస్తుంది. ఒకే వ్యక్తి ఆలోచన, ప్రవర్తన వివిధ సందర్భాల్లో భిన్నభిన్నంగా ఉండవచ్చు. ఏవో కొన్ని సూత్రాలు నిర్దేశించి అందులో నిబంధించిన ఆదర్శరూపాన్ని ఇవ్వడం కుదరదు. సామాజిక రాజకీయ పరివర్తనంవల్ల ఎంతో కాలంగా నెలకొని ఉన్న విలువల్లో మార్పు రావడంతో కొత్త దృక్పథం ఏర్పడి నవల్లో పాత్రచిత్రణకు సంబంధించిన ఆలోచనా వైఖరిలో ఎంతో మార్పు వచ్చింది. దీని వివేచనతో పాత్రలో కలిగే వివిధ సమ విషమ గతుల్ని చిత్రించడంతోపాటు పాత్రలో నిలకడకు భంగం వాటిల్లే పరిస్థితినీ నిరోధించడం అవసరం. ఇది పాత్ర చిత్రణలో రచయిత బాధ్యతను స్మరింపజేస్తుంది.

జీవితం గురించి ఎంతో పరిశీలనతో ఎన్నికజేసి నిర్మించిన అనేక విషయాల సంకలనరూపమే పాత్ర. ఇది ఒక తీరులో శిల్పంచేత యోజితమై వ్యక్తిత్వంగా ప్రకాశిస్తుంది. నిజజీవితంలో మనకు ఆసక్తిలేనివీ, ఇష్టం లేనివీ వదిలేస్తాం. ఇక తెలీనివి సరేసరి. నవల్లో తప్పనిసరిగా అన్నీ చదువవలసి ఉంటుంది. దీనితో అనుభవంలోకి వచ్చి, ఆలోచనకు ఉపక్రమించడం జరుగుతుంది. సాధారణమైన విషయాలు మొదలుకొని ప్రత్యేకాంశాల దాకా విస్తృతమై ఉంటుంది. ఎంతో విస్తృతమైన

జీవితక్షేత్రం ఒక ఖండబింబంగా వివిధ పార్శ్వాల్లో మన ఎదుట సాక్షాత్కరిస్తుంది. పాత్రల రూపంలో తోటి మానవుల్ని గురించి ఎంతో తెలుసుకుంటాం. ఈ స్థితిలో పాత్రలు మనకు సాధారణంగా కన్పించే కేవలం వ్యక్తులుగానే కాక, అర్థవంతమైన అనుభవ పరంపరతో మనలో కొత్త ప్రపంచాన్ని నిర్మిస్తాయి. వ్యక్తులతో లేని పరిచయం వీటితో ఏర్పడుతుంది. పాత్ర సహజత్వాన్ని కోల్పోకుండా విశేషస్ఫూర్తితో జీవితాన్ని పోలిన స్థితి చిత్రణం అనుభవంలోకి రావడానికి రచయిత పాత్ర చర్యను జాగ్రత్తగా నిర్వహించవలసి ఉంటుంది. ఏ ఏ చర్యల ఒత్తిడివల్ల ఏ ఏ పాత్రలు ప్రభావానికి గురి అయ్యేదీ గుర్తిస్తూ మరీ ముందుకు సాగాలి. చర్యకు అవసరమైన పరిసరాలు, పరిస్థితుల కల్పనం బాగా ఉపకరిస్తాయి. నవల్లో కథాప్రణాళికనుబట్టి పాత్ర పరిమితులు నిర్ణీతమవుతాయి. కొన్ని పాత్రలు ఇష్టం వచ్చినట్లుగా సంచరిస్తూ, మరికొన్ని దృష్టిపథంలోనే లేకుండా పోయే ప్రమాదం జరగకూడదు. కాబట్టి రచనలో వాటి స్థానం ప్రయోజనాన్ని బట్టి యోజితమౌతుంది. లేకపోతే నవల్లో సమస్థితి దెబ్బతినే అవకాశం ఉంది.

రచయిత ఎంత తటస్థవైఖరి అవలంబించినప్పటికీ అతని సిద్ధాంతాలు, అభిప్రాయాలు పాత్ర మలుపులపై స్థూలంగానైనా ప్రభావం నెరపకుండా ఉండజాలవు. ఇది నవల్లో ఉద్దేశ క్షేత్రానికి సంబంధించిన పరిధిలోకి వస్తుంది. దీనిలో సహజత్వం ఉంటుంది. ఈ స్థితి వేరు. రచయిత కావాలని పాత్రలో చొరబడి, జోక్యం చేసుకోవడం వేరు. పాత్రను తన ఇష్టం వచ్చినట్లు దాన్ని వ్యక్తిత్వం లేకుండా కుదించి, పెంచి నడపడం వేరు. రచయిత ఎంతో బాధ్యతాయుతంగా నిర్వహిస్తేనే, జీవిత వాస్తవం చెదరని సహజమైన పాత్రలు విశిష్టంగా అవతరించే అవకాశం ఉంది. ఎంతో ఆలోచన, అనుభవంతో చరిత్రలో అనేక ప్రస్థానాల సమాహారభూతమైన సామాజిక సంస్కృతీ దశలను ఏదో ఒక విధంగా దర్శించే నవల్లో వ్యక్తిత్వ చిత్రణంలో సామాజిక దర్శనం స్ఫుటంగా కన్పిస్తుంది. గొప్ప నవల్లో పాత్రచిత్రణలో వైయక్తికమైన పరిధి నధిగమించిన సామాజిక దర్శనం వెనుకనుండి ప్రకాశిస్తూ ఉంటుంది. ఇది వాస్తవ ప్రపంచంతో నిర్దేశితమైన జీవితదృక్పథం తోనూ కన్పిస్తుంది. ఈ విషయం అట్లా ఉంచి, ఇటీవల వైయక్తికపరిధిలో సాధారణ జీవిత చిత్రణంతోపాటు మనస్తత్వపు లోతుల్లోకి దృష్టి ప్రసరించటంపై అధికమైన శ్రద్ధ కన్పిస్తుంది. సృజనశక్తితో పాటు శిల్పదృష్టీ విస్తృత పరిధిలో ప్రవర్తమానం కావడం గమనించవచ్చు.

II

నవల్లో పాత్ర కొన్ని మాటలతో పరిచయం కావచ్చు. సంఘటనలో పాత్రప్రవర్తన సంభాషణద్వారా ఆవిష్కృతమవుతుంది. పాత్రకు నవల్లో ఒక క్రమ పరిణామరూపం

ఉంటుంది. ఇది ప్రత్యేకమైన సందర్భాల్లో హఠాత్తుగానూ, సాధారణంగా దశదశలుగానూ లేదా కొన్ని మలుపులతోనూ వికాసాన్ని పొందుతుంది. ఈ 'హఠాత్తు'కు వెనుక ఎంతో బలమైన హేతువు ఉండాలి. ఇది సంఘటనక్రమంలో విన్యస్తమై ఉంటుంది. దీనిలో చకితంచేసే ఆశ్చర్యం, టెన్షన్ ఉంటుంది. ఇది దశలుదశలుగా వికాసానికి వెనుక ఎంతో విస్తృతమైన సంఘటనల క్రమం దీర్ఘమైన కాలంపై పరచబడి ఉంటుంది. ఇందులో ఎప్పటికపుడు తొలగిపోయే ఆశ్చర్యం, సడలిపోయే టెన్షన్, కొంత విరామంతో అందుకుంటూ సాగుతాయి. ఒక ప్రవాహరూపంలో ఆవేశం ప్రవర్తిస్తూ ఉంటుంది. నవల విజయం పాత్ర సృష్టిపై చాలా భాగం ఆధారపడి ఉంటుంది. రచయిత ఎంత గొప్పవాడైనప్పటికీ అతని ఇష్టానిష్టాలనుబట్టి కాక, పాత్ర స్వతంత్రంగా స్వయంవ్యక్తిత్వంతో ఆవిష్కృతం అయినప్పుడే, విశిష్టతను కలిగి ఉంటుంది[1]. ఈ నవల్లో పాత్రస్వరూపం ఏమిటి? ఎట్లా ప్రవర్తిస్తోంది? ఇతర పాత్రలతో సంబంధాలెట్లా ఉన్నాయి? ఏ విధంగా మారుతున్నాయి? ఏఏ సమస్యలను ఎదుర్కొంటూంది? ఈ విధంగా అనేకమైన ప్రశ్నలు పాత్ర గురించి పాఠకుని మనస్సులోనిశ్శబ్దంగా సంచరిస్తాయి. అందువల్ల పాత్రచిత్రణం మొదటినుంచీ చివరిదాకా అనేక సంఘటనలతో పరిస్థితులతో ఇతివృత్త నిర్మాణంతో భాగమై పరిణతిని పొందుతూ ఉంటుంది. బహుముఖమైన విశిష్టతను సంతరించుకుంటూ మనలో ఎన్నో ప్రశ్నలకు సమాధానాలను ప్రశ్నల వెనుకనుండి సందేహాలనూ రూపొందింపజేస్తూ ముందుకు సాగుతుంది.

పాత్ర అంతటా వాస్తవికతను నింపుకొని అనుభవంతో స్పందించాలి. పాత్రకు సంబంధించిన గతిలో వేగం తగినవిధంగా కాపాడబడాలి. ఇది మరీముఖ్యం. దీన్ని గురించిన ఆలోచన చేస్తే పాత్రకూ సంఘటనల క్రమానికీ సంబంధం విదితమౌతుంది. హెన్రీ జేమ్స్ మాటల్లో "పాత్ర అంటే ఏమిటి? సంఘటనల నిర్ధారణం, సంఘటన అంటే ఏమిటి? పాత్ర ప్రకాశనం[2]. పాత్ర ఏదో ఒక సంఘటనతో ప్రమేయం కలిగి ఉంటుంది. నవల్లో చర్య ఏ విధంగా జరుగుతూందన్న ఉత్సుకతను నిలిపేది. ఇది పాత్ర ఆలోచన మొదలుకొని ప్రవర్తన దాకా పర్యాప్తమైంది. పాత్రను ఆశ్రయించి ఎన్నో స్మృతులు, ఆలోచనలు అనుభవాలు ఉంటాయి. ఇవి బాహ్యమైన ప్రవర్తనాగతంగా, మానసికమైన స్థితి సమర్పకంగా తీర్చే విధంలో పాత్ర వ్యక్తిత్వం మూర్తిమత్వాన్ని పొందుతుంది. చర్య పాత్రనిహితమైన అనేక సంఘటనలను పురస్కరించుకొని సాగుతుంది.

1 "Character must make its own kind but not of our kind" Kleanth Brook - Understanding Fiction.

2 "What is Character? - The determination of Incident.
What is Incident? - The determination of Character" - Henry James

ఎన్నో చర్యలు వివిధ స్థాయిల్లో పరిక్రమిస్తూంటాయి. వివిధ సంఘటనల స్థితుల సమాశ్లిష్టమైన క్రమరీతుల్నిబట్టి గమనంలో వైచిత్రి ఏర్పడుతుంది. వివిధ సందర్భాల్లో సాదృశ్యంగానూ, సమంగానూ, వ్యత్యస్తంగానూ, విషమంగానూ, సంకీర్ణంగానూ అనేక విధాలుగా సాగుతుంది. జీవితంలోవలెనే సంతోషం ప్రక్కనే విషాదం, ఎత్తు ప్రక్కనే పల్లం, గుణం వెంటనే అవగుణం ఈ విధమైన రీతులతో ఒక్కొక్కప్పుడు అనూహ్యమైన పరిణామాలతోనూ ప్రవర్తితమౌతుంది.

మనస్తత్వపరంగానూ మానవజీవితం యొక్క బహుపురాతనమైన పురారూపాల (ఆర్కిటైప్సు) ప్రసారమూ సామూహిక అవ్యక్త చేతన లోతులు స్పృశిస్తూనూ విలసిస్తుంది. ఎన్నో అసాధారణమైన సంక్లిష్టమైన మానసిక స్థితులు రచయితకు తెలిసీ తెలీకుండా విచిత్రమైన సంఘటనలతో 'అనుభవ యాధార్థ్యాన్ని ఆశ్రయించిన పాత్ర వ్యక్తిత్వంలో నిర్మితమౌతాయి. అందువల్ల పాత్ర చర్యకూ ఇతివృత్తానికీ గల సంబంధం చాలా సన్నిహితమైంది. పాత్ర ఎదుర్కోవలసినవి, సంఘర్షణ (కాన్‌ఫ్లిక్ట్), స్తంభన (టెన్‌షన్). సంఘర్షణ ఉన్నంతవరకూ స్తంభన ఉంటుంది. సంఘర్షణ నుండి బయటపడటంలో పాత్ర వ్యక్తిత్వాన్ని పొందుతూ ఉంటుంది. దీరికో విధం క్రమం ఉంటుంది. ఇది విజయవంతంగా జరగడంలో పాత్ర ఉన్నతికి చేరుకుంటుంది.

సంఘర్షణ - నవల్లో

1) మానవుడు తోటి మానవులతో ఉండే సంబంధాలవల్ల విభేదాలను పురస్కరించుకొనీ ఉండవచ్చు. అనుకోని ఘటనలవల్ల జరగవచ్చు.

2) వ్యక్తిలో జరిగే అంతస్సంఘర్షణ (ఇన్నర్ కాన్‌ఫ్లిక్ట్‌కు చెంది ఉండవచ్చు. ఇది మనస్తత్వ పరమైంది. పాత్రలో అవ్యక్తంగా జరిగే సంఘర్షణ కారణంగా అనుకోకుండా విపరీత పరిస్థితి ఏర్పడవచ్చు. వైయక్తికమైన సామాజికమైన మనోభావాలు పాత్రలో వివిధ పార్శ్వాల్లో బహిర్గతమవుతూ జీవితంలోవలెనే నడిపించే శక్తి కలిగి ఉంటాయి. ఫ్రాయిడ్, ఎడ్లర్, యుంగ్ మనస్తత్వ పరిశోధనలవల్ల రూపొందించిన సిద్ధాంతాల ప్రభావమూ, వాటి ననుసరించిన వివేచనమూ - పాత్రచిత్రణకు మనస్తత్వపరంగా దోహదం చేస్తున్నాయి మనస్సు లోతుల్ని స్పృశింపజేస్తున్నాయి.

3) మానవుడు భౌతికమైన ప్రకృతిని ఎదుర్కోవలసివచ్చే అనేక సంఘటనలకు సంబంధించి ఉండవచ్చు. ఈ సందర్భంలో ఒక్కొక్కప్పుడు ప్రతీకాత్మకంగానూ రూపొందవచ్చు. ఈ విధంగా ఇతివృత్తంలో అనేక సంఘటనల పరంపరలో నిక్షిప్తమైన గతిక్రమం పాత్రచేత స్థితిని పొందుతూ, చర్యచేత వేగవంతమౌతుందన్న విషయం

స్పష్టమౌతుంది. ఇతివృత్తానికీ పాత్రకూ గల సంబంధం ఇటువంటిది.

ఇతివృత్తం ప్రధానమైనవీ, పాత్ర ప్రధానమైనవీ, అభిప్రాయం ప్రధానమైనవీ అని నవల విభజనం మూడు విధాలుగా జరిగినప్పటికీ ఇతివృత్తం, అభిప్రాయం ప్రధానమైన నవల్లోనూ పాత్రకు సముచితమైన స్థానం ఉంటుంది. లేకపోతే కథకు నిశ్చయమైన గమన వైఖరి సిద్ధించదు. లక్ష్యానికి కేంద్రస్థానమూ ఉండదు. ఇది పాత్రవల్లనే అనుభవస్పందనంతో జీవితరూపాన్ని పొందుతుంది.

ఇ.ఎమ్.ఫార్స్టర్ ఇతివృత్తం కన్నా పాత్రకే నవల్లో అగ్రస్థానం ఇవ్వడం ఈ సందర్భంలో గుర్తుచేసుకోవచ్చు. ఫాక్‌నర్ పాత్రగురించి చెబుతూ సాధారణంగా తన నవల పాత్రతో మొదలౌతుందనీ ఒకమారు పాత్ర తన కాళ్ళపై నిలబడి కదలటం మొదలుపెట్టగానే తాను దానివెనుక కాగితం పెన్సిలు తీసుకొని అది చెప్పేది చేసేది వ్రాస్తూ పోవడమే తన పని అంటాడు[1].

ఇతివృత్త పరిణామంలో కొందరు వ్యక్తుల స్వభావాలు, మనోభావాలు, ప్రవర్తనలు, ఉద్దేశాలు కలిసే ఒక పరిస్థితిని సృష్టిస్తాయి. ఇది పరస్పరం ఆకర్షణ వికర్షణ ప్రభావంతో పరస్పర వ్యతిరేక గుణాలతో ఏర్పడిన స్వరూపం చేత సంఘటనకు సంఘర్షణ - స్తంభన చేకూరుతాయి. ఈ సంఘటనల నుండి క్రమించేటప్పుడు పాత్ర వ్యక్తిత్వం వివిధ పార్శ్వాలలోనూ లోతునీ ఉన్నతినీ, అన్నిటినీ మించి రామణీయకతను సంతరించుకుంటుంది. వెలుగు రేఖలతో రూపాన్ని పొందుతుంది.

ఇతివృత్తానికి పాత్ర అనివార్యమైంది. పాత్రకు ఇతివృత్తం ఆవశ్యకమైంది. నవల్లో పరస్పర సమాశ్రయంతో యోజితమౌతాయి. పాత్ర నుండి ఇతివృత్తానికీ ఇతివృత్తం నుండి పాత్రకూ అనేకమైన అనుభవ సంఘటనల పరంపర ప్రసరిస్తూ ఉంటుంది. రచయిత సిద్ధాంతాతో అభిప్రాయాలతో లేదా జీవితానికివ్వదలచుకొన్న విలువలతో పాత్ర చేతనే లక్ష్యానికి దారితీయడం జరుగుతుంది.

III

పాత్రచిత్రణం స్థూలంగా నవల్లో రెండు విధాలుగా ఆవిష్కృతమౌతుంది. 1) ప్రత్యక్షం లేదా విశ్లేషణాత్మకం, 2) పరోక్షం లేదా నాటకీయం.

ప్రత్యక్షంలో రచయిత పాత్రను నేరుగా వర్ణిస్తూనో వ్యాఖ్యానిస్తూనో చిత్రిస్తాడు. పాత్ర ఆలోచనలను అనుభవాలను స్పష్టంగా వివరిస్తాడు. అపుడపుడూ సాధికారకంగా

1. "It begins with a Character ...... all I can do is to treat along behind him with a paper and pencil" - Faulkner

నిర్ణయాలను ప్రకటిస్తాడు. రచయితకు పాత్రపై విశ్వాసం లేకపోవడంవల్ల ఈ విధంగా జోక్యం కల్పించుకొని తన వ్యక్తిత్వాన్ని ఆపాదిస్తాడని విమర్శకుల అభిప్రాయం. రచయిత వైయక్తికమైన ప్రభావం ఏ మాత్రం లేకుండా ఉండదు. కాని పాత్ర వ్యక్తిత్వాన్ని పూర్తిగా మింగేసేదిగా ఉండకూడదు. ఇందులో స్పష్టత ఎక్కువ. ఈ నవల్లో పాఠకుడు నవల చదివేప్పుడు పాత్ర గురించి పొందే ఆలోచనకూ ఆవేశానికీ సమ్మతంగా ఉండకపోవచ్చు. అక్కడక్కడా పరోక్ష పద్ధతికీ ప్రవేశం లభిస్తూ ఉంటుంది. కాని దీనికి ప్రాముఖ్యం అంతగా ఉండదు. స్థూలంగా వేయిపడగల్లో ధర్మారావు పాత్రను గమనించవచ్చు.

పరోక్షంలో రచయిత తాను దూరంగా ఉంటూ పాత్ర తనంతట తాను ఆవిష్కృత మయ్యేందుకు ఎక్కువగా అవకాశం ఇస్తాడు. ఇది కథనంలో సంభాషణ ద్వారానూ, ప్రవర్తనవల్లనూ జరుగుతుంది. రచయిత జోక్యం లేకపోవడంవల్ల పాత్ర స్వేచ్ఛగా ప్రవర్తిస్తుంది. వెనుకనుండి అనుకోకుండా లేదా అభిప్రాయస్థాపనంలో రచయిత స్వరం సన్నగా విన్పిస్తే విన్పించవచ్చు. ఈ తటస్థవైఖరివల్ల పాత్ర అన్నివిధాలా స్వతంత్రమైన వ్యక్తిత్వంతో పుష్టమౌతుంది. రచయిత చేసే వివరణం, వ్యాఖ్యానం ఏమీ లేకపోవడంవల్ల కేవలం పాత్రల సంభాషణ ప్రవర్తనబట్టి వాటి స్వరూప స్వభావాలు భావించవలసి ఉంటుంది. ఇందులో నాటకీయతకెక్కువ అవకాశం ఉంది. స్థూలంగా అల్పజీవిలో సుబ్బయ్య పాత్రను పరిశీలించవచ్చు.

స్వీయచరిత్రాత్మకం, లేఖాపత్రాల నవలల్లో పాత్రల ప్రమేయం తక్కువగా ఉంటుంది. నవల్లోపై ఆవిష్కార విధానాల్లో దేనికది విడివిడిగా ఉండవచ్చు కాని తరచుగా ఈ రెండింటి సమ్మేళనం గోచరిస్తుంది. ఏదో ఒకదానికి ఉండే ప్రాధాన్యం దృష్ట్యా ఆ విధానానికి సంబంధించిందిగా భావితమౌతుంది. పాత్రల చర్యలోని గమనం, రచనలో కథనం, సంభాషణ రెండింటివల్ల సాగుతుంది. ఇవి విడిగానూ, రెండింటి కలయికతోనూ రూపొందిన లక్షణం పరిశీలనాయోగ్యమైంది. రాచకొండ విశ్వనాథశాస్త్రి అల్పజీవి నవల్లో ఎక్కువభాగం పరోక్షవిధానం అనుసరింపబడింది. ఆధునిక రచయితల్లో చాలామంది దీనిపై ఎక్కువ మొగ్గు కలిగిఉండడమూ గమనించదగింది.

ఇక నవల్లో రచయిత ప్రమేయం గురించి ఆలోచిస్తే, ఎంతైనా పాత్రస్వరూపం వెనుకనుండి రచయిత వ్యక్తిత్వం ఎంతో కొంత స్ఫుటం కాకుండా ఉండడం అసంభవం. అట్లాగైతే, రచయిత అభిప్రాయాలు, ఉద్దేశాలు, సిద్ధాంతాలు ఏ విధంగా ప్రతిపాదితం కావడానికి వీలుందనే ప్రశ్న ఉదయిస్తుంది. ఈ కారణంగా ప్రత్యక్ష పరోక్ష పద్ధతుల సమన్వయాన్ని కాంక్షించేవారూ ఉన్నారు. ఒక అభిప్రాయం – నాటకం కన్నా భిన్నమైన

ప్రక్రియ నవల. దీని ప్రత్యేకత దీనికి ఉంది. దాన్ని రచయిత నిలపాలి. తనకు మధ్య మధ్య దొరికే వివరించే అవకాశాన్ని ఉపయోగించుకోవడంలో దోషం లేదు. నాటకాన్ని దృష్టిలో పెట్టుకొని నవలను పరిశీలించకూడదు. కాకపోతే నవల వివిధ ప్రక్రియల్లోని కొన్ని కొన్ని లక్షణాల సమాహారంగా అవతరించిన స్వతంత్రమైన విశిష్టరూపం. అవును. అయితే ఆ లక్షణాలను ఎంతవరకో అంతవరకే, దీనికి తగిన విధంగా యోజనచేసి, నవల మొత్తం మీద విశిష్ట భావనతో దానికదిగా వివేచించాలనేది. రచయిత పాత్రకు వెలుపలనుండి నిర్వహించడంలోనే అన్నివిధాల కళాత్మకంగానూ నవలకు ఉత్తమస్థాయి చేకూరుతుంది. దీనికీ నవల మొత్తంమీద అభిప్రాయస్థాపనకూ మధ్య భేదం ఉందనేవారి సంఖ్య ఈనాడు ఎక్కువగా ఉంది. ఏ రచన ఐనా రచయిత వ్యక్తిత్వ ప్రభావం నుండి తప్పించుకోలేదు. శిల్పదృష్టితో రెండింటినీ వేరుచేసి చూడాలన్న అభిప్రాయం సమంజసమైంది.

IV

నవల్లో పాత్రలు రెండువిధాలుగా ఉండవచ్చు. ఒకటి సామాన్యం (సింపుల్), రెండోది సంక్లిష్టం (కాంప్లెక్స్).

సామాన్యంలో పాత్ర మంచిదనీ చెడుదనీ స్థూలంగా వేరుచేయబడి ఉంటుంది. మంచికీ చెడుకీ మధ్య ఘర్షణ ఉంటుంది. చివరకు విజయం మంచికే లభిస్తుంది. ఈ మంచి అనేది అదివరకు ఏర్పడిఉన్న కొన్ని సిద్ధాంతాలనూ విలువలనూ ఆశ్రయించి రూపొందుతుంది. ప్రధాన పాత్ర సర్వసద్గుణసంపూర్ణంగా తీర్చబడుతుంది.

సంక్లిష్టం (కాంప్లెక్స్)లో వ్యక్తి ఎంత గొప్పవాడైనప్పటికీ ఏదో ఒక లోపం వల్ల సంక్లిష్టమైన స్థితిని పొందుతాడు. అతనిలో లోపాలు ఉంటాయి. అవి అతని పతనానికి దారితీస్తాయి. లేదా పెద్దచిక్కుల్లో పెడతాయి. ఈ లోపం ఏదైనా కావచ్చు. అందరినీ అనుమానించే గుణం అవచ్చు. ఎక్కువగా ఆలోచనల్లో కాలం గడుపుతూ క్రియాశీలం లోపించవచ్చు. క్రియాదక్షుడై ఉండి స్వయంగా ఆలోచనాలక్షణం లేకపోవచ్చు. ఏదో మూఢవిశ్వాసం కలవాడై, వివేచన లేకపోవచ్చు. మరేదో ఇలాంటిదే అయి ఉండవచ్చు. ఒక్కొక్క సమయంలో స్వల్పమైందే అసాధారణ స్థితికి దారితీయవచ్చు. ఎన్నో చిక్కులెదురౌతాయి. దీనితో కథ అనూహ్యమైన మలుపులు తిరుగుతుంది. కొత్త సంఘటనలు ఎదురౌతాయి. వీటిని ఎదుర్కొనే ప్రయత్నమూ జరుగుతుంది. దీన్నిబట్టి ఇతర పాత్రల ప్రవర్తనలో మార్పు అనివార్యమౌతుంది. ఈ పరిస్థితుల్లో వివిధ పాత్రల చర్య-ప్రతిచర్యలో ఇతివృత్తంలో మెలగే పాత్ర సంక్లిష్టంగా రూపొందుతుంది. అసమర్థుని జీవ యాత్రలో సీతారామారావు పాత్ర దృష్టికి వస్తుంది.

సామాన్యంలో కన్నా సంక్లిష్టంలో పాత్రచిత్రణం విశేష స్థితిని పొందుతుంది. సామాన్యంలో బాహ్య వర్ణనపై దృష్టి ఉంటే, సంక్లిష్టంలో అంతరమైన వర్ణనకు ప్రాధాన్యం ఉంటుంది.

నవల్లో పాత్ర మరో విధంగానూ వర్గీకృతమైంది - 1) స్థిరమూ (స్టాటిక్), 2)క్రియాత్మకమూ (డైనమిక్).

స్థిరంలో పాత్ర మొదట్లో ఉన్నట్లుగా చివరివరకూ చెప్పుకోదగిన మార్పు లేకుండా ఉంటుంది. ఇది సామాన్యం పాత్రకు దగ్గరగా ఉండేది. క్రియాత్మకంలో పాత్రప్రవర్తనలో చెప్పుకోదగిన మార్పులు వస్తాయి. అవి చిన్నవీ కావచ్చు, పెద్దవీ కావచ్చు. ఇవి శాశ్వతంగా నిలచిపోతాయి. చిన్నవైనా మార్పులు, ప్రభావాన్ని గుర్తించగలిగిన స్థితిలో ఉండాలి. అంటే నవల్లో వీటి ప్రాముఖ్యం మన దృష్టిని ఆకర్షించడమే కాకుండా కథకు చైతన్యాన్నీ, సంతరింపచేసేదిగా ఉంటుందన్నమాట. ఇది పాత్ర వర్తించే పరిధిలోనే జరుగుతుంది. పాత్ర ఎదుర్కొనే పరిస్థితులవల్ల ప్రేరితమవుతుంది. సంప్రదాయధోరణికి భిన్నంగానూ ఉండవచ్చు. పాత్ర ఎదుర్కొనే మంచి-చెడు స్థితుల పరిశీలనం వాస్తవదృష్టితో జరుగుతుంది. దీని ప్రభావం చర్య, ప్రతిచర్యలపై ఎంతో ఉంటుంది. ఈ సందర్భంలో కొంత మనస్తత్వ వివేచనమూ అవసరం ఔతుంది. ఇది సంక్లిష్టం - పాత్రకు సమీపవర్తిగా ఉంటుంది.

ఇ.ఎమ్. ఫాస్టర్ పాత్రను రెండు విధాలుగా విశ్లేషించాడు. మొదటిది - సమం (ఫ్లాట్), రెండోది - ఆవృత్తం (రౌండ్).

మొదటిదైనా సమంలో పాత్ర స్వరూపం ఒకటి - రెండు లక్షణాలతో సమరేఖలో నిర్ణీతమైపోతుంది. ఇందులో ఆశ్చర్యం గొలిపే లక్షణంగానీ ప్రత్యేకంగా పేర్కోదగిన విశేషంగానీ అంతగా ఉండదు. ఉన్నప్పటికీ హేతువుకు నిలవదు. సమాధానపరచలేదు. పాత్రనిర్మితిలో జీవితంలో హఠాత్ ఘటనలతో తిరిగే మలుపులు లేకుండా, ఒకవేళ ఉన్నా ఒకటిరెండు అక్లిష్టంగా, అవి సులభంగా విప్పగలిగినవై సమంగా ఎత్తుపల్లాలు లేకుండా - అవిషమంగా ఉండటం ఇందులోని ప్రత్యేకత. పాత్రనిర్వహణమంతా ఎక్కువగా రచయిత మాటల్లో సాగుతుంది. మధ్యమధ్య వ్యాఖ్యానిస్తూ, విశ్లేషిస్తూ, నిర్ణయం చేస్తూ పాఠకుల్ని రచయిత తాను కోరేదిశగా ప్రవర్తింపజేసే ప్రయత్నం స్పష్టంగా కన్పిస్తుంది. ఇది దాదాపు ప్రత్యక్షపద్ధతికి దగ్గరగా భావించడానికి వీలైంది.

రెండోదైన ఆవృత్తం (రౌండ్)లో పాత్రపరిణామం పేర్కోదగిందిగా ఆవృత్తస్థితిని పొందుతుంది. ఇది బహుముఖాలతో పర్యాప్తమై ఉంటుంది. అనేక సంక్లిష్టస్థితులతో

కూడి ఉంటుంది. సంప్రదాయధోరణికి భిన్నంగా ప్రవర్తిస్తుంది. నాటకీయ లక్షణాన్ని పొందుతుంది. ఈ పాత్రలు ఆవృత్తత్వం లేదా వర్తులత్వంచేతనే జీవిస్తాయి. అంటే జీవితాన్ని బహుస్థలాల్లో స్పృశిస్తూ పాత్ర మలుపులు తిరుగుతూ (విశేషస్థితులలో) కదులుతూ కదులుతూ పేర్కొదగిన వ్యక్తిత్వరేఖలతో గుండ్రంగా (విశిష్టంగా) మొదలైన చోటికి వచ్చి చేరడం అంటే సంపూర్ణతను పొందడం ఇందులోని ప్రధాన లక్షణం. కాబట్టి దీనికి రౌండ్ (ఆవృత్త) అనే మాట సార్థకమౌతుంది.

సమమైన పాత్రలు జీవితాన్ని స్పృశించవని కాదు. ఇది ఒకటి రెండు స్థలాలకు మాత్రమే మితమై ఉంటుంది. రచయిత శక్తినిబట్టి దీనిలోనూ ఎంతో సమర్థవంతంగా నిర్వహించే రచయిత ప్రతిభచేత ఇతర లక్షణాలచేత ఈ పాత్రలు ఎంతో ఆకర్షణతో మనస్సుపై చెరగని ముద్ర వేసి శాశ్వతస్థానాన్ని పొందడమూ ఈ సందర్భంలో గమనించవచ్చు.

నవల్లో సమం (ఫ్లాట్), ఆవృత్తం (రౌండ్) రెండింటికీ స్థానం ఉంది. అయితే ఒక భేదం గుర్తించవలసి ఉంటుంది. సమం కన్నా ఆవృత్తం వెంటనే ఆకర్షిస్తుంది. క్లిష్టమైన స్థితులనుండి ఉద్గమించే విజయశక్తిగా పాత్ర దీపిస్తుంది. సమపాత్రను ఎంతదూరమైనా పొడిగిస్తూ పోవచ్చు. ఆవృత్తం విషయంలో (ఎంతబడితే అంత) పొడిగిస్తూ పోవడానికి అవకాశం ఉండదు. ఇది తిరిగే మలపులతో కొత్త పార్శ్వాలను పొందుతూ కొత్త ఆకర్షణకు నిలయమౌతూ ఉంటుంది. ఇతివృత్తం వ్యాసపరిధినిబట్టి ఇది ప్రవృత్తమౌతుంది. ఒకటి రెండుకన్నా ఎక్కువ విశిష్ట లక్షణాలతో మలుపులు తిరుగుతూ వలయాకారంతో ప్రవర్తిస్తూ చివరకు మొదటిచోటికి వచ్చి కలవడంతో విశిష్టమైన రూపాన్ని పొందుతూంది. యోజనలో పాత్రకు సంపూర్ణత సిద్ధిస్తుంది. ఇది నవల పరిణామ చరిత్రలో పేర్కొదగిన అంశం.

V

మానవజీవితం ఎంతో విస్తృతమైందీ, గహనమైందీ, వైవిధ్యవిలసితమైందీ. మనచుట్టూ ఉన్న వ్యక్తులతో సంబంధాలవల్ల కలిగే అనుభవాలు అనేక సంఘటనలకు దారితీస్తూ ఎంతో ప్రభావాన్ని నెరపుతాయి. రచయిత వీటిని పరిశీలించి ఎన్నుకోవడం, తగినవిధంగా కూర్చుకోవడం, అప్పటి అవసరాన్ని, ఔచిత్యాన్ని బట్టి ఉంటుంది. బాహ్యదృష్టితో పాటు అంతర్దృష్టితోనూ చిత్రించే పాత్రస్వరూపంలో సంక్షిప్తంగా ఎన్నో జీవితరహస్యాలు నిక్షిప్తమై ఉంటాయి. ఇవి లోకప్రవృత్తితో సంవదిస్తూనే విశిష్టమైన ధోరణిలో మనల్ని ఆకర్షిస్తాయి. రచయిత సృష్టించిన పాత్ర తక్కువకాలంలో మనకు

ఎక్కువ జీవిత ప్రపంచాన్ని అనుభవంలోకి తెస్తుంది. ఎంత గొప్ప రచయిత అయినా, ఏ నవల్లోనూ మానవుని గురించి, అతని జీవితాన్ని గురించీ ఏ పాత్రలోనూ సంపూర్ణమైన రూపాన్ని ఇవ్వలేడు. ఒక్కొక్క రచయిత ఒక్కొక్క నవల్లో ఏదో కొంత భాగం మాత్రమే బింబింప జేస్తాడు. కొద్ది పరిధినీ, కొంత లోతునీ మాత్రమే స్పృశించగలడు. ఎప్పటికపుడు ఎంతో మిగిలే ఉంటుంది. ఆ చెప్పిందే చెప్పడం కాకుండా మిగిలినదాన్ని ఆ తరువాత వచ్చే రచయితలు అన్వేషించవలసి ఉంటుంది. దీనికి చివర అంటూ లేదు కాబట్టి అన్వేషణలో తెలుసుకోదగిందీ, చెప్పవలసిందీ పాత్రచిత్రణలో ఇంకా ఉండనే ఉంటుంది.

ప్రతివ్యక్తీ తన ప్రపంచానికి తానే కేంద్రబిందువు. ఒక్కొక్కరి దృష్టిలో ఒక్కొక్క విధంగా కన్పిస్తుంది. ప్రతి వ్యక్తి జీవితం ఒక స్వయంవ్యక్తిత్వవలయం. వివిధ మనస్తత్వాలుగల అనేకమైన వ్యక్తుల ప్రవర్తనల తీరులో సమాజం ఎంతో సంక్లిష్టంగా ఉండటం సహజం. ఎక్కడికక్కడ కొన్ని పరిమితుల్లో జీవితం గడిపే మానవుల్లో ఎన్నో సూక్ష్మమైన ప్రత్యేకాంశాలతోపాటు అందరికీ లేదా ఎక్కువమందికీ వర్తించే కొన్ని కొన్ని లక్షణాలూ ఉన్నాయి. వేరువేరుగా పేర్కొనవసరం లేని ఎన్నో సందర్భాల్లో వివిధ వ్యక్తులతో పరిచయం స్నేహం బంధుత్వం ఆత్మీయత ఏర్పడుతుంది. దీనికి వ్యతిరేకంగానూ వివిధ స్థాయిల్లో ఏర్పడవచ్చు. వ్యక్తిగతంగానే కాక సామాజికంగానూ అంగీకారంతో తిరస్కారంతో కొన్ని అభిప్రాయాలూ సిద్ధాంతాలు కలిపేవీ విడదీసేవీ ఉంటాయి. ఈ వలయాలను దాటి, ఎక్కువ తక్కువలూ ప్రాంతం వర్ణం దేశం భాష విశ్వాసం అభిప్రాయం, మతం సిద్ధాంతం గురించి భేదాలకతీతంగా మానవతాలక్షణం అన్నికాలాల్లోనూ పనిచేస్తుంది. ఈ మౌలికమైన మానవీయ భావనవల్లనే ఏ భాషకు, ఏ దేశానికీ సంబంధించిన నవల్లోని పాత్రలపట్లనైనా ఆసక్తినీ అభిమానాన్నీ కలిగి ఉండడం సంభవిస్తుంది.

నవల్లో రచయిత ప్రతిభకు నిదర్శనంగా నిలిచే గొప్ప పాత్రల్లో సాధారణమైన అనుభవాన్ని విశేషస్థితికి తీసుకొనివెళ్ళే ఉన్నతమైన స్థాయి ఉంటుంది. పాత్రలో రచయిత సాంఘిక రాజకీయ నైతిక వైయక్తిక ధోరణిగల నిర్మాణరేఖలు స్థూలంగా ఉంటాయి. అతినిదర్శనం పాత్రలో అంతర్లీనమై ఉంటుంది. ఒక పాత్ర లోకంలో ఎందరో వ్యక్తుల లక్షణాల సమాహారరూపంగా ఉండవచ్చు. రచయిత తాను నిర్మించే దాన్నిబట్టి తనకు కావలసిన లక్షణాలను ఎన్నుకోవడం జరుగుతుంది. దీని ఉపయోగంలో విచిత్రమైన మనస్తత్వంపై అనుభవస్పందనపై వెలుగు ప్రసరించడంతో మన ఊహకు మించిన స్వరూపం ఏర్పడుతుంది. ఆకర్షణకు స్థానమౌతుంది. పాత్రసృష్టిలో కొంత కల్పనకూ వీలుచిక్కుతుంది. రచయిత పొందిన అనుభవరూపంపైనే ఇది సాగుతుంది. రచయిత

కోరే మార్పులను పురస్కరించుకొని ఉండవచ్చు. ఎంత వాస్తవమైనా అనుభవమూలమైన వ్యక్తిత్వచిత్రణం యథాతథంగా ఉండదనే అభిప్రాయం ఈ దృష్టితో వెలువరించిందే. ఈ మార్పులు కథా ప్రణాళికనుబట్టి ఉద్దేశగర్భితమై ఉంటాయి. క్రమంగా పాత్రలు రచయిత ఆలోచనాధోరణినీ, దర్శనశక్తినీబట్టి రూపొందుతూ క్రమిస్తాయి. అందువల్ల ఒక రచయిత తీర్చే పద్ధతికీ మరో రచయిత తీర్చే పద్ధతికీ భేదం ఉంటుంది. ఒకదానిలోకి మరొకటి మార్చలేం. ఒకే రచయిత వేరువేరు విధానాలనూ అవలంబించవచ్చు. మానవ స్వభావం సంపూర్ణంగా ఏ వెలుగుతోనూ ప్రకాశించదు. పూర్తిగా ఏ చీకటితోనూ నిండిఉండదు. వెలుగు-చీకటి, ఈ మధ్య ఛాయాభేదాలు, వివిధ వర్ణ కాంతి ప్రసారాలు, పరస్పరం సమున్మేషం పొందే స్థితులతో ఏర్పడే రూపాలెన్నో ఉన్నాయి. జీవితంలో వీటిని సరిగా గుర్తించడం చాలా కష్టమైన పనే. పాత్ర చిత్రణంలో రచయిత సమదృష్టితో ఈ సూక్ష్మభేదాలను జీవనవాస్తవ స్ఫూర్తితో స్పష్టంగా కన్పించే ప్రయత్నమైతే చేయవలసి ఉంది.

ఇతివృత్తంలో సంఘటన-సంభాషణ-వాతావరణం- మొదలైన వివిధాంశాల నుండి పాత్ర క్రమక్రమంగా క్రమిస్తూ చివరకు ఉద్దేశంతో సంపూర్ణమైన స్వరూపాన్ని పొందుతుంది. నవల్లో పాత్ర ఒక ముఖ్యాంశమే అయినప్పటికీ, ఇతర లక్షణాలతో ఎక్కువ తక్కువ అనుబంధం తప్పనిసరిగా కలిగి ఉంటుంది. నవల చదివాక పాత్ర స్మృతిపథంలో నిలవాలి. మనస్సులో కొంతకాలం నిలిస్తే అది ప్రభావం నెరపినదాని క్రిందే లెక్క. సాహిత్యం అక్షరరూపంలో నిలిచే సృష్టి, ఉత్తమపాత్ర సృష్టిని అనుభవంలో దర్శించినపుడు పాఠకునిలో మనస్తత్త్వపరంగా ఏర్పడి ఉన్న శూన్యవలయం తృప్తి రేఖలతో పరిపూర్ణమౌతుంది. ఉత్తమపాత్ర సృష్టికి గాఢమైన సాహిత్య సంస్కారం, మానవస్వభావ పరిశీలనం, వాస్తవానుభవందానిపై కొంత కల్పనాశక్తి, సృజనశక్తి సమున్మేషంతో పాటు నిర్మాణశిల్పం - నిర్దిష్టమైన లక్ష్యం అవసరం.

మనలో నిరంతరం జీవించే పాత్ర, కొత్త ప్రపంచాన్ని దర్శింపజేస్తుంది. అనుభవస్వరూపాన్ని విస్తృతం చేస్తుంది. కొత్త విలువల్ని నిలుపుతుంది. మనల్ని ఆలోచనకు గురిచేస్తుంది.

6. వాతావరణ కల్పనం

(స్థలం - కాలం - పరిసరాలు)

మానవుని చుట్టూ ప్రపంచం ఉంది. భూమి ఆకాశం సముద్రం అడవీ ఊరు నగరం ఇల్లు ఇంకా ప్రకృతిరూపాలు నివాసస్థానాలు అనేకమైన ప్రయోజనాలు గల భౌతికమైన వస్తువులు, అన్నీ కలిసి పరిసరాల్ని, సాంస్కృతిక స్థితుల్ని భావింపచేస్తాయి ఏదో ఒక విధంగా ఉండేవి, సంబంధం వీడనివీ, ఇంకా ఎన్నో! అనేక సమయాల్లో వీటితో మనకు గల సంబంధంతో పొందే అనుభవాల పరంపర జీవితంతో ముడివడి ఉంటుంది. ఒక్కొక్కప్పుడు అనివార్యమైందీ. ఇది నవల్లో ఎంతో వివరంగా, నాటకంలో కొన్ని పరిస్థితుల్లో కవిత్వంలో సంక్షిప్తంగా దర్శనమిస్తుంది. నవల లక్షణాల్లో వాతావరణ చిత్రణం ఒకటి. ఇది కాలానికీ, స్థలానికీ సంబంధించింది.

కథాగమనంలోని కాలం స్థలం రూపమే వాతావరణం. ఒక కాలంలో ఒక స్థలంలో జీవించిన వ్యక్తుల జీవితగమనంలో అనుబంధంతో విడదీయడానికి వీలులేకుండాను ఉంటుంది. నవల్లో పూర్వభూమిక దృశ్యం, పరిసరాలు, వాతావరణం అనీ, నిర్మితిలో స్వల్పమైన భేదంతో ప్రయుక్తమౌతుంది. వాతావరణం అనే మాట ప్రకృతిగతంగా భౌతికంగా మానసికంగా విస్తృతమైన అర్థాన్ని తనలో ఇముడ్చుకోగల పరిధి కలిగింది. ఇది నవల్లో ఇతివృత్తం పాత్ర ఉద్దేశాలకు సంబంధించిన యోజనాపరమైన ప్రభావం చేత నిర్మాణరూపాన్ని పొందుతుంది. సృజనాత్మక సాహిత్యంలో నవల్లో ఇతరమైన అంశాలను పురస్కరించుకొని దీని ప్రమేయం స్థానం నిర్ణీతమౌతుంది. కాలాన్నీ స్థలాన్నీ ఆశ్రయించి చేసే చిత్రణం వాతావరణకల్పనలో ప్రధానమైంది.

కథల్లో గతిశీలాన్ని ఆశ్రయించిన స్థలం మరియు కాలానికి సంబంధించిన ఈ అంశం నాలుగు విధాలుగా ప్రవృత్తమౌతుంది. 1) సామాజికం, 2) భావనాత్మకం, 3) ప్రకృతిగతం, 4) వస్తుగతం.

మొదటిది సామాజికం. ఇందులో భౌతికమైన సాంఘిక రాజకీయ సాంస్కృతిక చిత్రణం ఉంటుంది. జీవితంలోని ఆచారాలు పద్ధతులు విధానాలు వర్ణితమౌతాయి. గొప్పనవలలు ఒక్కొక్క దృక్పథంతో ప్రాతినిధ్యం వహిస్తాయి. ఫీల్డింగ్-టామ్‌జోన్స్ ఇంగ్లీషు ప్రజల జీవితాన్నీ, విక్టర్ హ్యూగో-లే మిజరబుల్స్ ఫ్రెంచి జీవితాన్నీ, టాల్‌స్టాయ్-వార్ ఎండ్ పీస్ రష్యన్ జీవితాన్నీ ఆ కాలం ప్రభావముద్రతో దర్శింపజేస్తాయి.

తెలుగులో ఉన్నవ మాలపల్లి, విశ్వనాథ వేయిపడగలు పాశ్చాత్యప్రభావంవల్ల గత శతాబ్దిలో అన్ని రంగాల్లో వచ్చే పరివర్తనను చిత్రిస్తాయి. రెండు దృక్పథాల్లో భిన్న ధోరణులల్లో ఆవిష్కృతమయినాయి. మాలపల్లి అట్టడుగునుండి తల ఎత్తి పైకి లేచే శిఖరాలతోనూ, వేయిపడగలు ఒక్కొక్కటీ పైనుండి కూలిపోయే శిఖరాలతోనూ సాక్షాత్కరిస్తాయి. ఈ రెండింటినీ కలిపి పరిశీలిస్తే ఆ కాలంలో ఆంధ్రదేశంలోని ఇంచుమించు భారతదేశంలోని సాంఘిక రాజకీయ సాంస్కృతిక పార్శ్వాలు కనిపిస్తాయి. ఇది రచయిత నవల్లో కాలం స్థలం ప్రభావం నుండి తప్పించుకోలేని స్థితినే కాకుండా దానివల్ల రచనకు కలిగే విశాల పరిధినీ పార్శ్వాలనూ భావింపజేస్తుంది. ఆధునిక నవలల్లో సామాజిక రూపంపై- మధ్య- క్రింది తరగతుల సామాజిక వాతావరణం గ్రామ నగర వలయాల్లో ఎన్నో శ్రేణులు శ్రేణులుగా చిత్రితమై కన్పిస్తుంది.

రెండోది, భావనాత్మకం. ఇందులో మానసికమైన వివిధ స్థితి చిత్రణంతో ఉంటుంది. ఈనాడు మనస్తత్వశాస్త్ర ప్రభావంవల్ల మానసికమైన స్థితి రూపంతో వాతావరణకల్పనం విశిష్టమైన పాత్రను నిర్వహిస్తోంది. అల్పజీవి నవల సమాప్తిలో భయంకరంగానూ మనోహరంగానూ కదలే సముద్రదృశ్యం, కేవలం ప్రకృతివర్ణనకే పరిమితమైంది కాదు. నవలల్లోని పాత్రల చర్య ప్రతిచర్యల పర్యవసానంగా చివరకు అగాధమైన జీవితాన్ని ధైర్యంతో సాహసంతో ఎదుర్కొనే మానవుని ప్రయత్నం ఆశాస్ఫూర్తి దృశ్యచిత్రణంతో మనస్తత్వ సమర్పకంగా కల్పితమైంది. ఇది 'మాబిడిన్' నవల్లో సమిపి&త దృశ్యాన్ని తలపిస్తూంది. ఇంకా నవల్లో హృదయాన్ని స్పందింపచేసే కరుణం, కంపింపచేసే భయం మొదలైనవి భావనామయంగానూ ఉండవచ్చు. మనస్సును కలతపెట్టే విపత్తులకు సంబంధించిన విషాదంతో, మనస్సుకు ఉల్లాసాన్ని కలిగించే రాగంతో, ఉపసంహృతికి దారితీసే శాంతంతో ఈ విధంగా అనేకమైన మనోభావాల సమాకీర్ణలక్షణంతో రూపొందడం ఈ సందర్భంలో మనం గమనించవలసి ఉంటుంది. అవ్యక్తచేతనతోపాటు సామూహిక అవ్యక్తచేతనపై దృష్టి ప్రసరించడంతో లోతును పొందింది. రచయిత శిల్పప్రతిభచేత సూక్ష్మమైన నిర్మాణరేఖలను సంతరించుకుంటూ ప్రసరించడం మనకు బాగా కన్పిస్తుంది. భావనాత్మకం నవలకు గాఢత్వాన్నీ ఆలోచనా వర్ణ చిత్రాన్నీ ప్రసాదిస్తుంది.

మూడోది, ప్రకృతిగతం. ఇందులో ఒకటి కేవలం ప్రకృతివర్ణనం. ముఖ్యంగా పూర్వకాలపు నవలల్లో విరివిగా కన్పిస్తుంది. కథలో విరామంగా మనస్సును కాల్పనిక వాతావరణంతో అలరింపజేస్తుంది. మరొకటి కథాప్రయోజనాన్ని దృష్టిలో పెట్టుకొని

ఇతివృత్తం పాత్రచిత్రణలో భాగంగా సంఘటన, ప్రవర్తనం ఆధారంగా బహిరంతర్గతమైన చిత్రణలతో లేదా వాటి సూచనలతోనో చేసే ప్రకృతివర్ణనం. ఉదాహరణకు పాత్ర ఎదుర్కొనే కష్టానికి ముందు తుఫాను రావడం, రాబోయే దుఃఖానికి సూచనగా చీకటిని వర్ణించడం, ఒక్కొకపుడు వర్ణనం, పాత్రను ఎంతో శక్తిమంతంగా చేసేదిగానూ ఉంటుంది. ప్రకృతితో మానవుని సంఘర్షణలోనూ ఇది ప్రవృత్తం అవుతుంది. ఇటువంటి సందర్భాల్లోనే కాక ఇంకా అనేక సందర్భాల్లోనూ దృశ్యం ప్రతీకాత్మకతను పొందే అవకాశం ఉంది. "పకవీరనవల్లో ఈ విధం ఆరంభం పాత్రగతం గానూ విశ్లేషణ కందుతుంది. అల్పజీవి నవల్లో చివరకు "కదులుతూన్న సముద్రం" జీవితానికి ప్రతీకగా నిలిచేది. వాస్తవ జీవితాన్ని భావింపచేసేది. నవల్లో పరిసర వర్ణనం తప్పనిసరిగా ఉంటుంది.

నాలుగోది వస్తుగతం. ఇందులో చుట్టూ వివిధ వస్తు సముదాయ వర్ణనం ఉంటుంది. ఇది వివిధాంశాలకు ఉపస్కారకంగా చిత్రితమవుతుంది. నవల్లో విషయభాగం దృష్ట్యా వివిధాంశాలు విడివిడిగా పరిశీలనం చేసినప్పటికీ, ఒక ప్రభావం మరోదానిపై ప్రసరిస్తూ ఒకదాని ప్రమేయం మరోదాని ఆవిష్కారానికి దారితీస్తూ, ఇది క్రమంగా పరంపరగా మొత్తంమీద పరిపూర్ణమైన ఏకరూపానికి దోహదం చేస్తాయి. కాబట్టి వాటి ప్రసక్తి విడివిడిగానూ అనివార్యం.

సామాజిక, భావనాత్మక, ప్రకృతిగత, వస్తుగతమైన వర్ణనం రచయిత ప్రజ్ఞనుబట్టి ఉద్దేశాన్నిబట్టి స్థూలరూపం నుండి సూక్ష్మరేఖల వరకూ వాతావరణ నిర్మాణంలో గొప్ప పాత్రను నిర్వహించే అవకాశం కలిగి ఉంటుంది.

II

అన్ని నవలల్లోనూ వాతావరణకల్పనం ఒక విధంగా ఉండదు. దేని తీరు దానిదే. ఇతివృత్తాన్నిబట్టి పాత్రలనుబట్టి మార్పులు ఉంటాయి. ఒక దేశం నుండి మరో దేశానికీ, ఒక ప్రాంతం నుండి మరో ప్రాంతానికీ కథారంగం మారినపుడు పరిసర వర్ణనం సంపూర్ణమైన పరివర్తనం పొందుతుంది. ఆయా దేశాల స్థలాల ప్రజల గురించి బాగా తెలియాలి. ఒక్కొక్కపుడు ప్రత్యేకమైన వృత్తికీ లేదా విషయానికీ సంబంధించి ఉండవచ్చు.

మెల్‌విలెవ్రాసిన మాబీడిక్ నవల్లో సముద్రాలపై తిమింగలం వేటకై చేసే సాహసయాత్ర ఇతివృత్తం. సముద్రజీవనానికి సంబంధించిన వృత్తిపరమైన ప్రత్యేక వాతావరణం రూపొందించవలసి వచ్చింది. అనేకమైన వృత్తులను వాటి ప్రసక్తి వచ్చినపుడు

రచయిత ఎంతో శ్రద్ధతో విషయాన్ని పరిశీలించి చిత్రించవలసి ఉంటుంది. మహాశ్వేతాదేవి నవలల్లో గిరిజన జీవన చిత్రణం ఈ సందర్భంలో ఉదాహరణీయం.

సమాజంలో 1) వివిధ తరగతులు, 2) వర్ణం జాతి మతం, 3) వ్యవసాయికం-పారిశ్రామికం-బ్యూరాక్రసీ-రాజకీయం మొదలుగా అనేకం తమ పాత్రను నిర్వహిస్తున్నాయి. ఊరు, నగరం, ఇల్లు, వీధి, ఆఫీసు, ఫ్యాక్టరీ, బడి, స్టేషన్ మొదలుగా ఎన్నో కథాభాగాల్లో సంఘటనలను పురస్కరించుకొనీ పాత్ర చర్యలనుబట్టీ తటస్థపడే పరిసరాలు వేరే ఉన్నాయి.

చారిత్రక నవలల్లో స్థలం కాలం పెద్దపాత్రను నిర్వహిస్తాయి. చారిత్రక నవలా రచయిత పూర్వరంగం విషయంలో దృశ్యచిత్రణంపట్ల ఎంతో బాధ్యతతో ఉపక్రమించవలసి ఉంటుంది. చరిత్రకూ సంస్కృతికీ సంబంధించిన అంశాలను ఎంతో విజ్ఞానంతో నిర్వహించడంవల్ల వస్తువుకు న్యాయం చేకూరుతుంది. ఆయా స్థలాలను దర్శించి వాటికి సంబంధించిన విశేషమైన సమాచారాన్ని సేకరించాలి. సాధారణ పాఠకునికీ తెలీని అందుబాటులోలేని కాలాన్నీ దేశాన్నీ జాతినీ ప్రయత్నంతో పునర్నిర్మించాలి. అద్దంలో ప్రతిఫలించే సంగ్రహరూపంవలె నవల్లో వాతావరణం యోజితం కావాలి. కథాగమనం వెనుకనుండి స్థానిక పరిసరాల చిత్రణం స్పష్టంగా ఆవిష్కృతం కావాలి. ఇందులో సాంఘిక స్వరూపం మనకందని ఎంతో పూర్వకాలానికి సంబంధించింది కావడంచేత ఆ కాలంనాటి జీవితాన్ని పునర్నిర్మించడమే అవుతుంది. ఇది కొన్ని సాక్ష్యాధారాలపై జరగడంవల్ల వాస్తవసదృశస్థితిని పొందుతుంది. అక్కడక్కడా చెదరిఉన్న అనేకాంశాలను సమీకరించి కొంత ఆలోచన చేసి, వీటిమధ్య ఐక్యత చేకూర్చిన కళాసృష్టి కావడంచేత - కొంత కల్పన చోటుచేసుకొంటుంది. ఒక ప్రత్యేకమైన చరిత్ర సంస్కృతీ లక్షణంతో జాతి జీవితాన్ని పునర్నిర్మించడం చారిత్రక నవల్లో కన్పించే ముఖ్యమైన లక్షణాల్లో ఒకటి. గతానికి సంబంధించిన అనేకమైన విశీర్ణాంశాలను సమీకృతం చేసి కొంత కల్పనతో ఐక్యత చేకూర్చి, సజీవరూపాన్ని ఇవ్వడం ఇందులో ముఖ్యం. దీనికి గతానికి సంబంధించిన వాతావరణసృష్టి అవసరం. జార్జి ఇలియట్ వ్రాసిన రోమలా ఇటాలియన్ సాంస్కృతిక పునరుజ్జీవనాన్ని ఉద్దేశించింది. తెలుగులో విశ్వనాథ, నోరి నరసింహశాస్త్రి ముదిగొండ శివప్రసాద్ మొదలైన రచయితల చారిత్రక నవల్లోనూ ఈ ఉద్దేశం స్పష్టంగా కన్పిస్తుంది. స్వాభిమానాన్ని ఉజ్వలింపజేసే చరిత్ర, సంస్కృతీ - ఆనందాన్ని తరంగితం చేసే కళ - ఈ రెండింటి సమన్వయం పొందే స్థితి చేకూరడానికి సామాజిక నవలల్లోను రచయిత నిర్మాణశక్తిలో కొంత భాగం వాతావరణనిర్మితికి ఉపయోగితం కావలసి ఉంటుంది. వాతావరణ కల్పనం కథారూపానికి నిండుదనాన్ని ఇస్తుంది.

III

పూర్వం నవలల్లో చాలా వివరంగా స్థానికమైన అంశాలు పరంపరగా చిత్రిత మయ్యేవి. అడవులు పర్వతాలు నదులు వీధులు ఇండ్లు గదులూ, గదుల్లో వస్తువుల అమరిక అన్నీ విపులంగా రచయిత పరిశీలనాశక్తికి నిదర్శనంగా సాగేవి. ఈ పద్ధతిలో ఈనాడు కొంత మార్పు వచ్చింది. రచనలో మధ్యమధ్య విరామవర్ణనలు వదిలేసి, క్లుప్తంగా వర్ణనం అవసరం మేరకు అవలంబింపబడుతూంది. వెంటనే సంభాషణ లేదా కథాగతికి అవసరమైన కథనమో వివరణమో ప్రవృత్తమౌతుంది. ఈ కాలంలోనూ పరిసరాల వర్ణనం తొలగిపోదు. తొలగిపోవడానికి వీలూ లేదు. కాని రచనలో ప్రయోజనం మేరకు లేదా విశేషదృష్టితో స్వీకృతమౌతూంది.

నవల్లో సుదీర్ఘమైన వర్ణనలు కథాగమనానికి అంతరాయమనే ఒక పక్షం వాదం. ఇది పాఠకుణ్ణి మధ్యమధ్య అలరిస్తుంది. అయితే దీనివల్ల ఏ ఇబ్బందీ ఉండదు. దీన్ని అంతరాయమనీ అనుకోకూడదని మరో పక్షం వాదన. దీన్ని నవీనులు అంగీకరించరు.

ఏమైనా ఇతివృత్తంలో స్థానికమైన పరిసరాల చిత్రణం, ఇతివృత్తంతో పరిసరాల సంబంధాన్నిబట్టి ఉంటుందన్నమాట మరచిపోకూడదు. ఏది ఎట్లా ఉండాలన్నది రచయిత నవల మొత్తంమీద అవలంబించే రచనాశిల్పాన్నిబట్టి నిర్ణయించుకోవలసి ఉంటుంది. ఇది రచనా ప్రణాళికలో భాగం. ఒక్కొక్క సందర్భంలో ఒక చిన్న వాక్యంతో దాటివేయవచ్చు. కొన్ని వాక్యాల్లో సంగ్రహంగా చెప్పవచ్చు. దీన్ని సంక్షిప్తం (సమ్మరీ) అంటారు. మరో సందర్భంలో సుదీర్ఘంగా ఉండవచ్చు. ఇది దృశ్యం (సీన్) అవుతుంది. దృశ్యంలో సన్నివేశానికీ రచనలో భాగంగా ప్రాధాన్యం ఉంటుంది. రచన సంక్షిప్తంలో సన్నివేశంలోని అంశాన్నీ, దృశ్యంలో పార్శ్వాన్నీ దృష్టిలో పెట్టుకొని సాగుతుంది. ఇవి కథాగమనంతో సంఘటనల స్థితుల ప్రాధాన్యాన్నిబట్టి అవలంబింపబడతాయి. సంక్షిప్తం దృశ్యం, రెండూ ఈ నవల్లో ప్రక్రియనుబట్టి ఎంతో విస్తృతీ వైవిధ్యం గల జీవితపరిధి ఉండడంవల్ల, ఆయా సందర్భాల్ని బట్టి రెండింటి అవసరమూ ఉంటుంది. ఒక నగరం లేదా వనంలోనుండి పాత్ర ప్రయాణం సాగుతుంది. లేదా ఇతివృత్తంలో ఒక సందర్భంలో ఋతువు మారింది. అపుడు కథలోని ఏ అంశంతోనూ సంబంధం లేకపోతే దాటేయవచ్చు. ఏదో ఏకాస్త సంబంధం ఉన్నా, సంక్షిప్తంగా ఉల్లేఖించవచ్చు. సంగ్రహంగా వర్ణించవచ్చు. ఇదొక పద్ధతి. కథతో సంబంధం లేకపోయినా కల్పించుకొనీ, ఏమాత్రం సంబంధం ఉన్నా దాన్ని అవకాశంగా తీసుకొనీ, ఆ నగరం గొప్పతనాన్నో, ఆ వనం విశేషాలనో లేదా మారే ఋతువు శోభనో సుదీర్ఘంగా వర్ణిస్తూ పోవచ్చు. వేయిపడగల్లో వెన్నెల

వర్ణనం జ్ఞాపకం వస్తుంది. పూర్వకాలం నవలల్లో ఈ పద్ధతి బాగా కన్పిస్తుంది. ఈ విధమైన మధ్యంతర వర్ణనలను పురస్కరించుకొని రచయిత తన వర్ణనాశక్తినీ విజ్ఞానసంపదనూ ప్రదర్శించే ప్రయత్నం జరుగుతుంది. ఈ విధంలో దోషం ఏమీ లేదని కొందరి అభిప్రాయం కూడా. పైన పేర్కొన్నట్లు పాఠకులకు కథనుండి కాస్త విరామానికీ, కొంత విజ్ఞాన పరిచయానికీ, కాస్త ఉల్లాసానికీ ఉపకరిస్తుందని వీరి విశ్వాసం. అభిప్రాయ భేదాలెట్లా ఉన్నా ఇది రచయిత నిర్వహణదృష్టికి సంబంధించింది. దీన్ని కొందరు ఎంతో ఆసక్తికరంగా నిర్వహించిన తీరు కూడా ఈ సందర్భంలో గుర్తించవలసి ఉంది.

స్థానిక పరసరాల చిత్రణం ఇతివృత్త విన్యాసంలోను పాత్రచిత్రణంలోను కళాత్మకమైన సౌందర్యానికి దోహదం చేసే మాట వాస్తవం. దీన్ని ఆధునిక రచయితలు సృజనశక్తిచేత, శిల్పసంవిధానంలో ఎంతో ప్రతీకాత్మకంగానూ రూపొందిస్తున్నారు. చివరకు మిగిలేది నవల్లో ప్రకృతి వర్ణనం, కొన్ని సందర్భాల్లో కోమలి పాత్రను ఉన్మీలనం చేసే విధంగా యోజితమైంది. దయానిధి, కోమలి, సుశీల, నాగమణి బృందం పిక్నిక్‌కు వెళ్ళిన సందర్భంలో దీన్ని బాగా గుర్తించవచ్చు. విశ్వనాథ "ఏకవీర" నవల ఆరంభంలో "వైగైనది క్రుంగికృశించిన ప్రోషితభర్తకవలె ప్రవహించుచున్న"దని నవల్లో ప్రధాన స్త్రీపాత్రను తీర్చిన స్వరూపం స్ఫూర్తికట్టిస్తుంది. ఈ నవల సమాప్తిలోనూ వైగైనది ప్రసక్తి పరిశీలనార్హం అవుతూంది.

వాతావరణ కల్పనం ఇతివృత్తంతోనూ పాత్రతోనూ ఎన్నో విధాలుగా అనుబంధ లక్షణంతో స్థాపితమౌతూంది. ఆధునిక నవలల్లో మనస్తత్త్వపరంగానూ కొత్తదనాన్ని పొందింది. నవల్లో బలమైన సంఘటనలకు పుష్టికొరకై ఉత్కర్షావహంగా పూర్వభూమిక నిర్మితమవుతుంది. ఇది నిర్దిష్టమైన స్థలంలో ఉద్దిష్టమైన చర్యలతో కూడుకొని ఉంటుంది. దృశ్యంతో, సంక్షిప్తంతో కూడిన వాతావరణకల్పనం నవల్లో విడిగానూ, ఇతివృత్త గమనంతో పాత్రచర్యతో సంక్లిష్టమై ఉండే విధంగానూ తీర్చడం సామాన్యం కాదు. నవల్లోని వాస్తవికత కేమాత్రం భంగం కలగకుండా ఉండాలి. అందువల్ల ఇది అనుభూతిని సాంద్రతరం చేసి, ఆలోచనను గాఢతరం చేసే శక్తికి అనుగుణంగా కళాత్మకమైన విలువల్ని పెంచుతుంది. నవల సంపూర్ణమైన స్థితికి దోహదం చేస్తుంది. వివిధ కోణాల్లో చక్కగా యోజితమై రూపొందడమనేది రచయిత ప్రతిభపై శిల్పంపై ఆధారపడి ఉంటుంది. వాతావరణకల్పనం నవల్లో నిర్మాణ శిల్పపరంగాను కళాదృష్టితోనూ, రచయిత శ్రద్ధ వహింపదగిన అంశం.

7. సంభాషణ

మానవ జీవితం ఇతరులతో సంబంధంపై ఎన్నో విధాలుగా ఆధారపడి సాగే అనుభవాత్మకమైన వాస్తవరూపం. జీవితంలో పరస్పర ప్రయోజనాలు నెరవేర్చుకోడానికి అవలంబించే ఒక సాధనం భాష. భాషాగతంగా, నవల్లో రచనారూపం ప్రధానంగా రెండు విధాలుగా ఉంటుంది. ఒకటి కథనం, రెండోది సంభాషణం. కథనానికి అనుబంధంగా వివరణం, వర్ణనం ఉంటాయి. కథనం వివరణంలోకన్నా వర్ణనలో భాష ఆలంకారికతను పొందుతుంది. నాటకం సంభాషణాత్మకం. నవల్లో నాటకీయతనే గాక వాస్తవ స్థితిగతుల్ని సాధించడానికీ సంభాషణపై శ్రద్ధ అవసరం. ఒక భాషను ఆశ్రయించి ఒక వ్యక్తి మనోభావాలను మరోవ్యక్తికి తెలియజేసే మౌలికమైన విధానం సంభాషణ. కథనం వివరణం వర్ణనం సంభాషణ చదివేప్పటి అనుభవం వేరువేరుగా ఉంటుంది. దీన్ని స్పష్టంగా గుర్తించవచ్చు. వర్ణనలో కాల్పనికతకూ సంభాషణలో వాస్తవికతకూ అవకాశం ఎక్కువ. సంభాషణలో వాస్తవానుభవగుణంతో సాన్నిహిత్యాన్ని భావింపజేసే లక్షణమూ ఉంది. ఇది మనలో జీవిత భాగంగా అనిపిస్తుంది. మనచుట్టూ ఉన్న పరిసరాల్లో మాట్లాడేదీ ఎక్కువ పరిచయం ఉందీ కావడంచేత తటస్థంగా ఉండలేం. సంభాషణలో ఏదో ఒకవిధంగా పరిచయ సాన్నిహిత్యం నుండి అంతర్భాగత్వాన్నీ ఐక్యతాస్థితినీ అనుభవిస్తాం. ఇది పాత్ర తీరునుబట్టీ ఉంటుంది. నవల్లో వివిధ వ్యక్తుల పరస్పర భావప్రకటనంలో సాగే నాటకీయ పద్ధతి వెంటనే ఆకర్షించే ధోరణి కలిగింది. నవల్లో పాత్ర స్వరూపాన్ని సంపూర్ణంగా సాధించేందుకు ఎంతో సహకరిస్తుంది.

ఏ సంభాషణ లేకుండా, కేవలం కథనపద్ధతితోనే నవల రూపొందవచ్చు. ఇది రచయిత నిర్వహణంలో అవలంబించే విధానానికి సంబంధించింది. కాని సాధారణంగా నవల్లో సంభాషణ విధిగా ప్రయుక్తమౌతుంది. దీనికి సమాజ స్వరూపాన్నీ వ్యక్తుల మనస్తత్వాన్నీ బాగా పరిశీలించడం అవసరం. సమాజంలో సామాన్య ప్రజలు మొదలు మేధావుల వరకూ వివిధ స్థాయిల్లో ఉన్నవారు, విభిన్న ప్రాంతాలవారు, అంతస్థులవారు, మాట్లాడే తీరులోని వైవిధ్యాన్నీ ప్రత్యేకంగా గుర్తించవలసి ఉంటుంది. ఇది ప్రత్యక్షంగానో పరోక్షంగానో ఇతివృత్త పరిణామానికీ పాత్ర అభివ్యక్తికీ తోడ్పడాలి. ఇతివృత్తంలోని వివిధావయవాల సంబంధాన్నీ స్థాపితం చేయగలగాలి. అంతేకాని ఏ సంబంధం లేకుండా లేదా ఏదో సంబంధం కల్పించుకొని వాడే సంభాషణలు ఎంత ఆనందం కలిగించేవైనా ప్రయోజనం సంకుచితమైపోతుంది. పైగా ఇలాంటివి విసుగు

కలిగించేవిగానో, అంతరాయాలుగానో ఉంటాయి. రచయిత ఏదో విధంగా ఇతరమైన విషయాలను చొప్పించే మనస్తత్వమే దీనికి కారణం. దీనివల్ల నవల సంపూర్ణరూపంలోని సుస్వరత దెబ్బతింటుంది. కొన్ని నవలల్లో రాజకీయతాత్త్విక సామాజికమైన అనేక విషయాలను గురించి సుదీర్ఘమైన సంభాషణలు పాత్రముఖతః వెలువడి ఆ పాత్రనే మింగేసే ధోరణిలో ఉంటాయి. ఇది పాత్రచిత్రణం విషయంలో దెబ్బతీస్తుందనడంలో సందేహం లేదు. రచయిత ఈ విధంగా అనేక విషయాలను చొప్పించి విజ్ఞానదాయకంగా సంభాషణ తీర్చడంతో దోషం లేదనే అభిప్రాయమూ ఉంది. ఇది కళాత్మకంగా అనుచితమనీ, వ్యతిరేకించడమూ జరిగింది. పాత్ర ప్రత్యేకతను పురస్కరించుకొని ఎక్కడన్నా సంభాషణ దీర్ఘంగా ఉండవచ్చు. కాని వీలు కల్పించుకొని విజ్ఞాన ప్రదర్శనకు పూనుకోవడం సముచితం కాదనే ఆధునిక విమర్శకుల అభిప్రాయం. ఈ కారణంగా పాత్రచర్యతో అవయవాత్మక సంబంధం కలిగి సంభాషణ అర్థవంతంగా ఉండాలనడం జరిగింది ఇది సమంజసం కూడా.

శిల్పియైన రచయిత చేతిలో సంభాషణ ఇతివృత్తాన్ని ప్రకాశింపజేస్తూ పాత్రను ఆవిష్కరింపజేస్తూ నవల్లోని కళాత్మకమైన సంపూర్ణ స్థితికి దోహదం చేస్తుందనడంలో సందేహం లేదు. సంభాషణలో లోకంలో ప్రవృత్తమయ్యేదాన్ని ఎంతవరకు స్వీకరించాలో పరిహరించాలో రచయిత ఔచిత్యదృష్టితో నిర్ణయించుకోవలసి ఉంటుంది. సృజనశక్తి వెనుకనుండి విమర్శనాదృష్టితో చూస్తేగాని తెలియదు. ఏ భాషలోనైనా సంభాషణ పాత్రల మనోభావాల ప్రకటనంతో జీవిత స్వరూపాన్ని యథార్థస్థితిలో ఆవిష్కరించే ప్రయత్నంలో శక్తిమంతమైన సాధనంగా ఉపకరిస్తుంది.

సంభాషణ నాటకంలో ఉంటుంది. నవల్లోనూ ఉంటుంది. ఈ రెండింటికీ భేదం ఉంది. నాటకంలో సంభాషణకు కాలపరిమితి ఉంటుంది. ప్రదర్శనం నియమితమైన కాలంలో జరగాలి. రంగస్థలంపై పాత్రకూ సంభాషణకూ సమయం నిర్ణీతమై ఉంటుంది. నవల్లో ఈ విధమైన కాలపరిమితిపట్ల నియతి లేదు. అంతమాత్రాన ఎంతబడితే అంత పొడిగించడమూ జరగదు. కాని ఈ విషయంలో చాలావరకు స్వేచ్ఛ ఉన్నమాట నిజం. ఈ భేదం నాటకానికీ నవలకూ సంభాషణ స్వరూపంలో ఎంతో మార్పుకు కారణమౌతూంది. విలక్షణతకు దారితీస్తుంది. ఈనాటి నవల్లో పూర్వంవలె సుదీర్ఘం కాకుండా అవసరానికి మించకుండా క్లుప్తతతో, వేగంతో సంభాషణ తీరు కన్పిస్తుంది. ఎక్కడైనా పాత్ర ప్రత్యేకతనుబట్టి పొడిగింపు అవసరం కావచ్చు. సంభాషణలో సూటిదనం స్పష్టత సహజత్వంతోపాటు వాస్తవికతకు ప్రాధాన్యం ఇవ్వడం జరుగుతూంది.

దీని వెనుకనుండి వాతావరణం నిర్మితమవుతుంది. మానసిక స్థితితో ప్రవర్తనకనుగుణంగా మౌఖికంగా బహిర్గతం కావడంతో కథాభాగంలో రచన గొప్పగా రాణిస్తుంది.

II

నవల్లో తరచు తటస్థపడే సంభాషణలను 1) సాధారణం, 2) ప్రసంగకం, 3) సుదీర్ఘం, 4) సంక్షిప్తం, 5) టెలిగ్రాఫిక్ / అతి సంక్షిప్తం అనీ విభజించవచ్చు.

1) సాధారణం – జీవితంలో వివిధ సందర్భాల్లో మాట్లాడే సామాన్యమైన ధోరణి కలిగిఉంటుంది. ఇందులో వాస్తవచిత్రణం సహజత్వంతో ఎంతో సన్నిహితమైన అనుభవాన్ని కలిగించేదిగా ఉంటుంది.

2) ప్రసంగకంలో పాత్ర సంభాషణ ప్రసంగధోరణిలో ఉంటుంది. ఒక ఊపులో ఉద్రేకంతోనో సాలోచనతోనో సమాచారంతోనో వివరణంతోనే విజ్ఞానప్రదర్శకంగానో ఉంటుంది. దీర్ఘత్వాన్నీ కలిగి ఉండొచ్చు.

3) సుదీర్ఘంలో సంభాషణం కథాంశానికి మాత్రమే పరిమితమై దీర్ఘంగా సాగుతుంది. ప్రసంగకంలో అనేక విషయాలు వివిధ పార్శ్వాల్లో స్పృశింపబడతాయి. సుదీర్ఘంలో అన్యవిషయాల ప్రసక్తి చాలా తక్కువగా ఉంటుంది. ఇది ఉద్రేకంతో ఆలోచనతో కూడుకొంది. రచయితలో ఏదో విషయాన్ని ఇంకా బాగా వివరించాలన్న అభిప్రాయం వల్ల ఈ రకమైన సంభాషణ అవతరిస్తుంది. ఎదుటిపాత్రను పురస్కరించుకొని సందర్భవశంగానే వివృతమౌతుంది. తగిన విధంగానూ ఉంటుంది.

4) సంక్షిప్తంలో కథాగమనంలో వేగాన్ని అధికం చేసే లక్షణం ఉంది. అనవసరమైన వివరాల జోలికి పోకుండా ఆవేశాన్నీ, ఉద్రేకాన్నీ ఎప్పుడూ ఒకేస్థితిలో నిలుపుతూ, ఆలోచనా స్పర్శతో సంగ్రహంగా వాక్యోపవాక్య విన్యాసం ఉంటుంది. కథలో పాత్రపై ప్రధానదృష్టితో అవసరం మేరలో వర్తిస్తూ ఎంతో ప్రభావాన్ని నెరపుతుంది. ఎంతో వ్యంగ్యచమత్కృతినీ ప్రదర్శించే లక్షణం కలిగిఉంటుంది. నాటకీయధోరణికి దగ్గరగా పాత్ర మనస్తత్వంపై ఒరపిడులతో మెరపులతో విలసిస్తుంది.

5) టెలిగ్రాఫిక్‌లో మరీ అతిసంక్షిప్తత ఉంటుంది. మనస్తత్వ ప్రధానమైన నవలల్లో దీన్ని బాగా చూడవచ్చు. కథలో అఖండమైన వేగంతో తీవ్రతతో చిత్రితమయ్యే పాత్ర మానసిక సంక్షోభాన్ని పూర్తిగా వ్యక్తం చేయడానికి వ్యవధానం లేకపోవడంచేత, ఈ ధోరణి అవలంబితమౌతుంది. చాలాభాగం, సంభాషణలో, పదాలమధ్య, వాక్యాలమధ్యన పైకి అనకుండా ఉండీ, ఎదుటిపాత్ర ఆలోచనకు వదిలివేయబడుతుంది. పదాల వాక్యాల

సమన్వయమూ మనస్సులోనే ఏర్పడి భావం సందర్భాన్నిబట్టి రూపుదిద్దుకుంటుంది. ఇది సాధారణ నవలల్లోనూ అక్కడక్కడా విచిత్రమైన సందర్భాల్లో ఉపయుక్తమౌతుంది. చైతన్యప్రవంతీ, అంతరవిశ్లేషణంగల నవలల్లో ఇది ఎక్కువగా కన్పిస్తుంది. ఇది కొంత నాటకీయతను కలిగి ఉంటుంది. శబ్దానికీ వాక్యానికీ మధ్య కొంత ఆలోచన చేయవలసి ఉంటుంది. దీనిచేత సామాన్య పాఠకులకు, అన్నీ విడమరచి చెప్పాలని కోరేవారికీ ప్రీతిపాత్రం కాకపోవచ్చు. ఒకొక్కపుడు వాక్యం అసంపూర్ణంగానూ ఉంటుంది. ఇలాంటి వాక్యాల పరంపర ఉండవచ్చు. ఈ ధోరణి ఒక విశిష్టమైన సంఘటననుబట్టి, ఒక విచిత్రమైన పాత్ర మనస్తత్వాన్నిబట్టి నవలల్లో ప్రయుక్తమవుతుంది. దీనివల్ల ఎక్కువ ఇబ్బందిపడనవసరంలేదు. కాని నవల మొత్తంమీద ఈ లక్షణం ఉన్నపుడు కొంత ఓపిక అవసరమౌతుంది. ఇలాంటివి చాలా తక్కువ.

పైన పేర్కొన్న విధాలన్నీ ఒకే నవల్లో ఉండవచ్చు. దీనివల్ల సంభాషణలో వైవిధ్యం చేకూరుతుంది. అవసరాన్నిబట్టి ఉపయోగంతో ఔచిత్యంతో ప్రయోగశిల్పంచేత ఆకర్షణీయంగానూ విలసిస్తుంది. ఈ ప్రత్యక్ష సంభాషణంతోపాటు నవల్లో పరోక్ష సంభాషణమూ అప్పుడప్పుడు అవసరం అవుతుంది. ఇది ఒక పాత్ర మరో పాత్రతో సంభాషిస్తూ కథలో పూర్వం జరిగింది ప్రసక్తమైనపుడు, దాన్ని యథాతథంగా ఆ పాత్ర అన్నది అన్నట్లుగా సాగే సంభాషణ పద్ధతి.

III

సంభాషణ వాస్తవానికి దూరంగా కృత్రిమంగా ఉండకూడదు. సమాజంలో వివిధ తరగతులకూ వృత్తులకూ చెందినవారు భిన్నరీతుల్లో మాట్లాడే సంభాషణలనూ వాటి ప్రత్యేకతలనూ గ్రహించి బాగా వడపోసి పరిమితుల్లో ప్రయోగించవలసింది. ఏవో కొన్ని ప్రత్యేక సందర్భాల్లో మాత్రమే సాధారణ జీవితంలోని ప్రజల సంభాసణ యథాతథంగా స్వీకరిస్తే ఎంతో ప్రభావయుతంగా ఉంటుంది. వాస్తవ జీవితంలో ఒక సంఘటన సందర్భంలో ఎన్నో పునరుక్తులూ ఎంతో అనవసరమైన భాష మనకు వినబడుతుంది. నవల్లో లేదా నాటకంలో ఇందులో కొంత తీసివేసి, ఒక క్రమంతో కూర్చుకొని, అవసరమైతే మార్పులతో ఆ స్థితిని దృష్టిలో పెట్టుకొని కళాత్మకంగా రూపొందించుకోవలసి ఉంటుంది. ఇది యథార్థమైందీ, ఎన్నికచేసిందీ, మార్పులకు లోనైందీ. ఉపయోగంలో రచయిత ప్రయోజనాన్ని ఆశ్రయించి ఉంటుంది. యథార్థజీవితంలోని సంభాషణను రచనలో మొత్తంమీద యథాతథంగా స్వీకరించలేం. అయితే ఒక్కొక్కపుడు ఒక సంఘటనను పురస్కరించుకొని పాత్ర చిత్రణంలో ప్రత్యేకతను

నిలిపేందుకు అక్కడక్కడా కొంత ప్రయుక్తం కావచ్చు. ఇది వాస్తవికతకు దూరం కాకుండా, కళాదృష్టితో ఆకర్షణ కోల్పోకుండా, నిర్వహించడంలో రచయిత నైపుణ్యం తలపుకు వస్తుంది. సహజత్వానికి భంగం రాకుండా చదవడానికి యోగ్యంగా ఆకర్షణీయంగా ఆసక్తిని పెంచుతూ సంఘటన కనుగుణంగా పాత్రకు సముచితంగా సంభాషణ నడపడం నవల్లో ఒక కళే. ఇది సంపూర్ణమైన రచనా శిల్పంలో భాగం. దీనికి నిర్దేశకమైన సూత్రాలేమీ లేవు. కేవలం రచయిత వివేచన, ఔచిత్యం ప్రయోగంపై ఆధారపడింది.

పాత్ర తీరునుబట్టి సంభాషణ మారుతుంది. ఇది 1) ప్రవర్తనాపరంగానూ, 2) మనస్తత్వపరంగానూ ఉంటుంది. బాహ్యమైన వర్తనంలో సంభాషణ, పాత్ర సామాజిక స్థితి పరిసరాలకూ సందర్భానికీ అభివ్యక్తి ధోరణికీ సంబంధించి ఉంటుంది. స్థానిక గుణంతో మాండలికభేదంతోనూ ఉండవచ్చు. ఆంతరమైన మనస్తత్వంలో సంభాషణ పాత్ర మానసికస్థితికీ, ఆలోచనాధోరణినే, ఆవేశరూపానికీ, సంస్కారానికీ, అనుభవ శక్తికీ సంబంధించి ఉంటుంది. అవ్యక్తచేతన సామూహిక అవ్యక్త చేతనల ప్రమేయం కూడా ఉంటుంది. పాత్ర మానసికంగా కలత చెందినపుడు రచనలో సంభాషణ చెదురుచెదురుగా ముక్కలుముక్కలుగా సమన్వయం లోపించి సాగవచ్చు. ఆవేశాన్ని పొందినపుడు వేగాన్ని పొందుతుంది. ఉద్రేకంలో ధైర్యాన్ని వహిస్తుంది. ఉల్లాసంలో కాల్పనికతను పొందుతుంది. అనుభూతిగాఢత్వం, సాంద్రత చేకూరుతుంది. ఒక్కొక్క సందర్భంలో సంభాసణలో పాట లేదా పద్యం చోటుచేసుకోవచ్చు. వివిధ పాత్రలు ఒకే సందర్భంలో ఒక్కొక్క విధమైన సంభాషణ ధోరణుల్ని అందుకోవచ్చు. ఒకే పాత్ర భిన్న సందర్భాల్లో వివిధ ధోరణుల్ని అవలంబించవచ్చు. ఈ విధమైన వైవిధ్యవిలసితమైన సంభాషణ, నవల్లో వాస్తవికతపై దృష్టితోనే ప్రవేశపెట్టబడుతుంది. జీవితం ప్రధానమైన నవల్లో సందర్భానికి వశమై, పాత్రల్ని ఆశ్రయించే వాస్తవసదృశంగా సంభాషణ రూపొందుతుందన్న విషయం మరచిపోకూడదు.

నవల్లో సంభాషణ ఎన్ని విధాలుగానో ఉపయోగానికి వస్తుంది. 1) కథను ముందుకు నడిపేందుకుగాను కావలసిన వేగాన్ని సాధిస్తుంది. 2) పాత్రల మధ్య జరిగే సంభాషణ అడుగున కదిలే చర్య తెలుస్తుంది. ఇది కథను నడిపించడమే కాకుండా పాత్రలతో సంఘటనలతో ప్రత్యక్షంగానో పరోక్షంగానో సంబంధం కలిగి ఉండి, పాత్ర వికాసానికీ ఇతివృత్త పరిణామానికీ ఉపకరిస్తుంది. 3) పాత్ర ఆవేశాన్నీ మనోభావాన్నీ స్పందననూ ఉద్దేశాన్నీ ప్రకటించడంలో తోడ్పడుతుంది. 4) పరిస్థితులెదురైనపుడు పాత్ర ఎదుర్కొనే సమస్యలో చర్య, ప్రతిచర్య ఏ విధంగా వర్తించేదీ మనోభావాన్ని చక్కగా

ప్రదర్శిస్తుంది. 5) పాత్రల ప్రభావం ఒకదానిపై మరొకటి ప్రసరించే తీరును విపృతం చేస్తుంది. 6) సంఘటనలు ఒకదానితో మరొకటి అంచెలు అంచెలుగా అనుసంధితం కావడానికీ, పాత్ర ప్రవేశానికీ, నిష్క్రమణకూ తోడ్పడుతుంది. 7) పాత్రల్నిబట్టి సంఘటననుబట్టి కథలో నిశ్చయమైన భావానికభిముఖంగా ప్రవర్తింపజేస్తుంది. కథనాన్ని ప్రకాశవంతం చేస్తుంది. 8) రచయిత నాటకీయతను అవలంబించినపుడు ఎంతో వేగయుతంగా ప్రభావశీలంగా కథనదృష్టితో ఆకర్షకంగానూ నిర్మాణానికి తోడ్పడుతుంది. 9) నవల్లో కథావయవసంబంధమైన వివిధాంశాల సంయోజనంలోనూ ఎంతో ఉపకరిస్తుంది. 10) మానవ స్వభావం తీరును ఆవిష్కరిస్తూ సమాజంలోని జీవితసాదృశ్యాన్ని పొంది నవల్లో పరిపూర్ణతను సిద్ధింపజేయడానికి సహకరిస్తుంది.

వివిధ సందర్భాల్లో పాత్ర వివిధ రీతుల్లో ఎన్నో సామాజిక శ్రేణుల్లో సంభాషణ సాగించవలసి ఉంటుంది. సూటిదనంతో, వ్యంగ్యంతో ఎన్నో అర్థచ్ఛాయలతో సూక్ష్మ సూక్ష్మమైన భేదాలతో వైవిధ్యాన్నీ వైచిత్రినీ ప్రదర్శిస్తూ ఆకర్షణీయంగా ఉండే విధంగా రచయిత నిశితమైన లోకపరిశీలనంచేత, శిల్పదృష్టిచేత శక్తిమంతంగా తీరుస్తాడు. ఈనాడు మారుతూన్న సమాజంలో పల్లెల్లో పట్టణాల్లో నగరాల్లో గడిపే జీవితప్రపంచంలో వివిధ వలయాలు అంతస్థులు, ఇంకా వైయక్తిక, జాతి వృత్తి ప్రాంత పరంగా ఎన్నో ధోరణులను బాగా పరిశీలించవలసి ఉంటుంది. వీటిని తప్పించుకోవడంవల్ల రచనకు న్యాయం చేకూరదు. కాబట్టి రచయిత జీవితంలో సంభాషణల్ని తప్పనిసరిగా శ్రద్ధతో పరిశీలించి, వివేచనతో గ్రహించి కళాదృష్టితో నిర్వహించవలసి ఉంటుంది. నవల జీవితస్వరూపం బింబమూ, చిత్రమూ, విలసనమూ, దర్శనమూ అవడంచేత, వాస్తవ సాదృశ్యస్థితినిబట్టి జీవితంలోవలె నవల్లోనూ దీని ప్రమేయం అనివార్యమౌతుంది.

సంభాషణ పాత్ర వ్యక్తిత్వాన్ని నిలిపేదిగా, సంఘటనకు స్థితి చేకూర్చేదిగా, ఇతివృత్తాన్ని వికసింపచేసేదిగా, ఉద్దేశాన్ని ప్రకాశమానం చేసేదిగా ఉండాలి. దీనితోపాటు పాఠకునిలో అభిలాషను నిలుపుతూ, ఉత్సుకతను పెంపొందిస్తూ, సంభాషణ నిర్వహించినపుడే నవల పఠనయోగ్యంగా ఉంటుంది. ఉన్నతమైన ప్రమాణాలతో ఆకర్షణీయమైన స్వరూపాన్ని పొందుతుంది.

8. శైలి

పాశ్చాత్య సాహిత్యం ప్రభావంవల్ల సిద్ధించిన విమర్శనాంశాల్లో శైలి ఒకటి. ఇంగ్లీషు పదం "స్టైల్"కు సమానార్థకంలో ప్రయుక్తమౌతూంది. రచయితలకు గల ప్రత్యేకమైన ఆవేశం మరియు ఆలోచనలనూ లేదా ఆవేశమూ ఆలోచనల్ని పద్ధతి సరిగ్గా వ్యక్తం చేసే భాషా లక్షణం శైలి[1]. ఇందులో శబ్దాలు, వాటి అమరిక, ఆవేశమూ, ఆలోచన, వీటి క్రమ విధానమూ, రచయిత వ్యక్తిత్వం అనే అంశాలున్నాయి. ఇవి భాషనూ, మనఃప్రవృత్తినీ, క్రమవిన్యాసాన్నీ, రచయిత స్వభావరూపాన్నీ భావింపచేసేవి. ఈ లక్షణాల సమన్వయంతో అవతరించే శైలి మొట్టమొదట నవల ఆరంభించగానే వాతావరణంతో పాటు ఆకర్షిస్తుంది. ఇది భాషను ఆశ్రయించి ఉంటుంది. శైలికీ భాషకూ గల సంబంధం విశిష్టమైంది. మొదట పేర్కోదగిందీ. ఈ ఆకర్షణ కళ ఉంటేనే సిద్ధిస్తుంది. కళాత్మకమైన విశిష్టరూపంలోనే రచయిత వ్యక్తిత్వమూ ప్రదర్శితమౌతుంది. సృజనాత్మక ప్రక్రియలో ఇది భాషా ప్రయోగవిన్యాస రూపంలో ప్రత్యేకంగా గుర్తింపబడుతుంది.

నవల మొత్తం వచనరూపం కావడంచేత, పద్యంలో వలె వైవిధ్యప్రదర్శనకెక్కువ అవకాశం ఉండదు. ఉన్నంతలో రచయిత శిల్పవిన్యాసంచేత కథనంలో సంభాషణలో వర్ణనలో వివరణలో ఆ సందర్భాన్ని బట్టి పాత్రనుబట్టి సముచితమైన ధోరణిని అవలంబిస్తాడు. ఒక్కొక్క రచయిత శైలి మొత్తంమీద ఒక్కొక్క విధంగానూ రూపొందుతుంది. ఒకరితో పోలిన వ్యక్తిత్వం మరొకరికి ఉండదు. ఎక్కడన్నా క్వాచితంగా ఏవో కొన్ని సామ్యాలు ఉండవచ్చు. ఒకే రచయిత తన వ్యక్తిత్వంలో ఉండే వివిధ పార్శ్వాల్లో భిన్నరీతులుగా రచనలు చేయవచ్చు. ఇది ఆతనినైకముఖ నైపుణ్యాన్ని తెలుపుతుంది. అయినప్పటికీ ఒక సాధారణ లక్షణం అంతర్నిహితంగా సర్వత్రా విలసిస్తూ ఉంటుంది. అది పైకి స్పష్టంగా కన్పించకపోవచ్చు. కాని కళాత్మక విధానంలో రచయిత వ్యక్తిత్వాన్ని స్ఫూర్తికి తెస్తుంది. స్థూలంగా శైలి స్వరూపం ఇది.

వ్యక్తికి సంబంధించిన ఆకృతి, మాట, నడక, స్పందన, ఆలోచన, ప్రవర్తన, దృక్పథం అన్నీ లేదా కొన్ని ఒకచోట సమాహారభూతంగా కలసిన బాహ్యాంతర స్వరూపం, సాహిత్య వ్యక్తిత్వాన్ని భావింపజేస్తుంది. మనలో ఒక అభిప్రాయాన్ని ముద్రితం చేస్తుంది.

1. "Style is a quality of language, which communicates precisely emotion and thoughts or a system of emotion or thoughts peculiar to the author".
Middleton Murray - The Problems of Style

ఈ ముద్రలో గాఢత్వం విస్పష్టత, విశిష్టత, వ్యక్తిత్వాన్నిబట్టీ ఆకర్షణీయతను కలిగి ఉంటుంది. నవల్లో శైలి రచయిత ప్రత్యేకమైన విశిష్ట వ్యక్తిత్వాన్ని ఆవిష్కృతం చేస్తుంది. ఒక్కొక్కప్పుడు నవల అపూర్వ విజయానికీ అపజయానికీ శైలి కీలకమైన పాత్ర వహిస్తుంది. శైలిపై అధికారం ఉన్న రచయిత నవల విస్తృత పరిధినీ, వైవిధ్య పార్శ్వాలనూ, ఏ విషయాన్నైనా తనలో ఇముడ్చుకొనే లక్షణాన్నీ ఎంతో నిపుణంగా అవసరాన్ని బట్టి వినియోగించుకుంటాడు.

ఇతివృత్త నిర్మాణం పాత్రచిత్రణం వాతావరణ కల్పనం అభిప్రాయ ప్రకటనం మొదలైన అపరిహరణీయమైన అంశాల్ని శైలి, ఆవిష్కరిస్తుంది. దీనికి భాష ఆశ్రయసాధనం. కవిత్వంలో సంక్షిప్తత గుప్తత వ్యంగ్యంతో సారభూతమైన భావనతో సౌందర్యాకృతి వెలుగుతుంది. నవల్లో దీనికి భిన్నంగా వైపుల్యం, స్పష్టత, వివరణంతో అక్లిష్టమైన అల్లికతో, సౌందర్యరూపం పరచబడి ఉంటుంది. ఎక్కడన్నా ప్రత్యేకమైన ప్రయోజనాన్ని మనస్సులో పెట్టుకొని, వ్యంగ్యస్ఫూర్తి ఉండవచ్చు. ప్రతీకాత్మనూ పొందవచ్చు. దీని పద్ధతి, సులభంగా అవగాహనకు వచ్చే విధంగానే తీర్చబడుతుంది. అసలు నవల ప్రక్రియాస్వరూపంలోనే ఎక్కడికక్కడ విప్పుకొని, అక్కడక్కడా అందుకొని, అల్లుకొనిపోయే సంశ్లిష్టలక్షణం ఉంది. ఈ మౌలికమైన రచనాతత్త్వం శైలీనిర్మాణంలో మిగతా ప్రక్రియలనుండి ఎంతో భేదాన్ని కలిగిస్తుంది. అందువల్ల నవల్లో వచన-సంభాషణ శైలిని పరిశీలంచే దృక్పథం వేరుగ ఉండవలసి వస్తుంది. కవిత్వం లేదా నాటకం కొలమానాలు దీనికి పూర్తిగా అన్వయించవు.

II

మంచి నవల్లోని శైలిని అనువాదంలో తీసుకొని వచ్చే వీలుందా? అని ప్రశ్న అనువాదంలో మూలరచనలోని శైలి నిస్సందేహంగా లోపించే మాట నిజం. 1) శబ్దాల సహయోగం-వాక్యవిన్యాసం ; 2) ఆలోచన-ఆవేశం ; 3) ఇవి క్రమ విధానంలో ఆకర్షకమైన సామరస్యంతో ఆవిష్కృతం కావడం శైలి అనుకుంటే 1) మొదటిది భాషాగతమైందీ, బాహ్యస్వరూపానికి సంబంధించిందీ. అనువాదాల్లో తీసుకొని రావడం కష్టమైన పనే. 2) రెండోది అంతస్తత్త్వానికి సంబంధించింది కొంత సులభం. ఇది శైలీ నిర్మాణంలో భాగమేనన్న సంగతి మరచిపోకూడదు. 3) మూడోది పై రెండింటియొక్క కలయికచేత ఏర్పడిన రూపమే కాబట్టి దీని విజయం పై రెండిటిపై ఆధారపడిన అభివ్యక్త లక్షణాన్నీ భావింపజేస్తుంది. అనువాదంలో కూడా కొంత ప్రయత్నించి మొదటిదాన్ని కొద్దో గొప్పో సాధించవచ్చు. అది సోదర భాషలైతే అవకాశం ఎక్కువ. సృజనాత్మక

రచనల అనువాద విషయంలో రచయిత తన వ్యక్తిత్వాన్ని పరిహరించుకోవడం కుదరదు. అతడూ రచయిత అయితే, సృజనశక్తి ఉద్గమనాన్ని నిరోధించలేడు. ఏమైనా, మూలరచనలోని భాషాగతమైన సంపూర్ణశక్తినీ, శైలీ రామణీయకతనూ అదే ప్రమాణంలో, రీతిలో అనుభవానికి అందించలేకపోవడం, వాస్తవం.

దీని వెనుకనున్న అంతస్తత్వంతో ఆవిష్కృతమైన అల్లిక (texture) లోని రీతి (pattern)ని కొంత అందుకోవచ్చు. తాను అనువాదం కోరే భాషానుగుణంగా, తన వ్యక్తిత్వం తొంగిచూసే విధంగా శైలి సంపాదితమౌతుంది. ఇది అనివార్యం. అనువాదకుడు అనువాద సందర్భంలో రచనాపరమైన నిమగ్నతవల్ల, అనుగాఢత్వంవల్ల తనకు తెలియకుండానే కన్పిస్తాడు. ఇది ఇతరమైన నవలా లక్షణాలతోనూ ముడివడి ఉంటుందన్న విషయాన్ని మరవకూడదు. విక్టర్ హ్యూగో (ఫ్రెంచి) టాల్‌స్టాయ్, డ్రాస్టొవస్కీ (రష్యన్) మహారచయితల రచనలు ఒక భాషనుండి మరో భాషలోకి, అందులోనుండి తిరిగి ఇతర భాషల్లోకి పరివర్తితం అయ్యేప్పుడు శైలీగతమైన మౌలికతను యథా తథంగా నిలవడం సాధ్యం కాదు అపుడు,ఎట్లా ఆనందించగలుగుతున్నామంటే, శైలితో ముడివడీ, శైలికన్న భిన్నమైన ఇతర లక్షణాల సంవిధానమూ దీనికి దోహదం చేస్తుందన్నమాట. రచనలో ఇతివృత్తం పాత్రచిత్రణం - జీవితదర్శనంతోపాటు స్పందన, ఆలోచన మొదలైన లక్షణాలపై దృష్టి నవల పరిపూర్ణమైన స్వరూపానికి ఎంతో అవసరం. ఇవి శైలి కన్నా భిన్నమైనవి.

మరోవైపునుండి చూస్తే అనేక విషయాలచేత యోజితమయ్యే, నవల్లోని శైలి ఏకదేశం మాత్రమే. ఒక్కొక్కప్పుడు, అందులోని ఏవైనా స్వల్పమైన లోపాలు శైలిచేత పూరింపబడవచ్చు. సాహిత్యకళకు అవసరమైన మౌలిక లక్షణాల్లో ఒకటైన శైలి, కనీస స్థాయిలో రామణీయకతను సంతరించుకోకపోతే రచన పరన యోగ్యంగా ఉండదు. విసుగు పుడుతుంది. చివరిదాకా చదివే అభిలాష సన్నగిల్లుతుంది. దీన్ని స్థిరంగా నిలపడం రచయిత కర్తవ్యం. ఇది మంచి శైలిచేతనే సాధ్యం. ఇది అనువాదంలోనూ ఆ భాషలో సాధ్యమే.

III

నవల్లో శైలికి సంబంధించిన మరికొన్ని అంశాలున్నాయి. ఒక విషయాన్ని గురించి వ్రాసేటప్పుడు దానికి సంబంధించిన సాంకేతిక లేదా ప్రత్యేకమైన శబ్దజాలం-భాష ఉపయోగించవలసి ఉంటుంది. తత్త్వానికీ-శాస్త్రానికీ లేదా ప్రత్యేకంగా వృత్తికీ సమాజంలో అంతస్థులకూ సంబంధించినవి. ఇది "వాతావరణం"తో ముడిపడింది. భాష-శైలి,

వీటిలో ఒకదానినుండి మరోదానిలోకి నవల్లో మారుతూ ఉంటుంది. మాబిడిక్ (మెల్‌విలె)లో తిమింగలాల వేట గురించి వ్రాసేప్పుడు రచయిత ప్రత్యేకమైన క్షేత్రాలను పరామర్శిస్తాడు. పదజాలాన్ని ఉపయోగిస్తాడు. తత్త్వశాస్త్రం నుండి భూగర్భశాస్త్రం దాకా విజ్ఞానాన్ని ప్రదర్శిస్తాడు. సముద్రంపై జీవితం గడిపే వృత్తికారులకు సంబంధించిన వాతావరణంతో కొత్త ప్రపంచాన్ని దర్శింపజేస్తాడు. విషయానికీ భాషకూ శైలికీ సంబంధం ఉంది. మొత్తంమీద ఇది ప్రతీకాత్మకంగా (Symbolic) నిర్వర్తితమైంది. ఇది వేరే విషయం.

ఒక్కొక్కప్పుడు ఒక ప్రాంతంనుండి మరో ప్రాంతానికీ, ఒక దేశం నుండి మరో దేశానికీ కథారంగం మారినపుడు ఆ ప్రాంతంలోని దేశంలోని స్థానికమైన చిత్రణం పురస్కరించుకొనీ భాష-శైలి సంపాదితమౌతుంది. మరొకపుడు రచయిత విజ్ఞానప్రదర్శకమైన శైలి ఉంటుంది. నవల్లో కథనంలోను పాత్రచిత్రణంలోను, కేవల వర్ణనలోనూ శైలి భేదం కన్పిస్తుంది. వేయిపడగల్లో వర్ణనలు (వెన్నెలవర్ణనం .. "అపహరింపబడిన వేదముల కాంతులు మరల బ్రహ్మదత్తములై ప్రకాశించినట్లు...) కల్యాణోత్సవాల సందర్భంలో అయా విషయవిజ్ఞాన వివరణంలో శైలి ప్రౌఢంగా, ప్రజ్ఞాసమర్పకంగా ఉంది. ఇదేవిధంగా మాలపల్లిలో రామదాసు తత్త్వచింతనలో మరోవిధంగా కన్పిస్తుంది. విశ్వనాథ, గ్రాంధికంలో నిబిడమైన శైలిని, ఉన్నవ-శిష్టవ్యావహారికం చేత పుష్టమైన శైలినీ పాటించే ధోరణి కన్పిస్తుంది. చివరకు మిగిలేది నవల్లో కోమలి పాత్రతో స్ఫూర్తిమంతంగా ప్రకృతి వర్ణనమూ పరిశీలింపదగింది. ఇదే నవల్లో మరో ప్రయోజనం ప్రతీకాత్మకంగా నిర్వర్తితమైంది. అది వేరే విషయం. పైన పేర్కొన్న రచనల్లో భాష, శైలికి సంబంధించినంతవరకు కొన్ని పరిమితులున్నాయి. ఇది వాతావరణంతో స్థగితం కావడంతో పరిధి విస్తృతమౌతుంది. అలాగే ఇతివృత్తంతో పాత్రతో సంబంధం కలగడంతో మరో పార్శ్వంలో భాగమైపోతుంది. అందువల్ల అన్యోన్యాశ్రయం చేత, పరస్పర సంబంధంచేత సంపూర్ణస్థితిని పొందే నవల్లోని శైలిని గురించి ఎంత వ్రాసినా అసమగ్రంగానే ఉంటుంది.

నవల్లో శైలి వాస్తవికం, కాల్పనికం అని రెండు విధాలుగా విశ్లేషించవచ్చు 1) వాస్తవికం సహజమైన శైలికి, 2) కాల్పనికం ఆలంకారికమైన శైలికీ దారితీసేది. 1)సామాజికమైన అంతస్థులు, ప్రాంతీయమైన వ్యత్యాసాలు ప్రసక్తమైనపుడు రచనలో సహజమైన శైలి సముచితం. ఎన్నో ంశాలకు సంబంధించిన ప్రత్యేకతల చిత్రణంలోనూ చూడవచ్చు. 2) కాల్పనికం రచయిత కల్పనాశక్తిని ప్రదర్శించేది. వర్ణనల్లో ఎక్కువగా

ప్రమేయాన్ని పొందుతుంది. ఇందులో ఆలంకారికతకూ ప్రాముఖ్యం అధికం. కొందరు రచయితలు ఈనాటికీ అలంకారికమైన శైలిలో అక్కడక్కడా వాక్యంలో గ్రాంథిక మర్యాదలు వీడని పద్ధతిలో వ్రాసేవారూ ఉండవచ్చు. ఇది ఈనాటి నవలకు తగందీ, నవల పరిణామంలో మౌలికమైన స్వరూప స్థితికి భంజకమైందీ.

శైలిలోభాగ (unit)మైన వాక్యనిర్మాణంలో సుదీర్ఘం, సంగ్రహం, మిశ్రమం అని మూడు విధాలు. 1) కథనం, వివరణం, వర్ణనం ప్రత్యేక సందర్భాల్లో దీర్ఘమైన వాక్యం, 2) కలత, ఆవేదన, బాధ మొదలైన విపరీతమైన స్థితులూ, మనోభావాలు ప్రకటించేందుకూ, సంభాషణలోనూ వేగాన్ని సూచించేందుకు చిన్న వాక్యం ; ఈ రెండింటి మిశ్రమం కథనస్థితికీ పాత్ర స్వభావాన్నిబట్టీ ఉపయుక్తమౌతాయి. భాషా ప్రయోగం, వాక్యవిన్యాసం ఈ రెండూ శైలికి ప్రాథమికమైన విభాగాంగాలు. మొత్తంమీద బాహ్య సౌందర్యాన్ని అనుభవంలోకి తెచ్చేందుకు మొదటిప్రయత్నం వీటివల్లనే కలుగుతుంది.

ఇది ఇలా ఉంచి ఇందులో ధ్వని (Sound) కి సంబంధించిన అంశమూ పేర్కొనవలసి ఉంది. వివిధ సందర్భాల్లో ధ్వనిరీతులు (Sound Patterns) వాక్యస్థాయిలో శైలిని ప్రభావోపేతం చేస్తాయి. నవల్లో లయాన్వితమైన రచనలో, ఒకేవిధంగా ధ్వనించే శబ్దాలు ఒకదాని తరువాత మరొకటి లేదా కొన్ని నియతమైన స్థానాల్లో ఉండేవిధంగా పునరావృత్తం జరిగి (అనుప్రాసయుతమై) ఆలంకారిత సిద్ధిస్తుంది. ప్రత్యేకమైన శబ్దగత ధ్వనిరీతులచేత, లయాత్మకమైన విచిత్రగతులచేత నిబిడమైన శిల్పమూ శైలీ నిర్మాణంలో భాగమే. కేవల వర్ణన సందర్భంలో అలరిస్తుంది. ఇది పాత్ర మనస్తత్వపరమైన చిత్రణలో బాగా విజయవంతమయింది. "అల్పజీవి"లో సుబ్బయ్య పాత్ర వర్తనంలో శైలీ ప్రత్యేకతను గమనించవచ్చు.

IV

శైలి సహజధోరణితోపాటు కళాత్మకతనూ పొందిన నిర్మాణంచేత హృదయా వర్జకంగా సౌందర్యమయంగా విలసిస్తుంది. ఇది శిల్పవివేచనకనుకూలంగా చేసే ఆలోచనకు సహేతుకమూ సముచితమూ అనిపించాలి. ఉత్తమమైన శైలికి సంబంధించిన అనుభవం రచనలో విస్తృతమవుతుంది. హేతుపుకతీతమైన స్థితిని పొందుతుంది. ఇది కవిత్వంలోకంటే నవల్లో విస్తృతమైన పరిధిలో పరచబడుతుంది. కల్పనకంటే వాస్తవానికీ, జీవితసత్యానికి దగ్గరగా ఉండటంవల్ల సాధారణ పాఠకులకెంతో సన్నిహితమవుతుంది. సులభంగా అవగాహనకు రావడానికి వీలుంది. విశిష్టమైన శైలి

పైస్థాయి పాఠకుల్ని అలరిస్తుంది. రచయిత ప్రజ్ఞ, నవల్లో శైలిలో చివరిదాకా అభిలాషను నిలపగలిగిన ఆకర్షణనూ సమాహితపరుస్తుంది.

రచనలో శబ్దాల సహయోగంవల్ల ఏర్పడే ధ్వనికి, వివిధ రీతుల్లో పాఠకుణ్ణి మానసికమైన ఆహ్లాదంతో నిలుపగల శక్తి ఉందని గుర్తిస్తే, ఈ ఆకర్షణ ఎలాంటిదో తెలుస్తుంది. శబ్దయోజనం, వాక్యవిన్యాసం రూపంలో రచయిత వ్యక్తిత్వాన్ని ప్రత్యక్షం చేసే శైలిని జాగ్రత్తగా పరిశీలిస్తే, రచన మొత్తంమీద ఆయా సందర్భాలనుబట్టి కథనం (narration), వివరణం (explanation), వర్ణనం (description), సంభాషణ (conversation), వాదం (argument), చర్చ (discussion), ఉపన్యాస (speech) ధోరణి రూపంలో బహుముఖాలుగా పొందుపరచబడి ఉంటుంది. ఇందులో ఒక్కొక్క విధమైన శిల్పవిధానం కలిగి ఉంటుంది. ఇక్కడ ఒక్కమాట. ఇది మొత్తంమీద ఇతివృత్తంతో, పాత్రతో, కథనంతో అనుసంధితమై ఉంటుందని వేరే చెప్పనక్కరలేదు. దీన్ని ఔచిత్యంతో సందర్భాన్నిబట్టి ఒకస్థాయిలో నిర్వహించగల రచయిత శైలీనిర్మాణంలో ఉన్నత ప్రమాణాలను ఆవిష్కరిస్తాడు. మరోమాట – ఇది నవల్లో చక్కని హాస్యం, ఆనందం, విషాదం, కరుణ మొదలైన మనోభావ సమర్పకమైన విన్యాసంచేత ఎంతో ప్రకాశిస్తుంది. జాగ్రత్తగా పరిశీలిస్తే శబ్దం – బాహ్యసౌందర్యంతో, భాష – ఆంతర రామణీయకతతో, శైలి ప్రసారాన్ని పొందడం అనుభవానికి వస్తుంది. నవల్లో ఇది విశిష్టమైన అనుభూతికెంతగా ఉపకరించేదీ, ఈ దిశలో చలం శైలి సహృదయలోకానికి సువిదితం.

నవల్లో కళ– శిల్పం పేరిట ఏలాంటి సందర్భంలోనూ సాధారణమైన సంభాషణలోని సహజత్వాన్ని, అభివ్యక్తి విధానాన్నీ త్యాగం చేయకూడదు. అపుడే శైలి ఆ భాషాసౌందర్యాన్ని కలిగి ఉంటుంది. ఈ పరిమితుల్లో విశేషమైన పరిస్థితుల్లో కళాభావనతో అనుభూతి సాంద్రతను పెంపొందించే గుణంతోనూ సంపన్నం కావచ్చు. ముందు భాషలోని నిసర్గమైన లక్షణం నవలకు ఆధారం కావాలన్నదే ప్రస్తుతాంశం. ఆ తరువాతనే శిల్పగతమైన విలువలకు ప్రాధాన్యం ఉండాలి. గొప్ప రచయితలందరూ ఈ రెండింటినీ సందర్భోచితంగా ఉపయోగించారు. సమన్వయ ధోరణితో ప్రయోజనాన్ని సాధించడం గమనించవచ్చు. ఈ దిశలో అంతవరకూ తెలుగు వచనంలో కన్పించని తీవ్రత, తీక్షత, వేగంతో సాగే వాక్యవిన్యాసంతో చలం రచనలు మన దృష్టికి వస్తాయి. ఇందులో భావస్పందన ఎంత వేగంగా ప్రసరిస్తుందంటే, దాన్ని పాఠకుడు అందుకునే లోపల దూరం ప్రవహిస్తుంది. శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి రచనలు మూటగట్టిన తెలుగు

భాషా సౌందర్యాన్నీ కలిగింది. అనేకమైన మాటలు పలుకుబడీ సామెతలూ జాతీయాలతో మనముందు ప్రదర్శితమవుతాయి. రచయితల వ్యక్తిత్వాల్ని బట్టి వైవిధ్యం సహజం.

శైలి నవల్లో వస్తువునుబట్టీ సాహిత్య సంస్కారాన్నిబట్టీ అనేక రూపాలు పొందుతుంది. అయితే సహజత్వంతో వాస్తవికతకు దగ్గరగానూ, కళాత్మకమైన స్థాయిని పెంచేదిగానూ ఉండడంలోనే రచన విశిష్టమైన ప్రమాణాల్ని సాధిస్తుంది. ఒక రచనకు మరో రచనకు భేదంలో మొదట దృష్టికి వచ్చేది శైలి. నవల ఆరంభించగానే ప్రభావం నెరిపే అంశాల్లో "శైలి" ఒకటి. శైలి రచయిత వ్యక్తిత్వాన్నిబట్టి నిర్వహణంలోని శిల్పదృష్టిని బట్టి రూపొందుతుంది. నవల్లో సహజగుణంతోపాటు శిల్పయుతమైన శైలీవిన్యాసం కళాత్మకమైన విలువల్ని పెంచుతుంది. వచనంలో సహజోక్తి మొదలుకొని అలంకారిక రీతి దాకా పార్యాప్తమైందీ.

ఇది సృజనశక్తిలోని స్వతంత్రగుణాన్నీ నవతాస్థితినీ, భావనానుగుణ స్పందన శీలాన్నీ, రచయిత శిల్పశక్తినీ భావింపచేస్తుంది ఈ విధంగా వివేచిస్తూ పోతే, వ్యక్తుల్ని బట్టి వ్యక్తులెన్ని విధాలో, రచయితలను బట్టి నవలల్లో శైలి అన్నివిధాలన్న అభిప్రాయంలోని ఔచిత్యం, స్ఫూర్తికి వస్తుంది.

9. దృష్టికోణం

(Point of View)

ఒక కథ ఉంది. అది ఇంకొకరికి తెలియాలి. దాని అంతట అది వివరించలేదు. మరి ఎట్లా తెలుస్తుంది? ఎవరో ఒకరు చెప్పాలి. ఆ చెప్పే వ్యక్తి అంటే కథకుడన్నమాట. ఆ కథకు సంబంధంతో ఎక్కడో ఒకచోట నిలచి ఉంటాడు. ఆతడు ఎక్కడినుండి దర్శిస్తున్నాడు? వివరిస్తున్నాడు? అనేది దృష్టికోణంలో ముఖ్యం. ఏయే కోణాల నుండి లేదా స్థానాలనుండి కథ చెప్పబడుతోంది? పాఠకుని కే విధమైన అనుభవాన్ని కలిగిస్తోంది? ఇంకా ఏ విధంగా చెబితే బాగుంటుంది? అనేవి రచయిత స్వయంగా నిర్ణయం తీసుకోవలసినవి.

దృష్టికోణం అంటే కథకుడు (Narrator) ఎక్కడ నిలచి ఉండేదీ దానికి సంబంధించిన అంశం. కథ చెప్పే వ్యక్తి ఉండాలి. ఎక్కడినుండి దర్శిస్తే వివరిస్తే అందంగా ఉండేదీ ప్రయోజనం చేకూరేదీ. ఇది వస్తుస్వరూపమూ, దాని నిర్వహణలో అవలంబించే దృష్టి విధానాన్నిబట్టి ఉంటుంది. కథకునికొక దృష్టికోణం అవసరం. అవసరాన్నిబట్టి దృష్టికోణం మారుతుంది. కథకుడు, కథకు సంబంధంతో ఎక్కడినుండి ఎట్లా దర్శించేదీ నవల్లో సంవిధానానికి (technique) సంబంధించిన అంశం ఔతుంది. ఇది కథ చెప్పడానికి ఉపయోగించే నైపుణ్యాన్ని ప్రదర్శిస్తుంది. ఇది కథనానికి సంబంధించిన శిల్పం. ఇందులో ఎన్నో విధాలున్నాయి, పద్ధతులున్నాయి. రచయిత కోరే తీరునుబట్టి ఉపయోగంలోకి వస్తాయి. కథనంలో వైవిధ్యంతో, విశిష్టమైన తీరులో పాఠకునిలో అభిలాషను, ఆకర్షణను నిలపడమే దీని ప్రయోజనం.

దృష్టికోణం కథనపద్ధతికి చెందిన అంశం. కథకుడు నవల (1) లోపలినుండి కథను చెప్పవచ్చు. ఏదేని పాత్రద్వారా దీన్ని నిర్వహించవచ్చు. (2) బయటినుండి అన్నీ తెలిసిన వ్యక్తిగా కథ సాగించవచ్చు. తనకొక నిర్దిష్ట స్థానంలో ఉంచుకొని కథ చెప్పవచ్చు. ఈ సంవిధానాలన్నింటి ప్రయోజనమూ నవల్లో చిత్రితమయ్యే వాస్తవ సదృశమైన జీవితాన్ని శిల్పవంతంగా నిర్మించడానికి తోడ్పడడమే.

దృష్టికోణం ఎప్పుడూ ఎంతో కొంత పరిమితమైంది, స్థూలమైన సూక్ష్మమైన అవకాశాలతో ప్రత్యేకత కలిగిందీ. బయటి తలుపు తెరచి గడపదాటి బయటికి దృష్టి ప్రసరిస్తే, లేదా కిటికీ నుండి తొంగిచూస్తే ముందు కొంతదూరంలో ఉన్న వస్తువులు

కన్పిస్తాయి. ప్రక్కలకు చూపులు ప్రసరిస్తే ఆవైపున ఉన్నవి చూడవచ్చు. వెనుకభాగం కన్పించదు. ఇందుకు వేరే ప్రయత్నం అవసరం. ఈ విధంగా ప్రతిదానికీ ఎక్కడికక్కడ కొన్ని పరిమితులు ఉంటాయి. ఆరుబయట నిల్చి దూరదూరం దృష్టి ప్రసరించి, చెట్లూ-వచ్చిపోయే మనుషులూ కొండలూ అవలోకించవచ్చు. ఒక్కొక్క వస్తువు దగ్గరకు వెళ్ళితే సూక్ష్మసూక్ష్మంగా దర్శించవచ్చు. ఎత్తుకు వెళ్ళి పైనుండి చూస్తే, క్రిందికి నాల్గుదిక్కుల్లోని ప్రపంచం సమీక్షించవచ్చు. అయితే నేలపై ఉన్న వస్తువులు, విస్తృతమైన క్షేత్రంలో దృష్టికి చాలా చిన్నచిన్నవిగా ఎక్కువసంఖ్యలో ఎన్నో కన్పిస్తాయి. వ్యక్తి నిలచిన స్థితినిబట్టీ, దృష్టి ప్రసారాన్నిబట్టీ దగ్గరనుండీ దూరంనుండీ పైనుండీ క్రిందినుండీ దృష్టికోణంలో వస్తుస్వరూపం దృశ్యమానం అవుతుంది. అది బాహ్యమైంది. ఇక ఆంతరమైంది భావలోకానికి సంబంధించింది వేరే. ఇది ఎంతో సంక్లిష్టమైంది. అప్రత్యక్షమైంది. ఇది నవల్లో ప్రత్యక్షం చేయబడుతుంది.

నవల్లో రచయిత ఆశించే ప్రయోజనాన్నిబట్టి కథనపద్ధతిలో దృష్టికోణం అవలంబించబడుతుంది. దృష్టికోణ ప్రసారాన్నిబట్టి క్షేత్రపరిమితీ, దాని వైఖరినిబట్టి వస్తు సమితి అవగతికి వస్తుంది. పూర్వకాలపు నవలల్లో జీవితక్షేత్రాన్ని స్థూలంగా పరిశీలించే దృష్టికోణంలో రచయితే కథకుడుగా చాలాభాగం చెప్పేవాడు. రానురాను ఈ పద్ధతిలో మార్పు వచ్చింది. కథనంలో కొత్త పోకడలు మొదలైనాయి. స్థూలం నుండి సూక్ష్మసూక్ష్మానికీ, బాహ్యం నుండి అంతఃస్థితికీ మొగ్గు కన్పించడంతో గుణాత్మకమైన మార్పు వచ్చింది. మనస్తత్వస్థానాలపై ఆలోచనతోనూ కొత్తదనాన్ని సంతరించుకుంది. కథనశిల్పంలో కొత్త పార్శ్వాలు ఆవిష్కృతమైనాయి.

ఏ దృక్కోణం నుండి కథనం జరగాలో, మొత్తంమీద ఎలాంటి ప్రభావాన్ని కలిగించదలచిందీ, ఏ ప్రత్యేకతను సాధించడానికి ఏ విధానం అనుసరిస్తే బాగుండేదీ, ఏ విధంగా అభిలాషను అవిచ్ఛిన్నంగా నిలిపేదీ దీనికి సంబంధించిన శిల్పైక్యాన్ని రచయిత జాగ్రత్తగా నిర్ణయించుకోవలసి ఉంటుంది.

దృష్టికోణం, విధానాలు :

1. నిర్మాణంలో నిర్మాణం (Frame within the frame) : ఈ విధంలో ఒక కథా నిర్మాణంలో మరో కథానిర్మాణం ఉంటుంది. కథనం ఉత్తమపురుషలో ఉంటుంది. ఎవరో ఒకరు కథ మిత్రులకో శ్రోతలకో చెబుతారు. పాత్రనిర్మాణరూపమూ ఇందులో

ఒదిగి ఉంటుంది. రచయిత ప్రమేయానికి అవకాశం ఎక్కువ. కథకుని దృష్టికోణం పరిమితమై ఉంటుంది.

2. తటస్థం (objective) : ఇందులో రచయిత తప్పనిసరిగా బయటనే ఉంటాడు. నవల్లో పైకి ఎక్కడా కన్పించకుండా, ఎక్కడా లేనట్లు విశ్వసింపజేస్తూ తటస్థంగా ఉంటూ పాత్రల్ని ఆయాచర్యల్ని ఆవిష్కరింపజేస్తూంటాడు. రచయితవైపునుండి ఏ అభిప్రాయమూ వివరణమూ ప్రకటితం కాదు. వాస్తవమైన సమాచారంతో, వస్తుగతమైన ఆధారాలతో కథ సాగుతుంది. ఈ విధంలో ఎంతో ప్రభావయుతంగా కథనాన్ని నిర్వహించడానికి అవకాశం ఉంది. ఈ విధంగా దీనికొక విశిష్టత ఉంది.

3. విన్యస్తం (Assigned) : ఈ విధంలో ప్రతిదీ మార్గదర్శకంగా కథనం సాగుతుంది. కథలో జరిగేదంతా ప్రధానపాత్ర చైతన్యం (conscious) పై దృష్టితో రూపొందింపబడుతుంది. కథ ప్రథమపురుష (III person) లో సాగుతుంది

4. సర్వజ్ఞం (omniscient) : కథకుడు సర్వజ్ఞుడుగా కన్పిస్తాడు. అన్నీ తనకు తెలుసునన్న భావంతో ప్రతి పాత్రపై బాహ్యాంతర్వీక్షణం కలిగి ఉంటాడు. తాను ఉత్తమం అనుకున్న నిర్ణయాన్ని చెబుతాడు. తాను కోరిన సందర్భాల్లో వ్యాఖ్యానిస్తాడు. ఒకే పాత్రకు ఎక్కువభాగం వినియోగింపబడుతుంది. తక్కిన పాత్రలు ఆ పాత్రను అనుసరించేట్లు చేయబడుతుంది. ఒక్కొక్కపుడు రచయిత పాత్రలను అనుసరించకుండా, వెనుకనుండి పరిశీలిస్తూ కథనం కొనసాగిస్తాడు. పాత్ర ఉద్దేశాన్ని తానే పూనుకొని వివరిస్తాడు. ఒక్కొక్కపుడు ఒక విధమైన పరిస్థితుల్లో పాత్రల్ని మనకు తెలీని అందని సామాజిక చారిత్రక వాతావరణంలో నిలుపుతూ, తన సామాజిక నైతిక విశ్వాసాలను స్పష్టంగానో సూచనగానో ప్రకటిస్తాడు. ఈ అపరిమితమైన స్వాతంత్ర్యం వల్ల దీనిలో విస్తృతమైన కోణకటకం (wide-angled lense) దృష్టి ఏర్పడుతుంది. పాఠకుడూ పాత్ర తరువాత పాత్రకు కదులుతాడు, రచయితను అనుసరిస్తూ మెల్లగా క్రమిస్తాడు ఒక పాత్ర చైతన్య (conscious) స్ఫూర్తి నుండి మరో పాత్ర స్ఫూర్తికి రచయిత పాఠకుణ్ణి లాక్కొనిపోతాడు. ఇందులో రచయిత ప్రదర్శించే అసాధారణమైన వైవిధ్యాన్ని గుర్తించక తప్పదు. పాఠకుడింతకూ దూరంగానే ఉండవలసి ఉంటుంది. అంటే పాఠకుని ఆలోచనకు అవకాశం ఉండదు. పాఠకుడూ పాత్రచర్యకూ మధ్య రచయిత నిలచి ఉంటాడు. పాత్రచర్యకు సంబంధించిన కీలకమైన స్థానాలపై అదుపుతో వివరణం చేస్తూ ఉంటాడు. పాత్రముఖతః లేదా ఏదో సందర్భాన్ని పురస్కరించుకొని తన విజ్ఞానాన్ని ప్రదర్శించడం

ఇందులో విశేషం. ఇదంతా కథకునిలో సర్వజ్ఞత్వాన్ని భావింపజేసేవి. ఒక్కమాటలో చెబితే రచయిత ప్రమేయం ఏదో ఒక రూపంలో అపారంగా ఉంటుంది. అన్ని పాత్రల మానసిక స్థితులపైనా ఈ సర్వజ్ఞత్వం, చివరకు ఒక విధమైన బలవంతపు ప్రవేశంగానూ పరిణమిస్తుంది.

ఒక పాత్రలో రచయిత ఎప్పుడూ స్థిరంగా ఉండడు. విశ్వనాథ మరియు ఉన్నవ నవలల్లో దీన్ని గమనించవచ్చు. ఇది చాలాకాలం నుండి వస్తూన్న కథన శిల్పమే. ఈనాడు రచయిత కథనం చేస్తూంటే పాఠకుడు తన ఆలోచననూ, హేతువునూ నిర్ణయాన్ని కొనసాగిస్తూనే ఉంటాడు. అందువల్ల ఈనాడు సర్వజ్ఞ దృష్టికోణం కన్నా మరో దృష్టికోణం బహుముఖీనం అనుసరింపబడుతూంది.

5. బహుముఖీనం (Multiple) : సర్వజ్ఞ దృష్టికోణం మరియు విన్యస్త దృష్టికోణం ఉపయోగాలు ఇందులో సమ్మేళనం పొంది ప్రత్యేకత కలిగింది. ఆదరణకు పాత్రమయింది. పూర్వకాలం నవలలన్నీ సర్వజ్ఞదృష్టికోణంలోనే సాగాయి. ఇది పాతపద్ధతికిందే లెక్క. రచనాశిల్పంలో నవ్యత్వాన్నీ ఆకర్షణనూ అపేక్షించే కారణంగా బహుముఖీన దృష్టికోణం ఈనాడు ప్రచారంలోకి వచ్చింది.

ఇందులో ఒకే పాత్రను అంటిపెట్టుకొని కథనం జరిపే అవకాశము ఉంది. ఇది ఉత్తమపురుష (I Person) ఉపయోగించి లేదా విన్యస్త (III Person) దృష్టికోణంతోనూ ఉంటుంది. అయితే ఇతర పాత్రల చర్య కొంత లోపిస్తుంది. మరో లక్షణం, రచయిత ఒక పాత్రలో స్థిరపడతాడు. పాఠకుడు ఆ పాత్రలో మరో భూమికలో తిరుగుతుంటాడు. ఈ దృష్టికోణాన్ని మరో పాత్రకు మార్చేవరకు అక్కడే ఉంటాడు. ఈ మార్పులో వేగం ఉంటుంది. అదీ విశేషం. ఇది కుతూహలాన్ని రేకెత్తించే గుణంచేత పుష్టమై ఉంటుంది. ఈ సందర్భంలో రచయిత ఎంతో నైపుణ్యాన్ని ఉపయోగించవలసి ఉంటుంది.

పాత్ర చిత్రణను వివిధ పార్శ్వాల్లో విస్తృతీకరించి, వైవిధ్యాన్ని కూడా చూపడానికి ఉపకరిస్తుంది. ఇంకా ఉపపాత్రల విషయంలోనూ లోతుగా చిత్రించే అవకాశం ఉంది. ముఖ్యంగా ప్రతినాయకుడు ఉన్న కథల్లో, పరస్పర విరుద్ధమైన అభిప్రాయాల ప్రసారం జరిగే సందర్భాల్లో దీని ఉపయోగం ఎంతగానో కన్పిస్తుంది. అనుకూలంతోపాటు ప్రతికూల చిత్రణం సరిగా లేకపోతే సంఘర్షణలో బలం ఉండదు. నవల ఉద్దేశానికీ, పాచిత్రణకూ ఉన్నతి చేకూరదు కాబట్టి ఈ దృష్టితో ఈ విధం ఈనాడు హేతువు, ఆలోచన బలంగా పనిచేస్తున్న సందర్భంలో అనుసరణీయమౌతూంది. పాత్రచిత్రణకు

విస్తృతిని కల్పించే అవకాశం ఎక్కువగా ఉండడంతో పాఠకునిలో పాత్రచర్య (action) ను అగ్రభాగాన నిలిపేందుకూ, కథపట్ల అవధానతను కలిగించేందుకు సహకరిస్తుంది.

ఏకముఖ (Single) దృష్టికోణంలో సూక్ష్మమైన పరిశీలనకూ సమీపస్థితికీ కొంత అవకాశం ఉండేమాట నిజమే కాని క్షేత్రపరిధి నియమితమౌతుంది. బహుముఖ దృష్టికోణంలో కథనంవల్ల సర్వజ్ఞం మరియు విన్యస్తంలోని ఉత్తమలక్షణాలు సమన్వయాన్ని పొందుతాయి. వీటిని బాగా ఆవిష్కరించడానికీ జీవితంలోని సంక్లిష్టతనూ మరియు వైవిధ్యాన్నీ వాస్తవసదృశం (Verisimilitude) గా చిత్రించడానికి ఈ విధం ఎంతో తోడ్పడుతూంది.

దృష్టికోణం ఒక్కొక్కప్పుడు మానవేతరమైన విషయాల పరంగానూ ఉండవచ్చు. పశుపక్ష్యాదుల కథల్లో, సైన్సుఫిక్షన్‌లో ఈ విధమైన కథనశిల్పం అనుసరింపబడుతుంది.

II

నవల్లో కథ చెప్పడంలో పూర్వజ్ఞాపకాల పద్ధతి, ఉత్తర ప్రత్యుత్తరాల పద్ధతి ప్రత్యేకంగా పేర్కొదగినవి.

1) పూర్వజ్ఞాపకాలు (Memories) : నవల్లో రంగంలోకి ప్రవేశించి అనేక కార్యాలొనరించే వ్యక్తి కథలో స్వీయస్మృతులు ఆధారంగా కథనం సాగుతుంది. వివిధ స్మృతుల పరంపరలో పైనుంచి క్రిందికిదిగే మెట్లవలె కథ మలచబడుతుంది. ఇది విషయాలపట్ల ఎంతో ఆసక్తిని కలిగించేదిగా, హృదయానికెంతో దగ్గరగా, వాస్తవమైన జీవితానుభవంతో చిత్రితమౌతుంది. 1) ప్రధానపాత్ర సంఘటననెదుర్కొనేప్పుడుఎలాంటి మనోభావాలను పొందిందీ, 2) కథ చెప్పేటప్పుడు ఎలాంటి మనోభావాలకు లోనైందీ, 3) కథలో ఉత్సుకత తగ్గాక, సందేహం తీరాక ఎలాంటి మనోభావాన్ని పొందేదీ - రచయిత గుర్తుపెట్టుకోవలసి ఉంటుంది. పూర్వజ్ఞాపకాల ప్రసారంతో కథనం జరిగేప్పుడు, వాటి అనుభవ ప్రాధాన్యాన్నిబట్టి అక్కడక్కడా పాత్ర వైయక్తికమైన స్పందనల్ని పొందడం జరుగుతుంది. దీనివల్ల వైయక్తిక పరిధి పెరిగి వస్తుక్షేత్రం పరిమితమయ్యే అవకాశం ఉంది. ఇది రచయిత ఉద్దేశాన్ని బట్టి శిల్ప విధానాన్ని బట్టి రూపొందుదుంది.

2) ఉత్తర ప్రత్యుత్తరాలు (Epistolory correspondance) : నవల్లో పాత్రలమధ్య జరిగే ఉత్తరాల రూపంలో కథనం జరుగుతుంది. ఇందులో రచయిత ఒక్కొక్క స్థితిలోని మనోభావాన్ని చిత్రిస్తూ ఉత్తరాల క్రమంలో కథాసూత్రాన్ని ఆవిష్కరించడం జరుగుతుంది. ఇందులో ఇతివృత్త నిర్మాణమూ పరిణామమూ ఉండదు. పాత్రలు తమ

వ్యక్తిత్వాలు ఆధారంగా మాట్లాడుతూ, రచన కొంత నాటకీయ ధోరణి కలిగి ఉంటుంది. ఒక ఉత్తరం మధ్యలో చదవడం మానేస్తే ఏదో లింక్ పోయి వెలితిగానూ ఉండవచ్చు. ఇందులో వాస్తవికతకు దగ్గరగా జీవితచిత్రణం ఉంటుంది. అన్నిటికంటే హృదయ రాగానికి (Sentiment) ప్రతిబింబంగా ఎక్కువ ఆకర్షిస్తుంది.

పాత్రల జీవితంలో కాలమంతా ఉత్తర ప్రత్యుత్తరాలతోనే కథ నడుస్తుంది. ఉత్తరాల అమరికలో ఒక ప్రత్యేకత ఉంటుంది. ఇది కథనాన్ని సాగించే ఆసక్తికరమైన సంఘటనల క్రమంలో పూర్వాపరమైన ఔచిత్యాన్ని దృష్టిలో ఉంచుకొనే ఉండాలి. కథనం చేసేది పాత్రలే. ఏ ఉత్తరానికది విడిగా ఉంటుంది. వీటిలోని కథాసూత్రాన్ని మెలకువతో లాక్కొనిపోవాలి. దీని అల్లిక వేరు. సాధారణమైన నవలకూ ఈ పద్ధతిలో ఉండే నవలకూ నిర్మాణంలో భేదం ఉంది. పాఠకుడు పొందే అనుభవమూ విచిత్రంగా ఉంటుంది. అందువల్ల రచయిత ప్రజ్ఞతో శిల్పదృష్టితో ఆసక్తికరంగా నిర్వహించగలిగినపుడే విజయవంతమౌతుంది.

ఫ్రెంచి రచయితలు ఈ పద్ధతిని ఎక్కువగా ఉపయోగిస్తారు. దీనికి కారణం ఫ్రెంచి భాష దీనికి బాగా తగి ఉంటుందని ఒక అభిప్రాయం ఉంది. చెకోవ్ మొదలైన రచయితలు దీనిపట్ల అంత సద్భావాన్ని కలిగి లేరు. ఈ పద్ధతిలో నవల వ్రాయడంవల్ల ఎన్నో ముఖ్యమైన అంశాలు కోల్పోవడం ఉన్నమాట నిజమే. సాధారణ నవల్లోని సంపూర్ణత లోపించేదీ వాస్తవమే. అయినప్పటికీ ప్రత్యేకమైన అస్తిత్వాన్ని కలిగిందిగా పేరొందింది

ఈ విధంగా రచయితను ఒక చట్రంలో బిగించివేస్తుంది. ఇది దీనిలోని బలహీనతగా పేర్కోవడం జరిగింది. దీన్ని నవల్లో ఒక వెరైటీగాను ఆమోదించినవారూ ఉన్నారు. థామస్ హార్డి వంటివారు దీనిపట్ల సదభిప్రాయాన్ని కలిగినవారు. దీని ఉపయోగాలూ పేర్కొన్నారు. నవల మొత్తంమీద దీన్ని అవలంబించినపుడు సిద్ధించే శిల్పరూపం వేరు.

ఈ పద్ధతిలో 1) ముందు ఒకవైపునుండి చెప్పేది వినడం, 2) తరువాత అవతలి వ్యక్తి ఏమనుకునేది భావించడం, 3) ఆపైన తాను అనుకున్నదే ఐతే తృప్తి, ఆనందం పొందడం, 4) లేకపోతే కారణాలు వెదకడం, సమాధానపడడం, సందేహపడడం నిర్ణయానికి రావడం, మొదలైన ప్రత్యేకమైన స్థితులకు దారితీస్తుంది.

కథనంలో అనుభవ ప్రసారం ప్రధానంగా ఇదొక విశిష్టమైన ధోరణిలో సాగే సృజనాత్మక శిల్పంగానూ పరిగణించడం జరిగింది. మొత్తంమీద దీని సంవిధానంలో

రచయిత నేర్పును ప్రదర్శించడానికీ, ప్రత్యేకమైన అనుభవ సమగ్రతగల కళారూపాన్ని సాధించే మనస్తత్వానికీ అవకాశం ఎక్కువ, ఈ గుణాలవల్ల స్థిరపడింది.

ఈ పద్ధతులన్నీ నవల్లో నవ్యతకోసం వైవిధ్యం కోసం పాఠకునిలో అనుభవ విశిష్టత కోసం రచయితలు చేసే ప్రయత్నాలు.

III

ఈ పద్ధతుల్లో దేనికది ప్రత్యేకంగా స్వీకరించి కథనం చేయవచ్చు. ఇందులో కొన్నింటి కలయికతోనూ సాగించవచ్చు. కాలగతిలో అనేక కారణాలవల్ల ఒక్కొక్క విధం పాతబడిపోవచ్చు. అయినా కొందరు ఉపయోగిస్తూ ఉండనూ వచ్చు. కొందరు రచయితలు రచనలో తమ అనుభవాన్ని అణచుకోలేక మధ్యమధ్య ప్రకటిస్తారు. పాఠకుల్ని సంబోధిస్తారు. ఇంకా ఏదో వివరణకూ పూనుకుంటున్నారు. ఈనాటి దృష్టి వేరు. దీనికి వ్యతిరేకం. పాఠకులకే దీన్ని వదిలివేయడం జరుగుతుంది. పాఠకులు ఉండాలనే ఉద్దేశం, పాఠకులూ దీన్ని సహించే దశ దాటిపోయారు. అయితే ఆలోచనాపరుల్లో ఒక విమర్శ కూడా ఉంది. రచయిత పాఠకుల స్థాయిలో ఆలోచనకూ అనుభవంలోకీ రావాలనే వ్యాజంతో, సంక్షిప్తతను, సందేహాన్ని సృష్టించి తప్పుకుంటున్నాడనేది. ఈ కారణంగా రచయిత ప్రత్యక్షంగా ఏ జోక్యం లేకుండా కథన సందర్భంలో జాగ్రత్తగా సూచన చేయవచ్చుననీ, అయితే ఈ సూచనను బహు విధాలుగా శిల్పంలో భాగంగానూ చేయవచ్చునన్న మరో అభిప్రాయం ఉంది. ఏమైనా రచయిత ప్రమేయం చాలావరకు తగ్గిపోయి పాత్రలు స్వయంవ్యక్తిత్వాలతో ప్రవర్తించడం ముఖ్యమన్న అంశాన్ని అందరూ గుర్తించారు.

నవల్లో ఏ విధంగా కథనం చేయవచ్చు, వీటిలో ఏ ప్రణాళికకు ఏది మంచిది అనేది రచయిత నిర్ణయించుకోవలసిందే. ఏ దృష్టికోణమైనా రచనా నిర్మాణ క్రమంలో ఎంత సముచితంగా, ప్రయోజనవంతంగా ఉపయుక్తమైందన్నదే ముఖ్యం.

రచయిత ఎంతో లోకాన్ని చూస్తాడు. ఎంతో భావిస్తాడు. ఎందరో వ్యక్తుల్ని పాత్రల రూపంలో మలచి కథనం సాగిస్తాడు. ఇందులో వైవిధ్యం కోరడం సహజం. ఏదేని పాత్రద్వారా ఉత్తమపురుష లేదా ప్రథమపురుషలో కథనం సాగవచ్చు. ఉత్తమ పురుషలో కథనం ప్రత్యేకమైందైనా దీని పరిధి పరిమితమైంది. అయితే పాత్ర ఎంతో సన్నిహితంగా మాట్లాడుతూన్న భావం కలుగుతుంది. ఒక్కొక్కపుడు ఉత్తమ పురుష ప్రథమపురుషల సమీకరణం ప్రత్యేకమైన ప్రభావంకోసం జరగవచ్చు. కథారూపం

పూర్వస్మృతులతో చిత్రితమౌతూ ప్రతీకాత్మకంగానూ నాటకీయంగానూ ఆవిష్కృతం కావచ్చు. వివిధ పాత్రలు వివిధ కోణాల నుండి తమ తమ అనుభవాల్ని పురస్కరించుకొని కథనం సాగించవచ్చు.

రచయితలో కొత్తను అన్వేషించే కోణం, కొత్త కొత్త కథన విధానాలను ప్రవేశపెట్టేందుకూ, ప్రయోగం చేసేందుకూ దారితీస్తుంది. అభిలాషవల్ల శ్రద్ధవల్ల, అనుభవంవల్ల ప్రజ్ఞ సంవిధానంలో సమగ్రత సిద్ధిస్తుంది. కళాదృష్టివల్ల శిల్పంలో విశిష్టత చేకూరుతుంది. ఏ విధానాన్ని అవలంబించినా మొత్తంమీద నవల పాఠకుల్లో ప్రభావాన్ని ప్రకాశవంతం చేయడంలో అనుభవాన్నీ ఆలోచననూ విస్తృతం చేయడంలో భాగంగా పరిణమించడమే చరమ ధ్యేయం.

దృష్టికోణం (పాయింట్ ఆఫ్ వ్యూ) నవల్లో కథకుని దర్శనకేంద్రస్థానం రచయిత అవలంబించే కథనశిల్పస్థానం. నవల్లో ఆకర్షణకూ ఉత్సుకతకూ అందానికీ దారి తీసే నిర్మాణ కోణ రూపం అనవచ్చు.

10. ప్రతీక (Symbol) స్వరూపం

సాహిత్యంలో ప్రతీకల ప్రయోగం ఆధునిక కాలంలో విరివిగా కన్పిస్తోంది. ప్రతి సృజనాత్మక ప్రక్రియలోనూ ఎక్కడో ఒకచోట అంతో ఇంతో చోటుచేసుకొని కన్పిస్తుంది. ముఖ్యంగా కవిత్వంలో నవలల్లో కథల్లో నవ్యతకు చిహ్నంగా కళాత్మకమైన శిల్పపరిధిని విస్తృతం చేసే అంశంగానూ గుర్తింపుకు వచ్చింది. ఆధునికయుగంలో మనస్తత్వశాస్త్రంలో విస్తారమైన పరిశోధనలవల్ల ఎన్నో రహస్య విషయాలు బహిర్గతం కావడంతో విజ్ఞానం పెరగడంతో సాహిత్యంలో ప్రతీక విశిష్టమైన స్థానాన్ని పొందింది.

ప్రాచీనసాహిత్యంలోనూ అక్కడక్కడా ప్రతీకల వాడుక లేకపోలేదు. పౌరాణిక వాఙ్మయంలో అనేక సందర్భాల్లో తాంత్రిక మంత్రశాస్త్రాలకు సంబంధించిన ప్రతీక ప్రయోగం కన్పిస్తుంది. మానవుని సంస్కృతిలో మతప్రస్థానంలో, ప్రతీకలకెంతో ప్రాముఖ్యం ఉంది. పురాణగాధల్లో సముద్రం చేతన (కాన్షియస్‌నెస్)కూ, సర్పం ఒకప్పుడు శక్తి (భౌతిక) రూపానికీ మరొకప్పుడు ఆధ్యాత్మికశక్తిలోకి పరివర్తనం చెందే మానసికశక్తికీ, ఇంకొకప్పుడు ధర్మానికీ, చంద్రబింబం మనస్సుకూ ప్రతీకలుగా కన్పిస్తాయి. ధ్యానశక్తి కేంద్రాలుగా మంత్రశాస్త్రంలో ఎన్నో ప్రతీకలు తటస్థపడతాయి. వీటినిగురించి పరిశీలిస్తూ పోతే ఆదిమానవసంస్కృతీగర్భంలోకి ప్రయాణం సాగుతుంది. సమాజశాస్త్రంలో, నృశాస్త్రంలో (Anthropology), జానపదసాహిత్యంలో దీని ప్రాముఖ్యాన్ని అందరూ గుర్తించిందే. ఈ సందర్భంలో ప్రజల విశ్వాసాలకూ ఆచారాలకూ సంబంధించిన ఆసక్తికరమైన అంశాలెన్నో బయటికి వచ్చాయి. టోటమ్, టాబూ, పురాతన సంస్కృతికి సంబంధించిన చిహ్నాలు సంప్రదాయ పురాణ ప్రతీకలుగా నిలిచిపోయాయి.

ఆధునికయుగంలో నవల్లో ప్రతీకల ప్రవేశం విశిష్టమైన పాత్రనే నిర్వహిస్తోంది. ఇందులో నేరుగా చెప్పేదానికన్నా విశిష్టమైన అభివ్యక్తి పద్ధతిలో ఆవిష్కృతం అవుతుంది. ఇది ప్రతీకలనాశ్రయించింది. ఇది ఉద్యమరూపం దాల్చడంచేత ప్రతీకవాదంగానూ వ్యాప్తిలోకి వచ్చింది. ప్రతీక విశిష్టమైన అభివ్యక్తి విధానానికి సంబంధించిన సంవిధానం (టెక్నిక్)గా విమర్శితమైంది. సృజనాత్మక లక్షణంలో భాగంగానూ పర్యాప్తమయింది. ఒక భావం లేదా ఆవేశం ప్రత్యక్షంగా కాక పరోక్షంగా అభివ్యక్తం చేసే కళారూపంగా సృజనకార్యంలో అంతర్లీనమై భాసించే తత్త్వమూ దీనికి చేకూరుతుంది. రచయిత తనలో ఆవహించిన భావప్రపంచాన్నీ, ఆవేశరూపాన్నీ, ఆలోచనాశక్తినీ యథాతథంగా అనుకున్న ప్రమాణంలో అందించడానికి అశక్తంగానూ, అందింపగలిగినా అసంపూర్ణం

గానూ ఉంటుందనుకోవడంవల్ల కాల్పనికాన్ని ఆశ్రయించడం జరుగుతుంది. ఈ ప్రయత్నమే ప్రతీక పట్ల సౌముఖ్యాన్ని కలిగిస్తుంది. ప్రతీకను ఉద్గమింపజేస్తుంది. దీన్ని సముచితంగా యోజితం చేయడంచేత రచయిత తాను భావించింది కొంతవరకైనా సాధించిన తృప్తితోపాటు రచనకూ గుణాత్మకమైన రూపం సిద్ధిస్తుంది.

పందొమ్మిదవ శతాబ్దిలో ఫ్రాన్సులో ఇదొక ఉద్యమంగా విలసిల్లింది. ఈ ఉద్యమంలో ప్రముఖంగా పేర్కొదగిన రచయిత బాద్‌లేర్, దీన్ని కొనసాగించినవారు రిమ్‌బాడ్, వెర్‌లేన్, మలరెమ్‌తోపాటు వెర్‌లేన్, బాదలేర్, అతని అనుయాయులు ('Le Poete Voyant' (The Poet Seer) - Rimband) కవిని ఋషి స్థాయికి తీసుకువెళ్ళారు. కవి వాస్తవప్రపంచానికి వెనుకనున్న అతీతమైనదాన్ని చూడగల శక్తి కలవాడుగా భావించారు. ఆదర్శలోకాన్నీ, ఆలోచనా రూపాన్నీ సూక్ష్మసూక్ష్మంగా రచనలో ప్రవర్తితం చేయడానికి ప్రతీక ఎతో సహాయపడుతుందనీ విశ్వసించారు. వీరి రచనల్లో వైయక్తికమైన ప్రతీకలు గొప్ప చమత్కృతితో ఆకర్షణీయంగా రూపొందాయి. ఈ రచయితల ప్రభావం ఇంగ్లీష్ అమెరికన్ కవులపై బాగా ప్రసరించింది. మొదటి ప్రపంచ యుద్ధం (1914-18) తరువాత కాలం అంతా ప్రతీకవాదమయంగా విలసిల్లింది.

సాహిత్యానికి విలువ చేకూర్చే కొన్ని ఉత్తమ లక్షణాలవల్ల ఆ తరువాతనూ కవిత్వంలో, నవల్లో ప్రకాశించింది వాటి ఉన్నతికి దోహదం చేసేదిగా నిలిచింది, ప్రాచీనంగా వస్తూన్న సంప్రదాయముద్ర వెనుక ఉంటూనే పాశ్చాత్య సాహిత్య ప్రభావంవల్ల భారతీయ సాహిత్యంలో అందులో తెలుగు నవల్లో ప్రతీకాత్మకత విశిష్టమైన గుణాధానానికి దారితీసిందనడంలో అనుమానం లేదు పురాణగాథలు మతం, తత్త్వంతో కూడిన సంస్కృతినాశ్రయించిన సంప్రదాయ ప్రతీకలతోపాటు ఆధునిక యుగప్రభావంతోనూ కాల్పనిక వాతావరణంతోనూ వాస్తవ స్ఫూర్తితోనూ, సృజనాత్మక శక్తి ప్రసారానికి తగిన విధంగా ప్రతీకల ప్రయోగం సమృద్ధంగా కన్పిస్తుంది.

ప్రతీక సాహిత్యంలో కళాత్మకమైన విలువల్ని అధికం చేసేదిగానే రాణిస్తుంది. పూర్వం నవల్లో ఎక్కడో అక్కడక్కడ, తెలీకుండానో, తెలిసో చోటుచేసుకునేది. ఈనాడు ప్రయోజనతత్పరతతో విస్తృతంగా ప్రయుక్తమౌతూంది. దీన్ని సమర్థించేందుకు మానవుల క్రియాకలాపమంతా ప్రతీకాత్మకమే అనడం జరిగింది. 1890 తరువాత W B. Yeats, T.S.Eliot, Dylon Thomas, E.E Cummings & Wallace Steves. పేర్కొదగినవారు వాస్తవంగా మానవ క్రియాకలాపమంతా ప్రతీకాత్మకమే (Virtually all human activity is symbolic - Tindall) నని సాధారణీకృతం చేసే ధోరణి వ్యక్తమైంది. నవల మానవ

జీవితానికత్యంత సన్నిహితమైంది కాబట్టి అంతర్గతంగా ప్రతీకను పర్యవసింపజేసే యోచన ఇందులో స్పష్టం. సాహిత్యమంతా ఒక విధంగా ప్రతీకాత్మకమే అన్నట్లే, అదేవిధంగా భాష కూడా అనీ అనడమూ జరిగింది. సాహిత్యం భాషాగతమైంది మానవులు పరస్పరం మనోభావాలను ప్రకటించేందుకు ఉపయోగించే సాధనం భాష. ఇది ఒక క్రమంలో కొన్ని గుర్తుల ఏర్పాటువల్ల రూపొందింది. ఇది భాషాగతమైన మౌలికమైన అంశాన్ని స్పృశిస్తుంది. భాషాపరమైన దృష్టికీ, సాహిత్యపరమైన దృష్టికీ ఈ సందర్భంలో భేదాన్ని గుర్తించడం అవసరం. ప్రస్తుతం సాహిత్యపరంగా అభిలషణీయం. ప్రతీక సాహిత్యానికి ఆవశ్యకమైందిగానూ పరిగణించడం జరిగింది. నవల్లో ఇది ప్రవేశార్హమైంది గానూ విశదమైంది. ప్రత్యేక స్థితితోనూ సంపన్నమైంది.

సందర్భాన్నిబట్టి 1) గుర్తు, 2) ప్రతీక - పరస్పరం పరివర్తనం చెందుతాయి. మొదటిదాని విస్తరణరూపంగా రెండోది పరిణమించడమూ ఉంది. ఈ స్థితిలో గుర్తునూ, ప్రతీకనూ వేరువేరుగా స్పష్టంగా గుర్తించవచ్చు. గుర్తు (సైన్) పరంపరగా వచ్చేదీ అందరూ అంగీకరించేదీ ఒక నిర్దిష్టమైన భావాన్ని జ్ఞాపకం చేస్తుంది బాణం ఒక దిశను సూచించేందుకు గుర్తు. ఒక్కొక్కపుడు ఒక విషయంపై ప్రత్యేకంగా దృష్టిని నిలిపేందుకు, గుర్తించడానికి ఉపయోగిస్తుంది. గుర్తుకు నిర్ణీత (ఆర్బిట్రరీ) లక్షణం ముఖ్యం

ప్రతీక విషయంలోనూ చాలాకాలంగా ఒక అర్థం వాడుకలో ఉండవచ్చు. అది సంప్రదాయ ప్రతీకగా స్థిరపడుతుంది అయినప్పటికీ సాహిత్యంలో ఆపైన ఇంకా ఊహకు అవకాశం కలిగిస్తూనే ఉంటుంది. మరో సందర్భంలో వేరే అర్థాన్ని స్ఫురింపజేసే అవకాశం తప్పకుండా ఉంటుంది. ఒకే ప్రతీక ఆ తరువాత మరొకరిచేత వాడుకలో సందర్భాన్నిబట్టి కొత్త అర్థాన్ని ఉద్దేశించవచ్చు. ఈ భేదాన్ని స్పష్టంగా గుర్తించి, మొదటిదాన్ని నిర్ణీత (ఆర్‌బిట్రరీ) ప్రతీక అని, రెండోదాన్ని సాహిత్య (లిటరరీ) ప్రతీక అనీ పేర్కొనడం జరిగింది.

ఒకప్పుడు సంకుచితమై స్థిరపడిన గుర్తు లేదా చిహ్నం, ఆ తరువాత పరిధిని దాటి విస్తృతిని పొంది సాహిత్య ప్రతీకగా ప్రతివర్తనం పొందవచ్చు. ట్రాఫిక్‌ను నిలిపే ఎరుపురంగు అపాయానికి గుర్తు. ఇది సాహిత్యంలోనూ ప్రయుక్తమై నిర్దిష్టపరిధిని దాటి సంఘర్షణకూ విప్లవానికి ప్రతీకగా విస్తృతదశను పొందింది. అదేవిధంగా ట్రాఫిక్‌ను ముందుకు సాగించే క్షేమానికి (నిరపాయానికి) గుర్తు ఐన ఆకుపచ్చ రంగు సమృద్ధికీ, సౌభాగ్యానికి యోజితమైంది.

గుర్తు, ప్రతీక రెండూ ఉపయోగించే సందర్భం, ఆశించే ప్రయోజనం బట్టి వేరువేరు లక్షణాలతో మనకు అవగతికి వస్తాయి. గుర్తు ఒకదానికి బదులు మరొకటి ఒకటి-ఒకటి (1:1) ప్రాతిపదికపై ఉంటుంది. ప్రతీక ఎప్పుడూ ఒకదాని బదులు మరొకటిగా ఉండదు. తనతో సంబంధం వీడకుండా ఆపైన మరో విశిష్టమైనదాన్ని స్మరింపచేస్తుంది, ఆలోచింపచేస్తుంది. ఇది బహ్వర్థకం గుర్తుకు పూర్తిగా భిన్నమైన స్థితిని పొందుతుంది. వివిధ వ్యక్తుల ఆలోచనాశక్తినిబట్టి ఎన్నో విధాలైన అర్థాలను భావింపచేసే శక్తినీ కలిగి ఉంటుంది. ఒకే ప్రతీక, అర్థసముచ్చయాన్ని ఏకకాలంలో స్ఫురింపజేసే శక్తి కలిగి ఉంటుంది.

ప్రతీక 1) వాస్తవికం అనీ, 2) ఆదర్శకం అనీ రెండు విధాలు. వాస్తవికం మానవజీవితంలో భౌతికమైన ప్రాపంచిక వాస్తవాన్ని ఆశ్రయించింది. కోట రాచరికానికి ప్రతీక ఇల్లు రక్షణకూ భద్రతకూ ప్రతీక. రెండోది ఆదర్శకం, అతీతం, పరం, దివ్యం, శ్రేయం మొదలుగా ఉత్కృష్టమైన లక్షణాలు కలిగింది భూమి మాతృశక్తికీ, ఆకాశం ఆదర్శానికీ, హంస ఆత్మకూ ప్రతీకలు. మరోవిధంగానూ విశ్లేషించవచ్చు. ఎంతోకాలం నుండి ఉపయోగంలో ఉంటూ స్థిరపడినవీ, సంస్కృతిలో భాగంగా నిలిచినవీ, పూర్వగాథా సంపన్నమైనవి, సంప్రదాయ (ట్రెడిషనల్) ప్రతీకలు. ఉదయించే సూర్యుడు కొత్త జన్మకూ, అస్తమించే సూర్యుడు మృత్యువుకూ వెలుగు జ్ఞానానికీ, చీకటి అజ్ఞానానికీ, ఆదిశేషుడు విద్యకూ, పాము సంతానానికీ ఇలా ఎన్నో ఉన్నాయి ఇవే వివిధ సందర్భాల్లో వివిధమైన అర్థాలను భావింపజేస్తూ ఆలోచనకు శక్తినీ దీప్తినీ కలిగిస్తాయి రచనలో అర్థవిస్తృతికీ భావనవ్యతకూ కారణమవుతాయి

ఇవి ఒక విధం. మరోవిధంతో రచయిత స్వతంత్రమైన వ్యక్తిత్వాన్నిబట్టి ఎంతో కాల్పనికతనూ, ఆలోచనాస్ఫూర్తినీ సంతరించుకున్నాయి. వైయక్తిక లేదా వ్యక్తిగత (పర్సనల్) ప్రతీకలు. ఇవి మొదట్లో కష్టంగా ఉండొచ్చు. అర్థం కాకపోవచ్చు కాలం గడిచేకొద్దీ, వాడుకనుబట్టి సుగమత్వాన్ని పొందుతాయి. షెల్లీ, కీట్సు మొదలైన కాల్పనిక కవుల రచనల్లో వ్యక్తిగత ప్రతీకలు చాలా ఎక్కువ తెలుగులో కృష్ణశాస్త్రిని ప్రముఖంగా పేర్కోవచ్చు ఒక భావచిత్రంలో పూవు బహ్వర్థకంగా జీవితానికీ, స్త్రీకీ, సౌందర్యానికీ ప్రతీకయై ఉండవచ్చు. చలం "మైదానం" జీవితంలో కోల్పోయే స్వేచ్ఛకు ప్రతీక. విశ్వనాథ "చెలియలి కట్ట" నియతమైన జీవితానికి ప్రతీక.

మెల్‌విలె నవల మాబిడిక్‌లో తిమింగలం బహ్వర్థకమైన ప్రతీకగా నిలిచింది 1. తిమింగలం అంటే బృహత్కాయంతో శక్తివంతమైన భౌతికరూపం. 2. తెల్లజాతి

రక్తమాంసగతమైన భౌతికరూపం. 3. ఆత్మయొక్క ప్రస్థానం (దీన్ని చాలామంది నిరాకరించారు). 4. నృశాస్త్ర-సాంఘిక-మనస్తత్వపరమైన అర్థాలు. 5. ముఖ్యంగా ఫ్రాయిడ్, యుంగ్ మనస్తత్వపరమైన సిద్ధాంతాల అన్వయం. ఈ విధంగా అనేకమైన విమర్శలు వివిధస్థాయిల్లో వెలువడినాయి. విశ్వనాధ-వేయిపడగలు 1) పరిపూర్ణ సనాతనధర్మానికీ, 2) అవ్యక్త సామూహికచేతనలోని పురారూపానికీ (ఆర్కిటైపు), 3)అధర్మాన్ని సహించని ఆత్మశక్తి నిక్షిప్తమైన భౌతికరూపానికీ, 4) కర్మసాక్షి భౌమాకృతికీ, 5) కుటుంబానికీ చివరకు మిగిలిన రెండు పడగలు దాంపత్య ధర్మానికీ, ఈ విధంగా అనేకమైన వ్యాఖ్యానాలకు అవకాశమిచ్చే ప్రతీకగా నిలిచింది. ఈ ప్రతీకలు వాస్తవానికి దూరమై నిత్యజీవితం నుండి తప్పించుకునే ప్రయత్న పర్యవసానాలనే అభిప్రాయమూ ఉంది. ఇది నిజం కాదు. సాహిత్యంలో అందులోనూ నవల్లో (పై పరిశీలననుబట్టి) జీవితం ఆధారంగా, వాస్తవస్ఫూర్తితోనే ప్రవృత్తమౌతుందన్న విషయం మరచిపోకూడదు. జీవితంలోని అనేక ముఖాలను స్పృశించే లక్షణం దీనికి బాగా ఉంది. నవల్లో భావ జగత్తుకు శక్తివంతమైన అర్థస్ఫూర్తినీ కళారూపానికి గాఢత్వాన్నీ కలిగిస్తుంది.

II

అదృశ్యమానమైన ఏదేని వస్తువుకో భావానికో దృశ్యరూపసంకేతమే ప్రతీక. మనస్సులోని ఆలోచనలు, ఆవేశాలు నేరుగా వర్ణించకుండా మూర్తమైన (కాంక్రీట్) భావరూపాల పోలికతోనో సూచనతోనో వ్యక్తీకరించే కళారూపం-ప్రతీకవాదం పాఠకునిలో ప్రకృతంతోపాటు మరో భావప్రపంచాన్ని ఆవిష్కరిస్తుంది.

ప్రతీక నిర్మాణంలో వాస్తవాన్ని వీడకుండానే అతీతమైన భావప్రపంచంలోకి ప్రవేశింపజేసే లక్షణం ఉంది. ఒక్కొక్కప్పుడు మూర్తలక్షణానికి భిన్నంగా వర్ణించే వస్తుసామ్యంలో నిబిడమైన భావనచేత అమూర్త (ఎబ్‌స్ట్రాక్ట్)మైన లక్షణం చోటుచేసుకోవచ్చు. ప్రతీకలో అర్థం అవగతికి వచ్చేముందు దాని రూపం అనుభవంలోకి వస్తుంది. అనుభవాన్నిబట్టి ఆపైన హేతువు పనిచేస్తుంది. రచయిత సాధారణంగా సమగ్రంగా వ్యక్తంచేయలేని లేదా గుప్తంగా ఉంచదలచుకున్న భావం వాస్తవాన్ని స్పృశిస్తూనే అతీతమైన ప్రపంచంలో మరోరూపాన్ని అందుకోవడం ఇందులో ముఖ్యం. దీనిలో గాఢత్వమూ, గభీరత్వమూ మొదలైన విశిష్టగుణాలు ఒక ప్రమాణంలో ఆలోచనాస్థానీయాలై ఉంటాయి.

రచయిత మదిలో భావం లేదా ఉద్దేశం, పరోక్షంగా అర్థవంతమూ విశిష్టమూ ఐన కళాత్మకరూపంలో, ఆవిష్కృతమై పాఠకుల మనస్సును ఆకర్షిస్తుంది, ఆలోచింప చేస్తుంది. దీన్ని మరొకమారు స్మరిస్తే, రచయిత మనస్సులో నిబిడంగా ఉన్న భావలోకాన్ని

వ్యక్తం చేయడానికి నవల్లో సాధారణ కథాజగత్తు అసమగ్రంగా అనిపించడంవల్ల కళాత్మకతను సిద్ధింపజేసే ఉద్దేశంతోనూ, పాఠకుల్ని ఆలోచింపచేయాలన్న అభిలాషవల్లనూ ప్రతీక అవతరిస్తుందని నిస్సంశయంగా చెప్పవచ్చు. వాస్తవ జగత్తునుండి భావనాజగత్తు లోకి లేదా ఆదర్శలోకంలోకి చొచ్చుకొనిపోయేందుకు చేసే ప్రయత్నమే ఐనా, దీని నిర్మాణ రూపం నవల్లో వాస్తవతలంపైనే స్థిరంగా ఉంటుంది. దీని ఉనికి ఇతివృత్తం-పాత్ర అభిప్రాయం సంఘటనలు వాతావరణం మొదలైన అనేక అంశాలకు సంబంధించి ఉంటుంది. నవల్లో దేన్నైనా మరచిపోవచ్చుగాని ప్రతీకను సులభంగా మరచిపోలేం. దీని ప్రభావం ఎంతో శక్తిమంతమైంది. నవల ఆరంభం నుండి సమాప్తిదాకా, ఆఖరికి పేరుపెట్టడంలోనూ ఏ స్థానంలోనైనా ఉండవచ్చు. ఏ అంశానికైనా దీప్తిని కలిగించేదిగా చేయొచ్చు ప్రతీక నవల పరిణామంలో ప్రముఖ్యంగా పేర్కొదగింది.

ప్రతీక పూర్వం నుండి అంతో ఇంతో వాడుకలో ఉన్నా దాని స్థానం చాలా పరిమితమైంది. కాల్పనికయుగంలో మనస్తత్వశాస్త్రపరిచయంతో, నవ్యతకోసం అన్వేషణలో, ఆధునిక వాతావరణంతో అతివిస్తృతమైన పరిధినీ వైవిధ్యాన్నీ సంతరించుకుంది. దీనితో ప్రతాకాత్మక నవల వాస్తవంనుంచి కాక కాల్పనికం నుండి అవతరించిందన్న అభిప్రాయం వ్యాప్తిలోకి వచ్చింది. ఇందులో కొంత నిజం లేకపోలేదు. శిల్పవిషయంగా చూస్తే ఒక్కొక్కపుడు వాస్తవభూమినుండి భావలోకానికి మలుపు తిరిగేటప్పుడు భావరూపాలు కొంత అస్పష్టమైన ధోరణినీ, అమూర్తమైన స్థితినీ పొందే వీలుంది. మెలరమ్ పేర్కొన్నట్లు ఈ సందర్భంలో అమూర్తానికీ, మూర్తానికీ మధ్య సాదృశ్య సమ్మేళనం ముఖ్యం. ఇది కవిత్వానికి ఎక్కువగా అన్వయిస్తుంది. నవల్లో ఈలాంటి సందర్భాలు రావు. కవిత్వంలోనే మొదట దీని ప్రవేశం-వ్యాప్తి జరిగింది. ఇటీవల నవల్లో దీనికి ప్రాముఖ్యం లభించింది. నవల స్థాయిని పెంచే, ప్రకాశమానం చేసే అవసరమైన లక్షణంగానూ భావితం అవుతూంది. పూర్వకాలంలో గొప్ప రచయితలు టాల్‌స్టాయ్, విక్టర్ హ్యూగో, బాల్జాక్ మొదలైనవారు ప్రతీకపై ప్రత్యేకమైన దృష్టి లేకుండానే రచనలు చేశారు. ప్రతీకపై దృష్టిలేనివీ, తటస్థమైన దృష్టితో వ్రాసినవీ ఎన్నో ఉత్తమ రచనలు లేకపోలేదు. వారిలో ప్రజ్ఞావిశేషంచేత ప్రతీకలు ప్రవేశించాయి, సాహిత్య సమాలోచనకూ దారితీసాయి తెలుగులో వీరేశలింగం, చిలకమర్తి, ఉన్నవ, బాపిరాజు మొదలుగా పేర్కొనవచ్చు. ప్రతీకపై ప్రత్యేకభావన లేకపోయినా రచనలో అనేక కారణాలవల్ల అనుకోకుండా ప్రతీక చోటు చేసుకుంటుంది కూడా.

జీవితంలో అన్నిరంగాల్లో మార్పులు వచ్చినట్లే సాహిత్యంలోనూ వచ్చాయి. ఈ మార్పులు రాకపూర్వం జీవితం సుఖంగా లేదా? అని ప్రశ్నించవచ్చు. ఇది ఇట్లా ఉంచి ఈ మార్పుల ప్రభావానికి దూరంగా ఉంటూ ఇప్పుడు జీవితంలో సుఖం పొందగలమా? అనేది వేరే ప్రశ్న. మొట్టమొదట ఈ మార్పులను కాదని దూరంగా ఉండలేం. ఆధునిక యుగంలో ప్రతీకవాదం ఒక ఉద్యమంగానూ విలసిల్లడంతో, సాహిత్యంలో దీని ప్రభావం పరిణామంలో భాగమై నిలిచింది. పోనుపోను మార్పును కోరే లక్షణంతోపాటు కళాత్మకతనూ సంతరించుకోవడం విశేషం.

ప్రతీక నవల్లో ముఖ్యంగా ఆసక్తిదాయకమైన ఆధునిక లక్షణంగా పరిశీలనార్హమైన ప్రశస్తినీ పొందింది. ప్రతీకను గుర్తించి శాస్త్రపరిచయంతోనో, సంపూర్ణ పరిజ్ఞానంతోనో అనపేక్షంగానో ఏ విధంగా ప్రయుక్తమైనా, చారిత్రక కారణాలవల్ల అనివార్యంగా వచ్చే మార్పుల్ని తనలో విలీనం చేసుకొని ప్రస్థానం సాగించే నవలలో గుణాత్మకమైందీ, ఉన్నత విలువలకు దోహదం చేసేదీ, ప్రజల మన్ననల్ని పొందిందీ. విమర్శకుల్ని ఆకర్షించిందీ.

II

నవల్లో ప్రతీక కథాపరిధిలోనే నిర్మాణ రూపంలోనే భావితం కావాలి. కథాపరిధికి భిన్నంగా లేదా ఏ మాత్రం సంబంధం లేకుండా యోజితం కాకూడదు. ఇది సాధారణ విషయం. దీని అవలంబించకపోవడంవల్ల అసలు ప్రయోజనం దెబ్బతింటుంది. అస్పష్టతకు దారితీస్తుంది. పాఠకుల్లో వైముఖ్యాన్ని కలిగిస్తుంది. ఇక విమర్శకులు ప్రతీకకెన్నో అర్థాలు అన్వేషించి ఏదోవిధంగా సమన్వయం చేయాలనే డొంకతిరుగుడు ప్రయత్నమూ చేయకూడదు. తాను ఆలోచించేవి ఎంతవరకు నవలకు సంబంధించినంతవరకు సముచితంగా నిలబడేదీ జాగ్రత్తగా వివేచించాలి.

అధివాస్తవికకవిత్వంలో ప్రతీక నిర్వహించే పాత్ర స్పష్టమే. హేతువుకన్నా అనుభూతికీ, చేతనకన్నా ఉపచేతనకూ ప్రాముఖ్యం ఎక్కువ. ఈ ధోరణి ఎంతో సాంద్రంగానూ వేగంగానూ ప్రసరించింది. నవల్లో అనుభూతిస్పందన వెనువెంటనే ఆలోచనావేగం అందుకుంటుంది. దీనితో ప్రభావరూపం మారుతుంది. నవల క్లిష్టతకన్నా సారళ్యాన్నీ, క్లుప్తతకన్నా వివరణకూ ప్రత్యేకతను పొందింది. నిర్వహణంలో కవిత్వం నుండి భిన్నంగా ఉంది. వస్తువు-ఇతివృత్తం-పాత్ర-సంఘటనలు మొదలైన అంశాల సంబంధంతో సంశ్లిష్టత ఉంటుంది, అయితే సారళ్యానికీ అవకాశం ఎక్కువే. ఈ దృష్టితో చూస్తే వస్తువుకో, భావానికో ప్రాతినిధ్యం వహించే ప్రతీక నవల్లో ఏ మాత్రం కళాత్మకతకు భంజకం కాదు. ఇంకా సమాజంలో మానవీయసంబంధాలు, మనస్తత్వం ప్రవర్తనం -

ప్రభావితం చేసే పరిసరాలు, రచయిత సిద్ధాంతాల ఆవిష్కారంలో ప్రతీక ఎంతో రమణీయంగా ఉపయుక్తమౌతుంది. సాధారణం నుండి గహనమైన విషయాలదాకా దీని వర్తనం వ్యాప్తమైంది. విశిష్టమైన సంక్లిష్టమైన స్థితి లేదా పాత్ర చిత్రణంలో దీన్ని ఉపయోగించినపుడు రచనకు కలిగే కళారూపం ఉన్నతంగా ఉంటుంది.

ఒక ప్రతీక అర్థం ఇదమిత్థమని తేల్చేసి ఆలోచనల్ని మూసేయలేం. ఒక్కొక్క సందర్భంలో ఒక్కొక్క విధమైన అర్థాన్ని రచయిత ఉద్దేశం, కథాసందర్భం, పాత్రచిత్రణం, సంఘటనతీరు, వాతావరణకల్పనంబట్టి, అనేక విధాలుగా స్ఫూర్తికి వస్తుంది. ఇది పాఠకుని అనుభవశక్తిపైనా, ఆలోచనావైఖరిపైనా ఆధారపడి వుంటుంది. ఇది నియతమైన ఏదో స్థితికి ఒదిగిపోయి సంకుచితం కాకపోవడంవల్ల ఎప్పటికీ నవ్యత, ఆకర్షణ కలిగి ఉంటుంది. అలంకారంవలె ఏదో స్పష్టమైన లక్షణంలో ఒదిగిపోదు. ఏదో లక్షణానికి అన్వయించి చూసుకోవడమూ కుదరదు. దీని అన్వయం సమయోచితంగా చేయవలసి ఉంటుంది. అర్థ సందర్భోచితంగా చెప్పుకోవలసి ఉంటుంది.

మనస్తత్వశాస్త్రంలో ఫ్రాయిడ్, అడ్లర్, యుంగ్-పరిశోధనలవల్ల మానవ జీవితాన్ని గురించి ఎన్నో ఆశ్చర్యకరమైన ఆసక్తికరమైన అంశాలు బయటికి వచ్చాయి. ఫ్రాయిడ్ సైకో-ఎనాలిసిస్‌లో అణచివేతలు, ప్రతిఘటనలు, లైంగికప్రవృత్తులు, కలలు గురించి-అవ్యక్తచేతన వేసే మారువేషాలపై క్షుణ్ణంగా శాస్త్రీయమైన చర్చలు జరిగాయి. ఈ రహస్య శోధనలో, అన్వేషణలో ప్రతీకల పట్టికకూడా సిద్ధం కావడం మరో విశేషం. ఇది ప్రతీకవాదానికి మనస్తత్వపరంగా శాస్త్రీయమైన బలమైన ఆధారాన్ని కలిగించింది. ప్రతీకల నిర్మాణానికి మార్గం సులభమైంది. దీనిపట్ల ఆసక్తిని పెంచింది. ఆలోచనకు దారితీసింది.

అడ్లర్ ఇండివిడ్యువల్ సైకాలజీలో వైయక్తికమైన మనస్తత్వం - ప్రవర్తనం (బాల్యం-పరిసరాల ప్రభావంతో రూపొందే) ఆత్మన్యూనత, ఆత్మాధిక్యతాభావం, నవల్లో పాత్రచిత్రణపై గొప్ప వెలుగును ప్రసరించింది. వ్యక్తిగతమైన మనస్తత్వపు లోతుల్ని బాగా ఆవిష్కరించడానికీ ప్రతీకల సహాయం తీసుకోవడమూ జరిగింది.

యుంగ్ సామూహిక అవ్యక్తచేతన (కలెక్టివ్ అన్‌కాన్‌షెస్‌నెస్)లో, పరిశోధనవల్ల ప్రతీక వైయక్తిక పరిధినుండి సామూహిక పరిధిలోకి పయనించడం జరిగింది. సమస్త మానవజాతి మానసికమైన విచిత్రాకృతులకు - సామూహిక అవ్యక్తచేతనలో నిక్షిప్తమైన కీలకాలు కారణాలుగా గుర్తించడంతో ప్రతీక పరిధి చెప్పరానంతటి విస్తృతినీ గభీరత్వాన్నీ పొందింది. వైయక్తిదశనుండి సామూహికదశకు తీసుకువెళ్ళడంతో ఇతర మానవ శాస్త్రాలతో పరిచయమూ అనివార్యమౌతుంది. చేతన-ఉపచేతన-అవ్యక్తచేతన-సామూ

హిక అవ్యక్తచేతన స్థాయిలో ప్రతీకవర్తనం ఎంతో వైవిధ్యవిలసితమైంది దీనితో నవల్లో సామాజిక చిత్రణం, వివరణంతో పాటు దర్శనరూపానికీ కొత్తలోకం అవతరించింది.

ప్రతీక చేతనకూ - అవ్యక్తచేతనకూ వంతెనవలె అయింది. ఈ రెండింటినీ ఒక విధంగా సంయోజించే చక్కని రూపంగానూ భావితమైంది. ఆధునికయుగంలో కేవలం అభివ్యక్త సాధనంగానే కాక సృజనవికాసంలో అంతర్భాగమై, నవలకు ఉన్నతమైన స్థాయిని సంపాదించిపెట్టింది. ఇది సరియైన ఉపయోగంలోకి రావడం రచయిత ప్రజ్ఞపై ఆధారపడి ఉంది. ప్రతీక, నవల్లో వస్తువులో విస్తృతికీ, ఇతి వృత్తంలో ఎత్తుకీ, పాత్రలో లోతుకీ తోడ్పడుతుందనడంలో సందేహం లేదు. అంతర్గతమైన, అంతర్లీనమైన అంశాల్ని కళాత్మకంగా నిర్వహించడానికెంతో తోడ్పడుతూంది. నవల గురించి సమాలోచనంలో, గుణాత్మకతకు దారితీసే ముఖ్యమైన అంశాల్లో ఇదొకటి. కొత్తను అన్వేషించే మనస్తత్వం, కళాదృష్టిలో విశిష్టత, మనస్తత్వ ప్రకాశనంపై అభిలాషతో నవలను గాఢంగా తీసుకొనే లక్షణంతో ప్రతీక ఎన్నటికీ ప్రాచుర్యాన్ని కలిగేఉంటుంది. నవల్లో గుణాత్మకతకే తోడ్పడుతుంది

11. చైతన్యస్రవంతి (Stream of Consciousness)

చైతన్యస్రవంతి సంవిధానం మనస్తత్వశాస్త్ర ప్రభావంవల్ల సృజనాత్మక సాహిత్యంలో ప్రవేశించింది. కొత్త ప్రపంచాన్ని దర్శించే అవకాశమూ కలిగింది. పాశ్చాత్య సాహిత్యంతో పరిచయం వల్ల కొత్తదనాన్ని అన్వేషించే లక్షణంతో సుప్రసిద్ధ రచయితలు శ్రీశ్రీ, బుచ్చిబాబు, గోపీచంద్, రాచకొండ తమ రచనల్లో దీన్ని సమర్థవంతంగా నిర్వహించారు. ఈ సంవిధానాన్ని తెలుగులో సముచితంగా నిర్వహించిన నవల నవీన్ 'అంపశయ్య' పేర్కొదగింది. దీన్ని నిర్వహించడానికి మనస్తత్వ శాస్త్ర పరిజ్ఞానం అవసరం. దీనితో ఎంత క్షుణ్ణంగా పరిచయం ఉంటే, అంత చక్కగా తమ లక్ష్యమూ పరిమితులూ అర్థమవుతాయి. పాత్రచిత్రణలో లోతునూ వేగాన్నీ కలిగిస్తూ, కొత్తదనాన్ని భావింపజేసే స్థితీ చేకూరుతుంది. ఫ్రాయిడ్, అడ్లర్, యుంగ్ మనస్తత్వశాస్త్రవేత్తల గొప్ప పరిశోధనల కృషి ఫలంగా మనఃప్రపంచానికి సంబంధించిన చైతన్యరూపం గురించి ఎన్నో రహస్యాలు బయటికి వచ్చాయి ఎంతో ఆలోచనకూ అవకాశం కలిగింది జీవితాన్ని వెనుకనుండి నడిపే అదృశ్యమాన చైతన్యశక్తుల పాత్ర గురించి, అవగాహనలో సంపూర్ణమైన మార్పు వచ్చింది. ఇది ఆధునిక సాహిత్యానికి పరిహరింపరాని లక్షణంగానూ నిలిచింది.

'చైతన్యం' అనేమాట ఇక్కడ కాంషస్‌నెస్‌కు అనువాదం. దీనికి నానాఏకమైన అర్థాలున్నాయి ఇందులో కొన్ని. 1) అనుభవపూర్వకమైన జ్ఞానరూపం అనీ, 2) మెలకువ అనీ, 3) వ్యక్తి కోరికల ఆలోచనల అనుభూతుల సమాహార రూపం అనీ, 4) ఒక విషయాన్ని గురించి మనస్సుకు గల జ్ఞానం అనీ, 5) ఆలోచన-అనుభూతులకు సంబంధించిన స్ఫూర్తి అనీ, 6) మనస్సుయొక్క క్రియాత్మకమైన స్థితి అనీ, ఎంతైనా వివరిస్తూ పోవచ్చు. ఎంత చెప్పినా ఎంతో కొంత మిగిలే ఉన్నట్లు అనిపిస్తుంది. ఏమైనా సంగ్రహంగా ప్రస్తుత విషయాన్నిబట్టి మనోవ్యాపారం యొక్క శక్తిరూపంగా భావించవచ్చు. కాంషస్‌నెస్ అంటే చైతన్యం అనీ ఈ సంవిధానంలోని పరమమైన ఉద్దేశాన్ని దృష్టిలో పెట్టుకొని, తెలుగులో శ్రీశ్రీ, బుచ్చిబాబు వంటి ప్రముఖులు స్ట్రీమ్ ఆఫ్ కాంషస్‌నెస్ అంటే "చైతన్యస్రవంతి" అనీ ప్రయోగించడం జరిగింది.

ఒక వ్యక్తి చైతన్యంగా ఉన్నాడంటే అతనిలోని మానసికమైన క్రమగతి (మెంటల్ ప్రాసెస్) జరుగుతూందని అర్థం. ఒకరు అచేతనంగా (అన్-కాంషస్)గా ఉన్నారంటే ఈ క్రమగతి విరామాన్ని పొందడమో లేదా నిరోధింపబడడమో జరుగుతుంది. మిక్కిలి గాఢమైన నిద్రలోనూ, స్పృహతప్పినపుడూ ఇది సంభవిస్తుంది. వ్యక్తి చైతన్యంగా ఉన్నాడంటే

అతనికి మానసికమైన స్థితి గురించి జ్ఞానం లేదా ఎరుక (ఎవేర్‌నెస్) కూడా వర్తిస్తుంది. తాను ఆలోచిస్తున్న, అనుభవిస్తున్న జ్ఞానమూ కొంతవరకు ఉంటుంది. బాగా తెలివిలో ఉన్నదానికీ, అసలే తెలివిలో లేనిదానికీ మధ్య ఎన్నో దశలున్నాయి నిద్ర చెందిన వ్యక్తి కేవలం అచేతనంగా ఉండాలనేం లేదు. ఎందుకంటే అతడు కనే కలలు, వాటిని గురించిన అనుభవ ముద్ర ఒక్కొక్కప్పుడు నిద్రపోయేప్పుడు పొందిన స్పర్శ, ధ్వని మొదలుగా విపరీతమైన లేదా విశిష్టమైన అనుభవజ్ఞానం ఉంటుంది. అందువల్ల చైతన్యం అంటే వ్యక్తిలో ఎక్కడో స్థిరంగా నిలచి ఉండేది కాదు. అతనిలో మానసికంగా జరుగుతూన్నది, సరిస్తూన్నది అని భావం.

ఫ్రాయిడ్ సిద్ధాంతాన్నిబట్టి చైతన్యస్వరూపం మూడు విధాలు. 1) కాంషస్- మొదటి చైతన్యస్థాయి, 2) ప్రి-కాంషస్ - చైతన్యం క్రిందిస్థాయి. చైతన్యం వెనకనే ఉండేది. వ్యక్తికి ఆ సమయంలో ఒక విషయం జ్ఞప్తికి ఉండకపోవచ్చు. కాని వెంటనే దాన్ని స్మృతిపథానికి తెచ్చుకోగల ఆలోచనకు స్థానమైంది. 3) అన్-కాంషస్ - ఇది చైతన్యం అట్టడుగుకు చెందింది. ఎంతో లోతైంది. సాధారణ పరిస్థితుల్లో బయటికిరాని విషయాలు, ఎప్పటివో ఇందులో పడి ఉంటాయి. ఈ స్థాయి చాలా ముఖ్యమైంది. సాహిత్యంలో ఇది సముద్రంగానూ, సరస్సుగానూ, లోతైయ లోయ, లోయలో సరస్సుగానూ అక్కడి సందర్భాన్నిబట్టి రచయిత ఆశించే ప్రయోజనాన్నిబట్టి ఎంతో ప్రతీకాత్మకంగా చిత్రితమవడం గమనించవచ్చు. నీరు సాధారణంగా అవ్యక్తచేతనకు ప్రతీకగా కనిపిస్తుంది లోయలో సరస్సు, చేతనలో లోతైనపొరలో దాగిన పురాభావ (ఆర్కిటయిప్) రూప సంచయాన్ని సూచిస్తుంది ఇది సామూహిక అవ్యక్తచేతనస్థాయి (లెవెల్) కి చెందింది. ఇది నిస్సందేహంగా పైకి కన్పించని గభీరతతో లోలోన పడివున్న అనేకమైన పురాభావ జాలం నమూనాల (పాట్టర్న్స్, మోడల్స్)తో నిండి ఉందీ, ఎంతో మహనీయమైందనీ మనస్తత్వశాస్త్రవేత్తల అభిప్రాయం

ఆధునికకాలంలో సృజనాత్మక రచయితలను ఫ్రాయిడ్ - మనస్తత్వ విశ్లేషణం, అడ్లర్ - న్యూనతాభావం, యుంగ్ - సామూహిక అవ్యక్తచేతనం సిద్ధాంతాలు ఎంతగానో ప్రభావితం చేశాయి. జీవిత ప్రపంచంలో ఇంతకుముందు కన్పించని, చూడని ప్రదేశాలపై దృష్టి ప్రసరించి ఎన్నో రహస్యాలు కనుగొనడమూ జరిగింది. ఇంకా మనస్తత్వపరమైన సాహిత్య విమర్శలో ప్రతీకలతోపాటు ఇటీవల ప్రత్యేకంగా పురాభావరూపాలకు సంబంధించిన వివేచన కూడా చెప్పదగిన స్థానాన్ని పొందింది.

ప్రస్తుత విషయానికి వస్తే - ఫ్రాయిడ్ దృష్టిలో అవ్యక్తచేతన విస్మృతమైన, అణచబడిన, అనేక విషయాల సంచయస్థానం. ఈతని సిద్ధాంతం ప్రకారం అవ్యక్తచేతన ప్రత్యేకంగా వైయక్తిక (పర్సనల్) గుణోపేతమైంది. యుంగ్ తన పరిశోధనలతో దీనిపై మరికొంత అభివృద్ధిని సాధించాడు. ఈతని సిద్ధాంతం ప్రకారం అవ్యక్తచేతనయొక్క పై పొర నిస్సందేహంగా వైయక్తికమైంది. దీన్ని ఇతడు వైయక్తిక చైతన్యం (పర్సనల్ కాంషస్) అంటాడు. ఇది లోతైన పొరపై నిలిచింది. ఈ లోతైన పొరగల స్థాయిని సామూహిక అవ్యక్తచేతనగా నిర్ధారించి స్థాపించడంలో ఇతని సిద్ధాంతంయొక్క ఆయువుపట్టు నిక్షిప్తమైంది. ఇది వ్యక్తిగతం కాదు. అందరిలోనూ ఉండేదీ, సర్వసాధారణమైందీ, ఇందులో ఉండేవన్నీ పురాభావరూపాలు[1]. ఇవి బహుపురాతనమైనవి. ఎన్నో యుగాలనాటివి. అసంఖ్యాకమైనవి, ప్రతిరూపాలు, స్వతంత్రమైనవీ. ఇవి కలలో సాక్షాత్కరిస్తాయి. దైనందిన జీవితంలో మన ప్రవర్తనల్లోను, జీవనపద్ధతుల్లోను ఏదో ఒక రూపంలో ప్రతిఫలిస్తాయి.

చైతన్యం యొక్క వివిధమైన పొరల్లో, నిహితమైన దృశ్యాదృశ్య జీవిత ప్రపంచం అంతా - 'చైతన్యప్రవంతి' రచనలో నియతమైన కాలప్రవాహంగా రూపొందుతుంది. అనేక స్థితులతో ఆలోచనాతరంగాలుగా విశిష్టమైన గతిలో దర్శనమిస్తుంది.

చైతన్య ప్రవంతి - Stream of Consciousness :

చైతన్యప్రవంతి అనే పదబంధం మనస్తత్వశాస్త్రపరమైంది. దీన్ని విలియం జేమ్స్ తన 'ప్రిన్సిపుల్స్ ఆఫ్ సయికాలజీ' అనే గ్రంథంలో మొదట రూపొందించాడు[2]. ఇది డోరోతీ రిఛాడ్సన్ చేత సాహిత్యంలో ప్రయుక్తమైంది. ఈ సంవిధానానికి మార్గదర్శకురాలుగా ప్రశస్తి వహించింది[3]. హెన్రీ జేమ్స్ ద్వారా విమర్శలో సౌగమ్యాన్ని పొందింది[4]. వర్జినియావూల్ఫ్ రచనలతో ఒక స్థిరమైన స్థితిని పొందింది[5]. ఈమెలో సుకుమార ప్రవృత్తితో అన్వేషణతో చైతన్యసీమల్ని దర్శించే శక్తి కన్పిస్తుంది. "సామాన్యమైన రోజునీ సాధారణమైన మనస్సునూ పరిశీలిస్తే - మనకు ప్రకాశవంతమైన పరివేషం కన్పిస్తుంది. చైతన్యం ఆరంభం మొదలు చివరి దాకా కొంత స్వేచ్ఛమైన కాంతి సంప్రసారమైన పొర మనచుట్టూ వ్యాపించి ఉంటుంది"[6] అన్న మాటల్లో పై భావం చక్కగా ఉన్మీలితమైంది. 'వేవ్స్'లో వాస్తవికతలో వైయక్తికదర్శనం బాగా కన్పిస్తుంది. జేమ్స్‌జాయ్స్ కృతుల్లో[7], ముఖ్యంగా యులిసెస్ మహాగ్రంథంలో ఇది ఒక శక్తివంతమైన చైతన్యంతో ఉజ్జీవింపజేసిన యులిసెస్, మానవజీవితం యొక్క వ్యంగ్యచిత్రణం, ఇందులో భౌతికమూ, ఇతోధికంగా మానసికమైన భూమికల్లో జీవితంయొక్క స్థూలసూక్ష్మమైన

రూపాలు ఎంతో వివరంగా విశ్లేషితమైనాయి. జీవితంలో ఎదురయ్యే సమస్యలు - మానసికమైన భ్రాంతి, సంఘర్షణ, ఆదర్శాలు వాస్తవానికీ కల్పనకూ మధ్య అంతరం రెండూ కలసే ప్రదేశాలు, చైతన్యం యొక్క వివిధ స్థాయిల్లో ఎంతో నిశితంగా దర్శితమైనాయి. మానవమనస్తత్వ పరిశీలనలో విస్తృతీ, వైవిధ్యమూ, వైచిత్రీ గల గొప్ప రచన.

ఆ తరువాత విలియమ్ ఫాక్నర్ మొదలైన రచయితలు దీనికి కొత్తకొత్త పార్శ్వాలతో చిరమైన కీర్తిని ఆర్జించిపెట్టారు. ఫాక్నర్‌లో వర్జీనియావూల్ఫ్, ఇంకా జేమ్స్ జాయిస్‌లు చక్కని జీవితాదర్శ సమ్మేళనం గోచరిస్తుంది. ఇతని రచనల్లో[8] పాత్రయొక్క అంతర్దర్శనం ముఖ్యం. లిబిడో యొక్క అవ్యక్త చైతన్యావిష్కారం, స్వప్నవిధాన రూపం మొదలుగా మనస్తత్వ ప్రకాశనం అధికంగా ఉంది. సాహిత్యవిమర్శలో మేస్లిం క్లియర్, దీన్ని మొదట డొరోతీ రిఛార్డ్‌సన్ పై వ్యాసంలో వివేచన చేసింది[10]. ఈనాడు సాహిత్య రంగంలో ఈ సంవిధానం గురించి తెలియకపోవడం అంటే, ఆధునిక లక్షణానికి కొంత లోపం కలిగినట్లే!

II

చైతన్య ప్రవంతి సంవిధానం నవల్లో పాత్ర, మానసికమైన క్రమగతి (మెంటల్ ప్రాసెస్)కి సంబంధించిన అనేకమైన మనస్తత్వపరమైన అంశాలపై నిర్మితమౌతుంది. దీనివల్ల పాత్ర అంతరంగదర్శనం కలుగుతుంది. ఇంతకుముందు తెలీని బయటపడని స్పష్టం కాని ఎన్నో సూక్ష్మమైన విషయపరిశీలనకూ అవకాశం కలుగుతుంది. పాత్రల మనస్తత్వపరమైన అనేక పార్శ్వాలు ఒకటొకటీ ప్రకాశమానం కావడంతో దీని ప్రాముఖ్యం ఇటీవల బాగా గుర్తింపుకు వచ్చింది. ఇందులో స్మృతి (మెమరీ)లో అంతరంగం, అవిచ్ఛిన్నంగా ప్రవహించే చైతన్యంగా రూపొందుతుంది. స్మృతి కీలకమైన పాత్రను నిర్వహిస్తుందని చెప్పవచ్చు. పాత్ర మానసికమైన క్రమగతిని స్మృతి నియమించడంచేత పాత్ర నిర్మాణంలో సంప్రదాయ నవల్లో కన్నా ప్రత్యేకమైన రూపాన్ని పొందుతూంది. ఈ విధమైన రచన చేసే రచయిత, పాత్ర స్మృతి పరంపరా సమయంలో ఆకలంతో ప్రవహించే వ్యక్తిత్వాన్ని సృష్టించే ఉద్దేశం కలవాడవడంచేత, ఇందులో చైతన్యం యొక్క పై పొరలను ఛేదించుకొని వివిధ స్థాయిల్లో అనేక దశల్లోని రహస్యాలను ఆవిష్కరించే ప్రయత్నం జరుగుతుంది. ఇవి అనంతమైనవి.

మనం సాధారణంగా ఊహించలేనివీ, ఇవి ధరించే ఆకృతులు ఆశ్చర్యాన్ని కలిగిస్తాయి. ఉత్సుకతను పెంపొందిస్తాయి. ఈ జీవింలో ఉంటూనే దీని వెనుకనున్న

కొత్త ప్రపంచంలో తిరుగుతూన్న మానసికస్ఫూర్తి కలుగుతుంది. కాబట్టి మనస్సుయొక్క బాహ్యమైన ఆవరణలు క్రమిస్తూ, లోలోపల అడుగున నిహితమైన రూపాలపైనే పాత్ర వ్యక్తిత్వం ఆధారపడి ఉంటుందని చెప్పవచ్చు. చైతన్యరూపం వస్తువిన్యాసానికి స్థానమవుతూంది. చైతన్యం క్రిందిస్థాయి నుండి పై స్థాయివరకూ పాత్ర మనస్తత్వ పరంగా చిత్రించడంలో రచయిత సందర్భానికి తగినవిధంగా వివిధాంశాలు ఎన్నుకునే ప్రజ్ఞ ఎంతో అవసరం.

చైతన్యరూపం రెండు భాగాలు చేస్తే, 1) ఒకటి క్రిందిస్థాయిలో, 2) రెండోది పై (ఉన్నత) స్థాయిలో ఉండేది. కిందిది మసకమసకగా అస్పష్టంగా ఉంటుంది. పైది ప్రకాశవంతంగా ఉంటుంది. మొదటిది వాక్కుకు పూర్వమైన దశ (ప్రీ-స్పీచ్ లెవెల్). ఇది సాధారణంగా మనకందదు. రెండోది వాక్‌దశ (స్పీచ్ లెవెల్)కు చెందింది. మనకందుబాటులో ఉండేది. చైతన్యస్రవంతి రచనలో ఆ అందని స్థాయిలో అస్పష్టంగా మసకమసకగా, ఇంకా కిందికి పోతే విస్మృతమై ఎప్పుడో, లోతుగా చీకటిలో ఉన్న మనస్తత్వపరమైన, జాతి సామూహిక లక్షణయుతమైన ఎన్నో అంశాలు అనేక రీతుల్లో ఆవిష్కృతమౌతాయి.

దీనికి సంబంధించిన ఆలోచన సహజమైన ఉద్గమనంలో, ఏ కత్తిరింపులకూ లోనుకాకుండా నియమితమూ కాకుండా, యధాతథంగా అవలీలగా మనస్సునుండి ప్రసరిస్తాయి. రచనలో కళాత్మకమైన విలువల దృష్ట్యా క్రమబద్ధం చేయబడతాయి. ఇది శిల్పం క్రిందికి వస్తుంది. లేకపోతే సాహిత్యపరంగా వికీర్ణత ఏర్పడుతుంది. వివిధ స్థాయి భేదాలతో ప్రసరించే చైతన్యం పాత్రకు క్రియాత్మకమైన మనోరూపాన్ని ఇస్తుంది. మనస్సు బాహ్యమైన అనేకావరణలు దాటి, చైతన్యంలోపల ఉన్న పొరల్లోకి ప్రవేశించి, అందులో దాగిన వ్యక్తిత్వరూపాలను కనుగొనడం జరుగుతుంది.

మొదటినుండి చివరివరకూ రచయిత ఈ పనిలో కేవలం నిర్వాహకుడు (స్టేజి మేనేజరు)గా మాత్రమే ఉంటాడు. ఏ విధంగానూ పాత్రలను నిర్దేశించడు. ప్రవర్తనను నియమించడానికి పూనుకోడు ఎంతో తటస్థంగా ఉంటాడు. ఈ కారణంగ ఆ పాత్రలు స్వేచ్ఛగా ప్రవర్తించే అవకాశం ఎక్కువ. ఏ నీతి నియమాలకూ కట్టుబడవు. ఎంతో నిర్భయంగా అభిప్రాయ ప్రకటనం కావిస్తాయి. రచయిత ప్రభావం ఏ మాత్రమూ లేని స్వతంత్రమైన వ్యక్తిత్వాలతో ప్రవర్తించడం దీనిలోని విశేషం. భాష కూడా సాధారణ సూత్రాలకూ నియమాలకూ కట్టుపడదు. సహజమైన ప్రసంగధోరణి కలిగి ఉంటుంది. పదబంధాలు, పదరూపాలు కొత్తగానూ, వాక్యవిన్యాసం ఖండఖండాలుగానూ, ఒక్కొకప్పుడు

దీర్ఘదీర్ఘంగానూ, ఆకర్షణీయంగానూ సహజత్వంతోపాటు శిల్పగుణమూ కలిగి ఉంటాయి. రచన ప్రవాహ సదృశంగా ఆలోచనా తరంగాలతో భావలయతో పరిక్రమిస్తుంది. గతం నుండి వర్తమానంలోకి, వర్తమానం నుండి గతంలోకీ పాత్రలు వస్తూ పోతూ ఉంటాయి. కాలం ఒక క్రమంలోనూ ఉండదు. అయినప్పటికీ రచన మొత్తంమీద, పాత్రస్వరూపాన్ని బట్టి ఒక ఏర్పాటు, ఒక పద్ధతి పర్యాప్తమై ఉంటుంది. ఇక్కడే ఉన్నది ఉన్నట్లుగా లేక కొంత శిల్పత్వాన్ని పొందుతుంది. ఇది సహజంగా రచయిత కళాదృష్టివల్ల జరుగుతుంది.

కాలానికి సంబంధించినంతవరకు రెండు రకాలైన రచనలు కన్పిస్తాయి. 1) కొన్ని రచనల్లో కథ ఒకరోజులో లేదా కొన్ని గంటల్లోనో సమాప్తమౌతుంది. ఒకరోజులో లేదా కొన్ని గంటల్లో ఎంతో కాలాన్ని వివిధ స్మృతి విశేషాలతో నింపడం జరుగుతుంది. వ్యక్తి అనుభవపరంపరలో అనేక సంఘటనలమయమైన ఇతివృత్తం. ఎన్నిటినీ తనలో ఇముడ్చుకొని సావయవపూర్ణమైన ఆకృతిని పొందుతుంది. మరికొన్ని రచనల్లో ఇతివృత్తంతో అనేకమైన సంఘటనల్ని పురస్కరించుకొని సాధారణమైన సంప్రదాయ ధోరణిలో కథ నడుస్తూ, మధ్య మధ్య ఈ సంవిధానం ఆవిష్కృతమౌతుంది. అటు సంప్రదాయగతమైన నవలా పద్ధతిలో, ఈ నవ్యమైన సంవిధానం అనుసంధితం కావడం ఇందులో విశేషం. తెలుగులో అసమర్థుని జీవయాత్ర, అల్పజీవి పేర్కోదగినవి. ప్రవంతి విధానానికి మొదటిపద్ధతిలో, అంటే కొన్నిగంటల్లో లేదా ఒకరోజులే జరిగే కాలంలో, మనస్తత్వ ప్రకాశనంతో రూపొందిన ఇతివృత్తం గల కథా నిర్వహణ రూపమే సంపూర్ణమైన ప్రాతినిధ్యం వహిస్తుంది.

నవల్లో సజీవమైన దర్శనశక్తి (లైన్ ఇన్ట్యూషన్)తో చైతన్యదశల్ని ప్రతిఫలింపజేసే స్వభావంతో, ఆకర్షణీయమైన సృజనరూపాన్ని పొందడమనేది, రచయిత సృజనశక్తి, కళాపరమైన శిల్పదృష్టిపై ఆధారపడి ఉంటుంది.

'చైతన్యప్రవంతి' అనేది రచయిత నుండి ఏ వ్యాఖ్యానమూ ఏ విశ్లేషణమూ లేకుండా పాత్ర మనస్సునుండి నేరుగా ఉద్గమించే కళాత్మకమైన విధానంగా భావితమైంది.

III

అంతర్విశ్లేషణం - (Internal Analysis)

ఒకవేళ రచయిత స్వయంగా వివరించడానికీ, విశ్లేషించడానికీ లేదా వ్యాఖ్యానించడానికీ ఉపక్రమిస్తే అది అంతర్విశ్లేషణం (ఇంటర్నల్ ఎనాలిసిస్) అనే పద్ధతికి

చెందుతుంది[12]. ఎందుకంటే రచయిత ప్రమేయస్పర్శతో పాత్ర రూపొందే వ్యక్తిత్వమే వేరవుతుంది. ఇందులో పాత్ర అంతరమై జీవితరూపం నేరుగా ఆవిష్కృతం కావడానికి బదులు పాత్రకూ పాఠకునికీ మధ్య రచయిత చోటుచేసుకుంటాడు. దీనితో పాత్ర నిర్మాణంతోనే కాక పాఠకుని మనస్సుపైనా మరో విధమైన ప్రభావాన్ని నెరపుతాడు. ఇది పాత్రలపై మనకొక అభిప్రాయాన్ని కలిగించేదిగా ఉండవచ్చు లేదా రచయిత పాత్రల్ని తన అభిప్రాయానికనుగుణంగా ప్రవర్తింపజేసేదిగానూ ఉండవచ్చు. ఇంకా అనేక విధాలుగా మారవచ్చు. రచయిత అభిప్రాయాలకూ సిద్ధాంతానికీ చెందినవి కావచ్చు. ఏమైనా ఇది సూచనగానూ ఉండవచ్చు. ఇది రచయిత ప్రమేయంగా మారి చివరకు పాత్రలపై ఆధిపత్యం వహించి వాటిని "కీలుబొమ్మలు" చేయడం జరుగవచ్చు. అందువల్ల ఈనాటి నవలా ప్రపంచంలో ఎక్కువమంది దీన్ని అంగీకరించడంలేదు. అయితే అభిప్రాయభేదం ఎప్పుడూ ఉంటుంది. తెలుగులో అల్పజీవి నవల, రచయిత ఎంతో తటస్థంగానూ, ఏ విధమైన ప్రమేయస్పర్శ లేకుండా నిర్వహించే ప్రయత్నం జరిగింది. దీనివల్ల రచనకూ ఎంతో సహజత్వం చేకూరింది. సజీవమైన వాస్తవగుణంతో నిండి "వెరిసిమిలిట్యూడ్" లక్షణం చేకూరుతుంది[13]. అందువల్ల ఈ నవల తక్కినవాటికన్నా ఏదో విలక్షణంగా మనల్ని ఆకర్షిస్తుంది. ఈ ఆకర్షనకు వేరే గుణాలూ లేకపోలేదు.

చైతన్యప్రవంతి రచనలో పాత్రల మనస్సునుండి నేరుగా ఉద్గమనం (డయిరెక్ట్ కొటేషన్) పొందిన రచన నాటకీయత కలిగి ఉంటుంది. సంభాషణకు ప్రాముఖ్యం హెచ్చుగా ఉంటుంది. వాచికంతోపాటు ఆంగికమైన వర్ణనం, హేతుక్రమంలో సంఘటనల ఏర్పాటు శ్రవ్యంతోపాటు దృశ్యానుగుణమైన ప్రత్యక్షీకరణ పద్ధతి మొదలైనవి వేరే కారణాలూ కన్పిస్తాయి. దీన్ని ఒక్కొక్క రచయిత ఒక్కొక్క విధంగా సాధిస్తాడు. ఈ సంవిధానంలో మూర్త (కాన్క్రీట్) లక్షణం ప్రముఖంగా ఉండడమూ పేర్కొదగిన మరో అంశం.

గ్రంధమంతా ఈ విధానమే అవలంబితం కావచ్చు. కొంత భాగం లేదా మధ్యమధ్య ఖండఖండాలుగానూ ఉండవచ్చు. అంతర్విశ్లేషణంలో రచయిత ప్రమేయం ఉంటుంది. ఇందులో అమూర్త (అబ్‌స్ట్రాక్ట్) లక్షణాని కవకాశం ఎక్కువ.

ఈ సందర్భంలో పేర్కొదగిన మరొకటి - అంతర్భాషణం (ఇంటర్నల్ మానోలాగ్). ఇది స్వగతం కాదు - ఏకాంతభాషణమూ కాదు. దీన్ని చైతన్యప్రవంతిగా భావించే ప్రమాదమూ సంభవిస్తూ ఉంటుంది. ఇందులో మనస్సులో కదలికనుబట్టి ఒక భావం తరువాత మరొకటి క్రమిస్తుంది. మనస్సులో అది వచ్చినది వచ్చినట్లుగా పాత్ర సాధారణ సంభాషణలో రూపొందుతుంది. ఈ సమయంలో బుద్ధి చాలావేగంగా

పనిచేస్తూ ఉంటుంది. మూర్తమైన ఇంద్రియానుభవ ముద్రనుండి అమూర్తమైన ఆలోచనలు, భావరూపాలు (ఇమేజెస్) ప్రసరిస్తూ ఉంటాయి. ఇది చాలా పరిమితమైన పరిధి కలిగింది. పాత్ర తీవ్రమై, అనిర్దిష్టమైన (అన్‌డయిరెక్టెడ్) ఆలోచనాగతికి గురైనపుడూ, ఇంకా స్వప్న విషమ స్థితుల్లోనూ కాల్పనిక ధోరణిలో ఇంద్రియానుభవాన్ని వ్యక్తం చేసేప్పుడూ ఈ విధానం ఉపయుక్తమౌతూంటుంది. పాత్ర మనస్సు లక్ష్యంతో శ్లథమైన (లూజ్) ధోరణిలో పనిచేస్తూ ఉంటుంది. అంతర్భాషణమూ, చైతన్యస్రవంతం ఒకటి కాదు. దీనిలో దశాక్రమం (పీరియాడిక్ మానర్) లేకపోవడంవల్ల, అప్పటిస్థితనిబట్టి రచయిత ఎంతో మెలకువతో ఉపయోగించవలసి ఉంటుంది. లేకపోతే అయోమయంగా రూపొందే ప్రమాదం ఉంది. దీన్ని దుజార్డన్ లమోనోలాగ్ ఇంటీరియర్‌గా కనుగొన్నట్లు చెబుతారు. డోస్టొవిస్కి నవల్లో పాత్ర మనస్సునుండి ఖండఖండాలుగా వెలువడిన ఆలోచనాపరంపరలు అంతర్భాషణం పద్ధతిలో ఎంతో కళాత్మకంగా ఆవిష్కృతమైనాయి.

IV

నిర్మాణ శిల్పం :

చైతన్యస్రవంతి రచనా నిర్మాణం అనేక సంఘటనల పరంపరారూపం. దీనికి "ఫ్లక్స్" ప్రవహించే గుణం లేదా క్రియాత్మకత అవశ్యకమైన లక్షణం. పాత్రపై దృష్టితో నిర్మితిలో అంతరంగచిత్రణంవల్ల, ఆలోచనలో అవిచ్ఛిన్నస్థితిచేత రూపొందుతుంది. అంతరంగప్రసారం - ఒక క్రమపద్ధతిలో అర్థవంతంగా రూపొందాలి. ఇక్కడ అంతరంగరూపం, జీవితప్రపంచం రెండూ అవినాభావ సంబంధం కలిగివుంటాయి. ప్రాథమిక చైతన్యం (ప్రయిమరీ కాంషస్‌నెస్) ఆవల ఉన్న స్మృతులూ ఆలోచనలూ అనుభూతులూ అన్నీ కలిసి ఏ అదుపూ, అణచివేత లేకుండా ఒక క్రమంలో అంటే గొలుసుగా కాక ప్రవాహంవలె సరిస్తూ ఉంటాయి. దీన్నే బెర్గ్‌సన్ అభిప్రాయానుసారం కాలప్రవాహకత్వాన్నిబట్టి ఫ్లక్స్ అనడం జరిగింది. గొలుసు (చైన్) కూడా అవిచ్ఛిన్నంగా ఉండవచ్చు. ఒక కొక్కానికి మరొకటి చేర్చబడే నిర్మితం అవుతుంది. ఇందులో సహజమైన ఉద్గమనం ఎక్కడుంది? లేదు. శ్రమచేత సాధించిన ప్రయత్నరూపం ఇది. ఇందులో ప్రసారం లేదు. సహజమైన గమనం లేదు. ఇంకా ఈ పదార్థంలో ఘనత్వం ఉంది. నిలకడ ఉంది. అయితే ప్రవాహంలో గతి విశేషం ఉంది. పదార్థంలో ద్రవత్వం ఉంది. అందువల్ల "స్ట్రీమ్" అన్నమాట ఎంతో అర్థవంతంగా ప్రయుక్తమైనట్లు విదితమౌతుంది. పైగా అంతో ఇంతో ప్రవాహం లోతు ఉంటుంది. నీటిలోతు అవ్యక్తచేతన (అన్‌కాంషస్‌నెస్)

కూ, నీటి ఉపరితలం క్రిందిభాగం ఉపచేతన (సబ్‌కాంషస్‌నెస్)కూ ప్రతీకలు. ఇది చాలా ప్రసిద్ధమైందే. రెండు తీరాల మధ్య ప్రవహించే ప్రవాహం మానసికమైన క్రమగతినీ పైకి కన్పించని నియతినీ సూచిస్తుంది. ఈ ప్రవాహక్రియ కాలానుబంధమై ఉండడం విశేషం. అవిచ్ఛిన్నత్వమూ మరీ ముఖ్యం.

ఇందులో భౌతికమైన వస్తువిన్యాసం, అంతరంగ కథనానికి కేవలం ఆశ్రయభూమిగానే ఉంటుంది. అంతరంగకథనం, మనస్తత్వప్రధానమైంది. ఒకటి లేదా అంతకన్నా ఎక్కువ పాత్ర చైతన్యం ఉంటే చైతన్యస్రవంతి సంవిధానం (టెక్నిక్)గా గుర్తించనివారూ లేకపోలేదు[14]. ఈ అభిప్రాయాన్ని గురించి ఆలోచిస్తే ఇందులో పాత్ర సమస్య కేంద్రస్థానం హించడమే హేతువనిపిస్తుంది. దీని ఆవిష్కారంలో విశిష్టత ఉంది. అట్లా ఉన్నదే 'చైతన్యస్రవంతి' సంవిధానమవుతుంది.

1) ఆలోచనా ప్రవాహకత, 2) అచేతనలో భావజాలం - నిరభ్యంతరంగా బయటికి రావడం, 3) మానవ మనస్తత్వ విశ్లేషణం - ప్రకాశనం, చిత్రణం, 4) స్వగతం-స్మృతిపరంపర వర్తమాన తలంపై చరించడం, 5) ప్రధాన పాత్ర మనఃప్రపంచ దర్శనంలో రహస్యాల్నీ, మూలాల్నీ ఆవిష్కరించడం కన్పిస్తుంది.

రచన ప్రధాన పాత్ర స్వేచ్ఛలో మానసిక సంచలనం ఆరంభమై అన్వేషణలో కొనసాగుతూ సజీవదర్శనంగా రూపొందుతుంది. ఇక్కడ పాత్ర సహజత్వానికీ భంగం రాకూడదు. అయితే దీనివెనుకనుండి పనిచేసేవీ వాస్తవాలే మనకు తెలీనివి, అందనివీ కావడంవల్ల ఆశ్చర్యానికి ఆస్కారకాలవుతాయి. ఇది సహజం.

ఈనాటి నవలా రచయితకు మనస్తత్వశాస్త్రంతో అంతో ఇంతో స్థూలమైన పరిచయమైనా అవసరం. ఈ సంవిధానం మనఃప్రపంచాన్ని దర్శించే, పరిశోధించే సాధనమైంది. జీవితంలో అంతఃపార్శ్వాలను గురించి విశ్లేషణమూ, వివేచనమూ దీని సహాయంతో చేయబడుతుంది. ప్రత్యక్షమైన జీవితం నుండి అప్రత్యక్షమైన చైతన్యం వరకూ అంతా అనుభవలోకమే. "అనుభవం ఎప్పుడూ మితం కాదు. అది ఎన్నటికీ సంపూర్ణం కాదు"[15]. మనిషిలో కోర్కెలు, ఆలోచనలు, ప్రవర్తనలతో సంబంధం గల చర్యలు, ప్రతిచర్యలు కలిసి ఏర్పడిన సంఘటనల క్రమం జీవితం. దీని అనుభవం చైతన్యంతో ఉపరితలంపైన సామాన్యమైన పొర నుండీ, అట్టడుగున ఉన్న మహనీయమైన లోపొరవరకూ వాస్తవమైంది. ఈ కారణంగా చైతన్యపుటర (ఛాంబర్ ఆఫ్ కాంషస్‌నెస్)ను అనుభవపుటర (ఛాంబర్ ఆఫ్ ఎక్స్‌పీరియన్స్)గా పేర్కొనడం జరిగింది. ఇది ఒక ముఖం కాదు. ఎన్నో ముఖాలు. సామాన్య వ్యక్తిగా సంఘ సభ్యుడుగా, కుటుంబ

సభ్యుడుగా, మానవుడుగా, ఇలా ఇందులో ఇంకెన్నో! స్నేహితుడు పరిచయస్థుడు, వైయక్తికంగా జాతిపరంగా సంస్కృతిపరంగా మానవతాపరంగా ఎంతో వైవిధ్య విలసిత మైందీ రూపం. దేన్ని కదిలించినా ఒక తరంగంవలె ఉద్గమిస్తుంది. దీన్ని ఒక క్రమంలో కదపడంలో ఒక రీతిగా సంయోజించడంలో బయటికి కన్పించీ కన్పించని పద్ధతిలో నిర్మాణ శిల్పం ఎంతో అవసరమౌతుంది.

స్మృతులు, ఆలోచనలు అనుభవాల వెనుకనున్న మానవ మనోజీవితాన్ని యథార్థ జీవితతలంపై చైతన్యాత్మకంగా ప్రవహింపజేయడంతో ఇతర ప్రక్రియలకన్నా నవల్లో ఈ సంవిధానం బాగా విజయవంతమైంది. ఈ విధమైన నవలలకు సాహిత్యంలో ప్రత్యేకమైన స్థానమూ ఉంది. పాఠకునికీ దీన్ని గురించిన పరిచయంవల్ల ఇంకా బాగా అనుభవంలోకి తెచ్చుకొని, చైతన్యస్రవంతి విధానాన్ని నవల్లో ఖండఖండంగా సంపూర్ణంగా ఆనందించగలడు. ఆపైన ఆలోచనకూ అవకాశం ఉంది. దీనివల్ల అతడు రచన చదివి పొందే అనుభవానికీ, చేసే ఆలోచనకూ ఎంతో ప్రయోజనకరమైన విస్తృతి కలుగుతుంది. ఇంకా వ్యక్తుల సమాహారమైన సమాజపరంగానూ, ఎన్నో మానసికమైన అవలక్షణాలు తొలగేందుకూ, విషమస్థితుల్ని సరిచేయడానికి ఉపకరిస్తుంది. వ్యక్తుల్లో దాగిన ఎన్నో రహస్య రూపాలను దర్శింపజేస్తుంది. 'మొత్తంమీద గుప్తమైన స్వస్వరూపం అవగతికి రావడంవల్ల మానసికంగా ఆరోగ్యకరమైన వాతావరణానికీ దారితీస్తుంది. అయితే చివర ఒక మాట – సృజనాత్మక సాహిత్యంలో కళాత్మక వివేచనలో, మనస్తత్వ పరమైన పరిశీలనకూ కొన్ని పరిమితులు లేకపోలేదు. ఇది చైతన్యస్రవంతి విధానానికీ వర్తిస్తుంది. సాహిత్యదర్శనంలో ఇదీ ఒక పరిహరింపరాని భాగంగా గుర్తింపజేయడమే ప్రస్తుతాశయం. ఆధునిక నవల్లో చైతన్య స్రవంతి సంవిధానం నిర్మాణ రూపంలో భాగంగా చేరిపోయింది. అంతో ఇంతో సమాలోచన కలగుతూంది.

సూచికలు :

1. Arche type : (arche) 1. chief type orm odel; original type or pattern; Premordial image - దీన్ని పురా (భావ) రూపం అనడమైంది.
2. William (James) (1842-90) అమెరికన్ తత్త్వవేత్త. ఇతడు తత్త్వశాస్త్రమూ మనస్తత్వశాస్త్రం వ్యాసంగంలో జీవితమంతా గడిపాడు. ఇతని రచనలు – 1) Principles of Psychology, 2) Varieties of religion, 3) The meaning of truth.
3. Dorothy Richardson; Novel. Piligrimage - Dorothy Richardson

invented the fictional depiction of the flow of consciousness - Bowling - It is a psychogical autobiography - Bowling.

4. Henry James (1843-1916) ఆంగ్లో-అమెరికన్ నవలా రచయిత : ఇతని నవలలు - 1) Federick Hudson, 2) Portrait of lady, 3) The Golden Bowl.
5. Virginia woolf : Novels - 1) Mrs. Dolloway, 2) The light house, 3) Waves.
6. "Examine an ordinary mind on an ordinary day ... Life is a luminous halo, a semi-transparant envelope surrounding us from the beginning of Consciousness to the end." Waves.
7. James Joyce : Novels 1) Ulysses, 2) A Portrait of the artist as a young man. రెండో రచనలో పాత్ర స్టీఫెన్ ముసుగులో రచయిత కళారూపంయొక్క పరిణామసిద్ధాంతాన్ని వ్యక్తం చేశాడని - హెరాల్డ్. ఇ. టాలివర్ అభిప్రాయం.
8. William Faulkner : Novels 1) The sound of fury, 2) As I lay dying.
9. Libido - లైంగిక వాంఛా రూపం (ఫ్రాయిడ్)
10. మేసింక్లేర్, Dorothy Ricahrdson వ్యాసంలో "There is no drama, no situation, not a set sense. Nothing happens, it is just life going on and on - It is Mirriams Stream of Consciousness going on and on - Egoist - April, 1918.
11. Stream of consciousness is a method, which gives us a direct quotation from the mind without the author's comment or analysis - Bowling : Stream of consciousness.
12. If the author himself intervenes to interpret, analyse or comment, however he employs a different method which shall be labelled as internal analysis - Bowling.
13. Verisimilitude : (జీవిత) సత్యాన్ని పోలిన రూపం నవల్లో వాస్తవికతకూ రూపకల్పనకూ గల స్థానాన్ని గూర్చి చర్చకు ఆధారమైంది. ఈ సత్యం జీవితం లోని యధార్థస్థితికి సంబంధించింది. ఇది భౌతికం కావచ్చు, మానసికమూ కావచ్చు.
14. Wallace M. Bacon.
15. "Experience is never limited and it is never complete" - Henry James.

12. ఉద్దేశం - నిర్దేశం

నవల మానవజీవితం నుండి ఉద్గమిస్తుంది. అనేక సంఘటనలచేత స్థితులచేత పోషితం అవుతుంది. జీవితంలోని ఆవేదనను స్పందిస్తుంది. చింతనను అనురణిస్తుంది. జీవితం గురించి ఆలోచిస్తూ జీవితాన్ని నిర్దేశిస్తుంది. సమాజ భావనలో రచయిత బాధ్యతనూ అనుక్షనం గుర్తుకు తెస్తుంది. మనిషికి ఎదురయ్యే అనేక సమస్యల్ని పరిశీలిస్తుంది, విశ్లేషిస్తుంది, వ్యాఖ్యానిస్తుంది. ఒకొక్కప్పుడు విస్తృతమైన ప్రాతిపదికపై పరిష్కారాన్నీ అన్వేషిస్తుంది, కొత్తవి ప్రతిపాదిస్తుంది. ఈ అన్వేషణం ఎంతో కొంత విజయ రూపాన్ని ధరించడంలో రచయిత అభిప్రాయాలూ సిద్ధాంతాలూ దర్శనమిస్తాయి. ఈ ఆలోచనారూపం రచయిత ఉద్దేశాన్ని నిర్దేశిస్తుంది. జీవితంపై ఉత్సాహం, ఆశ, అభిప్రాయం, ప్రయత్నం, విజయంతో ఒక సిద్ధాంతాన్నీ, వ్యవస్థనూ, ఆదర్శాన్నీ కలిగిస్తుంది. ఇందులో సాంఘికనీతి, తత్త్వం, రాజకీయ స్థితీ, ధోరణీ వివిధ పార్శ్వాలల ప్రవృత్తమై కన్పిస్తాయి. ఇవి కాలక్రమేణ మారుతూ ఉంటాయి.

నవల జీవితంలో తప్పనిసరియైన మార్పుల్ని ఎంతో వేగంగా అందిపుచ్చు కుంటుంది. మార్పు జీవితంయొక్క సజీవమైన అస్తిత్వానికి చిహ్నం. సమాజం మూడు స్థితుల్లో ఎప్పుడూ ప్రవర్తిస్తూ ఉంటుంది. ఒక్కొక్క సందర్భంలో ఒక్కొక్కటి ప్రముఖంగా కన్పించవచ్చు. ఇవి సంప్రదాయం, సంస్కరణం, పరివర్తనం అనేవి. ఇవి సంపూర్ణంగా సమాజానికి సంబంధించినవీ, జీవితంలో విడదీయరాని సంబంధం కలవీ. అయితే ఒక్కొక్క రచయితలో ఇవి ఒక్కొక్క నిష్పత్తిలో రూపొందుతాయి. వీటిని ఏ రచయిత సంపూర్ణంగా పరిహరించలేడు. రచయిత వ్యక్తిత్వాన్నిబట్టి, విశ్వాసాలు సిద్ధాంతాలు ఆధారంగా నవల్లో ప్రతిఫలిస్తాయి. ఎప్పటికపుడు కొత్త దృక్పథంతో దర్శితమౌతూనే ఉంటాయి. నిరంతరం ప్రవహించే మానవ సంస్కృతిలో భాగమై కదలిపోతూ ఉంటాయి. వ్యక్తి సమాజంలో భాగం కాబట్టి సమాజ ప్రభావం వ్యక్తిపై అనివార్యమవుతుంది.

నవల్లో ఉద్దేశం కథకు ప్రయోజనాన్ని కలిగిస్తుంది. దీనికి తగిన బలమైన సంఘటనలు పాత్రల నిర్మాణం అవసరం. ఈ అంశాలన్నీ విడివిడిగా కన్పిస్తున్నా రచనలో పరస్పరం అనుబంధంతోనే విలసిస్తాయి. వివిధాంశాలు పరస్పరం అనుగుణంగా యోజితం కావాలి. అన్నీ సమైక్యభావంతో ఒక విశిష్టమైన అనుభవ సమగ్రతను మనలో కలిగిస్తాయి. ఈ అనుభవపరంపరలో ఒక ఆలోచనారూపం తప్పనిసరిగా ఉంటుంది. అదే ఉద్దేశాన్ని స్పృశిస్తూ ఉంటుంది. ఇది అంతర్గతంగానూ ఉండవచ్చు - మధ్యమధ్య

పాత్రసంభాషణల్లో రచయిత మాటల్లోనూ ప్రకటితం కావచ్చు. అయితే అడుగడుగునా ఉద్దేశం తన ఆధిక్యతను ప్రదర్శించకూడదనే అభిప్రాయమూ ఉంది. దీనివల్ల కళాత్మకతను కోల్పోయే ప్రమాదం ఉందనేవారూ ఉన్నారు. దీనివల్ల రచనకు ఎక్కువ ప్రయోజన తత్పరత సిద్ధిస్తుందనేవారూ ఉన్నారు. ఇంచుమించు లోకంలోని వ్యక్తుల ప్రతిరూపాలే పాత్రలు. కొందరు వ్యక్తుల లక్షణాల సమాహారం కావచ్చు. దీనిలో కొంత కల్పన ఉండవచ్చు కూడా. ఇతివృత్తమూ లోకంలోని అనేకమైన సంఘటనల ప్రతిరూపమే. రచయిత పాత్రల్ని మలచడంలో, సంఘటనల్ని తీర్చడంలో, సంభాషణల ప్రయోగంలో, వాతావరణ కల్పనంలో, స్పష్టంగానూ, అస్పష్టంగానూ ఉద్దేశాన్ని భావింపజేయవచ్చు. దీనికి ఎన్నోవిధాలైన మార్గాలున్నాయి. ఎంతో నేర్పుగా అన్ని అంశాల్నీ సుస్థితితో అల్లడంలో నేర్పే కళ. నవల్లో ఉద్దేశం కళారూపంలో జీవితదర్శనశక్తిచేత మహనీయత్వాన్ని పొందుతుంది. ఈ కారణంగా జీవితాన్ని గురించిన ఆలోచన నవలలో సహజమూ, అనివార్యమవుతుంది. కళ పరిహరింపరానిదిగాను అవుతూంది.

II

జీవితంలో ప్రత్యక్షంగా ఎక్కువ సంబంధం ఉన్న ప్రక్రియ నవల. స్త్రీ పురుషుల సంబంధాలు, మనుషుల ఆలోచనలు, అనుభవాలతో కూడిన భౌతిక-మానసికమైన ప్రపంచాల ప్రతిబింబం. రచయితకు మూలవస్తువు మానవ జీవితం - సమాజం ఎప్పటికపుడు మారుతూన్న పరిసరాలతో, ఇదమిత్థమనీ తేల్చిచెప్పలేని స్వభావ గతులలో వివిధ మానసిక పార్శ్వాలతో వాస్తవరేఖల్లో పయనిస్తుంది. ఒకప్పటి జీవితం, మరొకప్పటికి ఎన్నటికీ నమూనా కాదు. అలాగే నవల కూడా జీవితం తనపై నెరపిన ప్రభావాన్నీ, జీవితంపై తనకుగల అభిలాషనూ రచయిత ఎన్నో విధాలుగా చిత్రించే అవకాశం కలిగి ఉంటాడు. ఇది రచయిత స్వేచ్ఛాపరిధిని విస్తృతం చేసే విధంగా ఉంటుంది. ఆతనిలోని సిద్ధాంతాలకు ప్రత్యేకమైన భావాలకూ వేదికగా ఉపయుక్తమౌతుంది. ఒక చిన్నకథ సైతం పరిశీలిస్తే, ఈ విధమైన విలువల్ని ఏదో ఒక విధంగా సూచితం చేసేదిగానో, ప్రతిపాదితం చేసేదిగానో ఉంటుంది. ఇది నైతికం కావచ్చు. సాంఘికం కావచ్చు. రాజకీయం కావచ్చు. ఏదైనా కానీ.

వివిధ పాత్రల చర్యలు - ప్రతిచర్యలతో నిబిడమై ఉన్న నవల ఏవో కొన్ని విలువల్ని కలిగి ఉంటుందనడంలో సందేహం లేదు. ఇవి ఎలాంటివి? సమాజాని కెలా ఉపకరించేవి? అనే చర్చ తరువాత అందుకుంటుంది. అన్నీ అందరికీ అంగీకారాలు కావచ్చు, కాకపోవచ్చు. కొన్ని నవలల్లో ఒక ధోరణి బాహాటంగా కన్పించవచ్చు. అందుకే

రచన చేస్తున్నాడా? అని అనిపించవచ్చు. కొన్ని సిద్ధాంతాలపై విశ్వాసం అభిప్రాయాలపై అభిమానంతో – ఇవి అందరికీ తెలియజేయాలన్న ఆరాటం, కారణం కావచ్చు. ఉద్దేశంపై నిశ్చయభావంతో జీవితాన్ని దర్శింపజేసే లక్షణం నవలకు ఉంది. ఏదో ఉబుసుకుపోకకై వ్రాసే నవల్లో దీనికంత పట్టింపు ఉండదు. సాధారణ పరిశీలనలో ఏదో ఒకటి అందకనూ పోదు. గొప్ప నవల్లో అనివార్యంగా కన్పించే అన్వేషణ చింతన కారణంగా జీవితాన్ని గురించి నిర్దిష్టమై ఉద్దేశంలోని ప్రయోజనతత్పరత వీటిలోఉండదు. సామాజిక స్పృహగల పాఠకుడు చదివేప్పుడు ఏదో లోపించినట్లుగానే అనుభవాన్ని పొందుతాడు. దీని కొరతవల్ల అనుభవంలో సంపూర్ణతకు లోపం కలిగేమాట నిజం. నవల చదవడం ముగించగానే కళాత్మకమైన విలువలతోపాటు జీవితం గురించి మనస్సు ఆలోచనలో తప్పకుండా నిమగ్నమౌతుంది. ఇది జీవిత సత్యాన్నీ, సాహిత్యంలో దీనికున్న బలమైన స్థానాన్నీ స్పష్టం చేస్తుంది. ఈ జీవన సాదృశ్యాన్ని నిర్దిష్టమైన మార్గంలో ఆలోచనకు తేవడం – రచయిత దర్శనశక్తికి గీటురాయి.

ఏదో దొరికిన అవకాశాన్ని తీసుకొని ఏవో నైతిన ప్రవచనాలతో, సిద్ధాంతాల చర్చలతో, అభిప్రాయాల వాదోపవాదాలతో నింపే ప్రయత్నం కొన్ని నవలల్లో కన్పిస్తుంది. ఇది కొన్ని పరిమితుల్లో ఉన్నపుడే కళాసౌందర్యాన్నీ ప్రయోజనశక్తినీ పొందుతుంది. రచయిత జీవితాన్ని గురించి ఏమనుకునేదీ, జీవితాన్ని ఏ విధంగా చూసేదీ, ఎలా ఉండాలనుకునేదీ, దీనికవసరమైన స్థితీ అన్నీ రచనలో ఇతివృత్తం పాత్ర సంభాషణ మొదలైన అంశాల నిర్వహణంలోచక్కగా సంయోజనం పొందిన శిల్పంచేత స్ఫూర్తికి తేవడం మరొక పద్ధతి. ఇది సాహిత్యంలో పైదానికన్నా చాలా ఉత్తమమైంది. ఒక్కొక్కప్పుడు సిద్ధాంతాలూ, అభిప్రాయాలు, నైతికమైన విలువలూ ప్రసక్తం కావచ్చు. వివరణమూ అపేక్షించవచ్చు. ఏమైనప్పటికీ, రచయిత నైతికవాది కన్నా సిద్ధాంత ప్రచారకుడుకన్నా కళాకారుడుగా ప్రశస్తిని పొందడమే సాహిత్యజగత్తులో అభిలషణీయం, సమాదరణీయం. మానవ జీవితాన్ని గురించి పరిశీలనం, వివరణం, చిత్రణం, దర్శనం, అన్నీ సృజనాత్మక ప్రక్రియయైన నవల్లో కళాపరంగా సాగడంలోనే విశిష్టత ఉంది. రచయిత ఎంతో ఉన్నతమైన శిఖరం నుండి జీవితాన్ని దర్శిస్తాడు. సాధారణ సత్యాలు వస్తుగతమైన దృష్టితో వ్యక్తం చేస్తాడు. మనస్తత్వ ప్రకాశనం గావిస్తాడు. సైద్ధాంతికంగానూ, విశేష భావ సమర్పకంగానూ పరిశీలిస్తాడు. ఏదైనా రచయిత సృజనరూపంలో భాగం పరిణమించడమే కావలసింది. పాఠకుల మనస్సుపై ఎంతో శక్తివంతమైన ప్రభావాన్ని నెరపే నవల సాధారణ పరిధుల్ని దాటి, విశ్వజనీన లక్షణంతో ఆకర్షించడం ఉత్తమం.

III

జీవితం నుండి వస్తువు ఎన్నుకోవడం దాని రూపాన్ని సరిదిద్ది వివరించడం ఒక ఎత్తూ, దర్శనశక్తితో ఉదాత్తమైన ఉద్దేశాన్ని నిర్దేశం చేయడం మరొక ఎత్తూ, వాస్తవానుభవాల్ని చిత్రిస్తూ రచయిత ఉద్దేశం నవల్లో ఎక్కడో ఒకచోట ప్రకాశిస్తుంది. నాటకంలో రచయిత ఉద్దేశం పరోక్షపద్ధతిలో పాత్రల ముఖతః స్ఫుటం ఔతుంది. నవల్లో ప్రత్యక్షపద్ధతికీ అవకాశం ఉంది. పాత్రద్వారానే కాక రచయిత నేరుగానూ వ్యక్తం చేసే అవకాశం ఉంది. ఈ ప్రక్రియలోని ఈ ప్రత్యేక గుణం రచయిత ఎంతో మెలకువతో కళాత్మకంగా ఉపయోగించుకోవలసిన అవసరాన్ని పదేపదే గుర్తుకు తెస్తుంది కూడా.

జీవితం నుండి వస్తువు ఎన్నుకోవడం, దీన్ని తన పథకాన్నిబట్టి స్వేచ్ఛగా ఉపయోగించుకోవడం, తాను స్థాపించే భావప్రపంచాన్నీ, సిద్ధాంతాన్ని నిశ్చయించుకోవడం ఇవి రచయిత నవల్లో క్రమించే వివిధ దశలు. జీవితదర్శనాన్ని అవగాహన చేసుకోవ డానికి- 1) జీవితవాస్తవం, 2) దాని నైతికత, 3) సామాజిక దర్శనం, 4) ఆదర్శం - అనేవి పరిశీలనార్హాలవుతాయి. వాస్తవమైన నీతికి సంబంధించిన విలువలతో సాధారణ స్థాయికి చెందిన రచయిత ఏదో విధంగా నెట్టుకొనిపోవచ్చు. నవల్లో వాస్తవం జీవితం, కొన్ని విలువలచేత తీర్చబడి, నిర్దిష్టమయిన ఉద్దేశం కేంద్రస్థానాన్ని వహిస్తుంది. సామాజికదర్శనం పొందాలనుకున్నపుడే రచయిత వ్యక్తిత్వానికి సమగ్రత సిద్ధిస్తుంది. మనల్ని ఆకట్టుకుంటుంది.

1) సంప్రదాయమైన విలువల్ని గుర్తించడం, 2) నైతికమైన విలువల్ని కాపాడడం, 3) మానవతావాదాన్ని ఆవిష్కరించడం, 4) సంస్కరణదృక్పథాన్ని కలిగించడం, 5) నిశ్చయ మైన సిద్ధాంతాన్నీ వ్యవస్థనూ లక్షించడం - పరిశీలనకు వస్తాయి.

మానవునికీ, సంఘానికీ పరస్పర సంబంధం ఉన్నంతవరకు, సంఘాన్ని గురించి మానవునికీ, మానవుని గురించి సంఘానికీ, ఆలోచన తప్పదు. వ్యక్తుల సమాహారం సంఘమైతే, సంఘంలో ఒక బిందువు వ్యక్తి - సంఘం వ్యక్తిత్వాన్ని తీర్చిదిద్దుతుంది. వ్యక్తి తన వైశిష్ట్యంచేత సంఘానికి రూపాన్ని ఇస్తాడు. ఏ కాలమైనా ఏ వ్యవస్థ ఐనా మనుష్యులందరినీ కలిపేది మానవత. ఏ సాంఘిక వ్యవస్థలోనూ, ఏ రాజకీయ పరిస్థితిలోనూ ఇది పరిహరింపరానిది. ఏదీ మానవతా వ్యతిరేకమైందిగా ఉండటానికి వీలులేదు, ఉండలేదు.

నవల ప్రధానంగా మానవ జీవిత విశ్లేషణం, వివరణం, చిత్రణం, దర్శనం కావడం చేత మానవతాదృష్టి ఉండితీరుతుంది. అయితే దీన్ని అధిగమించి ఉద్దేశాన్ని నిర్దేశించడంలో ప్రయత్నం జరుగుతుంది కూడా. జీవితంలో వలెనే, సాంఘిక రాజకీయ నైతిక మనస్తత్వ ప్రభావాలు ఒకదానిపై ఒకటి ప్రసరిస్తూ ఒక్కొక్క విధంగా నవల్లో సమన్వయం పొందుతూంటాయి.

ఈ భావ ప్రసారం మానవతా కేంద్రంగా నాలుగు విధాలుగా కన్పిస్తుంది -

1) ప్రాచీన సంస్కృతీ పునరుజ్జీవనం
2) సంస్కరణం పరివర్తనంపై అభిలాష
3) ప్రజాస్వామ్య భావన
4) సామ్యవాద దృక్పథం - విప్లవదృష్టి
5) సమన్వయ దృష్టి - స్వయం వ్యక్తిత్వ ప్రకాశనం

ఈ ఐదింటిని అనేక రచనల్లో విడివిడిగానూ, సంకీర్ణంగానూ గమనించవచ్చు. రచయిత విశ్వాసం, సిద్ధాంతం బట్టి నవల్లో ఉద్దేశం నిర్దేశితమౌతుంది. రచయిత వ్యక్తిత్వాన్నిబట్టి జీవితదర్శనం జరుగుతుంది.

"విజయ చరణం బ్రతుకలో నిలిపి మనిషీ సాగిపో,
మానవీయ సూర్యునితో ప్రజాస్వామ్య పతాకతో"

సమాలోచనం-3 & 4

అధికార భాష

అనువాద కళ

అంకితం

సంప్రదాయ మూలాలకూ ప్రగతి శక్తులకూ మధ్య

సమన్వయాన్ని కోరే సాహితీమూర్తి

శ్రీ కేతవరపు రామకోటిశాస్త్రిగారికి

సూచిక

అధికారభాష

1. అధికార భాష : తెలుగు 167
2. తెలుగులో సాధారణ పాలన 171
3. తెలుగులో న్యాయపాలన 175
4. విద్యా మాధ్యమం - తెలుగు 179

అనువాద కళ

1. అనువాద స్వరూపం 185
2. అనువాద విధాలు 187
3. కవిత్వాను వాదం - అనుసృజన 188
4. నాటకానువాదం 191
5. అనువాద పద్ధతులు 193
6. అనువాద సమస్యలు - పరిభాష 198
7. అనువాదకుని బాధ్యతలు 203
8. అనువాద ప్రయోజనం 205

అధికార భాష

1. అధికార భాష - తెలుగు

చరిత్రలో తెలుగును గురించి దొరికిన అధారాన్ని బట్టి పూర్వం నుండి (క్రీ.శ. ఆరో శతాబ్ది నుండి) భారతదేశ స్వాతంత్ర్యానంతరం భాషాశాస్త్ర నిర్మాణదశ వరకూ, రాజభాషగా ప్రవర్తిల్లినట్లు కన్పించదు. అయితే అప్పుడపుడూ చేసిన సూచనలో తీసుకున్న చర్యలూ అపైన అనుకూల స్థితుల్ని కల్పించేందుకు సహాయపడినట్లు కన్పిస్తుంది. చరిత్రలో వివిధ కాలాల్లో రాజవంశాల రాజ్యాల్లో సంస్థానాల్లో చాల పరిమితంగా వాడుకలో ఉన్నట్లు గమనించవచ్చు. పాలనా వ్యవహారాల్లో స్థానికమైన అవసరాల సందర్భాల్లో మాత్రమే ఉపయుక్తమైంది. కాలం గడిచేకొద్దీ తెలుగు సాహిత్య భాషగా ఆదరణను పొందింది. కాని పాలనా భాషగా మాత్రం మౌఖిక రూపంలో పరిమితమైన పరిధిలో ప్రచలితమైంది. చారిత్రకాధారాల్నిబట్టి చూస్తే క్రీ.శ. 6,7 శతాబ్దాల నుండి లిఖిత రూపం పొందిన సూచనలున్నాయి. రేనాటి చోళుల కాలం ఈ స్థితికారంభ దశగా ఉంది. ఈ రాజుల కాలంలో తెలుగు భాషలో ఆదేశాలు వెలువడినాయి. వీటికి సంబంధించిన ఆధారాలు శాసనాల్లో లభిస్తాయి. ఈ కాలంలోని శాసనాల్లో వ్రాయబడిన వచనం పరిశోధకులకెంతో సమాచారాన్ని అందించింది. వచనంలో ఉన్న ఈ శాసనభాష చాలా ప్రాచీనమైంది క్రీ.శ. ఆరు, ఏడు శతాబ్దాల్లో రేనాటి చోళుల కాలంలో అధికార భాషగా తెలుగు మన అన్వేషణ కందుతుంది. ఈ రాజుల కాలంలో వెలువడిన శాసనాల్లో ఆదేశాలు తెలుగు భాషలో కన్పిస్తాయి శాసనాల్లో వచనం పరిశోధకుల్ని ఉత్సాహపరుస్తుంది. ఈ భాష చాలా ప్రాచీనమైంది. ఇప్పటికీ పరిశోధకులెంత కృషి సలిపినా శాసన భాష పూర్తిగా అర్థంకాని స్థితిలో ఉంది. దీన్ని అతి ప్రాచీనమైన తెలుగు భాషగా పరిగణించడమైంది. రేనాటి చోళుల రాజ్యమంటే ఈనాటి చిత్తూరు కడప జిల్లాలతోకూడిన ప్రదేశాలతో ఏర్పడింది. ఇవి ఆ రాజ్యంలోవే. చాళుక్యుల కాలంలో భాషలో సంస్కరింపబడిన అభివృద్ధి దశ కన్పిస్తుంది. "తెలుంగు నిలిపి రంధ్ర విషయంబున జన సత్యాశ్రయుని దొట్టి చాళుక్య నృపుల్" అన్నమాట భాషా విషయకంగా అనేక చారిత్రక వాస్తవాల్ని సూచిస్తుంది. నన్నెచోడుని మాటల్లో ఆ కాలంలో చాళుక్య రాజుల ప్రోత్సాహంతో విద్యా సంబంధమైన పాలనాపరమైన స్థితుల్లో తెలుగు భాష పొందిన సుస్థితినీ గౌరవ దశనూ భావింపజేస్తుంది. ఈ సందర్భంలో 1) చాళుక్య భీముని కొరవి శాసనం (క్రీ.శ.892-921), 2) మిరియాల కామసాని గూడూరు శాసనం (క్రీ.శ.1000) గుర్తుకు వస్తాయి.

తూర్పు చాళుక్య రాజుల కాలంలో తెలుగు భాషకు సాహిత్యానికీ ఆదరణ లభించింది. వ్యాప్తిని పొందింది. అభివృద్ధి ముఖాన్నిసంతరించుకుంది. విద్యా విషయాల్లో రాజ్య వ్యవహారాల్లో ఒక స్థాయిలో ప్రయోజనాత్మకమైన స్వరూపాన్ని అవలంబించింది. తరువాత వచ్చిన కాకతీయ రెడ్డి వెలమ రాజుల (క్రీ.శ.1100-1447) కాలంలోను విజయనగరం మరియు తంజావూరు రాజుల (క్రీ.శ.1336-1642-1750) కాలంలోను తెలుగులో సంస్కృతంలో శాసనాలు కన్పిస్తాయి. సంస్కృతభాష ప్రక్కనే తెలుగు భాషకూ ప్రాధాన్యం లభించింది. ఈ రాజుల కాలంలో రాజ్యపాలనా వ్యవహారాలు తెలుగులో నిర్వర్తింప బడినట్లు భావింపవచ్చు. రాజ్యపాలనలో అవసరమైన ముఖ్యాంశాలు ప్రజలకు తెలియడం అవసరంగా భావితం కావడం విశేషం. ఈ కారణంగా ప్రజల భాషయైన తెలుగుకు ప్రాధాన్యం, ప్రశస్తి లభించాయి. కేతన రచించిన 'విజ్ఞానేశ్వరీయం' ఆ కాలంలో ప్రజలకు ధర్మశాస్త్రం అవసరాన్ని తీర్చింది. ఇది ఆనాడు న్యాయస్థానాల్లో పాలనా వ్యవహారాల్లో దీని ఉపయోగాన్ని తలపిస్తుంది. విజయనగరం తంజావూరు రాజుల కాలంలో తెలుగు సంస్కృత భాషలతోపాటు తమిళం కన్నడం కూడా ఉపయుక్తమైనాయి. వివిధ భాషలు మాట్లాడే ప్రజల సౌకర్యంతోపాటు వివిధ భాషలపట్ల ఆదరభావంతో విశాల దృక్పథంతో కూడిన సాంస్కృతిక సమైక్య వ్యక్తిత్వాన్ని కూడ తలపిస్తుంది. తెలుగు భాషా విషయానికి వస్తే సాధారణ పాలనలో దీని ప్రవేశం అధికమైనట్లు కన్పిస్తుంది. పాలనా యంత్రాంగం విస్తరిల్లడం ప్రజల ప్రమేయం ఎక్కువ అవడం దీనికి కారణం. ఈ విధానం ఈ రాజుల కాలంలో చక్కని పాలనా వ్యవస్థకు నిదర్శనంగా ఉంది. కైఫియత్‌లు వెలువడినాయి. కైఫియత్ అంటే రాజ్యంలో వివిధ స్థలాలకూ భిన్న సంఘటనలకూ సంబంధించిన స్థానికమైన వివరాలన్నమాట. ఇవి తెలుగులో ఉండడం విశేషం. ఇవి పాలనా నిర్వహణంలో తెలుగు భాష పొందిన సముచిత స్థానాన్ని తెలియజేస్తున్నాయి. ఈ కాలంలో వివిధ కార్యకలాపాల్లో ప్రజల భాషయైన తెలుగు వాడుకలోకి వచ్చింది. పాలనా సంబంధమైన తెలుగు పదాలు రూపొందాయి, స్థిరపడినాయి. ఉదాహరణకు రాయసం అంటే రాజ్యంలో ఆదేశాలు వ్రాసే అధికారి. సుంకరులు అంటే సుంకం వసూలు చేసేవారు. రాజభాషగా తెలుగు తన అస్తిత్వాన్ని మలచుకోవడం ఆరంభమైంది.

మరో దిశ నుండి, మహమ్మదీయుల పరిపాలనలో స్థానికులైన ప్రజల భాషయైన తెలుగు ఆదరణ పొందడం గమనించదగింది. ముఖ్యంగా గోలకొండ కుతుబ్‌షాహీల కాలం (క్రీ.శ.1512-1687)లో అధికార భాష పర్షియన్. దీనితోపాటు అరబీ మరియు ఉర్దు భాషలకు ప్రాధాన్యం ఉంది. అయితే తెలుగు భాషకు కూడ ఆదరణ లభించింది. పాలన ప్రజలకు సన్నిహితమయ్యే ప్రయత్నంలో భాగంగా సామరస్యపూర్వకమైన రాజనీతి

కారణంగా ఇది జరిగింది. తెలుగు సాహిత్యానికీ తెలుగులో పాలనా వ్యవహార రూపానికీ మన్నన చేకూరింది. తెలుగులో అధికార భాషా స్థితిలో ఇదొక మలుపుగా పేర్కోవచ్చు.

భారతదేశంలో క్రీ.శ. 1830లో ఇంగ్లీషు పరిపాలనా భాషగా విద్యాబోధనా భాషగా ప్రవేశించింది. ఈ విధానంతో పెద్ద మార్పు వచ్చింది. జాతి జీవన పద్ధతిలో సంస్కృతీ రూపంలో పరివర్తన చోటుచేసుకుంది. సాధారణ పాలన న్యాయపాలన విద్యాబోధన మొదలుగా నూటయాభై సంవత్సరాలు దేశానికి స్వాతంత్ర్యం సిద్ధించి కొత్త రాజ్యాంగం అవతరించేవరకు సాగింది. ఇంగ్లీషు భాష ప్రపంచ దేశాలతో సన్నిహిత సంబంధాలకు దారితీసింది. భారతదేశంలో వివిధ రాష్ట్రాల మధ్య సదవగాహనకూ సమైక్యతకూ తోడ్పడింది. ఇది పూర్వం సంస్కృత భాష చేసిన గొప్ప పనిని మరో విధంగా నిర్వహించింది. దేశంలో వివిధ భాషలపై సాహిత్యంపై సామాజిక రాజకీయ క్షేత్రాలపై సంస్కృతిపై అనితర ప్రభావాన్ని నెరపింది. అధికార భాషయైన ఇంగ్లీషు చక్కని పాలనా వ్యవస్థకు దారితీయడమే కాక క్రమంగా ఆధునిక చేతనమే దిక్సూచియైంది. అయితే తెలుగు భాష క్రింది స్థాయిలో పూర్వం వలెనే తన పాత్రను నిర్వహించింది. సామాన్య ప్రజల కార్యకలాపాల్లో వ్యవహారాల్లో సాధారణ స్థాయిలో ఇంగ్లీషు ప్రవేశించని లేదా అవసరం లేని స్థితుల్లో పరిమిత క్షేత్రాల్లో తెలుగు అధికార భాషగా గుర్తింపబడక పోయినా ప్రజలకు ప్రయోజనాత్మకమైన రూపంలో ఉంది.

భారత దేశ స్వాతంత్ర్యోద్యమంతోపాటు ఆయా ప్రాంతాల్లో భారతీయ భాషల వికాసంపై శ్రద్ధ కలిగింది. ప్రజలు ఆయా భాషల వ్యక్తిత్వాలకై ఆరాట పడసాగారు. ఈ కాలంలో దీనికి భాషా రాష్ట్రాలొక్కటే శరణ్యమన్న అభిప్రాయమూ ప్రబలింది. రాష్ట్ర నాయకులతోపాటు దేశ నాయకులు దీన్ని మన్నించారు. స్వాతంత్ర్యానంతరం ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థలో ప్రజల ప్రమేయంతో భాషా ప్రయోజనం విస్తృతమయ్యే కొద్దీ తెలుగు భాష వాడుక పెరిగింది. భాషా రాష్ట్రాల అవతరణంతో ఆంధ్రరాష్ట్రంలో తెలుగు బాష తన ప్రయోజనాత్మకమైన పాత్ర పటిష్ఠంగా నిర్వహించడం మొదలైంది. పాలక వ్యవస్థ వ్యవహరించే భాషను పూర్వం రాజుల కాలంలో రాజభాషగా స్వాతంత్ర్యానంతరం ప్రజాస్వామ్యంలో అధికారభాషగాను పేర్కొనబడింది. దీనికై రాజ్యాంగంలో ప్రత్యేకంగా శాసనరూపమూ కల్పితమైంది. ప్రత్యేక ప్రతిపత్తి లభించింది. రాష్ట్రంలో భాష ముఖ్యంగా 1) శాసన, 2) సాధారణ పాలన, 3) న్యాయపాలన, 4) విద్యా మాధ్యమ పరంగా అధికార ముద్రను పొందవలసి ఉంది. దీనికి అంటే ఇది విజయవంతం కావడానికి తగిన సాధన సంపత్తిని కూడా చేకూర్చవలసి ఉంటుంది.

తెలుగు భాష నిర్వర్తించే ప్రయోజనాత్మకమైన పాత్ర స్వరూపం ముఖ్యంగా అధికార భాషగా దేశ చరిత్రతో ముడివడింది. చరిత్రలో వివిధ దశల్లో దీని అస్తిత్వ సూచనలు కన్పిస్తున్నాయి కాని స్పష్టమైన నిర్దిష్టమైన స్వరూపాన్ని పొందలేదు. ఇది దేశానికి స్వాతంత్ర్యం సిద్ధించాక, ఆంధ్రరాష్ట్రం ఆ తరువాత ఆంధ్రప్రదేశ్ రాష్ట్రం ఏర్పడిన తరువాతనే ఎంతో కొంత సాధ్యమైంది. స్వాతంత్ర్యోద్యమ కాలంలోనే జాతీయోద్యమంతో పాటు ప్రాంతీయ భాషా సంస్కృతుల వికాసానికీ ప్రాముఖ్యం హెచ్చింది. ప్రాంతీయ భాషల అభివృద్ధి భారతదేశ సమైక్యతకూ సమైక్యరూపానికీ భంగం కాదన్న వాస్తవమూ గుర్తింపబడింది. భారత రాజ్యాంగం అమలులోకి రావడంతో ఆయా ప్రాంతీయ భాషల వ్యక్తిత్వం పునర్నిర్మితమై కొత్త యుగం ఆరంభమైంది.

ప్రభుత్వ కార్యకలాపాల నిర్వహణంలో శాసన పాలన న్యాయ విద్య మొదలైన వ్యవహారాల్లో అధికార స్థాయిలో ఉపయోగించే భాష అధికార భాష. ప్రజాస్వామ్యంలో ప్రాంతీయ భాషలకీ అవకాశం రావడం అనివార్యమైంది. ప్రజల భాషలో ప్రభుత్వ కార్యకలాపాలు జరపడంవల్ల ప్రజలకూ ప్రభుత్వానికీ మధ్య సన్నిహిత సంబంధాలేర్పడతాయి. ప్రజల్లో జాగరూకత పెరుగుతుంది. అభిలాష ఇనుమడిస్తుంది. ఉత్సాహం అధికమవుతుంది. అన్నిటికన్నా భాగస్వామ్య భావన ఏర్పడుతుంది. ప్రజలకు ప్రభుత్వానికీ ఆ మధ్య భాషా సంబంధమైన అవరోధం తొలగి, సామాజిక, రాజకీయ వ్యవహారాల్లో చురుగ్గానేకాక వివేకవంతంగా పాల్గొనడం జరుగుతుంది. ప్రజల కోసం, ప్రజలదీ అయిన ప్రభుత్వం అర్థవంతమవుతుంది. ప్రయోజన విస్తృతినీ పొందుతుంది. ప్రజలు మాట్లాడే భాష ఆధికారికమైన గుర్తింపును పొందడంతో నిర్వహణ దృష్టి మారుతుంది. ప్రజల ప్రమేయభావన గుణాత్మకతను పొందుతుంది. సంబంధాలు సుదృఢమౌతాయి.

తెలుగు అధికార భాషగా వర్తిల్లిన ప్రయత్నాల్ని స్థూలంగా సమీక్షిస్తే ఆధునిక యుగంలో భాషా రాష్ట్ర నిర్మాణం తరువాతనే వేగవంతమయినట్లు కన్పిస్తుంది. రాష్ట్రంలో గ్రామస్థాయినుండి ఆపైన దశలు దశలుగా జిల్లాస్థాయి వరకు ప్రాంతీయ భాషల కధికార నిర్వహణ రూపాన్ని ఇవ్వవచ్చునన్న నిశ్చయభావం ఏర్పడింది. ప్రజల భాషలో ప్రభుత్వ కార్యకలాపాలు సాగించాలన్న సంకల్పం, నిర్ణయం, ప్రయత్నం – ఆయా భాషల వ్యక్తిత్వ వికాసానికి దోహదం చేసాయి. ఈ చర్య సమాజాభివృద్ధికీ వ్యక్తి వికాసానికీ ఉపకరించేది అయినా దీనికి సమస్త భారతదేశ భావనతో అంతర్జాతీయ సంబంధాలపై దృష్టితో కొన్ని పరిమితులు లేకపోలేదు. వీటిని గుర్తిస్తూ ఒక స్థాయివరకు తెలుగు భాషకు అధికార భాషగా ప్రయోజనాత్మకమైన రూపాన్ని ఇవ్వడం ఆ ప్రాంతం లేదా రాష్ట్ర ప్రజల్ని గౌరవించడమే, వారి శ్రేయస్సును కాంక్షించడమే.

2. తెలుగులో సాధారణ పాలన-వివిధ చర్యలు

సాధారణ పాలన తమ మాతృభాషలో జరగాలనే అభిలాష ప్రజాస్వామ్యంలో ప్రతి పౌరునికీ సహజం. ఉన్నతమైన సంస్కృతి ఉత్తమమైన సాహిత్యం గల తెలుగు ప్రజలు తెలుగులో సాధారణ పాలన జరగాలనుకోవడం ఎన్నాళ్ళుగానో అందని ఫలంగా మిగిలింది. ఆంధ్రప్రదేశ్ అవతరణంతో, అంతకుముందునుండి బీజభూతంగా ఉన్నది. మొలకెత్తి శాఖా సంపన్నం కావడం మొదలైంది. ఇది పాలనా వ్యవస్థను సమాజానికి సన్నిహితం చేయడమే కాక ప్రజల్లో తమ బాధ్యతను దృఢతరం చేస్తుంది. ప్రజలకూ ప్రభుత్వానికీ మధ్య అవరోధం తొలగి మంచి అవగాహన ఏర్పడుతుంది. ప్రజాస్వామ్యాన్ని పటుతరం చేసి సామాజిక ప్రగతిని వేగవంతం చేసేందుకుపకరిస్తుంది.

భారత రాజ్యాంగంలో భారతీయ భాషల స్థానాన్ని గురించి వాటి ప్రయోజనాన్ని గురించి దేశ సమగ్ర వికాసానికుపయోగకరమైన అంశాలెన్నో వివిధ సందర్భాల్లో పొందుపరచ బడినాయి. రాజ్యాంగ నిర్మాతలు భారతదేశంలో ఆయా రాష్ట్రాల చారిత్రక సామాజిక స్థితిగతుల్నిబట్టి ఉత్పన్నమయ్యే భాషా సమస్యను గుర్తించారు. ఆయా రాష్ట్రాల్లో అధికార భాషా పరిష్కారాన్ని మంచి అవగాహనతో సూచించడమూ జరిగింది. ఇది భవిష్యన్మార్గాన్ని సుకరం చేసింది భారత రాజ్యాంగంలో షెడ్యూలు 8, పరిచ్ఛేదాలు 343-351లో రాష్ట్రాల్లో ప్రజల భాషలో పాలన గురించి ప్రసక్తమైంది ఆయా రాష్ట్రాల్లోని భాషల్లో అధికార కార్యకలాపాలు జరుగవచ్చునన్న విషయం పరిచ్ఛేదాలు 345-348లో నిబంధితమైంది. ఇది ప్రజాస్వామ్యంలో ప్రజల భాషను గుర్తించి మన్నించడమే.

1953 అక్టోబరు ఒకటో తేదీన ఆంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణం జరిగింది. ఈ చర్య భారతదేశ స్వరూప చరిత్రలో మలుపుకు కారణమైంది. ఇది మొదలుగా ఆ తరువాత దారితీసిన పరిస్థితుల ప్రభావంతో భారతదేశం భాషా రాష్ట్ర విభాగాలతో నూతన వ్యక్తిత్వాన్ని సంతరించుకుంది. భాషా రాష్ట్రాల అభివృద్ధితోనే భారతదేశం సమగ్రమైన అభ్యున్నతిని సమగ్రమైన వికాసాన్ని పొందుతుందన్న ఆలోచనకు క్రియారూపం చేకూరింది. ఆంధ్రరాష్ట్రం ఏర్పడిన తరువాత 1955 సెప్టెంబర్ 25వ తేదీన తెలుగును అధికార భాషగా గుర్తించే తీర్మానానికి శాసన ప్రతిపత్తి లభించింది. తాలూకా స్థాయిలో తెలుగు ప్రవేశానికి శాసన సభ తీర్మానంతో దీన్నికై ప్రత్యేకాధికారిని నియమించడం జరిగింది. ఈ దిశలో ఆదేశాలు వెలువడినాయి. 1956 నవంబర్ ఒకటో తేదీన ఆంధ్రరాష్ట్రం తెలంగాణా కలిసిన ఆంధ్రప్రదేశ్ అవతరించింది. అధికార భాషగా తెలుగును

విజయవంతం చేసే చర్యలు మొదలైనాయి. ఈ కార్యక్రమంలో ముందు చర్యగా 1957లో శాసనసభ స్పీకర్ అయ్యదేవర కాళేశ్వరరావు అధ్యక్షతన శాసన సాధారణ పాలన న్యాయ శాఖలకు సంబంధించిన పారిభాషిక పద కోశాలను సిద్ధం చేసేందుకై కమిటీ ఏర్పాటు చేయబడింది. తెలుగు అధికార భాషకు సంబంధించిన వ్యవహారాల్ని నిర్వహించేందుకు ప్రభుత్వం స్పెషల్ ఆఫీసర్‌ను కూడ నియమించింది. 1966 మే 14 తేదీనుండి అధికార భాషా చట్టం అమలులోకి వచ్చింది. ఈ చర్యతో తెలుగుకు అధికార భాషా ప్రతిపత్తి లభించింది. దీని వెనువెంటనే ప్రభుత్వ కార్యాలయాల్లో తెలుగు కార్యకలాపాల నిర్వహణకు పాలనా యంత్రాంగాన్ని సమాయత్తం చేసే ప్రయత్నం మొదలైంది. 1968లో ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం అధికార భాష తెలుగుపై శ్వేతపత్రం ప్రకటించింది. భారతదేశంలో భాషా ప్రయుక్త రాష్ట్రాలేర్పడిన తరువాత ప్రాంతీయ భాషలు స్పష్టమైన నిర్దిష్టమైన లక్ష్యంతో అధికార భాష గౌరవస్థానాన్ని సంతరించుకున్నాయి. మొట్టమొదటి నిర్మాణాత్మకమైన కృషి శాసనసభ మరియు శాసనమండలిలో చర్చలు ప్రసంగాలు తీర్మానాలు తెలుగులో జరిగేందుకనుమతి లభించడంతో సాకారాన్ని పొందింది వివిధ కార్యాలయాల్లో తెలుగు ప్రవేశానికనుమతి లభించడంతో మూలబద్ధమైన రూపం ఏర్పడింది. చారిత్రకంగా భారతదేశంలో భాషా ప్రాతిపదికపై రాష్ట్రాల పునర్నిర్మాణానికి ఆంధ్రరాష్ట్రం మార్గదర్శకమైంది. ఇది ప్రాంతీయ భాషా సంస్కృతుల ప్రత్యేకతల్ని నిలుపుకునేందుకు వాటిని పెంపొందించుకునేందుకు తోడ్పడింది.

సుదీర్ఘమైన చర్చల అనంతరం ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం ఏర్పాటుచేసిన కమిటీ సూచనల మేరకు మొదట తాలూకా స్థాయిలో వివిధ కార్యాలయాల్లో తెలుగు అధికార భాషగా ప్రవేశపెట్టాలనే నిర్ణయం తీసుకోబడింది. దీనికనుగుణంగా తెలుగులో పారిభాషిక పదాల నిఘంటు నిర్మాణం, టైప్‌రైటర్, షార్ట్‌హాండ్ మొదలుగా సాధనసంపత్తిని సమకూర్చే ప్రయత్నం వేగాన్ని అందుకుంది. అధికార భాషగా తాలూకా స్థాయిలో తెలుగు ప్రవేశానికి, ప్రజలకత్యంత సంబంధమున్న 27 ప్రభుత్వ శాఖల్ని గుర్తించడం జరిగింది. 1) విద్య (విశ్వవిద్యాలయాలు తప్ప), 2) రహదారులు, భవనాలు, 3) వాణిజ్యం పన్నులు, 4) సహకారం, 5) ఆబ్కారీ, 6) అటవి, 7) పశుపాలన, 8) మత్స్య పరిశ్రమ, 9) పబ్లిక్ వర్క్స్, 10) రెవెన్యూ, 11) ట్రెజరీ ఎక్కౌంట్స్, 12) ధర్మాదాయ, 13) పంచాయతిరాజ్, 14) గిడ్డంగులు, 15) తూనికలు-కొలతలు, 16) భారతీయ వైద్యం, 17) రిజిస్ట్రేషన్-స్టాంపులు, 18) చేనేత-పట్టుపరిశ్రమలు, 19) సర్వే-సెటిల్‌మెంటు, 20) శ్రామిక, 21) పోలీసు, 22) పౌరగ్రంథాలయాలు, 23) మునిసిపాలిటీ, 24) రేవులు, 25) జైలు,

26) అగ్నిమాపకం, 27) స్త్రీ సంక్షేమం అనేవి ముందుగా తీసుకోబడినాయి. 1960లో క్రిందిస్థాయినుండి తాలూకా స్థాయి వరకు తెలుగులోనే ఉత్తర ప్రత్యుత్తరాలు జరగాలనీ, ప్రభుత్వ కార్యకలాపాలు నిర్వహింపబడాలనీ ప్రభుత్వం ఆదేశించింది. దీనికి సహాయంగా 1957లో అయ్యదేవర కాళేశ్వర్‌రావు (స్పీకర్) అధ్యక్షతన ఏర్పాటైన కమిటి ఎంతో సమర్ధవంతంగా పనిచేసింది. తమకప్పగించిన బాధ్యతను పూర్తిచేసింది. దీని పర్యవసానంగా 1963లో తెలుగు పారిభాషిక పదకోశం ముద్రితమైంది. 1953 నుండి 1963 వరకు పది సంవత్సరాల కాలంలో బహు వ్యయ ప్రయాసల్ని ఎదుర్కొని పరిశోధన గావించి 1963లో తెలుగు టైప్‌రైటర్ నిర్మాణానికి అవసరమైన కీ బోర్డు సిద్ధం చేయబడింది ఆ తరువాత ప్రయోగంలో అనుభవంతో సాంకేతిక పురోగమన సహాయంతో 1964 డిసెంబర్‌లో కొద్ది మార్పులతో కీబోర్డ్‌కు ప్రామాణికమైన రూపాన్ని ఇవ్వడం జరిగింది. దీనితోపాటు షార్ట్‌హ్యాండ్ మాన్యువల్ కూడ తయారైంది. టైప్‌రైటర్ మరియు షార్ట్‌హ్యాండ్ అనేవి తెలుగు అధికార భాషగా విజయవంతం కావడానికెంతో తోడ్పడే సాధనాలు అందుబాటులోకి రావడం విశేషం. 1974లో 'తెలుగు ఉగాది' రోజునుండి తాలూకాస్థాయిలో ప్రవేశపెట్టబడిన తెలుగు అధికార భాష పనితీరును పరిశీలించేందుకు వావిలాల గోపాలకృష్ణయ్య అధ్యక్షతన అధికార భాషా సంఘం నెలకొల్పబడింది వీరి అధ్యక్షతన జరిగిన కృషి ఫలంగా 1976 నుండి జిల్లాస్థాయిలో తెలుగు అధికార భాషగా ప్రవేశపెట్టడం జరిగింది. మరో విశేషమేమంటే తెలుగు మాధ్యమంలో విద్యనభ్యసించిన వారికి వారి అర్హతలనుబట్టి ప్రభుత్వోద్యోగ నియామకాల్లో రాష్ట్ర పబ్లిక్ సర్వీస్ కమీషన్ పరీక్షల్లో ఐదు మార్కులు చేర్చడానికి అనుమతి నీయడమైంది. తాలూకాస్థాయినుండి జిల్లాస్థాయికి తెలుగులో పాలనా నిర్వహణకవసరమైన జి.ఓ.లతో, ఎప్పటికప్పుడు పనితీరును సమీక్షించి చర్యలు తీసుకొనే యంత్రాంగం వల్ల అధికార భాషా సంఘం కృషితో అధికార భాషగా తెలుగుకు స్థిరరూపం ఏర్పడింది. మరోవైపు తెలుగు ఎకాడమి స్థాపనం, శిక్షణ తరగతుల నిర్వహణం మొదలైన చర్యలు దీనికెంతో సహాయపడినాయి అభ్యర్థనలు, నోటీసులు, ఉత్తర ప్రత్యుత్తరాలు, అభిప్రాయాలు, నిర్ణయాలు మొదలైన వాటికి తెలుగులో నమూనాలు విషయపత్రాలు అవసరమైన సందర్భాల్లో అనువాద రూపాలు సిద్ధం చేయబడినాయి.

తెలుగు ఎకాడమీ విద్యా సంబంధమైన గ్రంథాల్ని వివిధ స్థాయిల్లో పనికివచ్చే వాటిని ఎన్నికచేసి తెలుగులో వ్రాసి ప్రచురించే బృహత్కార్యక్రమాన్ని చేపట్టింది.

ఇకపోతే చట్టాలకు సంబంధించిన అంశం ఒకటుంది. భారత రాజ్యాంగం ఆర్టికల్ 343 ప్రకారం ప్రభుత్వం విడుదల చేసే అధికార పాఠం ఇంగ్లీషులోనే ఉండవలసి ఉంది. అయితే 1963లో అధికార భాషా చట్టం (ఐదో పరిచ్ఛేదం)తో హిందీ పాఠానికీ అవకాశం కల్పింపబడింది. అయితే వివిధ రాష్ట్రాల్లో ఆర్టికల్ 345 ప్రకారం రాష్ట్రాల్లో ప్రజలు మాట్లాడే భాషను అధికార భాషగా గుర్తించే అవకాశం ఉంది. దీన్ని పురస్కరించుకొని ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం 1965లో అధికార భాషా చట్టాన్ని నిర్మించింది. ఇది 1966లో అమలులోకి వచ్చింది. ఎన్నో చట్టాలు నియమ నిబంధనలు ఇంగ్లీషు భాషలో ఉన్నవి, తెలుగులోకి అనువదించవలసిన అవసరం ఏర్పడింది. పాలనాపరమైన ఎన్నో ప్రాథమికాంశాల్ని అధికార భాషయైన తెలుగులోకి తేవలసి ఉంది. ఇది ఒక్కనాటితో జరిగే పని కాదు. ఈ పనికి స్వల్పకాలికంగాను దీర్ఘకాలికంగాను ప్రణాళిక లవసరం. అన్ని రంగాల్లో స్థిరపడిన ఇంగ్లీషు భాష స్థానంలో, తెలుగును తీసుకరావడం అంత సులభం కాదు. స్థానికమైన అవసరాలకనుగుణంగా ఈ పని మొదలైంది. సచివాలయంలో ఈ కార్యక్రమానికొక అనువాద విభాగం ఏర్పాటు చేయబడింది. ప్రభుత్వ సంకల్పం, ప్రజల ఆమోదం, యంత్రాంగం, ప్రయత్నం కారణంగా 1974 మార్చిలో తాలూకా స్థాయి వరకు, ఆపైన 1976 ఏప్రియల్‌లో జిల్లాస్థాయి వరకు తెలుగు అధికార భాషగా ప్రవర్తిల్లింది. దీనికి,

1) ఇప్పుడు అమలులో ఉన్న చట్టాల్ని, చారిత్రకమైన ప్రాముఖ్యం ఉన్నవాటిని తెలుగులోకి అనువదించడం,
2) ఇప్పుడు అమలులో ఉన్న నియమ నిబంధనల్ని అవసరమనుకున్న పూర్వ రూపాల్ని తెలుగులోకి అనువదించడం.
3) అనువాదంలో ప్రామాణిక రూపాల్ని సాధించడం.
4) అధికార భాష పట్ల ప్రజల స్పందనల్ని గమనించి తగిన చర్యలు తీసుకోవడం.
5) కార్యాలయాల్లో ఇంతవరకూ ఇంగ్లీషు భాషకలవాటు పడినవారికి శిక్షణ తరగతుల్ని, తగిన ప్రోత్సాహాన్ని ఇవ్వడం.
6) కార్యాలయాల్లో పనిచేసేవారికి అధికార పద్ధతిలో అవసరమైన సమాచారాన్ని అందించడం.
7) తెలుగు భాష రాని ఉద్యోగులకు శిక్షణ తరగతుల్ని నిర్వహించడం, వారిలో ఆసక్తిని పెంపొందించే చర్యల్ని చేపట్టడం.
8) అన్ని రంగాల్లో తెలుగులో పాలనా వ్యవహారాల పట్ల మానసికంగా సరియైన వాతావరణాన్ని కల్పించడంతో

తెలుగులో అధికార భాష విజయపథంలో పయనించడం మొదలుపెట్టింది. తెలుగు మాతృభాష కానివారికి ఆంధ్రప్రదేశ్ పబ్లిక్ సర్వీస్ కమీషన్ 1960 నుండి పరీక్షల్ని నిర్వహించి, ప్రోత్సాహ వాతావరణాన్ని నెలకొల్పింది.

ఏమైనప్పటికీ ప్రభుత్వంతో పాటు ప్రజల్లోను అభిలాష, శ్రద్ధ, ప్రయత్నంతో కూడిన వాతావరణం తెలుగు అధికార భాషగా తన ప్రయోజనాత్మకమైన పాత్రను నిర్వర్తిస్తుందనడంలో సందేహం లేదు.

3. తెలుగులో న్యాయపాలన

న్యాయశాస్త్రం వ్యక్తికీ వ్యక్తికీ మధ్య వ్యక్తికీ సమాజానికీ మధ్య వ్యక్తి క్షేమంతో సమాజ శ్రేయస్సుతో సంబంధాల్ని నెలకొల్పేది, సమస్యల్ని పరిష్కరించేది. దీన్ని పూర్వం ధర్మశాస్త్రమనేవారు. ఇది ప్రత్యేకంగా ఒక శాఖగా వర్తిల్లింది. అటు వ్యక్తిపరంగా ఇటు సమాజంలోను సుస్థితి నెలకొల్పే సాధనం న్యాయపాలనం. న్యాయపాలనం న్యాయ స్థానాల్లోనుండి ప్రవర్తిస్తుంది. ఇది ఎప్పటికపుడు వ్యక్తి అవసరాల్ని సమాజ ప్రయోజనాల్ని దృష్టిలో పెట్టుకొని మార్పులతో కొత్త శాసనాలతో రూపాన్ని పొందుతుంది. దీన్ని నిర్వహించేందుకు న్యాయవ్యవస్థ ఏర్పాటైంది. భారత రాజ్యాంగంలో న్యాయ పాలనకు సమున్నతమైన స్థానం ఇవ్వబడింది. ప్రజాస్వామ్యంలో దీని పాత్ర అసామాన్యమైంది. 1966లో జరిగిన ఆంధ్రప్రదేశ్ అధికార భాషాచట్టం ప్రకారం మూడో పరిచ్ఛేదాన్ని అనుసరించి తెలుగు అధికార భాషగా అమలులోకి రావడంతో, న్యాయపాలనా క్షేత్రం కూడా దీని పరిధిలోకి వచ్చింది. ఇది ఏ మేరకన్నది ఎప్పటికపుడు నిర్దేశితమౌతూ వచ్చింది.

పూర్వం నుండీ క్రిందిస్థాయిలో ప్రామిసరీ నోట్లు విక్రయ దస్తావేజులు ఆస్తి బదలాయింపులు వీలునామాలు ఇంగ్లీషుతోపాటు తెలుగులోను వ్రాయబడేవి. తెలంగాణాలో హైదరాబాద్ సంస్థానంలో అధికార భాష ఉర్దూ అవడంవల్ల ఇవి ఉర్దూలోనూ కన్పిస్తాయి. న్యాయపాలనలో గ్రామస్థాయినుండి పైకి వెళ్ళే కొద్దీ తెలుగు ప్రమేయం తగ్గుతూ వచ్చింది.

న్యాయశాస్త్రం పరిధి అంతర్జాతీయ క్షేత్రం వరకు విస్తరించింది. సరియైన న్యాయపాలన తెలుగులో నిర్వహించడానికి ముందు ఈ దిశలో కొంత కృషి అనివార్యం. ఇప్పటివరకు ఇంగ్లీషు భాషలో ఉన్న కేంద్ర రాష్ట్ర చట్టాలతో పాటు ప్రముఖ దేశాల్లోని చట్టాల్లోని ముఖ్యాంశాల్ని కూడ తెలుగులోకి పరివర్తితం చేసుకోవలసి ఉంది.

న్యాయశాస్త్రంలోని వివిధ శాఖలకు చెందిన ప్రధానమైన గ్రంధాలను తెలుగులో అందుబాటులోకి రావలసి ఉంది అనువాదంలో మూలంలోని అర్థానికేమాత్రం భంగం రాకూడదు. అర్థంలో మార్పువల్ల నష్టం వాటిల్లే అవకాశముంది న్యాయశాస్త్ర ఉద్దేశానికీ న్యాయపాలన ప్రయోజనానికీ భంగం కలుగుతుంది. ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం 1964లో న్యాయశాఖలో ఈ పనికై ఒక విభాగాన్ని ఏర్పాటు చేసింది. తెలుగులో అనువదించిన వాటిని పరిశీలించి ఆమోదించే సంఘం కూడ నియమితమైంది. తెలుగులో న్యాయ పాలనకు, న్యాయశాస్త్రానికి సంబంధించిన గ్రంధాలు ఒకవైపున, అవసరమైన చట్టాలు నియమ నిబంధనలు మరోవైపున తెలుగులో రావాలి. ఇవి సరియైన అధికార పాఠాలుగా ఆమోదాన్ని పొందాలి. ఇంగ్లీషులో ఉన్న పదాలకు సరియైన తెలుగు పదాల్ని నిర్మించుకోవాలి. లేదా అవసరమైతే ఇంగ్లీషు పదాల్నీ వాడుకలో ఉన్న అన్యభాషా పదాల్ని గ్రహించవచ్చు. ఒక్క పొరపాటువల్ల న్యాయపాలనలో ఎన్నో చిక్కుల్ని ఎదుర్కోవలసి ఉంటుంది. న్యాయానికి క్షతి కలుగుతుంది. ప్రాంతీయ భాషలపట్ల ఆదరణ తగ్గుతుంది. భాషాశక్తిని గురించి శంక ఏర్పడుతుంది. సాధారణ పాలనలో కన్నా న్యాయపాలనలో ఎక్కువగా భాషాగతమైన సమస్యల్ని ఎదుర్కోవలసి ఉంటుంది. అందువల్ల తెలుగులో న్యాయపాలనకు అన్ని అంశాల్లో పూర్వరంగంతో సర్వసన్నద్ధమైతే తప్ప దీన్ని ప్రవేశ పెట్టేందుకు వీలులేదు

న్యాయపాలనకు మూలస్తంభాలనదగినవి - 1) భారత శిక్షాస్మృతి, 2) శిక్షా ప్రక్రియ, 3) వ్యవహార ప్రక్రియా సంహిత, 4) సాక్ష్యం చట్టం, 5) ఆస్తి బదలాయింపు చట్టం, 6) కాంట్రాక్టు చట్టం అనేవి ఇవి న్యాయశాస్త్రానికి సంబంధించినవి న్యాయ పాలనలో అనివార్యాలుగా కన్పిస్తాయి. అందువల్ల విషయానికీ అభివ్యక్తికీ ప్రాధాన్యం ఇవ్వవలసి ఉంటుంది. దీనికి సంబంధించిన పరిభాష అభివృద్ధి చేసుకోవలసి ఉంటుంది న్యాయశాస్త్రంలో పదాలు ఒకదానితో మరొకటి పరస్పర సంబంధంతో వర్తిస్తాయి. ఉదాహరణకు, కాంట్రాక్ట్ (Contract) అంటే చట్టరీత్యా అమలు చేయదగిన ఎగ్రిమెంట్ (Agreement). ఎగ్రిమెంట్ అంటే పరస్పరం కన్సిడరేషన్ (Consideration) (ఆలోచనకు) తగిన ప్రామిజ్ (Promise). ప్రామిజ్ అంటే అంగీకరింపబడిన ప్రపోజల్ (Proposal) ఇట్లా నిర్దుష్టమైన భావంతో శబ్దం ఉపయుక్తమౌతుంది. తెలుగులో ఏదో పదంతో సరిపోదు, దానికి 1) స్థిరత, 2) ప్రామాణికత, 3) అర్థావబోధ చేకూరాలి. అందువల్ల సాధారణ పాలనలో తెలుగు ప్రవేశపెట్టినట్లు న్యాయపాలనలో అంత సుకరంగా సమకూడదు. న్యాయపాలనలో సివిల్ వ్యవహారంలో కన్నా క్రిమినల్ వ్యవహారాల్లో

సాంకేత పదజాలం గొప్ప పాత్రను నిర్వహిస్తుంది సివిల్ అయినా క్రిమినల్ అయినా నోటీసులు సమన్లు ఉత్తర్వులు ఇంచుమించు ఒకే పద్ధతిలో ఉండేవి కాబట్టి అధికార ఫారాల్ని మరియు నమూనాల్ని ప్రకటిస్తే సరిపోతుంది. తెలుగులో న్యాయపాలనకు తీసుకోవలసిన చర్యలు,

1) దేశంలో వివిధ న్యాయస్థానాల్లో జరిగిన నిర్ణయాలు, వివరణలు, వ్యాఖ్యానాలు ముఖ్యమైనవి తెలుగులోకి రావాలి.
2) రాష్ట్రాల్లో హైకోర్టులు మరియు సుప్రీంకోర్టుల్లోని వాదాలు తీర్పులు తెలుగులోకి రావాలి.
3) న్యాయస్థానాల్లో తెలుగు భాష న్యాయశాస్త్రానికి సంబంధించిన మంచి గ్రంథాలయాలు ఏర్పాటు కావాలి.
4) ఇప్పటినుండి తెలుగులోనే చట్టాలు నిర్మింపబడాలి. తెలుగులోనే నియమ నిబంధనలు రావాలి.
5) ఆధునికమైన ఉపకరణాలు తెలుగు టైప్‌రైటర్, తెలుగు షార్ట్‌హాండ్ (సంక్షిప్త లేఖనం) మొదలైనవి సాధారణ పాలనలో వలెనే ఇక్కడ కూడ పనిలో సౌకర్యాన్ని వేగాన్ని కలిగించే స్థితికి తీసుకరావాలి.

ఆంధ్రప్రదేశ్ గెజిట్‌లో ప్రకటితమైన 1966 అధికార భాషా చట్టం సెక్షన్ 6లో వివిధ చట్టాల నియమ నిబంధనలు తెలుగులోకి తెచ్చే వీలు కల్పింపబడింది. ఈ దిశలో తగిన చర్యలు తీసుకోవడమూ జరిగింది

కేసుల్లో సాక్షులు ఎవరో బాగా చదువుకున్నవారైతే తప్ప మిగతా వారందరూ మాతృభాషలోనే సాక్ష్యమివ్వడానికి సిద్ధపడుతారు. వీటిని జాగ్రత్తగా రికార్డు చేసుకోవలసి ఉంటుంది. ప్రమాణపత్రాలతో సహా తతంగమంతా తెలుగు భాషలో ఉండడం అవసరం వాద ప్రతివాదాలు తెలుగులో జరిగితే ఇరుపక్షాలవారు ఏయే సాక్ష్యాధారాలు ప్రవేశపెట్టబడినాయో, తమ కేసు గురించి న్యాయవాదులెట్లా వాదిస్తున్నదీ, ఏమి లోపించిందీ, ఏమి చేర్చవలసి ఉందీ, మొదలైన అంశాల్ని తెలుసుకునే అవకాశముంది. రాష్ట్రంలో జిల్లా స్థాయి వరకు తెలుగులో నిర్వహింపబడే అవకాశం కలిగింపబడింది. హైకోర్టులో కార్యకలాపాలు తెలుగులో జరగడానికి రాష్ట్రపతి ఆమోదంతో గవర్నర్ ఆదేశం జారీ చేయవలసి ఉంది. హైకోర్టులో తీర్పు ప్రాంతీయ భాషల్లో జరగాలంటే, పార్లమెంటు దీనికై చట్టం చేయవలసి ఉంటుంది. జిల్లా స్థాయి వరకు తెలుగులో న్యాయపాలనను

ఎక్కువ సమస్యలు లేకుండా సరియైన చర్యలతో నిర్వహించవచ్చు. దీనివల్ల న్యాయపాలన తన సమున్నతమైన గౌరవ స్థానాన్ని నిలుపుకునే అవకాశం ఉంది.

హైకోర్టు స్థాయిలో ప్రాంతీయ భాష ప్రవేశపెట్టడానికి కొన్ని సమస్యలున్నాయి. వీటికి తగిన చర్యలు తీసుకోవలసి ఉంటుంది. ఈ పని అనుకున్నంత సుకరం కాదు.

1) ఇతర రాష్ట్రాల నుండి హైకోర్టు న్యాయాధిపతులు బదిలీ అయినప్పుడు భాషా సమస్య ఉత్పన్నమవుతుంది.
2) వివిధ రాష్ట్రాల్లో హైకోర్టుల్లో న్యాయాధిపతుల తీర్పులు ఎప్పటికపుడు ప్రాంతీయ భాషలోకి అనువదించవలసి ఉంటుంది.
3) ఎప్పటికపుడు న్యాయస్థానాలకు సంబంధించిన సమాచారం ప్రాంతీయ భాషలో అందుబాటులోకి తేవలసి ఉంటుంది.
4) హైకోర్టు నుండి సుప్రీం కోర్టుకు వెళ్ళే న్యాయపరమైన అంశాలన్ని ప్రాంతీయ భాషలోకి తీసుకురావలసి ఉంటుంది.
5) న్యాయశాస్త్ర విజ్ఞానం ఎప్పటికపుడు ప్రాంతీయ భాషలోకి పరివర్తితం కావలసి ఉంటుంది.
6) ఏ ప్రాంతానికి చెందిన న్యాయవాదులు ఆ ప్రాంతానికే భాష కారణంగా పరిమితమైపోతారు. క్షేత్ర పరిధి సంకుచితమౌతుంది.

ఈ కారణాలవల్ల జిల్లా స్థాయి వరకే తెలుగు భాష న్యాయపాలనలో ప్రవేశానికై ప్రభుత్వం అంగీకరించింది.

జిల్లా స్థాయి వరకు తెలుగులో న్యాయపాలన సమర్థవంతంగా ఉండేందుకు, సఫలమయ్యేందుకు తీసుకోవలసిన చర్యలు -

1) వాద ప్రతివాద పత్రాలు, అర్జీలు మొదలైనవి తెలుగులో ఉండాలి.
2) సాక్ష్యం తెలుగులో జరగాలి.
3) న్యాయవాదులు తెలుగులో వాదించాలి.
4) న్యాయాధిపతి తీర్పులు ఉత్తర్వులు డిక్రీలు మొదలైనవి తెలుగులో వెలువడాలి.
5) ఇతర భాషా రాష్ట్రాల్లోని తీర్పులు, విశేష సమాచారమూ ఎప్పటికపుడు తెలుగులో లభ్యమయ్యేట్లు చూడాలి.
6) న్యాయశాస్త్ర పదజాలం తెలుగులో నిర్దుష్టంగా ప్రమాణీకరింపబడి సిద్ధం చేయబడాలి.

7) తెలుగులో న్యాయశాస్త్రానికి సంబంధించిన పత్రికలు విశేష సంచికలు వెలువడాలి.
8) కేంద్ర మరియు రాష్ట్రాలకు సంబంధించిన శాసనాలు, చట్టాలు కనీసం ముఖ్య మైనవి సత్వరం అవసరమైనవి అధికార పాఠాలతో అందుబాటులోకి రావాలి.
9) తెలుగు భాషలో వెలువడిన న్యాయశాస్త్ర గ్రంథాలతో, ఇతర సమాచారంతో కోర్టులో గ్రంథాలయాలు ఏర్పడాలి.
10) న్యాయపాలనకు సంబంధించిన నమూనా పత్రాలు ప్రామాణికంగా సిద్ధం చేయబడి తెలుగులో రాష్ట్రమంతటా ఒకేవిధంగా ఉండాలి.
11) ఎప్పటికప్పుడు న్యాయశాస్త్రంలో వచ్చే మార్పులు, న్యాయపాలనలో జరిగే విశేషాలు, జాతీయాంతర్జాతీయ ప్రాముఖ్యం కలిగిన కేసులు నిర్ణయాలు తెలుగు భాషలోకి పరివర్తితం కావాలి.
12) న్యాయవాదులకు మొదట్లో తెలుగులో శిక్షణ కార్యక్రమాల్ని చేపట్టాలి.

ఈ విధానాన్ని ఎంతోకొంత అవలంబించడంవల్ల సాధారణ పరిపాలనతో పాటు కొంచెం ఇబ్బంది అయినా తెలుగులో న్యాయపాలనం జిల్లాస్థాయి అంటే సెషన్స్ వరకు, ప్రభుత్వాదేశాల మేరకు సాగుతూంది. ఇది మునుముందు ఇంకా పటిష్టంగా సమగ్రంగా రూపొంది తెలుగు భాష తన ప్రయోజనాత్మకమైన పాత్రను సంపూర్ణంగా నిర్వర్తిస్తుందనే భావించవచ్చు.

4. విద్యా మాధ్యమం - మాతృభాష-తెలుగు

భాష మనిషి నుండి మనిషికి మనసులోని భావాన్ని తెలిపే సంకేతరూపం. మనసులోని భావాల్ని వ్యక్తం చేసే సాధనం. ఆలోచన మరియు భాష రెండూ విడదీయ రానివి. మాతృభాషలో విద్యాబోధన సహజమైందన్న విషయం వేరే చెప్పనక్కర లేదు. ఇది విద్యార్థి మానసిక వికాసానికి దోహదం చేస్తుంది. ప్రతిభాశక్తిని పెంచుతుంది. ఆలోచనల్ని వేగవంతం చేస్తుంది. మరో భాషలో అయితే మాతృభాషతో సమానమైన మానసిక స్థితిని పొందితే తప్ప ఇది సాధ్యం కాదు. ప్రయోజనాత్మకమైన భాషా రూపాన్ని గురించి ఆలోచిస్తే మన అవసరాల్నిబట్టి అది మారుతుంది. దాన్ని ఆ విధంగా రూపొందించుకోవలసి ఉంటుంది. సాధారణ పాలన న్యాయపాలన విద్యామాధ్యమం మొదలుగా భాష తన ప్రయోజనపరమైన క్షేత్రపరిధి విస్తృతమయ్యే కొద్దీ ప్రయోగరూపమూ పెరుగుతుంది. వైవిధ్యాన్ని పొందుతుంది, మారుతుంది. కొత్తరూపాన్ని పొందుతుంది. స్వాతంత్ర్యానంతరం భారతదేశంలో ప్రాంతీయ భాషలకు వికాసోన్ముఖమైన దశ ఏర్పడింది.

భాషా రాష్ట్రాల్లో ఆయా ప్రజల భాషలకు ప్రాముఖ్యం హెచ్చింది. క్రింది స్థాయి నుండి పై స్థాయి వరకు అంటే స్నాతకోత్తర స్థాయి వరకు మాతృభాషలో విద్యాబోధన జరగాలన్న అభిప్రాయం బలపడింది. దీనికనుగుణమైన శాసన ప్రతిపత్తి చేకూర్చడం జరిగింది చట్టం, భాషకు శాసన ప్రతిపత్తి కల్పిస్తే, ప్రజల అవసరాలు, లక్ష్యానికి కార్యరూపాన్నిస్తాయి. ప్రస్తుతం భారతీయ సమాజంలో భాష నాలుగు విధాలుగా వ్యక్తి జీవితంలో ప్రవర్తిత మౌతుంది. 1) మాతృభాష, 2) నివసించే ప్రాంతీయ భాష, 3) విద్యా బోధనా భాస, 4) అధికార భాష. దేశంలో ఒక ప్రాంతం నుండి మరో ప్రాంతానికెన్నో కారణాలవల్ల వెళ్ళినపుడు, పై స్థితి ఏర్పడుతుంది. లేదా ఎంతో కాలం నుండి నివాసం మారకపోయినా మాతృభాష, నివసించే ప్రాంతంలోని భాష, విద్యా బోధనా భాష వేరు వేరు కావచ్చు పుట్టుకతో తల్లి ఒడిలో నేర్చుకునేది మాతృభాష. వ్యక్తి నివసించే పరిసరాల్లో మాట్లాడేది ప్రాంతీయ భాష. వీటికి భిన్నంగా మరో భాషలో ఏదో కారణంవల్ల విద్యనభ్యసించవలసి రావచ్చు. వీటికి భిన్నంగా కార్యాలయాల్లో అధికార భాషకవకాశముంది. ఇటువంటి పరిస్థితుల్లో భాష గురించి చాలా జాగ్రత్తగా నిర్ణయాలు తీసుకోవలసి ఉంటుంది.

విద్యాబోధన మాతృభాషలోనే జరగాలన్న అభిప్రాయం ఉంది. భాష నేర్వడ మంటే 1) గ్రహణం, 2) పఠనం, 3) సంభాషణం, 4) లేఖనం అనేవి సిద్ధించడమన్నమాట. మాతృభాషలో ఈ స్థితి చాలా సుకరమని వేరే చెప్పనక్కరలేదు. ప్రాథమిక స్థాయినుండి విద్యార్థి ఎప్పుడూ చిన్నప్పటినుండి మాట్లాడే మాతృభాషలో విద్య నేర్వడం సులభం. త్వరగా అబ్బుతుంది. మనస్సుపై సులభంగా ముద్ర వేస్తుంది. ఆయా రాష్ట్రాల్లో ఎక్కువగా మాట్లాడే ప్రజలు తమ మాతృభాష పట్ల గౌరవాన్ని ప్రదర్శించడం సహజం.

అయితే తక్కువసంఖ్యలో మాట్లాడే ప్రజల మాతృభాషకు కూడ సముచితమైన స్థానం ఇవ్వవలసి ఉంటుంది. ఎవరి మాతృభాష వారికి ప్రీతికావడంలో ఆశ్చర్యం లేదు.

స్వాతంత్ర్యానంతరం భారతదేశంలో వివిధ రాష్ట్రాల్లో ఈ దిశలో గణనీయమైన పరివర్తన వచ్చింది. ప్రాథమిక స్థాయినుండి ఉన్నత పాఠశాల స్థాయివరకు ఒక దశలో మాతృభాషలో విద్యాబోధన జరిగితే, మరో దశలో వివిధ సాధన సంపత్తిని సమకూర్చుకొని కళాశాల స్థాయివరకు విస్తరించింది. దీనికనుగుణంగా ప్రభుత్వ విధానమూ రూపొందింది. దీనికవసరమైన పాఠ్యపుస్తకాల్ని సిద్ధం చేయడం జరిగింది. ఈ పనిలో ఉపాధ్యాయులకు తగిన శిక్షణకవకాశాలు కల్పితమైనాయి. మొదట్లో కొన్ని సమస్యలుత్పన్నమైన మాట నిజం. అయితే వాటిని క్రమంగా అధిగమించడమూ జరిగింది. ఉదాహరణకు ఆరంభంలో విద్యను బోధించేవారు ఇంగ్లీషులో చదువుకొని ఉండవచ్చు. వారికి గల

భాషాగతమైన అవరోధాన్ని అభిలాషతో శ్రద్ధతో అభ్యాసంతో అవసరమైతే శిక్షణతో తొలగించుకోవడం జరిగింది. ఇప్పుడీ విధానం కళాశాలా స్థాయి వరకు స్థిరపడిందనే చెప్పొచ్చు. కళాశాలా స్థాయివరకు మాతృభాషలో విద్యాబోధన ఎంతో సుగమంగా సాగిపోతూంది. త్రిభాషాసూత్రం అమలుతో భాషల పట్ల సౌమనస్యం ఏర్పడింది. ఆంధ్రప్రదేశ్‌లో మాతృభాషలో విద్యాబోధన క్రిందిస్థాయినుండి పై స్థాయివరకు అంటే కళాశాల స్థాయివరకు ఇంకా మానవీయ శాస్త్రాల్లో స్నాతకోత్తర స్థాయివరకు వ్యాపించింది. శాస్త్ర సాంకేతిక క్షేత్రాల్లో కొన్ని సమస్యలు ఎదురయ్యే మాట నిజం. స్నాతకోత్తర స్థాయిలో ముఖ్యంగా శాస్త్ర సాంకేతిక విషయాల్లో మాతృభాషలో విద్యాబోధనకు అవసరమైన సదుపాయాల్ని కల్పించవలసి ఉంటుంది.

1) తెలుగులో అవసరమైన పాఠ్యగ్రంథాల్ని సప్రామాణికంగా సిద్ధం చేసి ప్రచురించడం, వీటికనుబంధంగా వివిధ విషయాలపై విశేష గ్రంథాల్ని ప్రచురించడం.
2) ఆయా విషయాలకు సంబంధించిన విజ్ఞాన సర్వస్వాలను విజ్ఞానప్రదమైన మౌలిక గ్రంథాలను తెలుగులోకి తేవడం.
3) వివిధ విషయాలకు సంబంధించిన పత్రికల్ని తెలుగులో నడపడం.
4) వీటికి సంబంధించిన పుస్తకాలతో పత్రికా సంచికలతో అవసరమైన విధంగా గ్రంథాలయాల్ని నెలకొల్పడం.
5) ప్రపంచస్థాయిలో ఎప్పటికపుడు విజ్ఞాన సాహిత్యాన్ని తెలుగులోకి పరివర్తింపజేయడం.
6) తెలుగులో బోధించే అధ్యాపకులు మధ్య మధ్య శిక్షణతో పునర్నవం కావడానికి వీలు కల్పించడం.
7) ఆయా విషయాలపై చర్చలు, గోష్ఠులు, ప్రసంగాలు తెలుగులో సాగేందుకు ప్రోత్సహించడం.
8) శాస్త్ర సాంకేతికాంశాలను తెలుగులో నేర్చుకునేందుకు బోధించేందుకు పరిశోధన సాగేందుకు వాతావరణాన్ని నెలకొల్పడం.

అయినప్పటికీ ఇంతచేసినా దీనికీ కొన్ని పరిమితులున్నాయి. ఒక రాష్ట్రం నుండి మరో రాష్ట్రానికి వెళ్ళినపుడు, మరో దేశానికి వెళ్ళినపుడు భాషాగతమైన సమస్య ఏర్పడుతుంది. అయితే తెలుగుతోపాటు ఇంగ్లీషు భాషలో స్థాయిని కాపాడుకొంటే ఈ సమస్యను కొంతవరకు పరిష్కరించవచ్చు.

ప్రజల్లో పరిస్థితుల్నిబట్టి స్నాతకోత్తర స్థాయిలో విద్యా మాధ్యమంగా ఇంగ్లీషు పట్ల కోరిక సహజం. భారతదేశంలో ఇప్పటికీ పై స్థాయిలో ఒక రాష్ట్రంతో మరో రాష్ట్రాన్ని కలిపే భాష ఇంగ్లీషు కావడంచేత, ఎక్కడైనా ఉద్యోగావకాశం లభిస్తుంది అంతర్జాతీయంగాను గుర్తింపు లభిస్తుంది. జాతీయ స్థాయిలో అవరోధం ఉండదు ఆపైన ఎక్కడైనా పరిశోధన కవకాశం లభిస్తుంది. ఆంధ్రప్రదేశ్‌ను తీసుకుంటే క్రిందిస్థాయిలో పాలిటెక్నిక్, పారా మెడికల్ కోర్సుల్లో తెలుగును ప్రవేశపెట్టవచ్చు

తెలుగు భాషను తీసుకుంటే స్నాతకోత్తర స్థాయిలో ఇంగ్లీషుతో సమానంగా సాధ్యం కాకపోయినా కనీసం సాధారణ స్థాయిలో విద్యార్థికి విజ్ఞానాన్ని సమకూర్చే సాధన సంపత్తిని చేకూర్చుకొని గాని ఉపక్రమించకపోవడం మంచిది ఈ స్థాయిలో కేవలం ఏవో కొన్ని పాఠ్యగ్రంథాలతో సరిపోదు. విశేషమైన ఉపయోగకరమైన విజ్ఞాన గ్రంథాలతో కూడిన వాతావరణాన్ని కల్పించడం అవసరం తెలుగు ఎకాడమీ ఈ దిశలో కొంత కృషి చేస్తూంది. ఈ రచనలకు భాషాపాండిత్యం ముఖ్యం కాదు. విషయాన్ని క్లిష్టత లేకుండా అన్వయ గుణంతో అర్థబోధ కలిగేట్టు చెప్పగలగాలి దీనికి విజ్ఞానశాస్త్ర రచనా పరంపర ఏర్పడాలి. తెలుగు భాష మాధ్యమంగా ఉన్న విశ్వవిద్యాలయాలు నిర్వహించవలసిన పాత్ర ఎంతో ఉంది తెలుగు ఎకాడమి కృషితోపాటు వీటి ప్రయత్నమూ కలిసి స్నాతకోత్తర స్థాయిలో విద్యామాధ్యమంగా తెలుగు ఇతోధికంగా రాణించే అవకాశం ఉంది.

రాష్ట్రంలో అధికార భాషగా సాధారణ పాలన, న్యాయపాలన, విద్యామాధ్యమంగా తెలుగు భాష విజయవంతం కావడానికి కొన్ని-చర్యలు తీసుకోవలసి ఉంది.

1) అధికార భాషకూ విద్యామాధ్యమానికీ కావలసిన పరిభాషను తెలుగులో సిద్ధం చేసుకోవాలి.
2) అవసరమైతే ఇతర భాషా పదాలు తీసుకొని వాటిని యథాతథంగానో లేక తెలుగు భాషా స్వరూపాన్ని దృష్టిలో ఉంచుకొనే భాషా దారిద్ర్యాన్ని పోగొట్టుకోవాలి పారిభాషిక పదాల్ని సిద్ధం చేసుకోవాలి.
3) శాసనాలు, చట్టాలు, బిల్లులు నియమ నిబంధనల అధికారిక పాఠాలు తెలుగులో ప్రామాణికంగా రావాలి.
4) పిటిషన్ మొదలైన ఎన్నో వ్యవహార పత్రాల నమూనాలను విషయ రూపాలను ప్రామాణికంగా సిద్ధం చేసుకోవాలి.

5) ప్రతి శాఖలో తెలుగు వాడుక భాషను గురించి పరిజ్ఞానాన్ని కలిగించాలి.

6) అవసరమైనన్ని తెలుగు టైప్‌రైటర్లు అందుబాటులోకి తేవాలి. షార్ట్‌హ్యాండ్‌ను ప్రోత్సహించాలి. సాంకేతిక విజ్ఞానాన్ని ఉపయోగించుకోవాలి.

7) అన్ని ప్రభుత్వ శాఖల్లో విద్యా సంబంధమైన క్షేత్రాల్లో అన్ని సందర్భాల్లో ఒకే విధమైన పరిభాషను రూఢం చేయాలి.

8) తెలుగులో పాఠ్య గ్రంధాలతోపాటు విశేష గ్రంధాలను అందుబాటులో ఉండేట్లు చూడడమే కాక చౌకగా లభించేట్లు చూడాలి. ఈ దిశలో గ్రంధాలయాన్ని పటిష్ఠం చేయాలి

9) ప్రతి రంగంలో పత్రికలు (జర్నల్స్) విషయ విభాగాన్నిబట్టి తెలుగులో వెలువడేట్లు చూడాలి.

10) పరిపాలన మరియు న్యాయపాలనకు సంబంధించిన పదకోశాలను విజ్ఞాన కోశాలను ముందుగా నిర్మించాలి.

11) మధ్య మధ్య పాలనా రంగంలోను, న్యాయరంగంలోను, విద్యారంగంలోను తెలుగు ప్రవేశం గురించి శిక్షణ తరగతులను గోష్ఠులను చర్చలను నిర్వహించి ఎప్పటికప్పుడు పునర్నవం చేసే ప్రణాళికను సిద్ధం చేయాలి

12) ఇతర భాషలనుండి తెలుగులోకి, తెలుగు నుండి ఇతర భాషల్లోకి అనువాద కార్యక్రమాన్ని ప్రోత్సహించాలి.

దీనికై ఒక సంస్థను విద్యావేత్తలతో ఏర్పాటుచేస్తే మంచిది. ప్రభుత్వానికుండే ఎన్నో పనుల్లో దీనిపట్ల శ్రద్ధ కనబరచకపోవచ్చు అందువల్ల ఈ పనులకో సంస్థను చట్టబద్ధంగా నెలకొల్పడం అవసరం.

అనువాద కళ

1. అనువాద స్వరూపం

అనువాదమంటే అనుసరించి చెప్పడం. ఒక భాషలోని విషయాన్ని మరో భాషలోకి యధాతథంగా అనుసరించడం. దీన్నే భాషాంతరీకరణమని అనడం జరిగింది.

"The replacement of Textual material in one language by equalent textual material in another language" - Catford.

అనువాదం మూలానికి సమంగా కనీసం సమీపంగానైనా ఉండాలి. అనడం సులభమే కాని ఆచరణలో కష్టం. ఇది సాధారణ విషయాలు మొదలుకొని మహాగ్రంథాల వరకు వ్యాపించింది. అందులోను ఎన్నో ప్రక్రియలు, ఎన్నో ప్రత్యేకతలు. సామాన్యం నుండి విశేషానికి వెళ్ళేకొద్దీ ఈ పని కష్టతరమౌతూ పోతుంది. భాష శైలి అభివ్యక్తి మొదలుగా అనువాదకుని అభిరుచి ఆదర్శం వ్యక్తిత్వం దాకా ఎన్నో విషయాలతో కూడుకొని అవతరిస్తుంది. అనువాద ప్రక్రియ ఎంతో ప్రాచీనమైంది. ఇది ఒక భాష మాట్లాడే వారి ఆలోచనను మరో భాష మాట్లాడేవారికి తెలియజేసే కార్యం. ఒకరి అనుభవాన్ని ఆ భాష రాని మరొకరికి తెలియజేయడంతోపాటు సాంస్కృతిక బంధాన్ని ఏర్పరచడమూ జరుగుతుంది. ఒక్కొక్క భాష ఒక్కొక్క ప్రత్యేకతను కలిగి ఉంటుంది. కాబట్టి అనువాదం సంపూర్ణమైన తృప్తినీయకపోవచ్చు. సోదర భాషలైనా మూల భాష అనువాద భాష ఒకే విధంగా ఉండవు. సోదర భాషలు కాకపోతే మరీ విభేదిస్తాయి. అందువల్ల సాధ్యమైనంత వరకు సమానత్వాన్ని పాటించడం జరుగుతుంది. కొన్ని కొన్ని సందర్భాల్లో ప్రత్యేకతలతో స్వతంత్రమైన వ్యక్తిత్వాన్ని నిలుపుకొనే ప్రయత్నం జరుగుతుంది. అప్పుడు అనుసృజన అవుతుంది. దీనికి కారణాలనేకం.

"Translation is an art. This is a metem-psychosis" - Wilamoultz

అనువాదం ఒక కళ. ఇదో దేహాంతర రూపంగా భావితమైంది. ఎంతో ప్రాచీనమైన అనువాద ప్రక్రియ వివిధ భాషల మధ్య జాతుల మధ్య సంస్కృతుల మధ్య దేశాల మధ్య స్నేహబంధమైంది. ఒక భాషలోని భావ సంపదను మరో భాషలోకి పరివర్తనం చేసే అభిలాష మనిషిలోని ఉదాత్త దృక్పథానికి విశాల భావనకూ నిదర్శనం. అనువాదం యధాతథంగాను యథాసంభవంగాను స్వతంత్రంగానూ ఉండవచ్చు. స్థూలంగా యథాతథంగా ఉండేది అనువాదమనీ, దీనికి భిన్నంగా ఉండేది యథాసంభవ

మనీ స్వతంత్రమై ప్రతిభాయుతమైంది అనుసృజన అనీ అనవచ్చు. అన్నిటినీ కలిపి అనువాదమని అనడం జరుగుతూంది. అనువాదకుని శక్తీ, లక్ష్యం, ప్రతిభనుబట్టి ఒకే రచనకు అనువాదాలు వేరువేరుగా ఉండవచ్చు. విషయం ఒకటే అయినా ప్రయోజనాభిలాషను బట్టి అనువాదం భేదిస్తుంది.

ఒక భాషలో వ్యక్తమైన ఆలోచనల్ని మరో భాషలోకి అనువదించేప్పుడు భాషలో సహజత అభివ్యక్తిలో స్పష్టత అవసరం. సృజనరచనకు కళాత్మకతపై దృష్టి ఉండాలి. రెండు భాషల్లో అభినివేశం లేదా పరిచయం ఉన్న వ్యక్తి ఒక భాషలోని సంపదను మరో భాష మాట్లాడే ప్రజలకు తెలియజేయాలనే సంకల్పం అనువాదానికి దారితీస్తుంది. ఇది ఒక శబ్దం లేదా వాక్యం మొదలు మహా గ్రంథం వరకు పర్యాప్తమైంది. వివిధ భాషలు మాట్లాడే శక్తి ఒక్క మానవజాతికే ఉంది. అందరికీ అన్ని భాషలూ వచ్చే అవకాశం లేదు. వివిధ భాషలు మాట్లాడేవారి సంఖ్య స్వల్పంగానే ఉంటుంది. కనీసం రెండు మూడు భాషలు తెలిసి అందులోను కొంత పాండిత్యం కలిగినవారి సంఖ్య మరీ తక్కువగా ఉంటుంది. మాతృభాషకన్న భిన్నమైన భాష అనేక కారణాలవల్ల నేర్చుకోవడం తటస్థిస్తుంది. ఏవో అవసరాల్నిబట్టి ప్రయోజనాల్నిబట్టి కేవలం భౌతికమే కాక మానసికమైన స్థితి కూడా అనువాద ప్రయత్నానికి దారితీస్తుంది. ప్రపంచంలో ఏ దేశమైనా ఏ జాతి అయినా మానవీయమైన విలువలన్నీ ఒకటే. అయినప్పటికీ జీవన విధానాలు వేరుగా ఉంటాయి. సాంస్కృతిక స్థితిగతులు భిన్నంగా ఉంటాయి. పరిసరాలు పరిస్థితులు మనోరీతులు ఒక్కొక్క భాషలో ఒక్కొక్క విధమైన ప్రత్యేకతలతో సాహిత్యం అవతరిస్తుంది. ఇందులో నిఖిల మానవ సంబంధమైనవీ అందరూ తెలుసుకోవలసినవీ (అంటే ఆ భాష రానివారు కూడా) ఎన్నో! తెలుసుకోవలసిన అవసరమూ ఉంది. ఈ అవసరాన్ని గుర్తించి వారికి తెలియజేసే ప్రయత్న ఫలితమే అనువాదం.

ఒకే సంస్కృతికి చెందిన భాషల్లో అనువాదం ఒక విధంగా సుగమం. ఒకే కుటుంబానికి చెందిన భాషల్లో అనువాదం మరో విధంగా సుకరం. మొదటిదానిలో సాంస్కృతిక వాతావరణం కలిపితే రెండోదానిలో భాషాలక్షణం కలుపుతుంది. సంస్కృతి, భాష రెండూ కలిస్తే మరీ ఉత్తమం. ఆలోచన విజ్ఞానం అనుభవం స్పందనం వివిధ భాషల్లో అనేక చారిత్రక సాంస్కృతిక కారణాలవల్ల ఒక్కొక్క విధాన్ని పొందుతాయి. ఒకరిని గురించి మరొకరు తెలుసుకునే కోరికతో చేసే ప్రయత్నం మనిషిలో సంస్కార లక్షణాన్ని సూచిస్తాయి.

ఇక భాషా విషయానికి వస్తే ఒక్కొక్క భాష అనేక చారిత్రక సామాజిక సాంస్కృతిక కారణాలవల్ల పరిణామక్రమంలో ప్రత్యేకతల్ని పొందుతూ అభివృద్ధి చెందుతుంది. పదం, పదబంధం, వాక్యం, సామెత, జాతీయం, వాక్యాంశం, ఉపవాక్యం కారకంలో ప్రత్యేకతలు కలిగి భాషా స్వరూపం మన దృష్టికి వస్తుంది. మరో భాషలో జరిగే అనువాదంలో ఈ ప్రత్యేకతల్ని సంపూర్ణంగా సాధించడం కష్టం. ఏవో చిన్న చిన్న వాక్యాలు సామాన్య విషయాలు మినహాయిస్తే మూలంలోని అన్ని అంశాల్ని యథావిధంగా యథాక్రమంగా అనువాదంలో తెచ్చే ప్రయత్నం కృతకంగా ఉంటుంది. ఇటువంటి అనువాదాలు సఫలం కావు. అనువాద సమయంలో 1) ఆలోచన-అభిప్రాయాలు, 2) భాష-శైలి, 3) అభివ్యక్తి, 4) కళారూపం ప్రధానంగా దృష్టికి వస్తాయి. మూలకర్తతో కొన్నిటిలో విభేదించడం సహజం. ఆలోచన అనుభవం ఒకే విధమైనప్పటికీ అవి ధరించే ఆకృతి వేరుగా ఉంటుంది. ఒక్కొక్క భాష ఒక్కొక్క విధమైన బహిరంతర్నియమ రూపాల్ని కలిగి ఉంటుంది. అభివ్యక్తి రచయిత వ్యక్తిత్వంలో భాగం. కళారూపం శక్తి సంజాతమైంది. ఇవి అనువాదంలో అనువాద భాషా స్వరూపంతో అనువాదకుని వ్యక్తిత్వంతో అనువాద లక్ష్యంతో ప్రత్యేక రూపాన్ని సంతరించుకొని దానికదిగా సంపూర్ణమైన స్థితిలో అవయవిగా దృష్టికి రావడం గమనించవచ్చు. ఆధునికయుగంలో వివిధ భాషల మధ్య దేశాల మధ్య జాతుల మధ్య సంబంధాలు పెరగడంతో ఒక్క సాహిత్యమే కాదు, శాస్త్ర సంకేతికాలే గాక ఇంకా అనేకానేక విషయాలు అనువదింపబడు తున్నాయి. సంస్కృతి, విజ్ఞానం, సార్వకాలికాలికాలయినంతవరకు అనువాద ప్రక్రియ అవ్యాహతంగా సాగుతూనే ఉంటుంది.

2. అనువాద విధాలు

అనువాదం విషయాన్నిబట్టి నాలుగు విధాలు 1) సామాన్యం, 2) సాధారణం, 3) శాస్త్రీయం, 4) సాహిత్యకం, సామాన్యం. సామాన్యమైన విషయాలకు సంబంధించిందీ. దైనందిన జీవితంలో ప్రజలు అవసరాల్నిబట్టి అవలంబించేదీ. వివిధ భాషలు మాట్లాడే ప్రజలు తిరిగే ప్రదేశాల్లో, రాకపోకలు ఎక్కువగా ఉన్న స్థలాల్లో ఒక భాషనుండి మరో భాషలోకి సామాన్య విషయాల ప్రకటన రూపంతో అవసరాల్ని తెలియజేసే వాక్యాలకు సమాచార రూపంతో పరిమితమైందీ. వీటిలో మూలాన్ని తెలుసుకునే అభిలాష ఉండదు. అప్పటికపుడు ఆ పని గడవడం ముఖ్యంగా అనువాదం జరుగుతుంది. అనువాద రూపం ఉంటుంది. తక్కువ పరిధి కలిగిందీ.

సాధారణం : ఇది సామాన్యంకన్నా విస్తృతమైన పరిధి కలిగింది. ఇందులో ప్రకటనలు మొదలుకొని వివరణలదాకా సాధారణమైన విషయాలు కలిగింది. అనేక వాక్యాలతో విషయాన్ని విస్తృతపరచేది. మూలాన్ని తెలుసుకొనే అభిలాషకవకాశం ఉంది. ఆధునిక యుగంలో సాధారణ జీవితంలో దీని అవసరం ఎక్కువగా ఉంటుంది. ఇందులో మూలంలోని అభిప్రాయాన్ని అందరికీ అవగతం చేయడం ప్రధానలక్ష్యం.

సాహిత్యం : ఇది పూర్వ నుండి వస్తుంది. సృజనాత్మక లక్షణంతో కూడింది. ప్రపంచ భాషలన్నిటిలో ఈ అనువాద విధం కన్పిస్తుంది. దీనికెంతో చరిత్ర ఉంది. ఆలోచన-అభిప్రాయాలు, అనుభూతి-కళ, భాష-అభివ్యక్తి మొదలైన అంశాలతో సంపన్నమైంది. వ్యక్తిత్వంతో ఆకర్షిస్తుంది. వివిధ భాషల మధ్య, దేశాల మధ్య, జాతుల మధ్య సంస్కృతుల మధ్య సంబంధాలకు కారణమైంది. సాహిత్య శక్తి చేత విశిష్ఠతను కలిగింది.

శాస్త్రీయం : శాస్త్ర సాంకేతిక విషయ ప్రధానమైంది, ప్రాచీనమైంది ఆధునిక యుగంలో దీని ప్రాముఖ్యం మరీ పెరిగింది. భాషా దృష్టితో దీని ప్రాముఖ్యం మరీ పెరగింది. భాషా దృష్టితో విషయం ప్రధానంగా అనువాదం జరుగుతుంది. మానవ విజ్ఞానాన్ని అందరికీ అందుబాటులోకి తెచ్చే ప్రయత్నం ఉంది. సాహిత్యకంలో కవిత్వానువాదం పేర్కొదగింది. నాటకాన్ని నవలనూ విస్మరించదానికి వీల్లేదు. కథ, వ్యాసం, లేఖలు మొదలుగా సాహిత్య ప్రక్రియలన్నీ దీని క్రిందికి వస్తాయి.

3. కవిత్వానువాదం - అనుసృజన

ఒక భాష నుండి మరో భాషలోకి కవిత్వానువాదం సులభం కాదు. ఇది అందరూ అంగీకరించిన సత్యం. అయినప్పటికీ కవిత్వానువాదాలు అవిచ్ఛిన్నంగా వస్తూనే ఉన్నాయి. ఈ సందర్భంలో 1.శబ్దం 2.భాష 3.శైలి 4.అభివ్యక్తి 5.ఛందస్సు లేదా గమనం 6.ఆవేశస్థాయి 7.అనుభూతి సాంద్రత 8.అర్థస్ఫూర్తి 9.లక్ష్యం అనేవి జ్ఞాపకం వస్తాయి. కవిత్వంలో శబ్దం ఏదో ఒక అర్థాన్ని మాత్రమే ఇచ్చేదిగా ఉండదు. నైఘంటుకార్థాన్ని అధిగమించిన అర్థస్ఫూర్తితో విలసిస్తుంది. ఇది ఒక్కొక్కపుడు అమూర్తమైన భావాలకు ప్రతీకగానూ ఉంటుంది. శబ్ద సంయోజనంతో ఏర్పడే వాక్య విన్యాసం అర్థప్రసార శక్తిని కలిగి ఉంటుంది. రచనకు గతిశీలాన్ని కలిగిస్తుంది. ఇది ఆపైని శైలికి దారితీస్తుంది. సమాహారంగా భావ స్థానాలతో అభివ్యక్తి రూపాన్ని పొందుతుంది. ఇవి దేనికది విడివిడిగా కాక సమాహారంగా వర్తిస్తాయి. ఈ స్థితి ఛందస్సు లేదా గమన రూపంతో

ఆకర్షణీయమౌతుంది. కవి వ్యక్తిత్వాన్ని స్ఫురింపజేస్తుంది. అనువాదంలో ఈ రూపాన్ని తేవడం కష్టమైన పనే. పైగా ఒక్కొక్క భాష ఒక్కొక్క విధమైన ఛందో రూపాన్ని పరంపరగా కలిగి ఉంటుంది. కాబట్టి సాధారణంగా ఈ పరంపరనే అవలంబించడం జరుగుతుంది. దీన్ని కాదని ప్రయోగాలు చేయడమూ జరుగవచ్చు.

కవిత్వం అనుభూతి హృదయం కలిగింది. దీనికొక ఆవేశస్థితి ఉంటుంది. దీన్ని అనువాదంలో తీసుకొని రావడానికి అనువాదకుడా స్థితిని అందుకోవాలి. ఇది యథాతథంగా ఏ విధంగానూ సాధ్యం కాదు. అనువాదకుడు దీన్ని మూలంలోని ఆలోచనతో లక్ష్యంతో సాన్నిహిత్యం వల్ల, సమైక్యం వల్ల సాధించవచ్చు. ఇకపోతే అర్థస్ఫూర్తిని ప్రతిభాశక్తిచేత, లక్ష్యాన్ని దర్శనశక్తిచేత పొందవచ్చు. ఈ దశ అంతర్వ్యక్తిత్వానికి సంబంధించింది. మూలంలోని అంతర్వ్యక్తిత్వాన్ని అదే స్థాయిలో నిర్మించడం కుదరదు. ఇక్కడ అనువాదకుని అంతర్వ్యక్తిత్వం ఏర్పడడం జరుగుతుంది.

శబ్ద భాష శైలి మొదలుగా అర్థస్ఫూర్తి లక్ష్యం వరకు దేనికది విడివిడిగా విశ్లేషణకందినా ఒకదానికొకటి సానుబంధంగా సావయవ సంపూర్ణంగానే యోజిత మౌతాయి. ఇది సృజన పరిణామంలో సహజంగా జరుగుతుంది. సూక్ష్మమైన అనుభూతి గుణంతో భావుకత్వాన్ని అపేక్షించే కవిత్వం అనువాదకుని ప్రతిభచేత విజయవంతంగా అవిష్కృతమయ్యే శక్తి ప్రాప్తిస్తుంది. దీన్ని అనుసృజనగా గుర్తించవలసి ఉంటుంది. ఎన్ని పరిమితులున్నా ఆయా పరిమితుల్లో విశేషమైన అంశాలతో అనువాదాలు అనుసృజనలుగా రాణించడం కన్పిస్తుంది. అనుసృజన రూపాలు మౌలికమైన సాహిత్య కృతులతో సమానంగా నిలచాయి. ఆంధ్రమహాభారతాన్ని దీనికి ఉదాహరణగా గ్రహించవచ్చు మంచి అనువాదం లేదా అనుసృజన శక్తివంతమైందీ. ఆ భాషలో స్వతంత్రమైన రచనతో సమానమైన ఖ్యాతినీ గౌరవాన్ని పొందడం జరుగుతుంది. అనువాదంలో ఒక దృష్టితో గుణంగానూ మరో దృష్టితో దోషంగానూ కన్పించే సందర్భాలనేకం తటస్థపడతాయి. వీటిని సమర్థవంతంగా నిర్వహించడంలో రచనాశక్తి ఇమిడి ఉంది. కవిత్వానువాదం మూలకర్త మహిరంతర్వ్యక్తిత్వాలపై అనువాదకుని బహిరంతర్వ్యక్తిత్వాల ప్రకాశమాన రూపంగా భావించవచ్చు. బహిర్వ్యక్తిత్వం శబ్దం, భాష, శైలి, ఛందస్సు, గమనం మొదలైన అంశాల్ని కలిగి ఉంటే, అంతర్వ్యక్తిత్వం ఆవేశం అనుభూతి అర్థస్ఫూర్తి, లక్ష్యంతో ఏర్పడుతుంది. వీటి మధ్య ప్రసార కాంతి తప్పనిసరిగా ఉంటుంది. ఇది సృజన శక్తిచేత పరిణమిస్తుంది. అందువల్ల విమర్శలో బహిరంతర్వ్యక్తిత్వాలు విడివిడిగా కన్పించినా భావుక ప్రపంచంలో ఆస్వాద స్థితిలో

ఒకటిగానే అనుభవానికి వస్తాయి. కవిత్వానువాదం దేశదేశాల మనుషుల హృదయాల్ని కలిపే ఉత్తమ సాధనంగా, ఆలోచనా ప్రపంచాల్ని దర్శింపజేసే దర్పణంగా, ఆనంద దాకయమే కాకుండా మానసిక సామాజిక ప్రేరణశక్తిగాను రాణిస్తూంది. యధాతధంచేత అనువాదంగానూ, స్వతంత్రమైన వివక్షచేత అనుసృజనగానూ గుర్తింపవచ్చు

కవిత్వానువాదంలో సమస్యలు :

1. మూలంలోని అన్ని శబ్దాలకూ సమానమైనవి దొరక్కపోవచ్చు, సాధ్యం కాకపోవచ్చు.
2. అలంకారశక్తిని యధాతథంగా తీసుకురావడం కష్టం.
3. భాషాగతమైన వైచిత్రి, విన్యాసం నుండి కాకువు వరకూ నిక్షిప్తమైంది. అనువాద భాషా వైచిత్రి వేరుగా ఉండవచ్చు. భాషా లక్షణాలన్నీ కుదరకపోవచ్చు.
4. మూలంలోని ఛందస్సు అనువాదంలో కుదరకపోవచ్చు. ఆ పరంపర లేకపోవచ్చు, కొత్త ప్రయోగం చేయవలసి రావచ్చు.
5. మూలంలోని ఛందస్సౌందర్యం, శైలీ రామణీయకత తీసుకొనిరావడం కుదరదు మరో మార్గం సమానమైంది అవలంబించవలసి రావచ్చు.
6. అనువాద సందర్భంలో సహజమైన సృజనాత్మక శక్తిని అణచుకోవడం కష్టం దీని ఆవిష్కారం సహజంగా జరుగుతుంది
7. మూల రచయిత పొందిన ఆవేశస్థితి, అనుభూతి సాంద్రత యధాతథంగా అనుభవంలోకి రావడం జరుగదు.
8. మూల రచయిత పొందిన ప్రేరణ మానసిక స్థితి వేరుగా ఉంటాయి తత్సమానమైన స్థితిని అనువాదకర్త పొందడం కష్టం.
9. అభివ్యక్తి విధానం ఒకటిగా ఉండకపోవచ్చు. శైలినీ వ్యంగ్యాన్ని యధాతథంగా తీసుకరావడం కష్టం.
10. మూలంలోని రచయిత అంతర్బహిర్వ్యక్తిత్వాల్ని అనువాదంలో బింబించడం కుదరదు. ఎంత కాదన్నా అనువాదకర్త వ్యక్తిత్వం బింబిస్తూనే ఉంటుంది.
11. అనువాదం చేసేప్పటి కాలంలోని సామాజిక సాంస్కృతిక ప్రభావాలు తప్పవు.
12. మూల రచన జరిగిననాటి భౌగోళిక సాంస్కృతిక భూమికను అధ్యయనం చేయవలసి ఉంటుంది. మూలరచయిత జీవితాన్ని తెలుసుకోవలసి ఉంటుంది.
13. మూలంలోని అభిప్రాయాలతో లక్ష్యంతో ఏకీభవించినపుడే అనువాదానికి లక్ష్యశుద్ధి ఏర్పడుతుంది. లేకపోతే కొత్తరూపాన్ని పొందుతుంది.

14. మూలంలోని భాష అనువాదంలోని భాష ఒకే కుటుంబానికి చెందనపుడు, ఒకే సాంస్కృతిక రూపం కానపుడు సహజత్వానికి మౌలికతకు క్షతి ఏర్పడవచ్చు
15. కవిత్వానువాదంలో ముఖ్యంగా స్పందనశక్తి అనుభూతి గుణంతోపాటు దర్శన శక్తినీ పొందవలసి ఉంటుంది.

ఈ సమస్యల్ని దృష్టిలో పెట్టుకునే "Poetry cannot be translated" అన్న మాట ఏర్పడింది. అయితే కవిత్వాన్ని అనువదించలేకపోవచ్చు కాని అనుసృజన చేయడం జరుగుతుంది. ఇది పరిణామ సహజం

4. నాటకానువాదం

సృజనాత్మక సాహిత్యంలో నాటకానికి గల ప్రాముఖ్యం "నాటకాంతం హి సాహిత్యం" అన్న ప్రసిద్ధమైన సూక్తినిబట్టే తెలుస్తుంది. సాహిత్యంలో ఒక్కొక్క ప్రక్రియకు ఒక్కొక్క విధంగా అనువాద కార్యాన్ని చేపట్టవలసి ఉంటుంది. ప్రతి ప్రక్రియలో మరో ప్రక్రియతో భేదించే లక్షణాలతో పాటు సమానమైనవీ ఉంటాయి. అందులోను కావ్యానికీ నాటకానికీ సమానమైన అంశాలెక్కువగానే ఉన్నాయి. అయితే విభేదించే అంశాల్ని గుర్తిస్తూ నాటకలక్షణాల పరిజ్ఞానంతో అనువాదానికి పూనుకోవడం అవసరం. కవిత్వం బాహ్యరూపంలో వర్ణనాత్మకమైతే నాటకం సంభాషణాత్మకంగా కన్పిస్తుంది. నాటకంలో కవిత్వం ఉండవచ్చు. ప్రాచీన నాటకాల్లో అయితే తప్పనిసరిగా ఉంటుంది. ఈ కారణంగానే మహానాటక కర్తల్ని మహాకవులుగా పరిగణించడం జరిగింది. నాటకంలో మధ్య మధ్య కవిత్వం ఛందోరూపంలో ఉంటుంది. సంభాషణ రూపంలో వచనం కన్పిస్తుంది. వీటి అనువాదం కవిత్వానువాదం క్రిందికే వస్తుంది. వివిధాంశాల్లో సన్నివేశ నిర్మాణాలతో కూడిన దృశ్యాలు నాటకానికి సోపానాలు ఇవి పాత్రల సంభాషణ లతో కల్పితమైన స్థితులతో నిలుస్తాయి. నాటకానికి సంబంధించినంతవరకు అనుభవం దృష్ట్యా 1) కేవల పఠనయోగ్యాలు, 2) ప్రదర్శనీయాలని విభజించవచ్చు. నాటకానువాద సందర్భంలో ఈ ప్రయోగావసరాన్ని గుర్తించడం అవసరం. ఇది కాల పరిమితి కలిగింది కావడంవల్ల నాటకంలో ఎన్నో సంఘటనలు ఊహకు వదిలివేయ బడతాయి.

నాటకానువాదానికి నాటక సిద్ధాంత పరిచయంతోపాటు రంగస్థల పరిజ్ఞానం అవసరం. నాటకంలో వాడిన భాష - దాని స్వరూప స్వభావాలు, ఏ కాలానికి చెందినది తెలుసుకోవాలి. నాటకంలో అభినయంతోపాటు సంభాషణ ముఖ్యం కాబట్టి ఈ రెండింటిని గురించి అధ్యయనం చేయవలసి ఉంటుంది. ముఖ్యంగా సంభాషణలో మానసిక స్థితినీ, భాషాశక్తినీ, ప్రయోగ వైచిత్రినీ గమనించవలసి ఉంటుంది

మూలనాటకానికి సంబంధించిన చారిత్రక పరిణామ దశలతో పాటు ఆ నాటకం వెలువడిన నాటి సామాజిక స్థితుల్ని గురించి తెలియడం అవసరం. నాటకంలో వస్తువు ఏ కాలానికి చెందిందో ఆనాటి సామాజిక వాతావరణం గురించి కూడా ఆలోచన చేయాలి. రంగస్థలానికి సంబంధించిన సాంకేతిక సాధనాలు వాటి ప్రభావమూ తెలియాలి. ఇవి నాటకానికెంతో ఆకర్షణీయతను సిద్ధింపజేస్తాయి.

నాటకాన్ని సాహిత్య దృష్టితో అనువదించడం ఒక పద్ధతి. ఇది సులభం. నాటకాన్ని ప్రదర్శనీయ దృష్టితో అనువదించడం మరో పద్ధతి. సాహిత్యపరంగా కవితామయంగా వర్ణనా ప్రధానంగా ఉన్నది. ప్రయోగార్హతను లోపిస్తుందని కొందరి అభిప్రాయం. ఈ మాట నిజం కాదని మరికొందరి అభిప్రాయం. దీన్ని రంగస్థల పరిజ్ఞానంతో చక్కగా సాధించవచ్చు. అయితే ఇది సాహిత్యంతో బాగా పరిచయమున్న వారికోసం ఉద్దేశింపబడిన మాట నిజం. అంతమాత్రాన ప్రయోగార్హతను కోల్పోదు. పఠనయోగ్యమైన నాటకంలో భాష శైలి అభివ్యక్తి విధానం వేరుగాను ప్రయోగార్హ నాటకంలో భాష శైలి అభివ్యక్తి విధానం వేరుగాను ఉంటుంది. ప్రయోగార్హమైన నాటకంలో సౌలభ్యం ఎక్కువ. జనాకర్షణ గుణంతో అలరిస్తుంది. అందువల్ల దేని ప్రయోజనం దానిదే.

నాటకాన్ని కావ్యం అనుకోకూడదు. నాటక ప్రక్రియ ఉద్దేశాన్ని గురించి ప్రయోజనాన్ని గురించి ఆలోచన అవసరం. ఎదురుగా ప్రేక్షకులున్నారన్న విషయం గుర్తుపెట్టుకోవాలి. వాళ్ళ మనస్సులోకి సంభాషణ సూటిగా ప్రవేశిస్తుందన్న భావం ఉండాలి. అందువల్ల అనువాదంలో సంభాషణలోని మానసిక స్థాయి శక్తికి లోపం రాకూడదు. సహజత, సౌందర్యం, ఆకర్షణ కోల్పోకూడదు. సంభాషణతో పాటు పేర్కొదగింది అభినయం. అభినయం గురించి శాస్త్ర పరిజ్ఞానం అవసరం నాటకం ప్రయోగ నైపుణిచేతనే రక్తి కడుతుందన్న అంశాన్ని మరవకూడదు. ఇది పరిమితమైన కాలంలో రంగస్థలంపై పాత్ర రూపాల్ని ధరించిన వ్యక్తులచేత ఆడబడే దృశ్యప్రక్రియ. ఎంత పెద్ద కథ అయినా పరిమితమైన కాలంలో కుదించబడుతుంది. ఈ సంగ్రహరూపాన్ని సంయమనంతో సంక్షిప్తతతో కథాభాగాల్ని నిర్వహించే రచనాశక్తి అవసరం. కథలో చాలా భాగం ప్రదర్శింపబడదు. కథలో వదలిన భాగాలన్నీ సూచితమౌతాయి. సామాజికుల ఊహకు వదలివేయబడతాయి. అయితే ప్రధానమైన అనివార్యమైన వివిధాంశాల సముచిత సంయోజన శిల్పంతో సంపూర్ణతను భావింపజేస్తుంది. నాటకంలో పలు సందర్భాల్లో ఎన్నో అంశాలు వివిధ సంకేతాలతో సూచనలతో సాంకేతిక విధానాలతో నాటక శాస్త్ర మర్యాదలతో ప్రవృత్తమౌతాయి. అనువాదం చేసే రచయిత ఈ అంశాల్ని క్షుణ్ణంగా తెలుసుకోవడం అవసరం. ప్రత్యక్షంగానో పరోక్షంగానో ప్రయోగ విజ్ఞానాన్ని

కూడ కలిగి ఉండడం మంచిది. ప్రదర్శన భాగం తరువాత ఇక రచనా విభాగానికి వస్తే భాష శైలి పదబంధాలు సామెతలు జాతీయాలు సంభాషణల్లోని వైచిత్రి మొదలైనవి సాహిత్యపరమైన అంశాల పట్ల శ్రద్ధ అనివార్యం.

నాటకంలో వచ్చే పలు విధాలైన పాత్రలు ఉన్నత మధ్యమ దిగువ తరగతికి చెందిన వ్యక్తుల ప్రతిబింబాలే. కాబట్టి వీటి వెనుకనున్న జీవన స్థితిగతుల్ని వాస్తవశక్తుల్ని గురించి అధ్యయనం చేయవలసి ఉంటుంది. వివిధ వృత్తులవారు కార్మికులు, కర్షకులు, ప్రభువులు, ఉద్యోగులు, సామాన్యులు, విద్యావంతులు. ఇట్లా వారివారి ఆలోచనా సరళిని, అలవాట్లను, పలుకుల్నీ స్త్రీ పురుష పాత్రల ప్రవర్తనల్నిబట్టి పరిశీలించవలసి ఉంటుంది. అప్పుడు మూలనాటకంతో సంపూర్ణ పరిచయం బలపడుతుంది. భావైక్యం కలుగుతుంది. అనువాదం చేసే నాటకంలోని వస్తువు దృష్ట్యా ఇతివృత్త నిర్మాణం దృష్ట్యా భౌతిక సామాజిక వాతావరణాన్ని, పాత్ర వైయక్తిక మానసిక ధోరణులను గురించి ప్రత్యేకంగా అధ్యయనం చేయవలసిన అవసరం ఉంది. నాటక రచనను బట్టి అభినయానుగుణంగా అందులో పాత్రల వివేచనకై అవసరమైన పరిజ్ఞానాన్ని పొందడంలో దోషం లేదు. ఇది మంచి నాటకానువాదానికి తోడ్పడే మాట వాస్తవం. నాటకానికి సంబంధించిన విజ్ఞానంతో ప్రదర్శనకు సంబంధించిన పరిశీలనంతో నాటకానువాదాన్ని విజయవంతంగా నిర్వహించవచ్చునన్న మాటలో యధార్థం అనుభవానికి మాత్రమే అందే నిజం.

5. అనువాద పద్ధతులు

అనువాదం ఒక ప్రయోజనపరమైన కళ. ఒక భాషలోని రచనా స్వరూపాన్ని మరో భాషలోకి పరివర్తింపజేసే సాధనా రూపం. గొప్ప గ్రంథాల అనువాదంలో మూల రచయిత ప్రతిభతో శిల్పశక్తితో సమానంగా అనువాదకర్త కన్పించడం కద్దు. దీనికెంతో ప్రతిభ, పాండిత్యం, ఏకాగ్రత, శ్రద్ధ, నైపుణి అవసరమౌతాయి. ఇది అనువాదంలో సృజనాత్మక సాహిత్యానికి బాగా వర్తిస్తుంది. ఆధునిక యుగంలో సమాజావసరాల్ని బట్టి తత్కాల ప్రయోజనంతో శబ్దం-వాక్యం మొదలుకొని అనేక రూపాలుగా అనువాదాలు గోచరిస్తాయి. పూర్వం నుండి వచ్చే సాహిత్యంతో పాటు ఈనాడు సాహిత్యేతరం కూడా అనువాద ప్రపంచంలో బహు విస్తారంగా ఉంది. ఈనాటి పెక్కు అవసరాల్ని కూడా దృష్టిలో పెట్టుకొని వ్యవహార ప్రపంచం నుండి ఆలోచనా ప్రపంచం దాకా విశ్లేషణం చేస్తే ఈ క్రింది అనువాద పద్ధతులు దృష్టికి వస్తాయి. 1) పద-వాక్యానువాదం, 2) భావానువాదం, 3) ఛాయానువాదం, 4) సారసంగ్రహానువాదం, 5) వ్యాఖ్యానువాదం, 6) రూపాన్తరం, 7) ఆశు అనువాదం, 8) స్వతంత్రానువాదం.

పద-వాక్యానువాదం :

పదానువాదంలో కేవలం పదానికి మాత్రమే ప్రాముఖ్యం ఉంటుంది. మూలంలోని పదానికి సరియైన పదం ప్రయుక్తమౌతుంది. రండి=అయియే. వాక్యానువాదంలో పదక్రమాన్ని పాటించే ఒక విధం, పదక్రమాన్ని పాటించని మరో విధం కన్పిస్తాయి. 1) పదక్రమాన్ని పాటించే విధం - మీరు రండి=ఆప్ అయియే. 2) పదక్రమాన్ని పాటించని విధం - ఇక్కడికి రండి=కమ్ హియర్. ఈ అనువాదం సహజమైంది. ఇంగ్లీషు పొజిషనల్ లాంగ్వేజ్ (Positional Language). పద స్థానాన్ని బట్టి అర్థం అవగతికి వస్తుంది. కాబట్టి ఇట్లా అనువదించడమే సముచితం. ఆధునిక యుగంలో భారతీయ భాషలు ప్రయోజనాత్మకమైన పాత్రను బహు విస్తృతంగా నిర్వర్తించవలసి వస్తుంది. చాలా సందర్భాల్లో పాలన న్యాయపాలన మొదలుగా అర్థావగతికీ పద్ధతి బాగా నప్పుతుంది. ఒక పదం నిర్దుష్టమైన అర్థాన్ని తెలుపుతుంది. బాగానే ఉంది. కాని ఒకటికన్న ఎక్కువ పదాలు కలిసి, కారకం చోటు చేసుకునేప్పటికి, ఆయా భాషల లక్షణాల్నిబట్టి అనువాద సమస్య ఉత్పన్నమౌతుంది. అనువాదం సహజ సుందరంగా ఉండేందుకు మూలభాష మరియు అనువాద భాషా లక్షణాలు బాగా తెలిసి ఉండాలి. పదబంధాలు జాతీయాలు సామెతలు పట్ల జాగ్రత్త వహించవలసి ఉంది. ఉదాహరణకు అతడు చాపక్రిందికి నీరు తెచ్చాడు. ఇందులో ఏ ఆపదనో వ్యతిరేకతనో చాటుమాటుగా చేసే హానినో తెలుపుతూంది. దీనితో సమానమైంది. మరో భాషలో వెతకాలి. పదానికి పదం వాక్యానికి వాక్యం అనేవి అర్థాన్నిబట్టి ప్రయోజనాన్నిబట్టి ఔచిత్యంతో భాషా సహజత్వానికి భంగం రాకుండా అనువాదాన్ని నిర్వహించవలసి ఉంటుంది.

భావానువాదం :

భావానువాదంలో వాక్యంలోని భావంపై మాత్రమే దృష్టితో అనువాదం చేయడం జరుగుతుంది. శబ్దంపైకాని వాక్యంపై గాని దృష్టి ఉండదు. శబ్దమనే భౌతిక రూపంపై కాక అర్థం లేదా ఆలోచన లేదా భావం అనే ఆంతర రూపంపై శ్రద్ధ వహించడం కన్పిస్తుంది. ఇందులో వాక్యం-వాక్యాలు పేరాలోని భావజాలంపై దృష్టి ఉంటుంది. ఇది విషయాన్నిబట్టి మార్పుల్ని కోరుతుంది. ఉదాహరణకు శాస్త్ర విషయమైతే సాధ్యమైనంత వరకు శబ్దం-వాక్యం-వాక్యాలపై శ్రద్ధతో భావానికి క్షతి రాని విధంగా అనువాదం సాగుతుంది. బాహ్యరూపం అనువాద భాషకు సంబంధించింది. ఇందులో శబ్దాల ఎన్నిక నుండి వాక్యం శైలి మొదలుగా అనువాదకుని రచనా వ్యక్తిత్వాన్ని పొందుతుంది. భావం మూల విధేయంగా తప్పనిసరిగా ఉంటుంది.

ఛాయానువాదం :

ఛాయానువాదంలో వాక్యానికి ప్రతి వాక్యంగా అనువదింపబడుతుంది. సంస్కృత నాటకాల్లో ముఖ్యంగా స్త్రీ పాత్రలూ, సమాజంలో క్రిందిస్థాయికి చెందిన పాత్రలు మాట్లాడవలసి వచ్చినపుడు ప్రాకృత భాష ఉపయుక్తమౌతుంది. దీనికి సంస్కృతచ్ఛాయ కూడ ఉంటుంది. ఇది వచనంలోను ఛందస్సులోను ప్రయుక్తమౌతుంది.

వచనం – ప్రాకృతం : అజ్జ! కిం దావ దేవీ ఎ ణి వేదేమి!

సంస్కృతం : ఆర్య! కిం తావద్దేవ్యై నివేదయామి!

శ్లోకం – ప్రాకృతం · ఈషదీషచ్చుమ్బి ఆఇం బమరేహి ఉహ సుఉమార కేసర సిహాఇం
ఒ దంసఅతి దఅమాణా పమదా ఓసిరీస కుసుమాఇం

సంస్కృతం : ఈషదీషచ్చుమ్బితాని భ్రమరైః పశ్య! సుకుమార కేసర శిఖాని
అవతంసయన్తి దయామానాః ప్రమదాః శిరీష కుసుమాని.

కొంచెం కొంచెం చుంబిస్తూ తుమ్మెదల సమూహం దేని రసాన్ని అయితే గ్రహిస్తున్నాయో, ఆ కేసరాలతో కూడుకున్న గుచ్ఛాలుగల శిరీష పుష్పాలను ప్రమదలు దయాభావంతో కర్ణాభరణాలుగా అలంకరించుకుంటున్నారు.

సంగ్రహానువాదం : ఇది మూలంలోని సారభూతమైన విషయాన్ని లేదా సంగ్రహంగా విషయాన్ని అనువదించే లక్షణం కలిగింది. ఇందులో సంక్షిప్తత ముఖ్యం. అయితే విషయంలోని ప్రధానమైన అంశాలు మాత్రం తప్పనిసరిగా ఉండాలి. మహాగ్రంథాల్ని, మహావిషయాలను, సామాన్యులకందుబాటులోకి తేవడానికీ పద్ధతి అవలంబింప బడుతుంది. సంక్షిప్తతతోపాటు సరళత కూడ అవసరం. జాతీయాంతర్జాతీయ తలం నుండి టెలిప్రింటర్‌పై ఇంగ్లీషులో వచ్చే మహాప్రసంగాలను వార్తాపత్రికల్లో సారరూపం లోనూ సంగ్రహరూపంలోను అప్పటి అవసరాల్నిబట్టి పరిమితుల్నిబట్టి అనువాదం ప్రకటిత మవుతుంది. ఆధునికయుగంలో ఈ పద్ధతి పలుచోట్ల అనుసరింపబడుతూంది. దేశభాషలు తమ ప్రయోజనాత్మకమైన పాత్రను నిర్వహించేందుకిది ఎంతగానో తోడ్పడుతూంది. ఆధునికమైన అవసరాలకు బాగా ఉపకరిస్తూంది.

భాష్యానువాదం : ఇది మూలాన్ని వ్యాఖ్యానరూపంలో అనువదించే పద్ధతి. అనువాదకుడు అవసరమనుకున్న సందర్భాల్లో పలు అంశాల్ని వివరించడం సమర్థించడం కొత్త దృక్పథాన్ని ఇవ్వడం మొదలుగా పర్యాప్తమైంది. అనువాదకుడు కేవలం అనువాదకర్తగానే కాక, మూలాన్ని గౌరవిస్తూనే ఇంకా అదనంగా కొన్ని విషయాలు చెప్పే ప్రయత్నం చేత స్వతంత్రమైన వ్యక్తిత్వంతో అనువాదం భాసిస్తుంది. ప్రాచీన మహాగ్రంథాలకీ పద్ధతిలో

ఎన్నో భాష్య వ్యాఖ్యా రూపాలు కన్పిస్తాయి. ఇటీవల బాలగంగాధరతిలక్ భగవద్గీతాను వాదం సుప్రసిద్ధమైంది భాష్యానువాదమే.

మూలకర్త అభిప్రాయాలకు వివరణంతో మూలంలోని అంశాలకు విస్తరణంతో ఆవిష్కృతమవడం మూలంకన్న అధికమైన రూపాన్ని పొందుతుంది. అనేక శాస్త్ర గ్రంధాలు ఖండన మండనాదులతో వ్యాఖ్యాతమవడం కన్పిస్తుంది. ఇది ప్రాచీన భారతీయ విద్యాపరంపరలో భాగంగా నిలిచింది.

రూపాన్తరణం : ఇది ఒక ప్రక్రియనుండి మరో ప్రక్రియకు రూపంలో మార్పుతో చేసే అనువాదం. నాటకాన్ని కావ్యంగానో కావ్యాన్ని నాటకంగానో, నవలను నాటకంగానో, కథను కావ్యంగానో ప్రక్రియారూపాన్ని మార్చే పద్ధతికి చెందింది. అనువాదకర్త అభిప్రాయాన్నిబట్టి ఇది సంక్షిప్తం కావచ్చు. విస్తృతం అవచ్చు. ఇటీవల మాలపల్లి నవల రేడియో నాటకంగా రూపాన్తరంతో ప్రసారం చేయబడింది.

ఈ రూపాన్తరం మరో విధం కూడ ఉంది. ఒక నాటకంలో కావ్యంలో నవల్లో లేదా మరే ఇతర ప్రక్రియలోనో మూలంలోని స్థలాల పేర్లు పాత్రల పేర్లు దేశ కాల సామాజిక సాంస్కృతిక పరిస్థితుల్నిబట్టి రూపాన్తరం చేయబడతాయి. ఉదాహరణకు షేక్స్పియర్ మర్చెంట్ అఫ్ ఆవెనిస్ నాటకంలోని వెనిస్‌ను వంశపురమనీ, ఆంటినోను అనన్త అని, పోర్షియోను పురశ్రీ అనీ, వైసోనియాను వసన్త అని రూపాన్తరం చేయబడినాయి. ఇవి మూలంలోని శబ్దాల ఉచ్చారణ ధ్వనికి సమీపంగా ఉండే శబ్ద యోజనం చేయబడతాయి. దీనివల్ల అనువాదంలో పాఠకులు దేశీయతా భావాన్ని పరిచయ సాన్నిహిత్యానుభవాన్ని పొందడం జరుగుతుంది.

ఆశు లేదా వార్తానువాదం :

ఒక భాషలో చేసిన ప్రసంగాన్ని మరో భాషలో చెప్పవలసి వచ్చినపుడు, ఒక భాషలో వెలువడిన వార్తను మరో భాషలో వెలువరించవలసి వచ్చినపుడు ఈ పద్ధతి అవలంబింపబడింది. ఒక ప్రసంగాన్ని లేదా సంభాషణను మరో భాషలోనికి పరివర్తితం చేసి చెప్పే అనువాదకుని ఇంటర్‌ప్రెటర్ అని కూడ అంటారు. ఒకరి భాష మరొకరికి తెలియనప్పుడు ఆ ఇద్దరు సంభాషించుకోవలసిన సమయంలో ఈ రెండు భాషలు తెలిసిన వ్యక్తి ఒకరి అభిప్రాయాన్ని మరొకరికి చెప్పడం జరుగుతుంది. ఈ పనిచేసే వ్యక్తిని దుబాసి (ద్విభాషి) (రెండు భాషలు మాట్లాడగలిగేవాడు) అని అంటారు. అనువాదకునికి రెండు భాషల్లో ప్రావీణ్యంతోపాటు అప్పటికప్పుడు ఒకరి అభిప్రాయాన్ని

మరొకరికి చెప్పగలిగే వాఙ్నైపుణ్యం కూడా ఉండాలి. ఇక్కడ శబ్దాన్ని కాని భావాన్ని కాని వాక్యాన్ని కాని సరిదిద్దుకునే అవకాశమే ఉండదు. సద్యఃస్ఫూర్తి అవసరం. ఆధునిక యుగంలో వివిధ దేశాల మధ్య సంబంధాలు పెరుగుతున్న సమయంలో దీని అవసరం ఉంది. రాజకీయ పాలనా వ్యాపార వ్యవహారాల్లో వివిధ రంగాల్లో ఆశు అనువాదం ప్రాముఖ్యాన్ని సంతరించుకుంటూంది.

వార్తానువాదం పత్రికా ప్రపంచంలో విఖ్యాతమైంది. ఏ రోజుకారోజు ఏ పూటకా పూట అప్పటికపుడు అంతర్జాతీయ జాతీయ స్థాయిలో ఒక భాషలో వచ్చిన వార్తల్ని మరో భాషలోకి అనువదించవలసి ఉంటుంది. సమయం తక్కువ, పనిలో వేగం వల్ల పరిమితమైన కాలం వల్ల అనువాద సమయం వేగాన్నీ, వివేకాన్ని సామర్థ్యాన్ని అపేక్షిస్తుంది.

స్వతంత్రానువాదం : మూలాన్ని అంటే మూలంలో విషయాన్ని కేంద్రభూమిగా తీసుకొని అందులోని వివిధాంశాల్ని ఆధారంగా చేసుకొని స్వతంత్రమైన రూపంతో అనువదించడం స్వతంత్రానువాదం. అనువాదకునికి స్వేచ్ఛ ఉంటుంది. ఈ స్వేచ్ఛ మూలంలో విషయ సీమల వరకు, వివిధాంశాల మేరలోను ఉంటుంది. కాని మిగతా విషయాల్లో తన వ్యక్తిత్వాన్ని బింబించడం జరుగుతుంది. ఇది అనువాదకునిలోని సృజనాత్మకతను, స్వతంత్రప్రవృత్తిని, రచనాశక్తిని ప్రకటిస్తుంది. దీనికి మూలంలోని భాషపై కన్నా భావం అభిప్రాయం, లక్ష్యం ముఖ్యమౌతాయి. తనదైన శైలిసీ అభివ్యక్తిసీ కలిగి ఉంటుంది. పోతన భాగవతాన్ని ఈ సందర్భంలో పేర్కోవచ్చు.

మరో దృష్టితో సాహిత్య ప్రపంచంలో 1) కథానువాదం, 2) భావానువాదం, 3) పదానువాదమనీ అనుభవంలో మెదలుతాయి.

కథానువాదం : మూల గ్రంథంలోని కథా విషయాన్ని గ్రహించి, ప్రధానమైన సంఘటనల్ని విడవకుండా వర్ణనలో పాత్రచిత్రణలో సన్నివేశ కల్పనలో స్వతంత్రమైన పద్ధతి ననుసరించి చేసే అనువాదం. ఇది అనువాదకుని ప్రతిభాశక్తిని నిర్వహణ సామర్థ్యాన్ని ప్రతిఫలింప జేస్తుంది. ఈ మార్పులు ఆనాటి అవసరాల్ని బట్టి అనువాదకుని దృక్పథాన్నిబట్టి చేయడం జరుగుతుంది. తెలుగులో కవిత్రయ భారతం ఉదాహరణగా పేర్కోవచ్చు.

భావానువాదం : మూలగ్రంథంలోని భావజాలంపై దృష్టి ఉంటుంది దీన్ని గ్రహించి తనదైన సహజమైన శైలిలో అభివ్యక్తం చేయడం జరుగుతుంది. కథాంశాల గమనంపై దృష్టికన్నా వర్ణనపై కథలోని పాత్రల మనోభావాలపై శ్రద్ధ కన్పిస్తుంది. భావనలో శైలిలో ప్రత్యేకతలతో తనదైన ముద్ర ఉంటుంది. లక్ష్యం ఒకటే అయినా ఎన్నుకున్న

మార్గం భిన్నంగా ఉంటుంది. ఇది అనువాదకుని విశిష్ట వ్యక్తిత్వాన్ని భావింపజేస్తుంది. దీనికి తెలుగులో శ్రీనాథుని కృతులు ఉదాహరణగా గ్రహించవచ్చు.

పదానువాదం : మూలంలోని పదపదంపై దృష్టితో అనువాదం సాగుతుంది. ఇది ఏదో యాంత్రికంగా కాకుండా మూలకర్తపై అచంచల విశ్వాసంతో ప్రతి పదం ఏదో రహస్య గర్భితమై ఔచితీ విలసితమై ఉంటుందన్న ప్రత్యయం పనిచేస్తుంది. మూలంలోని భావంపై లక్ష్యంపై కూడ దృష్టితో మూలవిధేయంగా అనువాదం ప్రకటితమౌతుంది. సాధ్యమైనంతవరకు మూలంలోని పదజాలాన్ని ఆవిష్కరించే ప్రయత్నం కన్పిస్తుంది. ఇది చాలా క్లిష్టమైన పని. ఇందులో అనువాదకుని స్వతంత్రమైన వ్యక్తిత్వం ఎక్కువగా భాసించే అవకాశం లేదు. ఈ పద్ధతిలో వ్రాసింది శ్రీపాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రి శ్రీకృష్ణ భారతాన్ని పేర్కోవచ్చు. నాటకంలో సంభాషణలు ఈ పద్ధతిలోనే ఉంటాయి. నాటక ప్రక్రియలోని కొన్ని పరిమితుల దృష్ట్యా ఈ పద్ధతినవలంబించక తప్పదు.

ఎన్నో విధానాలతో పద్ధతులతో ఒక భాష నుండి మరో భాషలోకి అనువాదాలు నిరంతరం జరుగుతూనే ఉంటాయి. ఇది నిఖిల మానవజాతి బంధాన్ని విలువల్ని చిరంగా నిలుపుతుందనడంలో సందేహం లేదు. వివిధ భాషల మధ్య ఆదాన ప్రదాన సంస్కృతీ రూపమే అనువాదం.

6. అనువాద సమస్యలు - పరిభాష

విద్యా బోధనా భాషగా తెలుగు ఈనాడు ప్రాథమికం నుండి కళాశాలా స్థాయి వరకు అన్నిరంగాల్లో ప్రవేశపెట్టబడింది. విజయవంతంగా నిర్వహింపబడుతూంది. దీనికై తెలుగు ఎకాడమీ తెలుగులో గ్రంథ ప్రచురణం గావించి విశేష కృషి చేస్తూంది. అయితే స్నాతకోత్తర స్థాయిలో మానవీయ శాస్త్రాల వరకు మాత్రమే పాక్షికంగా పరిమితమై ఉంది. విజ్ఞానశాస్త్ర సాంకేతిక రంగాల్లో ఇంకా ప్రవేశింపలేదు. ఇంకా జరుగవలసిన కృషి ఎంతో ఉంది. 1) వివిధ దశల్లో వివిధ స్థాయిల్లో విద్యార్థుల కుపయోగపడే విధంగా విషయ పరిజ్ఞానంపై దృష్టితో గ్రంథాలు రావలసి ఉంది. ఒక్క పాఠ్యగ్రంథంతోనే ఈ విద్య సమాప్తి కాదు. ఒక్కొక్క దశకు ఒక్కొక్క స్థాయిలో భాష విషయ పరిజ్ఞానం పరిమితులు చోటుచేసుకుంటాయి. 2) తెలుగులో విశేష ప్రసంగాలు లేదా విస్తరణోపన్యాసాలు ఏర్పాటు చేయడం, 3) తెలుగులో క్విజ్‌లు నిర్వహించడం, 4) తెలుగులో విషయ విభాగం దృష్ట్యా పత్రికల్ని నిర్వహించడం, 5) తెలుగులో పుస్తకాల సేకరణతో విద్యార్థుల కుపయోగపడే విధంగా గ్రంథాలయాల్ని నిర్మించడం, 6) అనువాదాల విషయంలో ముఖ్యంగా శాస్త్ర సపాంకేతిక క్షేత్రాలకు సంబంధించినవాటి పట్ల శ్రద్ధతో వ్యవహరించాలి.

పదాల ప్రామాణీకరణం జరగాలి : పదాల ప్రామాణీకరణాన్ని ఆయా క్షేత్రాల్లో అనుభవజ్ఞులైన నిష్ణాతులైన వ్యక్తులతో ఏర్పడిన నిర్ణాయక మండలి ద్వారా చేయవచ్చు. ఎందుకంటే ఉదాహరణకు స్టాటిస్టిక్స్ (Statistics) ను ఒకరు స్థితిశాస్త్రమనీ, ఇంకొకరు నిశ్చల శాస్త్రమనీ, ఇంకొకరు ఘనశాస్త్రమనీ, మరొకరు మరొక పదమూ వాడడం మాని ఇంగ్లీషులోవలె ఒక పదం ప్రామాణీకృతం కావాలి. అదేవిధంగా మరో ఉదాహరణ – రిప్రొడక్షన్ (Reproduction) ను ఒకరు పునరుత్పత్తి అని, ఇంకొకరు సంతానోత్పత్తి అనీ, మరొకరు ప్రత్యుత్పత్తి అనీ, మరొకరు మరొక పదమూ వాడడం మాని ఇంగ్లీషువలె ఏదో ఒక పదం ప్రామాణీకృతం కావాలి. ముఖ్యంగా పదాల విషయంలో ఒక పరంపర ఏర్పడాలి. అందరు ఆ పదమే వాడే సంప్రదాయం సిద్ధించాలి.

2) ఇంగ్లీషులో సాధారణంగా ఉదాహరణకు వృక్షశాస్త్రం తీసుకుంటే మొక్కల పేర్లు ఎక్కువగా ఏ లాటిన్ భాషకో, ఏ గ్రీకు భాషకో చెందినవై ఉంటాయి. ప్రాంతీయ భాషా విద్యార్థికి సులభంగా అర్థమయ్యేందుకు ఇంగ్లీషులో పేరుకు సమానంగా తెలుగులో వాడుకలో ఉన్నదానిని ఇవ్వవచ్చు. దీనివల్ల శాస్త్ర విషయం సులభంగా అవగతమయ్యే అవకాశముంది. ఉదాహరణకు (Helianthus) (helius=sun ; anthos=flower) అంటే సూర్యముఖి లేదా ప్రొద్దుతిరుగుడు పువ్వు అని బ్రాకెట్‌లో ఇవ్వవచ్చు.

న్యాయశాస్త్రంలో ఒకే అర్థం వచ్చేట్లు పైకి కన్పించే పదాన్ని వివిధ సందర్భాల్లో వాడడం కద్దు. వీటిని పరిశీలించి తెలుగులో ఏ పదానికాపదం రూఢంగా ఉపయోగంలో ఉండేట్లు చూడాలి. అవసరమైతే కొత్త పదాల్ని నిర్మించుకోవాలి. అది సాధ్యం కాకపోతే మరో భాష నుండి లేదా ఇంగ్లీషు భాష నుండి స్వీకరించవచ్చు.

ఉదాహరణకు 1) Investigation (by the Police), 2) Inquiry (by the Magistrate), 3) Trial (by the Judge). ఈ మూడింటికి తెలుగులో విచారణ అనే పదాన్ని వాడడం సముచితం కాదు. దీనివల్ల అనేక సమస్యలు ఉత్పన్నమవుతాయి. న్యాయస్థానాల్లో తీవ్ర పరిణామాలకూ దారితీయవచ్చు. ఇదే విధంగా ఈ పదాలన్నీ అర్థంలో సూక్ష్మ భేదాలతో అనుభవంలో కన్పిస్తాయి. తెలుగులో వీటికి ఒక్కొక్క దానికి సరియైన పదం రూఢం కావాలి. ఇది ఒక పరంపరగా జరగాలి. అందరూ ఆ పదమే వాడే సంప్రదాయం ఏర్పడాలి. మరొకటి : Announcement, Publication, Advertisement, Broadcasting, Declaration పదాలకు, తెలుగులో సరియైన పదాలు రూఢం కాలేదు. ఇట్లా అనేకం ఉన్నాయి. సాధారణ వ్యవహార జగత్తులో దీన్ని

వదిలేసి విద్యా మాధ్యమంగా ప్రవేశపెట్టే తెలుగులో విషయ పరిజ్ఞానం కోసం భాషా విస్తృతిపై వైవిధ్యంపై దృష్టితో విద్యార్థుల సౌకర్యం కోసం పరిశోధకుల విద్యాధికుల ఉపయోగం కోసం, ప్రతిపదం ప్రామాణీకృతం కావాలి. రూఢార్థం ఏర్పడాలి. అవి స్థిరత్వాన్ని పొందాలి. అప్పుడుగాని తెలుగు భాషే కాదు ఏ ప్రాంతీయ భాష అయినా ఇంగ్లీషు భాషతో సమానంగా తలెత్తుకొని నిలుస్తుంది. గౌరవాన్ని పొందుతుంది. ప్రయోజనాన్ని నెరవేరుస్తుంది.

ఈ సమస్య తెలుగులోనే కాదు, మొదట్లో ప్రపంచంలోని ఎన్నో భాషల్లో తలెత్తింది. రష్యన్ విజ్ఞాన శాస్త్రవేత్త జె.జి. టాల్ఫిన్ ఇలా అంటాడు ః

శాస్త్ర సాంకేతికమైన అనువాదాల్లో నిర్దుష్టత, స్పష్టత ప్రధానాంశాలు. భాషలో పదానికి సమానార్థకమైన పదాన్ని కనుగొనాలి. అలాంటిది లేనపుడు ఉద్దేశించిన అర్థ వివరణం ఇవ్వాలంటాడు. ప్రొఫెసర్ లియోనిస్ కొత్త పదానికి స్పష్టత, అర్థవైశిష్ట్యం, ఏకరూపత, క్రమత, పొందిక, సంక్షిప్తత, భావప్రకాశత ప్రమాణాలుగా ఉండాలంటాడు. ఇట్లా ఎందరో ప్రపంచవ్యాప్తంగా అభిప్రాయాలు తెలియజేశారు. అందరూ అంగీకరించింది ఒకటే స్పష్టత. నిర్దుష్టత, ఒక పదానికొకే పదం రూఢం కావడం. ప్రామాణికం అన్నదే

భాషావేత్తల సంస్థ లండన్‌లో ఏర్పాటు చేసిన సంఘం తయారుచేసిన ప్రత్యేక నివేదిక. సాంకేతిక పదాల ఎన్నికలో సైన్స్ పత్రిక, సంపాదకులు డా॥ డానేరోలక్, అమెరికన్ హైడ్రాలిక్ ఇంజనీర్ల సమావేశంలో సమర్పించిన ప్రామాణిక పరిభాషాభివృద్ధి పత్రం, డా॥ రంగనాధన్ (ఇండియన్ లైబ్రేరియన్) ప్రతిపాదించిన పరిభాషా నియమావళిని అనుసరించి అందరూ సమంగా అంగీకరించినవీ, పరిభాషా నియమాలు :

1 ఒక పదం ఒకే అర్థం కలిగి ఉండాలి. ఒక భావాన్ని వ్యక్తం చేయడాని కొకే పదం వాడాలి.

2 వాడుక భాష నుండి సాధ్యమైనంతవరకు పదాన్ని గ్రహించాలి. ఒకవేళ పదాన్ని సృష్టిస్తే అది సహజంగా అర్థవంతంగా ఉండాలి.

3. ఒక పదాన్ని ప్రాచీన భాషల (సంస్కృతం, గ్రీక్, లాటిన్, పెర్షియన్, అరబిక్) నుండి గ్రహిస్తే, లేదా వాటి ఆధారంగా నిర్మించడమనేది ఆ పదం వాడుక భాషలో సాధ్యం కానపుడు మాత్రమే పూనుకోవాలి.

4. సన్నిహిత సంబంధం గల భావాలకు (అదే విధంగా) ఆ పదానికి సన్నిహితమై, దానితో సంబంధం గలవి ఉండాలి.
5. అనువాద భాషలో పద నిర్మాణం సాధ్యం కాకపోతే క్లిష్టంగా ఉంటే కఠినమనిపిస్తే మూలభాష నుండి లేదా అంతర్జాతీయ భాష ఇంగ్లీషు నుండి గ్రహించవచ్చు.
6. వాడుకలో ఒకటి స్థిరపడిపోయి లోపభూయిష్ఠంగా ఉంటే దానికి సమానమైంది లోపరహితంగా నిర్మించుకోవాలి. లేదా పై దానికి సంక్షిప్త వివరణం ఇవ్వాలి.
7. ముఖ్యమైన లేదా అవసరమైన చోట్ల మాత్రమే ప్రతిపదానువాదం చేయాలి. మిగతా చోట్ల భావానువాదానికి మాత్రమే ప్రాధాన్యం ఇవ్వాలి.
8. సులభంగా పట్టువడేవైతే బాగా ప్రచారంలో ఉంటే విదేశీ భాషల్లోని పదాల్ని సైతం గ్రహించవచ్చు. దీనివల్ల అనువాదభాష విస్తృతి చెందుతుంది.
9. శాస్త్ర సాంకేతికానువాదాల్లో నిర్దుష్టత స్పష్టత ముఖ్యం. అనువాదం చేసే భాష సహజ లక్షణాల్ని కోల్పోకూడదు.
10. ఒక్కొక్క రంగంలో విషయాన్నిబట్టి ఒక్కొక్క పరిభాష ఉంటుంది. దీన్ని అవగాహన చేసుకొని మాత్రమే రచనకుపక్రమించాలి. లేకపోతే అపమార్గానికి దురర్థానికీ దారితీస్తుంది. ఆయా క్షేత్రాల్లో మౌలిక భావాన్ని వ్యక్తం చేయడంలో అనువాద పదాలు అపమార్గం పట్టించేవిగా ఉండకూడదు. దీనికి విస్తృతమైన పరిజ్ఞానం అవసరం. భావాన్ని సూటిగా తెలియజేయడానికి ప్రయత్నించాలి.

ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వం నియమించిన అనువాద సమితి, అధికార భాషా సంఘం ఎన్నిటినో పరిశీలించి ఇంచుమించు ఇవే సూత్రాల్ని అంగీకరించింది.

పరిభాష - పదకల్పన - అన్యభాషా పదస్వీకారం

కొత్త భావాలు ప్రవేశిస్తున్నప్పుడు వాటిని వ్యక్తం చేయడానికి భాష కొత్తదనాన్ని పొందుతుంది. ఉన్నవాటితోపాటు, అవసరమునకున్నవి లేనపుడు కొత్త సంకేతాలు భాషలో ప్రవేశిస్తాయి. ఆధునిక యుగంలో భారతీయ భాషల్లో అనూహ్యంగా వచ్చే పరివర్తన మూలంగా భాషాభివృద్ధికి సమాజావసరాలకు వీటి అవసరం కలుగుతూంది. పూర్వం తెలుగు భాషా క్షేత్రానికీ ముఖ్యంగా స్వాతంత్ర్యానంతరం ఆధునిక సమాజంలో ప్రచలితమయ్యే తెలుగు భాషా క్షేత్రానికీ చాలా భేదముంది. కేవలం కావ్యజగత్తుకు మాత్రమే పరిమితమైంది. క్రమంగా, స్వాతంత్ర్యానికి పూర్వమే ఆధునిక ప్రభావంతో కొత్త ప్రక్రియలతో విస్తరించింది. ఇటీవలి శాస్త్ర సాంకేతిక విజ్ఞాన దశతో బాగా పరివర్తనం

చెందింది. తెలుగు భాషలో పాలన న్యాయపాలన విద్యా మాధ్యమం మొదలుగా ప్రయత్నాలు విరివిగా దృఢంగా సాగడంతో ప్రయోజనాత్మకంగా శాస్త్ర సాంకేతికంగా భాషా క్షేత్రం విస్తరింపబడక తప్పని పరిస్థితి ఏర్పడింది. అన్ని భారతీయ భాషలు ఈ పరిస్థితిని విజయవంతంగా ఎదుర్కొంటున్నాయి. ఇది భాషాభిమానం వల్ల కావచ్చు. సామాజికమైన ఉపయోగ గుణంవల్ల కావచ్చు. ప్రజాస్వామ్యంలో లభ్యమానమయ్యే అవకాశాలవల్ల కావచ్చు. ఇది చట్టం ద్వారా ప్రజల అభిలాష, అభిమానం ద్వారా సాధ్యమవుతూంది. చట్టం భాషను అవసరమైన ప్రతిపత్తిని కలిగిస్తే అభిలాష అభిమానం ఉత్సాహంగా వేగవంతంగా పనిచేయడానికి తోడ్పడుతాయి. మొదట్లో అలవాటు లేకపోవడం వల్ల అధికార భాషా ప్రయత్నాలూ విద్యా బోధనా భాషా ప్రవేశం కొత్తగా కన్పించవచ్చు. కాని కాలం గడిచేకొద్దీ పరిచయమధికమయ్యేకొద్దీ అనుభవం మీద మార్పులతో చేర్పులతో స్థిరపడడం జరిగింది. ఏదీ ఒక్కమారు నిర్దుష్టంగా సర్వసమగ్రంగా అవతరించదు. దీనికి నిరంతర కృషి అనుభవం ప్రయోగం అన్వేషణ అవసరం. భాషలో పరిభాష కాలక్రమేణ స్థిరత్వాన్ని పొందుతుంది.

పరిభాష :

1) వ్యవహారం (వాడుక)లో ఉంది. జనజీవితంలో వ్యవహారంలో ఉన్న పదాలు, అనేక విషయాల్లో అక్కరకు వస్తాయి. చారిత్రకంగా సాంస్కృతికంగా సమాజంలో చోటుచేసుకున్నవి. తెలుగు భాషా పరంగా సహజమైనవి, 2) తెలుగులో సహజమైనవి కాకపోయినా భాషలో ప్రవేశించి ఇమిడిపోయినవీ – ఇవి ఎంతో ఉపయోగపడతాయి.

2) పదకల్పన : భాషలో కొత్త భావాలు ప్రవేశించినపుడు, వాటిని వ్యక్తం చేసే పదజాలం ఆ భాషలో లేనపుడు కల్పన చేయవలసి వస్తుంది. కల్పన – అంటే కొత్త పదాన్ని సృజించడమన్న మాట మొదట్లో ఇది కొత్తగా వింతగా ఉండవచ్చు. ఆ తరువాత పరిచయాధిక్యంతో భేద భావం పోతుంది. శాస్త్ర సాంకేతిక రంగాల్లో పరిభాషలో చాలా భాగం కల్పనకు చెందినదిగానే ఉన్నాయి. ఇవి ఎక్కువగా అత్యంత ప్రాచీనమైన మన సంస్కృతిలో భాగంగా నిలిచిపోయి బాగా అభివృద్ధి చెందిన సంస్కృత భాషా సహాయంతో ఏర్పడినాయి.

3) అన్యభాషా పద స్వీకారం : ఆధునికయుగంలో భాషను అభివృద్ధి పరచే విస్తృత మార్గాల్లో ముఖ్యమైంది. ప్రతి భారతీయ భాషలోను ఆధునిక యుగ ప్రభావంవల్ల ఇంగ్లీషు భాషా ప్రభావం కన్పిస్తుంది. అనేక చారిత్రక సామాజిక కారణాలవల్ల అరబీ,

పర్షియన్, ఉర్దు భాషల ప్రభావాన్ని గమనించవచ్చు. పూర్వంనుండీ చారిత్రక సామాజిక కారణాలవల్ల సోదర భాషల ప్రభావం, భారతీయ భాషల ప్రభావమూ దృష్టికి వస్తుంది. కాలక్రమాన ఇవి తెలుగు భాషలో కలిసిపోయాయి. తెలుగు భాషా లక్షణాల్ని పొందడమూ మన పరిశీలన కందుతుంది. అన్యభాషా పదాలు ఏ భాషలో చేరుతాయో ఆ భాషా లక్షణాల్ని పొందడం జరుగుతుంది. ఇంకా ఆ ప్రజలు మాట్లాడే పద్ధతివల్ల పదాలు సంపూర్ణంగానో పాక్షికంగానో మార్పులు చెందడమూ ఉంది. విజ్ఞానశాస్త్రంలో సాంకేతిక శాస్త్రంలో అన్యభాషా పద స్వీకారం బాగా కన్పిస్తుంది.

భారతీయ భాషలొకదానినుండి మరొకటి సులభంగా ఎక్కువగా పదాలు స్వీకరించడానికి అవకాశముంది. భారతదేశం మొత్తం మీద ఏవో కొన్ని సందర్భాల్లో తప్పనిసరివి మినహాయిస్తే ఒకే పరిభాషా పదజాలం ప్రయోగంలోకి రావడం మంచిది. ఇది భారతీయ భాషల సమైక్యశక్తిని నిరూపిస్తుంది. ఎంతో ధనాన్నీ, కాలాన్నీ, శ్రమనూ తగ్గిస్తుంది.

7. అనువాదకుని బాధ్యతలు

అనువాదకుడు మూలంలోని వస్తువును అవగాహన చేసుకొని దీనికి భంగం రాకుండా అనువాదం చేయాలి. ఆలోచనా రూపాన్ని అభిప్రాయ మార్గాన్ని అవగతం చేసుకోవాలి. మూలానికి దగ్గరగా పాఠకులను తీసుకరావాలి. అనువాదం చేసే భాషా సాహిత్యాల అభివృద్ధికి దోహదం చేయాలి. అనువాదంలో పఠనయోగ్యత ముఖ్యం. మూలంలోని శక్తిని కళాత్మకతను తీసుకొని వచ్చే ప్రయత్నం అవసరం. శబ్దజాలం పదబంధాలు వాక్యవిన్యాసం శైలి యథాతథంగా కాకపోయినా, ఏ విధంగాను తక్కువ స్థాయిలో ఉండకూడదు. అనువాదం చదువుతుంటే స్వతంత్ర గ్రంథం చదువుతూన్న భావం కలగాలి. అనువాదంలో మూలంలో అనవసరమనిపించినవీ, పునరుక్తమైనవీ తొలగించవచ్చు. మూలంలోని విషయాన్నిబట్టి భాషాజ్ఞానం పాండిత్యం శైలి అవసర మౌతాయి. ఉదాహరణకు గణిత శాస్త్రమైతే భాషాజ్ఞానం సాధారణ స్థాయిలో ఉంటే చాలు. శాస్త్ర సాంకేతిక రచన ఐతే భాషాజ్ఞానంతోపాటు అభివ్యక్తి గుణం అవసరం. సాహిత్యానికి భాష శైలి మొదలైనవి కావాలి. మూల గ్రంథంలోని విషయాన్ని ముందు బాగా అవగాహన చేసుకొని ఉపక్రమించడం వల్ల ఎన్ని అనర్థాలనో పరిహరించవచ్చు. ఏమైనప్పటికీ సహజత్వాన్ని కాపాడాలి. ఒక్క భాషా పాండిత్యం ఉంటే సరిపోదు. విషయాన్ని నిపుణంగా ఆవిష్కరించగల అభివ్యక్తి గుణం అవసరం. ఇది రచనా శక్తిచేత సంపన్నం కావాలి.

శాస్త్ర సాంకేతిక విషయాల్లో ఆయా క్షేత్రాల్లో నిష్ణాతులైన వారి సహాయాన్ని అపేక్షించవచ్చు. రచనలో అనుమానాలు కలిగినపుడు దోషాలుగా భావించినపుడు ఈ విభాగంలో నిష్ణాతులైనవారితో సంప్రదించాలి, చర్చించాలి. వారితో ఆలోచన జరిపి ఒక నిర్ణయానికి రావడం సముచితం. రచనలో స్పష్టత, నిర్దుష్టత సాధించేందుకు ఇతరుల పర్యవేక్షణ అనివార్యమయినపుడు ఉపేక్షించవచ్చు. ఏమైనప్పటికీ మూలకర్తతో అనువాదకుడు సరితూగలేడు. మూలగ్రంథానికుండే గౌరవం, ప్రతిష్ఠ అనువాదానికి తీసుకురావలసిన బాధ్యతను గుర్తించాలి. మూలరచన అనువాద రచన కాలం వేరువేరు కావచ్చు. పరిస్థితులు మారవచ్చు. ఇది సహజం. దీన్ని అనువాదకుడు గుర్తించి మూలరచనాకాలంలోని చారిత్రక సాంస్కృతిక సామాజిక పరిస్థితుల్ని గుర్తించి అధ్యయనం చేయాలి. ఇది అనువాద సమయంలో అనేక సందర్భాల్లో అక్కరకు వస్తుంది.

ఏ విమర్శకుడూ అనువాదాన్ని తీవ్రంగా నిశితంగా విమర్శించే అవకాశం ఉండకూడదు. అభిప్రాయ భేదాలు సహజం. ఇది సర్వసామాన్యమైన స్థితినుండి దిగ కూడదు. ఒక ప్రమాణంలో పాఠకుల్ని తృప్తిపరచేదిగా ఉన్నదే విజయవంతమైన అనువాదంగా పేర్కోవచ్చు. ఆశాభంగానికి దారితీయకుండా జాగ్రత్తపడడం అనువాదకుని బాధ్యత. మరొకరు ఆ గ్రంథాన్ని అనువదించడానికి సాహసించకుండా ఉండే విధంగా ఉంటే మంచిది. ఉదాహరణకు కవిత్రయ భారతాన్ని, పోతన భాగవతాన్ని అనువదించడాని కెవరు సాహసిస్తారు? ఈ స్థాయిలో కాక పోయినా పాఠకులకు మానసికమైన తృప్తిని కలిగిస్తే చాలు.

కాలం వేరు కావచ్చు, దేశం వేరు కావచ్చు, సంస్కృతి వేరు కావచ్చు. గ్రంథంలోని మౌలికమైన విలువలు సార్వజనీనమైనవి. దీన్ని మరచిపోకుండా విషయ ప్రతిపాదనంలో లక్ష్యనిర్దేశంలో మూలరూపంతో సాన్నిహిత్యానికీ సమైక్యస్థితికీ ప్రయత్నించడం అవసరం. ఆ తరువాతనే అనువాదకుని వ్యక్తిత్వం స్ఫుటత్వానికవకాశ ముంది. దేశ కాల పరిస్థితుల్ని బట్టి అనువాదంలో అవసరమైన మార్పులు బాధ్యతతో నిర్వహించవలసి ఉంటుంది. రెండు భాషలూ ఒకే సంస్కృతీ ప్రవాహానికి చెందినపుడు అనువాదం సులభతరంగా ఉంటుంది. ఒకే భాషా కుటుంబానికి చెందినవైతే భాషాగతంగా సుగమంగా ఉంటుంది. ఈ రెండు లక్షణాలకు భిన్నమైన మూలకృతి విషయంలో సంస్కృతీగతంగా భాషాగతంగా వేరువేరైనపుడు అనువాదకునిలో విధి నిర్వహణం బాధ్యత ఎక్కువౌతుంది. మూలకృతి గురించి సంస్కృతీగతంగా భాషాగతంగా అధ్యయనం చేయవలసి ఉంటుంది. చారిత్రక సామాజిక స్థితిగతుల్ని పరిశీలించవలసి ఉంటుంది. ఇది విస్మరించరాని బాధ్యత.

మానవుడు ఉన్నతమైన ఆలోచనలకూ ఆదర్శాలకూ విలువనిస్తూ, అనుభవ ప్రపంచంలో విజ్ఞానాన్వేషణలో వాటికి విస్తృతమైన పరిధిని పొందాలనుకున్నంత వరకూ అనువాద ప్రయోజనం ఉంటుంది. దీని ప్రభావాన్ని గుర్తించే మనోగుణం ఉన్నంతవరకు అనువాద రచన అవిచ్ఛిన్నంగా సాగుతూనే ఉంటుంది. ఇది అన్ని దేశాలకూ అన్ని కాలాలకూ వర్తిస్తుంది.

8. అనువాద ప్రయోజనం

ప్రాచీనమైన అనువాద రూపం, ఒక సమాజంలోని సమస్యలూ, ఆలోచనలూ, పరిష్కారాలూ, ఆదర్శాలూ మరో భాషకు చెందినవారికి తెలియజేసే ప్రయోజనం కలిగింది. అనువాదమంటేనే ఒకరు చెప్పినదాన్ని అనుసరించి చెప్పడం లేదా తిరిగి చెప్పడం. ఒకరు చెప్పింది మళ్ళీ చెప్పడం అని అర్థం. ("ప్రాప్తస్య పునః కథనే" లేదా "జ్ఞాతార్థస్య ప్రతిపాదనే" – శబ్దార్థచింతామణి). మరో విధంగా ఒక భాషలో ప్రాప్తించింది (పొందింది) మరో భాషలో తిరిగి చెప్పడం లేదా ఒక భాషలో జ్ఞాతమైంది (తెలిసిన విషయం) మరో భాషలో ప్రతిపాదించడంగా పేర్కోవచ్చు. మూలకృతికి చెందిన భాష తెలీని పాఠకులకు భాషాగతమైన అవరోధాన్ని తొలగించి భావగతమైన అనుబంధాన్ని స్థాపిస్తుంది. సంస్కృతీ స్వరూపాన్ని పరిచయం చేస్తుంది. విస్తృతం చేస్తుంది. మానవ జీవితం గురించి అవగాహనను పెంచుతుంది. తెలిసిన భాషలో గ్రంథాలతోపాటు తెలీని భాషలోని గ్రంథాలతో పరిచయం, కొత్త లోకాల్ని దర్శింపజేయడంతో పాటు అభిరుచినీ సంస్కారాన్నీ పెంచుతుంది. వీటితో అనువాద భాషా సాహిత్యాలు పరిపుష్టమవుతాయి. అనువాద ప్రయోజనం సాధారణ వ్యవహారిక జగత్తులో అవసరమైన కార్యకలాపాలు మొదలుకొని విశేషంగా మానసిక వికాస దశల వరకూ విస్తరించింది. వివిధ దేశాల మధ్య జాతుల మధ్య సత్సంబంధాల్ని ప్రేరేపిస్తుంది. విజ్ఞానవ్యాప్తికి దోహదం చేయడమే కాక అనుభవ ప్రపంచాన్నీ విస్తృత పరుస్తుంది.

సాంస్కృతిక జీవన ప్రమాణాల్ని పెంచుతుంది. ఈ కారణంగా నిఖిల మానవ జాతి సమష్టి కృషిలో భాగంగా సమాహార సంపదగా నిలుస్తుంది. ఆలోచన విజ్ఞానం ఎవరి సొత్తూ కావు. మానవులందరివీ అన్న భావాన్ని ఋజువు చేస్తుంది. ఆదాన ప్రదానంలో ఒకరి ఆలోచన, అనుభవం, ఆనందం మరొకరికి ఉపయోగపడడం కన్న ఉదార రూపమేముంటుంది? ఈ పనిని అనువాదం నిర్వహిస్తుంది.

గొప్ప గ్రంథాల్ని అనువాదంలో చదవడం వ్యర్థమన్న అభిప్రాయం లేకపోలేదు. అయితే ఆ గొప్ప గ్రంథం వ్రాయబడిన భాష ప్రపంచంలో ప్రజలందరికీ వివిధ భాషల వారికి వేరువేరుగాను తెలియదు. తెలియడంమసంభవం. అన్ని భాషలను అందరూ నేర్చుకోలేరు. అన్ని భాషల్లోని లేదా పెక్కు భాషల్లోని కనీసం కొన్ని భాషల్లోని గొప్ప విషయాల్ని తమ భాషలోకి ఎవరికి వారు పరివర్తితం చేసుకోవడం సులభం. ప్రాచీన భాషల్లోని ఉద్గ్రంథాలన్నీ ఆధునిక భారతీయ భాషల్లోకి పరివర్తితమైనాయి అవి భారతీయ భాషలకు పుష్టినీ శక్తినీ సంస్కృతీ రూపాన్ని గొప్ప విలువల్ని ప్రసాదించాయి. ఇవి ఆయా భాషా ప్రజల అభిరుచికీ అభిమతికీ అనుగుణంగా రూపొందడం విశేషం. మూలకృతులు వెలువడిన ప్రాచీన భాషలీనాడు వ్యవహారం నుండి తొలగినా అవి లేని లోటును అనువాద రూపంలో ఉన్న ఆధునిక భాషా సాహిత్యాలు తీరుస్తున్నాయి ఈ విధంగా మానవజాతి సంస్కృతీ నిక్షేపాలనదగిన రచనలు తరం నుండి తరానికందింపబడి, వివిధ భాషలు మాట్లాడే ప్రజలకెంతో మేలు చేకూరుస్తున్నాయి.

అనువాదం ఈ ప్రపంచాన్ని ఒకే భావసూత్రంలో బంధిస్తుంది. విభేదాలను విస్మరింపజేస్తూంది. ప్రజలందరి సుఖదుఃఖాల్ని, ఆనంద విషాదాల్ని విజయాపజయాల్ని ఆశా నిరాశల్ని ఉన్నత లక్ష్యాల్ని ఒకటిగా భావింపజేసే ప్రయోజన తత్పరమైంది ముఖ్యంగా ఈనాడు అత్యంతావశ్యకమైన ప్రయోజనాన్ని నిర్వహిస్తుంది మానవుని సృజనశక్తిని జీవిత వాస్తవాన్ని అనుభవ గుణాన్ని ఉత్తమ లక్ష్యాల్ని దూరదూరం వ్యాపింపజేసే ప్రక్రియగా స్థిరపడింది. ఆధునిక యుగంలో అనువాదం వ్యవహార విజ్ఞాన స్థాయిల్లో ఉపయోగ సాధనంగా ఉంది. ప్రపంచాన్ని ఏకం చేసే హృదయాల్ని కలిపే ఆలోచనల్ని పంచే ప్రయోజన శక్తిగా రూపొందుతూంది.

సమాలోచనం-5

పరిశోధనా స్వరూపం

అంకితం

పరిశోధనా ప్రపంచంలో ఆదర్శశిఖరం

పరిశోధనారత్న

ఆచార్య బిరుదురాజు రామరాజుగారికి

సూచిక

1.	పరిశోధనా క్రమం	....	207
2.	పరిశోధనా విధం	....	229
3.	గ్రంథ పరిష్కరణం	....	239

పరిశోధనా స్వరూపం

1. పరిశోధనా క్రమం

1. ప్రయత్నం - కర్తవ్యం

పరిశోధన - దీనికి సంబంధించిన వాతావరణం పాశ్చాత్యుల ప్రభావంవల్ల, వారి కృషివల్ల ఆరంభమైందే. అయినప్పటికీ ఎంతో ప్రాచీనమైన సంస్కృతిగల భారతదేశంలో అనేక రంగాల్లో ఈ దిశలో చేయవలసిన కృషి ఎంతో ఉండడంవల్ల పూర్వం దీని అవసరం ఎక్కువగా భావితమైంది. వివిధ భాషా ప్రాంతాల్లో ఎంతో సహజమైన అమరికతో తన పాత్రను నిర్వహిస్తోంది. చారిత్రక దృష్టితో కేవలం సమదర్శనంతో పరిశీలనం జరిపి యథార్థాన్ని అన్వేషించి కనుగొనే ప్రయత్నం పాశ్చాత్య విద్వాంసులతో ఆరంభమై, నేడు మన పరిశోధకుల కృషివల్ల ఎంతో సంపన్నమై విలసిస్తూంది. వీరి పరిశోధనల ఫలితంగా ఎన్నో కొత్త విషయాలు వెలుగులోకి వచ్చాయి. దీనితో పూర్వం నుండీ అశ్రద్ధవల్ల ఇతర రాజకీయ సాంఘిక కారణాలవల్ల వినష్టమైపోయిన సంస్కృతీ స్వరూపాన్ని పున్నిర్మితం చేసే ప్రయత్నమూ జరిగింది. ఉన్నదాన్ని సరియైన దృక్పథంతో వాస్తవగుణంతో అవగాహన చేసుకొని ఆవిష్కృతం చేసే ధోరణి ప్రబలింది.

ముఖ్యంగా భాషా సాహిత్యాలకు సంబంధించినంతవరకు చూస్తే పరిశోధనా వ్యాసంగం పాశ్చాత్యుల శాస్త్రీయమైన పరిశీలనంతో ఆరంభమై క్రమంగా ప్రాచ్య విద్వాంసుల విశేషమైన కృషివల్ల ఒక పరంపర ఏర్పడింది. ప్రాధాన్యాన్నీ పొందింది. చాలా తక్కువ కాలంలో గణనీయమైన స్థితినందుకుంది. పరిశోధనా విభాగాలూ ప్రత్యేకంగా రూపొందాయి. దీనితో ఆలోచనాత్మకమైన విజ్ఞానసంపదతోపాటు దానికి అనుభవాత్మకమైన రూపమూ అభివృద్ధినొందింది.

ఏదేని ఒక అంశం గురించి కొత్త అంశాలు కనుగొనడానికీ, ఇదివరకే ఉన్నవాటిన గుర్తించి పునఃపరిశీలనం చేయడానికీ, కొత్త దృక్పథంతో వ్యవస్థీకరించడానికీ, వ్యాఖ్యానించడానికీ సిద్ధాంతీకరించడానికీ శ్రద్ధతో అన్వేషణతో జిజ్ఞాసతో వివేచనమూ దర్శనమూ ప్రధానంగా సాగే ప్రయత్న పర్యవసానమే పరిశోధన. దీని పరిధి చాలా విస్తృతమైంది. ఎవరికి వారు ఎక్కడికక్కడ తమ క్షేత్ర స్వరూపాలను, ప్రత్యేకమైన దృష్టితో అవసరాల్నిబట్టి కొన్ని పరిమితుల్లో నిబంధించి ఉపక్రమించడం అనివార్య మౌతుంది. ప్రస్తుతం సాహిత్యానికి మితం చేస్తే, సాధారణమైన వ్రాతప్రతి పరిశీలనం

మొదలుకొని సమాచార సేకరణం, వాస్తవాల అన్వేషణంతో, విశ్లేషణ పరిశీలనం వివరణంతో సమన్వయం, సమర్ధనం విభేదం నుండి అభిప్రాయాల ఆవిష్కారం సిద్ధాంతాల ప్రతిపాదనం దాకా పర్యాప్తమైంది.

పరిశోధకుని దృష్టి ఎప్పుడూ అన్వేషణలో ఏవో కొత్త విషయాలను దర్శించడానికే ఆరాటపడుతుంది. దీనికి పూర్వం ఎంతో కృషి చేయవలసి ఉంటుంది. విషయం ఏదైనప్పటికీ, పరిశోధకులు దీన్ని ఒక క్రమపద్ధతిలో ఆలోచన చేసి, నిర్వహణం సాగించవలసి ఉంటుంది. దీన్ని మొత్తంమీద, పరిశోధనా విభాగంగా పేర్కొనవచ్చు. ముఖ్యంగా ఆరంభకులకు దీని పరిజ్ఞానం చాలా అవసరం. దీని లోపం వల్ల ఎన్నో సందర్భాల్లో ఎందరికో పరిశోధనపై అభిలాష ఉన్నప్పటికీ నిశ్చయమైన స్థితికి రాలేకపోవడం, ప్రయాణించవలసిన మార్గం కోసం తడుముకోవడం, అటు ఇటూ పరుగెత్తడం లేదా మధ్యేమార్గంలో నిరుత్సాహంతోనో ఆగిపోవడం జరుగుతుంది ఒక నిర్దిష్టమైన విధానం తెలిసినపుడు, పరిశోధన శాస్త్రీయ మార్గంలో ప్రవృత్తమై సుస్థితికి దారితీస్తుంది. అభిలాషలో దృఢత్వాన్ని పొందుతుంది. ప్రయత్నం ఫలోన్ముఖమౌతుంది. అందువల్ల దీని స్వరూపాన్ని గతిక్రమాన్ని తెలుసుకోవడం పరిశోధనా వ్యాసంగం అవలంబించనున్నవారి మొదటి కర్తవ్యం.

పరిశోధకునికి వ్యక్తిపరంగా అభిలాష, శ్రద్ధ. జిజ్ఞాస. ప్రయత్నం అనే నాలుగు లక్షణాలు మౌలికంగా ఉండాలి. పరిశోధకుడు వీటిని నిరంతరం ఒక ప్రమాణంలో నిలుపుకుంటూ ఉండాలి. కొత్తగా ప్రవేశించిన వారికిది ఎంతో శ్రమాకలితంగా అనిపించవచ్చు. పరిశోధన మధ్యలో విరమించుకోవడమో లేదా ఉపక్రమించనే లేకపోవడమో జరుగుతుంది. ఈ గుణం చెదరకుండా జీవితంలో ముఖ్యమైన వ్యాసంగంగా చూడడం ఎందరో గొప్ప పరిశోధకుల్లో స్పష్టంగా కన్పిస్తుంద. పరిశోధన మానవుని అనంతమైన విజ్ఞానాభివృద్ధికి దోహదం చేసేదీ, విజ్ఞానసంపదలో భాగమై నిలిచేదీ అతని జీవితంలో మరింత సుఖాన్నీ ఆనందాన్నీ కలిగించేందుకు ఉపకరించేదీ కావడంవల్ల ముఖ్యంగా వైజ్ఞానిక రంగంలో ఈ విషయంలో దీనికి గల స్థానం మహత్తరమైంది. భాషా సాహిత్య రంగంలోనూ ఎంతో గౌరవస్థితిని పొందింది.

2. పరిశోధనా విధాలు

ఈనాడు పరిశోధనా ప్రపంచంలో సాగే పరిశోధనను నాలుగు విధాలుగా విభజించవచ్చు. 1) కేవలం అభిమానంతో, ప్రత్యేకించి ఒక విషయంపై అభిరుచితో వ్యక్తిగతంగానూ లేదా సమష్టిగానూ పరిశోధనా కృషివల్ల అవతరించింది. ఇందులో మౌలికతకు, పరిణతికి అవకాశం ఎక్కువ. ఈ పరిశోధకుల జీవితలక్ష్యమే పరిశోధన కావడంవల్ల ఉన్నతమైన స్థాయిని కలిగి ఉంటుంది. ఎప్పటికప్పుడు కొత్త విషయాల అన్వేషణలో విజ్ఞానసంపన్నంగా విలసిస్తుంది. 2) విశ్వవిద్యాలయాల్లోనూ, గుర్తింపబడిన సంస్థల్లోనూ, విద్యార్థుల ఉన్నతమైన విద్యలో భాగంగా డిగ్రీతో ప్రమేయం కలిగీ సాగించే పరిశోధనం.

విద్యార్థి దశలో పరిశోధనకు పూనుకోవడంవల్ల మౌలికత, సిద్ధాంత ప్రకటనం కన్నా సమాచార సేకరణం, విశ్లేషణం, వివరణం, సమీక్షాధోరణి ఎక్కువగా కలిగిఉండే అవకాశం ఉంది. అయినా విద్యార్థుల్లోని విషయాభిలాష వల్ల అన్వేషణా తత్పరతవల్ల, డిగ్రీకోసం, వృత్తిపరమైన అవకాశాలపై దృష్టితో సాగే పరిశోధనలోనూ, ఉన్నతమైన స్థాయికి చెందిన పరిశోధన జరుగకపోలేదు. 3) విశ్వవిద్యాలయాల్లోనే వృత్తిపరంగా ఒక విషయంపై నిర్దిష్టమైన ప్రణాళిక నేర్పాటుచేసుకొని సాగే పరిశోధనం. ఇదీ వృత్తిపరంగా అనుకూలించడంతో పాటు అభిలాష, తత్పరతకూడ కలిగి ఉంటుంది ఉపాధ్యాయులకు పరిశోధనలో ఉన్న అనుభవం విజ్ఞానంవల్ల ఒక స్థాయిని పొంది, విజ్ఞానాభివృద్ధికి దోహదం చేస్తుంది. 4) ప్రభుత్వం, ఎకాడమీలు, సంఘాలు, పరిశోధనా కేంద్రాల పక్షాన శాశ్వతమైన ప్రాతిపదికపై దీర్ఘకాలికమైన యోజనతోనో, వ్యక్తిపరమైన ఆధ్వర్యంతోనో, సమితి పర్యవేక్షణలోనో ప్రత్యేకంగా ఉద్దేశించిన పరిశోధనం. ఆయా రంగాల్లో నిష్ణాతులైన వారి పర్యవేక్షణలో సాగుతూ విజ్ఞాన సంపన్నమైంది. వీటిలో ఒకటి రెండు ఇతర ప్రయోజనాలపై దృష్టి ఉన్నా ఇంచుమించు అన్నిటి ధ్యేయమూ ఒకటే. ఒక్కొక్కరి వీలునుబట్టి వారికి అందుబాటులో ఉన్న పరిస్థితులను బట్టి ఏర్పడినవి. వీటి లక్ష్యాల నిర్దేశంలో వాటిని అందుకునే రీతుల్లో వైవిధ్యం ఉండవచ్చు.

విశ్వవిద్యాలయాల్లో ఈనాడు పరిశోధనా వ్యాసంగం ఎంతో విస్తృతంగా సాగుతూంది. ఈ కృషివల్ల పాండిత్యంతోపాటు కొత్తను అన్వేషించే దృష్టి కూడ అలవడు తూంది. పరిశోధకుడు పరిశోధనకు ఉపక్రమించే ముందు, దీనికవసరమైన ప్రాథమికాంశాలు కొన్ని దృష్టిలో ఉంచుకోవడం అవసరం. ఇది ఈ రంగంలో ప్రవేశించే వారికి మార్గాన్ని సుగమం చేస్తుంది, అవగాహనకు తోడ్పడుతుంది.

II

ఎంతో అభిలాషతో శ్రద్ధతో నిరంతరం, అన్వేషణ జరిపి, సమాచారం సేకరించి, పరిశీలించి విశ్లేషించి వివేచించి అంతర్ బహిర్ ఆధారాలతో సహేతుకమైన అభిప్రాయాన్ని నిర్ణయాన్ని ప్రకటించే పరిశోధనా రూపాన్ని ఆవిర్భవింపజేసేందుకు పరిశోధకుడు, క్రమించవలసిన ముఖ్యమైన దశలు కొన్ని ఉన్నాయి అవి 1) విషయాన్నీ-శీర్షికనూ ఎన్నుకోవడం, 2) తొలి సంగ్రహపత్రం సిద్ధం చేసుకోవడం, 3) ఆధార విషయాలు సేకరించడం, 4) సేకరించినవాటి విలువల్ని నిర్ణయించడం, 5) విశ్లేషించి, వ్యవస్థీకరించడం, 6) వివరించడం వ్యాఖ్యానించడం, 7) అభిప్రాయాలను సమన్వయ పరచడం, సిద్ధాంతాలను ప్రతిపాదించడం, 8) పునర్విలోకనం జరిపి, తుది స్వరూపాన్ని ఇవ్వడం, అనేవి

3. విషయాన్ని ఎన్నుకోడం, శీర్షికను నిలపడం
(Choosing Topic & Title)

కొత్తగా పరిశోధనా రంగంలోకి అడుగుపెట్టే వారిని ఎదుర్కొనే మొదటి సమస్య ఇది. ఎందరో విద్యార్థులు ముఖ్యంగా పరిశోధనకోసం విషయాన్ని సూచించవలసిందిగా పర్యవేక్షకుల్ని సమీపిస్తూ ఉంటారు. ఆ పర్యవేక్షకులీ విద్యార్థి విద్యా స్వరూపం బాగా ఎరిగి ఉండాలి. సాహిత్యంలో ఇతని అభిమాన విషయం, పనిచేసే శక్తి; ఆలోచనా వైఖరిపై దృష్టిని ప్రసరించవలసి ఉంటుంది. అతడేదో ఆలోచించి సూచిస్తే దానిపై ఇతడు పరిశోధన సాగించవచ్చు, సాగించకపోవచ్చు ఏదో ఆపద్ధర్మంగా స్వీకరించి, దాన్ని ఆ తరువాత మార్చుకునే ప్రయత్నమూ జరుగుతూ ఉంటుంది. పరిశోధకుడు ముఖ్యంగా తన అభిరుచి కనుగుణమైంది, లేదా అభిప్రాయాలకు దగ్గరగా ఉంది, ఎన్నుకొని ఉపక్రమించాలి. కాకపోతే దీన్ని గురించి ఉత్పన్నమయ్యే సందేహాలను పర్యవేక్షకుల్ని అడిగి తెలుసుకోవచ్చు. సముచితమైన సలహాలను పొందవచ్చు. దీనివల్ల ఇతడు సాగించే పరిశోధనలో సౌలభ్యం ఏర్పడుతుంది. ముందుగానే స్థూలమైన అవగాహనవల్ల అభిలాషకు నిలకడ కలిగి, తొలిప్రయత్నం ముందుకు సాగుతుంది పరిశోధన చేసే వ్యక్తి నిర్దేశకుని ఎన్నుకోబోయే వ్యక్తితో లేదా తనకిష్టమైన పరిశోధనతో ప్రమేయమున్న వ్యక్తితో చర్చించడం మంచిది. ఈ విధంగా తనకత్యంత పరిచయమూ అభిరుచీ ఉన్న విషయాన్ని ఎన్నుకోవడం వల్ల దాన్ని గురించి మనస్సు వెంటనే ఆలోచన చేయడం మొదలుపెడుతుంది. పరిచయం, అభిరుచి - ఆలోచన ప్రయత్నం క్రమమైన గతిలో విస్తృతమౌతూ పరిశోధనకు ఉత్సాహశక్తి లభిస్తుంది. ఒక్కొక్కపుడు పరిశోధకునకా

విషయాన్ని గురించి ఎక్కువ పరిజ్ఞానం ఉండకపోవచ్చు. ఇది సరియైన వాతావరణం చేత, ప్రోత్సాహంచేత వివృద్ధమౌతుంది. మొట్టమొదట స్థూలమైన రూపంలోనైనా విషయం దాని శీర్షికతో పరిచయం కావాలి తరువాత పరిశోధనా పరిధుల నిర్ణయం జరుగుతుంది.

ఆరంభంలో దీన్ని గురించి అనేకమైన ప్రశ్నల రూపంలో ఆలోచించడం మొదలుపెట్టాక క్రమంగా ప్రశ్నలకు లభించే సమాధానాల ఏర్పాటుతో విషయం పరిష్కృతమౌతుంది. ఆలోచన ఒక నిర్ణయ స్థితికి చేరుకుంటుంది. ఇది పరిశోధనలో ప్రారంభకుల విషయంలో విషయ నిర్ధారణ చేయడానికవలంబించే ఉత్తమ పద్ధతి.

తరువాత దీన్ని సరిగా నిర్వహించ గలిగినంతలో, ఆ విషయానికి సంబంధించి నంతవరకూ ఐక్యత దెబ్బ తినకుండా పరిధిని నిర్ణయించడం జరుగుతుంది. దీనితోపాటు అంటే విషయం దాని పరిధి నిర్ణయంతో సరియైన శీర్షిక లభ్యమౌతుంది. ఇప్పుడు పరిశోధకుడు తాను చేసే పరిశోధన గురించి తన గమ్యాన్ని గురించి స్థూలమైన అభిప్రాయానికి చేరుకుంటాడు. ఇందులో ఒక విధమైన నిశ్చయస్థితి ఉంటుంది.

ఇంతకుముందు ఎదుర్కొన్న ప్రశ్నల పరంపరను ఒకచోట నియతం చేసి, సమాధానాలను రేఖాప్రాయంగా ఆలోచనలో ఉంచుకొని, పరిధిని అధీనంలోకి తెచ్చుకోవడంతో రెండోస్థితి ఆరంభమౌతుంది. పరిశోధకుడు ఎటువంటి విషయసామగ్రిని (మెటీరియల్) సేకరించాలన్న దానిపై దృష్టి ప్రసరిస్తుంది. ఇక్కడ ఏది దీని పరిధిలోకి వస్తుంది? ఏదిరాదు? అనే విషయం స్పష్టంగా తెలియాలి. ఇది చాలా భాగం పరిశోధకులు విషయాన్ని నిర్వహించే తీరు, అతని లక్ష్యంపై ఆధారపడి ఉంటుంది అతడు అనుసరించే మార్గమూ ముఖ్యమౌతుంది. ఎంత చెప్పినా ఇది అనుభవంలోకి రావడానికి కొంత సమయం పడుతుంది. ఈ సమయం వ్యర్థంగా భావింపరాదు. పరిశోధన గురించి ఒక దృక్పథం ఏర్పడడానికి తాను ప్రయాణించే మార్గం స్పష్టం కావడానికి అనేక విషయాల పరస్పర సంబంధం అవగతమవడానికీ, సాధారణమైన పూర్వరంగం గురించీ తెలియడానికీ, ఈ సమయంలో చేసే కృషి ఎంతో ఉపకరిస్తుందనడంలో సందేహం లేదు. ఈ విధంగా పరిశోధకుని విజ్ఞానం ఎంతో విస్తృతమౌతుంది. ఇది మునుముందూ ఉపకరిస్తుంది.

ఒక విషయం గురించి ఆలోచనా ప్రధానమైన పనిలో నిమగ్నమై ఉన్న వ్యక్తికి దాన్ని గురించి విహంగావలోకనం ఎంతైనా అవసరం. ఇది ఆ విషయంపట్ల స్థూలమైన అవగాహనకెంతో సహకరిస్తుంది. ఇది ఎటువంటిదంటే, అతడు కృషిచేసే పరిశోధనా క్షేత్రం ఎటువంటిది? అది ఎక్కడ ఉంది? దానిచుట్టూ ఏముంది? ఏది దేనికి

సంబంధించింది? ఎందులో భాగం? ప్రక్కనున్న ఇతర విషయాలతో గల అనుబంధం ఏమిటి? ఇది ఎటు తీసుకవెళ్ళుతుంది? ఎక్కడినుండి దీనికి దారి? ఇది ఎంతవరకు వ్యాప్తమైంది? దీని స్వరూపం ఏమిటి? తనకేది అవసరం? ఈ విధంగా అనేకమైన ప్రశ్నలు, అనుభవంలో ఎదురయ్యే సమస్యలకు సంబంధించినవే! ఈ పరిశోధనా కృషి సమయం చాలావరకు వీటిని పరిష్కరించడానికి ఉపయోగ పడుతుంది. ఈ పరిష్కార ప్రయత్నంలో ఏర్పడే అవగాహనచేత, పరిశోధించే విషయానికొక స్వరూపం, సుస్థితి ఏర్పడుతుంది. ఇది మొదటి దశ. ఇందులో విషయం ఎన్నికచేసి, దానికి సరియైన శీర్షకను నిలిపి, స్థూలంగా పరిధుల్ని నిర్ణయించుకోవడం జరుగుతుంది.

4. సంగ్రహ పత్రం (Synopsis)

మొదటిది : పరిశోధనా ప్రణాళికకు సంక్షిప్తమైన పరిచయరూపమే సంగ్రహపత్రం, ఇది పరిశోధనా పర్యవసాన రూపం కాదు. ఇందులో సిద్ధాంత గ్రంథంలో యోజితమైన విభాగాలు, ఉపవిభాగాలు, వాని శీర్షికలతో ఒక్కొక్క శీర్షిక క్రింద క్రమంగా అందులోని విషయమూ చాల సంక్షిప్తంగా ఉల్లేఖితమవుతుంది ప్రధానమైన పరిశోధనకు ఉపక్రమించే ముందు స్థూలమైన దృష్టిరేఖలతో ఇది రూపొందించబడుతుంది. కాబట్టి దీన్ని తొలి సంగ్రహపత్రం అనవచ్చు (చివరకు పరిశోధనా గ్రంధానికి జతపరిచేది ఇంకొన్ని మార్పులతో అనుక్రమణిక ననుసరించి రూపొందేది తుది సంగ్రహపత్రం) పరిశోధన ఆరంభించి కొనసాగించడానికి తొలి సంగ్రహపత్రం అవసరమౌతుంది స్థూలంగా దీన్ని సిద్ధం చెసుకోవడంవల్ల విషయం ఎన్నిక, దాని శీర్షిక పరిధుల నిర్ణయం పరిశోధనలో అవలంబించే మార్గం అందులో విభాగాలు ఉపవిభాగాలు, ఉద్దేశం స్థూలంగా నిర్ధారణ జరిగే స్థితి చేరువ అవుతుంది. పరిశోధన ముందుకు సాగేకొద్దీ అందులో ఏవో చిన్న చిన్న మార్పులు జరగవచ్చు

చివరిది ముందుగా సేకరించిన అనేకమైన విశేషాంశాల పరిశీలనం, విశ్లేషణం, వ్యవస్థీకరణం వివరణంలో అనుభవంవల్ల వివేచనవల్ల పునరాలోచనకు గురియై పరిశోదన ముగిసేలోపల, ఏవో కొన్ని మార్పులు జరగడం అనివార్యమూ సహజం కూడా. మొదట్లో ఆయా విభాగాల్లో, ఉపవిభాగాల్లో పరిచ్ఛేదాల్లో పరిశోధన జరిపిన అంశాలను స్పృశిస్తూ సిద్ధాంత గ్రంథంలోని విషయక్రమం, మొదటి నుండీ చివరివరకూ సమీక్షారూపంలో సిద్ధం చేయబడుతుంది ఈ విధంగా మొదట్లో సంక్షిప్తంగా, మార్గనిర్దేశకంగా ఉన్నది తరువాత మార్పులతో ప్రాతినిధ్య రూపంగానూ తీర్చబడుతుంది. ఎంతో విషయాన్ని సంక్షిప్తం చేసి ప్రభావశీలంగా జరిగిన పరిశోధనా స్వరూపాన్ని గురించి

స్థూలమైన పరిచయంతో పాఠకులకు ఒక అభిప్రాయాన్ని అందజేస్తుంది. అందువల్ల పరిశోధన చివరలో దీన్ని జాగ్రత్తగా రూపొందించవలసి ఉంటుంది.

మొదటి సంగ్రహపత్రం సిద్ధం అయిన తరువాత ఆ ప్రణాళికనుబట్టి లభ్యమానమయ్యే విషయాల సేకరణం ఆరంభమౌతుంది. దీనికిగాను చదవవలసినవీ సంప్రదించవలసినవీ గ్రంథాలు, పత్రికలు, ఇతరమైనవి గురించిన సమాచార ప్రయత్నంతో పరిశోధన చేయాలనే అభిలాష నుండి, పరిశోధన చేస్తున్న అనుభవంలోకి పరిశోధకుడు క్రమిస్తాడు. అభిలాషతో పాటు ప్రయత్నం మొదలౌతుంది. పరిశోధకుని మనస్తత్వంపై కొత్త ప్రభావం దృష్ట్యా ఇది ముఖ్యమైన పరివర్తన దశ.

5. ఆధార విషయ సేకరణం (Collection of Source Material)

పరిశోధనకు ఆధారమైన విషయాల సేకరణంతో, మొదట్లో పటం సహాయంతో గుర్తించే స్థలం – ఇప్పుడు పరిచయాధిక్యాన్ని పొందుతూన్నట్లు ఉంటుంది. ఈ సేకరణ కార్యక్రమంలో విషయానికి సంబంధించిన ఆలోచనకు ఒక స్వయంగతమైన పుష్టి చేకూరుతూ, అనేకమైన తదనుబంధ విషయాలు అవగతికి రావడం మొదలౌతాయి. ఈ సేకరణ క్రమంలో బహుగ్రంథాలను ఉపయోగించుకోవడంతోపాటు వివిధ ప్రదేశాలను సందర్శించడం, వివిధ రచయితలను వ్యక్తులను కలవడం, వారితో సంభాషణలు చర్చలు ప్రశ్నావళుల ద్వారా వైయక్తికమైన స్థాయిలో సరియైన ప్రాథమిక, విశేష సమాచారాన్ని సమగ్రంగా సాధికారకంగా పొందే అవకాశం కలగడంవల్ల చాలా విలువైంది. ఇది ఎన్నుకొన్న విషయాన్ని బట్టి భేదిస్తుంది. పరిశోధనం వెనుకబడిన రంగాల్లో, ఆధారాలను సరియైన సమాచారాన్నీ వివరణలతో అన్వేషించి లభింపజేసుకోవడం కొంత శ్రమతో కూడిన పనే.

శాస్త్రీయమైన పద్ధతులపై ఏర్పాటైన మంచి గ్రంథాలయాలు లేకపోవడం, పరిశోధనకు తగిన వాతావరణం లోపించడంవల్ల అభివృద్ధి అంతగా సాగకపోవచ్చు. తెలుగుకు సంబంధించినంతవరకు భాషా సాహిత్య రంగాల్లో ఈ స్థితి స్పష్టంగా కన్పిస్తుంది. ఆధార విషయ సేకరణం రెండువిధాలుగా సాగుతుంది. 1) ప్రాథమికం : ఇది ప్రధానాంశంతో ప్రత్యక్ష సంబంధం కలిగింది. 2) సహాయకం : ఇది ప్రధానాంశంతో పరోక్షసంబంధం కలిగింది. సాహిత్యంలో ఒక రచన గురించి పరిశీలించేప్పుడు, మరోశాస్త్రం లేదా ప్రక్రియను గురించి పరిజ్ఞానం అవసరం కలగవచ్చు. ఇది మరో శాఖకు, విభాగానికీ సంబంధించి ఉండవచ్చు. ఈనాడు వీటి పరస్పర సంబంధాల స్థాపనతో, ఏర్పడే విజ్ఞానాత్మకమైన విశాల ధోరణి పరిశోధనలో స్పష్టంగా కన్పిస్తుంది.

6. మూల్యాంకనం (Evaluation)

మూల్యాంకనంలో పరిశోధకుడు తాను సేకరించిన ఎన్నో విషయాలను జాగ్రత్తగా పరిశీలించాలి. ఏది స్వీకరించాలో, ఏది నిరాకరించాలో సరిగా నిర్ణయించాలి. దీనికి సవిమర్శకంగా ఉచితానుచిత పరిజ్ఞానంతో ఒక అభిప్రాయానికి రావలసి ఉంటుంది. ఇందుకు వ్యక్తిగతమైన ఇష్టానిష్టాల నతిక్రమించి వస్తుపరమైన సమదర్శనం అలవరచు కోవాలి. అంతర్ బహిర్ సాక్ష్యాధారాలతో మాత్రమే ఉపక్రమించాలి. ఒక అభిప్రాయాన్ని బలపరచేందుకు లేదా తిరస్కరించేందుకు అవసరమైన మూలపత్రాలను సేకరించాలి. వాస్తవాలను తెలియజేసే వాటిని పొందుపరచాలి. ఈ క్రియలో నిర్మాణాత్మకమైన ధోరణి కలిగి ఉండడం అవసరం. పరిశోధకుడు తాను తీసుకునే ముఖ్యమైన నిర్ణయాలపై పాఠకుల ప్రతిక్రియను కూడా ఆలోచించాలి. ఆయా శాఖల్లో నిష్ణాతులైనవారి సలహాలను, ఆలోచనలను కూడా పరిశీలించడం మంచిది. ఇవి మౌఖికంగాను లిఖిత రూపంలోను జరుగవచ్చు. వాటిని అవసరం మేరకు ఉపయోగించుకోవాలి. దీనికి సంబంధించిన ఎన్నో విషయాల పరిచయం అవగాహన ఉన్నప్పుడే పరిశోధకుడు తాను సాగించే పరిశోధనను ఆధునికంగా నిర్వహించగలడు.

వస్తుపరమైన సమదృష్టితో, ఉచితానుచిత పరిజ్ఞానంతో విలువల్ని నిర్ణయించడంలో పరిశోధకుడెంతో నిగ్రహంతో మెలకువతో వ్యవహరించాలి. తాను సేకరించిన ఎన్నో విషయాలు నిర్దేశకుని సహాయంతో సరియైన మూల్యాంకనం పిదపనే, పరిశోధనకు స్వీకరించాలన్న సంగతి మరువకూడదు.

7. విశ్లేషణం – వ్యవస్థీకరణ (Analysis & Organisation)

మూల్యాంకనం తరువాత దీని వెనుకనుండి పనిచేసే ఉచితానుచిత పరిజ్ఞానం, ఎన్నిక, నిర్ణయం అనే సమాహార లక్షణంతో, తాను సంపాదించిన సర్వవిషయాలను విశ్లేషించి, వ్యవస్థీకరించడం మరో ముఖ్యమైన దశ. ఇది పరిశోధనా బాహ్యస్వరూపాన్ని నిర్దేశిస్తుంది. ఇందులో పరిశోధకుడు అవలంబించే మార్గంలో వ్యక్తిత్వం కొంత ముద్రితమై, అతని ఉద్దేశాన్ని ప్రయోజనాన్ని అవగాహనకు తెస్తుంది. అంటే పరిశోధకుడు తన పరిశోధన కివ్వదలచుకొన్న నిర్మాణం, తీర్చదలచుకున్న రూపం స్ఫుటమౌతుంది. ఇక్కడ నిర్దేశకుని మార్గదర్శకత్వం ఎంతో విలువైంది.

విశ్లేషణ సందర్భంలో గుర్తుపెట్టుకోవలసిన అంశాలు కొన్ని ఉన్నాయి. 1) విషయాన్ని కూలంకషంగా పరిశీలిస్తూ, అధీనంలో ఉన్న సమాచారాన్ని ఎన్నిక చేసి

మూల్యాంకనం జరపాలి. 2) మొత్తంమీద విషయంపై అభిప్రాయం సహజంగా రూపొందే విధంగా ఉండాలి. 3) ఒక వాదంపై, లేదా విమర్శపై చర్చలో బాహాటమైన పరిశోధనేతరమైన అంశాల్ని పురస్కరించుకొని ఏర్పడే మొగ్గుదలను అదుపులో ఉంచుకోవాలి. 4) ఒక ప్రత్యేకమైన దృష్టిని అవలంబించటానికీ, నిర్ణయం తీసుకోవడానికి రూపొందించే స్థితి సమర్థనీయంగా ఉండాలి. 5) కొత్త అంశాలపై వెలుగును ప్రసరిస్తూ, హేతుసహితమైన ధోరణీ కలిగి ఉండాలి.

వ్యవస్థీకరణం పరిశోధననుబట్టి అనేక విధాలుగా ఉంటుంది. 1) చారిత్రక పద్ధతిలో, 2) హేతుక్రమంలో, 3) విషయక్రమంలో, 4) అభిప్రాయ (పోలికలనుబట్టి విభేదాలనుబట్టి) క్రమంలో, 5) విమర్శనాక్రమంలో, 6) రచయిత ఇవ్వదలచుకున్న వస్తు ప్రాముఖ్య క్రమంలోనూ ఉండవచ్చు. విశ్లేషణాన్ని అనుసరించి వ్యవస్థీకరణం జరుగుతుంది. ఇది తెలిసిన దానినుండి తెలియనిదానివైపు, సామాన్యం నుండి విశేషం లేదా సమస్యవైపుకు దృష్టిని మరలిస్తుంది. కాబట్టి, పరిశోధకుని ఆలోచనా వైఖరిని, అభిప్రాయ రూపాన్ని స్థూలంగా పట్టిఇస్తుందనడంలో సందేహం లేదు. ఒక్కొక్కపుడు పరిశోధనను గుణాత్మకంగా మలచుకోడానికీ సహకరిస్తుంది.

8. వివరణ - వ్యాఖ్యానం - అభిప్రాయ సమన్వయం - సిద్ధాంత ప్రతిపాదనం (Proposition)

దీన్ని, పై అంశం తరువాత పేర్కొన్నా అందులో భాగంగా ఉంటూ, ఆ పైన స్పష్టంగా భాసించేది. ఇది చివరి దశలకు చెందినది అయినప్పటికీ, పరిశోధన ఆరంభించినప్పటి నుండీ, అంతో ఇంతో ఇవి తలెత్తుతూ, ఎంతో కొంత ప్రమేయం కలిగి ఉంటాయి. ఇది ఒక విధంగా పరిశోధనకు అంతస్ స్వరూపం అనవచ్చు. ఇందులో పూర్వం నుండీ వచ్చేవాటిని ఖండించడమో లేదా స్పష్టీకరించడమో, ఆలోచింప జేయడమో, కొత్తదృష్టిని కలిగింపజేయడమో ఉంటుంది. వివరణను, వ్యాఖ్యానాన్ని అతిక్రమించిన అభిప్రాయ సమన్వయం, నూత్నసిద్ధాంత ప్రతిపాదనం అనేవి పరిశోధనకు మౌలికతను చేకూర్చేవి. పరిశోధకుని ప్రతిభను ప్రదర్శించేవి, స్వతంత్ర ప్రతిపత్తిని చాటేవి, పరిశోధకుని శ్రమనూ, ఆలోచననూ, ప్రతిభనూ భావింపజేసే ఈ లక్షణం పరిశోధనా వ్యాసంగంలో అతని మహాకృషి ఫలంగా పేర్కొనవచ్చు.

మొత్తంమీద, ఇందులో సాధారణం నుండి దారితీసిన ప్రత్యేకమైన సమస్యలను ఎదుర్కోవడానికీ, పరిష్కరించడానికీ సన్నద్ధమయ్యే ప్రవృత్తి గోచరిస్తుంది. కారణం నుండి

కార్యానికీ, కార్యం నుండి కారణానికీ జరిగే ఆలోచనా ప్రసారంలో, ఈ రెండింటి సంబంధం చేత ఎన్నో నవీనమైన అంశాలు ఆవిష్కృతమౌతాయి. పరిశోధనకు విశ్లేషణం వ్యవస్థీకరణం అనేవి బాహ్యస్వరూపాన్ని కలిగి ఉంటే వివరణం, వ్యాఖ్యానం, సమన్వయం అంతస్స్వరూపాన్ని భావింపజేస్తాయి.

ఒకమారు పర్యావలోకనం చేస్తే, పరిశోధనా క్రమంలో వివిధ దశలు ఒకదానికొకటి సహకరిస్తూ శ్రద్ధ మరియు శ్రమతో, విజ్ఞానపరమైన విషయ సేకరణంతో ఆలోచన, దర్శనంతో పరిశోధనా రూపాన్ని తీర్చేవిగా కన్పిస్తాయి. ఈ దశలు సౌలభ్యం కోసం ఒకదాని తరువాత మరొకటి పేర్కొనబడినా, పరిశోధనలో ఒకదానితో మరొకటి అనుబంధంతో, సంకలితమై ఉండేవి, చివరి మూడు దశలూ జరిగిన పరిశోధనలోని మౌలికమైన స్వరూపాన్ని పరిశోధకుని ప్రతిభా సామర్థ్యాలనూ ప్రతిబింబింపజేసేవి.

పరిశోధన – అనేది పరిశ్రమ, ఆలోచన కలిసింది. ఈ రెండింటి విశిష్టమైన సమన్వయంతో రూపొందేది ఒక క్రమపద్ధతిలో మౌలికగుణంతో, శ్రద్ధగా ప్రయత్న పూర్వకంగా తీర్చిన విజ్ఞాన వ్యాసంగం.

III

సహాయకాలు :

పరిశోధన సాధించడానికి, దాని సమగ్రతకు ఒక్కొక్కటి ఒక్కొక్కవిధంగా దోహదం చేసేవి, సహాయకాలు ఐన అంశాలు కొన్ని ఉన్నాయి. ఇవి పరిశోధనా గ్రంథంలో ప్రధానమైన ఆకృతి వెలుపల, అనివార్యంగా ఉండేవి. 1) ఉపయుక్త గ్రంథసూచిక, 2)క్రమపట్టికా నిర్మాణం, 3) అధోజ్ఞాపికలు, 4) మూలపత్రాల చేర్పు (ఎ. సమాచారం, చర్చలు, గోష్ఠులు, ఉపన్యాసాలు, రేడియో – టి.వి. ప్రసంగాలు ; బి. పట్టికలు, బొమ్మలు మొదలైనవి). 5) పదసూచిక, 6) అనుబంధం, ఇంకా, 7) ముగింపుమాట, 8) సంగ్రహ పత్రం (తుది మార్పులతో సిద్ధం చేసింది, చివరిది), 9) ఉపోద్ఘాతం, 10) చిట్టచివరిది చెక్‌లిస్ట్. పరిశోధనకు సంబంధించినవన్నీ సరిగా ఉందీ లేందీ ఒక క్రమంలో పరిశీలించి జాగ్రత్త పడేందుకు ఉపయోగపడే ఈ చెక్‌లిస్ట్ విడిగా ఉంచబడుతుంది.

9. ఉపయుక్త గ్రంథ సూచిక (Bibliography)

పరిశోధన మొదలుపెట్టగానే దానికి సంబంధించిన పత్రికలు, గ్రంథాలపట్ల పరిచయం ఆరంభమౌతుంది, ఆసక్తి పెరుగుతుంది. అవి సంప్రదించే, లేదా వాటిని పొందే ప్రయత్నమూ జరుగుతూ ఉంటుంది. వీటికి సంబంధించిన సమాచారాన్ని

సిద్ధం చేసుకోవడం ఒక ఎత్తు, దీనివల్ల క్రమంగా పరిశోధనకు, ఎక్కడ ఏ విషయం లభించేదీ, ఏది చదవవలసిందీ, ఎవరెవరూ దీనిపై ఎంత కృషి సలిపిందీ ఇంకా చేయవలసిందీ - గ్రంధాలు, పత్రికలు తదితర సాధనాల ద్వారా ఒక అభిప్రాయం ఏర్పడుతుంది. ఇది పరిశోధకుని విస్తారమైన విజ్ఞానంతోపాటు, క్రమంగా స్థూలమైన అవగాహనకూ దారితీస్తుంది. పరిశోధన ముందుకు సాగుతున్నకొద్దీ అనుభవంవల్ల ప్రణాళికలో కొన్ని మార్పులు, చేర్పులు జరుగుతూనే ఉంటాయి. ఇది ఒక దశలో నిలిచిపోయేది కాదు, చివరిదాకా పర్యాప్తమైంది కాబట్టి దీన్ని ఎప్పటికప్పుడు ఒక వ్యవస్థలో తీర్చుకోవలసిన అవసరం ఉంది.

పరిశోధనకుపయుక్తమయ్యే గ్రంథాలు, వివిధ పత్రికలు, వాటిలోని వ్యాసాలు-చర్చలు-సమీక్షలు-రేడియో, టెలివిజన్ ప్రసంగాలు, గోష్ఠులు మొదలైనవి అన్నీ ఒక క్రమంలో సూచికగా సిద్ధం చేసుకోవాలి. దీనివల్ల పరిశోధనా వ్యాసంగం వ్యవస్థిత స్థితిలో నిర్ణీతపథంలో సాగే వీలుంది. ఎంతో సౌలభ్యమూ కలిగిస్తుంది. దీనికి సంబంధించిన గ్రంథాలు, పత్రికలు-వ్యాసాలు-సమీక్షలు-చర్చలు-ప్రసంగాలు మొదలైనవి సంపాదించడం జరగాలి.

1) రచయిత వ్రాసినవీ.
2) రచయిత గురించి ఇతరులు వ్రాసినవీ.
3) రచయితకూ, గ్రంధాలకూ సంబంధించిన ప్రసక్తి కలిగినవీ ఇతరత్ర వివరణం కలవీ.
4) చారిత్రకం లేదా ప్రక్రియ లేదా విషయ పురస్కృతమై పరిశోధనా పరంగా ప్రాతినిధ్యం వహించేవీ, ప్రాముఖ్యం కలవీ.

ఏ విషయంపై ఏఏ అంశాలు ఉపయోగకరమైందీ, తెలుసుకోడానికి, ముందు విషయ ప్రధానమైన ఉపయుక్త గ్రంధ సూచికలు సిద్ధం చేసుకోవడం అవసరం. పరిశోధన జరిగేకొద్దీ చేర్పులు జరుగుతూనే ఉంటాయి. చివరకు ముఖ్యంకానివి తొలగింపబడనూ వచ్చు. ఈ సూచికలు రెండు విధాలు. 1) మౌలికం, 2) విస్తృతం, మౌలికం. ఇది పరిశోధన కత్యంతమూ అవసరమైంది తప్పనిసరియైనది. ఉపయోగించే గ్రంధాలను సూచించేది, విస్తృతం మౌలికమైన పట్టికా పరిధి ఆగినచోటునుండి మొదలౌతుంది. ఇది ముఖ్యం కాకపోయినా, లేకపోతే పరిశోధనకు సంపూర్ణత చేకూరదు.

ఉపయుక్త గ్రంథ వ్యాస సంగ్రహ సూచికలను జాగ్రత్తగా సిద్ధంచేసుకొని, పరిశోధనా గ్రంధం చివర జతపరచే పద్ధతి ఒకటి ఉంటుంది. ఇది భావి పరిశోధనలకూ,

ఒక్కొక్క విధంగా ఎంతో సహాయకారిగా ఉంటుంది. ఇందులో సంఖ్యా బాహుళ్యం దృష్టితో గ్రంధాలు, పత్రికలు చేరుస్తూ పోకూడదు. ఇది సమగ్రంగా సిద్ధం చేయడానికి విషయ పరిజ్ఞానం, విచక్షణ అవసరం. ఇది ప్రస్తుత పరిశోధన గురించి స్థూలమైన అవగాహన కలిగించేదిగానూ ఒకవిధంగా దర్శనిగానూ ఉపయోగపడాలి.

దర్శినిలో ఒక్కొక్క గ్రంథం లేదా వ్యాసం క్రింద అందులో ఉన్న విషయాన్ని చాలా సంగ్రహంగా విషయ ప్రాధాన్యాన్ని బట్టి (2-5) రెండు నుంచి ఐదారు వాక్యాల్లో ఇవ్వడం జరుగుతుంది. ఇది చాల అరుదు, ఏమైనా ఉపయుక్త గ్రంధసూచి చూడడంతోనే పరిశోధనలో ఏ రచయితలనూ విషయాలనూ ఉల్లేఖించిందీ తెలుస్తుంది. పాఠకులకేదో ఒక అంశంపై ఆసక్తి లేదా సంశయం తలెత్తినపుడు సమస్య ఉత్పన్నమైనపుడు, వివరంగా తెలుసుకోవాలనుకున్నప్పుడు సూచికలోని గ్రంథాన్ని లేదా వ్యాసాన్ని పరిశీలించడం జరుగుతుంది. ఇంకా ప్రకటితంకాని, పరిశోధనకు సంబంధించినవి గ్రంధాలు, వ్యాసాలు, చర్చలు, రేడియో టెలివిజన్ ప్రసంగాలు (టేప్‌లు) లిఖిత – మౌళికరూపాల్లో ఉన్నవి – పరిశీలించినవి ఒక క్రమంలో చివర జతపరచవలసి ఉంటుంది.

10. పట్టికా నిర్మాణం (Cataloguing)

గ్రంథపట్టికల నిర్మాణం, ఉపయుక్త గ్రంధ సూచికకు పూర్వరంగం అనవచ్చు. ముందు కార్డులపై ఒక క్రమంలో పట్టికలను సిద్ధం చేయడం దీని ప్రధాన లక్షణం. ఇది 1) రచయిత నామక్రమంలో, 2) గ్రంధ నామక్రమంలో, 3) విషయక్రమంలో మూడు విధాలుగా ఉంటుంది. ముందుగా ఎప్పటికపుడు కార్డులపై ఏదో ఒక క్రమపద్ధతి నవలంబించి సిద్ధం చేసుకోవడం మంచిది. దీన్నే చివరకు ఉపయుక్త గ్రంథసూచికగా పరిణమింపజేసి ఉపయోగించుకోవచ్చు. వీటిని గ్రంధాలయాల్లో పరిశోధనా కేంద్రాల్లో, భద్రపరచడంతో భావి పరిశోధకులకెంతగానో ఉపకరిస్తుంది. సాధారణంగా రచయిత నామక్రమంలో గ్రంథం నామక్రమంలో సూచికలు కన్పిస్తాయి. కాని విషయక్రమంలో చాలా తక్కువగా ఉంటాయి. ఇది శ్రమతో సాధించవలసిన పని కావడంవల్ల చాలామంది ఉత్సాహం చూపరు. కొందరు పరిశోధకుల వైయక్తికమైన పరిధిలో, అక్కడక్కడా కొన్ని పరిశోధనా కేంద్రాల్లో పెద్దపెద్ద గ్రంధాలయాల్లో ఇది కొంతవరకు సాధింపబడడం కద్దు.

విషయాన్ని బట్టి ప్రత్యేకంగా ఒక్కొక్క విభాగం చేస్తూ, సాహిత్యం తీసుకుంటే నాటకం, కావ్యం, నవల అనీ శతకం ప్రబంధం, అనీ ప్రతీకవాదం, అస్తిత్వవాదం అనీ ఎన్నో శాఖోపశాఖలుగా దీన్ని విస్తరింపజేసి దేనికది చక్కగా సిద్ధం చేయవచ్చు. ఇది పరిశోధకుని అభిలాషతో విషయం పరిశోధనా పరిధుల్నిబట్టి ఉంటుంది. ఒక్కొక్కప్పుడు

పరస్పర సంబంధం గల విషయాలను శీర్షికలతో ఒకే కార్డుపై వివరాలతో ఉల్లేఖిస్తూ పోవడమూ ఉంది. ఒక్కొక్కప్పుడు గ్రంథం పేరు; రచయిత పేరు; ఇతరమైన వివరాలతో క్రిందనే దాని ప్రత్యేకత పరిశోధనలో ప్రసక్తమైన అంశం, వివరణంలో చాలా సంగ్రహంగా ఉంటుంది. దీన్ని యథాతథంగా ఉపయుక్త గ్రంథసూచికకు ఉపయోగించుకోవచ్చు. ఈ పద్ధతివల్ల గ్రంథం పట్ల - అందులోని విషయం గురించి ఆసక్తి పెరిగే అవకాశం ఉంది. కొత్తవారికి పరిచయంతోపాటు విషయ ప్రవేశనకూ వీలు కలుగుతుంది. ఆలోచనకూ వెంటనే అవకాశాన్ని ఇస్తుంది. పరిశోధకుడు ఆ గ్రంథానికిచ్చిన విలువ, చూచినతీరు, దిఙ్మాత్రంగా తెలుస్తుంది కూడా.

ఈ ప్రయత్నంలో గ్రంథాలు, పత్రికలు, విశేష సంచికలు-చర్చలు-ఉపన్యాసాలు-సమీక్షలు-గోష్ఠులు-రేడియో టెలివిజన్ ప్రసంగాలు విడివిడిగా కాటలాగింగ్ కార్డులు, నోట్సు (టిప్పణి) కార్డులు - భావి పరిశోధకుల కెంతగానో ఉపయోగపడతాయి. వీటిని జాగ్రత్తగా భద్రపరచవలసిన అవసరం ఉంది. దీనివల్ల ప్రాథమికమైన కృషి చర్వితచర్వణం కాదు. ఉన్న సమయాన్ని మరొకవిధంగా దీనిపై అభివృద్ధికి ఉపయోగించవచ్చు. ఆ రంగంలో నిరంతరం క్రమాభివృద్ధికి దారితీస్తూ, అందరికీ సులభంగా అందుబాటులో ఉండి, తరువాత చేయవలసిన ఆలోచనకు పురికొల్పుతుంది. పట్టికా నిర్మాణం (కార్డు కాటలాగింగ్ - నోట్స్ కార్డు) నుండి అవతరించిన తుదిరూపమే ఉపయుక్త గ్రంథ సూచిక అవుతుంది.

దీనివల్ల 1) పరిశోధకులకు ఆయా విషయాలపై సులభంగా సంప్రదించే వీలుంది. 2) భావి పరిశోధకులకు కాలం వృథా కాకుండా, జరిగినపనే తిరిగి చేయకుండా, దానిపై అభివృద్ధిని సాధించే వీలు కలిగిస్తుంది. 3) ఒకరి తరువాత మరొకరి కృషి సమీకృతమౌతూ, పరిశోధనారంగం అభివృద్ధికీ సువ్యవస్థితమైన స్థితికీ తోడ్పడుతుంది. 4) పరిశోధనా రంగంలో ప్రాథమికమైన ఆధారసంపదకు నిలయంగా శాస్త్రీయమైన పద్ధతిలో ఒక ఆదర్శరూపాన్ని సంతరించుకొని నిలుస్తుంది.

11. అథో జ్ఞాపికలు (Foot Notes)

పరిశోధనా గ్రంథం చదివేటప్పుడు పాఠకులకు ఆయా సందర్భాల్లో ఉల్లేఖనం చేయబడిన అంశాలు ఎక్కడినుండి గ్రహింపబడినాయో, తెలియడానికి ఉపకరిస్తాయి ఇంకా వివరణం కావాలనుకుంటే వెంటనే ఆయా గ్రంథాలను సంప్రదించడానికి వీలు కలిగిస్తుంది. ఇది ప్రధానమైన రచనపై విస్తృతమైన అవగాహన కోరేవారికి సహకరించేది. పుట అడుగుభాగంలోనో లేదా అధ్యాయం చివరనో లేదా గ్రంథం చివరనో, మొదటిసారి

పేర్కొనబడిన గ్రంథం పూర్తిరూపం ఇవ్వాలి. రచయిత పేరు ఉండాలి. పత్రిక ఐతే దాని శీర్షికతో సంపుటి, సంచిక పుటతో సహా ఉండాలి. వీటికి అవసరమైతే ప్రచురణకు సంబంధించిన వివరాలు ఉండాలి. మరొకమారు ఇది ప్రసక్తమైతే, దీని పూర్తిరూపం తిరిగి వ్రాయనవసరం లేదు. ఏది మారిందో దాన్ని మాత్రమే ఇస్తూ, మారనివి సంక్షిప్తం చేస్తే చాలు. గ్రంథమైతే పరిచ్ఛేదం మారవచ్చు, పుట మారవచ్చు - పత్రిక ఐతే సంపుటి, సంచిక, పుట మారవచ్చు.

1. ముందు రచయిత పేరు, తరువాత శీర్షిక - ఇది క్రీగీతతో ఉండాలి ఉంటే ఆ తరువాత సంపాదకుడు లేదా అనువాదకుని పేరు ఇవ్వాలి. పేరు తరువాత కుటుంబ నామం ఉండాలి.
2. ప్రచురణకు సంబంధించిన వివరాలు, ప్రచురణ సంఖ్య, ప్రచురణ స్థానం, ప్రచురణకర్త పేరు, ప్రచురణ తేదీ ఇవ్వాలి.
3. పత్రిక ఐతే సంపుటి, సంచిక, పుట సంఖ్య సంవత్సరం ఇవ్వాలి.
4. అధోజ్ఞాపికకు ఆ పుట చాలకపోతే, మరోపుటలో అధోజ్ఞాపిక నిలిపే స్థానం నుండే కొనసాగించాలి.
5. పవిత్ర గ్రంథాలైన వేదాలు ఉపనిషత్తులు భగవద్గీత, బైబిల్, ఖురాను మొదలైన గ్రంథాలకు క్రీగీత ఉంచకూడదు.
6. దినపత్రికలు, సంచికలలో వ్యాసాలు, గ్రంథాల్లో కవితల శీర్షికలకు క్రీగీతలుంచాలి.
7. రచయిత పేరు ముందు, పదవి గౌరవచిహ్నాలు బిరుదులు మొదలైనవి వదలివేయడం మంచిది.
8. కలం పేరు ఉంటే దాన్ని ముందు పేర్కొనాలి. ఆ తరువాత అసలు పేరు అవసరమైతే ఇవ్వాలి.
9. ఒకరికంటే ఎక్కువ కర్తలు, సంపాదకులు ఉంటే అందరిపేర్లు గ్రంథం లేదా పత్రిక ముఖపత్రంలో ప్రచురించిన క్రమంలో ఉండాలి.
10. గ్రంథం లేదా వ్యాసం శీర్షిక మొదటిసారి క్రీగీతతో వ్రాయాలి. మరల వస్తే సంక్షిప్తాక్షరాల్లో సూచితం చేయాలి. అదే గ్రంథం లేదా పత్రిక అక్కడే దానిక్రిందనే ప్రసక్తమైతే "Ibid" అని వ్రాయాలి. అయితే రచయిత పేరుకు మాత్రం "Ibid" అని వ్రాయకూడదు. (Ibiden) అనే లాటిన్ పదం సంక్షిప్తరూపమే "Ibid" (దీని అర్థం "In the same place")

అధోజ్ఞాపికలు రెండు విధాలు : 1) విషయం (content) కలవీ, 2) ప్రసక్తి

(reference) కలవీ, ఇవి 1) ప్రధానభాగంలో చర్చలకూ వివరణలకూ సంబంధించిన అంశాలను విస్తరించవలసినపుడు అంగీకరించడమో తిరస్కరించడమో జరిగినపుడు అభిప్రాయానికి ఉపపత్తులు చూపవలసి వచ్చినపుడు ఇచ్చే ఆధారాలను పురస్కరించుకొని ఉంటాయి 2) రచయిత అవసరంగా భావించిందీ ప్రధానభాగంలో చేరిస్తే పరిశోధనా ప్రవాహరూపాని కంతరాయం కలుగుతుందని భావించినపుడు , ఒక సందర్భాల్లో వివరణంలో సంబంధానికి మరో ఎదురుప్రసక్తి (cross reference) ని అందించే అవసరమున్నపుడు ఉపయుక్తమౌతాయి. వీటిని content footnotes అంటారు. ఇందులో ఒకటి రెండు లేదా మూడు దాకా references ఉండవచ్చు. ఇతరులకు సమ్మతి లేదా కృతజ్ఞత ఎక్‌నాలెడ్జ్ తెలియచేయవలసి వచ్చినపుడు అధోజ్ఞాపికల అవసరం ఉంటుంది. వీటి ప్రయోజనం 1) ప్రధానభాగంలో ప్రకటించిన అభిప్రాయాలకు సాధికారకమైన లక్షణాన్ని కలిగించడం, 2) ప్రత్యేకంగా పేర్కొదగిన వాస్తవాలు, అభిప్రాయాలు, ఇవి (ప్రచురి) ప్రకటితాలు అప్రచురి(అప్రకటి)తాలు కావచ్చు. ఉండే స్థానం నిశ్చయంగా తెలియజేయడం, 3) పాఠకునితో జరుగుతూన్న దానిపట్ల స్పష్టమైన నిశ్చయమైన అభిప్రాయాన్ని నెలకొల్పడం

అధోజ్ఞాపికలుండే స్థలం పుటలో అడుగుభాగం. ఇది తప్పనిసరిగా పైనుండి వరుసలో క్రమం తప్పకుండా ఉండాలి.

12. మూలపత్రాల ధ్రువీకరణం - వాటిని జతపరచడం :

పరిశోధనకు సహాయపడిన మూలపత్రాల్లో లేఖలు-నివేదికలు-సమాచారం-ప్రశ్నావళి-ముఖాముఖిచర్చలు-డైరీలు-కరపత్రాలు-పట్టికలు-బొమ్మలు-పటాలు మొదలైనవెన్నో ఉన్నాయి. ప్రధానమైన అంశానికి ప్రత్యక్షంగానే కాక పరోక్షంగానూ ఉపయోగించేవి తప్పనిసరిగా సంప్రదించాలి. అవసరమైనవి జతపరచాలి. ఇవి పరిశోధనలో ఆయా అంశాలకు వివరణలుగా, అనిశ్చయ స్థితిని తొలగించేవిగా, నిర్ణయాలకు దారితీసేవిగా, ఒక్కొక్కపుడు ఇదివరకు ఏర్పడి ఉన్న స్థితిని తారుమారు చేసేవిగానూ ఉంటాయి. వీటిని సమగ్రంగా పరిశీలించి, సూచనగానో సంగ్రహంగానో అవసరమైతే పూర్తిగానో చేర్చవలసి ఉంటుంది ఇవి చారిత్రకంగా విషయపరంగా ఒక్కొక్కప్పుడు ఎంతో అమూల్యమైనవిగా ఉంటాయి. ఈ విశేష సమాచారాన్ని పత్రాల రూపంలోనే కాక శ్రవణదర్శన (audio-visual) యంత్రాలు- ఫిల్ములు; టేపులు, స్లైయిడ్‌లు మొదలైనవాని సహాయంతోనూ అందించే వీలుంది. ఆధునిక యుగంలో నవీనమైన సాధనాల వాడుకనుబట్టి, పరిశోధనా సందర్భంలో వీటి ప్రమేయం అనివార్యమౌతుంది

వీటిని భద్రపరచి మరొక సందర్భంలోనూ ఉపయోగించుకోవచ్చు.

13. పదసూచిక (Index)

ఇది పరిశోధనలో వివిధ స్థలాల్లో వచ్చే ముఖ్యమైన పదాలు ఏయే సందర్భాల్లో ఎక్కడెక్కడ వచ్చిందీ అకారాది క్రమంలో యోజితమవుతాయి. ఇది పాఠకునికి ఏ విషయం ఎక్కడ ఉందీ వెంటనే సులభంగా తెలుసుకొనేందుకు ఉపకరిస్తుంది. ఇది రచయిత క్రమంలోనూ, విషయ క్రమంలోనూ వర్ణక్రమంలో సిద్ధంచేసి చివరన జతపరచడం జరుగుతుంది

14. అనుబంధం (Appendix)

పరిశోధనా గ్రంథంలో ప్రధానభాగంలో ఇవ్వడానికి వీలుకానివీ, పరిశోధనా వ్యాసంగంలో అవసరమై ఒక ప్రత్యేకత కలిగినవీ ప్రముఖంగా గుర్తించవలసిన యోగ్యత కలిగినవీ ఇందులో చేర్చబడతాయి. ఒక్కొక్కపుడు ఉపయుక్తమైన మూలపత్రాలు, సాంకేతికమైన విశేషాంశాలు ఉండవచ్చు. ఇవి ప్రధాన విషయంతో తప్పనిసరిగా సంబంధం కలిగి, పరిశీలించదానికి యోగ్యమైనవిగా ఉండాలి.

15. ముగింపుమాట (Epilogue)

ఇది దాదాపు పరిశోధనా గ్రంధానికి సమాప్తి వాక్యాలతో కూడింది. ఇందులో పరిశోధకుని వైయక్తిక ముద్రతో, విషయానికి సంబంధించిన స్వర్శారూపం ఉంటుంది చాలా సంగ్రహంగా ఉంటూ పరిశోధనలో కొసమెరుపుల్ని భావింపజేస్తుంది.

16. చివరి సంగ్రహపత్రం (Final Synopsis)

ఇది మొదట సిద్ధంచేసిన దానిపై పరిశోధనా క్రమంలో విషయ పరిజ్ఞానం, సేకరణం, ఆలోచన అనుభవంవల్ల కొన్ని మార్పులు చేర్పులతో చివరకు సమగ్రంగా రూపొందించబడుతుంది. ఇది మొత్తం పరిశోధనా గ్రంధానికి దాని ప్రణాళిక యొక్క బహు సంక్షిప్తమైన పరిచయరూపం అనవచ్చు. ఇది పరిశోధన గురించి ముందుగా తక్కువ కాలంలో స్పష్టమైన అవగాహన కలిగించే లక్షణం కలిగింది చివరదీ. మొదటిదాని పైన అభివృద్ధి కలిగిందీ, సంపూర్ణమైందీ, ఇదే ముఖ్యం.

17. ఉపోద్ఘాతం (Introduction)

పరిశోధనకు వెనుకనుండి పనిచేసిన అనేకాంశాలు అవశ్యం చెప్పవలసినవీ, పరిశోధకునకు మానసికంగా తృప్తిని కలిగించేవీ, సాధారణంగా ప్రసక్తమౌతాయి

పరిశోధన చేపట్టడానికి హేతువులు, పరిస్థితులు, విషయం ఎన్నుకొన్న తీరు, నిర్దేశకుని అంగీకారం, ఇతరుల ప్రోత్సాహం, అది సాగినతీరు, సాధనసంపత్తి, సమీకరణం, సమాచార సేకరణం గురించీ, ఆయా సందర్భాల్లో సహాయపడినవారికి కృతజ్ఞతలతో సమాప్తమౌతుంది. ఇది పరిశోధనకు ఆరంభం నుండి చివరిదాకా ఇతరులవల్ల పొందిన అనుభవాన్ని వ్యక్తిగతమైన దృష్టితో ప్రకటించడానికి అవకాశం గల సాధారణ స్థానం

18. పరిశీలనా పట్టిక (Checklist)

ఇది సిద్ధాంత గ్రంథంలో శీర్షిక మొదలు చివరి సంగ్రహ పత్రం దాకా అన్నీ సరిగా ఉందీ లేందీ, సరిచూసుకునేందుకు ఉపకరిస్తుంది. పరిశోధనా స్వరూపాన్ని బట్టి పరిశీలనాపట్టిక (Checklist) సిద్ధం చేయబడుతుంది. శీర్షిక మొదలు పదసూచిక దాకా అనుమతి పత్రంతో సహా అన్నిటి సరియైన సంయోజనం, ఉందీ లేందీ పరిశీలించి, అన్నీ జ్ఞాపకం చేస్తుంది పరిశోధనా గ్రంథానికి బాహ్యమైన సమగ్రతకు లోపం కలుగకుండా మరవకుండా చూస్తుంది.

IV

పరిశోధన - ప్రామాణికత

ఆధునిక కాలంలో పరిశోధన ఎంతో విస్తృతినీ వైవిధ్యాన్ని పొందింది జీవితంలో వలెనే వివిధ విషయాలపై అభిలాష, కొత్తను అన్వేషించాలనే ఆలోచన, భిన్నమైన అభిరుచులు, అన్నీ కలిసి ఒక విశిష్టమైన స్థితిని చేకూర్చాయి. అయితే ఈ సందర్భంలో గుర్తుపెట్టుకోవలసిన ముఖ్యాంశాలు కొన్ని ఉన్నాయి.

1) ఒక గ్రంథం లేదా వ్యాసాల సంగ్రహ రూపం పరిశోధన కాదు
2) ఇతరుల అభిప్రాయాలు సేకరించి, అవి యథాతథంగానో అయినా కొంచెం మార్చి విమర్శనారహితంగా వ్యాఖ్యానరహితంగా పునరుక్తం చేయరాదు
3) కొన్ని ఉల్లేఖాలు (quotations) ఎంత గొప్పవైనా ఏ వివరణమూ వ్యాఖ్యానమూ, చర్చ లేకుండా నేర్పుగా ఒకచోట వరుసగా చేరుస్తూ పోకూడదు.
4) వ్యక్తిగతమైన అభిప్రాయాలు ఉండవచ్చు ఇతరులతో విభేదించవచ్చు. ఇవి పరిశోధనలో తప్పనిసరిగా ఉండేవి. అయితే సరియైన ఆధారాలతో నిరూపితం చేయకుండా నిర్ణయాలు ప్రకటించకూడదు వ్యక్తిగతమైన దూషణ పనికిరాదు స్తుతి వాక్యాలు ఉండకూడదు.

5) ఒక విషయాన్ని గురించి అనేకాంశాలు ప్రకటితం అయినా కాకపోయినా, వాటి పేరు చెప్పకుండా ఎక్కడినుండి స్వీకరించిందీ పేర్కొనకుండా, వాడుకోకూడదు. పరిశోధన ఎంత వ్యక్తిగతమైందో, అంత సామూహిక ప్రమేయం (Collective Involvement) కలిగింది. పరిశోధకునికి పనిచేసే సామర్థ్యం, శ్రద్ధ, స్వతంత్రమైన ఆలోచనాశక్తి - విమర్శనాత్మకమైన దృష్టి - వస్తుపరమైన సమదర్శనం ఉండాలి.

ఇక సిద్ధాంత రచనకు విషయ విన్యాసంలో వివిధాంశాల సమన్వయంతో వాటిని సంయోజనం చేసే తీరుతో సంక్షిప్తత, పరన యోగ్యత (readability) ఉండాలి అభిప్రాయాల ప్రకటనంలో, విభేదాల్లో చిత్తశుద్ధితోపాటు సౌజన్యం చాలా ముఖ్యం ఈనాడు విశ్వవిద్యాలయాల్లో పరిశోధన ఎంతో సమృద్ధిగా జరుగుతోంది ఇతర సంస్థలు, వ్యక్తులు చిరస్మరణీయమైన కృషి చేయడం మొదటినుండీ వస్తూన్నదే. అయితే ఈనాడు ఈ పరిశోధనను చక్కని వ్యవస్థాపరంగా తీర్చిదిద్దవలసిన అవసరం ఉంది. దీనికి ఆ సంస్థలు వ్యక్తులూ ఒక సమగ్రమైన స్థితిని చేకూర్చే బాధ్యతను విస్మరించరాదు పరిశోధనకు సంబంధించిన వాతావరణాన్ని పటిష్టం చేయడానికి సరియైన దిశలో ప్రవర్తింపచేసే ప్రయత్నం జరగాలి.

1) పరిశోధనకు సంబంధించినంతవరకు ప్రతి విశ్వవిద్యాలయంలోను సాధారణ పరిశోధనా విభాగంతోపాటు విశేష పరిశోధనా విభాగమూ ఒకటి రూపొందాలి. మొదటిదానిలో సాధారణమైన పరిశోధనకవసరమైన గ్రంథాలు, పత్రికలు, ఇతర సాధనాలు అన్నీ శాస్త్రీయమైన పద్ధతిలో వ్యవస్థీకృతమై ఉంటాయి. రెండోదానిలో ఒక ప్రత్యేకమైన విషయాన్నో అంశాన్నో, రచయితనో, కాలాన్నో పురస్కరించుకొని దానికి సంబంధించిన అన్ని ఏర్పాట్లు ఉంటాయి. ఇవి ఒక్కొక్క కేంద్రంలో లేదా స్థానంలో ఒక్కొక్కటి అభివృద్ధి దశకు చేరుకొనే ప్రయత్నం వల్ల ఒక ప్రత్యేకతను కలిగిఉంటాయి. ప్రత్యేకమైన అర్హతలతో పరిశోధనకెంతో తోడ్పడతాయి. 2) పరిశోధన జరగని విషయాలను గుర్తించి వాటిపై దృష్టి కేంద్రీకరించాలి 3) ఇదివరకు జరిగిన పక్షంలో ఆ విధానంకన్నా భిన్నమైన విధానం అవలంబించి కొత్తదనం కోసం ప్రత్యేకత కోసం పాటుపడాలి. ఫలితాలను సాధించాలి. 4) ఎక్కడ ఏమి జరిగిందీ, ఏమీ జరుగుతూందీ పరిశోధకులందరికీ అందుబాటులో ఉండాలి. దీన్ని విశ్వవిద్యాలయాలు, ఆయా సంస్థలు పరస్పరం సమాచారాన్ని ఇచ్చిపుచ్చుకునే ధోరణిలో సాధించవచ్చు.

పరిశోధన జరగని శాఖల్లో పరిశోధనను ప్రోత్సహిస్తూ జరిగిన శాఖల్లో కొత్తదృష్టిని ప్రేరేపించాలి ఇది క్రమంగా పోనుపోను మౌలిక (Basic) పరిశోధనం నుండి విశేష (Advanced) పరిశోధనకు దారితీస్తుంది. ఒక భాషలోనే కాక పక్కపక్కనే ఇతర విభాగాలతోనూ సంబంధాలతో, ఇతర భాషా పరిచయాలతో పరిశోధనా రంగాన్ని విస్తృతపరచవచ్చు. ఎంతో అమూల్యమైన ఫలితాలనూ పొందవచ్చు. ఈనాడు ఈ విశాలమైన దృష్టి అవసరం ఎంతైనా ఉంది.

V

నిర్దేశకుని బాధ్యతలు

పరిశోధనలో నిర్దేశకుని బాధ్యత కీలకమైంది. పరిశోధన కుపక్రమించిన సమయం నుండి పరిశోధన పూర్తి అయ్యేదాకా (ఆపైన డిగ్రీకి అర్హమైందిగా ప్రకటించేంత వరకూ) నిర్దేశకుని ప్రమేయం పథనిర్దేశం పర్యవేక్షణం విలువైంది.

విషయాన్ని ఎన్నుకోవడంలో పరిశోధనా విద్యార్థిని ప్రోత్సహించడం, చర్చించడం, అభిలాషను తెలుసుకోవడం, తదున్ముఖంగా పరిశోధనా కార్యక్రమాన్ని సూచించడం, దీనికి సంబంధించిన పరిజ్ఞానాన్ని పరిపుష్టం చేయడం, పరిమితుల్ని నిర్ధారించడం, కొత్త కోణాలపై దృష్టిని ప్రసరింపజేయడం మొదలుగా నిర్దేశకుని బాధ్యతలు దృష్టికి వస్తాయి. దీనికి సూత్రాలంటూ లేవు. నిర్దేశక పరిశోధక సత్సంబంధాలపై, ఇరువురి అవగాహనపై విషయాన్నిబట్టీ, విద్యార్థి స్థాయినీ నిర్దేశకుని వ్యక్తిత్వాన్నిబట్టీ ఎప్పటికపుడు నిర్ధారిత మవుతుంది.

విద్యార్థిలో తత్పరత, శ్రద్ధ, నిజాయితీ ఎంత అవసరమో ఇవి ఎంతో కొంత నిర్దేశకునిలోనూ అవసరం. పైగా విద్యాసంబంధమైన సదభిలాష, పరిశోధనపై చెదరని క్రియాత్మకతతో పాటు విలువల్ని కాపాడే మనోరూపమూ అవసరం. ఇది పరిశోధనలో ఉన్నతమైన ప్రమాణాల్ని కాపాడడానికీ, కనీసస్థాయిలో నిలపడానికీ ఉపకరిస్తుంది పరిశోధకునికి ప్రత్యక్షంగా పర్యవసానం కనిపిస్తే నిర్దేశకుని విషయంలో పరోక్షంగా అనుభవ ప్రయోజనం ఉంటుంది.

విద్యార్థి పరిశోధనా రూపంలోని మొదటి వ్రాతప్రతినీ, రెండో వ్రాతప్రతినీ, ఎంతో సహనంతో సరిదిద్దవలసి ఉంటుంది. మొదటిదానిలో కేవం విషయ విన్యస్తరూపం ఉంటే, రెండోదానిలో విషయ సమగ్రరూపం సరిదిద్దుకుంటుంది.

పరిశోధనా కాలంలో విద్యార్థి మరియు నిర్దేశకుని అనుబంధం కేవలం విద్యాసంబంధమైందే కాదు. మానసికంగా వాత్సల్యపూర్ణమైందీ. ఇరువురూ కలిసి విజయవంతంగా సాధించిన తృప్తినిచ్చేదీ, ఆనందాన్ని నిలిపేదీ, ఇరువురి జీవితంలో చెదరని ఆదర్శాన్ని స్థాపించేదీ.

నిర్దేశకుని బాధ్యత కొన్ని పరిమితుల్లో ఎంతో గురుతరమైంది. దీన్ని నిర్దేశకుడు విస్మరిస్తే పరిశోధన కంతరాయమేర్పడినట్లే! దీనిపట్ల పరిశోధకునిలో నిబద్ధత లేకపోతే క్రమశిక్షణ లోపిస్తే నిజాయితి కరువైతే పరిశోధన ఆగిపోయినట్లే. నిర్దేశకుడెప్పటికపుడు నిర్ణీతమైన సమయసూచికను సిద్ధంచేసి, దాని ప్రకారం పర్యవేక్షణం కొనసాగించవలసి ఉంది. పరిశోధకుడు సేకరించిన విషయాల్ని సమాచారాన్ని ఒకమారు పరీక్షించి, విశ్లేషణకు, ఆపైన వర్గీకరణకూ, ఆ తరువాత వివేచనకూ సరియైన సూచనలతో ముందుకు నడిపించాలి. ఈ మధ్య గ్రంథసూచికను సమాచారపట్టికను సిద్ధంచేసేందుకు సహకరించాలి.

దీనికి సమయపాలనం ముఖ్యం. కాబట్టి పరిశోధకునిలో ఉత్సాహాన్నీ పరిజ్ఞానాన్నీ ప్రమాణాల్ని పెంపొందించే విధంగా నేతృత్వం నెరపడం అవసరం. ఇది తాత్కాలికంగా విద్యార్థిలో శ్రమకు తట్టుకోలేని స్థితినీ, బాధనూ కలిగించినా దూరదృష్టితో ఎంతో మేలును చేకూరుస్తుందనడంలో సందేహం లేదు.

ఈ పరిశోధనా ప్రక్రియలో విషయంపై విద్యార్థితోపాటు నిర్దేశకుని పరిజ్ఞానం కూడా పెరుగుతుంది, అనుభవ విస్తృతీ కలుగుతుంది. పరిశోధనా కార్యక్రమం పరిశోధకునితోపాటు మరో విధంగా కొత్త ఆలోచనకు దారిచూపుతూ నిర్దేశకునికీ ఉపకరిస్తుంది. పరిశోధనా విషయంలో పరిశోధనా ప్రమాణాల్ని గురించి ఆలోచించవలసి ఉంటుంది.

పరిశోధకునికన్నా నిర్దేశకుడు అన్ని విధాలా ఎక్కువ కాబట్టి ఆ ప్రభావం ఆరంభం నుండి సమాప్తి వరకూ ప్రసరిస్తూనే ఉంటుంది. ఇది సహజం! మంచి పరిశోధనకు అవసరం కూడా. ఇది ఏ దిశలో ఏ సాంద్రతలో ఎంత దూరం ఉంటుందనేది నిర్దేశకుని ఆంతరవ్యక్తిత్వాన్నిబట్టి ఆవిష్కృతమవుతుంది. దీనివల్ల ఆర్థికంగా లాభాలు ఉండకపోవచ్చు. కాని హార్దికంగా విద్యా పరిశోధనాపరంగా నిర్దేశకుని వ్యక్తిత్వం పెరుగుతుంది. పరిశోధనా రంగానికి మేలు చేకూరుతుంది.

2. పరిశోధనా విధం

1. పరిశోధన - క్రమగతి

ఒక క్రమపద్ధతిలో బాహ్యాంతర్విధానాల ననుసరించి నిర్దిష్టమైన ప్రణాళికతో సాగే శాస్త్రీయమైన విమర్శనారూపం, పరిశోధనం. దీని అంతర్విధానంలోపరిశోధనకు స్వీకరించిన విషయం గురించి హేతుదృష్టి ఉంటుంది. విశ్లేషణం, సమన్వయం, సిద్ధాంతంతో సమాకలితమవుతుంది. అర్థవంతమైన అన్వేషణతో నిర్ణయానికి దారితీసే పరిశీలనం వివరణం కన్పిస్తుంది. ఇంకా నిర్వహణరూపం గురించి ప్రసక్తమౌతుంది. ఈ విధానంలో నిహితమైన వ్యక్తిత్వ వికాసమూ పరిశోధనా వ్యాసంగంలో దీని ఆవశ్యకత పరిశీలనా యోగ్యమైంది. ఈ సందర్భంలో శాస్త్రీయ దృక్పథంతో కూడిన యోజన వల్ల నిర్వహణ మార్గాలను అనుసరించడం వల్ల కలిగే ప్రయోజనం ఎంతో అమూల్యమైంది.

శాస్త్రం అంటే ఒక క్రమపద్ధతిలో హేతుసహితంగా తీర్చిన ఆలోచనా ప్రయోగరూపం. ఈ దృష్టితో అంతర్విధాన క్రమాన్ని అనుసరించడం పరిశోధనలో పరిశోధకుని కర్తవ్యం, అంటే ఒక క్రమపద్ధతి ననుసరించి సమస్యను ఎదుర్కొని దాని పరిష్కారాన్ని సాధించి సిద్ధాంతాన్ని ప్రతిపాదించేసరణికి సంబంధించిన రూపం అన్నమాట. సమస్యను పరిష్కరించడానికి సత్యాన్ని దర్శించడానికీ ప్రతీ చర్య పరిశోధనలో కార్యకారణోపస్కృతంగా ఉంటుంది. ఒక పద్ధతిననుసరించి జరగాలి. క్రమసహితమై ఉండాలి అన్నమాట.

పరిశోధన మొదటిదశలో బాహ్యవిధానం, రెండో దశలో అంతర్విధానం ప్రాధాన్యం వహిస్తాయి. ఇందులో విశ్లేషణ సమన్వయం కార్యకారణ సంబంధం. పరిశీలనం సిద్ధాంతం మొదలైన అంశాలు పరిశోధనా రచనకు శిఖర సదృశమైనవీ, చర్చనీయమైనవీ. మొదటి విధానం స్థూలాకృతికీ రెండోది సూక్ష్మరూపానికీ సంబంధించింది. పరిశోధకుడు ఎన్నుకొన్న వస్తువు, అతడు నిర్వహించే దృక్పథం ప్రతిపాదింపదలచిన నిర్ణయం లేదా సిద్ధాంతంపై దీని ముఖపార్శ్వాలు తీర్చబడి ప్రవర్తితమౌతాయి. సాహిత్య ప్రక్రియను బట్టి, విషయపరిధినిబట్టి, సమస్యలనుబట్టి పరిణామస్థితులేర్పడుతాయి. పరిశోధనలో అంతర్ విధానాన్ని గురించి సమాలోచనం చేసేప్పుడు బాహ్య విధానం వలె ఇదమిత్థమని స్పష్టంగా నిర్ణీత రూపాన్ని ఇవ్వడం కష్టం. పరిశోధనా నిర్వహణంలో అంతర్ విధానానికి సంబంధించిన ఏర్పాటు పరిశోధన గతి క్రమానికీ, అంతస్తత్వానికి, పరిశోధకుని మనస్తత్వానికీ వస్తుగతమైన దృష్టికి

సంబంధించింది కావడంచేత, దీని స్వరూపగతికి శాస్త్రీయమైన వివేచనతోపాటు సమయానుకూలంగా మౌలికస్థితికీ అవకాశం తప్పకుండా ఉంటుంది.

2. పరిశోధన - సమాలోచనం

ఈనాటి పరిశోధనా సిద్ధాంతాల తీరును చూస్తే ఒక్క మూలపాఠ పరిష్కారాన్ని మినహాయిస్తే ఎక్కువగా పరిశోధనమూ విమర్శ రెండింటి సమ్మేళనంగా గోచరిస్తుంది. నిజానికి రెండూ పరస్పరం ప్రభావాన్ని నెరపుతూండేవే కావడంచేత, ఒక్కొక్కపుడే రెండిటికీ మధ్య అంతరం చెరగిపోతుంది. ఈ కారణంగా ఒక విశిష్టరూపాన్ని సంతరించుకోవడమూ జరుగుతూంది. నిర్వహణంలో రెండింటికీ భేదం ఉంది. ఈ భేదం వల్లనే రెండు విడివిడిగా వ్యవహృతమౌతున్నాయి. పరిశోధనలో అప్పటివరకూ జరిగిన కృషికి సంబంధించిన విజ్ఞాన ప్రసక్తితో ప్రవృత్తమౌతుంది. ఇది ఒక క్రమవిధానంలో తీర్చబడుతుంది. సమగ్రమైన పరిశీలనాగుణంచేత విషయ విస్తృతినీ పొందుతుంది. మొత్తంమీద సర్వమూ ఒక వ్యవస్థీకృతం చేసే ప్రయత్నం తప్పనిసరిగా ఉంటుంది.

ఒక నిర్ణయం బహిరంతస్ సాక్ష్యాధారాలపై సరియైన ఉపపత్తులతో చర్చా సహితంగా లేదా వివరణయుతంగా రూపొందింపబడుతుంది. ముఖ్యంగా అంతర్విధానంలో మౌలికమైన ఆలోచనావిష్కార సమయాల్లో తప్ప మిగతా చోట్ల పరిశోధనకు సంపూర్ణమైన స్వాతంత్ర్యం ఉండదు. అంటే కొన్ని పరిమితుల్లో నిర్ణీతమై ఉంటుందన్నమాట. వైయక్తికమైన ధోరణికన్నా వస్తుగతమైన దృష్టికే ప్రాధాన్యం. విమర్శలో ఒక నియతమైన విధానక్రమం పాటింపబడదు. ఇది విమర్శకుని వ్యక్తిగతమైన దృష్టినిబట్టి స్వేచ్ఛాయుతంగా ప్రవర్తితమౌతుంది. తత్కాలానికి సరిపడేట్లు నిర్ణయించుకున్న విధానంలో స్వానుభవంతో అతని దృష్టిలో ఉన్న ప్రయోజన తత్పరతతో రూపొందుతుంది. ఆత్మగతమైన స్పందనపై ఏర్పడే ఆలోచన, సిద్ధించే దర్శనంపై ఆధారపడి నిర్ణయాలు ఉంటాయి. ముందుగా స్థిరపరచుకొన్న విలువలతో కూడిన అభిప్రాయాలపై ఆధారపడి ఉపక్రమించడంతో నిర్ణయాలు పాక్షికంగా వెలువడేందుకు వీలుంది. వస్తుగతంగా కన్నా వైయక్తికమైన ధోరణికే అవకాశం ఎక్కువ.

పరిశోధనా విధానం, విమర్శనా ధోరణీ రెండు వేరువేరు నిర్వహణం పరిధులూ కలిగినవి. ఐనా ఈనాడు వెలువడే పరిశోధనా గ్రంథాల్లో వీలునుబట్టి ఈ రెండింటిలో అవసరమైన లక్షణాల సమాహారంగా రూపొందే స్థితి ఎక్కువగా కన్పిస్తుంది. ముఖ్యంగా సృజనాత్మక సాహిత్యంలో తత్త్వం, జీవితం, భావం, శిల్పం గురించి సమాలోచనం

చేసేప్పుడు భావుక లక్షణంచేత పరిశోధనలో వస్తుపరమైన దృష్టి సడలి, స్వానుభవగతమైన ఆలోచనకు గురికావడం జరుగుతూంది. దీనితోపాటు బాహ్యాంతర విధానాల యాంత్రికమైన పద్ధతిపట్ల వైముఖ్యం కాకపోయినా, ఆసక్తి లేకపోవడం కావచ్చు. కార్యాన్ని శ్రమరహితంగా సులభమార్గాన సాధించాలన్న అభిలాష ఉండవచ్చు. గుణదోష విమర్శ రూపాన్ని పొందుపరచుకొని అంతర్దృష్టితో సమగ్రతకు దారితీసే మాట సమాలోచనం. ఇది సముచితమైంది.

3. విశ్లేషణ - సమన్వయం

అంతర్విధానంలో విశ్లేషణం సమన్వయం పరిశోధనా పరిధిలో అవలంబించే పాత్ర విశిష్టమైంది. ఇవి విషయాన్ని ఒక ప్రయోజనానికీ నిర్ణయానికీ అభిముఖంగా తీర్చేవి. బాహ్య విధానంలో వలె వీటిని విశ్లేషణ సమన్వయం అనకుండా విశ్లేషణ స్థితి, సమన్వయ స్థితి అనడం గమనించదగింది. వస్తువులోని వివిధాంశాలకు సంబంధించిన అనుబంధాలను బాగా తెలుసుకోడానికీ, అవి ఎట్లా ఒకదానితో మరొకటి ప్రయోజనకారులుగా పరిణమించేదీ గుర్తించడానికి తోడ్పడే ఈ స్థితులు పరిశోధనా భాగం అంతా పర్యాప్తమై ఉంటాయి. ఆయా సందర్భాల్నిబట్టి కార్యకారణ సంబంధం చేత స్థితిత్వాన్ని పొందుతాయి. వీటి సంస్థితి, వివిధాంశాలకు ఒకదానినుండి మరొకటి విడదీసి అవసరమైన విధంగా మిగతావాటితో సమన్వయం చేకూర్చి భావించడంతో ఏర్పడుతుంది. ఏవి వేటికి విరుద్ధమో, ఏవి వేటికి పొసగుతాయో ఏవి వేటికి తటస్థాలో కూడా సులభంగా తేలిపోతుంది. విశ్లేషణ పద్ధతినాశ్రయించి, కొత్త విషయాలు కనుగొనడమూ జరుగుతుంది. అందువల్ల దీన్ని అంతర్విధానంలో అన్వేషణ పద్ధతి (మెథడ్ ఆఫ్ డిస్కవరీ) అనడం సముచితంగా ఉంది. దీనివల్ల ఏది ముఖ్యమో ఏది అముఖ్యమో స్పష్టమవడమే కాకుండా, ఏది దేనికి కారణమో ఎట్లా కార్యరూపం వహిస్తుందో హేతుబద్ధంగా అవగతికి వస్తుంది.

ఒక కవిత తీసుకుంటే దాన్ని చదవగానే మొత్తంమీద కలిగే స్థూలమైన అనుభవాన్ని విశ్లేషిస్తే బాహ్య విధానంలోని శబ్దం నుండి మొదలుకొని అంతర్విధానంలోని వ్యంగ్య మర్యాద దాకా అనేకాంశాలు ఒకదానికొకటి కారణభూతాలై కార్యరూపాన్ని పొందుతాయి. విశ్లేషణ స్థితినిబట్టి, దాన్ని అనుసరించే సమన్వయ స్థితినిబట్టీ అవగత మౌతాయి. ఎప్పటికపుడు విశ్లేషణతోపాటు అవసరమైన అంశాల సమన్వయంతో ఆలోచనకు పూనుకోవడం జరుగుతుంది. కాబట్టి పరిశోధనలో ఈ రెండూ ఒకదానినొకటి

అందుకొని, ఉపక్రమణంతో గతిరూపాన్ని చేకూరుస్తాయనడంలో సందేహం లేదు. ఇది ఏ కవిత్వంలోనో ఏ పద్యానికో ఏ నవల్లోనో ఏ సంఘటనకో ఏ పాత్రకో మాత్రమే ఖండఖండంగా పరిమితం కాదు. పరిశోధనలో వస్తువునుబట్టి ప్రక్రియనుబట్టి ఎన్నుకొన్న విషయంలో అంశాన్ని బట్టి విశ్లేషణ మారుతూ ఉంటుంది. సమన్వయం ప్రత్యేకతను పొందుతుంది. దీనికి స్పష్టమైన నిర్దేశక సూత్రాలంటూ లేవు. ఒక సందర్భంలో సముచితమైంది మరో సందర్భంలో కాకపోవచ్చు.

ప్రస్తుతాంశాన్ని శాస్త్రీయంగా విశ్లేషిస్తే సాహిత్య పరిశోధకుడు రెండు దశల (లెవెల్స్)ను ఎదుర్కోవలసి ఉంటుంది. ఒకటి అనుభవగుణం కలిగిందీ, రెండోది హేతు లక్షణం కలిగిందీ. సృజన విషయాల్లో అనుభవగుణానికీ సృజనేతర విషయాల్లో హేతుగుణానికీ ప్రాధాన్యం ఉంటుంది. వీటిని సమన్వయం చేసుకుంటూ ముందుకు సాగడంలోనే సాహిత్యంలో పరిశోధన ప్రయోజనాత్మకమైన పాత్రను నిర్వహించగలదు. ఆ సందర్భంలో ఔచిత్యాన్ని పాటిస్తూ అప్పటి ప్రయోజనాన్ని దృష్టిలో పెట్టుకొని ముందుకు పోవడంలోనే న్యాయం చేకూరుతుంది.

పరిశోధకుడు తన ప్రజ్ఞచేత అనుభవంచేత కొత్తవిషయాన్ని ఆవిష్కరించే అవకాశం కలిగి ఉండడంవల్ల, అంతర్విధానంలో ఈ సమన్వయస్థితిని ఆవిష్కార పద్ధతి (మెథడ్ ఆఫ్ ఎక్స్ పొజిషన్) అనడమూ జరిగింది. వివిధాంశాలను ఏకత్ర సమీకరించి సమన్వయం సాధిస్తూ కొత్తరూపాన్ని ఆవిష్కరించే ప్రయత్నంలో కొన్ని క్లుప్తం కావచ్చు, ఉన్నవి మారవచ్చు. అర్థవంతమైన వీటి కలయికచేత, సంబంధస్థాపనం చేత, కొత్త ప్రయోజనాన్ని పొందడం జరుగుతుంది. ఇది మొదట్లో ఎక్కడికక్కడ దశలు దశలుగానో ఖండఖండాలుగానో తటస్థపడుతూ, పోనుపోను రచన మొత్తంమీద ఒక ప్రత్యేక క్రమంలో యోజితమై సిద్ధాంతపరమైన సహయోగాన్ని పొంది విశిష్టమైన రూపాన్ని భజిస్తుంది. పరిశోధన మొత్తంమీద పరిపూర్ణ స్థితినుండి వచ్చే శక్తివంతమైన నిర్ణయార్థాలూ వీటి పర్యవసానాలే. ఈ సమాలోచనాన్ని సంగ్రహంగా క్లుప్తీకరిస్తే అంతర్విధానంలో విశ్లేషణ స్థితి, దేనికది బాగా గుర్తించి కొత్తవి అన్వేషించడానికి దారితీస్తే, సమన్వయస్థితి, కనుగొన్నవాటిని ప్రయోజనవంతంగా ఆవిష్కరించడానికి ఉపకరిస్తుందనేది స్పష్టం. విశ్లేషణం సమన్వయం అనేవి పరిశోధనా గమనానికి రెండు పాదాలుగా ఈ కారణంగానే భావించడమైంది.

4. హేతుదృష్టి

అంతర్విధానంలో ఉపకరించే అంశాల్లో మరొకటి హేతుదృష్టి. పరిశోధనలో తలెత్తిన సమస్యలకు శాస్త్రీయమైన సమాధానం పొందేందుకు అవలంబించే మార్గం ఇది. ఇది వాస్తవాలపై జరిగే ఆలోచనా పురస్కృతమైందే తప్ప ఏ విధంగానూ కాల్పనికం కాదు. ఆధునిక యుగంలో ఈ దృష్టికి గల ప్రాధాన్యం గురించి వేరే చెప్పనక్కర లేదు. దీన్ని అనుసరించిందే కార్యకారణ సంబంధాల యోజనం. ఇది రెండు విధాలుగా నిర్వహింపబడవచ్చు. ఒకటి కాలక్రమంలో రెండోది హేతుక్రమంలో, ప్రతిదానికీ కారణం ఉంటుంది. ఒక్కొక్కప్పుడు ఇది స్ఫుటం కాకపోవచ్చు. కారణానికీ ఆధారం పరిస్థితి - సాధారణ దృష్టిలో కారణం అంటే పరిస్థితి అనే. అయితే కార్యం యొక్క పూర్వరూపమే కారణం. జీవితంలోనూ కార్యకారణ సంబంధం ఒకచోట సమాప్తి పొందేది కాదు. అట్లాగే పరిశోధనా ప్రపంచంలోనూ ఇది గొలుసు వంటిది, చక్రనేమి క్రమణం వంటిది.

ఎన్నో సమస్యలకు శాస్త్రీయమైన అవగాహనతో చర్చకు నిలిపి పరిష్కరించేందుకు తోడ్పడే ఈ అంశం అటు సామాజిక తత్త్వాన్ని ఇటు కళాత్మకమైన విలువల్నీ శోధించేందుకు పలువిధాలుగా ఉపకరిస్తుంది. ఒక క్రమ పరిణామ గతిలో సామాన్యం నుండి ప్రత్యేకమైన విషయానికీ, ప్రత్యేకం నుండి సామాన్య విషయానికీ పరిశోధకులకు అనుభవంలోకి వచ్చేదే. ఇక్కడ రెండు విధాలైన స్థితుల్ని పరిశోధకు దెదుర్కోవలసి వస్తుంది. ఒకటి వాస్తవికం, రెండోది దార్శనికం. వాస్తవికంలో హేతుస్థితి ఉంటుంది. దార్శనికంలో హేత్వతీతమైన అనుభవరూపం ఉంటుంది. ఇది ఏ హేతువుకూ లొంగదు. కాని అనుభవంలో నిజం అనిపిస్తుంది. ముఖ్యంగా సృజనాత్మక సాహిత్యంలో ఈ స్థితి ఎదురౌతుంది. ఈ రెండూ ఏ విధంగానూ పరస్పరం విరుద్ధం కావు. అన్యోన్యం పోషకాలే.

5. నిర్ణయ స్థితి - పరిష్కారం

పరిశోధనలో కొన్ని సందర్భాలు ఎట్లా ఉంటాయంటే తాత్కాలికమైన పద్ధతిలో ఒక ఊహాత్మక నిర్ణయం తీసుకోవలసి ఉంటుంది. కొన్ని సమస్యలు క్లిష్టమైనవీ, అపరిష్కృతంగా ఉన్నవీ ఎదుర్కోవలసి వచ్చినపుడూ, ఉన్నదానిపై అభివృద్ధిని కోరేటప్పుడూ ఈ చర్య అనివార్యమౌతుంది. మొదట్లో ఇది అంచనా లేదా ఊహాత్మక నిర్ణయ రూపంలో ఉంటుంది. అయితే ఇది ఏ ఆధారమూ లేకుండా మాత్రం ఉండదు. కాని సత్వరం

నిశ్చయమైన నిర్ణయానికి తగిన బలమైన సమర్థనీయమైన హేతుస్థితి ఉండదన్నమాట. ఊహాత్మకమైన నిర్ణయరూపం తాత్కాలికమైన ప్రాతిపదికపై పొందించడం జరుగుతుంది.

ఈ నిర్ణయరూపం పరిశోధన సాగేకొద్దీ విశ్లేషణ సమన్వయ స్థితులతో కార్యకారణ చర్చారూపంతో బహిర్ అంతర్ సాక్ష్యాధారాలపై పరీక్షకు నిలిపి, అట్లా నిలచినమీదట అవసరమైన మార్పులతోనో లేదా యథాతథంగానో స్వీకృతమౌతుంది. అసాధారణ పరిస్థితుల్లో నిరాకృతమూ కావచ్చు. ఇది మూల పాఠ పరిష్కారాల్లోనూ చారిత్రకాంశా ల్లోనూ, అపరిష్కృతంగా ఉన్న సమస్యలను గురించీ, నిర్ణయాన్ని పునర్విలోకనం కోరేప్పుడూ నిర్ణయంలో మార్పుల్ని అభిలషించేప్పుడూ, ఆలోచన చేసేప్పుడు ప్రత్యామ్నాయంగా అవసరమౌతుంది.

అంతర్విధానంలో ఆరంభం నుండి సమాప్తివరకూ పరిశీలనం అనేది నిరంతరం జరిగే పరిశోధనా క్రియారూపం. ఇది చాక్షుషమూ, మానసికమూ అని రెండు విధాలు. చాక్షుషం ప్రత్యక్షగుణంతో పరిమితమైంది, దేశకాల సంబంధమైందీ, బాహ్యస్థితి నాశ్రయించిందీ, చాక్షుషం దీని ఆధారంపై లేదా స్వతంత్రంగానూ వర్తిస్తుంది. మానసికం, ఆలోచనా గుణంతో ఉంది. దీనికి పరిమితి లేదు. దేశకాలాతీతమైందీ, అంతరస్థితి నాశ్రయించిందీ, ఒక్కొక్కప్పుడు దర్శనస్థాయిలోనూ ప్రవర్తమానమవుతుంది.

పరిశీలనం అంటే ఏదేని ఒక వస్తువును అది ఉన్నస్థితినీ, స్వరూపాన్నీ, ఒక ప్రయోజనాపేక్షతో చూడడం లేదా ఆలోచన చేయడం. కాబట్టి ఇది భౌతికంగానూ లేదా మానసికంగానూ అనుభవాత్మకమైంది. పరిశోధనలో దీన్ని అదుపులో వుంచడం అవసరం. లేని పక్షంలో విషయ పరిధుల్ని మరచిపోయేట్లు చేయడం లేదా అతిక్రమించడం జరుగుతుంది. అవసరం లేనివీ సంబంధం లేనివీ చోటుచేసుకొని చేరే అవకాశమూ ఉంది. విషయ పరిధుల దృష్ట్యా నియమితమైన పరిశీలనం వల్ల సత్ఫలితాలు పొందడానికీ, సావధానతతోపాటు గ్రహణశక్తి అవసరం. ఆ తరువాత వివేచనాశక్తి ప్రమేయం వస్తుంది. వివేచన పర్యవసానంగా సరియైన ఎన్నిక జరుగుతుంది.

అయితే ఒక సమస్య గురించి మానసికమైన క్రమగతిలో అనుమానం (ఇన్‌ఫెరన్స్), నిర్ధారణ, ఆలోచన, భావనతో ఎప్పటికప్పుడు పరిశోధనం పరిణామాన్ని పొందుతూ ఉంటుంది. పరిశీలనంతో, వివేచనతో అభిప్రాయం లేదా సిద్ధాంత స్వరూపానికి దారి ఏర్పడుతుంది. అంటే సిద్ధాంత గ్రంథానికొక స్వరూపం ఇవ్వడానికి ప్రారంభ చర్య మొదలు ప్రతిపాదనం వరకూ ఈ శాస్త్రీయమైన విధానంతో ప్రణాళిక సుగమత్వాన్ని

పొందుతుందన్నమాట. ఈ క్రమంవల్ల ఆంతర విధానంలో సంకీర్ణత, అస్పష్టత అసంతృప్తి తొలగిపోయి సౌలభ్యమూ, స్పష్టత, సంతృప్తి సిద్ధిస్తుందనడంలో సందేహం లేదు. పరిశీలనం దాని తరువాత వివేచనం అనేవి వస్తుపరమైన దృష్టిని కోరే హేతుస్థితికి ప్రాధాన్యం ఇచ్చే సందర్భంలో ఎక్కువగా అవసరమౌతుంది.

ఈ నిర్మాణక్రమం ప్రయోజనం అంతా 1) సమస్యల స్వరూపాన్నీ వీటి వెనుకనున్న వాస్తవాన్నీ, గతినీ గుర్తించడం, 2) ఒకదాని ప్రభావం మరోదానిపై ప్రసరించి అవి పనిచేసే తీరును అర్ధవంతంగా పరిణమింపజేయడం, 3) సిద్ధాంత స్వరూపాన్ని స్పష్టంగా సమంజసంగా ఆవిష్కరింపజేయడం, 4) శాస్త్రీయమైన విధానాల్ని అవలంబించడం. పరిశోధనలో సిద్ధాంత ప్రతిపాదనకు సంబంధించిన సమస్యల ఆయువు పట్లను తెలుసుకోడానికీ, విశ్వసనీయమైన ఆధారతలంపై పరిశోధకుడు సరియైన మార్గాన ప్రయాణించడానికీ మాత్రమే. చివరకు ఒకొక్కప్పుడు పాతదే యధాతథంగా స్వీకృతం కావచ్చు. నిరాకృతం కావచ్చు. ఏమైనా మార్పులను పొందవచ్చు. కొత్తవి ఆవిష్కృతం కావచ్చు. ఇందులో ప్రతి దశలోనైనా పరిశోధనలో మౌలికతను ప్రదర్శించేందుకు అవసరమైన స్వేచ్ఛకు అవకాశం ఉందన్న సంగతి మరచిపోకూడదు. ఈ స్వేచ్ఛవల్లనే పరిశోధనలో ఇంతటి వైవిధ్యమై, వైశిష్ట్యమూ.

6. అంతస్స్వరూపం - ప్రయోజనం

ప్రతి పరిశోధనకూ ఒక ప్రత్యేకత ఉంది. దాని అంతస్ స్వరూపమూ ప్రయోజనమూ వేరువేరుగా ఉంటాయి. ప్రతి పరిశోధకుని అన్వేషణ మార్గం లక్ష్యం భిన్నంగా ఉంటాయి. స్థూలంగా కొన్ని సూత్రప్రాయమైన బాహ్యాంతర్నిర్దేశకాలున్నప్పటికీ పరిశోధకుని మౌలికమైన వ్యక్తిత్వ ప్రభావం వల్ల అంతరమైన యోజనమూ సంస్థితిలో విశిష్టత కలిగి ఉంటుంది. ఈ వైవిధ్యం మానవ జీవితం వలెనే తప్పనిసరియైంది. పరిశోధనా వ్యాసంగం, విజ్ఞానరాశిని సంపన్నం చేసింది.

ఆధునిక యుగంలో సాహిత్య వ్యాసంగం బహు విస్తృతిని పొందుతూండడంచేత నేటి పరిశోధన వినూత్నమైన విధానాలతో కొనసాగుతూనే ఉంది.

ఒక్కొక్క పరిశోధకునికి సమాధానాలు పరిష్కారాలు ఒక్కొక్క విధంగా ఉంటాయి. వీటిలో కొన్ని తాత్కాలిక ప్రయోజనం కలవీ, మరికొన్ని శాశ్వతమైన ప్రాతిపదిక కలవీ, పరిశోధనా కృషిలో ఎప్పటికపుడు ఎదుర్కోవలసిన పరిస్థితుల్ని పరిశోధకుడు స్వేచ్ఛగా

ప్రయత్నించి నిర్ణయరూపాన్ని ప్రదర్శించేందుకు ఉపక్రమించడంతో అంతకుముందున్న స్థూలమైన రేఖలకు స్వరూపం ఏర్పడడం ఆరంభమౌతుంది.

పరిశోధనలో ప్రయాణమే లక్ష్యం కాదు. లక్ష్యంగా వేరుగా ఉంటుంది. ప్రయాణ లక్ష్యం పరిణామరూపంగా పరిగణించేవారి మాటల్లోనూ తాత్త్విక సత్యంతోపాటు కొంత వాస్తవికత లేకపోలేదు. ఇది అంతం అంటూ లేని నైరంతర్యాన్ని సూచిస్తూనే ఎక్కడికక్కడ ఖండఖండంగా లక్ష్యసీమల్ని భావింపచేస్తుంది. అంతర్విధాన క్రమంలోని విశ్లేషణం సమన్వయం పరిశీలనం, ఆలోచన, దర్శనంచేత సుస్థితిని పొందిన పరిశోధన ప్రణాళికా నియతమైంది.

7. అంతర్విధాన దశలు

జీవితంలో వలెనే పరిశోధనలోనూ అంతర్విధానానికి సంబంధించిన మూలతత్త్వం 1) హేతుయుతం, 2) భావనామయం, 3) అనుభవాత్మకం అని మూడు దశ (లెవెల్స్)ల్లో ప్రవృత్తమై కన్పిస్తుంది. మొదటిది కార్యాచరణ చర్చతో, రెండోది ఆలోచనా ప్రసారంతో మూడోది దర్శనశక్తితో పరిశోధకుడు వస్తువును నిర్వహించే విధానికి చెందినవి. ఈ మూడు వేటికవి విభజించడానికి వీలు కలిగినా సందర్భాన్ని బట్టి ఏదో ఒకటి ప్రముఖంగా తక్కినవాటి ప్రమేయం కలిగి తప్పనిసరిగా కన్పిస్తుంది. అంతర్విధానంలో ఇంతవరకు వివరించింది ఒక ఎత్తు. ఇది ఒక ఎత్తూ.

ఇది ఇట్లా ఉంచి పరిశోధనలో పరిశోధకుని మనస్తత్వానికి సంబంధించిన ధోరణులూ విస్మరించటానికి వీల్లేదు. దీని ప్రసక్తి లేకుండా ఈ వ్యాసానికి సమగ్రత చేకూరదు. ఈ ధోరణుల్లో 1) కొన్ని సర్వసాధారణమైనవీ, 2) మరికొన్ని వైయక్తికమైనవీ, 3) మరికొన్ని అసాధారణమైనవీ ఉంటాయి. వీటి సమ్మేళనంతో ఏర్పడిన విశిష్టమైన రూపం చాలా సంక్లిష్టమైంది. ఎంత ప్రయత్నించినా ఇంకా తెలియంది ఎంతో మిగిలి వుండే లక్షణం కలిగింది. ఇది ఏర్పడడానికి కారణాలు, మనస్తత్వశాస్త్రరీత్యా 1)ఆనువంశికం, 2) పోషణ-పరిసరాల ప్రభావం, 3) సంతరించుకున్న విజ్ఞానం, అలవడిన సంస్కారం, 4) గతంలోని అనుభవాల ప్రభావం, 5) వ్యక్తిగతమైన మనస్తత్త్వ నిర్మితి, 6) సమాహారంగా రూపొందిన అభిప్రాయాలూ, ఆదర్శాలూ ముఖ్యంగా పేర్కొదగినవి. పరిశోధనా స్వరూపంతో ఇంచుమించు అందరూ ఒకే బాహ్య అంతర్విధాన సూత్రాలను అవలంబించినప్పటికీ పరిశోధనా గ్రంథాలు ఎంతో వైవిధ్యంతో వివిధ స్థాయిల్లో విలువలతో ప్రవర్తితం కావడానికి మూలకారణాల్లో అంతర్గతమైన మనస్తత్త్వం

ముఖ్యమైంది. దీనిచేత ఏర్పడిందే వ్యక్తిత్వ విలసనం. ఈ సందర్భంలో పేర్కోదగిన మరో విషయం, పరిశోధకుని స్వేచ్ఛా శీలంతో కూడిన హేతుదృష్టి, నిర్ణయశక్తి తప్పనిసరిగా దృష్టిని ఆకర్షిస్తాయి. యంత్రాలకూ మానవులకూ గల భేదం గుణాత్మకం.

వ్యక్తి అంటే మొదట బాహ్య శరీర నిర్మితీ, ఆ తరువాత అంతర్ వ్యక్తిత్వ పరిణామం వలెనే పరిశోధనలోనూ ఈ స్థితి అనుభవానికి వస్తుంది. పరిశోధనా అంశాలు కొన్ని స్థిరమైనవీ మరికొన్ని పరిణామ సహజమైనవీ కన్పిస్తాయి. ఈ రెండోదాని వికాస రూపమే పరిశోధనలో మౌలికమైందీ, పరిశోధన యొక్క గుణాధారమైన అస్తిత్వాన్ని ప్రదర్శించేదీ. ఇది ఆంతర విధానంలో నిహితమై విశిష్ట వ్యక్తిత్వ శక్తి కలిగి ఉండడంచేత మనస్తత్వపరమైన వివరణం అవసరమౌతుంది.

పరిశోధనలో అంతర్విధానంలో సన్నిహితమైన వ్యక్తిత్వ సిద్ధాంతం శాస్త్రరీత్యా సమున్నతమైందీ, సమర్థనీయమైందీ. ఇది పరిశోధనలో ఒకప్పుడు హేతుసహితమైన ఆలోచనకూ మరొకప్పుడు హేత్వతీతమైన స్థితికీ ముఖ్యంగా సాహిత్యరంగంలో అందునా సృజనాత్మక రచనల్లో ఎదుర్కోవలసి ఉంటుంది. అయినప్పటికీ ఒక క్రమసహితమైన అంతర్ విధానంలో ప్రయోజితమై ఆవిష్కృతం కావడంవల్ల ఏ విధమైన క్లిష్టతనూ పొందదు. కొత్తను అన్వేషించే అభిలాష గల పరిశోధకుడు అవలంబించే స్వేచ్ఛ నియంత్రితమై, పరిశోధనా పరిధి అవసరం మేరకు విస్తృతిని పొందడం చేత ఒక విధంగా పరిశోధన హద్దులు మీరకుండా నిర్దుష్టంగా నిర్మితమౌతుంది. ఒక్కమారు సమాలోచనం చేస్తే అంతర్విధానం.

8. అంతర్విధానం - ప్రధానాంశాలు

పరిశోధనలో అంతర్విధానం,

1. పరిశోధనకు క్రమ సహితమైన గతి చేకూరేందుకు అవసరమైన నిర్మాణరూపాన్ని ఇస్తుంది.
2. మొదటినుండి చివరి వరకూ భౌతిక రూపంతోపాటు ఆంతరమైన పరిణామంతో వికాస సమగ్రతను చేకూరుస్తోంది.
3. హేతువు చేత కార్యకారణ సంబంధాన్ని, అనుభవంచేత వైయక్తిక మనస్తత్వ ధోరణినీ, ఆదర్శంచేత సామాజిక దృష్టినీ భావింపజేసే వాస్తవశక్తుల్ని గుర్తిస్తుంది.
4. పరిశోధనా వ్యాసంగం వెనుక నుండి ఆంతర విధానాన్ని నడిపే శక్తులున్నాయనీ అవి సామాజికం, వైయక్తికం, ఆదర్శ లక్షణాలచేత సమాహితమైనవనీ తెలుస్తుంది.

5. కొత్తను అన్వేషించే అభిలాషతో స్వేచ్ఛ, హేతుదృష్టి, అనుభవ దర్శనం చేత నిర్మితమైన పరిశోధనా వ్యక్తిత్వ వికాసం, విస్మృతం కావడానికి వీలులేని స్థితిని భావింపజేస్తుంది. వివేచనకు ఉపకరిస్తుంది.

"సమస్యలెన్నో క్రమపద్ధతులన్ని విధాలు" అన్న నార్త్ రోప్ మాటలు, ఈ విధాన క్రమం వైవిధ్యాన్ని ప్రకటిస్తూ పరిశోధకుని స్వాతంత్ర్యాన్ని భావింపజేస్తాయి. సాహిత్యం ఒక విధంగా సామాజిక స్వరూపంతోపాటు కళాత్మకమైన అంశాలకూ సంబంధించింది. మానవులూ వారి వివిధ చర్యలూ ప్రతిచర్యలూ ఆలోచనలూ కల్పనల ప్రమేయం కలిగింది. సాహిత్యం గురించి పరిశోధనం భౌతిక మానసికమైన నిర్మాణ వ్యక్తిత్వాలను తప్పనిసరిగా సంతరించుకొని ఆవిష్కృతమౌతుంది. ఈ సమాలోచనమే ప్రస్తుత పరిశోధనా స్వరూపంలో అంతర్విధానక్రమం - వ్యక్తిత్వం.

3. గ్రంథ పరిష్కరణం

1. పరిశోధన - పరిష్కరణం

పరిశోధనా క్షేత్రంలో గ్రంథ పరిష్కరణం ప్రత్యేకమైన విభాగం మూల లిఖిత (కృతి) ప్రతి (Text) రూపానికి యథాతథంగానో లేదా అత్యంత సమీపంగానో పాఠ పరిష్కరణం సిద్ధం చేయడం ఇందులో ముఖ్యం ఇది పరిశోధనా సమాచార సేకరణంతో కూడిన పీఠికతో అనుబంధంతో ప్రకటితమౌతుంది. సంపాదకుని గురుతర బాధ్యతకు నిదర్శనమైంది గ్రంథం ప్రాచీనమైనకొద్దీ ఈ దిశలో పరిశోధన ప్రాముఖ్యం వహిస్తుంది. పరిష్కరణంలో ఉత్పన్నమయ్యే సమస్యలనేకం. వీటిని పరిష్కరించడానికి దీర్ఘ శ్రమతోపాటు పాండిత్యం వివేకం నిర్ణయశక్తి అవసరం.

ఈ సందర్భంలో మూలలిఖితప్రతి నుండి ఒకదాని ననుసరించి మరొకటి బహుకాలంపై వచ్చిన అనేక వ్రాతప్రతుల్ని ముద్రితప్రతుల్ని సంప్రదించవలసి ఉంటుంది. దీనికి సంబంధించిన పరిశీలనమే మూల (లిఖిత) Written (కృతి) విమర్శ Textual Criticism మూలప్రతితోపాటు దాని నుండి సిద్ధం చేసిన అనుసరణ ప్రతుల (గ్రంథాల) సంపాదనం మొదలుకొని పాఠ పరిష్కరణంతో పీఠికతో ప్రకటించే దశ వరకు ఎన్నో సమస్యలకు సహేతుకమైన పరిష్కారమార్గం అన్వేషించవలసి ఉంటుంది ఇది ఎంతో గురుతరమైన బాధ్యతతో కూడింది. దీన్ని నిర్దుష్టంగా నిర్వహించేందుకు కొన్ని పద్ధతులున్నాయి. ఇవి అంతర్జాతీయ పరిశోధనా స్థాయిలో రూపొందినవి ప్రామాణికతను సంతరించుకొన్నవి.

ఎందరో పరిశోధకుల అనుభవం మీద సిగ్గుదేరి క్రమంగా పరిశోధనా ప్రపంచంలో గ్రంథ పరిష్కరణ నిర్దేశక సూత్రాలు స్థిరపడినాయి. అయినప్పటికీ స్థానికమైన పరిస్థితులకనుగుణంగా భాష ప్రాంతం సంస్కృతి అలవాట్లు మొదలైన అంశాలను పురస్కరించుకొని పరిశోధకులు వీటిని తమ పరిశోధనావసరాల కనుగుణంగా వివిధ ప్రాంతీయ భాషల్లో సవరించుకోవడం జరిగింది. ఇది సహజం కూడా. ఇది మూలప్రతి (గ్రంథ) విమర్శ పరిధిని విస్తృతం చేసింది. మూల లిఖిత ప్రతీ, అనుసరణ ప్రతులూ ప్రాచీనమైనకొద్దీ లభించే ఆధారాల విశ్వసనీయత పట్ల అనుమానాలెక్కువగా ఉంటాయి. వీటిని నిర్ణయం చేసి నిశ్చయమైన స్థితినేర్పరడానికెన్నో సాక్ష్యాధారాలు సేకరించవలసి ఉంటుంది. అన్నిటినీ సహేతుకంగా చర్చించి వివిధ తలాలపై తీసుకున్న నిర్ణయాలను సమన్వయపరచడమూ అవసరమౌతుంది

సంస్కృతం ప్రాకృతం మొదలైన ప్రాచీన భారతీయ భాషలకు చెందిన మూల ప్రతి (గ్రంధ) విమర్శనం ఎన్నో సమస్యలతో పరిశోధనా విస్తృతపరిధిని పొందింది. ఆధునిక భారతీయ భాషల విషయంలోను ఎదురయ్యే సమస్యలు ఇంచుమించు ఒకటే ఐనా కాలం ప్రాంతం వల్ల పరిస్థితుల్లో మార్పు వల్ల కొంత భేదిస్తాయి. భాషకై అవలంబించే లిపి వల్ల, ప్రాంతీయ ప్రత్యేకతలతో సిద్ధించే వివిధ వస్తు సాధనాల వల్ల వేరు వేరు స్థితుల్ని కలిగి ఉన్నాయి.

ప్రాచీనకాలంలో గ్రంధాలను సంరక్షించే సరియైన వ్యవస్థ లేకపోవడంవల్ల, ఆ తరువాత కాలంలో ఏర్పడింది సరిగా పనిచేయకపోవడంవల్ల, ముఖ్యంగా ప్రాచీన సాహిత్యానికీ ఎంతో నష్టం వాటిల్లింది. ప్రాచీన సంస్కృత సాహిత్యం విషయంలో సరేసరి. తెలుగులో నన్నయభట్టుకు పూర్వం గ్రంథాలీ విధంగానే నష్టమైనాయి. పోతన భాగవతం అదృష్టవశాత్తు బ్రతికి బయటపడింది.

ఒక కృతి ఎప్పుడో ఒకమారు పరిష్కృతం కావచ్చు. కాలం గడిచాక అప్పటికి దొరికిన సమాచారాన్నిబట్టి తిరిగి పరిష్కరించవలసిన అవసరం రావచ్చు ఇక పరిష్కరింప బడని గ్రంధాలను గురించి వేరే చెప్పనక్కరలేదు. ఎంతో సమాచార సేకరణతో అవసరమైన ఎన్నో సాక్ష్యాధారాలతో హేతుదృష్టితో జరిగే పరిష్కరణం పరిశోధనా వ్యాసంగంలో ముఖ్యమైంది. ఇది భారతీయ భాషల్లో పాశ్చాత్య ప్రభావంవల్ల ఆరంభమైంది.

మూలపాఠం మొదలుకొని క్రమపద్ధతిలో గ్రంధ పరిష్కరణం వరకు వివిధ దశల్లో నిర్వహించే పరిశోధనా వ్యాసంగం పరిశోధనా ప్రపంచంలో తనదైన ప్రత్యేకతను సంతరించుకుంది. సమాచార సేకరణతో, సహేతుకమైన పరిశీలనంతో, సముచితమైన నిర్ణయంతో ప్రామాణికమైన స్వరూపాన్ని ఇవ్వడమే మూలకృతి పరిశీలనంలో ఉద్దేశం.

2. మూల (కృతి) ప్రతి నుండి ప్రతులు

మూల లిఖిత ప్రతి నుండి అనుసరణ ప్రతులూ, ప్రతులనుండి తిరిగి వ్రాసిన ప్రతులు అనేకం శాఖోపశాఖలుగా విస్తరిల్లి కన్పిస్తాయి అచ్చుయంత్రాలు లేని కాలంలో ఒక ప్రతిని చూచి మరో ప్రతి వ్రాయవలసి వచ్చేది. ఈ పనికి అభిలాష లేదా ఎవరినుండైనా ప్రోత్సహమో ఆదరణో అవసరం దీనికితోడు సాధన సంపత్తి వ్రాసే నేర్పు ఓర్పు కావాలి పూర్వం రాజాస్థానాల్లో ఒకరి మాటపైనో తామై ఇష్టపడో వేతనం పైనో లేఖకులీపని చేసేవారు. ఒక్కొక్కప్పుడీ పనిపై పర్యవేక్షణ ఉంటే ఉండేది లేకపోతే లేదు ఒక్కొక్కరు ఒక్కొక్క విధంగా వ్రాసేవారు. ఒకే వ్యక్తి అయినప్పటికీ ఒక్కొక్కసారి

ఒక్కొక్క విధంగా వ్రాసే అవకాశం ఉంది. కాలం గడిచేకొద్దీ చేతులు మారేకొద్దీ అనేక కారణాలవల్ల ఎన్నో మార్పులూ, దోషాలూ చోటుచేసుకునేవి. ఈ మార్పులూ, దోషాలూ క్రమంగా కొంతకాలానికి స్థిరపడిపోవడమూ జరిగింది.

ప్రాచీనకాలంలో భారతదేశంలో వేదశాస్త్ర విద్యావ్యాప్తి మౌఖికంగానే జరిగేది, ముఖస్థ విద్యకే ఎక్కువ గౌరవమూ ప్రచారమూ ఉండేది. పెద్దపెద్ద పండితులు విద్యను బోధించడం జరిగేది కాని వ్రాసేవారు కాదు. ఈ పరంపర భారతదేశంలో ఇంకా అక్కడక్కడా మిగిలే ఉంది. ఈ కారణంగానే వేదాలకు శ్రుతి అన్న పేరు వచ్చింది ఈ విధానం భాషా దృష్టితో ప్రాచీన సంస్కృత స్వరూపాన్ని రక్షించడంలో ఎంతో మేలు చేసింది సమాజంలో ప్రచలితంగా ఉన్న వైదిక భాషా స్వరూపాన్ని ఉచ్చారణ సహితంగా యధాతథంగా నిలిపింది. ఇది భాషా పరిశోధకులకు సంస్కృతీ గవేషకులకెంతో ఉపకరించే విలువైన అంశం. ఆ తరువాత పరిస్థితులు మారడం లేఖనం లిపి - విద్యా వ్యాప్తి సాధనాలు క్రమంగా విజ్ఞానవ్యాప్తికి దోహదం చేసాయి. ఈ స్థితిలో పూర్వం లేఖకులు నిర్వహించిన పాత్ర గణనీయమైంది.

3. లిఖిత వ్రాత ప్రతులు

లిఖిత కృతి ప్రతి మూడు విధాలు. 1) రచయిత స్వయంగా వ్రాసింది. 2) రచయిత పర్యవేక్షణలో వ్రాసింది. 3) రచయిత ప్రమేయం లేకుండా వ్రాసింది భారతదేశంలో ప్రాచీన కృతులకు సంబంధించినంతవరకు మొదటి విధం అసలే మృగ్యం రెండోది ఆధునిక భారతీయ భాషల్లో కొంతవరకు లభ్యం. దీనికీ నిశ్చయమైన ఆధారాలు తక్కువ. మూడో విధం మాత్రం ప్రచురంగా కన్పిస్తుంది భారతదేశంలో పై రెండు విధాలకు సంబంధించిన పరంపర ఎప్పుడో విచ్ఛిన్నమైంది తిరిగి సుస్థితిని పొందలేదు. ఆధునికకాలంలో కొంతవరకు మాత్రమే ఈ స్థితిని చూచే అవకాశముంది. ఇప్పటికీ రచయిత స్వంత దస్తూరితో లభించిన కృతిని భద్రం చేయాలన్న ఆలోచన దృఢంగా లేదు. కారణం దీనికి సంబంధించిన పరంపర లేకపోవడం అట్లా ఉంచి రచయితలకూ ప్రజలకూ దీనిపట్ల సరియైన దృక్పథం లేకపోవడమూ స్థూలంగా రచన ముఖ్యం కాని ఎవరు ఎట్లా వ్రాసారన్నది ముఖ్యం కాదన్న అభిప్రాయంతో కూడిన మనస్తత్వం పరిశోధకుల కవసరమైన అంశాలపట్ల తూష్ణీభావాన్ని వహింపజేస్తూంది.

రచయిత స్వయంగానో, అతని ప్రమేయం లేదా పర్యవేక్షణలోనో వ్రాతప్రతి సిద్ధం చేయకపోవడంతో మూలలిఖితకృతికి సరియైన రూపాన్ని స్థిరపరచడంలో కొన్ని చిక్కులు ఎదుర్కోవలసి వస్తుంది. పోనుపోను ఇంకా కొన్ని మార్పులకు చేర్పులకవకాశం కలుగుతుంది. ఈ స్థితుల్ని ఒక పద్ధతిలో సరిచేసే ప్రయత్నంలో భాగమే మూల (లిఖిత) ప్రతి (గ్రంథ) (కృతి) విమర్శ. కొన్ని నిర్దేశక సూత్రాల ననుసరించి కారణాలన్వేషిత మౌతాయి. ప్రతిలో చోటుచేసుకున్న దోషాలను తొలగించి శిథిలాలను పూరించి చేర్పుల్ని సరిచేసి నిర్ణయరూపాన్ని ఇచ్చే సంపూర్ణమైన ప్రయత్నం గ్రంథ పరిష్కరణంలో కన్పిస్తుంది.

నాగర లిపిలో కాక ఎన్నో సంస్కృత గ్రంథాలు అనేక భారతీయ భాషల లిపిలో వ్రాయబడినాయి. భారతీయులు సంస్కృత భాషలోని విజ్ఞానసంపత్తిపట్ల అభిలాషతో అవసరం దృష్ట్యా సంస్కృత భాషా లిపి నిరోధాన్ని ఈ విధంగా తొలగించుకోవడం జరిగింది. ఒక లిపి నుండి మరో లిపిలోకి మారే సందర్భంలో ఎన్నో పొరపాట్లు జరిగే వీలుంది. ఇవి ఒక్కొక్క భాషలో ఒక్కొక్కవిధంగా జరగవచ్చు మూలలిఖిత కృతినుండి వ్రాసినవి, ఆ తరువాత కాలానికి చెందినవీ ప్రతుల్లో జరిగిన దోషాలను సరిచేయడానికీ దోషాల స్వరూపం తెలుసుకోడానికీ ప్రాంతీయ బాషల్లో వేరువేరు లిపుల్లో వ్రాయబడిన ప్రతులెంతగానో తోడ్పడతాయి. ప్రాచీన సంస్కృత వాఙ్మయ పరిశోధనకివి బాగా అనుకూలించాయి.

ప్రాచీన కాలంలో కావలసిన ప్రతుల్ని చేతివ్రాతతో సిద్ధం చేసేవారు. ఒక ప్రతిని చూచి మరో ప్రతిని వ్రాసేప్పుడనేక దోషాలకవకాశం ఉంది. కాలం గడిచేకొద్దీ ఈ దోషాలు మరో ప్రతిని సిద్ధం చేసేప్పుడు కొనసాగుతూ స్థిరరూపాన్ని పొందుతాయి. కొత్తవి చోటుచేసుకోవడమూ జరగవచ్చు. మూల లిఖిత ప్రతి అందుబాటులో లేకపోవడం వల్ల ఒకవేళ ఉన్నా అశ్రద్ధవల్లనో దాన్ని విప్పి చూడకూడదన్న మూఢ విశ్వాసంవల్లనో మూలలిఖిత ప్రతి నష్టం కావడంవల్లనో అనేక కారణాలవల్ల ఎన్నో దోషాలు మార్పులు చేర్పులు తొలగింపులకు సంబంధించినవి సంభవిస్తాయి. కాలం గడిచేకొద్దీ చేతులు మారేకొద్దీ లిఖిత ప్రతులు ప్రాచీనమై పోయేకొద్దీ దోషాల సముదాయంతో ప్రతి శీర్ణమై పోయిన స్థితుల్లో క్లిష్టంగా గహనంగా తయారవుతాయి. పరిశోధకులీ స్థితుల్ని పరిష్కరించడానికాయత్తం అయ్యేముందు మూల లిఖిత ప్రతిని గురించి లభ్యమాన లిఖిత ముద్రిత ప్రతుల్ని గురించి అవి దొరికిన స్థలం కాలం లభ్యమైన విధం వ్రాయబడిన వస్తువు దాని స్థితి - అప్పటి పరిస్థితులు అన్నీ బాగా పరిశీలించాలి. దీనికి చరిత్ర సంస్కృతికి చెందిన శాఖల సహకారమూ తీసుకోవలసి ఉంటుంది.

4. ఏర్పడే దోషాలు

లేఖకుడు చూచి వ్రాసే ప్రతుల్లో ఏర్పడే దోషాలు రెండు విధాలు. మొదటిది నేత్రగతమైనవి. ఇవి నేత్ర బలహీనతలకు సంబంధించింది. దృష్టిదోషంవల్ల లేదా భ్రమవల్ల ఒక అక్షరం మరో అక్షరం వలె కన్పిస్తుంది. అక్షరం సరిగా కన్పించక పొరపాటు జరుగుతుంది. మరో అక్షరం చోటుచేసుకుంటుంది. రెండోది మనోగతమైంది. లిఖిత ప్రతిలో ఉన్న అక్షరాన్ని పొరపడి లేదా మరో అర్థాన్ని భావించి మార్చడం జరుగుతుంది. లేఖకుడు చదువుకున్న వ్యక్తి ఐతే ఇటువంటి దోషాలు ఎక్కువగా జరిగే వీలుంది. ప్రాచీన గ్రంథాల్లో కన్పించే దోషాలు ఎక్కువగా ఈ విధంగానూ కన్పిస్తాయి. లేఖకుడు బహు శ్రద్ధతో వ్రాస్తూనే మధ్యమధ్య తన బుద్ధిబలంతో పాండిత్యంతో అనుకోని అనుకోకుండా యాంత్రికంగానో వివేచనతోనో అక్షరాలు పదాలు మార్చడం జరుగుతుంది. కొన్ని సమయాల్లో పద్యపాదాలు మార్చిన సందర్భాలు ఉన్నాయి. కొత్త పద్యాలు చేర్చడమూ జరిగింది. ఇవి ఇట్లా ఉంచి కృతికర్త స్వయంగా చేసే దోషాలు ఉన్నాయి. కొన్నిచోట్ల పొరపాట్లు దొర్లడంవల్ల లేఖకుడు వీటిని యథాతథంగా దించేయడం జరుగుతుంది. వ్రాత స్పష్టంగా లేకపోవడంవల్ల తెలిసీ తెలీకా మరికొన్ని దోషాలు సంభవిస్తాయి. ఈ సందర్భాల్లో లేఖకుడు తన ఆలోచనతో పాండిత్యంతో పాటు వివేకమూ ఉపయోగించవలసి ఉంటుంది.

ఈ దోషాల్ని మరో విధంగా వర్గీకరించవచ్చు. మొదటిది ప్రామాదికం. ప్రమాదవశాత్తు అనుకోకుండా జరిగేవి ఒక అక్షరం బదులు మరో అక్షరం ఒక శబ్దం బదులు మరో శబ్దం చోటుచేసుకుంటాయి. రెండోది బుద్ధిపూర్వకం. లేఖకునిలో సాహిత్యం పట్ల అభిలాష వల్ల ఉత్సాహం వల్ల ఆలోచన చేత పాండిత్యం చేత బుద్ధి పూర్వకంగా జరిగేవి. మూడోది బాహ్య ప్రభావితం. వ్రాత ప్రతి ఎక్కువమార్లు ఉపయోగించడం వల్ల శిథిలదశకు చేరడం చేత ఇంకా ఎండ చలి చెమ్మ మొదలైన తీవ్రమైన వాతావరణ పరిస్థితులకు లోనుకావడం మూలంగా మార్పులకు గురౌతుంది. అక్షరాలు పదాలు పంక్తులూ సుస్థితిని కోల్పోతాయి. ఈ స్థితిలో లేఖకులు తమకు తోచిన విధంగా ఒక్కొక్కరు ఒక్కొక్క విధమైన మార్పుల్ని చేర్పుల్ని సంతరించే ప్రయత్నం జరుగుతుంది.

ఈ దోషాలను పరిశీలిస్తే దృష్టికి వచ్చే అంశాలు : 1) ఒక అక్షరం మరో అక్షరంగా కన్పించడం లేదా పొరపాటున భావించడం. 2) పోలికవల్లనో పొరపాటు

వల్లనో తప్పుగా అర్థం చేసుకోవడం, 3) వ్రాతలో పూర్వపదం చివరి అక్షరంతో, పరమైన పదం మొదటి అక్షరం కలిసిపోవడం. 4) అక్షరాలు పదాలు వాక్యాలు పేరాలు పుటల విభజనలో ఏదో కొంత భాగం క్రమం తప్పడం లేదా స్థానాంతరం పొందడం. 5) ఎవరైనా చెబుతూంటే మరొకరు వ్రాసేప్పుడు ఉచ్చారణలో దోషాలవల్ల, సరిగా వినకపోవడం, వినబడకపోవడం, 6) వ్రాత ప్రతిని సరిగా అనుసరించకుండా లేఖకుడు తానేదో చేర్చాలనే ఉద్దేశం కలిగి ఉండడం, 7) బాహ్య కారణాలవల్ల అక్షరాలు పదాలు కొంతభాగం మాసిపోయి లేదా వినష్టమై పోవడం ఛందస్సుకు భంగం లేకుండానే ఉన్నది మరో అక్షరంగా పదంగా కన్పించడం, అనేవి సాధారణమైనవి.

ఇవి ఇట్లా ఉంచి మరికొన్ని సందర్భాలు ఉన్నాయి. సుదీర్ఘమైన కృతిని ఒకరికంటె ఎక్కువమంది చూచి వ్రాతప్రతిని సిద్ధం చేయవలసిన అవసరం కలిగినపుడు వ్యక్తుల స్థాయిలో కొన్ని దోషాలు చోటుచేసుకునే వీలుంది. ఆయా భాగాలు మార్పుల్లో ప్రత్యేకతను కలిగి ఉంటాయి. ప్రతి లేఖకునికీ ఒక్కొక్క విధమైన మనస్థితి ఉంటుంది. లేఖనానికి సంబంధించిన అలవాట్లు ఉంటాయి. ఈ కారణంచేత ఒక్కొక్క విధమైన దోషాలు జరిగే వీలుంది. అతని అభిరుచులు ఆలోచనలు అలవాట్లు ప్రభావం నెరపుతాయి. అయితే లేఖకుల చిత్తశుద్ధి శ్రద్ధ వివేకంతో ఇందులో చాలా దోషాలు పరిహరించవచ్చు. ఇది లేఖకుల సాహిత్యస్థాయి ఒక ప్రమాణంలో ఉన్నపుడే సాధ్యం. దోషాలు లేని వ్రాతప్రతిని సిద్ధం చేయడం కష్టతరమైన పనే కావచ్చు. కాని అసాధ్యం మాత్రం కాదు. కాలం స్థలం పరిస్థితులు (మూల) వ్రాతప్రతి తన సుస్థితిని కోల్పోయేట్లు చేసే వీలుంది. దీన్ని సరియైన సమయంలో తగినవిధంగా తీసుకొనే చర్యలవల్ల నివారించే వీలుంది. ఈ పరిస్థితిని చక్కదిద్దేందుకు ఇటీవల శాస్త్రీయమైన దృక్పథం వల్ల తగిన చర్యలతో సుస్థితి ఏర్పడింది. ఈ దిశలో మన రాష్ట్రంలో తృప్తికరమైన వాతావరణ నిర్మితి జరగవలసి ఉంది.

5. గ్రంథ పరిష్కరణం – విధాలు

ఒక కృతికి సంబంధించిన వ్రాతప్రతులను ముద్రితప్రతులను సహేతుకంగా తగిన సాక్ష్యాధారాలతో వివేచనచేసి సరియైన పాఠాలను నిర్ణయించి పాఠభేదాలతో పీఠికలతో ప్రకటించడం పరిష్కరణం. ప్రామాణికంగా సరియైన పాఠాన్ని నిర్ణయించి స్థిరపరచడం ప్రధాన లక్ష్యం. ఇది అంత సులభసాధ్యం కాదు. ప్రతి వినష్టమైపోయి మారిపోయి మాసిపోయి లుప్తమైపోయి శీర్ణమైపోయి ఖండితమైపోయి ఉన్న రూపాల్ని

పూరించి సరిచేయడమనేది ఎంతో శ్రమతో వివేకంతో పాండిత్యంతో క్రమపద్ధతిలో జరుగవలసిన పని. పరిష్కరణలో నిర్ణయింపబడిన పాఠ నిర్ణయం పరిష్కర్తకే కాక అందరికీ లేదా ఎక్కువమందికామోదయోగ్యంగా ఉండాలి లేదా సహజం అనీ సముచితం అనీ బాగుంది అనీ అనిపించాలి.

పాఠ పరిష్కరణ ప్రధానంగా రెండు విధాలు :

1) రెసెన్షియో (Recensio) : ఇది మూల (లిఖిత) ప్రతి (కృతి)లోని పూర్వ రూపానికి చెందిన పాఠం స్థితిని తిరిగి అంటే యథాస్థితిలో నెలకొల్పేందుకు దారితీసే విధం.

2) ఎమెండేషియో (Emendatio) ఇది మూల (లిఖిత) ప్రతి (కృతి)లోని విశ్వసనీయం కాని అంశాలను తొలగించే ప్రయత్నంతో సరియైన స్థితిని పునరుద్ధరించేందుకు దారితీసే విధం.

రెసెన్షియోలో ప్రాచీనమైన మూలకృతిలో రూపాన్ని యథాస్థితిలో నిలిపే యోచనతో కృషి ఆరంభమౌతుంది. దీనికోసం సహకరించే ప్రతులను ప్రాతినిధ్యం దృష్టితో ఎన్నుకోవడం జరుగుతుంది. మొట్టమొదట రచయిత స్వయంగా వ్రాసింది లేదా దానికి సాధ్యమైనంత సమీపంగా ఉందీ, లభించిన ప్రతుల ఆధారంగా గ్రహింప బడుతుంది. రచయిత పర్యవేక్షణలో వ్రాసినవీ. ఆపైన రచయిత సమకాలీనమైనవీ సమీపంగా ఉన్నవీ మిగతావీ క్రమంగా పరిగణనలోకి వస్తాయి.

దొరికిన లిఖిత ప్రతుల్ని ఎన్నుకోవడం కూడ ఒక పద్ధతిలో జరుగుతుంది. ఇది ప్రతినిధిత్వాన్ని నెరపే విధంగా ఉంటుంది. వివిధ సాక్ష్యాధారాల పరిశీలనం తరువాత నిశ్చయరూపాన్ని పొందుతుంది. ఇదివరకు పరిష్కృతం కానివి, ఒకవేళ జరిగినా సవిమర్శకంగా నిర్దోషంగా సరియైన పాఠరూపం పొందలేదన్న భావం ఏర్పడినవీ గ్రహింపవచ్చు. విశాలమైన ప్రాతిపదికపై ఎన్నిక జరుగుతుంది.

ఈ సందర్భంలో లిఖిత ప్రతులే కాక ముద్రితాలు కూడా స్వీకార్యాలే. ఈ కార్యక్రమంలో 1) వ్రాతప్రతులను ముద్రితప్రతులను సేకరించినవి దొరికిన సమాచారంలో అన్నీ నమోదు చేయాలి. 2) వీటికి సంబంధించిన విశేష సమాచారాన్ని పరిశోధించి క్రోడీకరించాలి. 3) సాధారణాంశాలను ప్రత్యేకాంశాలను వేరువేరుగా గుర్తించి విషయాన్ని విశ్లేషించి క్రమబద్ధం చేయాలి. 4) ప్రత్యేకమైన ప్రతుల్ని వాటి ప్రత్యేకతలను సహేతుకంగా విమర్శనాత్మకమైన దృష్టితో పరిశీలించాలి. 5) కాలం స్థలం పరిస్థితుల పరిశీలనంతో

వ్రాతప్రతుల వంశవృక్షాన్ని పరిగణనలోకి తీసుకోవాలి. 6) ఇవికాక ఇంకా ఏమైనా పరిశీలించే అంశాలుంటే వాటిని పేర్కొని పరిశోధనకు గ్రహించాలి. ప్రాచీన ప్రతినుండి ఇటీవలి ముద్రితాముద్రిత ప్రతులవరకు ఏకాలంలో ఏ స్థితిలో ఏ విధంగా ఏమేమి మార్పులు చేర్పులు జరిగింది వాటికిగల కారణాలు గుర్తించి పై విశ్లేషణపై దృష్టితో యథాస్థితిని నిలిపే ప్రయత్నంతో పాఠనిర్ణయం చేసి గ్రంథపరిష్కరణ కుద్యమించడం పరిశోధకుని కర్తవ్యం.

ఎమెండేషియోలో విశ్వసనీయం కాని పాఠాన్ని తొలగించి మూలలిఖిత ప్రతిని సరియైన రూపంలో పునరుద్ధరించే ప్రయత్నం జరుగుతుంది. ఇందులో మూల లిఖిత రూపాన్ని అనేకమైన దోషాల నుండి విముక్తం చేసే ఆలోచన ముఖ్యం. ఈ చర్యలో ఒక్కొక్కపుడు వాడుకలో ఉన్న ప్రసిద్ధమైన పాఠం తొలగింపబడవచ్చు. ఇది ఎంతో సహేతుకమూ సముచితమూ ఐన విధంగానే జరుగుతుంది. కొన్ని సందర్భాల్లో ఏదో ఒక స్థితిలో ప్రవేశించిన దోషం లేదా మార్పు అదేవిధంగా అనేక కారణాలవల్ల సాగుతూ వస్తుంది. అయితే ఇది సహేతుకమైన కారణాలతో సముచితమైన నిర్ణయాలతో సమంజసమైన ఆధారాలతో తొలగింపబడాలి. దీనికారచయిత నివసించిన కాలం అతని దృక్పథం జీవితం మనస్తత్వం అప్పటి భాష సంస్కృతి, రచనా ధోరణి మొదలైన అంశాల సమగ్ర పరిశీలనం అవసరం

HURISTICS & HIGHER CRITICISM :

రెసెన్సియో మరియు ఎమెండేషియో కాక మరో రెండు విధాలున్నాయి. ఒకటి హ్యూరిస్టిక్స్. ఇందులో బహు లిఖిత ప్రతులను సంగ్రహించి వివిధ సాక్ష్యాధారాలతో వస్తుసామగ్రిని సేకరించి, విశ్లేషించి లిఖిత ప్రతుల వంశవృక్షరూపంలో పరిశోధనా ప్రణాళికను సిద్ధం చేయడం జరుగుతుంది. దీని ఆధారంగా గ్రంథపరిష్కరణ ఆరంభమౌతుంది. మరొకటి హైయర్ క్రిటిసిజమ్. ఇది ఎక్కువగా అత్యంత ప్రాచీన గ్రంథాలను అనువాద గ్రంథాలను పరిష్కరించడానికుపయోగపడుతుంది. ఇందులో మూల లిఖిత ప్రతిలోని రూపాల్ని ఆ తరువాత వచ్చిన ప్రతుల్లోని రూపాల్ని బాగా పరిశీలించడం జరుగుతుంది. అనువాద విషయంలో అయితే మూల భాషలోని రూపాల్ని అనువదించిన భాషలో లభించిన ప్రతుల్లోని రూపాల్ని వేరువేరుగా సహేతుకంగా విశ్లేషించి ఆలోచించడం జరుగుతుంది. తెలుగు మహాభారతం లాంటి అనువాద గ్రంథాల్లోని పాఠ పరిష్కరణకీ పద్ధతి ఎంతగానో ఉపకరిస్తుంది.

ఏవో కొన్ని భేదాలను మినహాయిస్తే పైన పేర్కొన్న పద్ధతులన్ని ఇంచుమించు ఒకే లక్ష్యం కలిగినవి. వీటిలో సాధారణాంశాలే ఎక్కువ ఏ ఒక్క పద్ధతీ కాకుండా అన్ని పద్ధతుల్లోని విశేషాంశాలను సందర్భాన్ని అనుసరించి అవసరాని కనుగుణంగా ఉపయోగపడే విధంగా గ్రహించి వాడుకోవడంలో తప్పేమీ లేదు పరిశోధనా వ్యాసంగం దృష్టితో ఉత్తమం కూడా.

6. పాఠ పరిష్కరణ పద్ధతులు - ప్రయోజనాలు :

ఒక భాష నుండి మరో భాషలోకి చేసిన అనువాద గ్రంథాలు ప్రాచీన లిఖిత ప్రతిరూపాన్ని యధాస్థితికి తీసుకొని రావడాని కుపయోగపడతాయి ఇదేవిధంగా మూల గ్రంథాలు అనువాద గ్రంథాల్లోని పాఠాలను పరిష్కరించడానికి సహకరిస్తాయి చారిత్రక దృక్పథంతో భాషా స్వరూపాన్ని గ్రహించడానికి వీలౌతుంది. అనువాదం జరిగిన కాలాన్ని బట్టి అనేకాంశాలు తెలుసుకొనే అవకాశం ఉంది. మూల లిఖిత కృతి ప్రాచీనతను కాలభేదం వల్ల స్థితిలో ఏర్పడిన మార్పును గమనించే అవకాశం ఉంది. ఒక్కొక్కపుడు మూలకృతి నుండి ఉల్లేఖితమైన ఛందో వ్యాకరణాలంకారగతమైన అంశాలు ఎన్నివిధాలు గానో తోడ్పడతాయి. కృతికి ప్రామాణికతను ఏర్పరచి, తృప్తిని కలిగిస్తుంది

ఇవికాక ఇంకా మూలకృతికి జరిగిన అనుసరణలు సార సంగ్రహాలు వ్యాఖ్యానాలు వివరణలు పేర్కోదగినవి. అయితే వీటిలో అనువాదకర్తల దృక్పదాన్ని బట్టి మార్పులు చేర్పులు ఉండవచ్చు. ఈ కారణంగా పరిశోధకులెంతో జాగ్రత్తగా పరిశీలన చేసిన మీదటే నిర్ణయాలను తీసుకోవలసి ఉంటుంది పరిశోధనా పరిధి విస్తృతమయ్యే కొద్దీ పరిశోధకుల బాధ్యత కూడా ఎక్కువే ఔతుంది

Recensio (Recension) రెసెన్షియో (రెసెన్షన్) మరియు Eemdatio (Emendation) ఎమెండేషియో (ఎమెండేషన్) మొదలైనవాటితోపాటు ఎడ్గర్టన్ (Edgerton) ప్రవేశపెట్టిన పద్ధతీ బాగా వ్యాప్తిలో ఉంది.

ఎడ్గర్టన్ పద్ధతి :

ఈ పద్ధతిలో ముందుగా లిఖిత ప్రతుల్ని సంపాదించి వాటి ప్రత్యేకతల్ని అనుసరించి విభజించి ఒక్కొక్కదాని విశిష్టతనుబట్టి ఆయా ప్రత్యేక లక్షణాలకు అనుసరించి లిఖిత ప్రతుల్ని ఎన్నుకోవడం జరుగుతుంది. ముద్రితప్రతుల ప్రాతినిధ్యంగా కొన్ని లిఖిత ప్రతుల్ని ఎన్నుకోవడం జరుగుతుంది వీలువెంట వీటికి సంబంధించిన విషయంలోను ఇదే విధానం అనుసరింపబడుతుంది

సమాచారం సమగ్రంగా సేకరించి నమోదు చేయడమౌతుంది. ఒక్కొక్క ప్రతి పుట్టుపూర్వోత్తరాలు మొదలుకొని ప్రస్తుతం దొరికినప్పటి స్థితి దాకా ఈ సమాచారం పర్యాప్తమై ఉంటుంది. ఇది ప్రతుల చరిత్రను మూల లిఖిత ప్రతి చరిత్రతో ఆ తరువాత వచ్చినవి, వివిధ దశల్లో రూపొందించిన వాటి చరిత్రలో గల అనుబంధాన్ని స్థాపించేందుకెంతగానో సహాయపడుతుంది.

ప్రతి దొరికిన స్థలం, వ్రాయబడిన కాలం, వ్రాసినవారు, వ్రాయించినవారు, వ్రాయబడిన వస్తువు, సాధనాలు ప్రస్తుతం ఉన్న స్థితీ మొదలుగా భౌతిక చారిత్రకమైన అంశాలతో సమాచారాన్ని గ్రంధ పరిష్కరణకు తోడ్పడేందుకు భూమికగా విషయ విశ్లేషణం చేయబడుతుంది. ప్రాతినిధ్య దృష్టితో ఎన్నుకొన్న ప్రతుల్ని ఒకచోట సమీకరించి అన్నిటిని పోల్చిచూచి పరిశీలన చేసే ప్రయత్నం మొదలౌతుంది. అన్ని ప్రతుల్లో ప్రధానమైందిగా భావించిన ప్రతిలోని పాఠరూపాల క్రింద వరుసగా ఎన్నుకొన్న ప్రతుల్లోని పాఠభేదాలు ఉల్లేఖితమౌతాయి. దీనికై ముందుగా ఎన్నుకొన్న ప్రతుల్లోని పద్యాలను వచన వాక్యాలను సాధ్యమైనంత తక్కువ విభాగాలు (యూనిట్స్)గా విభజించడం జరుగుతుంది. ఒక అక్షరానికొక గడి ఉండే విధంగా ప్రత్యేకంగా అవసరమైన విధంగా షీట్సును సిద్ధంచేసి వాటినీ పరిశోధనకుపయోగించడమవుతుంది. ఈ పద్ధతిలో ఒక పాఠం క్రింద మరో పాఠం వరసగా వ్రాయబడి ఒక్కొక్క విభాగాన్ని తీసుకొని క్రింది విభాగాలతో సరిపోల్చి భేదాలను గుర్తించి, కారణాల నన్వేషించి హేతుయుతమైన నిర్ణయాలు తీసుకోవడంతో పాఠ పరిష్కరణం జరుగుతుంది.

ఈ విధంగా సరిచూచి (కొలేట్) చేసి ఎన్నుకొనే పద్ధతివల్ల లిఖిత ప్రతుల చారిత్రకమైన స్థితిగతులు, వంశానుగతమైన విశేషాంశాలు తదితర ప్రత్యేకతలు సులభంగా గుర్తించడానికి వీలౌతుంది. వివిధ ప్రతుల్లోని పాఠభేదాలు దృష్టికి వచ్చి తీరతాయి. పాఠ పరిశీలనం సులభతరమౌతుంది. ఆ తరువాత దీనిపై జరిగే పరిశోధనకు మౌలికమైన వస్తురూపమూ ఏర్పడుతుంది. ఈ దిశలో పరిశోధన ఒకసారి జరిగింది, మళ్ళీ జరిగేందుకు వీలుండదు. అక్షరం మొదలు పదం సమాసం పద్యపాదంతో భావాత్మకమైన విభాగ గుణంతో అంతర్గతమైన భాష ఛందస్సు శైలి వివేచనంతో గ్రంధ పరిష్కరణం జరుగుతుంది. ఈ పద్ధతి బాగా వ్యాప్తిలోను ఉంది. సాహిత్య ఎకాడమి పక్షాన ఆచార్య రాయప్రోలు సుబ్బారావుగారి ప్రధాన సంపాదకత్వంలో పోతన ఆంధ్రమహాభాగవత పరిష్కరణం ఈ పద్ధతిలోనే జరిగింది. సందర్భాన్నిబట్టి అన్ని పద్ధతుల్లోని అవసరమైన లక్షణాలను గ్రహించి పరిష్కరణ చేయడమే ఉత్తమం

7. సంపాదకులకు సామాన్య సూత్రాలు

గ్రంథ పరిష్కరణ సశాస్త్రీయంగా నిర్వహించేందుకు పరిశోధకులు ముఖ్యంగా సంపాదకులు కొన్ని సామాన్య సూత్రాలు గమనించవలసిన అవసరం ఉంది.

1. మొట్టమొదట చేయవలసిన పని ; పరిష్కరించే గ్రంథానికి సంబంధించిన వ్రాతప్రతుల్ని ముద్రితప్రతుల్ని సేకరించి వాటి ప్రత్యేకతల్ని గుర్తించాలి. ఉమ్మడి అంశాలను పేర్కొనాలి. వీటికి ప్రాతినిధ్యం వహించే విధంగా ఒక్కొక్కటి చొప్పున మరీ ముఖ్యమైతే రెండు మూడు చొప్పున ఎన్నుకోవాలి.
2. వీటి ఎన్నిక ఒక పద్ధతిలో జరగాలి. వివిధ సంప్రదాయాలకు వివిధ ప్రాంతాలకు వివిధ కాలాలకు చెందినవి శాస్త్రీయ దృష్టితో వేరువేరుగా విభజించి - వీటికి సరియైన ప్రాతినిధ్యం వహించే విధంగా ఉండాలి.
3. ఎన్నుకున్న ప్రతుల్ని విస్తృతంగా అధ్యయనం చేసి వాటి విశిష్టతను ప్రత్యేకతలను గుర్తించాలి, నమోదు చేయాలి.
4. వీటి పూర్వ చరిత్రను పరిశోధించి అంతర్ బహిర్ సాక్ష్యాధారాలతో వీటి ప్రామాణికతను నిర్ధారణచేసి విశ్వసనీయతను స్థిరపరచాలి.
5. ఇంతకుముందు పేర్కొన్న గ్రంథ పరిష్కరణ పద్ధతి నవలంబించి అవసరమైన వివిధ పద్ధతుల్ని ఉపయోగించుకుంటూ ఒక నిర్దిష్ట ప్రణాళికననుసరించి గ్రంథ పరిష్కరణ పరిశోధన కుపక్రమించే శాస్త్రీయమైన మార్గాన్ని ప్లాన్ చేసుకోవాలి.
6. పరిశీలన విమర్శ వివేచన నిర్ణయం అనేవి ఈ విధమైన పరిశోధనలో అవలంబించే స్థితిక్రమం. ఇది శాస్త్రీయ విధానంలో భాగం. ఒక్కొక్కపుడు ఒకచోట స్థిరంగా ఉండి పని చేసేందుకు వీలు కాదు. అవసరమైన ప్రతుల కోసం సమాచారం కోసం ఎన్నో ప్రాంతాలు సందర్శించవలసి ఉంటుంది. ఎందరో వ్యక్తుల్ని కలిసి సంప్రదించవలసి ఉంటుంది. ఇది ఎంతో శ్రమతోగాని ఒక్కొక్కపుడు మార్గం దొరకదు. పరిశోధకుణ్ణి పరీక్షకు నిలుపుతుంది కూడా. పరిశోధకులకు ఓర్పు తత్పరత శ్రమించేగుణం అవసరం.

8. నిర్ణయ మార్గాలు

ఈ పరంపరలో తరువాత దశ మూల లిఖిత ప్రతి విమర్శకు సంబంధించింది. నిర్ణయ మార్గాన్ని నిర్దేశించేది.

1. పరిష్కరణకు యోగ్యమైన పాఠం గురించి ఆవశ్యకమైందీ సముచితమైంది గుర్తించి ఏయే ప్రతుల్లో ఉందీ లేందీ.
2. సంప్రదాయ సహజంగా వచ్చేదీ లేందీ అంతరాయం ఎట్లా కలిగిందీ ఏ విధంగా జరిగిందీ.
3. తాను ఎన్ను కుంది అర్థవంతంగా ఉందీ లేందీ
4. పునరుక్తి ఉందీ లేందీ.
5. వ్యాకరణ సమ్మతమైందీ కాందీ
6. రచయిత సహజమైన వ్యక్తిత్వాని కనుగుణంగా ఉందీ లేందీ.
7. రచనా శైలి కనుగుణంగా ఉందీ లేందీ.
8. కృతి నిర్మాణంలో సరిపోయిందీ లేందీ.
9. ఛందస్సు నియమాల కనుగుణంగా ఉందీ లేందీ.
10. మార్పు జరిగిన కాలం? ఏ స్థితిలో జరిగిందీ ఎల్లా జరిగిందీ?

మొదలైన అంశాలను గురించి ఎంతో సవిమర్శకంగా పరిశోధన జరుపవలసిఉంది. కొన్ని పాఠాలు ప్రచారంలో ఉన్నవి దోషభూయిష్ఠంగానూ ఉండవచ్చు. ఇవి ఎక్కువ ప్రతుల్లోనూ కన్పించవచ్చు. తక్కువ ప్రతుల్లో ఉంది, దోషరహితమైంది సమంజసమైంది కావచ్చు. ఎక్కువ ప్రచారంలో లేకపోవచ్చు ఈ స్థితిలో రచయిత అవలంబించిన భాష మొదలైన అధారాలతో లభ్యమైన పాఠభేదాన్ని సరిపోల్చి సహేతుకమైన చర్చతో భేదాన్ని గుర్తించాలి. పైన పేర్కొన్న పరిశోధన పద్ధతిలో పరీక్షకు నిలిచి బయట పడిన పాఠం స్వీకార్యమౌతుంది. ఏ పాఠాన్ని ప్రధాన భాగంలో ఉంచేదీ దేన్ని బ్రాకెట్‌లో నిలిపేదీ, దేనికి అధోజ్ఞాపికల్లో చోటు కల్పించేదీ నిర్ణయం చేయవలసి ఉంటుంది. దీనికై అవలంబించిన వివిధ చర్యల్ని క్రమంగా పీఠికలో స్పష్టీకరించడం అవసరం.

9. పరిష్కర్త సమస్యలు

గ్రంథ పరిష్కరణలో పరిష్కర్త ఎదుర్కొనే సమస్యలు నాలుగు విధాలు. 1) అంగీకరించడం 2) సంశయం పొందడం 3) నిరాకరించడం 4) మార్పులు చేయడం వీటిని సంతృప్తికరంగా అధిగమించడంలో పరిశోధకుని శక్తి సామర్థ్యాలు ప్రస్ఫుటమౌతాయి. ఏమైనప్పటికీ ఏ పూర్వ పరిష్కరణపై ఆధారపడకుండా పరిశోధకుడు తన పరిశోధనా పర్యవసానంగా అన్ని పరీక్షలకు నిలిచి సమంజసం అనిపించిన పాఠాన్నే ప్రధాన భాగంలో ఉంచాలి. ప్రధాన భాగంలో నిలిపిన పాఠంతో ఇంచుమించు సమానమైన

పాఠం దాని పక్కనే బ్రాకెట్‌లో ఉంచవచ్చు. లేదా క్రింద అధోజ్ఞాపికలో చేర్చవచ్చు. మిగతావి అంటే అన్నీ కాక సంతృప్తికరంగా ఉన్నవీ సమీపంగా ఉన్నవీ అధోజ్ఞాపికల్లో నిలపాలి.

ఈ సందర్భంలో, సంబంధించిన ప్రతిని గుర్తించేందుకు గుర్తులు ఉపయోగించవచ్చు. గుర్తులు యథేచ్ఛగా ఉపయోగించరాదు, ఏదో ఒక పద్ధతి నవలంబించాలి. వివిధ ప్రదేశాలకు సంబంధించినవి ఆ ప్రదేశం పేరులోని మొదటి అక్షరంలో అక్షరక్రమంలో ఉండాలి. ఆ పేరు సంగ్రహరూపం వాడుకోవచ్చు అదే విధంగా పలు గ్రంథాలయాలకు భిన్న సంప్రదాయాలకు సంబంధించినవి కూడా. ఇక సంఖ్యాక్రమానికి వస్తే ఎక్కువ అంగీకారయోగ్యమైన ప్రతి నుండి మొదలు పెట్టడం ఒక పద్ధతి లేదా మరో పద్ధతి అప్పటి పరిశోధనావసరాల దృష్ట్యా అవలంబించవచ్చు.

తప్పు పాఠం ఎప్పుడో పూర్వకాలంలోనే ఏర్పడి అదే పరంపరగా వస్తూంటే దీన్ని సరిచేయడం సాధారణమైన పనికాదు. మూల కృతి రచనా కాలం అప్పటి బాషా స్వరూపం రచయిత రచనా పద్ధతి శైలి చారిత్రక సాంస్కృతికి రీతులు రచయిత వ్యక్తిత్వం మొదలైనవి ఎంతో జాగ్రత్తగా పరిశీలించాలి. ఆ తప్పు పాఠం ఏ కాలంలో ఏ విధంగా చోటు చేసుకుందో అన్వేషణకుపక్రమించాలి. ఇది వివిధ పద్ధతుల్ని ఉపయోగించి సశాస్త్రీయంగా సుప్రసిద్ధ పరిశోధకులు శ్రీ సుక్తాంకర్‌చే పరిష్కృతమైన సంస్కృత మహాభారతంలో మొత్తం ఎనిమిది వేల శ్లోకాలుగల ఆదిపర్వంలో ఇటువంటివి ముప్ఫైఆరు పాఠాలకు ఎమెండేషన్ పద్ధతిలో పరిశోధన చేసి మార్పులు చేయడం జరిగింది. ఆ తరువాత కొంత కాలానికి నేపాల్‌కు చెందిన బహు పురాతనమైన ప్రతి ఒకటి దొరికింది, దీనిలో పాఠ రూపాలు శ్రీ సుక్తాంకర్ చేసిన మార్పులతో సరిపోవడం విశేషం ఇది ఆయన నిశితమైన శాస్త్రీయమైన పరిశోధనా శక్తికి నిదర్శనం.

ఒక్కొక్కపుడు వ్రాతప్రతిలో సరియైన అర్థం కుదరని పాఠం మార్చవలసి వస్తుంది ఈ స్థితిలో వివిధ సాక్ష్యాధారాలపై ఊహాత్మకమైన (హైపోతెటికల్) రూపాన్ని ఇవ్వవలసి వస్తుంది. పరిష్కర్త సశాస్త్రీయంగా వస్తుగతమైన దృష్టితో నిర్ణయించేసినవి సరియైనవిగా పర్యవసితంకావడం జరుగుతుంది లేదా అత్యంత సమీపంగానో వర్తించే విధంగానూ ఉంటాయి. సరియైన పాఠ నిర్ణయాలతో లిఖిత ప్రతి ప్రాచీన రూపాన్ని సాధించి సుస్థితి కల్పించడమే మూల లిఖిత కృతి ప్రతి విమర్శ (Textual Criticism) పరిశోధనా బాధ్యతల నిర్వహణంలో పరిష్కర్తపొందే ఆనందం అనితరమైంది.

10. పీఠిక - అనుబంధం - ముద్రణం

పరిష్కృత గ్రంథం పీఠిక విషయానికి వస్తే ఇది ఇతర గ్రంధాలకు వ్రాసే పీఠిక వంటిదికాదు ఇది ఎంతో సమాచారంతో సంపన్నమై ఉంటుంది. ప్రతీ కృతి వ్రాత ప్రతిని గురించి సమాచారంలో దొరికిన స్థలం గ్రంధాలయం లేదా వ్యక్తివద్ద గ్రంధమున్న స్థితీ, వ్రాయబడిన వస్తువు, దాని స్వరూపం, చేతి వ్రాత పద్ధతి, లిపి స్వరూపం, లేఖకుని గురించి, పోషకుడు లేదా ప్రేరకుని గురించి, తదితరమైన బాహ్యా స్వరూపం గురించి సమస్తం నమోదు చేయాలి. వ్రాత లేదా ముద్రితప్రతుల సంపాదనం మొదలుకొని పరిష్కరించిన తీరు యాధా తధంగా పేర్కొవాలి. వీటితో పాటు ఫోటో కాపీలు మైక్రోఫిల్ములు మొదలైన అధునిక సాధనాలతో భద్రపరచవలసినవి భద్రపరిచిన విధం అప్పటి పరిష్కరణకు సేకరించిన వస్తు రూపాల్ని విశ్వసనీయతతో సహేతుకంగా వివరించాలి.

దీనితో పాటు రచయిత గురించి పరిశీలించాలి. తాను పరిష్కరించే కృతికి చెందిన పరంపర మరియు మూల సమాచారం మొదలుకొని చారిత్రక ప్రాధాన్యం గల అంశాలను వివరించాలి. మూల కృతిపై వెలువడిన వ్యాఖ్యానాలు వివరణలు మొదలైనవి సాహిత్య చరిత్ర కుపకరించేవి పొందు పరచాలి. ఇందులో ఏ లోపమూ జరగకూడదు. ఈ సందర్భంలో, తాను పరిష్కరించిన పండరినాధ రామాయణ మహాకావ్యానికి శ్రీ మోతుకూరి హనుమంతరావుగారు వ్రాసిన పీఠిక ఉదాహరణీయమైంది. ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయంలో తెలుగుశాఖ పక్షాన పరిష్కృతమైన ఆంధ్రమహాభారతానికి ఆచార్య ఖండవల్లి లక్ష్మీరంజనంగారు, ఆచార్య దివాకర్ల వేంకటావధానిగారు వ్రాసిన పీఠికలు ఉల్లేఖనీయాలు, ఎంతో విలువైనవి.

ఈ విధమైన విషయ సేకరణం, వివరణం, అన్వేషణం, ఎన్నిక ఆ తరువాత ఈ దిశలో జరిగే పరిశోధనకు మార్గదర్శకంగానే కాక ప్రాథమిక విషయ సేకరణంతో పాటు సాధారణ పరిజ్ఞానం విషయంలో కాలం వృధా కాకుండా శ్రమ పునరావృతం కాకుండా ఉంటుంది. ఇంతకన్న ఉన్నతమైన విషయాలపై విశేషమైన అంశాలపై దృష్టిపడని భాగాలపై లభ్యంకాని సమాచారంపై పరిశోధనను కేంద్రీకరించేందుకు మంచి అవకాశం ఉంటుంది.

ఒక అనుబంధం గురించి ముఖ్యమైన పదాలను లిఖిత లేదా ముద్రితమైన కృతి విశేషాలను రచయిత వ్రాసిన ముద్రితాముద్రిత కృతులకు చారిత్రక భౌతిక విశేష సమాచారాల కవసరమైన చిత్రాలను అక్షర క్రమంలో పట్టికలను జతపరచాలి. భండార్కర్ రిసెర్చ్ ఇనిస్టిట్యూట్ వారు పరిష్కరించి ప్రకటించిన సంస్కృత మహాభారతం ఈ దిశలో ఆదర్శ పరిశోధనా రూపంగా నిలిచింది

వీరి కృషి భారత దేశంలోని బహుముఖీనమైన సంస్కృతి సంప్రదాయాలు వివిధ భాషా భేదాలు భౌగోళిక సామాజిక స్థితులు బాగా అధ్యయనం చేసి సిద్ధం చేసిన విధానంతో ఉన్నతమైన ప్రమాణాలతో అంతర్జాతీయమైన ఖ్యాతిని పొందింది.

స్థానికమైన అవసరాల దృష్ట్యా ప్రాంతీయభాషల్లో దీన్ని అనుసరించేప్పుడు కొన్ని మార్పులు అవసమరమౌతాయి. ఇది తప్పదు, ఈ పద్ధతిలోనే అంటే స్వల్పమైన మార్పులకు వీలుతో టెక్స్ట్యువల్ క్రిటిసిజమ్ (Textual Criticism) ఈనాడు పరిశోధనా రంగంలో ప్రత్యేకమైన విభాగంగా గుర్తింపబడింది దీని కెంతో కొంత శిక్షణ అవసరం. ఏ శిక్షణ ఏ అవగాహన లేకుండా లిఖిత ప్రతిని ఎవరిచేతనో తిరుగవ్రాయించి యధాతధంగా ముద్రించడం జరుగుతూంది. పరిశోధనా ప్రమాణాల దృష్ట్యా ఇది మంచి పద్ధతి కాదు. మంచి శిక్షణలో ఉత్తమ ప్రమాణాల కనుగుణంగా పరిష్కృతమైన గ్రంథం సాహిత్య ప్రపంచానికి అమూల్యమైన సంపదే

సరియైన అవకాశాలు లేని సాధన సంపత్తి లేని కాలంలోకన్నా ఈనాడు ఎన్నో విధాలుగా పరిశోధనకు సుముఖంగా ఉన్న వాతావరణంలో పరిష్కరణకు సంబంధించిన పరిశోధన అవశ్యంగా ఉన్నత ప్రమాణాల్లో ఆశించడం న్యాయం టెక్స్ట్యువల్ క్రిటిసిజమ్ (Textual Criticism)లో పరిష్కర్తతో పాటు పరిశోధనాభిమానులూ పొందే మానసిక వికాసం ఆనందం అమేయమైంది.

సమాలోచనం-6

శ్రీశ్రీ మహాప్రస్థానం

అంకితం

ప్రియ సోదరుడు

డా॥ మాదిరాజు రాధాకిషన్‌రావుకు

సూచిక

1. మహాప్రస్థానం ప్రేరక శక్తులు 257
2. అభ్యుదయ దృక్పథం 261
3. ఆరంభ గీతం - ఆదర్శ రూపం 269
4. బుక్కులు - సంవిధాన ప్రయోజనాలు 272
5. జయభేరి - విశ్వభావన 275
6. -వాడు - పీడనశక్తికి ప్రతీక 277
7. వ్యత్యాసం - యధార్థ జీవిత చిత్రణం 279
8. రధ చక్రాలు - గతిరూపం 281
9. అభ్యుదయ పధం 285
10. "అనితర సాధ్యం" శ్రీశ్రీ "మార్గం" 292

1. మహాప్రస్థానం - ప్రేరక శక్తులు

గురజాడ అప్పారావుతో ఆరంభమైన అభ్యుదయ కవిత్వం శ్రీశ్రీతో విస్పష్టమైన ఆకృతిని సంతరించుకుంది. సమస్యాత్మకంగాను మానవతా ప్రబోధకంగాను ఉంది, శ్రీశ్రీలో వర్గ సంఘర్షణతో విప్లవంతో సామ్యవాద పరిష్కార మార్గంగా పరిణమించింది అంతర్జాతీయమైన అవగాహనతో నవ సమాజావతరణకు లక్ష్యంగా నిలిచింది గురజాడ నిర్దేశించిన సాహితీ జగత్తుకు శ్రీశ్రీ నాయకత్వం వహించడంతో తెలుగు సాహిత్య చరిత్రలో వినూత్న యుగం ఆరంభమైంది. గురజాడలోని స్వేచ్ఛా (లిబరల్) భావాలు క్రమంగా శ్రీశ్రీలో మార్క్సు సిద్ధాంతంవైపుకు దారితీసాయి. ప్రభవ రచన తరువాత శ్రీశ్రీలో ప్రధానమైన మలుపుకు, గురజాడ ప్రభావం కారణమైంది, సాహితీపరంగాను సామాజికం గాను గురజాడ రచనల్లోని స్వేచ్ఛా దృక్పథం అంతకు ముందున్న కవిత్వం నుండి వేరైంది ఇక్కడే రాయప్రోలు, గురజాడ కవిత్వ వ్యక్తిత్వాలు విభేదిస్తాయి రాయప్రోలు సంప్రదాయ జగత్తులో ఆధునిక కవి. గురజాడ ఆధునిక జగత్తులో ప్రగతి కవి.

శ్రీశ్రీ రచనల్లో ప్రముఖమైన కృతులు మహాప్రస్థానం, ఖడ్గసృష్టి. మహాప్రస్థానంలో శ్రీశ్రీ కవిత్వంపై పనిచేసిన శక్తివంతమైన ప్రభావాలు రెండు. మొదటిది యూరోపియన్ దేశాల్లో ముఖ్యంగా ఫ్రాన్సులో 1924 ప్రాంతంలో వచ్చిన అధివాస్తవికతకు సంబంధించిన స్వేచ్ఛాతత్వం. రెండోది మార్క్సు ప్రతిపాదించిన గతి తార్కిక భౌతికవాదం, శ్రీశ్రీని మహోజ్వల వ్యక్తిగా నడిపించిన ఈ ప్రేరక శక్తుల్లో మొదటి దాన్ని అందివుచ్చుకొని రెండోది సాగింది.

అంద్రెబ్రెటన్ 1924లో స్వేచ్ఛ అన్న మాటకు అధివాస్తవికత (సర్రియలిజం) పరంగా స్పష్టంగా వ్యాఖ్యానించడం జరిగింది ఈ సందర్భంలో ఇతడు "Liberty for the artist means first a liberation from the rules of art" అంటాడు. కళాకారుని స్వేచ్ఛ అంటే మొదట కళానిబంధనల నుండి స్వేచ్ఛను పొందడంగా భావించడం. దీనికై చేసే ప్రయత్నం అధివాస్తవికతా ధోరణులకు దారి తీసింది. దీని ప్రభావం శ్రీశ్రీ. "ఓ కవితా ! నా కవితా !" అన్న సుదీర్ఘమైన కవితలో కనిపిస్తుంది. ఇక్కడ పాత ఆలోచనలకు నిబంధనలకు స్వస్తి పలకడం, క్రొత్త ఆలోచనలతో స్వేచ్ఛా రూపానికి నాంది పలకడమే ప్రధాన లక్షణంగా కనిపిస్తుంది. పూర్వం ఉన్న సరస్వతీ దర్శనం వేరు. ఇపుడితడు భావించే సరస్వతీ దర్శనం వేరు. అక్కడ "వినువీధుల్లో విహరించే అందని అందం"లో "చటులాలంకారపు మటుమాయల నటన"తో ఉంది. ఆమెను

భూమిపై అందుకోడానికి సహజమైన నిజసౌందర్యం చూడడానికి, కవి, చీకటిలో వేదనలో స్రుక్కిన రోజులు లేకపోలేదు. ఈ స్థితి కవిలోని మానసికమైన సంక్షోభాన్ని పరివర్తన ముఖాన్నీ సూచిస్తుంది. తరువాత వరుసగా భూకంపం, ప్రభుత్వ పతనం, యుద్ధం, విప్లవం అన్నీ ఆమె విశ్వరూప సాక్షాత్కరంగా కనిపిస్తాయి. ఆపైన ఈ భూమిపై కనిపించేవి. "జవరాలి మనః ప్రపంచపుటావర్తాలు రోగార్తుని రక్తనాళ సంస్పందన, ఉరి తీయబడ్డ శిరస్సు చెప్పిన రహస్యం, సమ్మె కట్టిన కూలీలు, కూలీల భార్యలు, బిడ్డలు ఆకలి చిచ్చుల హాహాకారం ఆర్తారావం" వినిపించాయి. ఇంతవరకు వినువీధుల్లో విహరించే సరస్వతీ రూపానికి దూరమైన సామాజిక ఘటనలు ప్రజాసమస్యలు ఇందులో క్రమంగా ప్రసక్తమైవాయి. ఈ స్థితిపూర్వ కవితా వస్తు సంప్రదాయం నుండి వేరైంది. ఇవన్నీ విన్నవించబోతే, మాటలకై వెదుకాడబోతే, స్వేచ్ఛాగుణంతో ప్రత్యేకతను పొంది, క్రమించింది.

"శ్మశానాల వంటి నిఘంటువులు దాటి వ్యాకరణాల సంకెళ్ళు విడిచి ఛందస్సుల సర్ప పరిష్వంగం వదలి" "వడివడిగా వెలువడినై యెదనడుగిడి"నై, ఇందులో చెప్పబోయేది ప్రధానంగా ఇంతకు ముందు పేర్కొన్నట్లు పూర్వ కళా నిబంధనల నుండి విముక్తి పొందే తత్పరత కనిపిస్తుంది. నిఘంటువు, వ్యాకరణం, కఠినమైన నిబంధనలతో కూడిన ఛందస్సు-కవి హృదిలో ప్రసరించే భావ ప్రసారాన్ని నిరోధించేవిగా కనిపించాయి. అలాంటి శుష్కమైన కృత్రిమమైన నిబంధనల నుండి విముక్తి పొందడమే ఇతని లక్ష్యం. అంతేకాని ఈ కవిత్వంలో నిఘంటువుల్లోని శబ్దాలు, వ్యాకరణ నియమాలు, ఛందోరీతులు లేవని కాదు. ఇతడెన్నుకొన్న ఛందోరీతివేరు. ప్రత్యేకమైంది ఇందులో ఇతనికి స్వేచ్ఛ ఉంది. తనకు తానై భావప్రసారాన్ని బట్టి ఏర్పరచుకొన్నది. ఛందస్సులో సర్ప పరిష్వంగం అన్న మాటలో అతని ఉద్దేశం స్పష్టం ఛందస్సు రమణీయ గతి విన్యాసం వరకే పరిమితమై ఉండాలి గాని, క్లిష్టమైన నియమనిబంధనలతో సర్పం వలె చుట్టుకొని కొన ఊపిరితో ఉక్కిరి బిక్కిరి చేసేదిగా ఉండకూడదనే కవి అభిప్రాయం మహా ప్రస్థానం రచనా కాలంనాటి శ్రీశ్రీ మనస్సు పూర్వ నియమాల్ని ఉల్లంఘించి, క్రొత్త నియమాల్ని తన రచనానుగుణంగా ఏర్పరచుకొన్నట్లు అతని రచనా శిల్పమే సాక్ష్యం. ఇవి ఇతని సృజనాత్మక శక్తికి సరిపడినవి. స్వేచ్ఛా, మనస్తత్వగతికి ఒదిగినవీ. ఏ విధంగాను రచనా స్వాతంత్ర్యానికి నిరోధం కానివి. "నా ఆకాశాలను లోకానికి చేరువగా నీ ఆదర్శాలను సోదరులంతా పంచుకునే రవ్వల జడిగా" ఊహించడంలో సూక్ష్మంగా వస్తు విన్యాసాన్ని, దృక్పథాన్ని ప్రతిబింబిస్తుంది. ఇతనికొక ఆదర్శం ఉంది. దీని అనుభవంలో సోదరులంతా భాగస్వాములు కావాలనే తహతహ కనిపిస్తుంది. ఈ

అనుభవ రూపంలో రచనలో ప్రగతి లక్ష్య పర్యవసానమే మహాప్రస్థానం ఎన్నుకొన్న కవితా వస్తువు దృష్ట్యా ప్రజల సమస్యలకు దర్పణంగా నిలిచింది.

"నేనేదో విరచిస్తానని నా రచనలో లోకం ప్రతిఫలించి
నా తపస్సు ఫలించి నా గీతం గుండెలలో ఘూర్ణిల్లగ"

నా జాతి జనులు పాడుకునే మంత్రంగా మ్రోగించాలని" ఇతని ఆకాంక్షలో కవితా వస్తుశిల్ప లక్ష్యాల్ని చూడవచ్చు ఇందులో కవితా వస్తువు ఎన్నిక, ఇది అభివ్యక్తి పొందిన తీరు ప్రయోజనం కన్పిస్తాయి. ఒకటి రచనలో లోకం ప్రతిఫలించడం, రెండోది జాతి జనులు పాడుకునే మంత్రంగా మ్రోగించడం మొదటిది వస్తు దర్శనాన్ని, రెండోది శిల్ప రూపాన్ని భావింపజేసేవి కవిత్వంలో ఏ నియమం, గతి విశేషం లేకపోతే ఇదెలా సాధ్యం ? అయితే ఇవి క్రొత్త పద్ధతిలో కవి స్వేచ్ఛా భావనలకు దీప్తినీ వేగాన్నీ కలిగించేవిగా ఉన్నాయి. శ్రీశ్రీ ఆంతర్యం పాత నుండి విడివడి క్రొత్తను అన్వేషించడమే ఇది భాషలో, భావనలో ఛందస్సులో స్పష్టం. మూడోది జనోపయోగం, జనహితం కలిగిందీ

ఆంద్రే బ్రెటన్ చెప్పిన కళా నిబంధనల నుండి విముక్తి పొందడం మొదటి సోపానం. దీనితో సరిపోదు. దీనితో సమానంగా తానాశించిన లక్ష్యాలకు నిదర్శనంగా క్రొత్త సమాజ సృష్టి జరగాలి ఇది రెండో సోపానం అందుకు – "కదిలేది కదిలించేది మారేదీ మార్పించేదీ" కావాలి ఇతడు పాతను నిరసిస్తున్నాడు. బాగానే ఉంది. అయితే కోరే క్రొత్త ఏమిటన్న ప్రశ్నకు సమాధానం "పెను నిద్దర వదలించేదీ పరిపూర్ణపు బ్రతుకిచ్చేది". ఇందులో భావ విప్లవం సామాజిక చైతన్యంగా జీవితాశయంగా నిర్దేశించడం జరిగింది. మార్క్సు ప్రవచించిన విప్లవ తత్త్వానికి ప్రతీకలుగా

"సింధూరం రక్త చందనం బంధూకం, సంధ్యారాగం
ఎగరేసిన ఎర్రని జెండా కలకత్తా కాళిక నాళిక" మొదలుగా కనిపిస్తాయి.

"వికసించిన విద్యుత్తేజం చెలరేగిన జనసమ్మర్దం" ఇవి వర్గ సంఘర్షణను, విప్లవ విజృంభణాన్ని వ్యక్తం చేసేవి. విప్లవభావనతో ప్రజల్లో కదలిక వచ్చి, సామూహిక చైతన్యంగా పరిణమిస్తుంది. పరివర్తన వారిని పురోగమింపజేస్తుంది. ఇది బ్రతుకులకు సంపూర్ణతను సాఫల్యాన్ని సిద్ధింపజేస్తుందనే ప్రగాఢ విశ్వాసం. ఈ అంతర్గత తత్వం ఈయన వ్యక్తిత్వానికి ప్రధానమైంది. ఇది " విలయావర్తపు బలవత్ ఝురవత్ పరివర్తన" ఫలాకారం. ఈ పరివర్తనమే కవి వేసిన విశేషణాల్లో సంక్షోభంతో ఆవేదనతో సమాజపరంగాను, అప్పటికి కొత్తదనంతో కవితాపరంగాను అన్వయించుకోవచ్చు ఈ పరివర్తన ఇతనిలో ప్రధానమైన మలుపును పట్టిస్తుంది.

ఫ్రాన్సులో ఆంద్రే బ్రెటన్ వ్యాఖ్యానించిన అధివాస్తవిక ధోరణి కారణంగా కవిత్వంలో విశిష్టమైన మార్పు వచ్చింది. ఇది చిత్రకళకు ప్రాకింది. ఇతని మొదటి మానిఫెస్టో 1924లో ప్రచురితమైంది. రెండవది 1930లో వెలుపడింది. మొదటిదానిలో సైకిక్ ఆటోమేషన్ ప్రధానంగా ఉంది. దీని లక్ష్యం 1) ఆలోచనల వాస్తవ రూపాన్ని ప్రకటించే ప్రయత్నంగాను, 2) ఏ విధంగాను అభ్యాసమైన అలవాటైన నియమాలకు లొంగని ఆలోచనా ప్రసారంగాను చర్చితమైంది. రెండవదానిలో సర్రియలిజం గురించి తాత్త్వికమైన విశ్లేషణ కనిపిస్తుంది. ఇక్కడ ప్రధానంగా పేర్కొనదగిన అంశం అంద్రె బ్రెటన్‌కు కమ్యూనిష్టు ఉద్యమంతో సంబంధం ఉంది. అటు పూర్వకళా నిబంధనల్ని త్రెంచుకొనే స్వేచ్ఛాతత్త్వం ఇటు కమ్యూనిజం - చేదోడు వాదోడుగా కలిసి పనిచేసిన ప్రభావం మహా ప్రస్థానంలో చూడవచ్చు. "ఓ కవితా నా కవితా" అన్న గీతంలో ఇతడు ఎదుర్కొన్న సమస్యలు, మనస్సు నుండి చెరగిపోని పూర్వ రూపం (వినువీధుల్లో విహరించే. చటులాలంకారపు నటనలుమొదలైనవి) దీన్ని వెనక్కు నెట్టి త్రోసుకొని వచ్చే నవ్యరూపం (అగ్ని సరస్సున వికసించిన వజ్రం మొదలుగా) సాక్షాత్కారంతో ఈ మధ్య స్థితీ పరివర్తన దశలోని మానసికమైన సంఘర్షణలో సంవేదనలో శిల్పీకృతమైనాయి. రచనలో సంక్షుబ్ధత్వం నుండి అవతరించే నవ్యసృష్టి ఆయా దశల కనుగుణంగా శబ్దచిత్ర సంయోజనంతో భావరూప సంవిధానంతో కనిపిస్తుంది. ఒక ఉద్రేక స్థితిలో ఈ గీతం మొదటి నుండి చివరి వరకు లయాత్మకమైన వలయాలు వలయాలుగా అత్యంత వేగ గతిలో నడవడం శ్రీశ్రీ అనితరమైన శిల్ప శక్తికి నిదర్శనం. ఇది ఈ మహాగీతం వెనుకనున్న స్పందనా రూపం. ఫ్రాన్సులో ఆవిర్భవించిన పది పన్నెండు సంవత్సరాల కాలంలోనే ఆ ప్రభావ ముద్రతో స్వయం వ్యక్తిత్వస్ఫూర్జితమైన కవిత్వం వెలువడడం గమనించదగిన అంశం. అక్కడ 1924-30 వరకు ప్రచలితమైన నూత్న కవితా స్వరూపానికి ప్రతిస్పందనంగా ఇక్కడ 1934-40 మధ్యలో వెలువడింది. అంతర్జాతీయ రంగంలో వచ్చే ప్రధానమైన మార్పులకు స్పందించి, సృజనరూపం దిద్దుకోడానికి తెలుగుదేశంలో ఉన్న వ్యక్తికి పదిపదిహేను సంవత్సరాలు చాలా తక్కువ సమయమే. 1934లో మహా ప్రస్థానం 1937లో ఓ కవితా నా కవితా 1940లో జగన్నాథుని రథ చక్రాలు వెలువడినాయి. ఈ కవితల క్రమంలో మరో ప్రపంచ స్ఫూర్తితో ఆదర్శం పరివర్తనా శీలం లక్ష్యం కనిపిస్తాయి. ఇది శ్రీశ్రీ విశిష్టమైన వ్యక్తిత్వ నిర్మితి జరిగిన కాలం.

1935లో బ్రిటన్ కమ్యూనిస్టు పార్టీతో సంబంధాలు త్రెంచుకున్నాడు. అయితే సర్రియలిజం ప్రవచిస్తూనే ఉన్నాడు. 1936లో పారిస్‌లో సర్రియలిజంపై అంతర్జాతీయ

చర్చారూపం ఆరంభమైంది. ఈ సందర్భంగా బ్రెటన్ గురించి తెలుసుకోవాలనే ఔత్సుక్యం సహజం. ఇతడు ఫ్రాన్సు నుండి మెక్సికోకు వెళ్ళి 1941లో న్యూయార్క్ వెళ్ళాడు. 1942లో యేల్ విశ్వవిద్యాలయంలో ప్రముఖమైన ఉపన్యాసం చేశాడు. ఇది అతడు కమ్యూనిజం నుండి విముక్తి పొందిన విస్తృతమైన కళా సిద్ధాంత రూపాన్ని పట్టి ఇస్తుంది. 1947లో తిరిగి పారిస్ వచ్చాడు. ఈ ప్రయాణాల వలన పొందిన అనుభవం పరంపరతో వచ్చిన వైశాల్యం వైవిధ్యం ఇతనిలో కమ్యూనిజం నుండి విడివడిన అధివాస్తవికతా కళాత్మక శక్తిని మరింత ప్రకాశింపజేసాయి. అంతర్జాతీయ చర్చా రంగంలో కళాత్మకమైన సుస్థితికి ప్రయత్నం జరిగింది. ఈ మార్గం వేరైంది.

దీనికి భిన్నంగా శ్రీశ్రీపై కమ్యూనిజం రోజురోజుకు బలమైన ప్రభావాన్ని ప్రసరిస్తూ వచ్చింది. దీనికి కారణం ఇక్కడ జరిగే తీవ్రమైన పరిణామాలే. ప్రపంచయుద్ధ పరిణామాల వల్ల ఏర్పడిన సంక్షోభం, విదేశీ పరపరిపాలనలో క్రుంగిపోయిన దేశస్థితి. వీటి పర్యవసానం గాను ఇంకా ఇతని జీవితంలో ఎగుడుదిగుళ్ళ వల్లనూ ఏర్పడిన ఆలోచనల తీరు తెన్నులు వేరుగా పేర్కొవచ్చు. “ఓ కవితా నా కవితా” గీతంలో ప్రస్ఫుటమయ్యే స్వేచ్ఛాతత్త్వం – తక్కిన గీతల్లోను వికాస వైవిధ్యంతో కనిపిస్తుంది. ఇది శ్రీశ్రీ అపూర్వమైన వ్యక్తిత్వం పొందిన ఒక ముఖం. అభ్యుదయ సాహిత్య వికాసంలో పరిశీలనార్హమైందీ.

2. అభ్యుదయ దృక్పథం

శ్రీశ్రీలో స్వేచ్ఛాతత్త్వం తర్వాత పేర్కోదగిన మరో లక్షణం అభ్యుదయ దృక్పథం. ‘మహాప్రస్థానం’ కవితా సంపుటి ఈతని అభ్యుదయ వ్యక్తిత్వాన్ని సంపూర్ణంగా ప్రతిబింబించేది. ఇందులో మొదటిది ‘మహాప్రస్థానం’, మరోది ‘దేశచరిత్రలు’, చివరిది ‘జగన్నాధుని రథచక్రాలు’ ప్రముఖంగా పేర్కోదగినవి. ‘మహాప్రస్థానం’ గీతంలో సమాజ పరివర్తన గతిలో వేగాన్ని సాధించే ప్రయత్నం కన్పిస్తుంది. అభ్యుదయ శక్తుల సమీకరణం జరిగింది. పురోగమన ధ్యేయమైన మరో ప్రపంచ స్ఫూర్తి చిత్రితమైంది. ‘దేశచరిత్రలు’ గీతంలో సామాజిక గతి క్రమంలో చారిత్రక పరిణామ దశలకు మార్క్సు సిద్ధాంతాల సమన్వయం కనిపిస్తుంది. ‘జగన్నాధుని రథచక్రాలు’ గీతంలో ప్రజాశక్తుల విజృంభణ, వర్గసంఘర్షణ, చివరకు విజయ సూచనతో కవి లక్ష్యమైన సమసమాజ స్థాపనం లక్షితమైంది. పై మూడు ప్రధానమైన రచనలతోపాటు, అవతారం, ప్రతిజ్ఞ, నీడలు, మిథ్యావాది, వ్యత్యాసం, నిజంగానే, మొదలైనవి. కవి ఆదర్శరూపాన్ని వివిధ కోణాల

నుండి వెలుగులోకి తెచ్చేవి వస్తువు. ఎన్నికలో నిర్వహణలో క్రొత్తదనం ఉంది లక్ష్యసాధనలో సంపూర్ణమైన కవి వ్యక్తిత్వాన్ని బింబిస్తూ వినూత్నమైన యుగానికి ఆదర్శమైందీ కృతి.

"మరో ప్రపంచం మరో ప్రపంచం మరో ప్రపంచం పిలిచింది". ఇది సామాజిక ప్రబోధంతో అభ్యుదయ శక్తులకు గతినిర్దేశం చేస్తుంది. ఆలోచనకు ఉద్రేకాన్ని జతపరుస్తుంది. ఆదర్శానికి వాస్తవికతను జోడిస్తుంది. ఈ భూమికతో వ్యక్తుల్ని ఉత్తేజపరుస్తూ, సంఘర్షణతో, వర్గరహితమైన సమసమాజ పరివర్తన కాయత్తం చేసే రాజకీయ సిద్ధాంత తత్త్వంతో ఆరంభమౌతుంది.

"మహాప్రస్థానం" రచనా కాలం (1934) నాటికి ప్రపంచంలో ఆదర్శమైన వ్యవస్థలు రెండు. ఒకటి ప్రజాస్వామ్యానికి రెండోది సామ్యవాదానికి అంకితమైనవి మొదటిదానికి అమెరికా, రెండోదానికి రష్యా నాయకత్వం వహించాయి. భారతదేశంలోనూ సామాన్యునికి సాంఘిక, ఆర్థిక, రాజకీయ న్యాయం చేకూర్చే, సర్వ సమానత్వం గల ఆదర్శప్రాయమైన సమాజాన్ని నిర్మింపజేయాలన్న ధ్యేయంతో సామాజికంగా, అభ్యుదయ భావప్రసారం జరుగుతూన్న కాలం. ప్రపంచయుద్ధ పర్యవసానంగా, దేశం ఆర్థిక సంక్షోభంతో విచలితమైంది. ప్రజాసమస్యల పరిష్కారానికి మార్పు ఆర్థిక సిద్ధాంతాన్ని అవలంబించిన దేశాలన్నీ రష్యా నాయకత్వంలో రెక్కలు సాచడం మొదలుపెట్టాయి. ఇది ఇక్కడ అక్కడ అన్న భేదం లేకుండా సంకుచితమైన దేశసీమల్ని దాటింది. జాతి వలయాలు తుడిచివేసింది. విశ్వమానవతా దృక్పథంతో, వెనుకబడిన దేశాల్లో మానవుని సమస్యల పరిష్కారానికీ పద్ధతియే మేలైందన్న భావం ప్రబలింది. ఈ కవిలోను ఈ భావం దృఢంగా నిలచింది. రెండో ప్రపంచయుద్ధంలో రష్యా పాల్గొన్న సందర్భంలో ఇతడు వ్రాసిన "ఓ రష్యా! నా రష్యా!" గేయం నిరంకుశత్వానికి వ్యతిరేకంగానే గాక, కవి ఆదర్శానికి ప్రాతినిధ్యం వహించే సామ్యవాద పక్షం పట్ల నిబద్ధతనూ అచంచలమైన ఆశాగతినీ ప్రతిబింబిస్తుంది.

రష్యా గురించి "కోటి గొంతులు నిన్ను కోరి రమ్మన్నాయి. కోటి చేతులు నిన్ను కౌగిలిస్తున్నాయి" అని ఎంతగానో ఉప్పొంగిపోతాడు. ఇందులో మేరలు మీరిన అనుభూతితో గాఢమైన మానసిక తృప్తిని పొందడం గమనించవచ్చు. ఒక లక్ష్యంతో నిశ్చలమైన అభిప్రాయాలతో నిర్మితమైన సాహితీ వ్యక్తిత్వం "మహాప్రస్థానం" అంతటా దర్శనమిస్తుంది. విశ్వజనీన దృక్పథంతో సామాన్య ప్రజల ఆశయాలకు దర్పణంగానే కాక అంతర్జాతీయమైన అవగాహనతో సాహిత్యాన్ని సిద్ధింపజేయడంలో ఇతడు చూపిన

మార్గం సాహసోపేతమైంది. తెలుగు సాహిత్యగతినీ, విలువల్నీ, లక్ష్యాల్నీ సంపూర్ణంగా మార్చివేసింది. ఇది పూర్వ సాహిత్యరూపం కన్నా సంపూర్ణంగా భిన్నమైంది. కొత్త విలువలకూ, కొలమానాలకూ ప్రయోజనానికి దారితీసింది.

II

మార్క్సు, ఎంగెల్స్ నిరంతర కృషి ఫలంగా ఆవిర్భవించిన గతి తార్కిక భౌతికవాద స్వరూపం శ్రీశ్రీ నవ్యకవిత్వానికి అంతస్తత్వం. డైలక్ట్సు అన్న పదం గ్రీక్ భాషా సంబంధమైంది. ప్రత్యర్థి వాదనలో పరస్పరం వ్యతిరేకించే లక్షణాన్ని గుర్తించి వాటిని పరిశీలించి పరిష్కరించి వాస్తవాన్ని బయటకి తీసే చర్యానైపుణ్యాన్ని డైలక్ట్సు అంటారు. స్థూలంగా ఇది తర్కంతో నిర్వహించే చర్చాకళకు సంబంధించింది. ఇక్కడ వస్తువులో నిహితమైన పరస్పర వ్యతిరేకశక్తుల్ని గుర్తించి దాని మూలగతినీ, అభివృద్ధి పరిణామాన్నీ పరిశీలించడానికి సహకరించేదిగా భావింపవచ్చు

వస్తువు గతి స్వభావం కలిగింది. ఇది దీని అంతస్స్వభావం పదార్థం యొక్క అస్తిత్వ లక్షణానికి నిదర్శనం. పదార్థం ఎప్పుడూ గతి సహితమైంది. గతిలో అవతరిస్తుంది. గతిలో స్ఫుటమవుతుంది. వస్తువులో మార్పు నిత్యం జరుగుతూ ఉంటుంది. జడ జగత్తులోనూ భౌతిక రసాయనికమైన మార్పులు తప్పవు. మార్పు ఎట్టి పరిస్థితుల్లోనూ ఆగదు. మార్పు లేకపోతే పరిణామమే లేదు. జీవపరిణామంలో ఈ మార్పుకత్యంత ప్రాముఖ్యముంది. ఈ అంశాన్ని దృష్టిలో పెట్టుకొని 'గతితార్కిక' అన్న మాట ఉపయోగించడం జరిగింది. ఇది వాస్తవికతను గుర్తింపజేసేది. దీని స్వరూపం భౌతికమైంది. అందువల్ల 'గతి తార్కిక భౌతికవాద'మనడం జరిగింది. వస్తువూ గతీ రెండు విడదీయరానివి. ఈ గతిలో వేగం రావడంవల్ల గుణాత్మకమైన మార్పు త్వరగా వస్తుంది. ఈ సందర్భంలో మతం యధాస్థితిని సమర్థించేది కావడంవల్ల సమాజంలో మార్పుకు వ్యతిరేకంగాను ప్రగతి నిరోధంగాను భావితమైంది. ఇది యధాస్థితికి కొమ్ము కాచేదన్న అభిప్రాయంతో మత సంబంధమైనదంతా నిరసింపబడింది. గతా తార్కిక భౌతికవాదం రూపొందడానికి ఆ కాలంలో ప్రముఖ పాత్ర వహించిన పరిశోధనాంశాల్లో

1. శక్తి-నిలువలు, మార్పిడి సూత్రం
2. జీవకణ నిర్మాణ సిద్ధాంతం, మార్పు, పరిణామం
3. డార్విన్ పరిణామవాదం, అనేవి ప్రముఖమైనవి

అయితే ఇది ప్రకృతి – మానవుడు – ఆలోచన అనేవాటిని, గతి, సంఘర్షణ, సమన్వయం అన్న సూత్రాలతో సహేతుకంగా సంయోజనపరచి సమాజపరంగా నిర్మించిన చారిత్రక పరిణామ దృష్టిగల భౌతికవాదంతో కూడిన తత్త్వంగా దృష్టికి వస్తుంది.

స్థూలంగా చూస్తే 'మహాప్రస్థానం'లో కవి విభిన్న శక్తులను గుర్తించడం జరిగింది. వీటి మూలస్వభావాన్ని, అభివృద్ధి దశల్నీ పరిశీలించి, సమీకరించి, అభివృద్ధిక్రమంలో పాతపై క్రొత్త జరిపే పోరాటాన్ని ప్రేరేపించడం కన్పిస్తుంది. అభ్యుదయ శక్తుల వికాసాన్నీ, చివరకు విజయాన్నీ నిరూపించడం గమనించవచ్చు. ఇది కవి ప్రధానమైన ఉద్దేశంగాను కనిపిస్తుంది. సామ్యవాద భావనతో నిహితమైంది.

ఈ విధం సాహిత్య జగత్తులో క్రొత్త దృక్పథంతో, సామాజిక తత్పరతను చేకూర్చింది. ఎన్నో వందల యేండ్లుగా నెలకొన్న తెలుగు సాహిత్య వ్యవస్థ అసాధారణమైన మార్పులకు లోనైంది. శ్రీశ్రీ 'మహాప్రస్థానం' అవతరణం, తెలుగు సాహిత్యంలో ఒక విశిష్టమైన ఘటనగా పేర్కోవచ్చు. ఈ మరో ప్రపంచానికి నాయకత్వం వహించడానికీ, ఎప్పటికప్పుడు క్రొత్త ఆలోచనలతో దీనిపై ప్రత్యయం విశ్లథం కాకుండా, సాహసంతో ప్రయాణించడానికీ, కళాత్మకంగానే కాక తాత్త్వికంగాను బాధ్యతాయుతమైన రచనాశీలం అవసరం. 'మహాప్రస్థానం'లో మొదటి నుండి చివరి వరకు ఈ పరివర్తన గమనాన్ని స్పష్టంగా గమనింపవచ్చు. క్రొత్తను అన్వేషించడంలో శ్రీశ్రీ ఎన్నో ప్రయోగాలు చేయవలసి వచ్చింది. ఈ అన్వేషణా క్రమంలో భాగమే ఈ కవి అధివాస్తవిక రచనలు.

III

జీవితంలోను, కవిత్వంలోను సంప్రదాయానికీ మార్పుకూ మధ్య ఎడతెగని పోరాటం ఎప్పుడూ సాగుతూనే ఉంటుంది. సంప్రదాయానికీ మార్పు కోరే విప్లవానికీ మధ్య నిరంతరం జరిగే సంఘర్షణను వేగవంతం చేసే కవితా కళా సాధనంగా ఆవిష్కృతమైందీ 'మహాప్రస్థానం'.

"మరో ప్రపంచం మరో ప్రపంచం మరో ప్రపంచం" పిలిచింది. సమాజంలో వయస్సు మళ్ళిన సోదరులను ప్రక్కకు నెట్టేసి, నెత్తురు మండే శక్తులు నిండే, సైనికులై, కదలే యువలోకానికెదురయ్యే ఎడారులూ, నదీనదాలు, కొండలూ వాటిని అధిగమించి మరో లోకాన్ని చేరే స్థితి చిత్రితమైంది.

ఇంతటి నవ్యసృష్టిలోను ప్రవృత్తమయ్యే సంప్రదాయ ప్రభావం శ్రీశ్రీ సాహితీ వ్యక్తిత్వానికి శక్తినీ విస్తృతినీ కలిగించేదే కాని ఏ విధంగానూ క్షతి కలిగించేది కాదు.

ఈ శబ్దాలు ఒక్కొక్కమారు ప్రతీకలై ఒక స్థితికీ, భావానికీ వివిధచ్ఛాయల్ని ప్రవహింప చేస్తూ గాఢత్వాన్ని, నైశిత్యాన్ని, ఔజ్వల్యాన్ని సంపాదించి పెడుతున్నాయి. ఉదాహరణకు ఇందులో ప్రయుక్తమైన "హరోం హరోం హర" "ధనంజయుడు" ఇంకా ఆ తర్వాత వచ్చే "నిటాలాక్షి", "నటధూర్జటి", 'ఆదిసూకర వేదవేద్యుడు' మొదలైనవి ఆయా సందర్భాలో ఆవిష్కృతమైన విధాన్ని గమనించవచ్చు ఇవి పౌరాణికమైన వస్తుజాలంలో చేరినవైనా, ప్రకృతస్థితిలో పరివర్తన భావానికి ఉద్ధృతినీ, వేగాన్ని, ఔజ్వల్యాన్ని, వివృతినీ కలిగింపజేసే ప్రతీకాత్మకతను సంతరించుకున్నాయి. శివుని మూడో కన్ను పగలడంలో సంఘర్షణలో చెలరేగిన విప్లవశక్తి వల్ల పాత వ్యవస్థ వినాశనం సూచితం. అలాగే 'ధనంజయుడు' అనేది సామాన్యుడు సామ్యవాద లక్ష్యంతో ధనస్వామ్య వ్యవస్థపై విజయం సాధించడం సూచితం. ఇలాగా ఎన్నో పరిశీలనకందుతాయి. శ్రీశ్రీలో సంప్రదాయ బంధురత ఎంత లోతుగానో వ్రేళ్ళుదన్నుకొని నిలిచింది ఇతనిలో ఇది శక్తివంతమైన "నవ్య" కవిత్వాన్ని ఆవిష్కరించడానికి సహాయపడింది.

శ్రీశ్రీ దృక్పథంలో "మరో ప్రపంచం" ప్రస్తుత వ్యవస్థకు భిన్నమైంది. ఇక్కడ దీని స్వరూపం కేవలం సూచితమైంది. "రథచక్రాలు"లో వివృతమైంది. దీన్ని సాధించడ మంత సులభం కాదు దీనికి త్యాగం, నిబద్ధత, ఆదర్శంతో పాటు సాహసం, ధైర్యం, ఉత్సాహం అవసరం. ఈ లక్షణాలన్నీ ధారా ప్రచండంగా వర్ణింపబడిన గీతం 'మహా ప్రస్థానం'. వర్తమాన యుగంలో విప్లవచైతన్యంతో ఉజ్జ్వలమైన సమాజ భవిష్యత్తును ప్రతిఫలింపజేసే రచన

'దేశచరిత్రలు' - క్రియ ప్రతిక్రియ వెనుకనున్న చారిత్రక శక్తుల యథార్థ కథనం అనవచ్చు. చరిత్రలోని మౌలికమైన సమస్యలు నూత్నదృక్పథంలో విశ్లేషించి చూచే మనస్తత్వంతో, ఇంతవరకూ మరచిన సామాన్యునిపై వెలుగు ప్రసరించడం జరిగింది. ఇది రచనకొక విశిష్టతను చేకూర్చింది. గుంపుగా జీవించే మానవుల్లో మొదటి నుండి సహకారంతో పాటు సంఘర్షణ కూడా తప్పనిసరిగా ఉండేది. భూమి, ఒనగూడిన సంపద రానురాను సరిపోకపోవడంవల్ల, విస్తరణ కాంక్ష వల్ల, అధికార తృష్ణ వల్ల సంఘర్షణ తీవ్రరూపం ధరించింది. దీనికై సైనికబలం, ఆయుధాల బలప్రదర్శనతో అవసరం, యుక్తీ వ్యూహం అవసరమైనాయి. తాము జయించిన వారిని బానిసలుగా చేసుకోవడమో లేదా చంపివేయడమో జరిగేది. సంఘంలో క్రమంగా మరో ప్రక్కనుండి డబ్బు, అధికారం, సంపద, హస్తగతం చేసుకొన్న ఒక వర్గం ఆధిపత్యం మరో వర్గంపై జరుగుతూ బలపడుతూ వచ్చింది. క్రమంగా సామాన్యుని స్థితి ఎప్పుడూ పైవారికి

ఉపయోగపడేలా ఉండే కాని ఏ మార్పు పొందడానికి అవకాశం లేకపోయింది. అప్పుడప్పుడు చరిత్రలో అవసరాల్నిబట్టి ఏదో మార్పుకు దారితీసినట్లు కనిపించినా అది చాలా స్వల్పమైంది. ఇవి రాజకీయంగా, సాంఘికంగా, ఆర్థికంగా ఒకదాని ప్రభావం మరోదానిపై ప్రసరింపజేస్తూ సమాహారంగా సామాన్యుని దుస్థితికి హేతుభూతమయ్యాయి. రాను రాను నాగరకత పెరిగిన కొద్దీ పీడకులు, పీడితుల మధ్య అఘాతం మరీ ఎక్కువైంది వైషమ్యం, స్వార్థం, కౌటిల్యం అన్నీ ఇందుకు దోహదం చేశాయి. ఇప్పుడు ఇతిహాసపు చీకటికోణంలో అట్టడుగున కనిపించని కథలన్నీ పైకి తీసి చరిత్రకు వినూత్నమైన అర్థాన్ని చెప్పవలసి వచ్చింది. సమాజానికి హేతుదృష్టితో పరివర్తన గుణంలో సామ్యవాద గతిని కల్పించవలసిన అవసరం ఏర్పడింది. ఈ విశేషస్థితుల్ని దృష్టిలో పెట్టుకొని శ్రీశ్రీ తన రచనలో చారిత్రక పరిణామ దశలను వర్గసంఘర్షణ దృష్టితో విశ్లేషించి చిత్రించడం కనిపిస్తుంది.

'నైలునదీ నాగరికతలో సామాన్యుని జీవనమెట్టిది?
క్రోమాన్యాన్ గుహాముఖాల్లో మానవకథ వికాసమెట్టిది?

పురాతన నాగరకతలో బ్రతికిన సామాన్యునిపై వెలుగు ప్రసరించే పద్ధతి వల్ల చరిత్ర స్వరూపమే మారింది. దీనితో తారీఖులు, దస్తావేజులు వదలి యధార్థ జీవిత కథనంలో సామాన్యునికి విశిష్టమైన స్థానం లభిస్తుంది. ఇప్పుడు రాళ్ళెత్తిన కూలీ, పల్లకీ మోసిన బోయీ ప్రాధాన్యమేమిటో అర్థమౌతుంది. 'క్రో-మాన్యాన్' అనే పేరుతో పెద్ద గుహ ఫ్రాన్స్‌లో వెజీర్ నదీ తీరాన ఉంది. క్రో-మాన్యాన్ అంటే పెద్ద గొయ్యి అని అర్థం. 1868లో రైలుమార్గం వేసే ప్రయత్నాలు జరిపినపుడు లే ఐ జీన్ ప్రాంతంలో త్రవ్వకాల సందర్భంలో ఎన్నో పెద్ద తలలు, వెడల్పయిన ముఖాలు, ఎత్తయిన నాసికలు గల అస్థిపంజరాలు కనిపించాయి. ఇవి ఆరు అడుగుల పొడవు కలిగినవి. ఎడ్వర్డు లార్టే ఈ నాగరకతపై గొప్ప పరిశోధన జరిపాడు. ఆ గుహలో పై కప్పుమీద గోడలమీద దున్న మొదలైన జంతువుల చిత్రాలు కనిపించాయి. జంతువులు వలలో పడినట్లు, బల్లెం గ్రుచ్చుకొన్నట్లు, రాళ్ళతో గాయపడినట్లు చిత్రాలు ఒకదానిపై మరొకటి వేయబడి ఉన్నాయి. ఇంకా జంతువుల వేషాల్లో మనుషుల బొమ్మలు ఉన్నాయి. ఇక్కడ విలసిల్లిన సంస్కృతి పాతరాతియుగంలోని చివరిదశకు చెందిందని (క్రీ.పూ. 28,000 నుండి 10,000 మధ్యకాలం) పరిశోధకుల అభిప్రాయం. మానవ సంస్కృతుల్లో మొదటి నుండి ఇప్పటివరకు మరచిన సామాన్య మానవునిపై దృష్టితో ఈ దేశం ఆ దేశం, ఈ జాతి ఆ జాతి అన్న భేదం లేకుండా చరిత్రను అవగాహన చేసుకోవలసిన అవసరం

భావితమైంది. ఈ గీతం ఇప్పటివరకు మనం అనుసరించే విలువల్నీ మార్చివేసిందీ సామాన్యులు కేంద్రంగా క్రొత్తదృష్టిని ఏర్పరచింది. క్రొత్త విలువల్ని రూపొందించిందీ.

"ఏ శిల్పం? ఏ సాహిత్యం ఏ వెల్లులకీ ప్రస్థానం?" అన్న ప్రశ్నలకు సమాధానమే, 'మహాప్రస్థానం'లో చివరి గీతం. పతితుల్నీ భ్రష్టుల్నీ బాధాసర్పదష్టుల్నీ దీనుల్నీ, హీనుల్నీ ఉద్దేశించింది "జగన్నాథ రథచక్రాలు".

"జగన్నాథుని రథచక్రాలు" కవిత ఎప్పటికీ అసంపూర్ణంగా ఉండిపోతుందేమో అని శ్రీశ్రీకే సందేహం కలిగింది. ఇది లేకుండా 'మహాప్రస్థానం' పూర్తికావడానికి వీలులేదు. దీన్ని తొందరడి ఏదో విధంగా వ్రాసేయ్యడానికి ఇష్టం లేదు. 'మహాప్రస్థానం' సంపుటిలో మొట్టమొదటి గీతం 'మహాప్రస్థానం' చిట్టచివరి గీతం 'జగన్నాధుని రథచక్రాలు' ఉండాలనే శ్రీశ్రీ ఉద్దేశం. ఎలాగైతేనేం అనుకున్న విధంగా 1940లో ఒకరోజు రథచక్రాలు వ్రాయడం పూర్తయింది. ఈ మాటల్లో కవి దృష్టిలో రెండు గీతాలు కలిసి భావ సంపూర్ణతను ఎలా సాధించిందీ సులభంగా గుర్తించవచ్చు మొదటిది విప్లవ భావనతో కార్యాచరణకాయత్తపరచేదీ, రెండోది పాతదైన ప్రస్తుత వ్యవస్థ స్థానంలో క్రొత్తదైన సమసమాజస్థాపనం సాధించడానికి కార్యాచరణమైందీ. దీని తీవ్రరూపం చిత్రితమైంది. సామాజిక పరివర్తనం కోసం అభ్యుదయ చైతన్యంతో విప్లవమూర్తులుగా ఉత్తేజితం చేసి మార్పును సాధించే లక్షణం కనిపిస్తుంది. సామాజిక న్యాయం చేకూరకుండా ఇంకా అట్టడుగున పడిఉన్న పతితుల్ని, భ్రష్టుల్నీ, దీనుల్నీ, హీనుల్నీ ఉద్దేశించి కరుణోపేతమైన చిత్రణతో ఆరంభమౌతుంది వీరి నిస్సహాయస్థితికి జాలిపడతాడు. ఓదారుస్తాడు. ఇంతటితో తన కర్తవ్యం తీరిందనుకోక వాళ్ళలో ధైర్యాన్ని, స్థైర్యాన్ని కలిగిస్తాడు. వారి సమస్యకు పరిష్కారమార్గంగా జగన్నాధుని రథచక్రాలు భూమార్గం పట్టించే ప్రతిజ్ఞ చేస్తాడు. ఈ జగత్తుకు నాథుడు ప్రజ!

సమాజంలో సంఘర్షణ అనివార్యమైన దశకు చేరుకున్నప్పుడు పీడితులు, పీడకుల మధ్య ఒక స్థితివరకు ఉన్న రేఖ చెదిరిపోతుంది. దీని పర్యవసానంగా విప్లవం విజృంభిస్తుంది. పూర్వవ్యవస్థ కూలిపోయే పరిస్థితి ఏర్పడుతుంది. మానవుడు తన చరిత్రకు తానే బాధ్యుడు. ఈ నవ వ్యవస్థా నిర్మాణంలో ప్రతి వ్యక్తికీ కర్తవ్య బాధ్యత ఉంది. సమాజ పురోగమన సందర్భంలో, సమసమాజ స్థాపనకై అభ్యుదయ శక్తులకు తద్ వ్యతిరేక శక్తులకు మధ్య సంఘర్షణ అనివార్యమై, ఇది విప్లవానికి దారితీస్తుందన్న మార్క్సు అభిప్రాయాన్ని ఇచ్చట అనుసంధించుకోవచ్చు.

"హాలాహలం పొగచూరింది కోలాహలం చెలరేగింది" హాలాహలం తర్వాత వచ్చేది అమృతం, కోలాహలం తర్వాత నెలకొనేది శాంతి! భవిష్యత్తులో అమృతఫలం కోసం శాంతి జీవనం కోసం వర్తమానంలో జరుగుతూన్న మధనమే, ఈ సంక్షోభం, సంఘర్షణ! దీనినుండి అవతరించేది సామ్యవాదం!

స్వాతంత్ర్యం, సమభావం, సౌభ్రాత్రం పునాదులై ఇళ్ళులేచి
జనావళికి శుభం పూచి "శాంతి! శాంతి! కాంతి జగమంతా జయిస్తుంది".

అన్న ఆకాంక్ష ఈతని విధ్వంసన శీలంతోపాటు దాన్ని అనుసరించిన నిర్మాణాత్మక లక్షణాన్ని దర్శింపజేస్తుంది. ఇది మానవతా స్పర్శతోను విలసిస్తూంది. ఒక దేశం, జాతి అన్న పరిధుల్ని అతిక్రమించి, అఖిల ప్రపంచ స్థాయిలో స్పందనం ఉత్తేజం కలిగించే సృజనరూపం, ఈ గీతం. ఒక వ్యక్తి మరో వ్యక్తిని, ఒక జాతి మరో జాతిని అణచివేయనీ, పీడించనీ సామ్యవాద వ్యవస్థయొక్క ఆవిర్భూతిని సాక్షాత్కరింపజేసే ప్రయత్నరూపంగా దర్శనమిస్తుంది.

ఈ గీతాల్లో అప్పుడప్పుడే యూరోపియన్ దేశాల్లో ప్రచలితమైన స్వేచ్ఛాతత్త్వం, దీనికి సహకారంగా హేతుభావన దీనికి మార్గదర్శిగా మార్క్సు గతి తార్కిక భౌతికవాదం, ప్రభావంతో రూపొందిన వ్యక్తిత్వం, క్రొత్త యుగానికి ప్రాతినిధ్యం వహిస్తూంది. ఈ కవిత్వం లక్ష్యమైన సామ్యవాద ఆదర్శం, అంతర్జాతీయమైన ప్రభావం కలిగింది. పూర్వ సాహిత్య ప్రభావంతో, సిద్ధించిన పద్యరచనతో ఆరంభించి, భావ కవిత్వంలోకి ప్రవేశించి దీన్ని అధిగమించి అభ్యుదయ జగత్తులో స్థిరపడి, విప్లవశక్తికి ప్రతినిధిగా రూపొందిన శ్రీశ్రీ విశిష్టమైన వ్యక్తిత్వాన్ని సంపూర్ణంగా బింబించేవీ మూడు గీతాలు.

శ్రీశ్రీ మాటల్లో "సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యం ఎలాగైతే ఒక ఆదర్శప్రాయంగానే ఉండి ఎన్నటికి అందుకోరానిదో అలాగే అచ్చమైన కవిత్వం కూడా ఎంత వాడికి అందరానిదే! కవిత్వమూ స్వాతంత్ర్యం ఎవ్వరికీ, ఎన్నటికి అందని అందాలే ఆదర్శాలే అయినప్పటికి వాటిని సాధించాలనే ప్రయత్నంలో, ఆ ప్రయత్నంలోని ఆవేగంలోనే, ఆవేగంలోని అశాంతిలోనే, ఆ అశాంతి నుండి ఆనందంలోనే జీవితానికి సార్థక్యం!" ఉంది. ఈ ఆలోచనతో కూడిన అన్వేషణ, తపన, క్రియాశీలం స్పందనల సమాహారమే, శ్రీశ్రీ అభ్యుదయ కవిత్వం! మార్క్సీయం కేంద్రబిందువుగా రూపొందిన సాహితీ వ్యక్తిత్వం!

3. ఆరంభ గీతం - ఆదర్శరూపం

ఇది "మహాప్రస్థానం" గీతాల సంపుటిలో మొదటిది. ప్రస్థానం అంటే గమనం, ప్రయాణం. విజయయాత్రకు వెడలడం ఇంకా మరో లోకానికి ప్రయాణించడం. ఇక్కడ ఈ గమనమూ, ప్రయాణమూ మరో ప్రపంచానికి అంటే ఈ వ్యవస్థను కాదని, తిరస్కరించి దీన్ని అంతరింపజేసి ఆపైన మరో క్రొత్త వ్యవస్థలోకి ప్రయాణించడం అన్నమాట. ఇదో సామాజిక ప్రయాణం. ఇందులో ఇప్పుడు నెలకొని ఉన్న వర్గ సమాజరూపాన్ని రూపుమాపి వర్గరహిత సమాజాన్ని అవతరింపజేసే తీవ్రమైన ప్రయత్నం ఉంది. దీనివల్ల పాతశక్తుల స్థానంలో క్రొత్త శక్తులు ఎదుగుతాయి. పాత సంబంధాలు పోయి కొత్త సంబంధాలు ఏర్పడతాయి. ఈ క్రొత్తదైన మరో ప్రపంచాన్ని స్థాపించే ప్రగతిశీల ఉద్యమంలో జనచైతన్యం వర్గ సంఘర్షణ సమసమాజ దర్శనం - స్ఫూర్తి చిత్రమే ఈ గీతం. ఇది భౌతికశక్తుల పునాదిపై ఏర్పడింది. సమాజం గతి లక్షణం కలిగింది. దీన్ని ప్రకృతి శక్తులూ, భౌతికశక్తులూ పురోగమింపజేస్తాయి. సంఘర్షణమనేది సమాజం యొక్క భౌతికధర్మం. విధ్వంసంనుండి సృష్టి సహజం. భావితమైంది. ఒక దశలో అంటే చరమస్థితిలో మరో క్రొత్తరూపాన్ని పొందుతుంది. ఈ గీతం మార్క్సు గతితార్కిక భౌతికవాదానికీ సన్నిహితమైంది. ఈ గీతం వ్రాసేటప్పటికి మార్క్సు సిద్ధాంతం గురించి పరిజ్ఞానం తనకు లేదని శ్రీశ్రీ అన్నప్పటికి కవిలో అప్పటి సమాజదుస్థితి పట్ల ఆవేదన ఉద్వేగం పరివర్తన కోరే గుణంతోపాటు ఆనాడు తనకున్న అంతర్జాతీయమైన అభిలాష, ఆలోచన, అవగాహన, మార్క్సు సిద్ధాంతాలతో సంవదించే చైతన్యం గల కవిత్వం ఆవిష్కృతమైందని భావించవచ్చు. కాని రచనల్ని చూస్తే మార్క్సిజం గురించి కవిలో స్థూలమైన చింతనను త్రోసిపుచ్చలేం!

> "మరో ప్రపంచం మరో ప్రపంచం మరో ప్రపంచం పిలిచింది.
> పదండి ముందుకు పదండి తోసుక పోదాం పోదాం పైపైకి"

ఈ మరో ప్రపంచమే క్రొత్త సమాజం. ఇది వర్గరహితమైంది. సమసమాజ భావన కలిగింది. మార్క్సు సామ్యవాద సూత్రాలపై నిర్మితమైంది. దీనికోసమే ఈ ప్రస్థానం. ఇది అనితరమైంది. అంతర్జాతీయ భావప్రేరణ కలిగింది. గతి తార్కిక భౌతికవాదం పునాదులపై వ్యవస్థీకృతమైంది. కవి మరో ప్రపంచం నుండి పిలుపు ప్రయాణ గమనానికి దిశను చూపుతుంది. ఇది క్రియాచరణమైంది.

"పదండి ముందుకు పదండి త్రోసుకుపోదాం పోదాం పైపైకి" కవి అభిప్రేతమైన ఈ ప్రస్థానం ఉత్సాహశీలమైంది. అంటే వీర రసావిష్కారమైందన్నమాట. ఇది దూరం బహుదూరంలో ఉంది. కవి అంతరంగం ఈ స్థితిలో మార్పు కోరే భావంతో అతని పిలుపుతో కార్యాచరణకు సిద్ధమయ్యే సామాజిక శక్తులతో ప్రగతిరూపం పొందింది కవి భావన ప్రబోధరూపంలో వస్తువుతో ఐక్యాన్ని పొందడం గమనార్హం. ఇదో సంవిధానం పిలుపుననుసరించి కవి ప్రతిధ్వనితో అభినీతమైన చలనంతో గమనంతో సంఘర్షణ, ఆ పైన విప్లదర్శనం కనిపిస్తాయి. ప్రజాశక్తి, కదం తొక్కుతూ పదం పాడుతూ ముందుకు సాగింది అశ్వగతి సామాజికమైన విజయయాత్రను, పాటశ్రమను లెక్కచేయని మనోరూపాన్నీ, హృదంతరాళం ఉత్సాహంతో వీరభావాన్నీ స్ఫూర్తికి తెస్తాయి. గర్జించే హృదయం ప్రస్తుత వ్యవస్థపై తిరుగుబాటునూ జైత్రయాత్రలో ఆత్మవిశ్వాసాన్నీ శబ్దిస్తుంది ప్రస్థాన దశ సంఘర్షణకు దారితీస్తోంది. రణస్పర్శను పొందుతూంది ఈ గమనం ఉన్నత లక్ష్యంతో విజయభావనతో మహాప్రస్థానంగా పరిణమిస్తుంది.

II

ప్రస్థానంలో మొదటి దశలో మరో ప్రపంచం జలపాత ధ్వనివలె శ్రవణ పథంలో అనుభవానికి వస్తుంది ఇది కశ్మలమైన సమాజాన్ని క్షాళనం చేసి శుభ్రమైన వ్యవస్థను నిర్మించే మార్పుకు సంకేతమైంది. జనశక్తి "దారి పొడుగునా గుండె నెత్తురులు తర్పణ చేస్తూ" ఎన్నో బాటలూ పేటలూ కోటలూ నదీనదాలు అడవులూ కొండలు ఎడారులూ దాటుతూ నిర్నిరోధంగా పురోగమించింది. ఈ యాత్ర సీమల్ని, ఖండాల్ని దాటింది. ఈ రచన విశాలమైన అంతర్జాతీయత్వాన్ని పొందింది. ఈ పురోగతిని చుట్టూ ఉన్న ప్రకృతికీ సమాజానికీ సంబంధించిన అడ్డంకులేవీ నిలుపలేకపోయాయి. సాధనలో లక్ష్యం దగ్గరౌతున్నకొద్దీ కార్యాచరణ పట్ల ప్రియత్వమూ అధికమైంది ఉత్సాహం ఇనుమడించింది. అంకితభావం గాఢత్వాన్ని పొందింది. ధైర్యం కవచమైంది. ఈ ప్రస్థానంలో "నెత్తురు నిండే శక్తులు మండే" సైనిక శక్తులకే స్వాగతం. జరాక్రాంతులకూ, రుజాగ్రస్తులకూ స్థానం లేదు సోమరులకిక్కడ మృత్యువే అలంకారం. వీళ్ళపై నుండీ వీళ్ళను వదిలీ "హరో హరోం హర! హర హర హర!" యని మరో జగత్తులోకి వ్యవస్థలోకి కదిలిపోయే కదం ఇది! ఉద్రేకోత్సాహసంభృతమైంది.

ఈ లక్ష్యం అంతలో చేతికందేది కాదు. సులభంగా సాధ్యమయ్యేది కాదు. దీనికో క్రమం ఉంది. పరిణామ దశలున్నాయి. వీటిని దాటినపుడే మరో ప్రపంచం కనిపించేది. మహా ప్రపంచం చేరేది. ఇది ధరిత్రి నిండా నిండిన సమాజ భావనలో

సర్వ ప్రపంచ దృష్టి ఉంది వివిధ జాతుల్ని మతాల్ని వర్గాల్ని వర్ణాల్ని సమైక్యం చేసే సర్వమాన సౌభ్రాతృత్వ లక్షణం ఉంది.

ప్రస్తుతానికి వస్తే ఈ సమసమాజ సామ్యవాద మరో ప్రపంచం, మహాప్రపంచం, ఈ సమాజం అణువణువూ విస్తరిస్తూ ధరిత్రిని ఆవహించేదీ. ప్రపంచతలంపై విప్లవ కార్యాచరణం కలిగిందీ. దీనికి అవని అంచులే చివరి సీమలు

చైతన్యంతో మహాప్రజ "ప్రభంజనంవలె" హోరెత్తి, "భావవేగంతో" ప్రసరించి వార్షుక మహామేఘం వలె ఉరుములతో మెరుపులతో పెళపెళ విరుచుకుపడుతూ పురోగమించడం చిత్రితమైంది. "ప్రళయ ఘోషవలె శబ్దించడం ప్రస్తుతం నెలకొన్న పెట్టుబడిదారీ వ్యవస్థ వినాశనం సూచితం. ప్రస్థానంలో మరో (పై) దశకు చేరుకోగానే ఎదురుగా దూరంగా మరో ప్రపంచపు "త్రేతాగ్ని" కణకణలాడుతూ కనిపిస్తుంది. "కన్పడలేదా?" అన్న ప్రశ్నలో గమనంలో వివిధ పరిణామ దశలు దాటాక తప్పకుండా కనిపిస్తుందన్న సమాధానం ఉంది. త్రేతాగ్నులు మూడు. గార్హపత్యం ఆహవనీయం దక్షిణాగ్ని అనేవి ఇక్కడ కణకణలాడే అగ్నిస్ఫూర్తి వరకే భావరూపం నియతమైంది. వైదికమైన వివరణతో పనిలేదు. సంస్కృతి గర్భితమైన పురాభావజాలం అనేక సందర్భాల్లో పరిమితుల్లో వస్తువుకూ ఆలోచనకూ, బలాన్ని ఆకర్షణనూ చేకూర్చేదిగా నిర్వహించబడింది. కవి వాచ్యం చేయని విప్లవం – "అగ్ని" భావ రూపంలో ధ్వనితమౌతుంది. త్రేతాగ్ని పరిశుద్ధమైన తేజోరూపాన్ని భాసింపజేస్తుంది ఇందులో "జలప్రళయం" పాత వ్యవస్థను నశింపజేసే చర్యకు ప్రతీక. పురా ప్రతీకలు స్థితికీ సందర్భానికీ, భావనకూ శక్తి కేంద్రాలుగా పరిమిత స్థాయిలో ఉపయోగింపబడినాయి.

జనశక్తి చేసే తిరుగుబాటు, సంఘర్షణ ఫలితంగా మేరు పర్వతాలు 'ఎగిరి ఎగిరి' పడుతున్నాయి. సముద్రం 'జలప్రళయ' నాట్యం చేస్తోంది.

"సల సల క్రాగే చమురా? కాదిది ఉష్ణ రక్తకాసారం"

దేహంలో నెత్తురు దీపానికి చమురు వంటిది. విప్లవయాత్రలో దారిలో నెత్తురు పడియలేర్పడినాయి. ఈ దశ సామ్యవాద సమాజ పరిణామంలో భాగమైంది. గమనం శివసముద్రమూ నయాగరా వలె వేగాన్నీ తీవ్రతనూ అందుకుంది. త్రాచులవలె వేగంతో, రేచులవలె విడువని పట్టుతో, ధనంజయుని వలె విజయశీలంలో మునుముందుకు సాగే ఆకాంక్షలో ప్రత్యయమూ ప్రయత్నమూ నిబద్ధత స్పష్టంగా కనిపిస్తాయి.

"ధనంజయ" శబ్దం - ధనాన్ని జయించినవాడు అర్జునుడేగాక, పెట్టుబడిదారీ (ధన) వ్యవస్థపై విజయాన్ని సూచిస్తోంది. దూరంగా ఎదురుగా విజయరూపం.

"అగ్ని కిరీటపు ధగధగలూ ఎర్రబావుటా నిగనిగలూ హోమజ్వాలల భుగభుగలూ"

విప్లవ దృశ్యం మొదట్లో ఉన్న శ్రవణపథం నుండి చివరనున్న నేత్ర పథానికందే దశకు చేరుకుంది. "అగ్నికిరీటం", విప్లవంతో హస్తగతమయ్యే అధికార శక్తికీ, ఎర్రబావుటా విప్లవ సమాచరణకు, భుగభుగమనే హోమజ్వాలలు స్వచ్ఛమైన ఉత్సాహవంతమైన క్రియాత్మకమైన చైతన్యగతి శీలానికి ప్రతీకలుగా నిలుస్తాయి. ఈ ప్రస్థానం అనితరమైంది. మహనీయమైంది. ప్రజాపరమైందీ.

ఎక్కడా వాచ్యం కాని వ్యంగ్య విలసితమైన అర్థస్ఫూర్తితో, వివిధ స్థాయిల్లో భిన్నభిన్నమైన ఆలోచనా రామణీయకతల కాస్కారమైందీ, ఆరంభగీతం. కవి ఆదర్శాన్ని ఆవిష్కరిస్తూంది. వస్తువు ఎన్నికలో అభివ్యక్తి విధంలో, లక్ష్యసాధనలో ఉన్నతమైన కవితా కళాప్రమాణాల్ని పొందింది.

4. ఋక్కులు - సంవిధాన ప్రయోజనాలు

ఋక్కు అంటే స్తుతి - ఛందోయుతమైన వేదమంత్ర విషయంలో ప్రసిద్ధమైంది. వేదంలో ఋక్కులుప్రకృతివర్ణనంతో దేవతా భావనతో అతీత దర్శనంతో విలసిల్లాయి. శ్రీశ్రీ 'మహాప్రస్థానం' లో ఋక్కులు అనే ఖండిక ఉంది. ఇక్కడ ఋక్కు అంటే శబ్ద సంక్షేపంతో అర్థసంగ్రహంతో భావస్ఫూర్తితో ఆకర్షణీయమైన రూపాన్ని సూచిస్తుంది. ఈ ఖండికను రెండు భాగాలుగా గుర్తించవచ్చు. మొదటి దానిలో కవితా వస్తు స్వరూపం వర్ణితమైంది. రెండోదానిలో కవితా తత్త్వం వివృతమైంది.

మొదటి భాగంలో మూడేసి శబ్దచిత్రాలు (Word Images) అంత్య ప్రాసతో లయాత్మక గతివిశేషంతో మూడు నమూనాలు (Patterns) గా సంవిధానం యోజితమైంది. అయితే ఒక్కొక్కదాని చివర వాక్యాలు, కవితా వ్యాఖ్యలుగా కనిపిస్తాయి. వీటిలో ఉల్లేఖితాలైన వస్తువులు వాస్తవజీవితంలో మనకు కన్పించేవీ, అనుభవంలో నున్నవీ. వీటిని గురించి ఆలోచన చేయడం వీటి సామాజికమైన అవసరాన్ని గుర్తించడం, అహీనమైన స్థానాన్ని దృష్టికి తేవడం కనిపిస్తుంది. ఒక వరసలో కుక్కపిల్ల, అగ్గిపుల్ల, సబ్బుబిళ్ళ, శబ్దచిత్రాలు కనిపిస్తాయి. వీటి చివర కవి మాటల్లో దేన్నీ హీనంగా చూడవద్దు. అన్నీ కవితామయాలే అన్న వ్యాఖ్యలో తత్త్వోక్తితో సంవిధాన రూపాన్ని పొందాయి.

"కుక్కపిల్ల" విశ్వాస పాత్రమయింది. అందమైంది. తనను పోషించే మనిషిని చివరిదాకా వదలకుండా ఉండేది, కాపాడేది. ఈ కృతజ్ఞతా లక్షణం సమాజంలో వ్యక్తి గుర్తుపెట్టుకోదగింది. అగ్గిపుల్ల మనిషి జీవన సంస్కృతిలో గణనీయమైన దశకు చెందింది. ప్రాచీనకాలంలో అరణిని మథించీ, ఎంతో కష్టపడీ అగ్నిని సాధించేవారు. దాన్ని కాపాడుకునేవారు. ఇది ఎంతో ప్రయాసతో కూడిందీ, కాలయాపనతోనూ కూడింది. ఈ క్రమంలో అగ్ని ఇతరేతర కారణాలవల్ల దేవతారూపాన్నీ పొందింది. శ్రీశ్రీ ఋక్కులో అగ్గిపుల్ల మానవ సంస్కృతి చరిత్రలో గొప్ప మలుపును సూచించడమే కాక విశేషమైన ప్రయోజనరూపం కలిగింది. ఈ సందర్భంలో అగ్గిపుల్ల మనిషి అవసరాన్ని అవలీలగా తీర్చే సులభమైన ఆధునిక సాధనం, తనలో అగ్నిని నిక్షిప్తం చేసుకుంది. క్షణంలో ప్రయోజనం తీర్చే రూపాన్ని పొందిందీ.

మరో వరసలో 'రొట్టెముక్క' 'అరటితొక్క' 'బల్లచెక్క' శబ్దచిత్రాల్లో వస్తువులు మనిషివైపే చూస్తుంటాయి. తమ 'లోతుకనుక్కో'మంటాయి. రొట్టెముక్క క్షుధను తీర్చేది, ఇది మనిషి మొట్టమొదటి అవసరం. దీని చుట్టూ ఎంతో సామాజిక చరిత్ర ఏర్పడింది. దీన్ని అంటిపెట్టుకొని మనిషి భ్రమణమూ సాగింది. అరటిపండుపైనున్న పొట్టు (తొక్క) రక్షణ కవచంలా పనిచేస్తుంది. మాలిన్యం నుండి కాపాడుతుంది. కాస్తలోతుగా ఆలోచిస్తే మనిషికీ మానసికంగా ఇలాంటి రక్షణ కవచమేదో జీవితంలో అవసరమనిపిస్తుంది. బల్లచెక్క కూర్చోడానికి పనికి వచ్చే విశ్రాంతి తలం. శ్రమానంతరం మనిషికి విరామం అవసరం. ఇది మనిషిని శ్రమ నుండి మళ్ళీ పునర్నవీకృతం చేస్తుంది. ఈ విరామ విశ్రాంతి స్థితిలోనే ఎంతో విజ్ఞానం, ఎన్నో కళలు ఆవిర్భవించాయి. ఇక్కడ బల్లచెక్క విశ్రాంత స్థితికి సంకేతం మాత్రమే.

ఇంకో వరసలో "తలుపు గొళ్ళెం, హారతి పళ్ళెం, గుర్రపు కళ్ళెం" శబ్ద చిత్రాలతో, ప్రతి వస్తువు అర్థతనూ దానిలో ఏర్పడిన పనితనాన్ని, శిల్పాన్ని ప్రయోజనాన్ని భావింపజేయడం జరిగింది. వీటి నిర్మాణంలో మనిషి తెలివీ, ప్రయోజనలక్ష్యం, శిల్ప దృష్టీ ఆకర్షిస్తాయి. తలుపు గొళ్ళెం ఇంటి భద్రత కవసరమైంది. కళ్ళెం గుర్రం వేగాన్ని ఉధృతినీ అదుపులో పెడుతుంది. ఎప్పటికప్పుడు అవసరమైన సరియైన అశ్వగతికి తోడ్పడుతుంది. ఇక మరొకటి హారతి ఇచ్చేటపుడు మండే, వెలిగే కర్పూరాన్ని వహించే సాధనం పళ్ళెం. ఇది ఒక విశేషమైన పనిలో ఉపకరించేది. సహకరించేది ఈ భాగం వస్తు వర్ణనం ప్రధానమైంది.

రెండో భాగంలో, చూపంటూ ఉంటే చూచీ వాక్కుంటే వ్రాసీ "సందర్భాన్ని బట్టి భాహ్యస్థితిని దాటిన మానసికమైన ఆలోచనా స్వరూపాన్ని ఆవిష్కరిస్తుంది. వాక్కుభావమయమైంది. అభివ్యక్తిగతమైంది. ఈ రెండింటి సమ్మేళనం (అంటే భావం మరియు అభివ్యక్తి) చేత సిద్ధించే రసావిష్కారం శోభామయమైంది. దీన్ని అర్థం చేసుకోడానికీ అనుభవించడానికీ చూపుఉండాలి. ఇది బాహ్యంగాను అంతరంగాను వర్తించేది. ఇది ఉండడం వల్ల 'శోభాలేశం' లభ్యమానమవుతుంది. లేశం అన్నమాట కనీస స్థాయిని సూచిస్తూంది.

'చూపు' కేవలం భౌతికమే గాక మానసికం కూడా. ఆలోచనకు సంబంధించింది వాక్కు శబ్ద శక్తి సంబంధించిందీ. స్థూలంగా రసమంటే అనుభవంలో రుచీ సారమనీ అర్థం. రసం చేతనే కావ్యం జీవిస్తుందనీ అలంకారిక మతం.

"ప్రపంచమొక పద్మవ్యూహం, కవిత్వమొక తీరని దాహం" ఇది 'బుక్కులు' ఖండిక చివరి పంక్తులు. సాహిత్య ప్రపంచంలో బహుళ వ్యాప్తిని పొందాయి. రణక్షేత్రంలో శత్రువుల పై విజయాన్ని సాధించేందుకు పద్మం ఆకారంలో దళాల అమరికవలె సేనల ఏర్పాటు పద్మవ్యూహం. ప్రపంచమూ ఇటువంటిదే అని కవిభావం. లోపలికి ప్రవేశించడమే కాని బయటపడడం కష్టతరమైంది. జీవితంలో సంఘర్షణ అనివార్యమవుతుంది. మహాభారత యుద్ధంలో అభిమన్యుని కథ ఈ సందర్భంలో జ్ఞాపకం వస్తుంది. పద్మవ్యూహంలో ప్రవేశించి విజయాన్ని పొందడం సులభం కాదు. దీనికి వ్యూహ పరిజ్ఞానం, ఛేదించే నేర్పు అవసరం. కేవలం రణేచ్ఛ ఉంటే సరిపోదు. కవిత్వ విషయంలోను కేవలం పిపాస ఉంటే సరిపోదు సంవేదన, భావనాశక్తి, రచనా కౌశలం ఉండాలి. ఈ దాహం ఒక్కమారుతో తీరేది కాదు. అంతంలేంది. అనంతమైంది. కవితా విషయంలో ఉచ్చనీచభేదం పనికిరాదు. ఏ వస్తువైనా స్వీకారార్హమే. అయితే కవి ప్రతిభ చేత కవితావేశం భావ రచనా రామణీయకతల్ని పొందుతుంది. ఆపై రసనిర్దేశం జరగవచ్చు. "రమ్యం జుగుప్సిత ముదారమథాపి నీచం ఉగ్రం ప్రసాది గహనం వికృతం చ వస్తు యద్వాప్యవస్తు కవి భావిత భావ్యమానం తన్నాస్తి యన్నరసభావముపైతి లోకే" అన్న దశరూపకంలోని సాహిత్యశాస్త్రోక్తిని అనుసంధించుకోవచ్చు. అందమైందైనా రోత పుట్టించేదైనా, గొప్పదైనా తక్కువదైనా, భయంగొల్పేదైనా, సంతోషం కలిగించేదైనా, దుఃఖం (కష్టం) కలిగించేదైనా ఏ విధమైన వస్తువైనాసరే లోకంలో కవి సంస్కారం చేత ఆలోచనలో రసభావాన్ని పొందని వస్తువు లేదు. ప్రతి భాదీప్తితో అభివ్యక్తి శక్తితో, లక్ష్యశుద్ధి వల్ల భావన చేత కవిత్వమవుతుంది. "బుక్కులు" కవిత్వంలో అవసరమైన

వస్తువు మరియు శిల్పాలతో పాటు వేదన మరియు రామణీయకత గురించి స్పృశిస్తూ వస్తు వైవిధ్యాన్నీ భావనా వైశిష్ట్యాన్నీ, ప్రయోజనాత్మక లక్ష్యాన్నీ రసావిష్కారాన్నీ గురించి ఆలోచింపజేసేదిగాను గుర్తింపవచ్చు

5. జయభేరి - విశ్వభావన

'మహాప్రస్థానం' గీతాల సంపుటిలో "జయభేరి" కొత్త భావరూపానికీ ప్రగతి తత్త్వానికీ ఆకర్షణీయంగా నిర్వహించిన సంవిధానానికి ప్రాతినిధ్యం వహిస్తుంది. ప్రయోజనపరత్వమూ అభివ్యక్తి శిల్పమూ ఈ రెంటింటి సమన్వయమూ కళాత్మకమైన పరణతిని పొందాయి. రచన చదువుతూంటే అనుభవ విశ్లేషణలో సామాజికత ఆకర్షిస్తుందా ? కళ ఆకట్టుకుంటుందా ? అనిపిస్తుంది. భేరి అనేది చర్మవాద్యం. జయాన్ని సూచించే ధ్వనితో సంపన్నమైంది. జయభేరి ఆశయసాధనలో జయ సూచనతో సంతోషకరమైన స్థితిని ధ్వనింపజేస్తుంది. ఇందులో విజయభావనా స్థితి సమాజపరమైంది దీనికి కేంద్ర బిందువు వ్యక్తి "నేను" రూపంలో వ్యక్తమైంది. ఇతడు కవి స్వరంలో రూపొందే సామాజికమైన అస్తిత్వంతో సామ్యవాద జన సమాజానికి ప్రతినిధి.

"నేను సైతం ప్రపంచాగ్నికి సమిధనొక్కటి ఆహుతిచ్చాను".

ప్రపంచాగ్ని సమాజ విప్లవ శక్తికి, సమిధ బాధ్యతాయుతమైన వ్యక్తికీ, ఆహుతి ప్రయోజనపరమైన కార్యాచరణకూ ప్రతీకలు. కవి స్వరంతో అనుసంధింపబడిన నేను ఈ సందర్భాన్ని బట్టి సామ్యవాద రూపమైన సామాజిక విప్లవ శక్తిలో ఏకదేశం.

కవి భావించే సమాజం ప్రపంచతలంపై వ్యవస్థీకృతమైంది. అదే సమసమాజం మార్క్సు సామ్యవాద సిద్ధాంతంపై నిలబడింది. ఈ కవితలో నేను ప్రగతి శక్తికి సంకేతం తాను కూడా ప్రగతిశక్తుల్లో ఒకడుగా భావించడానికి ఉపక్రమించడం సమాజంలో ప్రతి ఒక్కరినీ కలుపుకొనిపోయే విధంతోపాటు కవిగా తన సామాజిక పాత్రను విస్మరించరాని స్థితినీ సూచిస్తోంది. ఈ అభివ్యక్తి విధానం ఈ గీతానికి ప్రత్యేకతను సిద్ధింపజేస్తోంది.

"నేను సైతం విశ్వసృష్టికి అశ్రువొక్కటి ధార పోశాను"

విశ్వసృష్టి విశ్వజనీనమైన కరుణాత్మకస్థితి గతులను చెందిన సమాజ జీవితాన్నీ అశ్రువు దీనికి స్పందించే వేదనా హృదయం రాల్చే సానుభూతినీ స్ఫురింపజేస్తాయి. సమాజంలో ధారపోయడమనేది, త్యాగంతో వర్తించే వ్యక్తిత్వాన్ని భావింపజేస్తోంది.

అడుగడుగునా కరుణాత్మక దృశ్యాలనేకం. జీవితంలో పేదరికం నుండి జీవనబాధలదాకా దు:ఖాల నుండి మృత్యువు ఛాయల దాకా పరివ్యాప్తమై కనిపిస్తాయి. మరోవిధంగా ప్రపంచవ్యాప్తంగా పీడితుల తాడితుల దుఃఖితుల కరుణాత్మకమైన జీవిత రూపానికి విశ్వవృష్టి, తోటి మనిషి పట్ల ఆర్ద్రమైన అనుభూతికి అశ్రువూ నిలుస్తాయి. ఇది మార్పుకు తొలిదశ ప్రకృతీ సమాజం పరిణామ గుణంలో అంతర్భాగమైంది.

∵ చారిత్రక నేపథ్యంలో సమాజంలో పీడితుల్ని దుఃఖితుల్ని గురించి ఆలోచన చేసిన వారిలో బుద్ధుడు సాక్షాత్కరిస్తాడు క్రీస్తు ఎదుట నిలుస్తాడు మార్క్స్ మెదలుతాడు. ఎందరో వివిధ తలాలపై పీడనకూ బాధలకూ ఒక్కొక్క విధంగా ప్రతిస్పందించారు. ప్రతి క్రియల్ని కనుగొన్నారు.. ఏ పరిష్కారమూ సమగ్రమైందిగా కనిపించలేదు. వీటి సమాధానాల సందుల్లో నుండి అంచుల్లో నుండి ఎన్నో ప్రశ్నలు తలెత్తాయి అయితే ఆర్ధిక దృష్టితో ఈ ఎడారిని సుక్షేత్రం చేసేందుకు మహావృష్టి కాకమరేముంది ? మహావృష్టి మార్పుకు సంకేతం. దీనిలో భాగమే నేత్ర గగనాశ్రువు. హృదయ తంత్రిని సుకుమారంగా మీటే ఆర్ద్రస్ఫూర్తిని మెరపించేది ఖండం. ఒక్కొక్క స్థాయిలో ఒక ప్రమాణంలో వ్యంగ్య మర్యాదల్ని కలిగింది, ఉత్తమ కవిత్వమనుకుంటే ఆ ఒరిపిడికి నిలిచేవీ పంక్తులు

"నేను సైతం భువన ఘోషకు వెర్రి గొంతుక విచ్చి మ్రోశాను"

ఇందలో భువన ఘోష, ప్రపంచ వ్యాప్తంగా ప్రజల ఆర్తి స్వరాలసంపుటి వెర్రి గొంతుక అమాయకమైందీ అంటే సహజమైందీ, కష్టాల్లో బాధల్లో నిర్నిమిత్తంగా ఒకటయ్యే స్వర సంపుటితో మ్రోగేదీ సామాజికమైన ఆర్తిలో వైయుక్తికమైన అనుభూతి స్ఫూర్తితో తదైక్యం కలిగిందీ.

"నేను సైతం ప్రపంచాబ్జపు తెల్లరేకై పల్లవిస్తాను"

ప్రపంచమనే పద్మానికి తెల్లని రేకై చిగిర్చడంలో శాంతి ప్రియత్వం ఉంది. పద్మం అందర్జాతీయ సమాజానికి ప్రతీక, సామ్యవాద వ్యవస్థీకృతమైంది. అందులో సుందరమైన రేకుల వ్యక్తిత్వంతో ఏక దేశమైన మనిషినీ, పల్లవించడం అస్తిత్వ వికాసాన్నీ భావింపజేస్తాయి

"నేను సైతం విశ్వవీణకు తంత్రినై మూర్ఛనలు పోతాను"

ఇదే విధంగా విశ్వమనే వీణకు తంత్రినై మధురమైన స్వరాల్ని పలకడం సమాజ తలంపై ప్రయోజనపరత్వాన్నీ వైయక్తికంగా కళాత్మకతనూ దృష్టికి తెస్తాయి. మూర్ఛన అంటే సంగీత శాస్త్రంలో స్వరాల ఆరోహణావరోహణం.

ఒక నిర్దిష్టమైన క్రమంలో స్వరాల ఆరోహణ అవరోహణ చేతనే రాగం సిద్ధిస్తుంది దీనిలో నేర్పు చేత ప్రతిభ చేత రాగ కళ ప్రకాశిస్తుంది.

"నేను సైతం భువన భవనపు బావుటానై పైకి లేస్తాను"

ఇందులో పై ఖండంలో లేని విశేషం ఉంది. పైన పేర్కొన్న వాటికి భిన్నమైంది. ప్రపంచ భవనంపై పతాకయై పైకి లేస్తానంటాడు. తాను బావుటాల్లో ఒకటి కాదు. ఇక్కడ కవిగా తన ప్రత్యేకతను నిలుపుకునే మనోరూపం కనిపిస్తుంది. ఈ బావుటా సర్వమానవ విజయశక్తికి సంకేతం. ఇక్కడ తన విజయమంటే మానవ సమాజ విజయమే. కష్టాల నుండి పీడన నుండి దుఃఖాల నుండి బాధల నుండి ఉద్గమించే సంతోష భావనా స్థితినందుకున్న సందర్భంగా మ్రోగేదీ జయభేరి, విజయ చిహ్నం.

ఈ ఖండంలో విశ్వైక్య భావన ఏక సూత్రంగా ఉంది. సామ్యవాద సామాజిక తత్త్వం ఆధారతలంగా ఉంది వ్యక్తి అస్తిత్వం స్ఫుటమై కనిపిస్తుంది. వ్యక్తి వికాసం సమాజంలో భావమైందీ. ఆలోచనతోపాటు అనుభూతినీ కలిగించేదీ. కళాత్మకమైన ఆకర్షణతో పాటు సమాజపరమైన సామ్యవాద ప్రయోజనంతో సహృదయుల్ని ఆకట్టుకునే "అనితర"మైన కళాత్మకతను పొందిన గీతం జయభేరి.

6. వాడు - పీడన శక్తికి ప్రతీక

సమాజంలో పీడన, బాధ, వేదన సంఘర్షణ, మానవత, సమానత అన్న భావ స్థానాల పరివృత్త రూపమే శ్రీశ్రీ అభ్యుదయ కవిత్వం. మార్క్సియ సామ్యవాదం కేంద్రస్థానం. దీనికి మార్క్సియ భావ ప్రపంచానికి వాస్తవ జీవిత కార్యాచరణ సూచనారూపమే "వాడు" ఖండిక. ఇది అభ్యుదయ స్వేచ్ఛా కవిత్వంలో ప్రథమోదాహరణీయంగా నిలుస్తుంది.

సమాజంలో "వస్తు సముదాయం" సమష్టి కృషి పర్యవసానమైంది. ఇందులో ప్రతి ఒక్కరి శ్రమ దాగి ఉంది. సమాజంలో వస్తు సృష్టి ఆరంభం నుండి సమాప్తి వరకూ పర్యాప్తమైంది. అందరూ కలిసి చేసిన వస్తువు వినియోగంలో లేదా మూల్యంలో అందరికీ భాగం ఉండాలి, ఇది న్యాయం. అయితే ఎవడో ఒక్కడే వచ్చి దీన్ని అపహరిస్తూంటే చూచి, నిరసిస్తూ, ప్రతిఘటిస్తూ "అన్యాయం" అని ఎలుగెత్తడం గొప్ప ఆధునిక యుగ పరిణామమే ఈ పరిస్థితి రావడానికెంతో కాలం పట్టింది. చరిత్రలో ఈ విధమైన నిరసన స్పృహ లేకుండానే సమాజంలో యుగాలు గడిచాయి ఆధునిక

యుగంలో హేతువాద ప్రభావంతో ప్రగతిశక్తుల చలనంతో ప్రశ్నించడం మొదలైంది. దీని పర్యవసానమే ! సమష్టి శ్రమ ఫలాన్ని దోచే వ్యక్తిని చూచి, ఆగ్రహించడం, "అన్యాయమని" శబ్దించడం జరిగింది. పీడితుల నిరసనం శబ్దైకమాత్రంగానే నిలిచింది. వాడు (పీడకుడు) మాత్రం "అనుభవించాలి మీ కర్మమని" వెళ్ళిపోతాడు.

ఇది పూర్వ సమాజంలో నెలకొన్న తాత్త్విక స్పర్శతో కూడిన మాట. విధి - కర్మ - పేరిట అణచివేతను ప్రతారణాన్ని (Exploitation) కప్పివుచ్చే ధోరణి ముఖ్యంగా భారతీయ చింతనలో భాగమైంది. ఇది ఒక స్థాయిలో నిష్క్రియత్వానికి దారితీసింది. పీడితుల్ని ఉన్న దశలోనే ఉండిపోయేట్లు చేసింది శ్రమజీవుల నిరసననూ లెక్క చేయకుండా వారిని కష్టాలపాలుజేసే వ్యవహారదక్షుడు ప్రతారణశీలి (Exploitor) "వాడు". ఇదో సమాజ యథార్థ స్థితి రూపం.

పొద్దు పొడిచింది మొదలు పగలంతా శ్రమ నిండిన "పని" తప్ప మరే వ్యాపకం లేదు. ఆట, పాట, కొత్త అనుభవం, ఆలోచన అనే విశేషాలు లేనే లేవు. సూక్ష్మతలంపై జీవితం లేనేలేదు. "ముద్ద" దొరకడమే కష్టమైపోతే, ఇక కడుపునిండాక తీరికవేళల్లో సమయం గురించిన ప్రశ్నేలేదు ! అందుకే వాళ్ళు "మొద్దు"లూ "మొరటులు"గా మిగిలిపోయారు. ఇది సమాజంలో విషమత్వానికి దారితీయడం సహజం. ఇది గ్రహించి చారిత్రక దశలో సామాజిక చేతనలో ఎదురుతిరిగి, "దారుణ"మంటే, ఇట్లా పనిచేస్తూపోవడం, "ఆచారం", ఇది దాటరాదని జవాబు వస్తుంది. సమాజంలో ఆచారం పేరిట జరుగుతూన్న పీడనకూ అమానుషత్వానికీ ఇది నిదర్శనమైంది

ఆ తరువాత దశలో శ్రామికులు తమ జీవితంలో ఈ దుస్థితి భరించలేని స్థితి వచ్చింది. ఈ బరువును భరించడం కష్టమైంది. చేతిలో పనిముట్లను వదిలేసే స్థితి వచ్చింది. "చెయ్యలేం, చస్తున్నాం" అన్న ఆవేదన, ఆక్రోశం ఎగసింది. జీవనానికి "ఆసరా" చూపించమంటే పీడితులు మాట పలక్కుండా గొంతు నొక్కేయడం, వారిని అవమానకరంగా బాధించడం జరిగింది. క్రమంగా శ్రామికులు దౌర్జన్యమార్గం అవలంబించక తప్పని పరిస్థితి ఏర్పడింది. పనిముట్లు వదిలేసారు ఆగ్రహం వెలిబుచ్చారు. నిరసన ప్రకటించారు. సంఘర్షణకు దిగారు. కాబట్టి దీనికి సమాధానంగా వారిని అణచివేసే ధోరణిలో పీడితలపై దౌర్జన్యానికి సిద్ధం కావడం అణచివేతకు పరాకాష్ఠ అయింది.

ఈ రచన మూడు భాగాలుగా ఉంది. మూడు పేరాల్లో నిబంధింపబడింది. మొదటి భాగంలో కేవలం నిరసం ఉంది. రెండో భాగంలో దీన్ని ఆచరణలో పెట్టడం

జరిగింది. మూడో భాగంలో సమాప్తి రేఖను తలపించే క్రియత్మాకత ఉంది. వీటిని క్రమంగా నిరసనం, ప్రతిఘటనం, సంఘర్షణగా గుర్తించవచ్చు. ఇందులో మార్క్సీయమైన అభ్యుదయ భావన సూక్ష్మస్థితిని పొందింది.

"వాడు" ఖండిక, ఒకటి ఆధునిక యుగంలో హేతుదృష్టితో అభ్యుదయ భావజాలంతో మేల్కొన్న శ్రామిక సమాజం రెండు వారిలో పీడితుల్ని ఎదిరించే మోహరించే మానసిక పరివర్తననూ, బింబించే ఖండిక ఈ దుర్భరమైన స్థితి అలజడికీ ఆందోళనకు దారితీసేది వర్గ సంఘర్షణకూ దారిచూపేది.

"వాడు"కు పేరు లేదు. యుగాలుగా సమాజ పీడనశక్తికి ప్రతీకగా, చరిత్రలో నిరంకుశతత్వానికి ప్రతినిధిగా నిలిచే, సామాజిక రూపంగా గ్రహింపబడింది ఎన్నో పేర్లతో వ్యవహరింపబడే సర్వనామం. ఈ పేర్లు శ్రమకు సంబంధించిన పారిశ్రామికం వ్యవసాయికం, వృత్తిపరం, ఇంకా ఎన్ని విధాలుగానో వర్గ వ్యక్తి భేదాల్ని జ్ఞాపకం చేస్తాయి తటస్థ పడతాయి

ఈ ఖండికలో 1) పీడన నుండి ఆర్తి, 2) ఆర్తితో వేదన, 3) వేదన మూలంగా సంఘర్షణ, 4) మొత్తం మీద లోపించిన మానవత, 5) చివరకు స్థాపింపగోరే సమానత సమాలోచనకందుతాయి. ఇందులో వస్తువు దేశ కాలాతీతమైన విశ్వజనీనమైన జీవిత యథార్థరూపాన్ని పొందింది. అభివ్యక్తి రూపం కవి ఆదర్శతలంపై సార్వజనీనమైన హృదయాన్ని స్పందించే మానవతా గుణాన్ని తలపిస్తూంది లక్ష్యం వాచ్యం కాలేదు. అది పీడన అంతరించిన వర్గ భేదం లేని, సమ సమాజం. స్ఫూర్తికి మాత్రమే అందుతూంది.

7. వ్యత్యాసం - యథార్థ జీవిత చిత్రణం

"వాడు" కవితకు వివరణ రూపమే వ్యత్యాసం. ఇదో పార్శ్వం మాత్రమే. సమాజంలో రేఖకవతల కొందరూ రేఖకివతల కొందరూ వీరు ఇరుపక్షాలుగా యుగాలుగా ఉన్నవారు అంతా మానవులే, సమాజం ఒకటే, కాని పరిస్థితులు వేరు, జీవితాలు వేరు, ఆలోచనలు వేరు, ప్రవర్తనలు వేరు. జీవితంలో అసమానతలతో ఈ పక్షాలు పరస్పరం వ్యతిరేకమైనవి. విభేదాలతో సంఘర్షణకు దారితీసేవి.

ఒక వైపు ఉన్నవారు జీవితం వడ్డించిన విస్తరి అయితే వీరిని కాపాడేందుకు గొప్ప వ్యవస్థ ఉంది. వీరికి ఉన్నచోటు చాలు ! కదిలితే ఏమవుతామోనని ! భయం ! భద్రతకై ఇంకా వెనక్కి పోవాలనుకునేవారూ ! ఉన్నారు. వీరికి సుఖం ! సంతోషం !తో

కూడిన జీవితం ముఖ్యం. వారి వీలును బట్టి అభిప్రాయాలు మార్చుకునే అదృష్టవంతులు. ఇదో వర్గం.

మరొకవైపునున్నవారి జీవితం, ఎప్పటికపుడు యాతనతో కూడుకొంది. ఎవరి వంట వారే వండుకొనే స్థితిలో ఉంది. పదార్థాలు సులభంగా దొరకవు ! ఒక్కొక్కప్పుడు విస్తరి కూడా దొరకదు అన్నీ సందేహాలే ! అన్నీ ప్రశ్నలే ! సుఖం ! సంతోషం ! కన్నా, బాధ ! ఆవేదన అధికం అలజడి ఆందోళన తప్పదు ! దారిలో ముళ్ళూ రాళ్ళూ ఎన్నో ! అభిప్రాయాల కోసం సిద్ధాంతాల కోసం ప్రయాణంలో ! అన్నీ భరించడం అవసరం, జీవితంలో ఆదర్శం లక్ష్యం ముఖ్యమైన పురోగాములు మరో వర్గం.

ఈ కవితలో రాజకీయ సిద్ధాంతాల ఉద్ఘాటనం లేదు. కేవలం యధార్థ జీవిత స్వరూపం సమాజంలో ఎట్లా రెండుగా చీలి ఉంది అది ఎట్లా వర్గాలుగా ఏర్పడి ఉందీ యధార్థగతిలో చిత్రితమైంది

ఈ వ్యత్యాసం క్రమక్రమంగా స్వార్థం, ప్రతారణంతో ఎన్ని యుగాలుగానో రూపుదిద్దుకుంటూ బలపడుతూ వచ్చింది. రాజరికం, మతం మొదలైన విశ్వాసాల సహాయంతో పట్టు చెడకుండా కాపాడబడుతూ నిలిచిఉంది. ఉన్నవారు, లేనివారూ, పీడకులూ, పీడితులూ, అదృష్టవంతులూ, శ్రమజీవులూ, సుఖజీవులూ, అభాగ్యులు రేఖకు చెరొకవైపుననున్నవారు ఈ వ్యత్యాసాన్ని అనుక్షణం గుర్తుచేస్తారు. వ్యక్తులు లేకుండా సమాజం లేదు. నిజమే కొందరు వ్యక్తుల సమాహారం సమాజం అవదు వీరి జీవితాల వెనకనున్న సామాజిక రాజకీయ సాంస్కృతిక శక్తుల ప్రభావం ముఖ్యం. వీటి ప్రభావ పర్యవసానరూపమే సమాజం అనేక చారిత్రక సమాజిక రాజకీయ కారణాల వల్ల సమాజ గతిలో వ్యత్యాసాలు చోటు చేసుకున్నాయి. అభ్యుదయ దృక్పథంలో మార్క్సీయ భావనలో ఈ వ్యత్యాసం వర్గ సంబంధమైందని మాత్రమే ఈ సందర్భంలో గుర్తించవలసి ఉంది. అటు, ఇటు వ్యత్యాసాలతో రెండు సమాజాల్లో ఒకటి పాత ప్రపంచం, రెండోది కొత్త ప్రపంచం. ఇవి నిరంతరం ఘర్షణ పడుతుంటాయి. ఇది ఒక్కొక్కప్పుడు వేగాన్ని పొందవచ్చు. దీన్ని వేగవంతం చేయడమే అభ్యుదయ రచయిత కర్తవ్యం. ఈ వ్యత్యాసాలు లేని, ఇవి తుడిచి పెట్టుకొనిపోయే ఒకే ఒక సమాజ రూపం వర్గరహితమైంది. సామాజిక న్యాయంతో ఆర్థిక సమానత్వంతో అవతరించవలసి ఉంది.

సమాజంలో రేఖకిరువైపుల సంఘర్షణకు సిద్ధంగా ఉన్న ఇరుపక్షాల యధార్థ స్వరూప చిత్రణమే "వ్యత్యాసం" మునుముందు మహాప్రస్థానం కావ్యంలో "జగన్నాధ

రథ చక్రాల" ఆగమనంతో సంఘర్షణ సమీకృతమవుతుంది. వ్యత్యాసాలకు కారణమైన వర్గ సమరం సమహితమవుతుంది. అలజడి చెలరేగుతుంది. అటో ఇటో తేలిపోతుంది రేఖ అంతరించి సమసమాజస్థానం జరుగుతుంది. ఇది వర్గ రహితమైందీ, ఆర్థికసమానత్వం కలిగిందీ.

వ్యత్యాసాలకు కారణాలు స్థూలంగా ఒకటి అవిద్య, రెండు దారిద్ర్యం - వీటిని రూపుమాపే ప్రయత్నం జరగవలసినంతగా యుగాలుగా జరక్కపోవడం, మూడు సమస్యల పట్ల హేతుదృష్టి లోపించడం నాలుగు స్వార్థం సంకుచిత్వం. అయితే మానవతనూ ఉదారతనూ కోల్పోవడంగా దృష్టికి వస్తాయి. రాజ్యమూ మతం పట్ల విశ్వాసాలతో కూడిన వాతావరణం మొదటి వర్గమైన పీడకులు బలపడేందుకు మాత్రమే సహకరించాయి.

శ్రీశ్రీ రచనలో ఈ విశ్లేషణ మార్క్సియ వర్గ భేద సిద్ధాంతంతో మూలరూపాన్ని పొందింది. వ్యత్యాస నిర్మూలనం కేవలం భావనా మాత్రంగానే కాక క్రియాచరణంగానూ పరిణిమింపజేయడం, సత్వరం లక్ష్యసాధనకుక్రమింపజేయడం, ప్రేరేపించడం, అభ్యుదయ కవిత్వం ప్రముఖ ప్రయోజనం. ఈ సంప్రేరణ గుణం శ్రీశ్రీ కవిత్వంలో ఒక ఆకర్షగుణంగాను రూపొందింది. ఈ రచన మార్క్సియ భావనలో పురోగమన గమ్యానికి స్పష్టతను చేకూర్చింది.

8. రథ చక్రాలు - గతి రూపం

'మహాప్రస్థానం' గీతాల సంపుటిలో అంకితం వదిలేస్తే చివరది జగన్నాథ రథ చక్రాలు. ఇది ఉద్రేక సంరంభంలో ఉత్కంఠను నిలుపుతూ ఊపిరి తీసుకోడానికి కూడా సమయం లేని వేగంతో అంచెలు అంచెలుగా గతిరూపం కలిగిన శిల్పఖండం. మధ్య మధ్య స్వల్ప విరామం ఉన్నట్లు కనిపిస్తుంది కాని, ఇది ఆ తరువాత వచ్చే దాన్ని సత్వరం అపేక్షించే భావచలనంతో ఆకర్షిస్తుంది ఇందులో భావసూత్రం సామ్యవాద సమాజాన్ని లక్షించే ప్రగతిరూపం ఈ విధంగా శిల్ప విధానంతో ప్రగతి భావనతో సమస్థితిని పొందింది. ఆరంభం నుండి సమాప్తి వరకు గీతంలో ఆవేశ స్థాయి నిలుపబడింది. శబ్దశక్తి ప్రసారం ఆవిచ్ఛిన్నంగా కొనసాగింది. శ్రీశ్రీ రచనల్లో సామ్యవాద ప్రగతి తత్వంతో కవితా శిల్పం శిఖరాల్ని అందుకున్న వాటిలో ముఖ్యమైంది ఇందులో భావధార తరుముకొని వస్తుంది. ఈ విశిష్టత సామ్యవాద కవిత్వానికి విశేషమైన ఖ్యాతిని ఆర్జించి పెట్టడమే కాక గౌరవ స్థానాన్ని కలిగించింది. అభ్యుదయ కవిత్వ లక్ష్యంగాను సాహిత్య చరిత్రలో రూఢమైంది.

'జగన్నాథుని రథం' – పురాభావ (ఆర్కిటైప్) ప్రతీక. విప్లవ భావానికి సంకేతంగా ప్రయుక్తమైంది. జగన్నాథ రథ చక్రాలనగానే సాధారణంగా మనస్సులో మెదిలేది, పూరి జగన్నాథస్వామి రథోత్సవం. ప్రజలంతా తలా ఒక చేయి వేస్తారు తాళ్ళతో లాగుతూ రథాన్ని లక్ష్యానికి చేర్చడంతో పర్యాప్తమైంది. ఇది ఎంతో కృషీ, పట్టుదల అంకితభావంతో ఎక్కడెక్కడి నుండో సమీకృతమైన మహాప్రజ ! ఆప్రయత్నరూపంగా కనిపిస్తుంది. ఇది ఏ భేదభావాలు లేకుండా ఒక మహాకార్యంలో పాల్గొనే జన సందోహంలోని ఉత్సాహశక్తికి కార్యదీక్షకూ ఉత్తమ లక్ష్యానికి ప్రతీక.

ఆధునిక యుగంలో ఈ జగతికి నాథుడు దైవం కాదు, ఏ ప్రభువూ కాదు. మహాప్రజయే. ఈ ప్రజారూపమే సమాజం. ఈ రథగమనం సామాన్య ప్రజల మార్పును కోరేది ! ఆ ప్రయత్నరూపాన్ని భావింపజేసేదీ, ఇది విప్లతోపేతమైంది. సామ్యవాద లక్షితమైంది. సామాన్యుడు భాగస్వామి – నడిపేదీ సామాన్యుడే. ఈ రథం సామ్యవాద విప్లవభావ రూపమైంది. దాని చక్రాలు పరివర్తన శీలంగలవి. దీనికి నాధుడు విప్లవం మూర్తీభవించిన రథాన్ని ముందుకు నడిపించే బాధ్యతను స్వీకరించిన, మహాప్రజ !

ఈ సందర్భంలో వర్తమాన సమాజ జగతికి నాథత్వాన్ని పొందిన రూపం మహాప్రజ ఈ రథం "మెయిలు దారిన బయలు" దేరింది. దీన్ని భూమార్గం పట్టించే ప్రయత్నమూ దాని సఫలత్వంలో ఆశాదృశ్యం చిత్రితమైంది. ఇది గీతంలో నిబిడమైన, అంతరమైన భావ నిర్మాణ సూత్రం. మెయిలుదారి అంటే ఆకాశం. ఇది కాల్పనిక జగత్తుకు ప్రతీక, ఇక్కడి నుండి భూమార్గనికి పట్టించే ప్రయత్నం కనిపిస్తుంది. అంటే కవిత్వంలో కాల్పనిక జగత్తు నుండి మారుతున్న స్థితి సూచితం. ఇది సామ్యవాదయుతమైంది. కల్పన ఎన్నటికీ అందని ఆదర్శంతో కూడింది ఇంతవరకూ జరిగినకథ దీనికి సంబంధించింది. ఇక ముందు జరుగబోయేది దీనికి భిన్నమైంది. వాస్తవోపేతమైందన్నమాట. ఇది సామాజికమైంది. సమాజంలో అదీ పతితలకూ, దీనులకూ, హీనులకూ, కూడులేని, గూడులేని పక్షులకూ, భిక్షులకూ సంబంధించింది. అట్టడుగునపడియున్న వారిపై దృష్టిని ప్రసరింపజేసేదీ.

"పతితులార ! భ్రష్టులార ! బాధా సర్పదష్టులార !" అని ఆరంభమైన గీతం సంబోధనాత్మకమైంది. అత్మీయతను వెలారుస్తూంది.

ఇది మొదటి దశ. వీళ్ళు "శని దేవత రథ చక్రపు టిరుసుల్లో పడి నలిగిన" వాళ్ళు, శని కష్టాలకూ నష్టాలకూ కారకుడన్న విశ్వాసం ఉంది. ప్రజల్లో ఉన్న ఈ నమ్మకంపై నిర్మితమైందీ భావం. ఆ తరువాత మంచి జరుగుతుంది. రథగమనంలో

ఒక దాని తరువాత మరొక ఇరుసు క్రమిస్తుంది. ఈ పరిక్రమణంలో పడిపోయిన బ్రతుకులంటే ! సామాజిక పీడనలో నలిగిపోయిన, చితికిపోయిన వన్నమాట వీరే పీడితులూ ! తిరస్కృతులూ ! బహిష్కృతులూ ! పరిచ్యుతులూ !

వీళ్ళను సాంత్వనపరచే దశ రెండోది. "ఏడవకండి ! ఏడవకండి !" అని, సానుభూతితో కరుణాత్మకమైన భావనతో కూడింది. దీని తరువాత వచ్చే మూడో దశలో బాధా సర్పదష్టులకొక ఆశారూపం ఆవిష్కృతమైంది. అదే జగన్నాథ (అంటే ప్రజా) రథ చక్రాల ఆగమనం ! ఇది భూమార్గం పట్టడంగా ఉంది. వాస్తవమైన స్థితికి చెందింది, జన విప్లవమయమైంది.

"వస్తున్నాయొస్తున్నాయ్ జగన్నాథ రథ చక్రాల్ !
భూమార్గం పట్టిస్తాను భూకంపం పుట్టిస్తాను"

విప్లవ చేతనలో కవి సమైక్యం పొందడంతో పీడిత పక్షం వహించే మానసిక స్థితి వ్యంజితమౌతూంది ఇందులో పీడితుల కాశ్వాసం ఉంది. విప్లవ పథ నిర్దేశం ఉంది. ప్రజల నిస్సహాయతను పోగొట్టి ధైర్యాన్ని కలిగించే మానసికమైన ప్రేరణ యోజితమైంది.

ఈ గీతంలో పోరాటానికి కవిత్వమొక సాధనంగా అవలంబించిన ప్రయోజన రూపం దృష్టికి వస్తుంది.

మహాప్రజ అధినేతగా కలిగిన సమాజ రథ వేగానికి "సింహాచలం కదిలింది, హిమాచలం కరిగింది, వింధ్యాచలం మొదలైనవి ఎగిరిఎగిరి పడుతున్నాయి, ఎంతో కాలంగా స్థిరంగా ఉన్నవి, ఇక చలనం లేదనుకున్నవి కదలిపోతున్నాయి. పట్టుతప్పిపోతున్నాయి. వినాశన స్థితిని పొందుతున్నాయి. ఇది పాత వ్యవస్థ తన అస్తిత్వాన్ని కోల్పోయే స్థితికి నిదర్శనంగా ఉంది. ప్రజా రథగమనంలో, విప్లవ ప్రభావం చైతన్య బంధురంగా చిత్రితమైంది.

రథం వచ్చే ముందు ఉన్నస్థితి అంతా చీకటి ! దుఃఖం ! నిరాశ ! దగాపడిన తమ్ములూ ! వాళ్ళ బాధలూ ! ఇంతవరకూ ఆకాశ మార్గాన వెళ్ళే రథం భూమార్గం పట్టడంతో వీళ్ళ సమస్యల్ని పరిష్కరించే వాస్తవరూపం ఆరంభమయింది ఇంతవరకు కాల్పనిక జగత్తులో ఉన్న భావజాలం, భౌతికతలంపైకీ వాస్తవ జగత్తులోకీ క్రమింప జేయడమే ఈ విశేషపరివర్తనం ఉద్దేశం, సామ్యవాద సాధనలో విప్లవభావోపేతమైంది ఆచరణయుతమైంది

మరో దశ, రథం భూమార్గం పట్టడంతో ఉత్పన్నమైన స్థితిలో ! సంఘర్షణతో! భూకంపం పుట్టినంత పని జరిగింది ! శివుని మూడో నేత్రం పగిలి అగ్ని విస్ఫోటం జరిగినంత అయింది. ఈ పురాభావాలన్నీ ప్రకృత విప్లవస్థితిని ప్రభావోపేతంగా ప్రస్ఫుటీకంరించేందుకే తోడ్పడుతున్నాయి. విలయరూపం సమాజంలో విప్లవ శక్తుల సమరస్థితిని వ్యంజింపజేస్తోంది. అటో ఇటో తేలే స్థితికై విప్లవాచరణంలో శిఖరస్థితిని చేరేందకు సర్వశక్తులూ సన్నద్ధం కావడం సూచితం. ఎటు చూచినా ప్రజా సంరంభం ! ఇది మార్పు ఆవసరాన్నీ ప్రజల ప్రమేయాన్నీ సూచిస్తోంది.

మొయిలుదారి భావవాదాన్నీ, భూమార్గం యధార్థమైన భౌతిక వాదాన్నీ సూచిస్తాయి. ప్రకృతి శక్తులతోపాటు మానవశక్తులూ కలిసిన సంస్థితి స్ఫుటంగా కనిపిస్తుంది. ఇది సామాజిక పరిణామ రూపంలో భాగంగా యోజితమైంది. ఇది ఆర్థిక వ్యత్యాసాల్ని తుడిచిపెట్టేది, అసమానతల్ని రూపుమాపేది సమాజ స్థితికి ఆర్థికతలం ఆధారం, రాజకీయ సామాజిక కళాసాహిత్యాల పోకడలు ఆర్థికవ్యవస్థను బట్టే ఉంటాయి. వీటిలో సమూలంగా మార్పుచేస్తే తప్పప్రజల జీవితంలో గుణాత్మకమైన మార్పుకు అవకాశం లేదు. సమాజ సంపదను ప్రజాయత్తం చేయడమొక్కటే శరణ్యం. దీనికి సంఘర్షణ అనివార్యమౌతుంది. ఈ గీతంలో జగన్నాథ రథ గమనం ప్రజాపరమైంది.

వర్గచైతన్యం, ముఖ్యంగా ప్రజల్లో సామ్యవాద పరిజ్ఞానంతోను అనుభవం వల్లనూ సమస్యల పరిశీలన వల్లనూ ఏర్పడుతుంది. ఇది పీడిత తాడిత వర్గంలో విప్లవభావానికీ, విప్లవాచరణకు, దారితీస్తుంది. ఇక్కడ దైవశక్తులకన్నా మానవశక్తులకే ప్రాధాన్యం ఉంది మానవుని పైన మానవశక్తిపైన ఆశ, విశ్వాసం, ఆచరణం, విజయం మొదలుగా ప్రజల ప్రమేయాన్నీ, కార్యశక్తినీ, సమరరూపాన్నీ ఆవిష్కరిస్తూందీ గీతం.

ఈ విజయావిష్కారం సులభమైంది కాదు ! "మరఫిరంగి ! టార్పిడో ! టార్నాడో!" అని యుద్ధ వాతావరణ వస్తుజాలంతో చిత్రమైంది. ఇందులో మార్క్సిజంలోని కార్యాచరణ విప్లవ సంకేతాలు పరంపరగా కనిపిస్తాయి. దీన్ని కవి ఆవేశంతో, ఉద్రేకంతో, శిఖరస్థాయిలో నిలిపి వేగాన్ని సాధించడం జరిగింది.

విధ్వంసన చణమైన సంఘర్షణతో కోలాహలం నుండి హాలహలంతో అంతా పొగచూరినట్లుంది. ఇదో సముద్ర మధనం వలె ఉంది ! మొదట హాలహలం ఆ తర్వాత అమృతం అదే సామ్యవాద సమాజ విజయం. ఇది ప్రజా ద్రోహులను తూలగొట్టేదీ అసమానతల్ని తుడిచిపెట్టేదీ.

చివర దశ, జనచైతన్యంలో వచ్చిన విప్లవ పర్యవసానంగా సామాన్యుని స్వాతంత్ర్యంతో పాటు ప్రజల్లో సమభావం, సౌభ్రాత్రం, సౌహార్దం సిద్ధింపజేసేది. ఈ భావస్థానాలు పునాదిగా కొత్త వ్యవస్థ ఆవిర్భావం ఈ గీతంలో లక్షితమైంది. దేవుని స్థానంలో రాజుస్థానంలో నెలకొన్న ప్రజ అంటే సమాజమే ఈ జగన్నాథ రథం ! సమాజంలో విప్లవ చర్యయే రథ గమనం ! ప్రయాణ లక్ష్యం సామ్యవాదం ! అంతటా "శాంతి ! కాంతి !" సామ్యవాద స్వప్నం నిజమౌతుందని శ్రామిక రాజ్యం ఋజువౌతుందని! కవి సంకల్పం !

"రారండో రండి రండి ! ఈ లోకం మీరేలండి" అన్న ఆశాస్ఫూర్తితో "జగన్నాథ రథచక్రాలు" అభ్యుదయ కవిత్వంలో వివిధ శక్తులు సమాజపరం అయ్యే, మార్పు విప్లవభావంతో నిండింది సామ్యవాద లక్ష్యాన్ని ఉద్దేశించిన మార్గానికి ఆదర్శరూపమేకాదు, నవయుగానికి ఆరంభ శిఖరమైన కవితా రూపాన్ని పొందింది.

9. అభ్యుదయ పథం

శ్రీశ్రీ ఆరంభించిన అభ్యుదయ మార్గం గురజాడ ప్రగతి వారసత్వాన్ని అందుకుంది. మహాప్రస్థానం కవితా సంపుటి తెలుగు సాహిత్యంలో అంతర్జాతీయ సామ్యవాద చేతనకు ప్రాతినిధ్యం వహిస్తూంది. మార్పు సమసమాజ లక్ష్యంగా మరో ప్రపంచమై నూతన వ్యవస్థానిర్మాణానికి దారితీసింది.

"మరో ప్రపంచం మరో ప్రపంచం మరో ప్రపంచం పిలిచింది"

ఈ మరో ప్రపంచం వ్యక్తిగతమైంది కాదు. సమాజగతమైంది. మార్పును కోరేది. సర్వప్రజల సమానత్వంతో, సౌభాగ్యంతో సామ్యవాద నిర్దిష్టమైన మార్పు సిద్ధాంతాలకత్యంత సమీపంగా వర్తించే లక్ష్యంగా కలిగింది.

ఈ మరో ప్రపంచం ప్రజల్ని "అగ్ని కిరీటం"తో "ఎర్రబావుటా"తో ఆహ్వానిస్తోంది. ఇందులో అగ్ని విప్లవశక్తికీ, ఎర్ర బావుటా సామ్యవాద భావానికీ ప్రతీకలు. ఈ ప్రపంచం సంపూర్ణంగా భిన్నమైంది. కొత్త ఆర్థిక, రాజకీయ, సామాజిక వ్యవస్థపై నెలకొంది. ఇది గతితార్కిక భౌతిక వాదయుతమైంది.

గురజాడ లిబరలిజమ్‌లో ప్రగతిశీలం నుండి శ్రీశ్రీ మార్పు అభ్యుదయ తత్వానికి ప్రయాణించడానికి ముప్పై - ముప్పై ఐదు సంవత్సరాలకాలం పట్టింది. ఈ మధ్యకాలంలో నవ్య కవిత్వం భావ కవిత్వం కాల్పనిక ముద్రలతో ప్రముఖమైన పరిణామ ధోరణులుగా

వ్యాప్తిలోకి వచ్చాయి. అయితే వీటితోపాటు ఇంచుమించు సమాంతరంగా, సంప్రదాయ కవిత్వం సాగింది. పలుభేదాలతో నవ్య సంప్రదాయ కవిత్వం సాగుతూనే ఉంది. ఈ వలయాన్ని ఛేదించుకొని సాహసంతో అతిక్రమించి మ్రోగించిన శ్రీశ్రీ "జయభేరి" (1933). కవిత్వానికి సంబంధించిన ఉన్నతమైన ప్రమాణాల్ని అనుసరించి పరిశీలిస్తే ఇది మొట్టమొదటి కొత్తముఖం అభ్యుదయ గీతంగా నిలుస్తుంది.

చారిత్రక పరిణామంతో చూస్తే సంఘ సంస్కరణ ప్రయాణ పతాకగా తోకచుక్క (1910)తో గురజాడ ఆరంభించిన ప్రగతిశక్తికి, శ్రీశ్రీ అభ్యుదయ ప్రకంపనమే ఈ జయభేరిగా గుర్తింపవచ్చు.

"నేను సైతం ప్రపంచాగ్నికి సమిధనొక్కటి ఆహుతిచ్చాను" ప్రపంచ వ్యాప్తమైన విప్లవాగ్నికి ప్రతివ్యక్తి ఒక సమిధయై ఉజ్వలింపజేయాలని కర్తవ్యబోధ వ్యంజితం. సమాజం కోసం చేసే ప్రాణాహుతిలో దూరఫలం ఉంది. జడశక్తులూ సుప్తశక్తులూ చేతనతో మేల్కొనీ సమిధల వలె త్యాగంతో ఉద్యమానికి ఉపయోగపడే అవసరం సూచితమైంది

అభ్యుదయ శబ్దాన్ని మొదట ప్రయోగించింది శ్రీశ్రీయే 'నవ' 'నవ్య' 'నవీన' శబ్దాలు వాడాడు. అయితే అభ్యుదయ శబ్దమే తెలుగుసాహిత్యంలో సమసమాజ సామ్యవాద సిద్ధాంతాన్ని ఆవిష్కరించేందుకు రూఢమైంది. ఇది మార్పు విప్లవ చైతన్యాన్ని స్ఫూర్తికి తెస్తుంది ప్రాతినిధ్యం వహిస్తూంది కూడా.

"నేడే ఈ నాడే ఈ నాడే నర జాతికి పరివర్తన
జగమంతా బలి వితర్ది నవ జీవన శుభ సమయం అభ్యుదయం"

సమాజంలో వివిధ శక్తుల సంఘర్షణతో విప్లవం, సమూల పరివర్తనకు హేతువైంది. నవ జీవనాన్ని ప్రతిఫలించే నూతన వ్యవస్థను సమావిర్భవింపజేసేది అన్న భావంతో "అభ్యుదయం" సమావిష్కృతమైంది అభ్యుదయ కవిత్వం తెలుగు సాహిత్యంలో ప్రగతి శక్తుల చైతన్యవంతమైన పాత్రతో, నిబద్ధమైన సామాజిక రాజకీయ ప్రభావంతో గుణాత్మకమైన మార్పుకు కారణమైందీ. సమసమాజ భావన మూలమైందీ.

సామ్యవాద సమసమాజాన్ని కోరే అభిప్రాయాల కనుగుణంగా విశ్లేషణకందే "మహా ప్రస్థానం" శ్రామిక రాజ్యాన్ని స్థాపించేది. శ్రమ జీవన సౌందర్యాన్ని భావించేది. జగమంతా శాంతినీ, క్రాంతినీ కోరేది.

'నాలో కదిలే నవ్య కవిత్వం కార్మిక లోకపు కల్యాణానికి
శ్రామిక లోకపు సౌభాగ్యానికి సమర్పణంగా సమర్చనంగా'

'శ్రమైక జీవన సౌందర్యానికి సమానమైనది లేనే లేదని
కష్ట జీవులకు కర్మవీరులకు నిత్యమంగళం నిర్దేశిస్తూ' సాగింది

కమ్యూనిస్టు పార్టీ దేశానికేం మేలు చేసిందన్న విశ్లేషణలో తెలుగుసాహిత్యానికి వస్తే సంస్కరణ పరివర్తన దిశల్ని వేగవంతం చేసిందనే చెప్పాలి. ఇది ప్రగతి శక్తులకు ప్రేరణగా నిలిచింది. మార్పుకు కేంద్రంగా వ్యవహరించింది. దీనికనుబంధంగా అభ్యుదయ రచయితల సంఘం స్థాపితమైంది. ఒక్క మార్క్సిజం వరకే పరిమితం కాకుండా ప్రగతిశీల శక్తులకు నిలయమైంది. యువశక్తుల్నీ ఉత్సాహంతో ఉద్యమింపజేసింది. సంస్కరణ వాదానికి పరివర్తన సిద్ధాంతానికి విప్లవ భావాలనూ చేయూతనిచ్చింది వేదికగా నిలిచింది. దీని వల్ల సమాజంలో అనివార్యమైన మార్పులు ఎంతో వేగంగా వచ్చాయి ఇవి ఆలోచనల్ని ఆధునికం చేసేందుకెంతగానో తోడ్పడ్డాయి. వ్యక్తిలో సామాజిక స్పృహతో అన్యాయాల్ని నిరసించే అక్రమాల్ని ఎదిరించే ధైర్యాన్ని పుంజీభవింపజేసింది. సాహిత్య విమర్శకుల్నీ చారిత్రకాంశాన్ని విస్మరించలేనంతగా అభ్యుదయ సాహిత్యంతో పెనవేసుకుపోయింది

తెలుగు ఆధునిక కవిత్వంలో ముఖ్యమైన అభ్యుదయ పరిణామ శిఖరానికి ప్రాణభూతమైన కేంద్ర బిందువు మార్క్సు సామ్యవాద సిద్ధాంతం. "మహాప్రస్థానం" వ్రాసే నాటికి తనకు మార్క్సిజం గురించి తెలియదనీ" మార్క్సిజం తెలుసుకున్నది సాహిత్యంద్వారానేనని శ్రీశ్రీ ఒక మాట అన్నాడు. అయితే శాస్త్రపరమైన సిద్ధాంతం దాని తత్త్వరహస్యాలూ కూలంకషంగా తెలియకపోవచ్చు కాని ఆలోచనలో ప్రపంచంలో వెలువడే ప్రగతిశీల సాహిత్యంతో పరిచయం, సామాజిక విశ్లేషణ శక్తి తన చుట్టూ నెలకొన్న దీన, హీన జన జీవన గాధా వాతావరణం పట్ల సానుభూతి, ఈ దుస్థితికి స్పందించే హృదయం శ్రీశ్రీ ఆలోచనల్ని మార్క్సిజానికి సమీపంగా వర్తింపజేసాయి వాస్తవమైన అనుభవస్థాయిలో స్పందప తీవ్రత తనకు తెలయకుండానే విప్లవ రచనకు దారి తీసింది. అభ్యుదయ కవిత్వానికి అవసరమైన పరిచయంతో సృజతన్మాతకమైన ప్రతిభతో "మహా ప్రస్థానం" అవతరించింది.

ఆంగ్ల విద్యాప్రభావం వల్ల దేశంలో కొందరు విద్యావంతులూ, మేధావులూ ఆసక్తితో ఎప్పటికపుడు వివిధ దేశాల్లో ప్రచలితమయ్యే కొత్త సిద్ధాంతాల్ని పోకడల్ని

తెలుసుకునే ఉత్సుకత కనబరచేవారు. కలకత్తా, బొంబాయి, మద్రాసు, ఢిల్లీ వంటి నగరాల్లో వీటికి సంబంధించిన సాహిత్యమూ వివిధ పత్రికల ద్వారా సమాచారమూ బాగా అందుబాటులో ఉండేది. ఈ విధంగా శ్రీశ్రీ మద్రాసు నగరంలో మార్క్సిజం గురించి స్థూలమైన పరిచయాన్నైనా పొందే అవకాశముంది. ఆ తరువాత రాజకీయ ప్రభావం అనివార్యం కావచ్చు. మానసికంగా సానుభూతి స్థితి, పరిశీలనాగుణమూ తోడ్పడి ఉండవచ్చు. "శ్రామిక వర్గ శ్రేయస్సు కోరే కవి తనచుట్టూ ఉన్న సామాజిక శక్తుల మధ్య జరిగే సంఘర్షణలో తన పాత్రను నిర్వర్తించడానికి వెనుదీయడ"న్న మార్క్సీయమైన మాట శ్రీశ్రీ పట్ల బాగా వర్తిస్తుంది.

కవిత్వంలో "నేను సైతం విశ్వ వీణకు తంత్రినై మూర్ఛనలు పోతాను" అన్న భావన, చివరకు సమష్టి చైతన్యంలో కలిసి ఏకమయ్యే వ్యష్టి సంకల్పాన్ని చిత్రించే భావరూపాలతోను సంపన్నమైంది.

ఈ భావజాలానికి మహాప్రస్థానం రచన నాటి చరిత్రక నేపథ్యమూ, కొంత సహకరించింది. రెండో ప్రపంచయుద్ధ (1939–45) వాతావరణం నెలకొన్నప్పటి నుండీ, సమాజం ఆర్థికంగా విషమ పరిస్థితుల్ని ఎదుర్కోవలసి వచ్చింది. రాజకీయంగా సంక్షోభాన్ని పొందింది. యుద్ధానికి దారితీసే పరిస్థితుల్లో సమాజం ఏమంత సుఖశాంతులతో లేదు. ఫాసిస్టు నిరంకుశ శక్తులకూ, శాంతి కాముక శక్తులకూ మధ్య ఘర్షణ అనివార్యమైంది. ఇటలీ జర్మనీ ఫాసిస్టు దోరణులు మరీ విజృంభించాయి. ఈ కాలం (1934–39లో ఫ్రాన్సు మరియు యూరోపియన్ దేశాల్లో 1934–36లో కార్మిక వర్గ కమ్యూనిస్టు పార్టీ నాయకత్వంలోకి వచ్చింది. ప్రపంచమంతటా క్రమంగా ముఖ్యమైన దేశాల్లో కార్మికుల కర్షకుల ఉద్యమాలు సమాఖ్యలు తలెత్తాయి. అంతటా శ్రామిక జనచైతన్యం విజృంభించింది. ఈ క్రమంలో బ్రిటన్ అమెరికా ఆపైన రష్యా ప్రపంచశాంతికై ఏకాభిప్రాయానికి వచ్చాయి. ఏమైనప్పటికి ఈ సంక్షుబ్ధమైన కాలం శ్రీశ్రీ ఆలోచనపై అతని జీవితంపై అనివార్య ప్రభావాన్ని నెరపింది. సరిగ్గా 1933 నుండి 1942 మధ్యకాంలోనే గొప్ప కవిత్వం వచ్చింది. (1933 జయభేరి – 1934 అవతారం – 1934 మహాప్రస్థానం – 1934 దేశచరిత్రలు – 1937 వ్యత్యాసం 1937 అభ్యుదయం 1937 నవకవిత 1938 జ్వాలాతోరణం 1941 జగన్నాథ రథచక్రాలు 1942 గర్జించు రష్యా మహా ప్రస్థానం సంపుటిలోని గీతాలు వెలువడిన కాలం ఇదే. ఈ అంశం శ్రీశ్రీ మహాప్రస్థానం సమాలోచనలో గుర్తింపదగింది.

సమాజంలో ఆకలీ, దారిద్ర్యం, అజ్ఞానం ప్రబలింది. శ్రమ శక్తిని వశం చేసుకున్న ధనస్వామ్య వర్గానికి వ్యతిరేకంగా పోరాటమూ ఆరంభమైంది. వ్యవస్థలో మార్పు ప్రజలకు నవజీవనాన్ని ప్రసాదిస్తుందన్న అభిప్రాయం పుంజుకోవడం మొదలైంది.

"చిరకాలం జరిగిన మోసం బలవంతుల దౌర్జన్యాలు
ధనవంతుల పన్నాగాలు ఇంకానా ఇకపై సాగవు"

"ఒక వ్యక్తిని మరొక వ్యక్తి ఒక జాతిని వేరొక జాతి
పీడించే సాంఘిక ధర్మం ఇంకానా ఇకపై సాగదు" మార్క్సు గతి తార్కిక భౌతికవాదం చరిత్రను కొత్తకోణాల్లో దర్శింపజేసింది. సాహిత్యమూ సమాజమూ వేరు కావు. పరస్పరం సంబంధం కలవీ. అన్యోన్యం ప్రభావం నెరపేవీ. వీటి గమనం భౌతిక శక్తులపై ఆధారపడి ఉంటుంది. ప్రకృతిలో మార్పుల్ని బట్టి సమాజంలో మార్పులు జరుగుతాయి. ఇది సమాజమైన పరిణామరూపం. ఇదీ ఈ కవిత్వం మూల స్వరూపం.

1) ఈ జగత్తు వస్తు నిర్మితమైంది. భౌతికమైంది. ఆఖరికి మనస్సు కూడా భౌతిక రూపమే. ఇది మస్తిష్కంలో ఉన్న శక్తి నిలయం. ఆలోచనకూ అనుభవానికి జ్ఞానానికి కేంద్రస్థానం. మనస్సుకు గల ఈ శక్తి వల్లనే మానవజాతికి మహనీయత్వం సిద్ధిస్తూంది. ఈ మనస్సు భౌతికమైన ప్రపంచానికి ప్రతిరూపం అనవచ్చు. స్వతంత్రమైంది కాదు. మార్క్సు భౌతికవాదం మనస్సును దైవ ప్రాబల్యం నుండి ముక్తం చేసింది. అతీత శక్తుల ప్రాధాన్యం నుండి తప్పించింది. సమాజం వైపు వాస్తవం వైపు జీవితం వైపు సమస్యల వైపు మనిషి దృష్టిని మరల్చింది. జీవితంలో దృక్పథాన్నీ విలువల్నీ లక్ష్యాన్ని సంపూర్ణంగా మార్చేసింది.

2) సమాజంలో బహుసంఖ్యాకులు పీడితులే. పీడకులెప్పుడూ అల్ప సంఖ్యాకులే. బహు సంఖ్యాకుల జీవితాలు అల్ప సంఖ్యాకుల గుప్పిట్లో చిక్కుకపోయాయి ! వీరు అన్యాయాలకు అక్రమాలకు గురయ్యారు. అసమానత్వం పెరిగిపోయింది. దీన్ని సరిచేయడం సాధారణంగా కుదిరేపని కాదు. ప్రజల్లో దారిద్ర్యం అజ్ఞానం రోజురోజుకూ ప్రబలిపోయింది. నిస్సహాయస్థితిలో నలిగిపోతున్నారు. పీడకుల ప్రతారణ (Exploitation) బహుముఖాలుగా విస్తరించింది. అనేకమైన బాధలకూ కష్టాలకూ గురి అవుతున్నారు.

3) సామాజిక వ్యవస్థకు మూలం ఆర్థికమే. ఆర్థిక వ్యవస్థే ఉపరితల నిర్మాణాన్ని రూపొందిస్తుంది. అందువల్ల సామాజిక వ్యవస్థ యొక్క మూలంలోనే మార్పు రావాలి.

ఉత్పత్తి సాధనాలపై "కష్ట జీవులకూ కర్మ వీరులకూ" అధిపత్యం చేకూరాలి. ఇది శ్రామిక జనచైతన్యంతో వర్గపోరాటం వల్లనే సాధ్యం. దీనికో సమయంలో సంఘర్షణ, విప్లవం అనివార్యాలౌతాయి. అభ్యుదయ కవిత్వం ప్రధానంగా ఈ భావస్థానాల్ని స్పృశిస్తుంది. నూతన వ్యవస్థలో స్వాతంత్ర్యాన్ని సమభావాన్నీ సౌభ్రాతృత్వాన్ని సౌహార్దాన్నీ కోరుతుంది. "శుభం పూచే" ఉదయాన్ని ఆశిస్తుంది.

4) మార్క్సిజం లక్షణాల్లో ఒకటి, పరస్పర వ్యతిరేక శక్తుల మధ్య సంఘర్షణ. దేశ చరిత్రలు గీతం ఈ సిద్ధాంత భావజాలానికి కళాత్మకమైన కవితారూపం అనవచ్చు.

5) "పరస్పరం సంఘర్షించిన శక్తులలో చరిత్ర పుట్టెను" మానవజాతి చరిత్ర అంతా వర్గాల మధ్య జరిగే సంఘర్షణ పర్యవసానమేనని కవి భావం. ప్రతీవస్తువులో రెండు విరుద్ధ శక్తులుంటాయి. ఇవి పరస్పరం సంఘర్షిస్తూ ఉంటాయి. సమాజంలో ఈ శక్తుల మధ్య సంఘర్షణ కొన్ని కొన్ని పరిస్థితుల్ని బట్టి మందంగానూ తీవ్రగానూ వేగంగానూ ఉండొచ్చు. వస్తువులో చలనం నిరంతరమైంది. ఏదోమార్పుకు లోనవుతూనే ఉంటుంది. ఇది పైకి కన్పించవచ్చు, కన్పించకపోవచ్చు. అందువల్లనే వస్తువు పరివర్తన గతి లక్షణం కలిగిందిగా పేర్కోడం జరగింది. ఈ క్రమంలో చూస్తే ప్రకృతీ ఆపైన మనిషీ కన్నా, మరో గొప్ప శక్తీ ఏదీ లేదు. ప్రకృతీ, మనుషులతో సమాజం రెండే ముఖ్యమైనవి.

6) ప్రతీ వస్తువులో అంతర్వైరుధ్యం ఉంటుంది. ఇది సమాజానికీ వర్తిస్తుంది. కొంతకాలానికి సృష్టి పాతదైపోతుంది. శిథిల సూచనలు కనిపిస్తాయి. ఇది వ్యక్తికీ సమాజానికీ అన్నిటికీ వర్తిస్తుంది. క్రమంగా కొంత కాలానికి వినాశనాన్ని పొందుతాయి. సమాజంలో అంతర్నిహితమైన "ఇతరేతర శక్తులు" పైకి లేస్తాయి. పరస్పరం సంఘర్షిస్తాయి. పాత శక్తులు పడిపోతాయి. ఈ వినాశనం నుండి కొత్త సృష్టి ఉద్భవిస్తుంది.

పుడమి తల్లికి పురిటి నొప్పులు కొత్త సృష్టిని స్ఫురింపజేస్తాయి. ఈ కొత్త సృష్టికి ముందు సంక్షోభం పెనుతుఫాను సంఘర్షణ భీభత్సం అనివార్యమౌతాయి ఈ స్థితి. "జాతి జాతి నిర్ఘాతపాత సంఘాతహేతువై కాలకేతువై అదె సంవర్తనపు తుఫాను మేఘం! తొలి గర్జించిన తూర్యవిరావం"గా భావితమైందీ కవిత్వంలో.

మహా ప్రస్థానంలో వివిధ గీతాల్లో గ్రీష్మం – అగ్ని – ప్రళయం – మహామేఘం – మహావర్షం – గర్జనం – సూర్యుడు – కిరణాలు – ఉదయం – పద్మం – సృష్టీ ఇట్లా ఎన్నో ప్రకృతి ప్రతీకలు తటస్థపడతాయి. ఇవి పాత వ్యవస్థ నుండి కొత్త వ్యవస్థ

ఆవిర్భావానికి సంకేతాలుగానూ నిబంధితమైనాయి. మార్పును గురించి ప్రకృతిపరంగా విశ్లేషిస్తే,

I) గ్రీష్మం మండే ఎండలతో చండప్రచండంగా తాండవిస్తుంది. ఈ భీషణమైన ఆతపానికి దీని ప్రభావ పర్యవసానంగా పరిణామ స్థితి హెచ్చి, నీరు ఆవిరై పైకి వెళ్ళిపోతుంది. ఆపైన మార్పుతో మేఘమై వర్షిస్తుంది. ఇది కొత్త సృష్టికి నాందీ రూపం. ఇదో విధమైన మార్పు.

II) నేల నుండి బీజం మొలకెత్తుతుంది. బీజం నశిస్తుంది. దాని స్థానంలో కొత్త సృష్టి పల్లవిస్తుంది. పాత వ్యవస్థ స్థానంలో కొత్త వ్యవస్థ అవతరించే విధం బహు సహజమైందీ అనివార్యమైందీ. ఇదో విధమైన మార్పు.

ఇట్లా ఇంకా అనేక విషయాల్లో మందవేగ తీవ్రస్థాయిల్లో పరిణామాల్ని గుర్తించవచ్చు. ఈ దృష్టితో భౌతికమైన అస్తిత్వానికీ చైతన్యానికీ పరస్పర సంబంధం ఉంది.

భౌతిక శక్తులపైనే చైతన్యం ఆధారపడి ఉంటుంది. ఇది ఎన్నెన్నో పరిణామ దశల్ని క్రమిస్తుంది. అవే ! సమాజంలో "సంరంభం ! సంక్షోభం ! సంఘర్షణ ! విప్లవం!" మొదలుగా దృష్టికి వస్తాయి. ఇక్కడ ప్రజలకు కష్టంలో దుఃఖంలో బాధలో సాంత్వనంతో ఆశాస్ఫూర్తినీ ధైర్యాన్నీ ఇవ్వడం కన్పిస్తుంది.

"వస్తున్నాయ్ వస్తున్నాయ్ వస్తున్నాయొస్తున్నాయ్
జగన్నాథ ! జగన్నాథ ! జగన్నాథ రథచక్రాల్"

విప్లవ చైతన్యంలో విప్లవ ప్రక్రియలో ఉత్పత్తి సాధనాలు ప్రజలకైవసమౌతాయి. విశ్వ శ్రామికుల సమష్టి చైతన్యంతో శ్రామిక రాజ్యం. అదే ! మరో ప్రపంచం సిద్ధిస్తుంది. ఇందులో కవి అంతర్యం, విశ్వాసం వ్యంజితమవుతున్నాయి.

'పతితులూ' 'భ్రష్టులూ' 'దీనులూ' 'హీనులూ' 'దరిద్రులూ' 'బాధితులూ' అందరూ కొత్త స్ఫూర్తితో మార్పుతో ఆనందించే 'స్వాతంత్ర్యం' 'సమభావం' 'సౌభ్రాత్రం' 'సౌహార్దం'తో "ఆ స్వప్నం నిజమౌతుంది" "ఆ స్వర్గం ఋజువౌతుంది" "జగమంతా శ్రామిక జన" "శాంతి శాంతి కాంతి శాంతి" చేకూరుతుంది. చివరకు ఆ కాంతిలో ఆ శాంతిలో సామ్యవాద మరో ప్రపంచ వ్యవస్థపై ఆశారూపంతో వెలసిందీ. కొత్త యుగానికి హేతుభూతమైందీ. తెలుగు సాహిత్యప్రపంచంలో అభ్యుదయ కవిత్వ పరిణామ శిఖరంగా అవిష్కృతమైందీ "మహాప్రస్థానం".

10. "అనితర సాధ్యం" శ్రీశ్రీ "మార్గం" ప్రతిపాదనం

శ్రీశ్రీ మార్గం కవి మాటల్లో "అనితర సాధ్యం" అనితరమంటే అనన్యమైందీ, సాటి లేనిదీ, ఇతరులు సాధించడానికి సులభం కానిదీ లేదా శక్యం కానిదీ. దీనికిదే సాటిగా భావించవచ్చు.

1) మహాప్రస్థానం కవితలు వెలువడి అర్ధ శతాబ్ది పైగా కాలం గడచినా ఇప్పటికీ వాటిలోని నవ్యత సామాజికత ఉపయోగిత విషయంలో ఆకర్షణ శక్తి తగ్గలేదు, పైగా ఈనాటి పరిస్థితుల్ని బట్టి ఇనుమడిస్తూంది. ఇది దీని అనితరమైన అస్తిత్వ రూపం.

2) i) ఈ సంపుటిలో రచనలు బహిర్గతంగా సంద్రమైన భావోద్రేకాన్ని అనురణించే శబ్దచలనాన్నీ వేగాన్నీ

ii) అంతర్గతంగా తీవ్రమైన కొన్ని సందర్భాల్లో నిశితమైన రసావేశాన్ని ప్రసరించే భాషా స్ఫూర్తినీ, దీప్తినీ పొందాయి. ఇదో అనితరమైన రసభావ శిల్పం.

3) కృతుల్లో

i) ఒక పొర (స్థాయి)లో ఉత్సాహం ఉధృతీ, ఉద్వేగం ఉల్లోలమూ, ఆరాటం ఆవేశమూ, సంవేదన సంచనలమూ ఉన్న సమాహిత స్థితులు అనుభావానికి వస్తాయి.

ii) ఇంకొక పొర (స్థాయి)లో యధార్థ జీవిత చిత్రణంతో సమాజం గురించి సామ్యవాద విప్లవ లక్ష్యమూ ఆలోచనకందుతాయి. ఈ రెండు స్థాయిలకూ సంబంధించిన కళాత్మకమైన మేళనం అనితరమైంది.

4) ఆంతర వ్యక్తిత్వం (Inner Personality), ప్రతిభ, సాహిత్య సంసర్గం చేత ప్రాప్తించిన 'పట్టు' (grip), కవి భాషాశక్తిని మాత్రమే కాకుండా ప్రయోగ నైపుణినీ ఆంతరమైన కళా హృదయాన్నీ ఆవిష్కరిస్తోంది. వివిధ నిష్పత్తుల్లో కలిసిన అభివ్యక్తి అనితరమైంది.

5) అభ్యుదయ కవిత్వానికాకృతినీ దిశనూ గమన వైఖరినీ విప్లవ లక్ష్యాన్ని చూపిన మహాప్రస్థానంలో కవితలు సహృదయుల నాల్కలపై అలవోకగా నర్తించే విశేషం నిస్సందేహంగా అనితరమైంది.

ఈ విశేషాల్ని దేనికది విశ్లేషించి వివిధాంశాల సహాయోగాన్ని సమాలోచనకు సంకల్పిస్తే, మొత్తం మీద మహా ప్రస్థానంలో ఖండికల్నీ వివిధ సందర్భాల్లో ఉల్లేఖింపవలసి వస్తుంది. ఇది అంత వైవిధ్యోపేతమైంది.

మహా ప్రస్థానం కవితా సంపుటిని సంపూర్ణంగా అర్థం చేసుకోడానికీ అనుభవ విస్తృతిని పొందడానికీ ప్రాచ్య పాశ్చాత్య సాహిత్య శాస్త్ర మర్యాదలతో పాటు ఆధునిక సామాజిక రాజకీయ మనస్తత్వ శాస్త్ర ధోరణుల పరిచయమూ అవసరం.

సమాలోచనం-7

దాశరథి
కవితా సమాలోచనం

అంకితం

స్వాతంత్ర్యోద్యమం, సాహిత్య వ్యాసంగం
మూర్తీభవించిన
రచయిత
శ్రీ ఎం.ఎల్. నరసింహారావు
అన్నగారికి

ఆలోకనం

Haritha Madiraju, Devulapalli
M.A., Lit.
Detroit,
Michigan USA

16th September, 2002

ఇది మా నాన్నగారి రచనల్ని పన్నెండు సంపుటాలుగా ప్రచురించే యత్నంలో భాగం. ఇప్పటికి రెండు సంపుటాలు వచ్చాయి. ఒకటి దీర్ఘకావ్యాలు (మానవీయం, ముక్తధాత్రి, పడగెత్తిన ఉదయం, ఇది వియత్నాం), మరొకటి అగ్నిపీఠం (క్రాస్‌ఫైర్, సీజ్‌ఫైర్, నేడూ రేపూ మధ్య) & స్వేచ్ఛకు సిగ్నల్.

దాశరథి కవితా సమాలోచనం (పునర్నవం) 1985లో ప్రింట్ అయింది. ఇందులో భాగాలు ముందుగా భారతి, స్రవంతి సాహిత్య పత్రికల్లో ప్రకటితమయినాయి.

ప్రజాస్వామ్య నిబద్ధత కలిగిందీ, మాదిరాజు రంగారావుగారి కవిత్వం, ఈ ఆదర్శం కేంద్రంగా విమర్శ జరగవలసి ఉంది.

ఈ గ్రంథం ప్రధానంగా ఆధునిక తెలుగు కవిత్వంలో శ్రీశ్రీ తరువాత 1)ఉద్యమ తత్త్వం 2)ప్రగతిభావన 3)కవిత్వ కళ కలిసి రూపొందిన వ్యక్తిత్వంతో ఆకర్షించే దాశరథి కృష్ణమాచార్య ఉద్యమ వ్యక్తిత్వంతో పాటు "పునర్నవం"పై సమాలోచనం. ఇది మహాకవి దాశరథి 1) సామాజిక సాహిత్య వ్యక్తిత్వం, 2) పునర్నవ పరిశీలనం, 3) అనుబంధం (కొన్ని లేఖలు) తో విశిష్టమైంది. దీన్ని సాహిత్య లోకానికి సమర్పించే అవకాశానికి ఆనందిస్తున్నాను.

1. ఉద్యమ వ్యక్తిత్వం - తెలంగాణా విమోచనం

'నా పేరు ప్రజాకోటి', నా ఊరు 'ప్రజావాటి' తొలిదశలోని తెలంగాణా ప్రజల రాజకీయ సమస్యలతో అభిన్నమైన సాహితీ వ్యక్తిత్వం గల మహాకవి దాశరథి. ఉజ్వలమైన సామాజిక నిబద్ధతతో జాతీయమైన ఉద్యమశక్తితో ప్రగతి పరంపరలో భాగమైందీ, దేశ స్వాతంత్ర్య భావధారలో కలిసిందీ ఆధునిక యుగంలో తెలంగాణా స్వాతంత్ర్యోద్యమం అనగానే కవితా ప్రపంచంలో ఎదురయ్యే ఉజ్వలమూర్తు లిరువురు. ఒకరు 'దాశరథి', మరొకరు 'కాళోజీ'. దాశరధి కవిత్వం నిజాం పరిపాలనలో మ్రగ్గే తెలంగాణా ప్రజల ఆకాంక్షలతో ఆలోచనలతో ఆశయాలతో ముప్పిరిగొంది.

> **"మూగవోయిన కోటి తమ్ముల గళాల**
> **పాట పలికించి కవితాజవమ్ము గూర్చి**
> **నా కలానకు బలమిచ్చి నడిపినట్టి**
> **నా తెలంగాణ! కోటిరత్నాల వీణ"**

ఈ పవిత్ర భూమి కంజాత వల్లియై సౌందర్య రాశియై రత్నాలవీణయై రాగాత్మకంగా కళాత్మకంగా రసాత్మకంగా దర్శనమిచ్చింది. అటు కర్షకుని హలానికీ ఇటు కవి కలానికీ బలమిచ్చిన శక్తిపుంజం విశాల దృక్పథం గల ఈ మనస్వి తెలంగాణా స్వాతంత్ర్య లక్షసాధనతో ఆగిపోలేదు. మహాంధ్రోదయం దాకా చారిత్రకంగా ముఖ్యమైన పరిణామదశలో ప్రధానపాత్ర నిర్వహించాడు. భారతదేశ స్వాతంత్ర్యోద్యమ చరిత్రలో తెలంగాణా విమోచనోద్యమం ఒక భాగం.

నిరంకుశత్వం నుండి పీడన నుండి స్వాతంత్ర్యం కోసం సమానత్వం కోసం 'క్షోభ' చెందుతాడీ కవి. అందుకే 'క్షోభలేంది కవిత్వం లేదు', 'క్షోభ నుండే కవిత్వం వ్రాస్తా'నంటాడు క్షోభ నుండి విముక్తం కావడానికి తెలంగాణా విమోచనానికీ చేసిన సృజనాత్మక ప్రయత్న పర్యవసానాల్లో ఒకటి అగ్నిధార, రెండోది రుద్రవీణ. ఈ రెండూ ఉద్యమశక్తి స్ఫూర్తితో అవతరించినవే. జ్వలించే ప్రజల బాధామయ జీవనగతుల్ని చిత్రించాయి. చిలీలో నెరుడావలె ఉద్యమంలో భాగమై జీవించిన కవి దాశరధి. నిజాం నిరంకుశ పాలనకు వ్యతిరేకంగా ఆరంభించిన తెలంగాణా స్వాతంత్ర్యోద్యమానికి ప్రేరణ భారతదేశ స్వాతంత్ర్యోద్యమం. ఒక దశలో దానితో ఇంచుమించు సమాంతరంగా నడిచింది. తెలంగాణాలో మొదట్లో భాషా సాంస్కృతిక తలంపై నిర్వహింపబడింది. 1930 నుండి 1946 వరకు తెలంగాణాలో వివిధ ప్రాంతాల్లో సభలు సమావేశాలు

జరిపిన ఆంధ్రోద్యమం, ఆంధ్ర మహాసభ ప్రజల్లో చైతన్యానికెంతో కృషి చేశాయి. ఆదిలాబాద్, మంచిర్యాల, మహబూబ్‌నగర్, వరంగల్ మొదలగు పలుచోట్ల అనేక కార్యక్రమాలు నిర్వహింపబడినాయి. దీనికి గ్రంథాలయ ఉద్యమం కూడా ఎంతో సహకరించింది. మొదట్లో గ్రంథాలయాలు విద్యా సాంస్కృతిక కేంద్రాలుగా ఉన్నాయి. ఆ తరువాత స్వాతంత్ర్యోద్యమానికి నిలయాలైనాయి. ఆంధ్ర సారస్వత పరిషత్తువంటి సాహిత్య సంస్థలు విద్యాసాంస్కృతిక వాతావరణ నిర్మాణానికి కృషిచేశాయి. మరోవైపు నుండి కాంగ్రెస్ పార్టీ రాజకీయోద్యమం, కమ్యూనిస్టు పార్టీ అభ్యుదయ కార్యకలాపాలు ముమ్మరంగా పనిచేశాయి. ఈ అన్ని శక్తులూ కలిసి దాశరథి సాహిత్య వ్యక్తిత్వాన్ని మలచాయి. ఈ దశలో వెలువడిన దాశరథి కవిత్వాన్ని పరిశీలించేటప్పుడు చారిత్రకంగా రాజకీయ సామాజిక శక్తుల ప్రమేయం గురించి స్థూలమైన పరిశీలన అనివార్యం.

2

విద్యాభ్యాసం చేసే రోజుల్లోనే దాశరథి ఉద్యమస్ఫూర్తితో రాజకీయ వాతావరణంలోకి ప్రవేశించాడు. దీనితో సామాజిక స్థితిగతుల్ని గురించి ఆలోచన మొదలైంది. కవి గుండె గాయపడింది. అగ్నిధార ప్రవహించింది. రుద్రవీణ నిస్వనించింది. ఈ కవిత్వం సమాజానికి ఉత్తేజాన్ని ప్రసాదించింది. లక్ష్యాన్ని నిర్దేశించింది. సామాజిక ప్రయోజనమూ, కావ్యకళా రెండూ దాశరథి కవిత్వంలో చక్కని సమన్వయాన్ని పొందాయి.

> **"చింతల తోపులో కురియు చిన్కులకున్ తడి ముద్దయైన బా**
> **లెంత యొడిన్ శయించు పసిరెక్కల మొగ్గను వోని బిడ్డకున్**
> **బొంతలులేవు కప్పుటకు బొంది హిమంబయి పోవునేమొ వా**
> **యింతును రుద్రవీణపయి ఇంచుక వెచ్చని అగ్నిగీతముల్"**

పసితనంతో మొగ్గలా ఉంది. బాధతో కష్టంతో ఈట్టుకోలేని దశలో వెచ్చదనం కోరుతూంది. ఇదీ అప్పటి తెలంగాణా స్థితి. వెనుకబడినతనంతో అమాయకత్వం, దారిద్ర్యం, నిస్సహాయత్వంలో ఉదయించిన శిశువు స్థితి సూచితం. క్లిష్టదశలో ఆదుకునే రవంత హృదయం కోసం నిరీక్షించే దృశ్యంలో మానవీయ భావనతోపాటు, ఉత్తేజాన్ని కలిగింప జేసే కర్తవ్యమూ ధ్వనితమవుతూంది.

1944లో వరంగల్ కోటలో ఆంధ్ర సారస్వత పరిషత్తు వార్షికోత్సవాల ఏర్పాట్లు జరిగాయి. ఉదయం జరుగవలసిన సభలకై వేసిన పందిళ్ళ కారాత్రి ముష్కరులెవరో నిప్పంటించారు. వ్యక్తిస్వేచ్ఛ కరువైన ఈ దుస్థితిని నిరసిస్తూ ..

"ఓ! పరాధీన మానవా! ఓపరాని దాస్యము
విదల్చలేని శాంతమ్ము మాని
తలుపులను ముష్టిబంధాన కలచివైచి
చొచ్చుకొని పొమ్ము స్వాతంత్ర్య సురపురమ్ము"

మరునాడు నిప్పు చల్లారీ చల్లారని ఆ వాతావరణంలోనే సమావేశాలు విజయవంతంగా జరిగాయి. ఈ పద్యం స్థానికమైన సంఘటన ఆధారంగా ప్రజల స్వాతంత్ర్యేచ్ఛనూ, స్వేచ్ఛాతత్త్వాన్నీ ఉద్యమశీలంతో విశ్వతలంపై నిలుపుతూంది. నిశ్చలమైన వీరగుణంతో నిరంకుశ కవాటాల్ని భిన్నంచేసి స్వాతంత్ర్య సురపురం చేరే ఆశాభావం ఉద్యమానికి ప్రేరణనిస్తోంది. ఆ సభకు అధ్యక్షుడు సురవరం ప్రతాపరెడ్డి. కార్యనిర్వాహకుడు దేవులపల్లి రామానుజరావు. ఇది ముష్కరులచేత భగ్నమైన స్వాతంత్ర్యం తిరిగి పొందే విజయదశకు సంకేతం.

3

దాశరథి స్వస్థలం వరంగల్ జిల్లాలో "గార్ల" జాగీర్ గ్రామం. ఈయనకు జాగీర్‌లో జరిగే అన్యాయాలు అక్రమాలు సుపరిచితమే. స్వేచ్ఛాప్రియుడైన ఈ కవికి నియంతలపట్ల ద్వేషం, శ్రమజీవులపట్ల సానుభూతిని కలిగించింది. ప్రగాఢమైన ఆలోచనకు దారితీసింది. పీడితులైన శ్రమజీవులకు తగిన శ్రమఫలం లభించదు. భోగలాలసత్వం అలసత్వంతో కాలం వెళ్ళబుచ్చే పీడకులకే అంతా చెందుతూంది. ఈ చారిత్రక సత్యం యధార్థ చిత్రణమే ఈ పద్యం.

"ప్రాణములొడ్డి ఘోరగహనాటవులన్ పడగొట్టి మంచి మా
గాణములన్ సృజించి ఎముకల్ నుసిసేసి పొలాలుదున్ని భో
షాణములన్ నవాబునకు స్వర్ణము నింపిన రైతుదే! తెలం
గాణము రైతుదే! ముసలి నక్కకు రాచరికంబు దక్కునే"

ఇది ఈనాటి సమస్య కాదు. ఈ ప్రాంతం సమస్య, ఎన్నోచోట్ల ఉంది. దీన్ని అంతం చేసేందుకెన్నో ప్రయత్నాలు అక్కడక్కడా జరుగకపోలేదు. అయితే ఈ దిశలో ఒక

స్పష్టమైన ఆధారంతో కార్యాచరణ పథకంతో ఉద్యమించే స్వాతంత్ర్యలక్ష్యం ఇతణ్ణి బాగా ఆకర్షించింది. ఉద్యమగుణం ఉద్రేక స్వభావంతోపాటు కష్టజీవులపట్ల సానుభూతీ వారిని గురించి చింతనతో మార్క్సు లెనిన్ రచనల అధ్యయనం కారణంగా ప్రగతివాద శక్తులకు దగ్గరైనాడు. అభ్యుదయ వ్యక్తిత్వం అవతరించింది.

> "అనాదిగా సాగుతోంది అనవరత సంగ్రామం
> అనాధునికీ ఆగర్భ శ్రీనాధునికీ మధ్య"

పీడితుడు తాడితుడు అనాధుడు దిక్కులేని కూలిపై బ్రతికే ప్రజల వర్గం ఒకవైపు. వీరి గోడు వినేవాడే లేడు. పీడకుడు ఆగర్భ శ్రీమంతుడు వారసత్వంగానో అన్యాయం గానో కూడబెట్టిన సంపదతో కాలక్షేపం చేసే వర్గం మరోవైపు. పొట్టకోసం ఒకచోటి నుండి మరోచోటికి పరుగెత్తే నిరుపేదను సంఘర్షణ కాహ్వానిస్తాడు. ధనమదాంధుల్ని నిరసిస్తాడు. ప్రశ్నిస్తాడు కవి. అద్యతనంలోకి ఆహ్వానిస్తాడు.

> "తరతరాల దరిద్రాల కరువులతో బరువులతో పరుగెత్తే నిరుపేదా రా రా. నాతో రా రా"

శ్రమశక్తి కొల్లగొట్టబడిన బీదల దయనీయమైన స్థితిని గర్హిస్తూ దీన్ని నివారించేందుకు భవిష్యత్తులో మార్గాన్ని గుర్తించాడు. "రానున్నది ఏది నిజం అది ఒకటే సోషలిజం"

సామ్యవాదంవైపు తన ప్రయాణం గురించి నిశ్చయాన్ని వెలిగిస్తాడు. "రక్తారుణ వైజయంతి రమ్మన్నది పోతున్నా"నంటూ క్రియాత్మకతను ప్రకటిస్తాడు. ఇందులో అరుణశబ్దం కమ్యూనిష్టు పార్టీ నాయకురాలు అరుణ ఆసఫ్ ఆలీని సూచిస్తోంది

4

నిజాంకు వ్యతిరేకంగా హైదరాబాదు రాష్ట్రంలో 1946 స్వాతంత్ర్యోద్యమం తీవ్రతరమైంది. ఇది సహించని నిజాం ప్రభుత్వం నిరంకుశ విధానాల్ని అవలంబించింది. ప్రజలెన్నో కష్టాలకు గురియైనారు. ఇతర ప్రాంతాలకు వలసపోయారు. స్త్రీలు సైతం అవమానాలకు గురియైనారు.

> "నాడు మానవతీ నయనాంచలముల నాగ సర్పాలు బుసకొట్టి నాట్యమాడె
> నాడు మానవతయు నవనాగరికతయు తన్ను తిన్నది రాక్షసత్వమ్ము చేత"

తత్కాలంలో నవనాగరికతకూ మానవతకూ తగిలిన ఆఘాతం చరిత్రలో విస్మరించరానిది. క్రమంగా పరిస్థితి విషమించింది. 1948లో దాశరథి అరెస్టు చేయబడినాడు.

నిజామాబాద్ (ఇందుపురం) జైల్లో బంధితుడైనాడు. అనేక హింసలకు గురియైనాడు. స్పృహ కోల్పోయే స్థితి ఏర్పడింది. అక్కడక్కడా దొరికిన బొగ్గుముక్కలతో నిజాంకు వ్యతిరేకంగా గోడలపై పద్యాలు వ్రాయడం మొదలుపెట్టాడు.

"ఓ నిజాము పిశాచమా కానరాదు నిన్నుబోలిన రాజు మాకెన్నడేని
తీగెలను తెంపి అగ్నిలో దింపినావు నా తెలంగాణ కోటిరత్నాల వీణ"

అక్కడినుండి హైదరాబాదులో చంచల్‌గూడా జైలుకు తరలింపబడినాడు. ఈ విధంగా ఉద్యమంతో ప్రత్యక్ష ప్రమేయం ఈయనలో ఇదివరకే నెలకొని ఉన్న దేశ స్వాతంత్ర్య ధర్మాన్ని శక్తివంతం చేసింది. భావరూపాలకు అనుభవ గాఢత్వాన్ని అభివ్యక్తి నైశిత్యాన్ని చేకూర్చింది. పిశాచం సాధారణంగా పట్టుకుంటే వదలదు, మానసికంగా బాధిస్తుంది, వేధిస్తుంది. ప్రాణం పోదు, నిలవదు, సమాజంలో ఇదో విశ్వాసం. ఈ విశ్వాసాన్ని కవి సందర్భోచితంగా ఉపయోగించుకోవడం జరిగింది. చక్కని స్వరాలు పలికే వీణ తీగల్ని భిన్నంచేసి అగ్నికాహుతి చేసే కృత్యంలో ప్రేమించవలసిన మనస్సుని భగ్నం చేసి కష్టాలపాలు చేసి బాధించే దారుణమైన మనోరూపం వ్యంజితం, వీణపైనా ప్రజల్లోనూ రాగం పలికించడానికి స్పందించే హృదయం కావాలి. అది నిజంగా పాలకుల్లో మృగ్యమైంది.

"ఈ శిథిలాలయమ్మున జనించిన చిక్కని శర్వరీ తమో
రాశి శిఖాగ్రసీమ పదరా ఒక దీపము పెట్టి వత్త మా
వేశములేని ఈ బ్రతుకు వీధుల వెచ్చని దీప మాలికా
పేశల కాంతి నింపుదము పెక్కుతరాలతమమ్ము లింకగన్"

ప్రస్తుతం పారతంత్ర్యంలో సమాజం నిరంకుశ విధానాలవల్ల శిథిలావస్థలో ఉంది. దట్టమైన చీకటి ప్రబలింది. కాస్త రవంతదీపం కావాలి దారి చూపేందుకు. చల్లబడిపోయే బ్రతుకుని కాపాడేందుకు కాస్త వెచ్చదనమూ అవసరం.

"ముద్దుల్ గుల్కు దీపమ్ములం దేదో చల్లదనమ్ము ప్రాకినది" అల్లంత దూరంలో అంటే భారతదేశంలో వివిధ ప్రాంతాల్లో స్వాతంత్ర్యం కోసం ప్రాణాలర్పించిన త్యాగమూర్తుల జీవితాలు ఉజ్వలంగా ప్రకాశించే కాంతిబింబాలు. ఆకర్షిస్తున్నాయి.

"దూరదూరాన దీపాల తోరణాలు అందులో-భరతవీరుల నెత్తుటి వరద కలదు
అందులో విచ్చె బంగరుటంబుజములు - పూజ మాతృపదమ్ముల వ్రాలుకొరకు"

ఇది తెలంగాణా స్వాతంత్ర్యసమరానికి ఆదర్శరూపమైంది. చుట్టూ అలముకొన్న అలసత్వాన్నీ ప్రస్తుతానికి ఉత్తేజితం చేయవలసిన సహనాన్నీ పనికిరాని శాంతాన్నీ వదలివేసి చైతన్యాన్నీ, వివేకాన్నీ, ఉత్సాహాన్నీ వరించేందుకు ప్రేరేపిస్తుందీ పద్యం. 'కవికి నిర్బంధం ఉండకూడదు, స్వేచ్ఛ ఉండాలి. కవిత్వం మేనిఫెస్టో కాదు, కళాత్మకంగా ఉండాలి' అన్న ఈ కవి అభిప్రాయాని కద్దం పడుతుందీ కవిత్వం.

5

15 ఆగస్టు 1947వ తేదీన భారతదేశం స్వాతంత్ర్యాన్ని పొందింది. ఈ మహత్తరమైన చారిత్రక పరిణామం హైదరాబాద్ స్వాతంత్ర్యోద్యమంపై గణనీయమైన ప్రభావాన్ని నెరపింది. దీనితో సెప్టెంబర్ 1947 నుండి ఉద్యమం తీవ్రతరమైంది.

"తరతరాల స్వప్నాల సుందరఫలమ్ము - స్వైరభారత భూమి చేప్పుడెనొలేదో?
విషము గుప్పించినాడు నొప్పించినాడు-మా నిజాం రాజు జన్మజన్మాల బూజు"

జనజీవనం స్తంభించింది. నిజాం నవాబు స్వయంప్రతిపత్తికై ప్రయత్నాలు మొదలుపెట్టాడు. దొంగచాటుగా ఆయుధ సామగ్రిని చేరవేయడం మొదలైంది. సాయుధ సంఘర్షణకు దారితీసే సమస్యను అంతర్జాతీయం చేసే ఎత్తుగడ మొదలైంది. అదను చూచుకొని మతోన్మాద శక్తులు విజృంభించాయి.

"నా తెలగాణ రమారమి రెండు శతాబ్దముల్ తమఃపటలము నందునన్ గడచె" ఇంకా తెలవారలేదన్న బాధ ప్రతి వ్యక్తిలో వ్యక్తమైంది. ఆలస్యం చేస్తే అమృతం విషమయ్యే ప్రమాదాన్ని శంకించిన భారత ప్రభుత్వం 13 సెప్టెంబర్, 1948 నాడు పోలీసుచర్య కుపక్రమించింది. 18 సెప్టెంబర్ సాయంకాలం ఐదుగంటలకు నిజాం నవాబు యుద్ధవిరమణ నిర్ణయాన్ని హైదరాబాద్ రేడియోనుండి ప్రకటించడం జరిగింది. భారతదేశంలో హైదరాబాద్ సంస్థానం విలీనమైంది. 'తెలగాణమ్ము తమః కవాటముల బందీయైన నిశ్శబ్దరాత్రులు' అంతమైనాయి. గళమెత్తిన ఉద్యమకవి చిరస్వప్నం ఫలించింది. స్వాతంత్ర్యోదయంతో జాతిచరిత్రలో పునరుజ్జీవన యుగమారంభమైంది.

"రెండువందల యేండ్ల చరిత్రపుటల కప్పుకొనియున్న గాఢాంధకారమెల్ల
కొట్టుకొనిపోయె తూరుపుమిట్టనుండి పారివచ్చిన వెలుతురు వాగులోన"

భారత స్వాతంత్ర్యోదయం వెలుగులో నిజాం నిరంకుశమైన పాలనాంధకారం కొట్టుకొనిపోయింది. రుద్రవీణను జాతికంకితం చేస్తూ దాశరథి పలికిన మాటలు ఈ మహాకవి స్థిరమైన వ్యక్తిత్వాన్ని స్ఫూర్తికి తెస్తాయి.

"పాటలు పాడితిన్ తెలుగుబాబులు నిద్దుర మేలుకోగ ఆ
రాటము సేయగా కరకు రాచరికమ్మును కూలద్రోయగా
కోటి గళాల నొక్కకడ చేర్చితి విప్లవశంఖమెత్తితిన్
నాటికి నేటికిన్ తెలుగు వాడికి వెచ్చదనమ్ము నూదితిన్"

తెలంగాణా చరిత్రకూ తెలుగు సాహిత్య చరిత్రకూ భవిష్యత్తు పరిశోధకులకు దాశరథి కవిత్వం అమూల్యమైన ఆధారం. సమకాలీన చైతన్యానికి ఆదర్శశిఖరం.

"ధనం దాచగలరుగాని తేజస్సును దాచగలర
తెరలు దించగలరు గాని శిరస్సులను వంచగలర"

ఈ స్వేచ్ఛాప్రయాణ చరిత్రయే నిజాం పాలననుండి తెలంగాణా స్వాతంత్ర్యోద్యమం. దాశరథి సామాజిక సాహిత్య వ్యక్తిత్వంలో ఇదో భాగం. తెలంగాణా విమోచనకై ఉద్యమంతో పాటు నేటికీ అనవరతమైన ఉత్తేజాన్ని కలిగించే శక్తి గోచరిస్తుంది.

2. ఉద్యమ వ్యక్తిత్వం - మహాంధ్రోదయభావన

"చిమ్మ చీకటిలో తూర్పు సెమ్మెమీద దివ్వె ఒక్కటి వెలిగించి రువ్వినావు
వెలుతురుల బాకు! ఆకాశ వీధిలోన ఎవరవయ్యా! ప్రగాఢ సాహిత్యమూర్తి"

"నీ వెరుగవె! శ్రీరాముడ! నేను మానవుడనె లెమ్ము!
నిద్రాణాంధ్ర ధరాస్థలిని నేడు మేలు కొల్పగలను"

ఇది ఆంధ్రప్రదేశ్ అవతరణకు పూర్వం చీకట్లను దూసిన ప్రభా చిత్రణం. శ్రీ పొట్టి శ్రీరాముల ఆత్మాహుతి నుండి అవతరించింది ఆంధ్రరాష్ట్రం. నిద్రాణమైన తెలుగు భూమిని స్వరాష్ట్రం కోసం మేలుకొల్పేందుకు దీక్షపూనినాడు గాంధీజీ శిష్యుడు. ఆయన విసరిన ఆయుధం అహింసాయుతమైందీ, శాంతిలక్ష్యం కలిగిందీ. సువిశాల దృక్పథం గల మహాకవి సామాజిక స్పందన ఎప్పటికీ ఒకే ఒక పరిమితమైన వలయంలో నిలిచిపోదు. అనేకమైన చారిత్రక కారణాల వల్ల ఒక నిర్దిష్టమైన లక్ష్యంతో పరిమితుల్ని స్వీకరించవచ్చు.

ఇది అనివార్యం. గమ్యం చేరాక ఆ సీమల్ని, వాటి విస్తృతమైన ప్రయోజనంపై దృష్టితో స్పందిస్తాడు. ఆలోచన చేస్తాడు. ఇది నిరంతరం జరిగే మానవ చరిత్ర పోనుపోను వలయాల్ని అతిక్రమిస్తూ మానవతా గంధంతో విశ్వాంచలాల్ని స్పృశించడమూ కద్దు. ఇది మహాకవి ఉదార చరితకు నిదర్శనం.

దాశరథి కవితా వ్యక్తిత్వంలోను ఈ దశల్ని స్పష్టంగా గుర్తించవచ్చు. ప్రస్తుతానికి వస్తే మొదటి దశ హైదరాబాదు రాష్ట్ర విమోచనం – అందునా తెలంగాణా స్వాతంత్ర్యానికి చెందింది. రెండోది తెలుగువాళ్ళను ఏకంచేసే మహాంధ్రోదయాన్ని అభిలషించింది. మొదటిదానిలో ఈయన క్రియాత్మకమైన వ్యక్తిత్వం స్వయంగా ఉద్యమించింది. రెండోదానిలో ఈయన భావాత్మకమైన వ్యక్తిత్వం సౌందర్యంతో ఉత్క్రమించింది. ఈ రెండూ ఒకదాని రూపంతో మరొకటి చారిత్రకంగా పరిణామగతుల్ని పొందాయి. ఈనాటి స్వతంత్రభారత స్వరూపానికి ఒక్కొక్కటీ వివిధ దశల్లో ఒక్కొక్క విధమైన పాత్రను నిర్వహించాయి. చారిత్రకంగా చూస్తే మొదటిది వివిధ స్వతంత్ర సంస్థానాల విలీనంతో స్వతంత్ర భారతం పరిపూర్ణ స్వరూపానికి దోహదం చేసింది. రెండోది భాషా రాష్ట్రాల ప్రాతిపదికపై భారతదేశం అభ్యుదయానికీ ప్రజాస్వామ్య సుస్థితికీ హేతువైంది. 'భాషా రాష్ట్రమటన్న వాంఛితమునుత్పాదించి మా తెల్గువా డాషా మాషి కబుర్లుగాక! నిజమౌ నట్లేరు కవ్వించినన్ రోషం బందక నుద్యమించి గెలిచెన్ లోకంబు హర్షింప ప్రత్యూషం బిన్న దినాలకైనది స్వరాష్ట్రోద్యానభాగంబునన్"

తెలంగాణా విముక్తమయ్యాక ఆంధ్రావతరణం తరువాత మహాంధ్రోదయం ఒక స్వప్నం. లక్ష్యమైంది మూడుకోట్ల (అప్పటి జనసంఖ్య) తెలుగుప్రజల్ని సమీకృతం చేసి మహాంధ్రం కోసం ఉపక్రమించడం జరిగింది. ఉభయ ప్రాంతాల ప్రజల్ని ఉద్బోధించి సౌమనస్యాన్ని సాధించేందుకూ సోదరభావాన్ని నెలకొల్పేందుకూ ఈ దశలో ప్రజాభిప్రాయాన్ని మలచేందుకు ఈ కవి ఉద్యమించాడు.

> **"కోటి కంఠాలతో తెలుంగులు సతమ్ము ఆంధ్రరాష్ట్రావతరణ శుభావసరము**
> **కోరుచున్నారు, కలిసి పోగోరుచందు రగ్రజుల తోడి వీలైనయంత వడిగ"**

తెలుగు భాష – సంస్కృతికి చెందిన విశాలమైన దృష్టితో ఆంధ్ర మహా ప్రజ సమైక్యంగా వర్ధిల్లే ఏకైక రాష్ట్రాన్ని వాంఛించే సంకల్పం వాస్తవమైంది. దీని వెనుక నున్న చారిత్రక నేపథ్యం గురించి స్థూలమైన ప్రస్తావన ఈ సందర్భంలో అవసరం.

2

ఆంధ్రులు తమ ప్రత్యేకతను నిలుపుకునేందుకు తమ భాషనూ సంస్కృతినీ వికసింపజేసేందుకు ఇరవయ్యోశతాబ్దం ఆరంభం నుండి (1910) అనేక సంస్థలు స్థాపితమైనాయి. ఉద్యమాలు వెలిసాయి. కందుకూరి, రాయప్రోలు, విశ్వనాథ, కొడాలి, పానుగంటి మొదలైన మహారచయితలెందరో భారతదేశంతోపాటు ఆంధ్రజాతి ఔన్నత్యాన్ని కీర్తించారు. ప్రజల్లో ఆంధ్రాభిమానం వికసితమైంది. సమజాభివృద్ధికై అనేకరంగాల్లో కృషి మొదలైంది. ఆంధ్ర జాతీయ కళాశాల, విజ్ఞాన చంద్రికా గ్రంధమండలితో పాటు వివిధ గ్రంథాలయాలూ నెలకొన్నాయి. ఆంధ్రపత్రిక మొదలుగా తెలుగు పత్రికారంగం ఆవిర్భవించింది. ఆంధ్రుల చరిత్రకూ సంస్కృతికీ సమగ్రరేఖలు దిద్దే ప్రయత్నం జరిగింది. సాహిత్యాన్నీ సంస్కృతినీ సమాజావసరాల కనుగుణంగా, సంస్కరణ దృక్పథంతో పరివర్తన గుణంతో పునర్నవీకృతం చేసే ఉద్యమం విస్తరించింది. ఇదంతా చివరకు ప్రత్యేకాంధ్ర రాష్ట్ర వాంఛ కభిముఖంగా ప్రవర్తిల్లింది. అయితే ఆంధ్రరాష్ట్రానికి చెందిన అగ్రనాయకులు కొండా వెంకటప్పయ్య, బులుసు సాంబమూర్తి, టంగుటూరి ప్రకాశం, అయ్యదేవర కాళేశ్వరరావు, కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు మొదలైన పెద్దలంతా 'ముందు దేశ స్వాతంత్ర్యం, ఆ తరువాత ఆంధ్రరాష్ట్రం' అన్న అభిప్రాయానికే ప్రాముఖ్యం ఇవ్వడం జరిగింది. కేంద్ర నాయకులు దీన్ని బలపరచారు.

తెలుగు మాట్లాడే ప్రజలు నివసించే ప్రాంతాలన్నీ ముక్కలుగా చెదరిపోయాయి. అనేకమైన చారిత్రక కారణాలవల్ల వేరువేరు అస్తిత్వాల్ని సంతరించుకున్నాయి. వేరువేరు ప్రభుత్వాల పాలనలోకి వచ్చాయి. ఇది ఒక విధంగా ప్రాదేశిక భాషా సంస్కృతికి చెందిన ఏకత్వాన్ని కుంఠితం చేసింది. తీవ్రమైన అసమానతల్ని సృష్టించింది. అయితే ఒక విధంగా కొన్ని కొన్ని ప్రత్యేకతలతో భారతదేశ సమగ్ర రూపానికీ ఏకత్వానికీ దారి తీసిందని తృప్తిపడే అవకాశమూ లేకపోలేదు. కోస్తా ప్రాంతం, రాయలసీమ నేరుగా బ్రిటిష్ పాలనలోకి వచ్చాయి. అక్కడి పాలనాభాష ఇంగ్లీషు. రాజధాని మద్రాస్. ఆ నగరం తమిళం తెలుగు భాషా సంస్కృతులకు నిలయమైంది. ప్రభుత్వ యంత్రాంగంతో పాటు పత్రికలు పరిశ్రమలు మొదలగు ఎన్నో సంస్థలతో ఈ నగరం తమిళులతో పాటు తెలుగువారికీ ప్రతిష్ఠాకరమైందిగా పరిణమించింది. హైదరాబాదు రాష్ట్రం తెలుగు కన్నడం మరాఠి ప్రాంతాలతో ఏర్పడింది. నిజాం పాలనా భాష ఉర్దూ! ఇట్లా చెదరిన భాషా ప్రాంతాలన్నీ కలిపి భాషా ప్రాతిపదికపై రాష్ట్ర నిర్మాణం ఆవశ్యకత గురించి ఆలోచన ప్రబలింది. భారతదేశం స్వాతంత్ర్యం పొందేవరకు అందుకు వేచి ఉండవలసి వచ్చింది.

3

భారతదేశం స్వాతంత్ర్యాన్ని పొందాక మూడునెలల తరువాత పండిట్ జవహర్ లాల్ నెహ్రూ 1947 నవంబర్ 27వ తేదీన భాషారాష్ట్ర నిర్మాణం గురించి విధాన ప్రకటనలు చేయడం జరిగింది. 1950 జనవరి 26న భారత రాజ్యాంగం అమలులోకి వచ్చింది. ప్రజల భాషలో ప్రభుత్వ కార్యకలాపాలు జరిపే అవసరం గుర్తింపబడింది. అపుడే ప్రజాస్వామ్యం సఫలమౌతుందన్న అభిప్రాయానికి బలం చేకూరింది. ఎన్నికలు వచ్చాయి. ప్రజల అభిమతానికి ప్రాముఖ్యం వచ్చింది. 1952 ఆగస్టు 15వ తేదీన స్వామి సీతారాం నిరవధిక నిరాహారదీక్ష 38 రోజుల తరువాత విరమింపబడింది.

ప్రత్యేకాంధ్ర రాష్ట్రాన్ని సాధించే ప్రయత్నంలో 1952 అక్టోబర్ 19వ తేదీన మద్రాస్‌లో మహనీయులు బులుసు సాంబమూర్తి ఏర్పాటుచేసిన యజ్ఞశాలలో గాంధీజీ శిష్యులు పొట్టి శ్రీరాములు ఆమరణ నిరాహారదీక్ష మొదలైంది. 'నాకే పార్టీ లేదు - ఆంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణం ఒక్కటే నా లక్ష్యం' అని ప్రకటించడం జరిగింది. తెలుగు ప్రజలందరు ఆయనలో తమ ఆదర్శాన్ని దర్శించారు. 1852 డిసెంబర్ 14న అర్ధరాత్రి ఆయన తుదిశ్వాస విడిచారు. శాంతియోధుని ఆత్మార్పణం ప్రజలలో అశాంతిని రగిల్చింది. ఆంధ్రరాష్ట్రం సాధన కోసం ప్రజలలో ఉద్యమం ఉజ్వలితమైంది.

> **"వెలుతురు బాకు తాకిడికి విచ్చిన చిక్కని కాలరాత్రి**
> **గుండెలు జిలుజిల్లునన్ రుధిర నిర్ఝరి పారె దిగంగ నా ముఖ**
> **మ్ముల నవ కుంకుమ ప్రభలు మొల్చెను తామర మొగ్గలట్లు త**
> **ప్పులు తెరువుండు రండు పిలువుండు శయించిన వారినెల్లరన్"**

అర్ధరాత్రి చీకటిలో రువ్విన వెలుగు చకితచకితంగా ప్రజల్ని మేల్కొలిపింది. అది శాంతిసమరం! అహింసయే ఆయుధం అయినా ఇంకా మేల్కొనని వారూ ఉన్నారు. వారికై ఈ ప్రబోధం. ఆ వెలుగు తెలుగుగా దర్శితమైంది. ఆనాటి ఉషస్సు పొట్టి శ్రీరాములు ఆత్మాహుతితో పవిత్రమై ఉదయించింది.

1952 డిసెంబర్ 19వ తేదీన నెహ్రూ మద్రాస్‌నగరం మినహా ఆంధ్రరాష్ట్రం ఏర్పాటుకు సంసిద్ధతను ప్రకటించారు. 1953 అక్టోబర్ ఒకటో తేదీన నిర్వివాద ప్రాంతాలతో ఆంధ్రరాష్ట్రం కర్నూల్ రాజధానిగా ఏర్పడింది. ఆంధ్రుల చిరస్వప్నం వాస్తవమై రూపొందింది. తెలుగు వ్యక్తి భారతదేశంలో భాషారాష్ట్రాల నిర్మాణానికి

హేతుభూతుడైనాడు. తెలుగువాడు కార్యకుశలుడన్న యధార్థాన్ని చాటిచెప్పిన సంతోష సమయమది! ఆనాటి ప్రత్యూష భారతదేశచరిత్రలో నవదశకు నాంది పలికింది.

"తలలు వాలిచియున్న నా తెలుగు జనము ఉన్నతోన్నత పర్వతాలో యనంగ"

విజయ గర్వంతో ఆంధ్రుల వ్యక్తిత్వం నలుగురినీ ఆకర్షించింది. "మామిడి పాటినట్లు, మధుమాసము హాసము చేసినట్లు శ్రీరాముని ప్రాణదానమున రాగిలె తెల్గుల ఇంటిలోన ఆరామము పూలతో ఫలభరమ్మున వంగిన భుజరాజిలో ప్రేమముతో మృదు ప్రణయ రేఖలతో అనురాగశాంతితో" అశాంతి అణగింది. అసహనం అంతరించింది. వసంతం విలసిల్లింది. ఆనందం అనురాగం ఆర్ద్రతతో తెలుగుదేశం పల్లవించింది. రసస్విన్నమైంది. స్వరాష్ట్రోద్యమం మొదటినుండీ స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో భాగంగా పర్యవసితం కావడంచేత దేశభక్తిని శంకించే అవసరమే కలుగలేదు. పైగా భాషా రాష్ట్ర నిర్మాణం భారతదేశ సమగ్ర వికాసానికి జీవభూతమైందిగాను భావితమైంది.

"కోటి కంఠాలతో తెలుంగులు సతమ్ము ఆంధ్ర రాష్ట్రావతరణ శుభావసరమున
కోరుచున్నారు. కొలిసి పోగోరుచుందు రగ్రజులతోడ వీలైన యంతవరకు"

ఆంధ్రరాష్ట్రంతో తెలంగాణా ప్రాంతాలను కలిపి సువిశాలమైన రాష్ట్రం కోసం ఆరాటం ముమ్మరమైంది.

శ్రీ మాడపాటి హనుమంతరావు పిలుపు మేరకు 1954 జూన్ 13, 14 తేదీలలో విశాలాంధ్ర సదస్సు జరిగింది. ఒకవైపునుండి హైదరాబాద్ రాష్ట్ర ముఖ్యమంత్రి బూర్గుల రామకృష్ణారావు, మరోవైపునుండి ఆంధ్రరాష్ట్ర ముఖ్యమంత్రి బెజవాడ గోపాలరెడ్డి ఇరువురూ తమ ప్రజల అభిప్రాయానికి ప్రాతినిధ్యం వహించారు. తెలంగాణా ఆంధ్ర ప్రాంతాల విలీనానికి సుముఖమైన వాతావరణాన్ని నెలకొల్పే ప్రయత్నం జరిగింది. తెలంగాణా ప్రజల్లో భయమూ వ్యక్తం లేకపోలేదు. అభయాలూ ఇవ్వబడినాయి. ఒప్పందాలు జరిగాయి. రాజకీయరంగం మహాంధ్రావతరణానికి సిద్ధమైంది.

తెలంగాణా స్వాతంత్ర్యానికి ఉద్యమించిన మహాకవి విస్తృతమైన ప్రయోజనంతో తెలుగు ప్రాంతాలన్నీ కలిపి ఒకే రాష్ట్రంగా నిర్మించే అభిప్రాయాన్ని సహేతుకంగా బలపరచడం జరిగింది.

"మూడు కోటుల ఒక్కటే ముడి బిగించి కలిపివేయుము నా తెలంగాణ తల్లి!"

కవి ఇరుప్రాంతాల్లో పర్యటించాడు. సుహృద్భావాన్ని పెంపొందించాడు. 1956 ఆగస్టు 10వ తేదీన ఆంధ్రప్రదేశ్ అవతరణకు 7వ రాజ్యాంగం సవరణ బిల్లు లోక్‌సభలో

ప్రవేశపెట్టబడింది. "నాకు కావలె మహాంధ్రోర్వర! రండి అన్నల్లార! తూరుపు దారి కెదురుగ ద్వార బంధము మనిషి మనిషి మనస్సు దారుల రాగ బంధము రాగబంధము" 1956 నవంబర్ ఒకటో తేదీన హైదరాబాదు రాజధానిగా ఆంధ్రప్రదేశ్ అవతరించింది

మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు 'మహాంధ్రోదయం' కావ్యానికి పీఠికలో 'విశాలాంధ్ర కంటె మహాంధ్ర పదమే నాకు వలెనే దాశరథికిని రుచించినది. మహాంధ్ర పదమే పరిగ్రాహ్యమేమో' అన్న అభిప్రాయం గమనింపదగింది. ఈ సందర్భంలో మహాకవి సందేశం ఈనాటికీ వర్తిస్తున్నది.

"కృషికుల్ కార్మికులెల్ల రొక్కటిగ సంగీతమ్ములంబాడు దు
న్మిషితాంతఃకరణమ్ములన్ తెలుగు భూమిం గూర్చి ఆనందపుం
చషకమ్మెత్తుదు! స్వీయరాష్ట్ర జనతా సౌఖ్యార్థమై త్రావుడీ!
విషతుల్యంబగు భేద భావములు పృథ్విన్ మాసి పోనిందహో"

స్వరాష్ట్రాల నుండి సమస్త పృధ్వీతలంపైన భేదాలు మాసిపోయి శాంతిని కోరే ఉదార తత్త్వం సర్వజనప్రియమైంది. సమాజానికి కల్యాణకరమైంది.

కాకతీయుల కాలంలో ఒకే రాష్ట్రంగా స్థిరపడిన ఆంధ్ర భూప్రజలు అనేకమైన చారిత్రక కారణాలవల్ల విడిపోయారు. మళ్ళీ ఈనాడు 1956 నవంబర్ ఒకటో తేదీన ఆంధ్రప్రదేశ్ అవతరణంతో సమైక్య రూపాన్ని ధరించారు. దాశరథి కవిత్వం తెలుగు ప్రజల స్వేచ్ఛాశక్తినీ ఉద్యమరూపాన్నీ ప్రతిబింబించే ఆదర్శ శిఖరం.

"ఈనాడు మహాంధ్రోదయమైనది. కోట్లాది ప్రజలు తెలుగుతల్లి పాదాలకు
వెలుగుల పారాణి నిడిరి తెలుగు తెలుగు వెలుగు వెలుగు".

3. పునర్నవం - సామాజిక సాహిత్య స్పందనం

తెలంగాణా సాహిత్యరంగాన్ని స్మరించగానే ఝుటితిస్ఫూర్తిగా మా(ర్మోగే పద్యపాదం "నా తెలంగాణ కోటిరత్నాల వీణ". శ్రీశ్రీ తరువాత ఎన్నదగిన తేజోమూర్తియై ప్రకాశించిన "అభ్యుదయ కవిచక్రవర్తి", దాశరథి. తెలంగాణా స్వాతంత్ర్యోద్యమంలో ఎంతటి తీవ్రతను చూపాడో మహాంధ్రోదయ నిర్మాణంలోనూ అంతటి ఆవేశమూ కనబరచాడు. ఇది ఈతని చారిత్రకమైన అవగాహనకూ, అభ్యుదయ క్రియాశీలానికీ నిదర్శనం. ఏ ప్రాంతంలో ఏ రూపంలో ఏయే కారణాలను పురస్కరించుకొని ఆవిష్కృత మైనప్పటికీ తెలుగు సాహిత్యం తెలుగువారందరిదీ. ఆ తరువాత పొలిమేరలు ఎరుగని

మానవలోకానిదీ. ఈ విశాలమైన దృక్పథం, జాతి సంస్కృతిని సుసంపన్నం చేసేదీ, వైవిధ్యాన్ని చేకూర్చేదీ, ఉన్నతమైన స్థానాన్ని కలిగించేదీ

ఈ కవి మనస్తత్వం ప్రధానంగా మూడు అంశాలపై ఆధారపడి ఉంది. మొదటిది దేశభక్తి భావన, రెండోది అభ్యుదయ దృక్పథం, మూడోది సంప్రదాయ వివేకం. ఈ వెలుగులో ఈతని కవితాస్వరూపం దర్శించినపుడే, విశిష్టమైన వ్యక్తిత్వం అందుతుంది. ఇది ఈతని కవితాస్ఫూర్తికి వెనుకనున్న ప్రధానమైన తత్త్వం. అటు పద్యమూ ఇటు మాత్రాఛందస్సూ ఇటీవలి ముక్తచ్ఛందోరచన ఇతని చేతిలో అనితరమైన శిల్పరూపాన్ని సంతరించుకున్నాయి. సంప్రదాయబంధురమైన పద్యాన్ని "పీడిత ప్రజావాణికి మైక్ అమర్చి యభవాదులకున్ వినిపింపజేసెదన్" మొదలుగా అభ్యుదయ భావాలను ఇతడు నిర్వహించిన తీరు గుర్తించదగిన అంశం. అయితే ఈ ప్రయత్నం స్వల్ప పరిధిలోనే జరిగింది. పద్యానికీ ఆధునిక భావనకూ మధ్యనున్న అంతరాళం – ఈ ప్రయత్నాన్ని సమగ్రంగా కొనసాగించడానికి వీలునివ్వలేదోమోనన్న అభిప్రాయమూ కలుగకపోదు. ఎటువంటి శబ్దాన్నైనా చొరవతో శ్రుతిసుభగంగా పొదిగే నేర్పు పై పాదంలో చూడవచ్చు. ఈతని పద్యరచనకు లక్ష్యభూతంగా నిలిచేది మహాంధ్రోదయం. మాత్రాఛందస్సు, ముక్తచ్ఛందోరచనలు కలగలసిన ఆధునిక రూపానికీ ప్రాతినిధ్యం వహించేది పునర్నవం. ఇతని కవిత్వాన్ని పరిశీలిస్తే ముక్తఛందం కన్నా మాత్రాఛందస్సు, ఆపైన పద్యంపై ఇతనికి అభిమానం ఉన్నట్లు కన్పిస్తుంది. అయినప్పటికీ రచనాశిల్పంపై దృష్టి సమానమే. ఈ లక్షణమే ఇతనిలో సమన్వయలక్షణానికి దారితీసి సమానమైన ఆదరభావానికి కారణమై ఉంటుంది. తొలిదశలో ఉద్యమస్ఫూర్తితో కూడిన కవిత్వంలో చాలాభాగం ముఖ్యంగా ప్రశస్తిని పొందినవన్నీ పద్యాల్లో వ్రాసినవే. మాత్రాఛందస్సులోనూ లేకపోలేదు దీనికి కారణం– రచన వెలువడిన కాలంలో రూపం (form) పట్ల ఇతనికి గల సమదృష్టి, సమన్వయభావమూనూ. ఈనాటికీ పద్యం, మాత్రాఛందస్సు, ముక్తచ్ఛందస్సులో ప్రదర్శించే త్రివిక్రమత్వం చూస్తే ఈతనికి రూపంపట్ల పట్టింపులేనట్లే కన్పిస్తుంది. ఇదే విధంగా ఒక ప్రత్యేకమైన రాజకీయ సిద్ధాంతానుసరణపై కాక, సమన్వయ గుణంపై అభిలాష కన్పిస్తుంది. స్థూలంగా జాతీయ భావనలో అభ్యుదయ దృక్పథంతో, విశ్వజనీన మైన మానవతావాదంతో ఏర్పడిన విశిష్టమైన వ్యక్తిత్వం, తీవ్రవాద ధోరణులనుండి తిరిగిన మలుపుకు కేంద్రమైంది.

2

'పునర్నవం' గ్రంథానికి కవి వ్రాసిన 'మననం' పీఠికలో "ప్రతి ఆటకూ నియమం ఉంది. మరి రాతకూ కోతకూ నిబంధనలున్నాయి. గుండెదడలో గణాలు గుణించుకొని వ్రాయాలి. ఊపిరి లెక్కించుకోవాలి, పొంగుకొలవాలి" అంటాడు. ఈ మాటలు ఈ కవిలో 'పోయెటిక్ ప్రాసెస్' కవిత్వం రూపొందే క్రమ పరిణామ స్థితి రూపాన్ని భావింపజేసేవి. రచన ఆవిష్కృతమయ్యేముందు కవి మనస్సులో జరిగే సృజనక్రియ ఏయే గుణాల నాశ్రయించి సాగేదీ సూచితం. ఇందులో దాశరధి కళాత్మకమైన దృక్పధాన్ని చూడవచ్చు మననంలో మరొకచోట "వెనక్కి చూడడం రాక, ముందునుగూర్చి భీతిలేక, వర్తమానంలో ఇష్టం వచ్చినట్లు చేస్తూ ఉంటాను, నష్టపడతాను. బహుఉద్రేకప్రకృతిని" అంటాడు. ఇందులో ఇతని ఉద్యమస్వభావంతోపాటు కాలప్రభావానికి స్పందించి క్రియారూపం ధరించే మనస్తత్వమూ ప్రతిబింబిస్తూంది. విస్తృతపరిధిలో భావిస్తే, ఈ మనస్తత్వం సామాజికస్పృహ, క్రియాశీలం గల "సైకిక్ ఫ్రేమ్" మనోరూపానికి నిదర్శనంగా నిలుస్తుంది. వర్తమానంలో ఇతడు ఎదుర్కొన్న అనేక ఉద్యమాల ప్రభావం కవిత్వంలో సాక్షాత్కరిస్తుంది. వీటినుండి తప్పించుకొని ఎక్కడో దూరంగా ఉండే స్వభావం కాదితనిది ఉరకలెత్తే ఉత్సాహంతో ప్రవాహసదృశంగా పరుగులెత్తించే లక్షణంతోపాటు ప్రయోజన తత్పరతవల్ల ఈతని రచన ఆవేశమూ, సంవిధానమూ, లక్ష్యమూ కలిగి ఆధునిక కవిత్వంలో, గుణాత్మకమైన ఉన్నత స్థితిని పొందింది కాలంలో వచ్చే మార్పు, ప్రభావాన్ని నెరపి వైవిధ్యాన్నీ సంతరించిపెడుతూంది

ఏ ఉద్యమమూ ఆకర్షించనివేళలో, 'ఇష్ట'పడనపుడూ ఇతర కళాఖండాలు సృజిస్తూ ఉంటాడు దీని పర్యవసానమే గాలిబ్‌గీతాలు మొదలైనవి. ఒక్కమారు పర్యాలోకనం చేస్తే ఉద్యమప్రకృతీ-కళాత్మకత ఈ రెండూ ఒక్కొక్కప్పుడు ఒక్కొక్క విధమైన నిష్పత్తిలో విశిష్టమైన వ్యక్తిత్వపార్శ్వాల్లో - సమ్యక్‌స్వరూపాన్ని పొందాయి ఇతని భావప్రపంచాన్ని నిర్మించాయి ఆవేశం, స్పందన, క్రియాశీలంతో పరిణతినొంది అవతరించే ఈ కవిత్వంలో ఉద్యమస్ఫూర్తి కేంద్రస్థానం వహించింది. ఇది ఈతని సాహిత్య వ్యక్తిత్వాన్ని శిఖరభూతంగా దీపింపజేసేది. ఇతరమైన కళాసృష్టి వివిధ పార్శ్వాలను వికసింపచేసేదీ, విస్తృతిని భావింపజేసేదీ.

3

పునర్నవంలో మొదటిగీతం "తెలంగాణా" ఇది ఈతని సామాజికమైన అవగాహననూ, కర్తవ్యనిష్ఠనూ ఆవిష్కరించేది నిజాం నిరంకుశపాలనలో ఉన్న తెలంగాణ విముక్తిపోరాటంలో ప్రత్యక్షంగా పాల్గొన్న కవి. సత్యాగ్రహం చేసి అధికారుల దురాగ్రహానికి గురైనపుడు వరంగల్, నిజామాబాద్, హైదరాబాద్ జైలుగోడలీతనిలో స్వేచ్ఛా ప్రసారాన్ని బంధించలేకపోయాయి.

"జగత్తులో నేడు సగం । దగాపడుట మానుకుంది
బీదజనం నేడు మొగం । తుడుచుకొని మేలుకొంది"

తరతరాల రాజరికపు పీడనతో మ్రగ్గిన బ్రతుకులోని దౌర్భాగ్యస్థితి దగాపడడంలో సూచితం. ఈ 'దగా' కొన్ని చారిత్రకమైన కారణాలవల్ల, ప్రజల్లో చైతన్యశక్తి లోపించడం వల్ల జరిగింది. ఇపుడు సామాన్యుడు తెలివినబడ్డాడు. మేల్కొన్నాడు. మేల్కొని మొగం తుడుచుకున్నాడు. మళ్ళీ నిదురకొదిగేస్థితి రాకుండా జాగ్రత్తపడ్డాడు. గతమంతా చీకటి. నిదురలో గడచినట్లుంది. వర్తమానంలో గతాన్ని మరచి మెలకువతో ఉన్న సామాన్యుని చైతన్యస్ఫూర్తిలో ప్రత్యయం ఈ మాటల్లో ప్రకాశిస్తోంది. "ఇక నిద్దురరాదు మనకు, ఇక చీకటి మాటలనకు". భౌతికదశలో కళ్ళు తెరవడంతోపాటు మానసికంగా మేల్కొనడమూ ఇందులో విశేషం ఇది అనంతకాలంపై అవిచ్ఛిన్నంగా కొనసాగాలని కవి ఆశయం. లేకపోతే మళ్ళీ మరోవిధంగా 'దగా' పడే ప్రమాదం ఉంది ఇది కవిలోని నిశ్చయమైన కర్తవ్యశీలంతోపాటు భవిష్యత్తుపై ఆశారూపాన్నీ, భవితవ్యాన్నీ తీర్చే సాధననూ ద్యోతమానం చేస్తోంది.

"మండుతూన్న సూర్యుడు మన । మండలాన విచ్చెను తన
కాంతినేత్రమున నేడు । వెలుతురు లెవడడ్డ లేదు"

వెలుతురు లడ్డుటకొరకై । పలుగోడలు కట్టినారు
వెలుతురులను దాచుకొరకు । పలుమేడలు కట్టినారు"

మండుతూన్న సూర్యుడు చైతన్యంతో విలసించే చైతన్యభావనకూ, వెలుతురులు స్వేచ్ఛాతత్త్వానికీ, గోడలు నిరంకుశత్వంతో నిలచిన మౌఢ్యలక్షణానికీ ప్రతీకలు. బహుకాలంగా నిద్రావృతమై ఈనాడు మేల్కొన్న జనం కళ్ళముందు తాండవించే వెలుగులను నిరోధించడానికి రాచరికపు పాలకులు చేసే ప్రయత్నం గోడలు కట్టడం.

ఇది వ్యర్థమైన పని. తత్కాలంలో వారికి వ్యర్థమైన పని అని అనిపించదు. ఇదే మూర్ఖత్వంతో కూడిన అజ్ఞాన ప్రపంచం. స్వేచ్ఛ వెలుగువలె నిరాఘాటంగా సంచారం చేస్తోంది. అనుభవంలోకి వచ్చే కొద్దీ విలువ పెరిగేదీ, వస్తువు విలువను మరింత బాగా తెలిపేదీ.

"ధనం దాచగలరుగాని । తేజస్సును దాచగలర
తెరలు దించగలరుగాని । శిరస్సులను వంచగలర"

జాతి ఆత్మాభిమానం వ్యక్తి కర్తవ్యనిష్ఠ రెపరెపలాడుతోంది తేజస్సు-శిరస్సు రెండూ జాతి మానసిక భౌతికరూపాలకు ప్రతీకలు. ధనం చంచలమైంది. తెరలు నశ్వరమైనవి. ఒక పరిమితదశలో వ్యాప్తమై ఆపై తొలగిపోయేది. దీనికి భిన్నమైంది తేజస్సు. అమేయమైంది. శిరస్సు ఆత్మప్రయత్నం చేత అసాధారణమైన స్థానాన్ని పొందింది. తేజస్సులోని తీక్షణత, శిరస్సులోని వివేకమూ జాతి సుస్థితికి కావలసిన ముఖ్య లక్షణాలు. స్వాతంత్ర్య పోరాటంలో పాల్గొనే పౌరుల అచంచలమైన విశ్వాసాన్నీ అప్రతిహతమైన శక్తినీ వ్యంజింపజేసేవి.

"తమ మంత్రం పారదింక॥ ఉచ్చు తెంచుకొనెను జింక ఇక స్వేచ్ఛా ప్రయాణము"

అటు నిరంకుశ పాలకులు, ఇటు దగాపడిన ప్రజలు - ఇరువురి మధ్య జరుగుతూన్న సంఘర్షణలో ఆవేదనపడే మనస్సు కాంక్షించేది జాతి అభ్యుదయం. దుష్టమైన వ్యవస్థపై తిరగబడిన ప్రజల్లో వచ్చిన గుణాత్మకమైన పరివర్తనాన్ని సూచించేవి పై వాక్యాలు. ఈ పరివర్తనం నిరాశ నిస్పృహ నిరుత్సాహ వాతావరణాన్ని రూపుమాపి స్వేచ్ఛ, స్వాతంత్ర్యం ప్రగతి దృక్పథంవైపు సమాజాన్ని పురోగమింపజేసేది. సమాజంలో ఈ స్థితిలో వచ్చిన క్రియాశీలం గల ఉత్సాహశక్తుల్ని వేగవంతం చేయడమే ప్రస్తుతం కవి ఉద్దేశం. రాచరికాన్ని అంతం చేసి ప్రజాస్వామ్యంలో ప్రజలను ప్రవేశపెట్టి స్వేచ్ఛగా జీవించే వాతావరణాన్ని కలిగించడమే ఈ సంఘర్షణ యొక్క మొదటి ప్రయోజనం. ఈ సందర్భంలో మార్క్స్ చెప్పిన పాతపై కొత్త పోరాటం సాగించడం, సంఘర్షణ నైరంతర్యాన్ని కాపాడడం, అభ్యుదయ శక్తులను సమీకరించడం అనే అంశాల్ని సమన్వయం చేయవచ్చు. ఇక్కడ పోరాటంతో కూడిన గతినీ, మేల్కొన్న సమాజాన్నీ వేరుచేయడానికి వీలులేని స్థితి ఉంది. గతి, మార్పు, ప్రగతి అన్నీ వివిధ దశలు. వేగమూ పరిణామమూ ప్రభావమూ స్పష్టంగా చూడవచ్చు. గీతంలో వెలువరించిన సంఘర్షణ మొదటిదశనూ, తెలంగాణా స్వాతంత్ర్యం రెండోదశనూ, ఇక మూడవది స్వాతంత్ర్యానంతరం జరిగే ప్రగతికి నాందిగానూ పేర్కోవచ్చు.

4

కవి సామాజికమైన స్పృహనూ క్రియాచరణాన్నీ వ్యక్తం చేసేది 'అశ్రుదీపం'. ఈ కవితాసంపుటిలో చివరిగీతం. సామాన్యుని దుర్భరమైన జీవితంతో నిరంకుశుల కఠోర ప్రవృత్తి ఇందులో చిత్రితం. జాతి జీవనస్థితిని క్రుంగదీసే పిరికితనం, దోపిడీ, పేదరికం, మొదలైన అవలక్షణాలంతరించి అందరికీ స్వాతంత్ర్యఫలం సమానంగా అనుభవానికి రావాలనే ఆశ, 'జీర్ణకుటి', 'మృత్యుశ్వాసం' వంటి భావరూపాలు ప్రస్తుత సామాజిక వ్యవస్థ యొక్క శిథిలమైన, శక్తి కోల్పోయిన రూపాలకు ప్రతీకలు.

"ఎంగిలి మెతుకులకై ముందుకు సాగిన అనంత శుష్కహస్తాల సందోహాలు
చింకిపాతలకై వేచిఉన్న యువాంగనా దిగంబర దేహాలు"

ఎంతో కరుణాత్మకంగా సాగే చిత్రపరంపరకు
"తరతరాల పేదల త్యాగాల పంటను మ్రింగిన రాజకీయాలు"

సమాజంలో వహించిన కీలకమైన పాత్ర ప్రసక్తమైంది. పరమ నికృష్టమైన స్థితి. "మ్రింగిన" అనే ప్రాణవంతమైన మాట కవితాస్ఫూర్తినిస్తూ పీడకుల మనస్తత్వాన్ని భావింపజేస్తోంది. నీతికీ, నియమానికీ దూరంగా దగా-దోపిడిలో నెలకొన్న రాజకీయ దుస్థితి చీకటిరేఖతో మూర్తిత్వాన్ని పొందింది.

"రుద్రవీణ తీగెలచప్పుడు వణికించును భీరులనిప్పుడు
నిరుపేదా నాతో రా రా తే తేరా పలుగూ పారా!"

ఈ రుద్రవీణానాదం వీరులకు ఉత్సాహాన్నీ, భీరువులకు భయాన్నీ కలిగించేది. పేదల్లో ఆశను జనింపజేసేదీ, సమాజంలో అక్రమాలకూ అన్యాయాలకూ గురైన పీడితుల పక్షం వహించి అసమానతలను తొలగించే ప్రయత్నాన్ని వేగవంతం చేసే కవిలోని ఆత్మ ప్రత్యయానికీ నిర్మాణాత్మకమైన వైఖరికీ నిదర్శనం. రుద్రవీణారావం వ్యక్తుల్లో చైతన్యాన్ని ఉత్సహింపజేసేది పలుగూపార కృషీవలుని కృషిసాధనాలు. దేశాన్ని సస్యశ్యామలం చేసే కార్యాన్ని ప్రేరేపించేది. జనంలో చెలరేగిన విప్లవతత్త్వానికి క్రమంగా నిర్మాణాత్మకమైన మలుపును ఇచ్చే దృక్పథం గల రచనలో జాతీయ భావన నవోన్మేషాన్ని పొందింది.

"నిరంకుశత్వం పోయేందుకు నిరుపేదా నాతో రారా
భరతమాతృపదాగ్రములచెంత నిలచి విశ్వశాంతిగీతం మ్రోయగ"

నిరుపేదల పక్షం వహించి నిరంకుశత్వాన్ని హతమార్చే క్రియాతత్వం గల అభ్యుదయ గుణంతోపాటు దేశభక్తి లక్షణంతో నిహితమైన పై పాదాలు దాశరథి విశిష్ట వ్యక్తిత్వాన్ని ఆవిష్కరిస్తాయి. ఈ దేశభక్తి ముదిరి సంకుచితమైన పరిధిలో నిబద్ధం కాకుండా విశ్వశాంతి సమర్పకంగా, నిఖిల మానవ శుభోదర్కంగా ఉండాలన్న విశ్వాసం, ఈతని వ్యక్తిత్వంలోని కొత్తముఖాన్ని ప్రకాశమానం చేస్తుంది.

"రుద్రవీణ వాయించేరు। రారండోయి బీదాబిక్కి
కొట్టండోయ్ డమరూ ఢక్కీ నటరాట్టులు రారండోయ్
రుద్రవీణలో అశ్రుదీపికలు। అశ్రుదీపముల రుద్రవీణలు
మంటలు మ్రోతలు-మ్రోతలు మంటలు। భవిష్యత్తు పండించే పంటలు"

ఈ వీణ చైతన్య విలసనానికి అశ్రుదీపకాంతిచేత కొత్తరాగాన్ని పొందింది.

వీణ, చూతన్యప్రసారానికీ-అశ్రుదీపం, ఆశా వికాసానికీ ప్రతీకలు. కారుణ్యంతో తొణికిసలాడే ఈ గీతం క్రమంగా ఉత్సాహంతో చెంగలిస్తూ, సంఘర్షణలో సంరంభంలో కదలే ఆశాకేతనంతో దర్శన మిస్తుంది. ప్రతివ్యక్తిలో నృత్యం చేసే నటరాట్ స్వరూపం నవసమాజ నిర్మాణానికి కావలసిన ఆవేశం, ఉద్రేకం, క్రియారూపం, లక్ష్యంతో కూడింది. పాతలోకం స్థానంలో కొత్తలోకం! అవతరణ సందర్భంలో ఆనందనృత్యం - కవి పొందిన ఆశావహమైన మనో రూపానికి నిదర్శనం బ్రతుకుబరువు మోయలేక సతతమౌతున్న గుండెదడలోని లయ, ఊపిరిలోని విన్యాస పరంపర, ఉద్రేకంలోని పొంగు, ఆవేశంలోని గాఢత్వం, లక్ష్యంలో నిశ్చయభావంతో సమన్వితమైన చిత్రపరంపరే ఈ కవిత్వం. ఇతడు అభ్యుదయ వాదీ, జాతీయవాదీ, నిఖిలమానవ శాంతిప్రియుడూ. ఇది ఇతని సాహిత్యవ్యక్తిత్వంలోని సామాజిక స్పందనం.

4. అభ్యుదయ భావన

స్వాతంత్ర్యం అనంతరం వెలువడిన స్వేచ్ఛాకవిత్వంలో అగ్రస్థానంలో నిలచే కవితాసంపుటి "పునర్నవం". జాతీయం, అంతర్జాతీయం, కాల్పనికం, వైయక్తికం, విశ్వజనీనం, మొదలుగా బహుముఖీనమైన కవితాస్వరూపాన్ని ఆవిష్కరించేది. ఇది కలిగించే అనుభవం ప్రగతిశీలమూ కాల్పనికమూ అయింది. ఏ ఇజాల బరువూ దించకుండా ఏ తత్త్వాల డొంకల్లోనూ తిప్పకుండా సూటిగా మానవతా సీమాంచలాల్లో సమాజంలోని సంఘర్షణ అశాంతిరేఖల్ని స్పృశిస్తూ, చిత్రిస్తూ పరివర్తనం నుండి

శాంతిచ్ఛాయల్లోకి స్వేచ్ఛగా ప్రయాణింపజేసేది. సమకాలీన ఆధునిక కవుల అసాధారణమైన ప్రభావాలకు దూరంగా ప్రత్యేకంగా సమన్వయ వ్యక్తిత్వం కలిగి సహృదయుల మనఃఫలకంపై ప్రస్ఫుటమైన ముద్రవేయగలిగింది. సామాజికస్పృహ, అనుభూతి స్పందనం, రచనాశిల్పం- ఈ మూడు లక్షణాలూ సుసంయోజితమైన కవిత్వం ఇతనిది. ఉషస్సంధ్యతోపాటు ఈ సంపుటిలో మరికొన్ని 'మస్తిష్కంలో లేబొరేటరీ' 'కిరణశకలం' 'యుగాంతరలేఖలు' 'కాంతిరఘంరఘ' మొదలైనవి ఈ కవి సామాజికమైన అవగాహనతోపాటు విశ్వజనీన దృక్పథాన్ని ప్రతిబింబించేవి.

ఉషస్సు తమస్సు రెండూ అనాదిగా వస్తూన్న వర్ణనాజగత్తులోని అంశాలే. మన ప్రాచీన సాహిత్యంలో ఉషస్సు- సూర్యునిచుట్టూ ఎంతో తత్త్వమూకవిత్వమూ ప్రకాశించింది. ప్రపంచసాహిత్యంలోనూ అత్యంత ప్రాచీనమైన ఋగ్వేదంలో ఉషస్సు ఎంతో మనోజ్ఞంగా వర్ణితమైంది. ఇది ఆకాశాన్ని దీపితం చేసేది. స్వర్గద్వారాలు తెరచేదీ - సూర్యుడు ప్రయాణించడానికి దారులు చూపేదీ*. తూర్పున చీకటితలుపులు తెరచి ఉజ్వలంగా శుభ్రంగా వెలిగే ఉషస్సు వర్ణితమైంది. ఇక్కడ ఉషస్సు జ్ఞానస్ఫూర్తికీ తమస్సు అజ్ఞానరూపానికీ ప్రతీకలు.

"ఉషస్సు కిర్మీరకవాటం తోస్తూ, ఒక్కమాటు చూచిందటు
తమస్సు పాషాణకిరీటం తీస్తూ, ఒక్క పరుగు తీసిందటు"

ఇవి ఉషస్సంధ్యలో ఆరంభపంక్తులు. కవి మనోంతరాళంలో సుప్తమైన ఉత్తమసంస్కారం సృజనవేళల్లో ఒకప్పుడు భావనాలోకాన్ని వెలిగిస్తుంది. మరొకపుడు ప్రాకే తీగకు ఆధారంవలె నిలుస్తుంది. ఈ ప్రభావం ఎలాంటి కళాకారుని సృజనరూపం నుండీ పరిహరింపరానిది. ఈ స్ఫూర్తి విశేషం దాశరథి కల్పించిన ఉషస్సంధ్యలో చూడవచ్చు. ఇక ఆలోచనా క్రమం అనుభూతి వలయంనుండి కల్పనతో మొదలై సామాజిక ఆదర్శాన్ని అందుకునేదిగా నిర్వహింపబడింది. కవిత్వం ఏ భాషకు చెందినదైనా కొన్ని cyclic patterns (దశారీతులు) సంకేతింపబడడం సాధారణంగా గమనించవచ్చు. భారతీయ సాహిత్యలో ఋతువులు, వయోవస్థలు, రోజుకు సంబంధించిన ఉషస్సంధ్య, సాయంసంధ్య, పగలు-రాత్రిదశలు పేర్కోదగినవి. ప్రస్తుతానికి ఉషస్సంధ్యలోని ప్రతీక నిర్వహణం (Symbolic action) లో సైక్లిక్‌పాటరన్ తమస్సు-ఉషస్సు అయితే, ఇందులో సామాజిక రూపం (Social design) నిహితమైంది. ఇక్కడ ఇది రాజరికం - ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థకులకు సంబంధించింది. ఉషస్సు రోజుకు ఆరంభదశ. తమస్సు అంత్యదశ. కాలగతిలో కన్పించే ప్రధానమైన పరివర్తనా సమయాలు.

ఈ గీతం సమాజజీవితంలో వేగవంతమైన మార్పును సూచించేది. తెలంగాణా విముక్తమైన స్థితీ, స్వాతంత్ర్యం సిద్ధించినా భారతదేశం ఇంకా దుర్భరస్థితి వీడని లక్షణం నుండి సంపూర్ణంగా సువ్యవస్థితమై సౌభాగ్యదశకు చేరుకోజూచే స్థితీ, అంతర్జాతీయ రంగంలో కొరియా యుద్ధం మొదలైన విషాదఘటనల పరిణామాల నుండి బయటపడని సంకటస్థితీ, కవి మనస్సులో చారిత్రక యాథార్థ్యాన్ని ఆదర్శతత్వాన్నీ ప్రేరేపించి ఉండవచ్చు. ఈ ప్రేరణచేత కవి ఊహ నిరంకుశత్వం నుండి ప్రజాస్వామ్యానికీ, కలనుండి వాస్తవానికీ, అశాంతినుండి శాంతిపథానికీ ఉన్ముఖీకృతమైంది. ఈదృక్ ప్రసారంలో ఈ కవితను విలోకించవలసి ఉంది. ఇక్కడ ఉషస్సు ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థకూ, తమస్సు నిరంకుశమైన రాజరిక వ్యవస్థకూ ప్రతీకలు. తమస్సు ఉషస్సు రెండూ ప్రకృతిలోని పరస్పర విరుద్ధమైన లక్షణాలు గల దృశ్య రూపాలు. ఇక్కడ సమాజపరంగా బింబ ప్రతిబింబరూపంలో కవిత్వ నిర్మితి జరిగింది. చీకటినుండి వెలుగులోకి చేసే ప్రయాణరూపమే ఈ గీతం. పాషాణం స్థూలప్రకృతిలోని కఠినమైన వస్తురూరం. కిరీటం లోకంలో అలంకారయోగ్య మైందీ, అధికార షూచకమూ కిరీటం. పాషాణం-కిరీటం అన్న పదాల ఎన్నిక విలువైంది. పాషాణకిరీటం అన్న సమాసమూ విశిష్టమైంది. స్వర్ణకిరీటం, మణికిరీటం మొదలైనవి లోకంలో వాడుకలో ఉన్నాయి. పాషాణకిరీటం ఏమిటి? ఇదెలా? కవితాజగత్తులోనే సాధ్యం. పాషాణం ఈ సందర్భంలో అసాధారణమైన కఠోర ప్రవృత్తికీ, కిరీటం నిరంకుశమైన రాజకీర వ్యవస్థకూ ప్రతీకలు. కిర్మీరం వివిధ వర్ణ సమాహార చిత్రరూపం సమాజపరంగా వివిధ జాతుల భాషల మతాల సామరస్య సంధానకమైందీ ఆశావహ మైందీ. పైన పేర్కొన్నట్లు బాధ్యతాయుతమైన ప్రజాస్వామ్యానికి అప్పుడున్న వ్యవస్థలో పరివర్తనం సూచితం. కవాటం తీయడం, వెలుగు ప్రసరించడం, బంధనం నుండి విముక్తినీ స్వేచ్ఛా ప్రభాతాన్నీ విలసితం చేసేవి. ఈ విధంగా ప్రకృతిపరమైన కల్పన సమాజ సంస్థితికి యోజితమైంది. ఇక్కడ ఇంతకుముందు చెప్పినట్లు చారిత్రకంగా తెలంగాణా విముక్తి లేదా ప్రజాస్వామ్యం లేదా సామాజికంగా విశేష పరివర్తననూ స్ఫూర్తికట్టించే ఏ సందర్భాన్నైనా భావించవచ్చు. ఏదో ఒక ఘటనను ప్రత్యేకంగా ఆశ్రయించకపోవడంతో, ఇక్కడ ఆలోచనా విధానంలో రచన సీమల్ని అతిక్రమించిన అతీతమైన విశాల లక్షణాన్ని పొందుతూంది. తమోనిష్క్రమణంతో నిరాశావృతమైన ఒక ఘట్టం పరిసమాప్తినొంది, ఉష ఆగమనంతో ఆశాబంధురమైన కొత్తఘట్టం ఆరంభమౌతూంది. ప్రకృతిపరమైన కిర్మీరమూ పాషాణమూ క్రమంగా కవాటమూ కిరీటమూ నిర్దేశించే ప్రతీకాంశలో భావానికి గాఢత్వాన్నీ, నవ్యతకు ఆకర్షణనూ సంతరించి పెడుతున్నాయి. ఉషస్సు కిర్మీర కవాటం తోస్తూ చూడడం, తమస్సు పాషాణ కిరీటం

తీస్తూ పరుగిడడం కవి ఆశించిన కవి నిర్మించే భావచిత్రానికి కల్పనలో పుష్టినీ గతిలో వేగాన్నీ సాధిస్తూ రామణీయకతను సిద్ధింపజేస్తూంది. కొత్త సమాజానికి సూచనగానూ ఉంది.

ఇక్కడ తమస్సు ఉషస్సు రెండూ కవి ఆలోచనలో రెండూ భిన్న వ్యవస్థలకు ప్రతీకలు. [1]మొదటిదాని విలయ తాండానికీ, కరోర ప్రవృత్తికీ గురియైన సమాజం తీరూ, రెండవదానికై తిరుగుబాటు జరిగినప్పటి సమాజం తీరూ, తరువాత వర్ణితమైంది. మొదటి వ్యవస్థ శిథిలమై దాని స్థానంలో క్రమంగా రెండోది అవతరించే చారిత్రక సత్యం ఉద్ఘాటితమైంది. "అటు జీర్ణాలయ రూపమ్ములు శిథిలవనాంతర కూపమ్ములు" గాలీ వెలుగూ సోకని అంటే స్వేచ్ఛా స్వాతంత్ర్యం లేని ఈ శిథిల కూపాల్లో ప్రజల స్థితి దుర్భరం. రాజులు, రాజరికాలు, శాసనాలు, చట్టాలు, జైళ్ళు, పాలకుల క్రౌర్యం, కౌటిల్యం, కసీ, మారణాయుధాల మంటలూ, మసీ క్షుధార్తులు, ఖామందులతో "సిండికేట్ల మాగ్నేట్లు సేట్లు నిరుపేదలకు మూసిన గేట్లు" - ఇదీ ఆ వ్యవస్థారూపం. దీనిపై తిరుగుబాటు, రక్తపాతం, జలపాతం, "ఇటు జలపాతానికి నాంది విద్యుదగ్ని ప్రభవించక ఏముంది?" జలపాతం వేగంగా వచ్చే సామాజిక పరివర్తననూ, విద్యుదగ్ని ప్రజల్లోని విప్లవ చైతన్యశక్తినీ సూచిస్తాయి. ఇన్నేళ్ళుగా పేరుకొని ఉన్న "కుళ్ళిన సమాజపు దుర్గంధం ఈ వేగానికి కొట్టుకపోవడమూ అనివార్యం. ఇన్ని శతాబ్దాలుగా "గొంతుదాటి పలుకని శబ్దాలు" ఇప్పుడు గర్జాబంధురాలయ్యాయి. సంఘర్షణలో చనిపోయిన "యోధుల గుండెలు" తరుణ పయోజాల దండలై ఉత్సాహ స్థితిని నిలుపుతున్నాయి. ఈ భాగంలో రెండు వ్యవస్థల మధ్య సంఘర్షణలో ప్రజల త్యాగనిరతీ, అచంచల విశ్వాసమూ చిత్రితం. ఇది అంత సులభంగా తుదముట్టే ఘట్టం కాదు. ఈ సందర్భంలో దుష్టులతో తర్జన భర్జన జరిగింది. ప్రజాగళ గర్జనలతో వాతావరణం నినదించింది. శిఖరభూతమైన దశ నుండి తమస్సు స్థానంలో - ఆశాకేతనమైన "ప్రభ" దర్శనమిస్తుంది. గతం నుండి విడివడి భవిష్యత్తులోకి ప్రయాణించే ఆలోచనాతరంగం ప్రజాశక్తిమయంగా తీర్చబడింది. ఇక్కడ కవి అవలంబించిన రచనాశిల్పం పరిశీలనార్హం. ఒక శబ్దం వెనుక నుండి సంఘటనను స్ఫురింపజేయడం జరిగింది. ఇందులో వాక్యనిర్మాణం సంపూర్ణంగా ఉండదు. కొన్ని శబ్దాల ఉల్లేఖనంతో ఆయా సందర్భాల్లోని సామాజికస్థితీ ఘర్షణ పరివర్తనం గల వాతావరణ నిర్మితి పాఠకుల మనస్సుకు రూపుకట్టుతుంది. ఇందులో

1. "Conflict and change are arbiquitous throughout social life" - social organisation p.52 - Alfered N. Whitehead

తప్పనిసరిగా చరిత్రగతిని చూపే సంఘటనల క్రమమూ ఉంది. అటు (ప్రగతినిరోధకులు) ఇటు (ప్రగతిశీలురు) - ఇరుపక్షాల మధ్య జరిగిన సంఘర్షణలలో ఇరువురునీ ఉన్నచోటే నిలిపే రేఖ చెదరడంతో అనిశ్చయస్థితి అంతరించింది. ప్రగతివైపు గమనం సిద్ధించింది. చిరకాలంగా పీడించేవారివల్ల భరింపరాని అన్యాయపరంపరలకు గురియై చివరకు విజయం సాధించి నూతన వ్యవస్థకు పునాదులు వేయడం ఇందులోని మౌలికమైన అంశం.[1]

క్షోభ-ఉద్వేగం రెండూ ఈతని కవిత్వానికి ప్రధానమైన మనస్తత్వపరమైన భూమికలు. ఇవే కవిత్వపరంగా ప్రతి స్థితికీ, గాఢమైన రూపాన్నీ వేగవంతమైన గతినీ ప్రసాదిస్తున్నాయి. "ఎత్తండి కాంతిపతాకాలు ఒత్తండి శాంతిబాకాలు పదండి అగామిపథమ్ముల పాడండి అందాల పదమ్ములు" ఆద్యంతమూ సామూహిక లేదా సామాజిక చైతన్యశీలంతో కవితాగతిని ప్రచలితం చేయడం ఇందులోని ప్రత్యేకత.

తమస్సునిమర్గమనంతో ప్రభాతోరణాలతో పూర్వం తప్పనిసరియై పీడించిన పీడకలలు విస్మరించి, చివరకు జాతి సమైక్యంగా ఆశాపథంలో ప్రయాణింపజేసే ప్రయత్నం ఉంది. ఇది పైన పేర్కొన్నట్లు కవిలోని సహజమైన క్షమాగుణం, శాంతి ప్రయత్నం ఆవిష్కరించేది. "మనస్సుకూ మనస్సుకూ మధ్య చుట్టరికం, మనిషికీ మనిషికీ మధ్య రాగబంధం" వ్యక్తిదశలో ఇతని అంతిమలక్ష్యం. ఇది తత్కాలీనమైన సంకుచితమైన వలయాల నతిక్రమించే మానవతా మనోజ్ఞమైంది. వ్యక్తికీ, సమాజానికీ గల చుట్టరికం, ప్రకృతికీ మనిషికీ గల బాంధవ్యం, నవసృష్టికోసం కృషీ, సామాజిక దశలో ఇతని ఆదర్శరూపం. సామాజిక వస్తుప్రపంచంతో ఈ కవిత్వం అనుభూతి దఘ్నంగా ఆవిష్కృతమైంది ఇది ఉషస్సంధ్యా రేఖలతో దర్శనమిచ్చే అభ్యుదయ కళారూపం.

5. వాస్తవికత - ప్రగతిపథం

దీపావళి ఆనంద రూపానికి సంకేతం. అమావాస్య నాడు వెలిగే దీపాలు ఆశారేఖలుగా, జ్ఞానశిఖలుగా ఉత్సాహ కళికలుగా పథప్రదర్శకాలుగా మనస్సులో మెదలుతాయి. మంచి నుండి చెడుకీ దుఃఖం నుండి ఆనందానికీ అజ్ఞానం నుండి వివేకానికీ ఆలోచనను పర్యవసింపజేసేవిగా ఇవి సంప్రదాయ జగత్తులో నిలిచిపోయాయి.

---

1. Conflict is a consequence as well as a cause of social change. Conflict and change are intertained in social life. 'Ibid' - 164

అనేకమైన పౌరాణిక గాధలతో ఈ పండుగతో గల సంబంధం ప్రాచీనమైందీ, సుపరిచితమైందీ. చీకటిపై ఎంత చిన్న దీపంతోనైనా విజయానికి చేసే ప్రయత్నాన్నీ, వర్తమానంలో ఆశతో ఎదురుచూచే భవిష్యత్తునూ, మనిషి ఉత్సాహాన్ని కార్యగతినీ సూచించేవి, ఈ దీపాలు. ఈ కవిత్వంలో పౌరాణిక ప్రసక్తిని వదలి ప్రగతిశీల భావంతో, సామాజిక పరివర్తనం చిత్రితమైంది. దీపావళి పండుగను ఈ కవి చూచే చూపులోనే భేదం ఉంది. సమాజంలో 'పాత' స్థానంలో 'కొత్త' వ్యవస్థాపరంగా వ్యక్తి స్వేచ్ఛలో తిరిగిన మలుపులో ఉదయించింది ఇది దాశరథి ప్రగతిశీల వ్యక్తిత్వాన్ని ఆవిష్కరిస్తూంది.

దేశదేశాల ప్రజలు అనేకమైన చారిత్రక కారణాల వల్ల ప్రభువుల పాలనలో వెనుకబడినవారూ, స్వాతంత్ర్యం కోల్పోయినవారూ, స్వేచ్ఛలేనివారూ. "భూపావళి బుగ్గిచేసి కోపావళి నగ్గిచేసి" అంతా దీపావళి జరుపుకోవలసిందిగా కవి ప్రబోధం రాజుల నిరంకుశమైన పరిపాలనం ప్రజల కోపాగ్నికి ఆహుతియైన అనంతరం వచ్చేది సమసమాజ విశిష్టమైన మరో దీపావళి, "వ్యక్తులు పరిపాలించే శక్తి నశించింది నేడు సంఘంలో ప్రతి అణువూ శక్తి గడించింది నేడు". రాజరికమైన వ్యవస్థ అంతరించడంతో వ్యక్తుల పాలనకు తావులేకుండా పోయింది. రాజకీయ వ్యవస్థలో వచ్చిన గుణాత్మకమైన మార్పువల్ల ఇంతవరకూ వ్యక్తిపరంగా ఉన్న శక్తి ఇప్పుడు సమాజపరంగా ప్రవృత్తమైంది. సాంఘికమైన సమగ్ర వికాసానికి ప్రతి వ్యక్తి శక్తీ అవసరం ఈ వ్యక్తిపరమైన భావాన్ని "ప్రతి అణువూ" అన్నమాటచేత సూచితమైంది వ్యక్తుల శక్తి స్థానంలో సాంఘిక శక్తి ఆవిష్కృతమై ఉత్సాహాన్ని ప్రేరేపించి కార్యాచరణకు ఉన్ముఖుల్ని చేసే చైతన్యపూరితమైన వాతావరణం చిత్రితమైంది.

"చీకటి దెయ్యం ఒకటే – లోకానికి రాజైతే ఆకాశం నిలువబోదు" అర్ధరాత్రి విలువ లేదు" అర్ధరాత్రి గాఢమైన అంధకారంతో భయంగొల్పే సమయం. చీకటి ఒకటే లోకానికి రాజత్వం వహిస్తే వెలుగుకు నిలువనీడ ఉండదు. ఆకాశానికి అస్తిత్వమూ లేదు ఇక సూర్యుని ప్రసక్తి లేనే లేదు. అర్ధరాత్రి, ఉదయం, పగలు, సాయంకాలం అనేవి కాలగతిలోని ప్రకృతిసహజమైన పరివర్తనా దశలు ఇందులో అర్ధరాత్రి ఒకటి. ఇదే రాజుఐతే సర్వమూ భయాత్మకమూ నిరంకుశమూ ఐన స్థితిమయమే. చీకటిపై దెయ్యం రూపం ఆరోపితమై సమయం యొక్క పీడాకరమైన స్థితి వ్యంజితం. ఆకాశం మనస్సుకూ అర్ధరాత్రి దుష్టమైన కాలానికి ప్రతీకలు. ఈ భాగం కవితలోని మూలభూతమైన అంశానికి పుష్టినిచ్చేది

దీపాలు ఇంటిముందు వెలిగిస్తే సరిపోదు. ఇవి కోటలో బాటలో 'నాటా' లంటాడు. కోటలు రాజరిక వ్యవస్థకూ, బాటలు ప్రయాణానుగతికీ చిహ్నాలు. కోటలో వెలగడంలో రాజరికమూ, నిరంకుశత్వమూ సంకుచితత్వమూ దారిద్ర్యమూ నశింప జేయడం బాటలో వెలగడంలో ఉన్న చోటునే ఉండిపోక జీవితంలో ప్రయాణం కొనసాగ డానికి దారిచూపేవిగా ఉపయోగానికి రావడమన్న ప్రయోజనం ఉంది. దీపాలు నాటడమేమిటి? ఈ దీపాలు కాంతితో వెలుగుతూ ఒక దీపం నుండి మరొకటి క్రమిస్తూ సంతతి సంతతికీ వెలుగు ప్రసాదించే లక్ష్యాన్ని కలిగినవి. ఇవి దారిద్ర్యం అజ్ఞానం దుః ఖమనే చీకటి ఉన్నంతవరకూ అవసరమయ్యేవి. విత్తు నాటబడి మొలకెత్తి కాలక్రమేణ పెరిగి వృక్షమై ఫలాకృతితో అనేక విధాలుగా అవసరాలు తీర్చే రూపం, దీపాలు నాటడంలో ఈ ప్రయోజనం అనుభూతికి తెస్తుంది. ఇక్కడ వీటి ఉపకృతి విస్తృత పరిధిలో ఊహింపజేయడం జరిగింది. వీటి వెలుగులో తమస్సును మళ్ళీ దరిజేరనీయకుండా దూరదూరం వేటాడే ప్రసక్తి ఉంది. ఇక్కడ తమస్సు పారతంత్ర్యానికీ అజ్ఞానానికీ దారిద్ర్యానికీ ప్రతీక. వేటాడమన్న మాటలో తమస్సును నిర్మూలించడానికి జరిగే ఉద్యమాలలో నిశ్చయభావం ప్రయత్నశీలం విజయభావం ఉంది. ఈ దీపమూ చైతన్య రూపానికి ప్రతీకగా నిలిచేది.

కాలం అశ్వం వంటిది. కళ్ళేన్ని లాగి వెనక్కు నడిపించే తిరోగాములంతా, పురోగాముల విజయంతో నడుం విరిగి కుప్పకూలిపోయే స్థితీ తరువాత చిత్రితం. ప్రగతిభావనతో వర్తించే ఈ కవి సంపూర్ణంగా ఆశావాది. వర్తమాన ప్రగతికీ, భవిష్యత్తు దర్శనానికీ ప్రజలతో సంబంధం అనివార్యం, అవగాహన అవసరం అంటాడు. కాబట్టి ఈ కవిత్వం వెనుకనుండి సామూహిక చైతన్యాన్ని జ్వలింపజేసే కంఠస్వరం వినబడుతుంది. కాలాశ్వం వేగమైనగతిని సంతరించుకోవడంతో ఇక ప్రజ వెనుకకు నడువలేదన్న విశ్వాసమూ వచ్చింది. "మనం జనం జనం మనం, జనం లేంది మనం లేం" అని ప్రజల్లో పరస్పరం సమైక్యభావనను కలిగించడానికి దోహదం చేసే ఆలోచన కన్పిస్తుంది. వస్తువులో అణువువలె సంఘంలో ప్రతి వ్యక్తీ వ్యవస్థారూప నిర్మాణంలో సంపూర్ణతకు తోడ్పడతాడు.

"చల్లని చమురుంటేనే - జ్వాలావళి కీలావళి
ప్రజాబలం ఉంటేనే - కవిత్వాలు రాజ్యాలు"

వ్యక్తుల సమష్టిరూపమైన సాంఘికశక్తిపైనే ప్రభుత్వాల స్థితి ఉంటుంది. కవిత్వ ప్రశస్తీ ఉంటుంది. ఇక్కడ సంఘశక్తి ప్రగతిపథాన్ని తీర్చే చైతన్య స్వరూపంగా భావితమైంది.

ఇది ప్రజల్లో ప్రగతిపరంగా వచ్చే గుణాత్మకమైన పరివర్తనా స్థాయినిబట్టి ఉంటుంది. ఈ స్థాయి పెరిగి, సంపూర్ణమైన ప్రజాబలం - ప్రగతి శక్తులను సమీకరించేదిగా, నిర్వహించేదిగా పరిణమించే విశ్వాసం ఉంది ఈ శుభోదర్కాన్ని మనసారా కాంక్షిస్తాడీ కవి. చమురు ఉంటేనే వత్తి వెలిగేది. ప్రజాబలం ఉంటేనే ప్రభుత్వమూ కవిత్వమూ అనేది. ఈ దృఢమైన అభిప్రాయమే ఈ కవికి ప్రజోద్యమాలకు సంబంధించిన అనేకాంశాలపై కవిత్వ రూపంలో గొంతువిప్పడానికీ, క్రియాత్మకతను నెరపడానికీ ఆధారమైంది.

"లోకంలో మూలమూలల - ఆకలితో కేకవేయు
నిరుపేదా జరుపుకోరా - మరో దివ్యదీపావళి"

చీకటిలో ఎక్కడో మూలమూలల దారిద్ర్యంతో ఆకలితో ఆవేదనతో "కేక" వేసే నిరుపేద జరుపుకునే దీపావళి మరోది, అది దివ్యమైంది. ఇది ప్రతి ఏటా వస్తూపోయే దానికన్నా భిన్నమైంది. విశిష్టమైంది రానున్న కొత్త వ్యవస్థలో సామాన్యుడు సాధారణమైన సుఖశాంతులతో బ్రతికేందుకు వీలు కల్పించడానికి మొదటిమెట్టు కోటి కోటి దీపాలను బాటలో కోటల్లో నాటి తమస్సును వేటాడేందుకు ప్రయత్నం చేయడం, ఆపైన ఉషస్సును అందుకోవడం ప్రభుపాలన నుండి ప్రజాపాలనకు పరివర్తనం చెందిన చారిత్రకమైన మలుపులో ఉన్న స్థితితోపాటు, భవిష్యత్తు రూపముగా ఆశావహంగా ఆవిష్కృతమైంది. నిరుపేద కేంద్రస్థానంగా వ్యక్తి-సమాజం, ప్రజాబలం-ప్రభుత్వం, ఉద్యమం-కవిత్వం అనే రేఖలతో ఏర్పడిన వాస్తవిక - ప్రగతిపథంపై దృష్టితో రూపొందిన కవితా స్వరూపం ఇది. సమసమాజ నిర్మాణ లక్ష్యం కలిగిందీ. సమానత్వం ప్రగతి తత్త్వంపై దృష్టి కేంద్రీకృతమయిందీ.

6. అనుభూతి చిత్రణం

దాశరధి ప్రఖ్యాతమైన కవిత 'బాల్యం', ఎన్నో కవిసమ్మేళనాల్లో అశేష జనాన్ని ఆకర్షించిందీ, ఆనందింపజేసిందీ. బాల్యంలోని అమాయకత ఆర్ద్రత స్వచ్ఛత రచనలో ప్రతిఫలింపచేయడం ఒక విశేషం. ఈ గీతం ఎందరినో ఆకట్టుకోడానికి కారణాలు రెండు. ఒకటి ఇందులో బాల్యదశను దర్శించి ముగ్ధులు కావడం, రెండవది అత్యంతమూ స్నిగ్ధమైన కాల్పనికత. ప్రతి వ్యక్తి మనస్సునూ ఆర్ద్రభావంతో పరిమళింపజేసేది బాల్యస్మృతి. ఎంతకాలం గడిచినా దీని రంగు రుచీ వాసన తరగదు. బాల్యదశలో అందరూ పొందే

అనుభవాల దర్శనం, వాటి విశ్లేషణం, వీటిని మనస్తత్వ పరిశీలనలో సామాజిక అవగాహనతో కవి చేసే వర్ణనం, వ్యాఖ్యానం ఒక ప్రక్రమంలో చిత్రితమైనాయి. వీటి పరిశీలనమే ప్రస్తుతోద్దేశం. ఇందులో కొన్ని చిన్న చిన్న సంఘటనల చిత్రణలో కవి దర్శించే అంతస్తత్త్వం మనల్ని అనుభూతి అంచుల్ని స్పృశించేస్తుంది. ఇది రచనలో ప్రసన్నతరంగా ఆవిష్కృతమై మనస్సుపై ప్రస్ఫుటమైన ముద్రను వేస్తుంది.

"దుర్గంధం లేని మనస్సు కుల్యాజలంలో
బాల్యం అనే నౌకమీద పయనించే
దివ్యసమయాలు వచ్చేనా? ఏమో?

ఇవి గీతం చివరి పంక్తులు. బాల్యం మళ్ళీ వచ్చేనా? రావచ్చు. స్మృతిలో స్పష్టాస్పష్టంగా కదులుతూ అలౌకికమైన ఆనందాన్ని నందింపజేస్తుంది. అందుకే ఆ సమయం దివ్యం. ఆ దివ్యభావనా రూపానికి బింబరూపం బాల్యం. బాల్యం అనే నౌక, ఆ నౌకపై ప్రయాణం, సాగేది మనస్సు కుల్యాజలంలో, ఇది బాల్యంలోని స్వచ్ఛమైన సహజమైన స్వేచ్ఛాయోగ్యమైన ఆలోచనా రూపాన్ని భావింపజేస్తుంది. పిల్లల మనస్సు ఇంకా లౌకికమైన కృత్రిమ వాతావరణానికి లోనుకాని దశ సువ్యక్తం. మరో విశేషం, జలాలపై ప్రయాణ సాధనమైన నౌక పరిధీకృతమైన నిర్మాణ రూపంచేత ప్లవన లక్షణం చేత భద్రతనూ అనుభూతిమయ స్థితినీ, భావింప చేసేది. ఈ విధంగా బాల్యదశపై నౌకా రూపావిష్కారంచేత కొత్తదనాన్ని కోరే మనోభద్రతా భావరూపం వ్యంగ్య విలసితమౌతూంది. ఈ పాదాలు చదివి ముగించగానే పాఠకుల మనస్సులో స్పష్టంగానో అస్పష్టంగానో పై అనుభవరేఖ సరిస్తుంది.

"దుర్మార్గాలకీ దుఃఖాలకీ అవతలిగట్టున
తొంగి తొంగిచూచే లోకం బాల్యం
ఈ లోకం ఎత్తిన వెన్నెల బావుటాలు
బ్రతుకులో చల్లదనాన్ని రెపరెపలాడిస్తాయి."

జీవితానికి ఇవతలిగట్టు బాల్యలోకం. ఆవలిగట్టున ఉంది మరో లోకం. అది దుర్మార్గాలకూ దుఃఖాలకూ నిలయం. ఇది బాల్యదశకు తరువాత దశకు చెందింది. ఈ గట్టునుండి ఆ గట్టుకు ప్రయాణం సాగక తప్పదు. ఇది సహజం కూడా. ఇక్కడి నుండి స్మృతిలో విలసించే దీన్ని కవి "తొంగితొంగిచూచే" బాల్యచేష్టాత్మకంగా, ఉత్సుక భావంతో చిత్రించడంలో సహజత్వం ఉంది. సహజంగా పిల్లలకు చంద్రునిపై చెప్పరాని ఆకర్షణచే ప్రేరితమైన అనురాగం ఉంటుంది. విశాలమైన నీలాకాశంలో వెలిగే కాంతిబింబం, విరజిమ్మే చల్లని వెన్నెల, శిశువు నేత్రాలను ఆహ్లాదపరచేవి, మనస్సుకు

ఉల్లాసాన్ని కలిగింపజేసేవీ. ఇంతవరకూ ఎక్కువ గాఢమైన ముద్రలు పడని పిల్లల మనస్సును చకితం చేసి ఉత్సాహంతో పరవశింపచేసే ప్రకృతి దృశ్యాల్లో ప్రముఖమైంది చంద్రుడూ - వెన్నెల. ఈ సహజమైన ముగ్ధమోహనమైన అనుభూతి ప్రసారాన్ని ఆశ్రయించే పిల్లల పాటలెన్నో వెలువడినాయి. అందువల్ల చంద్రుని లక్షణమైన వెన్నెల వెన్నెలగుణమైన చల్లదనం బ్రతుకులో "రెపరెపలాడే" కాలం బాల్యం. పై వర్ణనలో పిల్లల మనస్సుపై ప్రకృతి వేసే ప్రభావం ప్రభావానికతి శీఘ్రంగా గురిఅయ్యే సుకుమారమైన మనస్తత్వం గమనించవచ్చు. అసలు బ్రతుక్కి "ఆనందపు పొలిమేర గాక మరేముంది?" బాల్యదశ దాటగానే ఆనందపు పొలిమేరగాక మరేముంది? బాల్యదశ దాటగానే ఆనందపు పొలిమేర అంతరించి ఆనందాభాస లేదా దుఃఖపు పొలిమేర ఆరంభమౌతుందన్నమాట. ఇక్కడి నుండి "డబ్బు సంపాదనకు కావలసిన రహస్యాలు", దానికోసం "చేయవలసిన సదస్యాల"తో బ్రతుకు తెరుపు పాయలు పాయలుగా చీలి లౌకికమైన కృత్రిమ వలయం రూపొందుతుంది. అందువల్ల బాల్యం సహజమైన ప్రకృతితో, ఆనందాన్ని నింపుకున్న కాలం, "నిశ్శబ్దంగా నితాంత జీవిత లతాగ్రాన పూచే నిర్మలమైన ఎర్రరోజా ప్రసూనం"గా విలసిస్తుంది. 'జీవిత లతాగ్రాన' అంటే జీవితసమాప్తిలో అనే అర్థం స్ఫురించడంలేదా? అని కొందరి మిత్రుల ప్రశ్న. జీవితమనే లతయొక్క అగ్రం - అంటే చివర లేదా సమాప్తి అనేదానికి బదులు మొదట లేదా ప్రధానంగా అన్న లక్షణార్థమో చెప్పుకోవలసి ఉంటుంది. ఇటువంటి సందర్భాలనేకం కవిత్వంలో తటస్థపడుతాయి. ఇక్కడ కవి ఆంతర్యం ప్రధానం. సందర్భాన్నిబట్టి ఔచితీయుతంగా ఉండాలి. శబ్దాన్నిబట్టి అర్థంతో ఉన్మీలనం పొందే భావం ముఖ్యంగా కవిత్వంలో (Static) నిశ్చలమైంది కాదు. ఎప్పటికప్పుడు అభినవ రూపాన్ని ఆవిష్కరించే శక్తి కలిగింది. ఒక శబ్దానికి ఉన్న స్పష్టమైన అర్థం కన్నా దాని ఛాయా (కాంతి లేదా ప్రతిబింబం) రూపం ఎక్కువగా భావాన్ని దూరదూరం ప్రకాశమానం చేస్తుంది. ఈ దృక్పథం ఈనాటి స్వేచ్ఛా కవిత్వం ఆలోకనానికి ఎంతో అవసరం. [1]మొదట అంటే జీవితంలోని వివిధ దశల్లో బాల్య కౌమారాదుల్లో మొదటిది బాల్యం. ప్రధానంగా అంటే వస్తుపరంగానూ వర్ణితమయ్యేది. బాల్యం "ఎర్రరోజా ప్రసూనం" – రోజాపూవు, ప్రకృతిలోని ఆకర్షణీయమైన జీవనరూపాన్నీ,

---

1. Words especially words in poems exhibit ambiguous radiation, manifold refraction. It is neither merely subjective nor merely objective"
–W.K. Wim Satt.- The Verbal Icon - p 124

2. ప్రణవంలో త్రివర్ణాలు - పునర్నవం
నలుపు తెలుపు ఎరుపు వర్ణాలు ప్రతీకాత్మకంగా నిర్మితమైన కవిత. కవి మాటల్లో "కొత్తరకం వర్ణాలు ఎత్తిచూపుతున్నాడిక్కడ" పరిశీలించదగింది.

ఎర్రదనం భవిష్యత్తులోని రక్తిమనూ, ఆశనూ స్ఫురింపజేసేది. ఈ లక్షణం బాల్యానికీ ఉంది. ఆధునిక కవిత్వంలో [2]వర్ణాలు (Colours) వర్ణసామరస్యాలు (Colour Combinations) ప్రతీకాత్మకంగా ప్రయుక్తం కావడం బహుధా కన్పిస్తుంది. ఇక్కడ ప్రతీక, అనుభూతి ప్రధానమైన ఆలోచనా రూపాన్ని, సంక్షిప్తంగా ఆకర్షణీయంగా విన్యస్తం చేస్తోంది. ఈ సందర్భంలో వస్తువు కేవలం - రూపవర్ణనకే పరిమితం కాకుండా అంతస్తత్వం యొక్క వికాస రూపంలో ఉంది. "రోజాపూవు" కవిభావనలో బాల్యదశను రమణీయంగా ఊహింపజేస్తూ కాల్పనికతను సంతరింపజేస్తూంది. అందానికీ, ఆకర్షణకూ ప్రకృతి సహజ గుణానికీ ప్రతీకగా నిలుస్తోంది.

ఈ సుదీర్ఘమైన కవితలో దాశరథి ప్రత్యేక గుణమైన సూటిదనంతోపాటు కళాదృష్టీ ఉంది. బాల్యం అనే వస్తువునాశ్రయించిన దీని ప్రక్రమం నాలుగు విధాలుగా సంయోజితమైంది. మొదటిది కేవలం బాల్యవర్ణం - కాల్పనికం. రెండోది పిల్లల మనస్తత్వ చిత్రణం, మూడోది పెద్దల ప్రవర్తనాలోకం, నాల్గోది మధ్య మధ్య కవి వ్యాఖ్యానం. రెండోదానికీ మూడోదానికీ మనస్తత్వపరంగా లేదా సమాజ విశ్లేషణం పరంగా వ్యాఖ్యానమూ ఉంటుంది. కవి ఊహ సాధారణంగా లోకగతమైన అనేక సంఘటనలు, అనుభవాలు పొందికగా ఎక్కడికక్కడ వలయాలుగా నిర్మితమై సాగుతూ ఉంటాయి ఉన్న పరిధిలో వివిధ సందర్భాల్లో పై అంశాలను పరస్పరం సంయోజనపరచి కళాకృతి నివ్వడంలో సావయవమైన సంపూర్ణస్థితి చేకూరింది. ఇది ఈ రచనలోని నిర్మాణశిల్పం. మొదటి అంశం కాల్పనికం పైన సూచనగా విస్తృతమైంది. రెండోది పైకి పెద్దల ప్రౌఢవర్తనం వెనుకనుండి పిల్లల మనస్తత్వాన్ని భావింపచేయడమనే అభివ్యక్తి తీరు ఉంది. వీరిలో ప్రధానంగా కన్పించే అమాయకత్వాన్ని స్ఫురింపజేసేది.

"నమ్మించి మోసం చేయొచ్చనీ డబ్బుకోసం గడ్డితినాలనీ ఏమీ తెలీని చల్లనికాలం".

అణుబాంబు ప్రేలుడులో ఆకర్షణంలో భస్మమైపోతామనీ మూడు డబ్బ్యాల మంటల్లో మాడి బొగ్గయిపోయి".

తాము ఏ ఘోరానికీ పాల్పడేదీ ఏమీ ఎరుగని "మెత్తనికాలం" పెద్దల గడుసుదనం ఉటంకిస్తూనే, ప్రక్కనుండి దీనికి విరుద్ధమైన పిల్లల "చల్లని" మెత్తని మనస్తత్వం, వైయక్తికమైన పరిధుల్ని అతిక్రమించిన నిఖిల మానవజాతి ప్రపంచంలోకి క్రమించడం చూడవచ్చు. బాల్యం ప్రసక్తి వచ్చినప్పుడల్లా కవి ప్రయోగించే విశేషణాలు 'చల్లని' 'మెత్తని' 'అమృతం' మొదలుగా సౌకుమార్యం ఆహ్లాదం, అందం, మాధుర్యంతో పాటు

ఆకర్షణీయమైన "దివ్య"మైన వాతావరణాన్ని సృజింపజేస్తున్నాయి. మూడోది పిడికెడు డబ్బుల్ని విసరి ఏట్లో పారేస్తాడు, బంగళామీంచి దూకుతాడు, ఇవన్నీ దేవుడుగాని చేయలేడు. పిల్లలు ఎప్పుడేది చేయాలనిపిస్తే అది నిర్హేతుకంగా చేస్తారు, ఆలోచన చేయరు. ఇందులో నిర్భీతి, తెలియనితనం, స్వేచ్ఛ, సహజోద్రేకం అన్నీ పుంజీభూతమై ఉంటాయి. ఒక ప్రమాణంలో చూస్తే ఇవన్నీ దేవుడుగాని చేయలేడనిపిస్తుంది. ఇవి ఆలోచన హేతువు భయం ఉన్న పెద్దలు చేయలేరు, వారికి అసాధ్యం కూడా.

"ఇంట్లోంచి ఎత్తుకవచ్చి తన మిత్రులకు ఎంతైనా ఏమైనా ఎప్పుడైనా ఇస్తాడు" స్వపరభేదంలేని మనోగుణం చిత్రితం. మనకు విలువైన వాటిపట్ల ఎంతో సంకుచితంగా ఉండే వాటిపట్ల దీనికి విరుద్ధంగా పిల్లల ఆలోచన ప్రవర్తన ఎలా పర్యవసించి విలువ విలువలేనివిగా చేస్తాయో ఉదారంగా వ్యవహరిస్తారో చూపి, అంతకంటే సామ్యవాదం ఏమిటి?" అని సమాజపరమైన ప్రశ్నతో సామాన్యస్థితిని ఒక విశేషస్థితి చమత్కారంగా అనుసంధించడం జరిగింది. మృదుహాస్యాన్నీ అనుసరించడమూ కన్పిస్తుంది. దేవత్వం పసితనాన మనలో నిండి మానవుని దేవతగా ఊగించి ఊగించి నరకం అనే నరజన్మలోకి అమాంతం పారేస్తుంది. మళ్ళీ పసితనంపై దేవత్వం - ఆపైన నరకంపై, నరజన్మ అనే రూపచిత్రాలు బాల్యం పట్ల గాఢమైన అనుభూతి స్పందననూ దీన్ని గురించి తీవ్రమైన వివేచనా శక్తినీ రూపుకట్టించేవి. బాల్యంలో దైవత్వం వలన పారవశ్యం పొందడం తరువాత నరకంలోకి క్షిప్తం కావడం, రెండింటినీ ప్రక్కప్రక్కనపెట్టి తారతమ్యాన్ని గుర్తింప జేసేవిగా ఉన్నాయి బాల్యం పట్ల విశేషానురక్తిని పెంచేవిగానూ ఉన్నాయి.

బాలవాక్కు బ్రహ్మవాక్కు ఒకటి దాచి మరొకటి చెప్పడు. లౌకికమైన తత్కాలీనమైన కృత్రిమ స్థితికతీతంగా మనస్సు ప్రవర్తించే దైవసన్నిభమైన సత్యానికి పిల్లలెంత సన్నిహితులో నిరూపించేవి. "అమ్మ ఎదలో అమృతాన్ని నాన్న చంకలో నాకలోకం అనుభవించగల ధన్యుడు" అమ్మ, నాన్న ఇరువురూ ప్రేమస్థానీయులే అయినా ఇరువురూ ఆకర్షించే లక్షణాలు వేరు. అమ్మ అనుభూతికి నిలయమైన హృదయానికీ, నాన్న ఆలోచనాత్మకమైన వివేకానికీ సమీపంగా కన్పిస్తారు. అమ్మ అనునయంలో ఒదిగిపోతాడు, నాన్న అదుపులో పెరుగుతాడు. అమ్మ ఎదపై భద్రత, నాన్న చంకలో రక్షణ ఉంది. అక్కడ అనుభవంలోకి వచ్చేది అమృతసమమైన ఆనందం. ఇక్కడ ఆలోచనాగతమైన నాకం. రెండింటిలో అనుభవభేదం ఉంది. మొదటిది సద్యఃఫలాకృతికీ రెండోది భవిష్యత్ దర్శన రూపానికీ ప్రతీకలు కావచ్చు. మొదటిదానిలో ఆర్ద్రత, మాధుర్యం ఉంటే రెండోదానిలో ఉన్నతీ పరిణతీ గోచరిస్తాయి. రెండూ అవసరమైనవే.

ఒకదానికొకటి ఆశ్రయపదాలై జీవితంలో వ్యక్తి సంపూర్ణతకు దోహదమిచ్చేవి, ఇదంతా పిల్లల మనస్తత్వ విశ్లేషణలో భాగమే. ఐనా కవి మనస్సులో ఎంతకాలం నుండో ఎన్నో అనుభవాలు ప్రవేశించి సుప్తమైన సంస్కారరూపంలోంచి, సృజన సమయంలో చిత్రంగా ఒక్కొక్కప్పుడు తెలిసీ, మరొకపుడు తెలీకుండా కవి భావనలో సాక్షాత్కరిస్తాయి. వివేచనకవకాశమిస్తాయి దైనందిన జీవిత సమస్యల్నీ దుఃఖాల్నీ దురంతాల్నీ మరచి "వినిర్మల పథాలమీద నీడలేని మెత్తని వెన్నెల్లో ముళ్ళులేని పూలతీగెల ప్రక్కగా" కదలిపోయే "దివ్యదశ" బాల్యం-నీడలూ ముళ్ళూ లేని చల్లనీ మెత్తనీ జీవితం మనకు తెలీకుండా గడచేదీ, గడచాక స్మృతిపథంలో అమృతమయంగా మెదలేదీ. పై బింబాల్లో విషాదానికీ కష్టానికీ అతీతమైన స్థితి వ్యంజితం. దీనికి కారణం బాల్యలోని వినిర్మలత్వమే ఈ పథం మళ్ళీ మనం చేరుకోలేనిదీ, "అమూల్యమైన ఆనందాన్ని అందించే అమృత శక్తి బాల్యం".

1) బాల్యంలోని ఆనందరూపం, 2) జీవితంలో పెద్దల ప్రపంచం, రెండింటికీ మధ్య కలియరాని అంతరం, 3) ఒకటి ప్రసన్నతతో మరొకటి సంక్లిష్టతతో ఎట్లా సన్నద్ధమయ్యేదీ, 4) కల్పనతో లోకపరిశీలనంతో వివృతి పొందిన రచన ఇది మరొక విధంగా భావిస్తే, బాలుర మనస్తత్వం - సామాజికమైన యాథార్థ్యం రెండూ ఒక అవగాహనతో సంశ్లేషాన్ని పొందిన కళాఖండం. దీనికి ఉపస్కారకంగా కొన్ని సంఘటనలు యోజితమైనాయి. అనుభవ పరంపర ఉంది. వీటి గతిలో సామరస్యం ఉంది దీని చిత్రణలో మనస్తత్వ రేఖలతోపాటు స్వచ్ఛమైన కవితాత్మను బింబించే రూపం కవిప్రతిభ వల్ల సంక్రాంతమైంది. సృజన సమయంలో కవి మనస్సువలెనే ప్రసన్నంగా స్నిగ్ధంగా నీడలేని మెత్తని చాంద్రీరూపంతో సాక్షాత్కరించే ఉత్తమ కవిత 'బాల్యం'

7. వర్తమాన స్పందనం

'మస్తిష్కంలో లేబోరేటొరీ' కవిత కవి సామాజిక సాహితీ వ్యక్తిత్వానికి ప్రతిబింబంగా నిలచేది.

"మొహంజొదారో శిథిలాల లోతుల్లోకి
పురాతన నాగరికతా గర్భంలోకి
సూర్యుడస్తమించిన జాడల్లోకి ఒకదారి
మరొకదారి మస్తిష్కంలోని మా ఇంటికి
మరి మా ఇంటిముందుగా లేబోరేటరీ"

కవి ఎదుటనున్న దారులు రెండు. ఒకటి పురాసంస్కృతీ గర్భంలోకి వెళ్ళి పరిశీలన చేసేదీ, ఇంటివెనుక నుండి సూర్యుడస్తమించే జాడల్లో కలిసేది. ఇది గతానికి చెందింది. మరొకటి మస్తిష్కంలోని ఇంటికి, ఆ ఇంటిముందుగానే లేబోరేటరీ. ఇంటివెనుకా ముందూ ఎన్నో చిత్రాలు, అవి సంఘటనాత్మకమైనవీ, స్థితినాశ్రయించినవీ, ఒకదాని వెంట మరొకటి ఆకర్షణీయంగా, జీవితంలోని నగ్నసత్యాలను స్మరింపజేస్తాయి. ఇంటివెనుకనున్నవి గతకాలపు మచ్చుతునకలు. పురాసంస్కృతీ శిథిలాలు. మానవగాథా శకలాలు. ఇంటిముందు భవిష్యత్తును దర్శింపజేసే చలనం దీని గమనవైఖరి వేరు. మొదటిది ప్రస్తుత కాలానికీ అంతగా పనికిరాని వ్యవస్థకు సంబంధించింది ఇందులో మన కెదురయ్యేవి, చేతనా విరహితాలు, అంధకారబంధురాలు. ఇది సూర్యడస్తమించిన జాడల్లో అవనతమై ఉండేది. రెండోది ప్రస్తుతం అవసరమైన స్వేచ్ఛ, వాస్తవికత, పురోగమన శీలంపై దృష్టిగల మహామానవుని అన్వేషణపై ఆస్థ కలిగింది. ఇది సూర్యుడుదయించే దారులవైపు ఉన్ముఖీకృతమై ఉంది. మధ్యమధ్య కవి వ్యాఖ్యానం, చరిత్ర గురించీ కాలాన్ని గురించీ, మానవుణ్ణి గురించీ అతని జీవిత సమస్యల్ని గురించీ ప్రకృతస్థితికన్వయిస్తూ తాత్త్వికమైన ఆలోచనా ధోరణిలో సాగింది. ఇవి కవి మనస్సులో ఉన్న మౌలికమైన వస్తునిర్మాణ రేఖలు

ఈ లేబోరేటరీలో కూర్చొని "శాంతిపండే 'రీతి' క్రొత్తరకం విత్తనాల్ని" కనిపెట్టి 'బలమైన కవిత్వాన్ని సృజించే', అవకాశం ఉంది. ఇది సమాజ సుస్థితికి శాంతి, మానసికమైన శాంతస్థితి ఆరోగ్యకరమైన వాతావరణాన్ని నిర్మిస్తుంది ఇక్కడ జరిగే కృషిలో అందరూ భాగస్వాములే. కాబట్టి ఈ లేబొరేటరీ ఎప్పుడూ తెరిచే ఉంటుంది ఇందులో అందరికీ ప్రవేశం ఉంది. ఇక్కడ జరిగే వినూత్నమైన పరిశోధనలవల్ల శిథిలమైన ఆశలు చివురిస్తాయి. జీవితం రసవంతంగా ఆనందప్రదంగా పరిణమిస్తుంది. ఆదర్శ రూపం సిద్ధించడానికి చేయవలసిన ప్రయత్నమూ ఇక్కడ ప్రసక్తమైంది. మస్తిష్కం అంటే మేధ. ఇది జీవితంలో అనుభవానికీ ఆలోచనకూ కేంద్రమైన హేతురూపం. దీనియందు మన ఇంద్రియానుభవానికి వచ్చేవన్నీ కూడి ఉంటాయి. ఇది శిరోదేశాన్ని పొంది ఉండడంవల్ల మస్తిష్కం అని పేరు వచ్చింది. ఈనాటి వైజ్ఞానికమైన అవసరాన్ని కవి ప్రముఖంగా గుర్తిస్తూనే, వివేకాన్ని కోల్పోయే ప్రమాదంలో పడకూడదని అచంచలంగా విశ్వసిస్తాడు. అందుకని ఆలోచనకూ అనుభవానికీ జీవితంలో సమమైన ప్రాధాన్యం ఉండాలన్నది ఇతని నిశ్చయమైన ఆశయం. దీని సామరస్యాని కేమాత్రం భంగం కలిగినా ఆపద తప్పదు. ఇది అనేక సందర్భాల్లో స్ఫుటంగా వివృతమైంది. "నిశ్శబ్దంగా

నిదురపోయే నిరపరాధి పరమాణువు డొక్కచించి డోలుకట్టి ప్రమాదాలు తేబోకు" విజ్ఞానం, వివేకంతో సమన్వితమైనపుడే సౌభాగ్యాన్నీ ఆనందాన్ని ప్రసాదిస్తుందన్న స్ఫూర్తినిస్తుంది. ఇంటిముందు లాబొరేటరీలో కూర్చొని ప్రయోగసరణికి స్థూలంగా గతం వర్తమానం భవిష్యత్తు అనే మూడు దశల్లోని జీవిత రేఖలు అభ్యుదయ భావనతో తీర్చబడినాయి.

స్థూలంగా కవిలోని సామాజిక స్పృహ అభ్యుదయభావనతో మానవతా దృక్పథంతో విలసితమైంది. చాలా సందర్భాల్లో రెండూ ఒకదానికొకటి ప్రోద్బలంగా చిత్రితమైనాయి. ఇక్కడ రెండింటికీ ఆశ్రమస్థానం ఒక్కటే. అవి ఉన్ముఖీకృతమైన తీరులో ఉంది భేదం. ఈ రచనలో గతాన్ని ఉన్నచోటునే భద్రంగా ఉంచి వర్తమానం వీపుతట్టి మేల్కొల్పి భవిష్యత్తుకు స్వాగతం పలికే ప్రవృత్తిలో అవసరమైన క్రియాశీలంతో అభ్యుదయ భావన ఆశాంచలాలు స్పృశిస్తూంది. చరిత్రలో కొన్ని ఘటనలు ఈ దృక్పథంతో మలచేందుకు ఉపయుక్తమైనాయి. కవి సామాజిక స్పృహ, కవితాతత్త్వం రెండూ ఒకదానినొకటి స్పృశిస్తూ ఏకరూపంతో కదలిపోవడం గమనించవచ్చు.

"గతంలోంచి కొంత నేర్చుకోబోయి గతానికి తాకట్టు పడుతున్నారు కవులు", గతాన్ని, మానవుడు అనంత ప్రయాణంలో అతిక్రమించిన స్థానంగా కాక, అదే గమ్యస్థాన మనుకోవడంలో పురోగతికి క్షతి కలుగుతూంది. అపూర్వ పూర్వానుభవ విశేషంతో ప్రయాణం సాగించడం వేరు. గతానికి తాకట్లు పడడంలో మానసికంగా స్వేచ్ఛ ఎరుగని దశలో నిస్సహాయస్థితీ సూచితం. గతాన్ని ఎందుకూ పనికిరాదని నిరసించడం లేదు దానినుండి కొంత శిక్షణపొందడం వరకే పరిమితం కావాలి. ఆపైన జీవితంలో పరిస్థితులనుబట్టి వర్తమాన వ్యూహరచన లక్ష్యాన్నిబట్టి భవిష్యరూపమూ ఉంటాయి. ఇంటివెనుక సూర్యాస్తమయ సన్నివేశం విన్యసించడంలో గతకాలానికి సంబంధించిన చీకటి, పోనుపోను గాఢమైన నిశాస్వరూపమూ లక్షించవచ్చు.

మా ఇంటివెనుకగా తాజహమహల్ అందాల్లో మెరసిన షాజహాన్ కీర్తి తాజ్‌మహల్లో ప్రభువుకీర్తి మెరవడంలో అతని కళాసౌందర్య లక్షణం స్ఫూర్తి కడుతూంది. అస్తమయానంతరం - అంటే గతంతో ఏదీ సరిగా కన్పించని చీకటి స్థితిలో కన్పించే కళారూపాల్లో ఇదొకటి. ఇలాంటి సంస్కృతీ ఖండాలు లేకపోలేదు. ఇవి మానవజాతి కీర్తిని మెరపించే కళాకృతులు, శిల్పం సాహిత్యం తదితర క్షేత్రాల్లోనూ పేర్కొనదగినవి ఉన్నాయి. వీటిలో కొన్ని ఈ కాలంలో చెల్లనివీ లేకపోలేదు. "ఆనాటి పాతగంటం కంటిలో రాక్షసీ వికటాట్టహాసం, రంభోర్వశీనాకవాసం "పాతగంటం కన్ను" అన్న భావచిత్రం నవ్యమైందీ. ఎంతో అర్థస్ఫూర్తినిచ్చేదీ. గంటం వ్రాస్తుందీ కాని చూడలేదు.

బాహ్యజగత్తును చూచేది కన్ను. ఊహాత్మకమైన అంతరజగత్తును చూచేది మనస్సు. మనస్సులో మెదలిన ఊహాసమూహానికి గంటం అక్షరాకృతినిస్తుంది. ఊహాసమూహం కవిమనస్సులో రూపొంది, సాగి అక్షరాకృతి వహించే క్రమగతిపై దృష్టితో పై భావచిత్రం నిర్మితమైంది. రాక్షసుల దేవతల కథలతో అల్లుకొన్న పూర్వ సాహిత్యంలో యథార్థమైన జీవితానికి దూరమైన కృత్రిమమైన వాతావరణాన్ని భావింపజేస్తూంది.

"లోకాన్ని అడక్కుండా ఎవడో దుష్టనృపతి
రచించిన కఠినశాసనాల రాసులు"

పాలకులూ పాలితులూ మధ్య పెద్ద అఖాతం. ఈ పంక్తులు దీనిలోతులు చూచేవి వీరిలోకం వేరు వారిలోకం వేరు. ఇవన్నీ చారిత్రకమైన అవగాహనతో ఆలోచిస్తే, ఏ మార్పులేని కఠినమైన వాతావరణం అవగతమౌతుంది. అప్పటి నిరంకుశమైన రాజరిక వ్యవస్థవల్ల ఏర్పడిన విపరీత పరిణామానికిది ఒక ఉదాహరణం మాత్రమే. దీని పరాకాష్ఠ రూపం రైతుల జీవితాలు రాజుల భోగవృత్తికి ఉపయుక్తమైన చారిత్రక సత్యం.

"రాజుల పాదాల క్రిందుగా రైతుల రతనాల బ్రతుకుల తివాచీలు". తనకు సాంఘికన్యాయం చేకూరడం లేదన్న స్పృహ కూడా లేదు రైతుకు. పై వారి అందులో నిరంకుశులైన రాజుల సేవాభావంలోనే ఒదిగిపోయి మలగిపోతూంది అమూల్యమైన జీవితమంతా. దీనికి కారణం తరాలుగా క్రమ్ముకొన్ని అజ్ఞానమూ దారిద్ర్యమై వాళ్ళను ఆధునిక జగత్తునుండి దూరం చేశాయి. ఎప్పుడో ఎక్కడికి చేరుకున్నవారు అక్కడే నిలచిపోయారు, ఆ పైన ఏ అభివృద్ధీ లేదు. రాజులకూ వీరిని గురించి పట్టలేదు, పట్టించుకుంటే తమ భోగసరణికంతరాయం కలుగుతుందన్న భయమూ లేకపోలేదు. అభ్యుదయ కవిత్వంలో బహుధా కన్పించే కార్మికలోకంతోపాటు, ఇతని కవిత్వంలో రైతులను గురించీ, అంతటి అభిలాష మొదటినుంచీ కన్పిస్తుంది.

ఈ లేబొరేటరీలో కూర్చుని శాంతిని పండించేందుకు ముఖ్యమైన మరో రకపు విత్తనం కనిపెట్టే అవకాశం ఉంది. అది మానవత్వపు విలువల్ని ప్రసాదించేది.

"నిరాశతో ఏడ్చే దరిద్రాంగన కన్నీటి చుక్కలకు ఎంతదూరాన నవ్వు పువ్వులున్నాయో?" దారిద్ర్యమనేది చాలావరకు సామాజిక వ్యవస్థకు చెందింది. దీన్ని బట్టే ఎక్కువగా అన్ని సమస్యలూ ఆధారపడి ఉంటాయి. ఈ స్థితి మనిషిలో అవాంఛనీయ మైన పోకడలు తలెత్తటానికి దారితీస్తుంది. దీని నిర్మూలనకు సాంఘిక వ్యవస్థలో మార్పు అవసరం. అయితే వైయక్తికమైన మనస్తత్వ ప్రభావమూ ఉండకపోదు కాని

ఎక్కువభాగం సంఘ వ్యవస్థాపరంగా ఉన్నవే. వ్యక్తీ - సంఘమూ రెండూ పరస్పరం ప్రభావం నెరపేవికాబట్టి ఈ రెండు దశల్లో ఉన్నతికి కృషి జరిగినపుడే వికాసవంతమైన జీవితానికి చేరువలో ఉండగలం. దీన్ని గురించి కవి జరిపే ఆలోచన, అతడు నెరపే ఆలోచన, అతడు నెరపే సానుభూతి ఆవిష్కారం, వెనుక సామాజిక వ్యవస్థాపరమైన అంశం స్ఫుటంగా చిత్రితమైంది. మానవతా చిత్రణంతోపాటు, హృదయంలో ఏ పొరలో దయ ఏ తెరలో నిర్దయ, ఏ దిక్కున రాగం, ఏ దిక్కున త్యాగం దాక్కొని సెలవిచ్చే మనస్తత్వపరమైన వైయక్తిక భావధోరణీ యోజితమైంది. సౌభాగ్యవంతమైన సమాజవ్యవస్థను సాధించే ఆశాభావంతోపాటు, కరుణ, అనురాగం, శాంతి మొదలైన ఉదార గుణోపేతమైన స్థితిని సాధించడానికీ మొదట 'మానవుడు మానవుడు'గా మేల్కోవలసిన అవసరం ఎంతైనా ఉంది.

"కటికి రాతిగోడలతో కట్టిన కారాగేహంతో
గతకాలపు శాసనాల కట్టుబడిన ఖైదీవలె
భయంభయంగా గాలి పీల్చుకుంటావేం
ఊపిరితిత్తుల్ని కొలిమి తిత్తులుగా
నొక్కి నొక్కి మండించవోయ్ మానవతా జ్వాలావళి

అభ్యుదయభావన - మానవతా దృక్పథం, రెండింటి సమన్వయం ఈ పంక్తుల్లో చూడవచ్చు ఇందులో కన్పించే చిత్రాలు రెండు. ఒకటి భయానికి సంబంధించిందీ, రెండోది విషాదానికి సంబంధించిందీ. రాతిగోడల కారాగారంలో కఠినశాసనాలకు కట్టుబడి, నిర్బంధంలో ఉన్న ఖైదీవలె ఉంది సామాన్యుని స్థితి. ఇది పాలితులపై పాలకుల కఠోరమైన అధికార ప్రవర్తనను భావింపజేసేది. అదే, పాలకుల వలన భయంతో అడుగులు వేసే మనస్సులో, రగిలిన మెలకువతో ఎగసే మానవతా జ్వాలాసంచారం, కఠోరమైన అధికార ప్రవర్తనకూ స్వేచ్ఛాయుతమైన ప్రజాసంచారానికీ మధ్య జరిగే సంఘర్షణలో ఈ కవి ఊహ ప్రజల పక్షమే వహిస్తుంది. వీరు మునుముందు ధైర్యంతో కదలి పురోగమించే జ్వలదగ్నిశిఖలుగా కళ్ళముందు సాక్షాత్కరిస్తారు. ఇది స్థూలంగా దేశానికీ, కాలానికీ స్థగితం కాకపోవడంతో విశ్వజనీనత్వాన్ని పొందుతూంది. "కారాగేహంలో ఖైదీవలె" - సహజపరమైన వాస్తవిక భావచిత్రం. ఐతే "ఊపిరితిత్తుల్ని కొలిమితిత్తులుగా మండించి వాస్తవంపై నిర్మితమైన కల్పన, చైతన్యం జ్వలించే ప్రగతి భావబంధురమైంది. వాస్తవం-ప్రగతిశీలం-రెండింటి సమన్వయంతో ప్రధానమైన ఉద్దేశ్యానికి పరిపుష్టం చేకూరుతూంది. ఒకటి బాధానుభవాన్ని పలికితే మరొకటి తద్విముక్తికి చైతన్యాన్ని ప్రబోధిస్తూంది. "ఇంకా

అక్కడక్కడా ఎత్తయినా గడీగోడనీడలు చిన్ని చిన్ని గుడిసెల్ని పెరగనీయడంలేదు". ఇంకా భయం భయంతో తలవంచుకొనే బరువు బరువుగా నడుస్తున్నాడు బా సీదు. ఎత్తయిన గడిగోడలు ఫ్యూడల్ వ్యవస్థకు ప్రతీక. ఈ వ్యవస్థ సామాన్యుని జీవితంలో గుణాత్మకమైన మార్పుకు నిరోధమైంది. అణువును భేదించినా ఆకాశాన్ని ఉత్తరించినా ఇక్కడ సామాన్యుని బ్రతుకులో మార్పు మాత్రం శూన్యం. కాబట్టి గుడిసెల్లో మార్పు లేదు. ఎన్ని శతాబ్దాలు గడిచినా, "ఇక్కడే ఉన్నాం ఈ ఊరు పొలిమేరలోనే" ఎంతకాలం గడచినా మానవునిలో మూలభూతంగా సంస్కరణకూ పరివర్తనకూ చెందిన గుణం ఉన్నా అనేకమైన వికర్షణల వల్ల, వ్యాఘాతాలవల్ల ఆటంకాలవల్ల మానవతా కేంద్రాన్ని స్పృశిస్తూనే లక్ష్యాన్ని అందుకోలేక పోతూంది. దీనికి సామాజిక స్పందనం అవసరం. వ్యవస్థాపరమైన పరివర్తనం రావాలి. ఇది కేవలం ఆదర్శంగానే నిలిచిపోయింది. ఈ భాగం వాస్తవాన్ని దర్శించే ఉత్కంఠతో, దీని వెనుకనున్న సత్యాన్ని అన్వేషించే తత్పరతతో నిబిడమైంది. ఏవో కొన్ని వైయక్తికమైన ఉదారవర్తనలకతీతమైన, విస్తృత పరిధిలో సాంఘిక న్యాయాన్ని అభిలషించే వ్యవస్థా దృక్పథంతో ఇది ఉన్మీలితమైంది.

ఇంకా ఈ లేబోరేటరీలో పరిశీలించే అంశాలు చాలా ఉన్నాయి. "ఏ డిగ్రీలో ఎంత వేడి నిలిస్తే ఏ రకం ప్రాణకోటి పడుతుందో ఏ ఖిలా గోడనీడ ఏ మహారాజు వంశాన్ని ఎంతెంత కాలం కాపాడిందో" ఒకటి వైజ్ఞానికమైన పరిశోధనకు చెందింది. రెండవది సామాజిక తత్త్వమూ రెండూ ప్రజల శ్రేయస్సుకు ఉద్దేశించినంతవరకూ వేరుకావు. పరస్పరం ప్రయోజనభావం లేకపోతే మానవ వికాసానికి సమగ్రత చేకూరదు. రెండింటి లక్ష్యమూ ప్రజల సౌభాగ్యం, అభ్యున్నతీ. ఈ లోపంవల్లనే "మస్కెట్ల నుండి రైఫిళ్ళదాకా నడచిన దేశం, కొడవళ్ళనుండి కోతయంత్రందాకా సాగలేదు" ఇక్కడే సమస్థితి చెదరింది. మారణాయుధాల ఉత్పత్తి అభివృద్ధిదశలో నున్నట్లు ప్రాణాధారమైన ఆహారాన్ని సృష్టించే వ్యవసాయరంగం పొందలేదు. ఏదైనా జీవితంలో మనం సాధించదలచుకున్న విలువల్నిబట్టి ఇచ్చే ప్రాముఖ్యాన్నిబట్టి ఉన్నతిని పొందుతుంది. అందువల్ల విజ్ఞానప్రగతి, మానవుని శ్రేయస్సుకై జీవిత సౌభాగ్యం కోసం జరగాలి. జీవితంలో సమన్వయ దృక్పథం అవసరాన్ని పదే పదే నొక్కిచెబుతూ మరో పార్శ్వమైన కళాజగత్తుపైకి ఇతని చూపు ప్రసరిస్తుంది. ఇదీ సామాజిక స్పందనం కలిగిందే.

"అజంతా శిలాసుందరికి లేని క్షుద్బాధాసంచలనం పల్లెపడుచుకున్నదని గమనించుకో భాయీ". చిత్రం శిల్పం మొదలైన కళారూపాలు మానసికమైన అనుభూతి నిచ్చేవి. వీటికి క్షుధ ఏం తెలుసు? జీవితం నిత్యమూ అనుభవాత్మకమైంది. ఇది

ప్రాణి, అందులో మానవులకే బాగా వర్తిస్తుంది. ఎంతకాలం శ్రమించినా అజంతా సుందరిలో ఏ మార్పూ ఉండదు. అనుభవ స్పందనతో గడిచే మనిషి వాస్తవ జీవితంలో అవసరమైన ఆహారం లేకపోవడం దుర్భరం. కాల్పనికమైన జగత్తుకూ, యథార్థమైన భౌతిక జగత్తుకూ గల తారతమ్యం ఇందులో సుకుమారంగా ఎత్తిచూపడం జరిగింది క్షుధ-ఆలోచన-అనుభవం-యథార్థం-కల్పన అనేవి జీవితంలో తప్పనివైనా ఎప్పటికప్పుడు అవసరాన్నిబట్టి ప్రాముఖ్యం సంతరించుకుంటాయి. కల్పనలోని కళారూపానికీ, వాస్తవంలోని జీవితరూపానికీ మధ్య అంతరం చాలా ఉంది. అయినప్పటికీ, విచిత్రమేమంటే ఈ రెండింటినీ కలిపే పల్చని స్ఫటికసదృశమైన రేఖ ఉంది. దీన్ని కళలో వాస్తవికతలో కళాకృతిగానూ దర్శించవచ్చు. రెండింటినీ ఒకచోట కలిపే కాంతి ప్రసారంగా స్ఫటికసదృశమైన స్థితిలో ఉండే, ఈ ధోరణి, అనుభూతి విశేషంతో సామాజిక స్పందనతో రూపొందిన లక్షణాన్ని దాశరథి కవిత్వంలో స్పష్టంగా చూడవచ్చు

ఈ మెట్ల పైనుండి కవిత్వానికి వస్తే, కవి మనస్సులోపలి చిత్రశాలలో "చిత్రించరాని శిల్పం కూర్చలేని" వేదన ఉంది. ఈ వేదన ఇంతవరకూ ప్రసక్తమైన సామాజిక దుస్థితివల్ల స్పందితమైంది. ఈ స్పందనలో జన్మించిన "ఊహింపులు" నిర్భయంగా నిర్నిరోధంగా, "దిసమొలల్తో లోకానబడి పరుగిడుతున్నాయి. వీటి స్వేచ్ఛాప్రవృత్తిని అరికట్టాలా? లేక సమాదరించాలా? అని విచికిత్స "దెయ్యాల ఆడబిడ్డలవంటి పెద్ద పెద్ద మోదుగవృక్షాలకు నిప్పుబట్టకట్టించిన రీతి" పరుగెత్తేను ఊహలు మోదుగపూలు నిండుగా పూచినపుడు ఎర్రగా కళ్ళు మిరుమిట్లు గొల్పుతాయి. ఇవి పూచేకాలంలో కొమ్మలే బాగా కన్పిస్తాయి ఆకులంతగా ఉండవు గుత్తులుగుత్తులుగా పూచి, కొమ్మల్ని ఆవరించి వ్రేలాడుతూ పూలు కంటిని చప్పున ఆకర్షిస్తాయి. ఈ పూలు నిప్పుబట్టగా వర్ణించడంలో భావచిత్రం గాఢత్వాన్ని పొంది, ఔజ్వల్యాన్ని ఆవిష్కరిస్తుంది. దెయ్యాలు భయానికి ప్రతీక. ఈ స్థితి మోదుగవృక్షాలకు నిప్పుబట్ట కట్టినరీతి ఊహలు చిత్రించడంలో వేదనాజ్వాలలే తన కవిత్వానికి సహజమైన ఆచ్ఛాదనా రూపం - మరే తొడుగులు అక్కరలేదన్న రమణీయభావమూ స్ఫూర్తికి వస్తుంది. "దండించనా? రండి రండని పిలిచి నా కవవిత్వపు పండుటెరుపు చేలాలందించనా?" అనీ వితర్కితుడౌతాడు. ఊహ మనస్సులో మెదలింది, కవిత్వరూపంలో ఆవిష్కృతమయ్యే క్రమగతికి సంబంధించిన అంశం ఇందులో స్థూలంగా విశ్లేషణకు వస్తుంది. దండించడమంటే సహజమైన స్వేచ్ఛాతత్వాన్ని నిరోధించడమన్నమాటే. ఏ రెడీమేడ్ దుస్తులు లేవు. వాటి అక్కర కూడా లేదు. అందుకని వేదనలో జన్మించిన స్వచ్ఛమైన, ఏ దాపరికం లేని

స్వేచ్ఛామూర్తులకు కవిత్వపు చేలాంచలాలందించే ఔత్సుక్యం కలిగింది. ఇవి పండుటెరుపు వర్ణం కలవీ ఇది ఉజ్వలమైన అభ్యుదయ రూపానికి ప్రతీక. "నిప్పుబట్ట కట్టిన" కల్పనా స్థానంలో, కవి అందించిన ఎరుపు చేలాల వాస్తవాకృతి, రచనకు వ్యంగ్యభాసురత్వాన్ని కలిగిస్తుంది. ఒకమారు అంతర్విలోకనం చేస్తే నగ్నత్వంలో సహజత్వమూ, ఉరకడంలో స్వేచ్ఛ, నిప్పుబట్టలో తేజస్స్వరూపం వేదనలో సృజనాత్మక మనో లక్షణం, ఎరుపు చేలాల్లో కవిత్వావిస్కార రూపం భావింపజేసే శక్తిసంపన్నంగా రచన ప్రత్యక్షమౌతుంది.

అనేక సందర్భాల్లో తాత్త్విక దృక్పథంతో సాగిన వ్యాఖ్యానమూ మరవడానికి వీల్లేదు. "కదల్లేని వృక్షంవలె కాలం అక్కడక్కడా పెరగ్గలదా? కాలం కదలందికాదు, అక్కడక్కడా కాస్తకాస్త పెరిగేదీ కాదు. కాలం అప్రతిహతమైన గతిశీలం కలదీ, పరిణామమైన రూపం కలదీ. మానవుని ప్రయాణంలో సుళ్ళు సుళ్ళుగా తిరిగినా, బ్రతుకులో చిక్కులు ముళ్ళుముళ్ళుగా పడినా, ఏ మాత్రం ఆగేది కాదు. ఒక క్రమగతితో అఖండంగా, చైతన్యరూపాన్ని భావింపజేస్తుంది. ప్రకృతికతీతమైందీ, అనుభవైక మాత్రమైందీ. ఈ చింతనా సంస్కారం విశేష స్థితిలో విశ్వజనీన దశకు చేరువగా ఉత్తమ కవిత్వంలో అనివార్యంగా కన్పిస్తుంది.

మొదట పేర్కొన్నట్లు ఈతని సామాజిక స్పందనం రెండు ముఖాలుగా విలసించేది. అభ్యుదయ భావన - మానవతాదృక్పథం అనేవి, ఒకదాని కాంతి మరోదానిపై ప్రసరిస్తూ కవి సమసమాజ వ్యవస్థా లక్ష్యానికి పుష్టిని చేకూరుస్తోంది. ఇక కవితాతత్త్వం - శిల్పానికి గల స్థానాన్ని మరువకుండానే వేదనాదీప్తిని కలిగింది. జీవితంలో విజ్ఞానమూ, వివేకమూ, కళారూపమూ, వాస్తవస్థితిలో "మానవుడు మానవుడు" గా భౌతిక మానసిక భూమికల్లో సంపూర్ణమైన వికాసాన్ని పొందడానికి చేసే కవి ప్రయత్నం- ఆ నవీనభావనా రూపమే ఈ లేబోరేటరీ.

8. అధివాస్తవికత

భౌతిక మానసికమైన భూమికల్లో నిర్మాణ శిల్పంగల కవిత "మేల్కొన్న మనిసిని చూడ్డానికి వెళ్ళుతున్నాను" ఈ ఖండిక చివరిపాదమే దీని శీర్షిక ఇందులో కవి ఒక పాత్రగా, నిఖిల మానవప్రతినిధిగా కన్పిస్తాడు. దీని నిర్వహణం వ్యక్తావ్యక్తమైన మనస్స్థితిలో వ్యంగ్య విలసితమైంది. కవి మనస్తత్త్వ చిత్రణాత్మకమైన నిర్మాణ ప్రతిభను దర్శింపజేసేది. ఇందులోని బాహ్యమైన రూపం వేరు. అంతరమైన రూపం వేరు చదువుతూ ఉంటే సామాన్యార్థం వెనుకనుండి విశేషార్థస్ఫూర్తితో మనస్సునావరించిన ఆశావహమైన

కాంతిరూపం అనుభవానికి వస్తుంది. మధ్య మధ్య అమూర్త (abstract) లక్షణమూ లేకపోలేదు. రచన సాంద్రమైన భావరూపాలతో కూడివున్నా ప్రతీకాత్మకమైన గతిలో కవి నైపుణ్యం వల్ల అక్లిష్టంగా ఆవిష్కృతమైంది. స్పష్టత దాశరధి సహజమైన కవితా గుణమైనా భావనలో గాఢత్వం కలిగిఉన్నప్పుడు, అర్థాంతరం విశేషమైన స్ఫూర్తిచకితంగా ఆవిష్కృతమయ్యేప్పుడు ఏదో విధంగా స్పష్టతమై మంచుపొర ఆవరించక తప్పదు. ఈ సన్నని మంచుపొర అందాన్నీ ఆకర్షణనూ ఒకప్పుడు ఇస్తుంది. ప్రతిభాకాంతి ప్రసారం చేత శిల్పవైభవాన్ని పొందుతుంది. ఒకదశలో అనుభవ విశేషాన్ని అనుమడింపజేస్తూంది. ఈ లక్షణం అర్థాంతరానికి గభీరతను కలిగించేంతవరకు గుణంగానే పర్యవసిత మౌతుందనడంలో సందేహం లేదు. కవి ఉద్దేశాన్నిబట్టి దోహదకారిగా పరిణమించడ మనేది మనస్తత్వ ప్రధానమైన కవితలో ఉన్నదే. ఈ కవిత చదివేప్పుడు అనుభవ ప్రసార కాంతిలో విశేషార్థం స్ఫుటమౌతూ ఉంటుంది. ఒక ఆలోచన తరువాత మరొకటి తరంగాలవలె క్రమిస్తూ, చదవడం ముగించగానే తీరానికి చేరినట్లుంటుంది. ఇది మొదటిదశ. రెండోది తీరం చేరగానే మనస్సులో కదలే ప్రయాణానుభవస్మృతి చిత్రం వంటిది. ఫ్రాయిడ్ చెప్పిన పూర్వచైతన్య (ఆజీలి-బీలిదీరీబీరిళితిరీ) దశలోని లక్షణం, ఆ లక్షణం ఒక విషయం అప్పుడు తెలిసి ఉండకపోయినా మరోక్షణంలో వెంటనే బుద్ధికి గోచరించే అనుభవరూపం గుర్తించవచ్చు.

> **"చెట్లు నడిస్తే ఎంత భయంకరమో**
> **అట్లా చీకట్లు నడుస్తున్న ఈనాడు**
> **అంతా నిదురపోతున్నారు నీడల్లో**
> **కాలరాక్షసి అడుగుజాడల్లో"**

చీకట్లు నడుస్తూన్నవి ఈ భావచిత్రం కవితా నిర్మాణం యొక్క ఆరంభరూపం. చీకట్లు ఎప్పుడు నడుస్తూన్నవి? ఈనాడని సమాధానం. చీకటి వచ్చేది ప్రకృతిలో కాలగమనం చేత, రోజూ సూర్యాస్తమయం తరువాత అయితే ఈనాడేమిటి? కవి ఇక్కడ సాధారణమైన సమయఖండాన్ని అధిగమించి దేన్నో ఉద్దేశించినట్లు స్పష్టం. చీకటి దేన్నీ కన్పించనీయదు. అన్నిటినీ కప్పివేస్తుంది. ఏదీ కన్పించకుండానే చీకటిలోనూ సమయం గడచిపోతుంది. ఇదమిత్థమని ఏదీ నిర్ణయించడానికి వీల్లేని అజ్ఞానాకృతి చీకటి ఏమీ కన్పించకపోతే మానేరనుకుంటే, అట్లా సరిపెట్టుకోనివ్వకుండా భయపెడుతూన్నవి ఈ భయం గాఢమైందీ, తీవ్రమైందినూ. ఇక్కడ మరో విధంగా ఒక ప్రయాణంలో కవి భావించడం జరిగింది. అదే చెట్లు నడిస్తే ఒకచోటునుండి మరోచోటికి కదులుతూంటే మరేమన్నా

ఉందా? ఇది జరిగేది కాదు కాని ఒకవేళ జరిగితేనో చమత్కారంగా ఊహిస్తే, మెదలేది ఆశ్చర్యకరమైన ఘటనయొక్క ఘోరమైన దృశ్యం. అందువల్ల ప్రకృత భయావహ స్థితిని స్ఫురింపజేసే భావచిత్రం, గాఢమైన రేఖలతో ప్రస్తుతమైంది. అజ్ఞానంవల్లనో భయంవల్లనో అంతా నిదురపోతున్నారు. ఎక్కడ? అన్న ప్రశ్నకు సమాధానం కాలరాక్షసి అడుగుజాడల్లో అనే మామరో భావచిత్రం అనుసరిస్తుంది. సమయం యొక్క సుదీర్ఘమైన పరంపరారూపం కాలం. ఇక్కడ కాలం రాక్షస స్వభావాన్ని వహించి ఉంది. ఇదీ భయదమైన క్రూరమైన తత్వాన్ని సూచించేది. కాలం ఆగేనా? నడుస్తూంటేనే అడుగుజాడలేర్పడేది ప్రజలు ఎక్కడివాళ్ళు అక్కడ నిశ్చలంగా పడి ఉన్నారు. ఈ నిద్రాస్థితి వారి విభీతమైన అశక&తమైన మనస్స్థితినీ సూచించకపోదు. అందరూ నిదురపోతూంటే, ఎక్కడో ఎవ్వడో మేల్కొన్నాటనీ ఎవడో అన్నమాట! అర్ధరాత్రి మేల్కొనేదెవడు? అన్న సంశయంతో విశ్వాసం కుదరలేదు. అయినా చూచి రావడం మంచిదని బయలుదేరాడు అయితే చిత్రంగా ఒక అనుమానం వచ్చింది. అది ఇతడు మాత్రం మేల్కొని ఉన్నాడనా? లేదు ఇదీ కలలోని ప్రస్తావనే "కలలోనైనా మేల్కొన్నవాణ్ణి చూడ్డం ఘనవిషయం కాదా? ఈనాటి లోకంలో" అని చమత్కారమైన యధార్థస్థితి వివృతమైంది ఇదంతా కలలోని మాటే దీన్ని ఇలా సమర్థిస్తాడు కవి మేల్కొన్నవాడే కరువైనపుడు కలలోనైనా మేల్కొన్నవాణ్ణి చూడడం గొప్పవిషయమేను ఈ మాట వ్యక్తావ్యక్తమైన మనస్థితిని సూచించేది. ఒక్కొక్కప్పుడు మనస్సు స్వప్నం లేదా స్వప్నతుల్యమైన స్థితిని పొందే అనుభవాన్ని ఇక్కడ జ్ఞాపకం చేసుకోవలసి ఉంటుంది. శవం బ్రతకడం ఎంత విచిత్రమో మనం మేల్కోడమూ అంతే నిజమంటాడు. శవం బ్రతకడం అనూహ్యమూ, అసాధ్యమూనూ, ఇది ఊహ్యమూ సాధ్యంగా పరిణమించడం అంటే శవసదృశమైన జీవరహితస్థితి సూచితం ఇది అసాధారణమైన ఘటనా విశేషమే లేకపోతే శవం బ్రతకడానికి మహనీయమైన శక్తి ఏదో కారణం కావాలి. దీన్నే "ఎవడో కొత్త తరహా మేటి వైద్యుడు, ఏదో కొత్తతరహా ఔషధం వాడి ఉండాలి" – ఇదీ ఊహే, వ్యంగ్య స్ఫూర్తిలో వాస్తవమూ కావచ్చు లేకపోతే ఇన్నాళ్ళుగా అలముకొన్న నల్లమందు మత్తులో జడప్రాయంగా పడిఉన్నవాళ్ళు ఒక్కమారు చీకటిలో అర్ధరాత్రి మేల్కొని, వెలుగులై విప్లవమూర్తులై క్రమించడం సాధ్యం కాదు. ఈ భావచిత్రం ఈ ఖండికకు చివరి రేఖగా కన్పిస్తుంది మొదట చెప్పినట్లు మంచుపొరవలె ఉన్న అస్పష్టత పూర్తిగా విచ్చిపోయి స్ఫుటంగా అభిప్రాయం భాసిస్తూంది.

"ఏమైతేనేం వెళ్ళి చూచిరావడం మంచిది. మేల్కొన్న మనిషిని చూడ్డానికీ వెళ్ళుతున్నా". ఈ ఔషధం చాలా కొత్త తరహాది. అమృతతుల్యమైంది. క్రొత్త జీవనాన్ని ప్రసాదించేది. వైద్యుడూ కొత్తరకానికి చెందిన మేటి! దీన్ని ఉపయోగించే నిదానమూ బాగా తెలిసినవాడు. ఇతడు మహాత్ముడు కావచ్చు. ఈ స్ఫూర్తికీ అవకాశం ఉంది. చైతన్యశక్తికి నిలయమైన విప్లవమూర్తి కావచ్చు. కవి స్వయంగా ఒక పాత్రరూపంలో మనస్స్థితిని వ్యాఖ్యానించడం, వస్తువును పరుస్తూ ఎక్కడికక్కడ సంశయం- పరిష్కారం ఎదురయ్యే ప్రశ్న - సమాధానంతో అల్లుకొనిపోతూ చీకటి వెన్నెలవలె ప్రకాశింపజేసిన తీరు, ఆ పైన సూర్యబింబంవలె చైతన్యరూపం ఆవిష్కరించిన తీరు - రచనా శిల్ప దృష్ట్యా విచిత్రమైందీ. విశిష్టమైందీ. దీన్ని గురించి ఆలోచిస్తే నాకు దొరికిన సమాధానం ఇది.

కవి చూపిన ఆంతరమైన సంభాషణాత్మక నిర్వహణం మొట్టమొదలు పైక శిల్పానికి ఆధారరూపం. తరువాతవి అంతశ్చైతన్యంలోని ఆలోచనాకృతీ, అనుభవ దఘ్నమైన భావచిత్రాలూ రూపుదిద్దుకోవడం జరిగింది. వీటితోపాటు దృష్టి ప్రసరించవలసిన మరికొన్ని అంశాలు. 1) అధివాస్తవిక తరంగధోరణిని గుర్తింపజేయడం, స్వప్నం లేదా స్వప్నతుల్యమైన దశలను వ్యాఖ్యానించి ప్రాముఖ్యాన్ని వహింపజేయడం, ఉంది. 2) మనస్సులోని తమః ప్రదేశాలపై వెలుగు ప్రసరింపజేసి అక్కడ గుప్తంగా ఉన్న ఆలోచనా రూపాలు ఆవిష్కరించడం జరిగింది. 3) మనస్సు సాధారణమైన లౌకికమైన అదుపుల నుండి విముక్తం చేసి స్వేచ్ఛగా సంచరింపజేసి బహిర్ (exterior) వాస్తవికతను అంతర్ (Interior) వాస్తవికతను సమైక్యపరచిన అనుభవదశ చిత్రితమైంది. కవి మనస్సులో చిత్రార్పితమైన కవిత్వం వెనుక దాగిన ఆలోచనా విధానం ఇది

2

ఇప్పుడొకమారు ఈ ఆలోచనా తరంగాలు దాటి తీరానికి వస్తే కన్పించే ప్రతిబింబం వేరు. చిరకాలంగా దాస్యంలో మ్రగ్గే జాతి భయదమైనస్థితీ, నిరభిజ్ఞకమైన జీవితం గడిపే దుర్దశారూపం, మనస్సు పొదలో మెదులుతుంది. వందల ఏండ్లుగా కాలం నిరంకుశంగా గడచిపోతూంటే చరిత్రలో చీకటిదారుల్లో వ్యక్తిత్వ రహితంగా జడప్రాయంగానో వదలని నల్లమందు మత్తులోనో పడిఉన్న జాతి జీవనంలో ఒక్కమారు గాంధీ మహాత్ముని ప్రబోధంతోనో, విప్లవశక్తి ప్రసరించే అంగార జీవధారతోనో విరసిన చైతన్యం కళ్ళముందు సాక్షాత్కరిస్తుంది. ఇప్పుడు ఆలోచన పల్లవించి, స్వేచ్ఛ సాహసం

త్యాగం మొదలైన ఉదారగుణాలతో రాశీభూతమైన వ్యక్తిత్వం వచ్చింది. ఇది కలలోని మాటా? అని సందేహం పడేంతగా నమ్మడానికి శక్యంగాని అశ్చర్యకరమైన వాస్తవరూపాన్ని ధరించింది.

దీన్ని మరింత స్పష్టీకరిస్తే, భౌతికంగా మేల్కొని ఉన్నా మానసికంగా ఇంకా నిదురవీడని జాతి మనస్తత్వం భావితమైంది. చిరకాలంగా దాస్యంలో క్రుగ్గిన జాతి జీవనంలో శుభోదర్కమైన సమయానికి నాందిగా అమృతక్షణం వచ్చింది స్వాతంత్ర్యం సిద్ధించింది. ఈ ఊహకు బలమైన కారణం "అర్ధరాత్రి మేల్కొనడం, మనకు స్వాతంత్ర్యం వచ్చింది, అర్ధరాత్రే కదా స్వాతంత్ర్యం సిద్ధించినా జాతి మానసికంగా ఇంకా పూర్తిగా నిద్రవస్థనూ జనస్థితినీ వీడలేదన్న భావమూ సూచితమైంది. సంపూర్ణమైన జాగ్రత్‌స్థితిని పొంది ఉదయబింబం చూడవలసి ఉంది. ప్రయాణం సాగించవలసి ఉంది. ఇది మరో మరో దేశానికీ, ఇదే స్థితిలో ఉన్న జనతాశ్రేణికీ అన్వయించవచ్చు. భౌతికమైన మానసికమైన అవస్థలోని యథార్థరూపాలు ఒకదానితో మరొకటి సంబంధం కలవే. రెండూ కలసి భవిష్యత్తును తీర్చే ప్రయోజనాన్ని అభిలషిస్తాడు కవి. జడసదృశమైన స్థితినుండి మేల్కొల్పే కొత్తతరహా ఔషధం, జాతిని ఉత్తేజితం చేసేది. దీని ఉపయోగించే నేర్పుగల గొప్ప వైద్యుడు మహాత్ముడు కాకపోతే దీన్ని ఒక స్థలానికీ కాలానికీ పరిమితం చేయకుండా ఉంటే ఇలాంటి స్థితిలోనే మరో విప్లవరూపమో? చైతన్యబింబమో కావచ్చు. ఇక్కడ ఏ పేరూ, ప్రసక్తీ లేకపోవడంతో భావుకుని ఊహ పరిధీకృతం కాదు. రచన విశ్వజనీనత్వాన్నీ పొందుతూంది.

వ్యక్తి వికాసంలోనే జాతి అభ్యుదయం, మానవాళికి భవితవ్యం ఇక్కడ నిఖిల మానవ చైతన్యరూపం కవి వైయక్తిక దర్శనం వ్యక్తమౌతూంది. వ్యక్తుల సమాహారమే సమాజం కాబట్టి వైయక్తి చేతననుండి సామాజిక చేతన పరోక్షంగా అవిష్కృతమౌతూంది. ఇందులో వ్యక్తిచేతన సాధనంగా కవిత్వగతిలో చర్య (action) నెలకొంది. ఈ కవిత కొన్ని భావచిత్రాల సంకలనంతో మధ్యమధ్య పాత్రరూపంలో కవివ్యాఖ్యానమూ కలిగింది. వస్తువు మానసికమైన అంచలాలను స్పృశిస్తూ స్మృతిబింబాన్ని ప్రతిఫలించే కవితారేఖలతో అధివాస్తవిక కళారూపం.

9. ప్రతీకాత్మకత

దాశరధి ప్రతీకాత్మక కవితల్లో పేర్కోదగింది, ప్రణవంలో త్రివర్ణాలు. ఇది "ఓం ప్రజాయైనమః" అని ఆరంభమై "ప్రజాయైనమః ఓం"* ముగుస్తుంది. భారతీయ తత్త్వవేదాంత ప్రపంచంలో ప్రణవానికి గల స్థానం గురించి వేరే చెప్పనక్కరలేదు. ఇంతవరకూ సంప్రదాయసిద్ధంగా వచ్చే దేవతల స్థానంలో ప్రజల్ని నిలిపి నమస్సులు పలకడం విశేషం. ఇది ఆద్యంతాలు ఓంకార నిబంధితం కావడం కవి ప్రజలకిచ్చే ఉన్నతమైన గౌరవస్థానం స్పష్టం. ఆధునిక యుగంలో సామాజిక దృక్పధంతో ప్రజాయత్తమైన కవి మనోలక్షణాన్ని దర్శింపచేస్తూంది. రాజరిక వ్యవస్థనుండి ప్రజాస్వామ్య వ్యవస్థకు సమాజం పరివర్తనం చెందిన సమయంలో, రాజు దేవాంశసంభూతుడన్న విశ్వాసం నుండి విముక్తమై ప్రజలే సర్వశక్తిసంపన్నులన్న అభ్యుదయ భావన దీనికి వెన్నెముకగా ఉంది. ఇందులో కొత్త సమాజం కొత్త మానవుడు కొత్త ఆలోచన గతిచిత్రం ఉంది. సంప్రదాయ సిద్ధమైన ప్రతీకను ఆధునిక భావనకనుగుణంగా మలచి, అభ్యుదయాకృతిని సిద్ధింపచేయడంలో కవి ప్రతిభాస్పర్శ ఉంది.

వచ్చేది ఎవరు? ఎక్కడినుండి? ఏ స్థితిలో! ఎక్కడికి వెళ్ళేది? అన్న ప్రశ్నలకు సమాధానపూర్వకమైన వ్యంగ్యచిత్రమే ఈ రచన.

"అకార అంధకారంలో ఉకారంపుటుడుపులు వేసుకు మకారంపు మండే కాగడాతో మనిషి ఎవరో వస్తున్నాడు"

అంధకారంలో తెల్లని దుస్తులు ధరించి చేతిలో మండే కాగడాతో వస్తున్నాడు మనిషి. అంతటా క్రమ్మిన చీకటి నలుపు. ఒంటిపై దుస్తులు మాత్రం తెలుపు. దుస్తులు తెలుపైనంత మాత్రాన ఏం లాభం? దారి ఏమైన కన్పించేనా? లేదు. చేతిలోని కాగడా కాంతి తప్ప, అంతా చీకటి! దుస్తులు కేవలం అలంక్రియా మాత్రమేనా? ఉడుపులపై ప్రసరించిన కాంతి "మంచిషోగ్గా" కన్పిస్తోంది. ఇదీ స్థూలంగా ఒక వస్తునిర్మాణ భాగం. అయితే, చీకటి - అంధమైన జడమైన సమాజాన్నీ, ఆ వచ్చే మనిషి చైతన్యరూపాన్నీ, తెల్లని ఉడుపులు స్వచ్ఛమైన ప్రవృత్తినీ భావింపజేసేవి. మండే కాగడా క్రియాత్మకమైన అభ్యుదయ భావనకు నిలయం. చీకటిరాత్రి ప్రయాణాన్ని కొనసాగించేందుకు, కాగడా సాధనంగా ఉపకరిస్తోంది.

★ ఓంకారం, బ్రహ్మమూ, ఆత్మ, భూత భవిష్యద్వర్తమాన సర్వమూ -

అంధకారం అకారమనీ, ఉడుపులు ఉకారమనీ మండే కాగడా మకారమనీ ప్రణవాక్షరాలకు కవి తీర్చిన నవ్యమైన సంకేతరూపాలు. రూపనిర్మాణానికి తగ్గినట్లుగా క్రమంలో పదాల ఎన్నిక జరిగింది. అంధకారం, ఉడుపులు, మండే కాగడా అనీ, వీటిలోని మొదటి అక్షరం క్రమంగా ప్రణవంలో ఒక్కొక్క అక్షరాన్ని సూచింపచేసేవి. ప్రణవంలోని వర్ణాలు మూడు అ-ఉ-మ. ఇవి నలుపు, తెలుపు, ఎరుపు వర్ణస్ఫూర్తితో నిర్వహించిన తీరు తాత్త్విక జగత్తునుండి లౌకిక జగత్తుకు తిరిగిన మలుపును స్పృశిస్తుంది. "ఎటుచూచినా అకారమే ఉడుపుల్లో ఉకారం తప్ప" పరిసరమంతా అంధకారమయం. ఒక్క ఉడుపుల్లోనే ఉంది తెలుపు. చీకటి ఎంత దట్టంగా ఉందంటే మండే కాగడా లేకుండా మసలడమే కష్టంగా ఉంది. అజ్ఞానులకు నలుపూ తెలుపూ భేదం తెలీదంటాడు కవి. అందుకునేవారు అకారాన్నే ఉకారమనుకుంటూ ఉంటారు. చీకటిలో వెలుగు లేంది స్పష్టంగా ఉడుపులు కన్పించవు కూడా. ఈ వెలుగు భౌతికమైన వలయం నుండి మానసికమైన వలయానికి పరిక్రమించి – విచక్షణలో భేదాన్ని గుర్తిస్తూ – అంతస్తత్వాన్ని పరిశీలించే అంతర్ముఖాన్ని దర్శింపజేసే శక్తి కలదీ. అజ్ఞానుల సంగతి అలా వదిలేస్తే – పేదలకు నలుపూ తెలుపూ ప్రసక్తి లేదు. వారికి అకారమూ ఉకారమూ ఏ దిక్కునా కానరావు. వారికి తెలిసింది ఒక్కటే, అది మకారం. "కళ్ళల్లో మకారాలు డొక్కల్లో మకారాలు మనసుల్లో మకారాలు అంతటా మమకారాలు" ఈ మాటలు, వ్యంగ్య విలసితాలు. 'మ' వర్ణాన్ని అవృత్తి చేసి "మమ"కారమన్న చమత్కారమైన ధోరణిలో, మకారగాఢత్వాన్నీ కళ్ళల్లో డొక్కల్లో మనస్సులోని ఆంతర్యాన్నీ అనుభవానికి తేవడం జరిగింది. దీనికి రెండు కొసలు. ఒకటి మకారాధిక్యత, రెండోది మకారావశ్యకత. కళ్ళల్లో కోపం ఎరుపు, డొక్కల్లో క్షుధ (ఎరుపు) మనసుల్లో ప్రతీకారం (ఎరుపు) ఇది వర్గ సంఘర్షణ యొక్క అరంభదశ. సమాజంలో పీడితుల దుర్భరమైన స్థితిలో కోపించే చూపులతో అలమటించే ఆకలి మంటలతో, సంఘర్షణకాయత్తమయ్యే ఆలోచనతో కళ్ళూ డొక్కలూ, మనస్సులూ ఎరుపుదనం వహించాయి. పీడితుల్లోని మకార చిత్రం ఇది. మరో విధం మకారం ఎరుపు, నెత్తురు ఎరుపు, ఎరు మారితే "మకారం లాంటి నెత్తురున్నపుడు మనిషి మాట్లాడతాడు, తిరుగుతాడు. అకారంగా ఆ నెత్తురు మారిన్నాడు అతనిలో ప్రాణం అంటూ ఉండదు" – మంట నెత్తురూ మకారమే. ఈ రెండూ ఎరుపే. శరీరంలో నెత్తురు ఎరుపుగా ఉన్నపుడే జీవితానికి అస్తిత్వం ఉంది. ఎరుపు నుండి మారితే నలుపుకు తిరిగితే మనిషికి మృత్యువు తప్పదు. అలాగే మండే కాగడా నలుపుకు తిరిగితే అంటే ఆరిపోతే ప్రయాణం సాగదు. ప్రయాణం నిరంతరం సాగడానికి రాత్రి చీకటిలో కాగడా నిరంతరం జ్వలిస్తూనే ఉండాలి. లేకపోతే అంతా అంధకారమయం.

ఎక్కడ మనిషి అక్కడే! జడప్రాయమైన స్థితి ఆవహిస్తుంది. భౌతికమైన శరీరరూపానికి నెత్తురులో ఎరుపుదనం అవసరమైనట్లే మానసికంగా ఆలోచనలో అభ్యుదయ తేజమూ అవసరమన్న భావం మెదలుతుంది. "ప్రణవంలో (త్రివర్ణాటు) ప్రతిఫలించడం కద్దు, కొత్తరకం త్రివర్ణాలు ఎత్తిచూపుతున్నానిక్కడ" ఎత్తిచూపుతున్నానిక్కడ అనడంలో కవి ఆంతర్యం, మనదృష్టిని ప్రత్యేకమైన పరిశీలనవైపు ప్రసరింపజేయడమే. అకారం నలుపు, ఉకారం తెలుపు, మకారం ఎరుపు అనేవి కొత్తతీరులోవి. ఇవి క్రమంగా ఆకృతినీ, దుస్తుల్నీ, మండే జ్వాలనూ (కాంతినీ) తెలిపినా దీన్ని అధిగమించి సమాజరూపాన్నీ స్వచ్ఛమైన ప్రవృత్తినీ, అభ్యుదయ భావననూ వ్యంజింపజేసేవి.

నలుపూ తెలుపూ పరస్పరం విరుద్ధమైన ప్రకృతి గలవి. తెలుపూ నలుపూ పరస్పరం పోషకాలుగా (complimentaries) స్వీకరించడానికి వీలుంది. చీకటిలో తెలుపు దుస్తులు సరిగా కన్పించవు. దీన్ని బాగా కన్పింపజేయడానికి ఎరుపుకాంతి కావాలి. ఇక్కడ కాగడా కాంతిలో ఇది చేకూరింది. ఎర్రని కాంతిలో నలుపు తన వ్యక్తిత్వాన్ని కోల్పోతుంది. తెలుపుకు క్షతి లేదు. పైగా అందమూ చేకూరింది. 'షోకు'గా కన్పించడంలో ఇది సువ్యక్తం. చీకటిలో తెల్లని దుస్తులతో, చేతిలో మండే కాగడాతో వచ్చేమనిషి - వెనుకనుండి, నిరాశా నిస్పృహ దారిద్ర్యం విషాదం మూర్తీభవించిన సమాజంలో స్వచ్ఛమైన ప్రవృత్తిలో అభ్యుదయ భావనతో పురోగమించే చైతన్యశక్తి, మన మనఃఫలకంపై ప్రతిబింబిస్తుంది. చీకటిలో నిలిచిపోక, వెలుగుతో పురోగమించే ప్రయాణ సంకల్పమే దీని ఆంతర్యం.

10. కాల్పనిక పార్శ్వం

పునర్నవం కవిత దాశరథి కాల్పనిక పార్శ్వాన్ని దర్శింపజేసేది. ఇందులో నిర్మితమైన వాతావరణం అనుభూతి నాశ్రయించింది. ఆదర్శాన్ని బింబించేది. దీని నిర్వహణం ముఖ్యంగా అంతరమైన వర్ణనంతో భావచిత్ర సమర్పకంగా మధ్య మధ్య కవి వ్యాఖ్యానంతోనూ సాగింది. దీన్ని చదివాక మనలో నిలచే అంశాలివి. (1) పునర్నవం అంటే ఏమిటి ? (2) కవిత్వం అంటే ఏమిటి ? (3) కల్పనకు కావలసింది. (4) పురోగామి కర్తవ్యం (5) పునర్నవం - ప్రభావం. ఇవి రచనలో పైన పేర్కొన్న క్రమంలో ఉండవు. రచనలో అక్కడక్కడా ఒక్కొక్క సందర్భంలో అవసరాన్ని బట్టి కన్పిస్తాయి. కళాదృష్టితో రూపురేఖల్ని సంతరించకునే రీతిలో సంయోజితమైనాయి. మొట్ట మొదటి మెదలే అంశం పునర్నవం అంటే ఏమిటి ? అనేది దీనికి సమాధానం కవిత మధ&యలో

ఒకచోటా, చివరలో ఒకచోటా దొరకుతుంది. కవిత చదివాక ప్రయత్నరహితంగా ఒక ఆలోచనా సరళికి సంబంధించినవన్నీ ఒక చోటికి వచ్చిచేరి, పరిశీలనా దృష్టికే విశేషణాత్మకమైన అనుభవ రూపాన్ని కలిగించడం సహజం, పునర్నవం అంటే తిరిగి కొత్తదనం వహించడం. ఇది నింగిలో నేలపై ఊహలో ప్రవర్తనలో అంతటా ఒక్కొక్క సమయంలో ఒక్కొక్కచోట దర్శనమిస్తుంది. మొదటి అంశానికి చెందిన మూడు ఖండాలు ఆకాశం భూమి మనస్సు అనే మూడు భావస్థానాల నాశ్రయించినవి.

"మనకంటే లక్షయేండ్లు పెద్దది మన నెత్తిమీదనున్న ఆకాశం దూది పింజలాంటి కొత్త మబ్బుల్లో తొంగి చూడడమే పునర్నవం" మొదటిది ఆకాశం మేఘ సంచారానికి నిలయం, మనకు పైన ఉంది మనకందనిదైనా నితంమూ అనుభవానికి వచ్చేది. యుగయుగాలుగా అదే రోజూ చూచే ఆకాశమే అయినా కొత్త మబ్బుల్లో తొంగిచూడడంలో ఉంది పునర్నవం. కొత్త మబ్బులు తొలకరినీ. దీనితో ఋతుపరివర్తనమూ భావింపజేస్తుంది. అంతవరకు గ్రీష్మంలో భూమి సంతప్తమై వాన చినుకుకోసం తహతహలాడుతూ ఎదురుచూచే సమయంలో ఆకాశాన అనుభూతిని కలిగించేది. ప్రకృతిలో జరిగే ఈ మార్పు మనస్సుపై అనివార్యమైన ప్రభావం నెరవుతుంది. రెండోది భౌతిక జగత్తు నాశ్రయించిన ఊహలో మనోజగత్తు చిత్రతమైంది. "ఆకురాలిన మనస్సులో అప్పుడే పూలు పూస్తున్నాయి. పునిర్నవం కాలం వచ్చింది. లోకం పూచింది, హర్షంలో మనోజగత్తుపై ప్రకృతి గతమైన వసంతభావన ఆరోపితమైంది. ఈ భావచిత్రంలో శిశిరం నుండి వసంతం, విషాదం నుండి ఆనందమూ, ఒకటి ప్రకృతిపరంగా రెండోది మనః పరంగానూ యోజితమైనాయి. మనస్సు ఆకులు రాల్చింది. ఆర్ధ్రతా రహితమైందీ, పచ్చదనం నశించిందీ, కాలం చెల్లిందీ గాలికి అంటే పరివర్తనకు కొట్టుకొనిపోయింది. దీని స్థానంలో జీవం ప్రసరించేదీ, శక్తి నిహితమైందీ, కొత్త రూపంలో కొత్తఆశలతో తలఎత్తింది. కాలగతిలో శిథిలమైన పురావ్యవస్థ స్థానంలో క్రొత్త ఉదయించడం సూచితం ప్రకృతి పరంగా కొత్తదనమూ, మనఃపరంగా సంతోషమూ, సమాజ పరంగా నవ్యవ్యవస్థా రూపమూ దర్శనమిస్తాయి.

"పోవాలికృత్రిమాల చీకటి అపుడు వెలుగుతుంది. మనఃకుటి రావాలి మన నరాల్లో జవం అపుదర్థమౌతుంది. పునర్నవం ఇందులో కేవలం మనోజగత్తు పైనే దృష్టి కేంద్రీకృతమైంది. కృత్రిమాల చీకటి పోయెదెప్పుడు ? మనస్సు సహజమైన స్వచ్ఛమైన ఉదారభావంతో వెలిగినపుడు, నరాల్లో సరించే నవచైతన్యం జీవితానికీ పునర్నవం అంటే

ఏమిటో అనుభవాకి తెలుస్తుంది. కొత్తగా ఫలోన్ముఖమైన రూపానికి పరివర్తితం చేస్తుంది పునర్నవం అంటే ఇదీ అని, నిర్మాణాత్మకంగా ఇంతవరకూ ప్రకృతిరూపం, భౌతికరూపం, మనోరూపం అనే మూడు కేంద్రాల నాయశ్రయించి కొత్తరూపం, కొత్తగదీ, కొత్త ఆలోచన అన్న భావ రేఖలతో సామాజిక స్ఫూర్తి విశేషంగా చిత్రితమైంది.

తరువాత పరిశీలించదగిన అంశం పునర్నవానికి ఈ కవిత్వానికీ మధ్య స్థాపితమైన అనుబంధం, 'వొడిగాలి దెబ్బలకు ఆకులు తునాతునకలైపోయి 'ముసలి మొగం పడిన వృక్షం మీద యౌవనం చిగిర్చడంతో జీవస్థానంలో వచ్చే నవ్య సృష్టి అనివార్యమైంది. రోజూ కనబడే నక్షత్రాల్లో కనబడని కొత్తదనం ఒకనాడు చూచి విశిష్టమైన అనందానుభూతి పొందడంలో వస్తువు పాతదైనా చూపులో ఆలోచనలో కొత్తదనంతో పొందే అనుభవం విశిష్టమైంది. మనసుమల్లె పొదల్లోంచి పసందైన వాసనలు వీచి అవి రచనలో నిలచేస్థితి, మనోగతమైన సంస్కారం అక్షరాకృతిలో కళాత్మకతను పొంది అందరికీ ఆనందాన్ని ఇవ్వడం ఆకర్షణీయమైంది. ఇక్కడ పై మూడు ఖండాల్లో కవిత్వమంటే ఏమిటన్న ప్రశ్న గురించి భావితమైన ధోరణి కాల్పనికమైంది ఇలా ఉల్లేఖించవచ్చు.

1) పరివర్తనా స్వభావంగల వస్తువులో వచ్చే జీవవంతమైన నవ్యమైన సృష్టి.

2) పరివర్తనం పొందని వస్తువులో మనచూపు చూచే ఆలోచనచేసే క్రొత్తదనం - అనుభవలక్షణం.

3) మనస్సుచేసే ఊహకూ, పొందే అక్షరాకృతికీ సంబంధం పరివర్తనం అనేది ప్రకృతి స్వభావం ఇది జీవితంలో జీవశక్తి వికాసానికి, కొత్త రూపానికి ఆలోచనకూ హేతువైంది. ప్రకృతి నుండి కవిత్వానికి, కవిత్వం నుండి జీవితానికి అర్థాంతరం ప్రసారమానమౌతుంది.

2

"అబద్ధాలాడడమంత సులభం అవదు సుమా కవిత అల్లడం అయితే హరిశ్చంద్రునంతగా అలమటించనక్కరలేదు. కావ్యకల్పనకు" - కవిత్వం అల్లడానికి చిత్తనైర్మల్యం అవసరం. దీనికి హరిశ్చంద్రుడంతగా కాకపోయినా కొంతైనా పరీక్ష తప్పదు. కొంతైనా వ్యథతప్పదు, కవిత్వంలో ఆశించే ప్రయోజనాన్నిబట్టి, లక్ష్యాన్నిబట్టి దీని సాంద్రత ఉంటుంది. లౌకికంగానూ, ఆదర్శకంగానూ బహువిధాలుగా వేదనకు కారణమైన - ఆ

'స్వచ్ఛత' అందరినీ ఆకర్షించేది, కదిలించేది. ఇక్కడ కవి స్వేచ్ఛగా స్వచ్ఛంగా లక్ష్యశుద్ధితో ప్రవర్తించేప్పుడు హరిశ్చంద్రుడు పడిన బాధలు జ్ఞప్తికి తేవడంలో అగ్ని పరీక్షనుండి మనస్సు తప్త సువర్ణమై ఔజ్వల్యాన్నిపొందే తేజోరూపం విలసిస్తోంది. ఆ బాధలోనూ అతడు పొందే మానసికమైన తృప్తే ఆనందం అటు వైయక్తికంగానూ, దాని ప్రభావంతో రచనకూ విశిష్టత చేకూరుతుంది.

తరువాత స్పృష్టమైంది పురోగామి కర్తవ్యం, మనిషి పురోగతికి కావలసింది కోర్కె తరువాత దాన్ని అనుసరించి ఉత్సాహమూ, ప్రయత్నమూ, అయితే లోకంలో ఇవి ఎక్కడికక్కడ ఉత్తరింపబడి అడుగు ముందుకు సాగదు దీన్ని ఆశతో సాహసంతో జయించవలసి ఉంది దీనికి అవసరమైన శక్తిని ఆర్జించవలసి ఉంటుంది. అది అపోలోవద్ద నేర్చుకోమంటారు.

"పోపులాంటి మతాధికారిని కూపంలోకి దొర్లించే బలాన్ని లూథర్వద్ద సంపాదించుకొని మౌఢ్యానికి గోరీకట్టు" మతం మానవుని కళ్ళు తెరపించి వెలుగు దారిన ప్రయాణింపజేసేదిగా ఉండాలి. కాని మౌఢ్యంతో కళ్ళు మూసేట్లుచేయరాదు. చీకటికూపంలోకి దొర్లించేదిగా ఉండరాదు. వివేకంతో మౌఢ్యాన్ని అంతరింపజేసే శక్తితో పోపులాంటి మతాధికారి కెదురుతీర్చి నిలిచిన లూథర్ సంస్కారవర్తనం సంకల్పబలం ఉదారాయశయం సూచితం, లూథర్ ప్రొటస్టెంటు క్రిస్టియన్ మత సంస్కర్త, ✻ ప్రతి వ్యక్తీ ఆకావాదిగా ఉండాలి. అప్పుడే ప్రగతి సాధ్యం. లేకపోతే మానవ సంస్కృతి - నాగరకత కష్టాల్లో నష్టాల్లో ప్రయాణిస్తూ ఈదశకు చేరుకునేదికాదు.

★ Core of the Luther's teachng was the fargiveness of the sins, real sins Luther Pleaded for the moderation and consideration for the moderation and consideration for the weak and restraint of violence He was Taitan, in the age of gaints.

Encyclopedia Americana Vol vii P 862

"ఎంతైనా ఆశాశైలం నెత్తమ్ముల చెంతనిలిచి
పద్యాల పావురాళ్ళని బహుదిశల్లోకి విసకు"

ఇది శాంతికోసం ప్రయత్నాన్నీ ఆశనూ సూచించేది. స్వచ్ఛమైన దవళ వర్ణంతో ఎగసే పావురాళ్ళు శాంతికోసం మానవుడుచేసే ప్రయాణానికి ప్రతీకలు, ఆశల్లోకి విసరబడి, సుదూరమైనగతితో, శాంతికపోతాల రెక్కలకు రంగులద్ది, కాళ్ళకు గజ్జెకట్టి నేరేడు పళ్ళు తినిపించి ఆనందిస్తానంటాడు కవి ఈ భాగంలో కవినేరుగా ప్రవేశించి మాట్లాడడం,

ఇంతవరకూ అమూర్తం (Abstract) గా ఉన్న వ్యక్తిత్వానికి మూర్త (Concrete) లక్షణాన్ని కలిగిస్తూ, అభేధాన్ని పాటించడమే. ఒక అభిప్రాయాన్ని దృఢంగా ప్రత్యయంతో చెప్పడాన్నీ, దీనికి కవి ప్రాతినిధ్యం వహించే స్థితినీ, భావింపవచ్చు. ఇది విశ్వభావనా సమర్పకమైన నిర్వహణం కలిగింది. పావురాళ్ళు రెక్కలకు రంగులద్దడంతో కళాత్మకత, గజ్జెకట్టి ఆనందించడంలో ప్రయత్నగతీ, శాంతినృత్యంతో జనపారవశ్యం. ఆలోచనకు వస్తాయి. క్రమమైన వ్యవస్థనూ, సానుబంధంతో ఉత్తమలక్ష్యానికి నిదర్శనంగానూ మనలో నిలుపుతాయి.

రూడాల్ఫ్ వాలంటినోవలె ప్రతివాడూ అందగాడు అమృతభావనా వీధిలో ప్రతివాడూ కాళిదాసు" ఒక్కొక్క దృష్టిలో ప్రతివస్తువూ అందమైందే. ప్రతి మనస్సు భావనాశీలంకలదే. అందం వస్తువును ఆశ్రయించింది భావన మనస్సు నాశ్రయించింది. వీటిని గురించి ఎవరూ ఎప్పటికి అదమిత్థమని తేల్చిచెప్పడానికి వీల్లేనివి. వెలుగుపలై స్వయంసంపూర్ణమైనవి. ప్రతివానిలో, అతిడెటువంటి వాడైనా ఏదోవిధమైన అందం, తద్భావన తప్పనిసరిగా ఉంటుంది. కాల్పనిక గుణం నిక్షిప్తమై ఉంటుంది. ఒకటి కళాత్మకంగా ఆకర్షణశక్తినీ, రెండోది కాల్పనికంగా అనుభూతినీ, ఇస్తూ తృప్తిపరచేవి

కవిత్వం చదివేప్పుడు కవి మేధామండలంలోని అరలు పరిశీలించి అందులో ఏమేమి చమత్కారాలున్నాయో గుర్తించాలంటాడు. పైకి కన్పించే రచన వెనుక నుండి పనిచేసిన వివిధ శక్తుల్ని పరిశీలించి అవగాహన చేసుకోవడంలో రచన పారకుల కత్యంత సన్నిహితమౌతుంది. ఈ అరలు వైయక్తికమై అనుభవం మొదలుకొని సిద్ధాంతపరమైన ఆలోచనవరకూ ఎన్నో కలిగిఉండవచ్చు. ఈ మేధా మండలం ఎన్నో స్మృతులకు నిలయం. ఇక్కడ పురారూపం (archetype) మొదలుకొని ఇప్పటి అనుభవముద్రవరకూ విలీనమై ఉంటాయి మన కంటికి కన్పించే భౌతికజగత్తుకన్నా, కంటికి కన్పించని మానసికలోకం ఎంత గొప్పదో ఊహామానదండంతో కొలిచి మనస్సులో లెక్కలు తయారు చేయమంటారు, కవి ఊహ భౌతికమైన వస్తువు నతిక్రమించి మానసికలోకంపై ప్రసరిస్తుంది. దీని చిత్రణలో కాల్పనికత స్పష్టం. ఈ కవిత కవి కాల్పనికమైన సంచార లక్షణానికి ప్రాతినిధ్యం వహించేది.

పునర్నవం ప్రభావశీలం కలిగింది. ఎప్పటికపుడు కొత్తరూపాన్నీ కొత్త లోకాన్నీ దర్శింపజేసేది కొత్త అనుభవాన్ని ప్రసాదించేది అందువల్ల దీన్ని చూచే చూపులో ఆలోచించే రీతిలో అనుభూతి పొందే రీతిలో వ్యక్తికి అవసరమైన విశిష్ట రూపాన్ని భావింపజేస్తుందీ భాగం. ఈ లక్షణం ప్రతిభావుకునిలో అంత ఇంతో బీజభూతంగానైనా ఉంటుంది. ఇది లేకపోతే అంతాశూన్యమూ నిస్సారంగానూ కన్పిస్తుంది. పునర్నవరూపం, కవిత్వస్వరూపం,

చిత్తనైర్మల్యం, పురోగామి లక్షణం, పునర్నవ ప్రభావంతో, కాల్పనికమైన వాతావరణ స్ఫూర్తి విశేషంగా సాగిన ఈ కవిత వెనుకనుండి ప్రసరించే స్పందన రేఖలివి.

(1) హేతువుకతీతమైన ఆలోచన (2) కొత్తను అన్వేషించే ఆరాటం (3) వైయక్తిక కేంద్రం నుండి సాగే ఆలోచనా ప్రసారం (4) స్వేచ్ఛా సంచారంగల మనస్తత్వం (5) భౌతిక జగత్తుకన్నా అధికంగా మనోలోకంపై దృష్టి (6) అనుభూతికి ప్రాధాన్యం (7) సంస్కరణ పురోగతి స్ఫూర్తి (8) నిఖలమానవ శాంతి సౌభాగ్యంపై పై అసక్తి, ఇవి ఈ కవితతో కాల్పనికమైన ఉన్మేష రూపాన్ని చిత్రించేవిగా భావిస్తాను.

11. భవిష్యద్దర్శనం

ఆశావహమైన సమాజాన్నీ అభ్యుదయగతినీ చిత్రించే కవిత "రేపటి జలపాతాలు". ఇందులో ప్రకృతి రూపమూ మానవ మనస్తత్వమూ ఆధారంగా సామాజిక పరివర్తనంతో క్రమించే జీవితరూపం ప్రవృత్తమైంది. ప్రకృతి పరమైన ఆరంభరేఖలతో, జీవితంలో అనివార్యమైన పరిణామం, దీని ప్రభావ పర్యవసానంగా భవిష్యత్తురూపమూ అవిష్కృతమైంది. ఇది ప్రకృతి చిత్రీకరణం, సామాజిక పరివర్తనం అశాలోకనం అనే మూడు ప్రసార వలయాలతో తీర్చబడింది, "మంచు కొండలు నేటివా ? హేమంత ఋతువీనాటిదా ? ఆరంభంలో ప్రకృతిగతమైనరూపం స్థగితమైంది మంచుకొండ ఎన్ని యుగాలనాటిదో ? హేమంతఋతువూ ఈనాటిది కాదు. ఒకటి స్థిరమైంది. రెండోది కాలభ్రమణంలో ఒక పార్శ్వమై విలసిల్లే ఋతురూపం, మంచు గ్రీష్మంలో కరగిపోనదై ప్రవాహమవుతుంది హేమంతంలో బిగిసిపోతుంది వస్తువు ఒకటే ఋతుప్రభావంవల్ల భిన్నదశల్లో వేరు వేరు రూపాలను పొందుతుంది. అలాగే సమాజంకూడా కొన్ని దశల్లో ఏమార్పు లేకుండా జడ ప్రాయమైనస్థితిలో ఉంటూ మరికొన్ని దశల్లో పరివర్తన స్వభావంవల్ల భిన్న కాలాల్లో అనివార్యంగా సహజమైన మార్పులను పొందుంది "వార్ధులన్నీ నేటివా ? లావాద్రవం ఈనాటిదా ?" వార్ధులూ లావాద్రవమూ నేటివికావు. వార్ధీ స్థిరమైందే. మంచుకొండకంటే భిన్నమైన స్థిరత్వం కలిగింది ఇది సంచలనత్వమూ ఆలోలత్వమూ కలది. బహువిస్తృతమైన పరిధిలో ప్రసారమానలక్షణంతో వర్తించేది. ఇక లావాద్రవం అగ్ని పర్వతంలోలోన కుతకుతలాడి ఎపుడో బ్రద్దలై లోనుంచి పైకి ఉబికి నేలపై ప్రవహిస్తుంది. ఇది హఠాత్‌సంభవమైన విపరీతకృత్యానికి చిహ్నం. ఒకటి నిరంతర సంచలనత్వమూ సమాలోలత్వంతో ప్రవృత్తమయ్యే స్థితినీ, మరొకటి హఠాత్తుగా

సంభవించే విపరీతమైన పరిణామానికి లోనయ్యే స్థితినీ వ్యక్తం చేస్తాయి. ఇవన్నీ ప్రకృతిపరమైన అంశాలే. మరోవలయం మనస్తత్వపరమైంది. "కామమంటే నేటిదా ? సంగ్రామ భయమీనాటిదా ?" కామం ఈనాటిదికాదు, సంగ్రామమూ ఈనాటిదికాదు. ఏనాటి నుండో వస్తూన్నవి. కామ మంటే కోరిక. కోరికతోనే జీవితం మొదలు. ఈ కోరికలోకదానితో ఒకటి అల్లుకొని అనంతంగా విస్తరించి ఉంటాయి. అందులో మనం ప్రధానమనుకొనేవి కొన్ని వ్యక్తినీ వ్యక్తి నీబట్టి భేదిస్తాయి. వీటిలో వైయక్తిక, జాతి, దేశం ఆపైన సర్వమానవలోకానికి సంబంధించినవి ఉండవచ్చు. వీటి నాశ్రయించి అవి తీరడానికనేక సంగ్రామాలు జరగడం కద్దు, చరిత్రలో అడుగడుగునా అనేక సంఘటనలు సాక్షాత్కరిస్తాయి. యుద్ధం సాధారణంగా సామాన్య ప్రజలకెప్పుడూ ఇష్టంఉండదు. అయినా కొన్ని యుద్ధాలు అనివార్యాలుగా అజాతికీ, దేశానికి పరిణమిస్తాయి. స్వదేశానికి ముప్పువాటిల్లితే, ప్రజలంతా యుద్ధపరిణామాలనెదుర్కొడానికి సంసిద్ధులౌతారు, అయినప్పటికి యుద్ధంవల్ల కలిగే విపరీత పరిణామాలు తప్పవు. కాబట్టి ఈ దృష్టిలో భయశబ్దం సముచితమైంది, భయభావం స్వేచ్ఛకూ వికాసానికి పురోగతికి అవరోధమైంది. కోరిక - సంగ్రామభయమూ ఈ రెండింటినీ వ్యక్తి మనస్తత్వం సామాజిక ప్రనార్థన దృక్పధంతో అన్వయించడం సులభం. తరువాతది (ప్రబోధం) - లక్ష్యమూ కళకూ సంబంధించింది.

"క్రీస్తు నేడా ? కీట్సునేడా ? హస్తిపురమీనాటిదా ? క్రీస్తు కీట్సు నేటివారు కాదు. ఒకరు ప్రవక్త, మరొకరు కవి. ఒకరి ప్రవృత్తిప్రభోధాత్మకం, కారుణ్యానికి, శాంతికీ ప్రతీక, ఇంద్రియాతీతమైన శక్తికి నిలయం, మరొకరి ఆలోచన కళాత్మకం, ఇంద్రియాత్మకమైన అనుభవానికి కళానభవానికీ ఆశ్రయం, ఇరువురూ ఈనాటివారు కాదు. అయినా ఏనాటికీ వీరి విలువలు తగ్గేవికావు. ఈ విధంగా భిన్నమైన విశిష్టమైన పథప్రవర్తనకులందరినీ వేరు వేరుగా చెప్పకపోయినా వీరిద్దరితో అందరినీ స్ఫురింపజేయడం జరిగింది. ఒకటి పరమూ - దివ్యమూ మరొకటి కాల్పనికమూ - భౌమమూ అయింది. వీరిని గ్రహించడంలో అటు తత్త్వపరమైన భావలోకానికి ఇటు కళాపరమైన రూపానికీ జీవితంలో గల స్థానాన్నీ, ప్రభావాన్నీ భావింపజేయడం కవి ఉద్దేశం, ఇకపోతే తరువాతది హస్తినాపురం, ఇదీ ఈనాటిదికాదు. ఈ నగరం ఈనాటిదికాదు. ఈ నగరం పూర్వం విలసించిన స్థలాన్ని చూచినపుడు లేదా ఆ పేరుతో మన స్మృతిపథంలో చరిత్రాత్మకమైన పౌరాణికమైన అంశాలెన్నో భావపరిచయం వల్ల పరిభ్రమిస్తాయి. సుఖమూ దుఃఖమూ హ్లాదమూ ఆర్తీ యుద్ధమూ శాంతీ పాత్రలవల్ల

సంఘటనలవల్ల మూర్తికట్టించే గాధారూపాలనేకం, నిత్యమూ మానవజీవిత శకలాలను బింబించేవి. ఇలాంటివి వివిధకాలాల్లో వివిధ దేశాల్లో జరిగినవెన్నో, ఈ చారిత్రక పౌరాణికమైన వలాయాన్ని అధిగమించి, "మనిషినేడా ? మమతనేడా ? మానవత ఈనాటిదా ? మనిషి ఉదాత్తమైన వ్యక్తిత్వానికి మూలభూతమైన అంతరగుణాలు మమత - మానవత అనేవి. ఈ వలయం నిఖిల మానవముఖ పార్శ్వాన్ని దర్శింపజేసేది. నాటివన్నీ ఏదో ఒక రూపంలో ఈనాడూ తటస్థపడతాయి. లేదా స్మృతిపథంలో ప్రభావాన్ని నెరవుతాయి. అయినప్పటికీ నాటికి నేటికీ భేదం ఉంది. దీన్ని మన అనుభవంలో స్పష్టంగా చూడవచ్చు దీన్నే కవి విస్తృతమైన అవలోకనంతో ఈనాటికీ రేపటికీ ఉండే భేదాన్ని గుర్తింపజేస్తూ రేపుమాత్రం కాలదేవత చూపులో తేడాలు వస్తాయంటాడు, మార్పు అనివార్యం అవసరమూ, ఇది అవసరాన్నిబట్టి లక్ష్యాన్నిబట్టి సమాజాన్ని ప్రభావితం చేస్తుంది. ఇంతవరకూ కవి ఊహలో గతాన్ని స్మరిస్తూ సామాజిక వాస్తవాన్ని చిత్రిస్తూ భవిష్యత్తును భావించేంతవరకూ ఒక భాగం.

మరోభాగం భవిష్యత్తుపై ఆశాలోకనంతో పరివర్తనాత్మకమైన వర్తమాన చిత్రణం. "కొండదూకిన నిండువాగల గొంతుశబ్దాలు వినిపిస్తే" గిరిశిఖరం నుండి కిందికి దూకే జలపాతంలో వేగం ఉంది తీవ్రత ఉంది, సంచారశీలం కలిగింది. కాల గతికి ప్రతీక సంప్రదాయ శిఖరం నుండి ప్రవహించే పరివర్తనా రూపమూ ధ్వనితం, గొంతు శబ్దాలు పలకడంలో, కొత్త నీతులు, కొత్త చట్టాలు, కొత్త చేతలు రూపొందడం ఉంది. ఇందులో మార్పుకోరే ప్రజల అభిమతం అనురణిస్తూంది. స్వేచ్ఛ సమానత్వం అభ్యుదయ భావనతో సాంద్రమైన వాతావరణం కల్పితమైంది. ఇంతవరకూ భావనాలోకంలో విహరింపజేసే మనస్సును యదార్థభూమిపై తీసుకొని వచ్చేది రేపు వేరే రేపు వేరే "రెక్కలూడిన స్వప్న దేవత పిక్కబలసిన పేదమనిషి - వొక్కటై లోకాన్ని సాకెడి రోజు రేపే! రోజు రేపే! రేపు రెక్కలుపోయి ఎగిరే శక్తి లేక కుప్పకూలి స్వప్నం అంతరిస్తుంది. దీని స్థానంలో మెలకువలో వాస్తవం అవతరిస్తుంది. ఇక్కడ అజ్ఞానం ఉండదు. దాస్యం ఉండదు. మౌఢ్యం ఉండదు. హేతుశక్తితో శాస్త్రీయ దృక్పథంతో వివేకోదయంతో మానవుని జీవితస్వరూపం పొందే పరివర్తనం లక్షితమైంది. స్వప్నానికి, వాస్తవానికి మధ్యరేఖ అంతరించి, ఒకటై సమాజంలో అంతరాలు నశించి అంతా ఒకటిగా సుఖజీవితాన్ని గడిపే సామాజిక వ్యవస్థ ఈ కవి భవిష్యత్ దర్శనరూపం. 'రేపురేపే' అన్న ఆవృత్తిలో ఈ రేపు కేవలం కాల సూచకమైందేగాక గుణాత్మకంగానూ పొందే వైశిష్ట్యాన్ని స్ఫూర్తికి తెచ్చేది. ఈ వలయం సవేగమైన గతిశీలంతో సాంఘిక పరివర్తనా పార్శ్వాన్ని దర్శింపజేసేది.

ఈ కవిత ప్రకృతిపరంగా ఆరంభమై, భావ-స్మృతి - చిత్రాలతో మనస్తత్వ స్పర్శతో, వాస్తవ రూపంలో నవసమాజ దర్శనంతో ముగుస్తుంది. ప్రకృతి - భావ - సమాజ ముఖ పార్శ్వాలు కలిగింది భౌతికమైన ప్రకృతిరూపం భావగతమైన మానవత - మమత, సమాజగతమైన పరివర్తనా రూపంతో ఈ మూడువలయాలనూ ఒకదానిలో ఒకటి అంతర్భవింపజేసికొన్న ప్రగతిశీల రచన - "రేపటి జలపాతాలు".

12. కవిదృక్పథంలో

పునర్నవం సంకలనానికి కవి వ్రాసిన 'మనసం' ఆధారంగా ఈతని కవితా దృక్పథం కొంతవరకు, అవగాహన చేసుకోవడానికి అవకాశం ఉంది. ఇందులో స్పృశించిన అంశాలను క్రోడీకరిస్తే, నాలుగు భాగాలుగా కన్పిస్తాయి. ఇవి రచనలో ఒకదానికొకటి ఆశ్రయించి అక్కడి స్థితికీ ఆలోచనకూ లక్ష్యానికి శిల్పానికి అనుగుణంగా ప్రవర్తితమై కన్పిస్తాయి.

1) అనుభవమూ - స్వేచ్ఛ 2) క్షోభ - ఉద్వేగమూ 3) భావరూపం - శిల్పం 4) మానవతావాదం - ప్రగతి దృక్పథం ఈ అంశాలను ప్రస్తుతం రేఖా మాత్రంగా పరిశీలించడం జరుగుతుంది.

వైయక్తికమైన పరిధి మొదలుకొని లోకపరిశీలనం వరకూ వ్యాప్తమైంది. 'మననం'లో "అచ్చంగా సొంత అనుభవాలు" ఇతరుల అనుభవాలు అని రెండు విధాలుగా పేర్కొనడం జరిగింది. స్వంత అనుభవాలు, లోకపరిశీలనం ప్రత్యక్షంగా పరోక్షంగా నెరపిన ప్రభావపరంపర స్మృతిపథంలో సంచరిస్తూ వీలును బట్టి ఉద్గమించి రచనలో చోటుచేసుకుంటాయి ఇదోకవిధంగా తత్కాలీన రాజకీయ సాంఘిక సమస్యలూ వాటితో కవికిగల సంబంధంలో రచనలో ప్రముఖ స్థానాన్ని వహిస్తాయి. ఇది రెండోవిధం ఈ సందర్భంలో స్వీయమైన అనుభవాల ప్రత్యక్ష సంబంధంవల్ల తెలంగాణాపోరాట ప్రభావం, ఇతరకవులు ఇక్బాల్, ఖాజనజ్రుల్ ఇస్లాం, నెరుడా రచనలతో పరిచయం ఈతని సంప్రదాయ బంధురమైన దృక్పథాన్ని సంపూర్ణంగా మార్చివేసాయని చెప్పొచ్చు. దీనితో ఇతనిలో వెలిగే స్వేచ్ఛాతత్త్వమూ తోడైంది. స్వేచ్ఛాతత్త్వం మౌలికంగానూ అనుభవపరంపర విశేషంగానూ ఉపకరించినట్లు కన్పిస్తుంది. "నా అనుభవం మొదటి మెట్టు" ఇతరుల అనుభవాలు రెండోమెట్టు" అంటాడు. స్వేచ్ఛను అణచివేసే ఏ నియమనిబంధనలకూ కట్టుపడని మనస్తత్వం ఇతనిది. అందుకే ఇతని జీవితం ఎన్నో ఒడుదొడుకులకు లోనైంది.

ఇన్నిటా స్థిరంగా నిలువగలిగిందొక్క కవిత్వమే. దీన్ని ఈ కవి ఎంతో అర్ద్రహృదయంతో స్మరిస్తాడు "లోకంలో తలదాచుకోడానికి చోటులేని కాలంలో కవిత్వం తన కల్పలతా హస్తాలు చూసి నాకో ఇంతనీడ నిచ్చింది". మనస్సుకి ఎక్కడా లభించని తృప్తి ఇక్కడ ఛాయామాత్రంగానైనా లభిస్తుందని ఇతని విశ్వాసం అందుకే దీన్ని వదలకుండా ఉన్నానంటాడు.

ఈ మానసికతృప్తి వెనెక ఇతని కవిత్వానికి అంతరమైన ప్రేరణశక్తులు క్షోభ - ఉద్వేగం. దీని ఉర్గమనరేఖలు వైయక్తిక సామాజిక స్పందనలు, ఉద్వేగము క్షోభవల్ల రచనకు సాంద్రమైన అనుభూతి రూపం సిద్ధిస్తుంది. ఉద్వేగంవల్ల రచనలో ఉరకలెత్తే పొంగుతో ప్రవాహసదృశమైన సహజస్థితి చేకూరుతుంది. ఈ సందర్భంలో కవి మనస్సు ఎంత త్వరమాణమైందంటే ముందూవెనుకా గురించి ఆలోచించే సమయంలేదు ఉద్వేగంలో కదలిపోవడమే ఇతని కభిమతం గతాన్ని గూర్చి ఆలోచిస్తూ కూర్చోక భవిష్యత్తులో తనకేం జరుగుతుందోన్న భీతిలేక" వర్తమానంలో ప్రతిఘటనకూ స్పందించే లక్షణం, ఒక విధంగా ప్రగతిభావనకూ వేగవంతమైన గతిని కలిగించిందనే చెప్పొచ్చు. క్షోభ, ఉద్వేగం సంతరించుకున్న అనుభూతిశిఖలు పునర్నవంలో ఎన్నో కన్పిస్తాయి. "నిప్పులో దూకే పాత వీర శైవులకీ, పీరీలు మేసే తురకలకీ నాకూ ఇందులో తేడా లేదంటాడు స్వతంత్రమైన ప్రకృతికనుగుణంగా 'వర్తమానంలో ఇష్టం వచ్చినట్లు చేస్తా" నంటాడు. 'వర్తమానం' సమకాలీన స్థితికీ సంఘటనలకూ కంపించే కవిస&పందన శక్తినీ, "ఇష్టం" స్వేచ్ఛా భావనతో కూడిన మానసిక లక్షణాన్నీ సూచించేవి సమాజంలో దుస్థితినీ దుర్నీతినీచూచి ఎదిరించే ఈతని మౌలికమైన మనస్తత్వబీజంనుండి క్షోభ- ఉద్వేగం అన్న రెండు అంకుర పార్శ్వాలలో కవితా రూపం ఉద్గమిస్తుంది. ఇది జైల్లో రైల్లో బాటలో తోటలో కత్తుల మధ్య పూగుత్తుల్లో ఓటమిలో ఆశలో భిన్న ప్రకారాలుగా రూప వికాసాన్ని పొందింది. ఏదో చెప్పాలనే కోర్కెతోపాటు చుట్టు ప్రక్కల ఉన్న మనుషులూ వాళ్ళ క్రియాకలాపాల్లో ఆసక్తీ, కనబడే లోకంలో కనబడని లోకంపై అకాంక్ష, ఆకారంమీద అనురాగం, గుండెను కవ్వించి కలం పట్టించాయి. ఇక్కడ కనబడేలోకం వాస్తవస్థితినీ కనబడనిలోకం మనోజగత్తునీ నిత్రించేవి. భావనలు వాస్తవికతపైనా కల్పనతోనూ రూపొందిన లక్షణం స్పష్టం. ఇతని దృష్టిలో రచనకు, వ్యుత్పత్తీ - భావనాబలం - శిల్పం అవసరం, ఇవి నిరాక్షారాలకు ఆకారాలు పోస్తాయంటాడు. ఈ సందర్భంలో కవిత్వం రూపొందే (Poetic Process) దశను గురించిన ప్రస్తావన గమనించదగింది. "గుండె దడలో గణాలు గుణించుక రాయాలి ఊపిరి లెక్కించుకోవాలి పొంగు కొలవాలి".

మనస్సులో కదలేభావానికి రూపం సిద్ధించేప్పుడు ప్రయత్నశీలమైన కవి శిల్పదృష్టి, దీనిని సహజమైన హృదయానుభూతి కనుగుణంగా మలచుకొనే ధోరణీ చూడవచ్చు సాంద్రమైన అనుభూతితో శిల్పసుందరంగా కవిత్వం చెప్పడానికి ఉత్సాహపడతాడు. వచనంకన్నా కవిత్వం పలకడమే ఇతనికిష్టం. దీనికి కారణం చెబుతూ నాకు స్థలాన్ని ఆక్రమించడంమీద నమ్మకంలేదు. కాలాన్ని ఆక్రమించడం మీద నమ్మకంలేదు. కాలాన్ని ఆక్రమించాలనే తప్ప" అంటాడు. అందుకే లోకంలో ఎక్కడా పొందని తృప్తి కవిత్వం నీడల్లో ఇతని మనస్సు పొందుతుంది బ్రతుకు బరువుతోనున్న మనస్సు కవిత్వంలో మునిగినపుడు తేలిక పడుతుందనీ, కవిత్వం తనపై నెరపే అసాధారణ ప్రభావాన్నీ వివరిస్తాడు. ఈ సమయం మానసికంగా విశిష్టమైన అనుభూతిమయమైంది. "ఈ స్థితిలో ఊహలకు సంగీతం చేర్చినంత తేలిగ్గా" హ్లాదైక మయమౌతుంది. సంగీతం నాదమయమూ, సంచార ప్రసార శీలంకలదీ, ఒకచోట నిల్వకుండా సదాప్రయాణించడమే దీని స్వభావం, ఇక్కడ చెవికిందపైన కళాస్వరూపాన్ని ఊహకన్వయించడంలో అనుభూతి పారమ్యం ఆలోచనాత్మకమౌతుంది. దీని ప్రభావాన్ని ఇలా అనుభవపూర్వకంగా విశ్లేషించడం జరిగింది మొదట ఉచ్ఛ్వాసంలో చొరబడి కవిత్వం గాలికంటే ముందుగా నరాల్లో పాకిపోయి ఏది అందుకోలేని ఆత్మకు తాకుతుంది. ఆత్మను స్పృశించడంలో అనుభూతిస్థితిపై కవిదృష్టి స్పష్టం, మనస్సు బుద్ధి మొదలైన దశలనతిక్రమించి సంకల్పానికి ఆలోచనకూ అతీతమైన విశిష్టరూపంలో ప్రసరించే కవితాస్ఫూర్తి చిత్రితం.

ఇతనిలో సేచ్ఛాతత్త్వంతోపాటు నిబిడమైన విశ్వజనీన దృక్పథం, నూతన సామాజిక వ్యవస్థకు చెందిన అవగాహనతో ప్రగతిశీల దృక్పథానికి విస్తృతినీ వైవిధ్యాన్ని సంతరింపజేసింది ప్రగతివాదంలో మానవతాభావం అనివార్యంగా పరిశీలనకు వస్తుంది. ఈతని కవితాసౌధ నిర్మాణానికి 1) వ్యక్తికీ సంఘానికీ గల చుట్టరికం, 2) ప్రకృతికీ మనిషికీ గల సంబంధం, 3) నవసృష్టికోసం కృషీ – ఇవి వాస్తుశాస్త్రంలో తోడ్పడినాయి. ఇంకా మరిరెండు 4) సొంత అనుభవాలు, 5) ఇతరుల అనుభవాలు అంతర్గతంగా తోడ్పడినాయి ఇందులో ఉన్న ప్రకృతి–నవసృష్టీ–వ్యక్తీ–సంఘం అనే నాలుగు అంశాలపై నున్న ఇతని దృష్టి ప్రకృతిలో నవసృష్టివైపు, వ్యక్తి నుండి సంఘంవైపు ప్రయాణిస్తుంది. ఇతని కవిత్వం జీవితంలో అసామాన్యమైన స్థితీ సంఘటనపరంగా ప్రతిస్పందితమైన అనుభూతిని అందుకునే emotional springs పై రూపొందింది. ఇందులో కాల్పనిక వాతావరణమూ అప్పుడప్పుడూ చోటుచేసుకోవడమూ జరిగింది దీనికంతటికీ కేంద్రం మానవుడే 'మనస్సుకూ మనస్సుకూ చుట్టరికం హెచ్చి, మనిషికీ మనిషికీ రాగబంధం'

ఏర్పడుతుంది. ఈ రాగబంధానికీ కవిత్వానికీ అవినాభావ సంబంధం ఉంది. దీనితో కవిత్వం "అమృత"రూపాన్ని పొంది మానసికంగా శాంతిని ప్రసాదిస్తుందని ఈతని విశ్వాసం. ఈ శాంతి నిజానికి పురోగమన లక్షణం గల వ్యవస్థలోనే సాధ్యమన్న నిశ్చయ భావమూ రచనలో కన్పిస్తుంది. దీన్ని ఈ కవిత్వంలో "వ్యక్తిపరమైన అంశానికి స్థానం ఉంటూనే, 'సంఘ' పరమైన వస్తువుతో నిర్మితమైన రూపాన్ని తేలిగ్గా ఊహించవచ్చు. మానవతా దృక్పథంతోపాటు సమాజంలో మార్పును కోరే ప్రగతిభావన ఈతని కవిత్వానికి దిక్సూచి.

అనుభవమూ - స్వేచ్ఛ కవిత్వానికి కొత్త మలుపును తెచ్చాయి. క్షోభ- ఉద్వేగం కవిత్వం పొందే అనుభూతి దశలను పెంచాయి. భావరూపం - శిల్పం కవిత్వానికి కావలసిన ఆకృతినీ, ఆకర్షణనూ సంతరించి పెట్టాయి. మానవతా వాదం - ప్రగతి దృక్పథం కవిత్వానికి ప్రయోజనపరమైన విస్తృతిని చేయికూర్చా. ఇదీ కవి దృక్పథంలో విలోకిస్తే గోచరించే కవితా స్వరూపం.

అనుబంధం - లేఖలు

ఇందులో వ్యాసాల్ని గురించి

మహాకవి దాశరథి స్పందన

కొన్ని లేఖలు మాత్రమే

DASARATHI

90-C, Venkatachala Mudali St.
Mylapore - MADRAS - 600 001

19-1-1976

Dear Ranga Rao,

నీవు నా గురించి స్రవంతిలో వ్యాసం వ్రాశావని ఎవరో చెప్పగా ఆ స్రవంతి కోసం హైదరాబాదు హిందీ ప్రచార సభ వేమూరి రాధాకృష్ణమూర్తిగారికి వ్రాయగా పంపారు. నేడే అందింది. చదివాను. చాలా గొప్పగా వ్రాశావు.

"తెలుగు సాహిత్యం తెలుగువారందరిదీ - ఆ తరువాత పొలిమేరలు ఎరుగని మానవలోకానిదీ" అన్న మాటలు నిత్యసత్యాలు.

పునర్నవంలోని ఎన్నో కవితలు తీసుకొని నీవు చేసిన వ్యాఖ్య బాగుంది. ముఖ్యంగా "అశ్రుదీపం" ఎవరూ స్పృశించలేదు. నీవు చాలా వివరంగా ఆ కవిత గురించి వ్రాశావు. Thanks.

నీ వ్యాసం అద్భుతంగా ఉంది. Your analysis is correct. నా కవిత ఏదో ఒక రాజకీయ సిద్ధాంతానికి గానీ, ఏదో ఒక కవితా రూపానికి గానీ కట్టుపడి ఉండక పోవడాన్ని గమినంచినందుకు సంతోషించాను. Thanks.

మొన్న 27-1-76 నాడు శ్రీకృష్ణదేవరాయ ఆంధ్రభాషా నిలయంలో నా కావ్యగానం ఏర్పాటు చేసాడు M.L. సభ బాగా జరిగింది. గోపాలశాస్త్రి అధ్యక్షులు. వెంకటరామారెడ్డిగారు ముఖ్యఅతిథి. నీ క్షేమసమాచారం వ్రాయించగలవు.

నీ

దాశరథి

P.S.

It is a very fine article - comprehensive and analytical.

DASARATHI

Phone : 423656
13(C), Film Directors' Colony
Kodambakkam, MADRAS - 600 024

31-8-1977

ప్రియమిత్రులు
శ్రీ మాదిరాజు రంగారావుగారికి

నమస్కారములు.

మీ 29-8-1977 లేఖ. Thanks.

జూన్ నెల 'స్రవంతి' నాకు వారు పంపలేదు. ఎక్కడైనా సంపాదిస్తాను. ఇంత వివరంగా ఒకొక Poem మీద వ్యాసం వ్రాయ తలపెట్టినవారు లేరు. నీకు నా యెడల గల అనురాగానికి నీ కార్యదీక్షకీ ధన్యవాదాలు.

నేను ఇప్పుడు Market లో లేని నా పుస్తకాలను ఒక సంపుటిగా ప్రచురిస్తున్నాను.

నీ అభినందనలకు శుభాకాంక్షలకు ధన్యవాదములు.

భవదీయుడు
దాశరథి

Kalaprapurna
DASARATHI

Phone : 423656
13(C), Film Directors' Colony
Kodambakkam, MADRAS - 600 024

5-9-1977

Dear Brother,

నీవు పంపిన "బాల్యం - ఒక సమాలోచనం" అందింది. Thanks.

ఒక Poem ను తీసుకొని విశ్లేషణాత్మకంగా ఈ ధోరణిలో వ్రాసే నూతన ప్రక్రియను నీవే ప్రవేశపెట్టావు.

"జీవితలతాగ్రాన" అన్నదానికి నీ interpretation చాలా సమంజసంగా ఉంది. మన University కి ఒకసారి తీరుబడిగా వస్తాను.

ధన్యవాదములతో
దాశరథి

Kalaprapurna
DASARATHI

Phone : 423656
13(C), Film Directors' Colony
Kodambakkam, MADRAS - 600 024

5-9-1977

Dear Ranga Rao,

స్రవంతి సెప్టెంబరు సంచిక ఇప్పుడే అందింది. నీ వ్యాసం "ప్రతీకాత్మక కవిత", ప్రణవంలో త్రివర్ణాలను గూర్చినది చదివాను. అద్భుతంగా ఉంది. చాలా లోతుల్లోకి వెళ్ళావు. నీ విశ్లేషణ అనిర్వచనీయం.

Many Thanks. వ్యాసం చాలా బాగుంది.

నీ

దాశరథి

Kalaprapurna
DASARATHI

Phone : 423656
13(C), Film Directors' Colony
Kodambakkam, MADRAS - 600 024

24-9-1977

భాయీ రంగారావ్,

నమస్తే.

ఈ రోజు భారతి (సెప్టెంబర్ సంచిక) సంపాదించి నీ వ్యాసం 'దాశరథి కవితా దర్శనం' చదివాను. చాలా గొప్పగా ఉంది. ధన్యవాదాలు. "ఉషస్సంధ్య" 1950 ప్రాంతంలో వ్రాయబడినట్లు నీవు ఊహించడం సరియైనదే. వ్రాసిన సంవత్సరం - కవిత ఆఖరున వేస్తే బాగుండేది.

నీవంటి సహృదయుడు సమర్థుడు అయిన వ్యాఖ్యాత విమర్శకుడు నా కవితలోని సిద్ధాంతాలను సునిశితంగా పరిశీలించి సుగమంగా పాఠకులకు తెలియ పరచడం నా అదృష్టంగా భావిస్తున్నాను.

మెడనొప్పి ఇంకా తగ్గలేదు. ఉత్తరం సరిగా వ్రాయలేకపోతున్నాను.

క్షేమ సమాచారం వ్రాయించగలవు. కృతజ్ఞతలతో ...

నీ

దాశరథి

Kalaprapurna
DASARATHI

Phone : 423656
13(C), Film Directors' Colony
Kodambakkam, MADRAS - 600 024

26-12-1977

Dear Dr. Ranga Rao,

నమస్తే.

నూతన సంవత్సర శుభాకాంక్షలు. *1978* మీకు మీ కుటుంబమునకు ఆయురారోగ్య ఐశ్వర్యములను ప్రసాదించుగాక!

డిసెంబరు భారతి నిన్న దొరికింది. నీవు నా కవిత "మేల్కొన్న మనిషి.." గురించి వ్రాసిన పరిశీలనాత్మక వ్యాసం చాలా బాగున్నది. Many Thanks ఆ కవితలోని అధివాస్తవిక చిత్రాన్ని స్పష్టంగా చూపావు, వ్యాసంలో.

కొత్తరకం మేటి వైద్యుణ్ణి మహాత్ముడుగా నీవు పోల్చుకోవడం చాలా కరెక్ట్. ఎందుకంటే ఆ హింసతో సమరం సాగించి గెలిచినవాడు అతడే ప్రపంచంలో. ప్రపంచంలో ఏ దేశంలో జరగని నూతన ప్రయోగం (కొత్తతరహా ఔషధం) మహాత్ముడే చేశాడు.

Your analysis is superb.

ధన్యవాదములు
భవదీయుడు
దాశరథి

Kalaprapurna
DASARATHI

Phone : 423656
13(C), Film Directors' Colony
Kodambakkam, MADRAS - 600 024

12-1-197_

My Dear Dr. Madiraju Ranga Rao,

నమస్తే.

నవంబరు భారతి ఈ రోజు దొరికింది. రాజోలు నుంచి తెప్పించాను.

నీవు నా "మస్తిష్కంలో లేబొరేటరీ"పై వ్రాసిన వ్యాసం అద్భుతంగా ఉంది. Kudos!

చాలా విశేషాలు చెప్పావు. ఈ వ్యాసాలన్నీ పుస్తకంగా రావాలి.

సంక్రాంతి శుభాకాంక్షలు !

Socio-realism ను గురించి నీవు వ్రాసింది thought provoking గా వుంది. నా ఆరు పుస్తకాల సంపుటి దాశరథి కవిత పేరిట అచ్చైంది. బైండు కావాలి. అంతే. కాగానే పంపుతాను.

నీ

దాశరథి

Note · ఇది దాశరథి "పునర్నవం"కు సంబంధించినవి. నాకు వ్రాసిన లేఖల్లో కొన్ని మాత్రమే. మిగతావి సందర్భాన్నీ, విషయాన్ని అనుసరించి ప్రచురించడం జరుగుతుంది. - మాదిరాజు రంగారావు.

A C No. 67229

మాదిరాజు రంగారావు కృతులు

స్వేచ్ఛా కవిత్వం

I భాగం 1. మానవీయం 2. పడగెత్తిన ఉదయం 3. ముక్తధాత్రి 4. ఇది వియత్నాం

II భాగం **ఆవాహనం**

III భాగం **స్వేచ్ఛా కవిత్వం**
1. నాలో ప్రవహిస్తోంది నది 2. నాకు జ్ఞాపకం ఉంది

IV భాగం **కిర్మీరం**
1. ఉష ఆగమనం 2. ఆనందధుని 3. అమృతలిప్తలు 4. లలిత కవితలు 5. జీవనబింబం 6. రేఖాచిత్రాలు

V భాగం **ఆర్కెస్ట్రా హృదయం**
1. వెలుగులో ఈ నేలపై 2. మేల్కొన్న ఈ సమయం 3. శబ్దమై ప్రాణమై 4. అగ్నిమయం జీవితం 5. కాలాన్ని నిలిపి క్షణం 6. ఈ తరం స్వరచిత్రం 7. వర్తమానం స్క్రీన్‌పై 8. అశాంతి ఆర్కెస్ట్రా

VI భాగం **అగ్ని నుండి ఆనందానికి (కావ్యం)**

VII భాగం **శతాబ్ది రెక్కలపై**
1. ప్రయాణం నుండి ప్రయాణం 2. జైలు కార్నర్ నుండి 3. ఈ శతాబ్ది అంచుల్లో 4. డైరి దర్పణంలో 5. నారీవాద పథం 6. దళిత స్పందనం 7. శాంతి స్వప్నం 8. ఈ శతాబ్ది రెక్కలపై

VIII భాగం **అగ్నిపీఠం (కావ్యత్రయం)**
1. క్రాస్‌ఫైర్ 2. సీజ్‌ఫైర్ 3. నేడు రేపు మధ్య

IX భాగం **కిరణ పథం**
1. స్వేచ్ఛకు సిగ్నల్ 2. స్విచ్ ఆన్

సమాలోచనం

1. స్వేచ్ఛా కవిత్వం (సృజనకళ)
2. నవల స్వరూపం
3. అధికార భాష
4. అనువాద కళ
5. పరిశోధనా స్వరూపం
6. నన్నయ సృజన సూత్రం - నిర్వహణ కళ
7. తిక్కన సృజన సూత్రం - నిర్వహణ కళ
8. ఎఱ్ఱన సృజన సూత్రం - నిర్వహణ కళ
9. శ్రీశ్రీ మహాప్రస్థానం - సమాలోచనం
10. దాశరథి పునర్నవం - సమాలోచనం
11. స్వాతంత్ర్యానంతరం స్వేచ్ఛా కవిత్వం - భిన్న కోణాలు (I.P.)